

FEHİM TAŞTEKİN ROJAVA KÜRTLERİN ZAMANI

FEHİM TAŞTEKİN

ROJAVA KÜRTLERİN ZAMANI

iletişim

FEHİM TAŞTEKİN • Rojava: Kürtlerin Zamanı

FEHİM TAŞTEKİN 1972'de Oltu'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü'nde master programına katıldı, bitiremedi. Southampton'da Lewis School of English, Londra'da Evendine College'da İngilizce eğitimi gördü. Gazeteciliğe 1994'te başladı; muhabirlik, editörlük, yöneticilik ve köşe yazarlığı yaptı. Gazetecilik serüveni *Yeni Şafak*, *Son Çağrı*, *Yeni Ufuk*, tekrar *Yeni Şafak*, *Tercüman*, *Radikal* ve *Hürriyet* gazeteleriyle 2016'ya kadar devam etti. Kafkasya üzerine haber-analiz merkezi A jans Kafkas'ın kurucu editörlüğünü yaptı. Kafkasya ile ilgili çalışmalarından dolayı Abhazya Devlet Başkanı Sergey Bagapş tarafından Üstün Hizmet Madalyası (Ahdz Apşa [Şeref Şan] Nişanı) ve Abhazya Cumhuriyeti vatandaşlığı ile onurlandırıldı. Uluslararası analiz sitesi Al Monitor'un yazarları arasında yer aldı. IMC TV'de dış politika programları yaptı. *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal* (İletişim Yayınları) başlıklı kitabı 2015'te yayımlandı. Evli: Akanda ve Hüdalfa'nın babası.

İletişim Yayınları 2375 • Bugünün Kitapları 210

ISBN-13: 978-975-05-2048-8

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

EDITOR Kerem Ünüvar

KAPAK Suat Aysu

KAPAK ve İÇ FOTOĞRAFLAR Fehim Taştekin

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Melis Oflas

DİZİN Aybars Yanık

BASKI Ayhan Matbaası SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldrımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldrımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

FEHİM TAŞTEKİN

Rojava: Kürtlerin Zamanı

En büyük dayanağım eşim Nezihe'ye;

Umudumu besleyen çocuklarım Akanda ve Hüdalfa'ya...

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

Neden Kürtlerin Zamanı?	13
MÜTEŞEKKİRİM!	16

GİRİŞ

Rojava Vizesi ve Çardaktan Gümrük Kapısı	19
---	----

BİRİNCİ BÖLÜM

Kürt Savaşında Bir Milad: Türkiye'den Kaçış ve Xoybûn (Hoybun)	23
FRANSIZ MANDASI: KÜRTLERE ARKA ÇIK AMA HAKKINI VERME!	30
Cezire (Cizîr) isyanı ve Kürt-Hıristiyan ittifakı	32

İKİNCİ BÖLÜM

Bağımsızlık Dönemi: Arap Milliyetçiliğinin Gölgesinde	39
MERKEZİN MUKTEDİR KÜRTLERİ	41
KÜRT SİYASETİ İÇİN İLK TAŞIYICI KOLON: KOMÜNİST PARTİSİ	45
KÜRT SİYASETİNDE KÜRDİLEŞME: SKDP'NİN DOĞUŞU	46
NASIR'IN KÜRTLERE GETİRDİKLERİ	50
SİNEMADA CEZAYİR İÇİN YANAN ÇOCUKLAR!	51
İRAK'IN SURİYE'YE YANSIMALARI	52
KENDİ EVİNDE 'VATANSIZ' VE 'YABANCI' KÜRTLER	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Baas Dönemi: Yasaklar ve Yasakları Aşanlar	57
KÜRT KUŞAĞINA KARŞI ARAP KEMERİ.....	61
NEVRUZ: YASAKLARIN GÖLGESİNDE KÜLTÜREL DİRİLİŞE BİR VESİLE.....	63
KÜLTÜREL DİRİLİŞ: KÜRTÇE YAYINCILIK.....	65
REJİMİN KÜRTLERİ: ŞEYHLER, SİYASİLER VE BÜROKRATLAR.....	67
ŞAM'IN KÜRT KARTI.....	69
SURİYE'DEKİ PKK VE APOCU KUŞAK.....	72
ÇERÇEVE / ÖCALAN'IN TAKTİKLERİ: LİDER EŞRAFLA, MİLİTANLAR HALKLA.....	78
PKK'NİN MELELERLE SINAVI.....	80
ÖCALAN'DAN SONRA: ÇÖKÜŞ DERKEN BAŞKA BİR FORMATTA DİRİLİŞ.....	81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Beşşar El Esad Dönemi: Açılım ve Geri Dönüş	83
KAMIŞLI'DA İSYAN: FUTBOL KARŞILAŞMASINDAN ÇATIŞMAYA.....	85
MUHAMMED MAŞUK EL HAZNEVİ: BİR ŞEYHİN ÖLÜMÜ VE İSYAN.....	86
ESAD KÜRTLERE ELİNİ UZATIRKEN... ..	88
49 NOLU KARARNAME: MÜLKİYET DARBESİ.....	90
SİYASETTE KÜRT YELPAZESİ: REKABETTEN ÇATIŞMAYA.....	91
Şam Baharı'nın gölgesinde.....	94
SÖYLEMDE "BAĞIMSIZ KÜRDİSTAN" YOK, ÖZERKLİK TÜRLÜ TÜRLÜ.....	98
Aşiret kültürünün esir aldığı particilik tarzı.....	100
ARAP MUHALEFETİNİN KÜRTLERİ KEŞFİ VE ÇEKİNCELER.....	101
ÇERÇEVE / ETKİSİZ BÖLÜNÜMÜŞ PARTİLERDEN ORTAK CEPHELERE.....	101
WIKILEAKS'E DÜŞEN BELGE: ESAD KÜRTLERİ YOKLADI.....	102

BEŞİNCİ BÖLÜM

Arap Baharı; Gösteriler, Meydan Kapışmaları ve Silahların Fendi	105
Birlikte için Kürt Vatansaver Hareketi.....	106
Kürt bölgelerinde gösteriler sertleşiyor.....	107
MİŞEL TEMMO SUİKASTI.....	108
BARZANİ'NİN UHDESİNDE BİR CEPHE:	
SURİYE KÜRT ULUSAL KONSEYİ (ENKS).....	110
KÜRTLERİ KİM TEMSİL EDİYOR GERİLİMİ.....	111
REJİMLE DİYALOG: İSTEMEZ KALSIN.....	114
ARAP MUHALEFETİ İLE ORTAKLIK ARAYIŞLARI.....	115
İlk müttefik: Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Kurulu.....	115
İstanbul merkezli SUK'tan Kürtlere umut yok.....	116

ALTINCI BÖLÜM

PYD'nin Stratejisi: Üçüncü Yol	119
PKK ROJAVA'NIN NERESİNDE?.....	120
PYD'NİN YASLANDIĞI TABAN.....	124
'PYD REJİMİN MAŞASI' TARTIŞMASI.....	126
MÜSLİM: HEM BARZANİ HEM ÖCALAN'A SEMPATİMİZ VARDI.....	129

YEDİNCİ BÖLÜM

Rojava'nın Doğusu: Komünden Meclise	137
Zapatista taktiği.....	137
Kurucu hareket olarak TEV-DEM.....	138
Batı Kürdistan Halk Meclisi.....	138
Komün sistemi: Sıfırdan inşa.....	139
Dil okulları ve Apocu eğitim.....	139
Toplumsal uzlaşa için özel kurumlar.....	140
PYD'NİN SİLAHLI KANADINDAN	
ROJAVA'NIN SAVUNMA GÜCÜNE: YPG-YPJ.....	141
NESRİN ABDULLAH: PKK'Lİ GERİLLALARA ÖZENİRDİK.....	142
Adı Kürdistan; başörtülü bir kadın komutan.....	144
BARZANİ'DEN HAMLE: ORTAK KÜRT CEPHESİ İÇİN ERBİL ANLAŞMASI	145
KÜRT BAŞKANLA KÜRTLERE KUR.....	146
ERBİL MUTABAKATI YENİDEN.....	147
VE OYUN BAŞLIYOR: PYD KONTROLÜ ELE ALIYOR.....	148

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Türkiye'den PYD'ye Karşı Üç Boyutlu Strateji	155
KÜRTLERE MARAKEŞ'TE TÜRKİYE VETOSU.....	158
Müslim: Suriye muhalefeti Davutoğlu'ndan emir almaz.....	159
ROJAVA'YA KARŞI KUMPAS VE VEKÂLET SAVAŞI	162
PYD ile ÖSO arasında çatışmadan zoraki ortaklığa.....	165
Kürtler Araplarla savaşı istemedi.....	166
EL KAİDE, KÜRTLERE YENİDEN SAVAŞ AÇIYOR	168
Türkiye'de YPG alarmı!.....	173
ÖZERKLİĞE DOĞRU KÜRT STRATEJİSİ	174
ROJAVA SINAVI: ANKARA PYD İLE TEMASTA.....	175
PYD KARŞITI KÜRTLERİN KOALİSYONLA EVLİLİĞİ.....	178
KÜRT BİRLİĞİ YENİDEN: KDP-S.....	178
ÇERÇEVE / ENKS'DEN AYRILAN ÖMER'E GÖRE ENKS	179

Herkes Kendi Yoluna: Özerklik Yolunda Kurucu Meclis	183
MODEL ANAYASA: DEMOKRATİK ÖZERKLİK İÇİN	
TOPLUMSAL SÖZLEŞME	186
ORTADOĞU İÇİN BÜYÜK SÜRPRİZ: KANTON SİSTEMİ	189
KÜRT HENDEĞİ; KÂH SİPER KÂH MEZAR	191
ÇERÇEVE / CEZİRE KANTONU	191
SINIRLARI KALDIRMAKTAN UTANÇ DUVARINA	194
SINIRDAN KÜRT ANCAK CANSIZ İSE GEÇEBİLİR!	196
ÖSO VE NUSRA'DAN SONRA BU KEZ İŞİD	198
ÖSO kurtuluşu Kürtlerde gördü	199
İŞİD'in Rojava takıntısı	200
İMRALI'DA ROJAVA PAZARLIKLARI	203
MECBURİYETTEN ARAP-KÜRT ORTAKLIĞI	205
KÜRT DAYANIŞMASI, EZİDİ SÜRGÜNÜ, TÜRKMEN YALNIZLIĞI	208

PKK Ortadoğu'da Derinlik Kazanırken...	213
Mahmur'un acıları İŞİD'le yeniden depreşti	214
Takvim 1993'te takılı kalmış	215
İŞİD'e karşı özsavunma	216
Özyönetim pratiği	217
Hipokrat yeminli gerilla!	218
Türkmen hatındaki PKK	219
GÜNEYİN KÜRTLERİ DE KÜSKÜN	220
ÇERÇEVE / BİR SİTEM: TÜRKİYE SADECE SOFRADA DOST	221
KANDİL'DE SAATLER KOBANİ'YE AYARLI	224
DUR! REJİMİN ASKERİ VAR	236
ALDAR HALİL: BİRLİK İÇİN ÇALIŞTIK OLMADI	237
KADININ DEVRİMİ	239
ROJAVA EKONOMİSİNİN ANATOMİSİ: BİR TAS ÇORBA	240
Abluka Rojava'nın belini büküyor	242
YPJ, İŞİD'İ İFRİT EDİYOR	245
Türkiye'den katılım artıyor	246
İŞİD'e rağmen Türkiye'ye güvence	248
Kimlikleri gaspedilmişler adına...	249
CEZİRE'NİN DÜMENİNDE APOCU BİR ARAP ŞEYHİ	
VE BİR KADIN GERİLLA	249
Şeyhten Öcalan yorumu: Yolumu buldum	252
YPG'NİN ÇEÇEN SAVAŞÇILARI	254

ÖCALAN'IN PORTRESİ ALTINDA KADINLARA EĞİTİM	256
EZİDİ ACISI: KADIN VE ÇOCUKLARI TAŞLARIN ALTINA GÖMDÜK	257
KOBANİ'DE DİRENİŞ: BİR EV, BİR CAN, BİR NAMUS!	259
KOBANİ: KÜRTLER ARASINDA DÜŞMANLIKTAN DOSTLUĞA YENİ BİR YOL	262
KÜRTLER "BIJİ OBAMA" DERKEN...	264
KOBANİ'DEN BİR MEKTUP! 93 YIL ÖNCE, 93 YIL SONRA	268
NE AYN'I GÖRDÜM NE ARAB'I! BIRAKIN KOBANİ KALSIN!	269
ROJAVA'DAN TÜRKİYE'YE: ALO SİLODA KİM VAR? ASKER DEĞİLSE...	272

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Ezidiler: 73. Katliamın Ardından; Şengal'deki İtibar Savaşı	275
ŞENGAL'DE GECİKEN ZAFER	279
EZİDİ UYANIŞI VE KANTONLA KOPAN KIYAMET	283
ŞENGAL'E KADAR BİN BİR HESAP	287
ELYSEE SARAYI'NDAKİ GERİLLA!	290

ON İKİNCİ BÖLÜM

Tel Ebyad'ı Özgürleştirme Hareketi	295
ERDOĞAN ÖFKELİ: "ETNİK TEMİZLİK YAPILIYOR!"	297
PYD'nin Tel Ebyad için yol haritası	299
Erdoğan'ın hayallerini çökerten hamleler	301
KÜRT KORİDORU SENARYOSU	301
Türkiye'nin müdahale planı	304

ON ÜÇÜNCÜ

Suriye'de Rus Ruleti ve Kürt Denklemi	307
ABD İKİ YAKANIN KÜRTLERİNİ BULUŞTURURKEN	310
PYD kongresinde bir başka hava: Kürtlerin birliği	312
RUSYA'NIN ORTADOĞU'YA DÖNÜŞÜ VE KÜRTLER	314
Moskova'da gerçeğe dönüş, New York'ta hayalci ısrar	317
MATRUŞKA OPERASYONU	318
KAİDE VE DOSTLARINA DOKUNMA!	321
Ahrar'ı parlatma ve Nusra'yı dönüştürme ameliyesi	322
KÜRTLERİN TERCİHİ RUSLAR MI AMERİKALILAR MI?	324
KÜRT DENKLEMİNDE İSRAİL'İN YERİ	327
SURİYE DEMOKRATİK GÜÇLERİ: MASKEDEN FAZLASI	331
Amerikan yardımı karşısında Ankara'nın öfkesi	332
El Hol zaferi ve buharlaşan YPG!	333
TEL EBYAD'DA ORTAK YÖNETİM;	
ERDOĞAN'DAN TEHDİT, TSK'DEN SALVO	334

Amnesty: Kürtler Etnik Temizlik Yaptı	337
YPG: Tanıklar sahte, ifadeler gerçekdişi.....	340
'Arapları temizlemekle suçlanan YPG'nin yüzde 30'u Arap'	344
HIRİSTİYANLAR YOL AYRIMINDA	346
Süryani gücünde ayrışma: Sutoro ve Sootoro.....	347
HIRİSTİYANLARLA KÜRTLER ARASINDAKİ GÜVEN SORUNU	349
KÜRT-SÜRYANİ BİRLİĞİNİ SARSAN SUİKAST: CİNDÖ'NÜN ÖLÜMÜ	350
Simko Ağa'nın ihaneti tekrarlanırsa.....	354
18 HIRİSTİYAN ÖRGÜTÜNDEN KÜRTLERE KARŞI BİLDİRİ	355
ÇERÇEVE / SALİH MÜSLİM İLE ETNİK TEMİZLİK ÜZERİNE	359
CENEVRE'DE KÜRTLERE OYUN ÜSTÜNE OYUN	360
Suriye için Viyana buluşması.....	361
OBAMA KÜRT BÖLGESİNE GÖZÜNÜ DİKİYOR	362
SUUDİLERİN YOĞURDUĞU HAMUR VE KÜRTLERE KIRMIZI KART	363
TÜRKİYE'NİN RESTİ: YA PYD YA BİZ!	367
SUUDİLERLE KONTRA İŞLER ABD'Yİ KASİYOR	368
CENEVRE'NİN AHI ROJAVA'DAN ÇIKIYOR!	370
FEDERAL SİSTEM: KÜRTLER İDDİAYI BÜYÜTÜYOR	373
Şam'ın federasyon tepkisi ve Kamışlı'da çatışmalar.....	378
TÜRKİYE'NİN KÜRTLERLE UZAKTAN SAVAŞI	380
ÇERÇEVE / KUŞATMA ALTINDAKİ SİĞİNAK: AFRİN	384
CIA'İN DEVRİMCİLERİ, PENTAGON'UN KÜRTLERİNE KARŞI	388
HALİL: "ABD KÜRTLER OLMADAN YAPAMAZ"	390
Kobani: "Azez'e harekat ABD'nin bilgisi dahilinde yapıldı"	392
KÜRTLERE RUS YARDIMI: İDDİASIZ VE ÖRTÜLÜ	394
İŞİD'E KARŞI KÜRTSÜZ ÇÖZÜM ARAYIŞI	396
Türkiye'nin İŞİD'e karşı ilk hamlesi fiyasko.....	399
ABD'Lİ GENERAL'İN ZİYARETİ VE RAKKA OPERASYONU	402
KIRMIZI ÇİZGİLER ÜZERİNDE KÜRT DANSI: MENBİC OPERASYONU	403
DARBE GİRİŞİMİ, HASEKE SAVAŞI, CERABLUS'A TÜRK ÇIKARMASI	406
Mericdabık'ın 500. yılında Cerablus seferi.....	413
ROJAVA'NIN DİPLOMATİK AĞI	415

Kürtlerle Barış, Kürtlerle Savaş	419
---	-----

KAYNAKÇA	427
-----------------------	-----

DİZİN	429
--------------------	-----

Neden Kürtlerin Zamanı?

Kürtleri yazmak kolay değil. İddialı olduğum bir alan da değil. Ne akademisyenim, ne tarihçi. Ne de Kürt hareketleriyle yolculuğu olan biri...

Suriye: Yıkıl Git Diren Kal! adlı kitabıma noktayı koyarken Rojava'nın hakkını veremediğimi belirtip kendimi Kürtlere borçlu bırakmıştım.

Kritik bir dönemin tanıklarından biriydim; bir gazeteci duyarlılığı beni alıp götürdü. Kayıtsız kalamadım, tarihe not düşmek istedim. En azından gördüm, dinledim ve yazdım demek için...

Kimseye kendi doğrusunu dayatmadan, meydan okumadan, anlama ve tanıklıklarını aktarma çabası olarak bir kenarda dursun istedim.

2011'de Arap Baharı diye etiketlenen isyan dalgasıyla birlikte kendi oyunlarını oynayan Suriyeli Kürtleri yazarken bir yüzyıllık geçmişe daldıktan bu fotoğrafın tekâmülü mümkün değildi. O yüzden haddim olmayarak azıcık tarihçilerin alanına da girdim. Bilmiyorum, belki kırıp döktüm! Ayağına bastıklarım olduysa affola!

Türkiye'de 2009'daki Oslo görüşmeleriyle başlayan ve sürekli tekleyen çözüm sürecinde PKK'nin silahsızlandırılması tartışması yapılırken Ortadoğu'daki yeni gelişmeler Kürtlere hem siyasal hem askeri alanda genişleme fırsatları sundu. Suriye'de silahlı isyan sürecinde ülkenin kuzeyi, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın kurguladığı "demokratik özerklik" projesi için uygulama alanına dönüştü. Öcalan'ın yol haritasını izleyen Demokratik Birlik Partisi (PYD) 2011'de Esad yönetimine karşı başlayan isyanı tarihi bir fırsata çevirdi.

PYD'nin örgütlediği Kürtler, Temmuz 2012'de kritik bir dönemde Suriye güçlerinin çekilmesine paralel Kobani, Afrin ve Cezire bölgesinde kontrolü ele aldı.

Askeri alanda organize edilen Halk Koruma Birlikleri (YPG) ve Kadın Koruma Birlikleri (YPJ) ile bir yandan düzeni sağlarken diğer yandan Suriye yönetimini devirmeye yönelik çok boyutlu savaşı kendi şehirlerinden uzak tutmaya çalıştı.

PYD farklı etnik ve dini kesimleri sürece katarak özerklik tesis etmeye koyuldu. Bunu yaparken rakip partileri dışlamak ve gücü tekeline almakla da suçlandı.

Rojava'da demokratik özerklik modelinin yarattığı heyecan ve Selefi cihatçı gruplara karşı direnişin yol açtığı ilgi sayesinde Kürt hareketi uluslararası alanda meşruiyet zemini buldu.

Savaş ortamında doğan Rojava, Türkiye'nin Kürtler ve azınlıklarıyla ilgili müzmin sorunlarına da ışık tuttu. "Bizi ayıran bir demir yoludur" diyen Kürtlerin çocukları Ser Xet'te (Hattın üstü) başaramadıklarını Bin Xet'te (Hattın Altı) gerçekleştiriyordu.

Bu durum karşısında Türkiye de devletlü azametiyle kükredi:

"Kuzey Irak gibi bir Kuzey Suriye oluşumuna izin vermeyiz!"

Resmi tarih yazıcıları Kürt'ün üstünün çizildiği zehirli kalemlerine uzandı.

Medya komplo teorilerini yeniden şerh etti: PYD rejimin maşasıydı, rejimin Şebbihasıydı.¹ Amerikalılar 2014'te Irak-Şam İslam Devleti'ne (İŞİD) karşı Kürtlerle ittifak kurunca bu kez senaryoların yönü değişti: Bu işte Kürt devleti kurdurmak isteyen İsrail ve ABD'nin eli vardı.

Şark İslahat Planı'nın tarihte kaldığını düşünenler yanıliyordu. Muktedir zevata göre Kürtler hâlâ ıslah olmamıştı!

1920'lerden 1990'lara kadar "Türk vatanında Kürt yoktu"

Devlet 1930'da "Türk bu ülkenin yegâne efendisidir. Dost, düşman, bu dağlar bu hakikati böyle bilsin," diye buyurmuştu.

Koyun fiyatının 25 kuruş olduğu zamanlarda, ağızdan çıkan her bir Kürtçe kelimeye 5 kuruş ceza kesildi. 'Kürtçe ıslık' çaldı diye işkence gören bile oldu. 27 Mayıs 1960 darbesinin kudretli paşası Cemal Gürsel, Diyarbakırlı-

1 Suriyeli muhalifler Şebbiha kelimesini rejimin milis güçleri için kullanıyor. Aslında bir tanım olarak Şebbiha 1980'lerde ortaya çıktı. Ne yasal ne de devletin gizli ya da örtülü bir birimiydi. Üst düzey kadrolarda yer alan kişilerin yasadışı işlerini özellikle kaçakçılık çarkını döndürmek için oluşturulan bir şebekeydi. İşin içinde Hafız el Esad'ın kuzeni Nemr el Esad, kardeşi Rıfat el Esad ve yegeni Fevvez el Esad vardı. Kaçakçılıkla işe başlayan şebeke daha sonra kapsamını genişletip tam anlamıyla mafyalaştı. Şebeke üyelerinin 'Şebbiha' olarak anılmasının nedeni camları siyah filmle karartılmış Mercedes S600 otomobil kullanırken hayaleti andırmalarıydı. Ancak grubun sınır tanımazlığı Hafız el Esad'ı rahatsız etti. Esad'ın oğlu Basil, Şebbiha'ya savaş açtı. Önce Halk Komiteleri adıyla kendi bölgelerinde silahlı muhaliflere karşı örgütlenen ve daha sonra devletin ordu ile birlikte hareket eden düzenli milis gücüne dönüştürdüğü Ulusal Savunma Gücü üyeleri de muhaliflerin gözünde Şebbiha idi. (Fehim Taştekin, Suriye: *Yıkıl Git Diren Kal!*, İletişim, 2015, s. 68-71).

lara “Bu memlekette Kürt yoktur, Kürdüm diyenin yüzüne tükürürüm,”² diye kükremişti. Tükürdüler de.

Ağır bedeller ödendi.

Nihayetinde devletin “Kürt yoktur” deklarasyonundan Kürtçenin okulda müfredata girdiği ve Kürtçe TV kanalının yayın yaptığı günlere gelindi. Bunu lütfeden irade “O dönem kendi anadilinde ağıt yakamayanlar vardı,” diyordu.³ Lakin Kürdün anasına Kürtçe ağıt yaktıran devletin ne yüzü değişti ne de ameli. Kürt açılımlına imza atanlar da Rojava’daki gelişmelerden panikleyip kendi Kürtleriyle barış sürecini çöpe atıp savaşı derinleştirerek seflerinden farklı olmadıklarını ispatladılar.

Kısacası o meşum ıslah fermanı bir türlü hükümsüz olamadığı için de Suriye’nin kuzeyinde ‘Rojava’ diye anılan bölgede inisiyatifi ele alan Kürtlere karşı doğrudan ve dolaylı savaş ilan edildi.

Elbette Bin Xet’te oluşan dikensiz bir gül bahçesi değildi. Ama Kürt fobisine teslim olup PYD’yi şeytanlaştırmanın da makul bir tarafı yoktu. Elbette PKK’nin tekelci pratikleri ve zihinlerde derin izler bırakan tasfiyeleri, şiddet tarihi, PYD’nin de PKK’nin oluşturduğu tabanda yükselmesi, PYD’nin sarsılmaz Apocu karakteri ve PYD’nin rejimin bıraktığı boşlukta yükselmesi derin kuşkulara yol açtı.

PYD’nin pragmatik manevralar yapması da bu hareketi nitelendirmeyi zorlaştıran faktörlerden biriydi.

Kuşkuyla bakmayı gerektiren başka bir neden daha vardı: ‘Tek adam’ diye lanetlenen Hafız Esad ve oğlu Beşşar Esad’ın portrelerinin yerini Öcalan’ın portreleri alıyordu. Bir külte karşı başka bir kültün yükselişi, vaat edilen etnik ve dinsel çoğulculuğun devamlılığına dair kuşkuvarı besliyordu.

Bir şey daha: Kürtlerin liderliğindeki özerklik hareketi test edilmeye muhtaçtı. 1915’te kuzeyde kırımaya uğrayan ve 1937’de güneyde Amude’de yağma ve katliamları yeniden yaşayan Hıristiyanlar, tarihin tekerrür etmeyeceğinin garantisini arıyordu. Etnik ve dinsel temizlik korkusu geçmiş değildi.

Araplar, “Kürtler, Arap Kemerinin intikamını almaya kalkışır mı?” diye soruyordu.

Süryaniler ve Araplar, IŞID gibi karanlık güçlere karşı bölgeye kalkan olan Kürtlere müteşekkirdi ama yolun sonunda PYD’nin direksiyonu ‘bağımsız Kürdistan’a kırmasını da istemiyorlardı. Kendi geleceğini Şam yönetiminde görenler de vardı.

2 Nuri Fırat, *Politikanın Kürtçesi* adlı kitabında bu trajikomik olayı çok iyi anlatıyor.

3 Bu sözleri sarf eden 12 Eylül 2015’te AKP’nin 5. Kongresi’nde delegelere seslenen Başbakan Ahmet Davutoğlu idi.

Roja'ya'nın toplumsal sözleşmesi Suriye'nin toprak bütünlüğüne bağlılığı taahhüt ediyordu fakat Kürtlerin ABD ile geliştirdiği işbirliğinin bu toprakları nereye götüreceğine dair endişeler de meşruydu. Rejimle ilişkilerinde pragmatik bir yol haritası izleyen Kürtlerin, sahada hâkimiyetini perçinledikçe ve uluslararası alanda meşruiyet zemini buldukça daha iddialı ve çatışmacı bir yaklaşım içine girmesi de Kürtlerin seyir defterine dair soruları artırıyordu.

Bütün bunlara rağmen Kürtler kendi öz güçleri ve kaynaklarıyla kendilerini dayatıyordu. O yüzden bu özel dönem, 'Kürtlerin zamanı' olarak adlandırılmayı hak ediyordu.

1921'de sınırların çizilmesiyle bölünen kasabalar, göç, sürgün ve göçerlerin yerleştirilmesiyle Kürdileşirken, Türkiye'de 'devrim' yapmak isteyenlerin de sığınağı haline gelmişti. Kürt aydınları ve ileri gelenleri Kürt kimliğini Bin Xet'te inşa etti. Kürt bölgeleri arasındaki coğrafi kopukluk, belli yerlerde nüfusun karışık olması ve arazinin dağlık olmaması gibi faktörler nedeniyle Rojava, Suriye yönetimine karşı silahlı bir mücadeleye sahne olmadı. Buradan devşirilen gerillalar ya Bakur (kuzey) ya da Başur'da (Güney) savaştı. YPG-YPJ de kaosta halkı koruma ve düzeni sağlama saikiyle ortaya çıktı. Bu boyutuyla Türkiye'ye karşı elde edilen savaş deneyimi kritik dönemde Rojava'nın geleceğini şekillendirmekteydi.

Farklı aktörlerle yüzyıllık bir değişim süreci, son dönemecinde Apocu hareketle başka bir evreye taşındı.

Sınırın üstünde ekilen rüzgâr artık sınırın altında bir fırtınaydı. Buna Esad yönetiminden daha çok öfkelenen Ankara'ydı. Sınırın altındaki fırtına, kuzeyin inkârcı siyaseti için tehdit, tüm Kürtler için umuttu.

Sürgün ve kaçışlardan Kürt rönesansına, 'demografik varlık'tan 'teritoryal varlık'a dönüşen bir hikâyeydi. Ben bu hikâyenin iç ve dış dinamiklerini anlamaya ve anlatmaya çalıştım.

MÜTEŞEKKİRİM!

Bu kitabın şekillendiği süreçte uzunca bir teşekkür listesi oluştu:

Bitmek bilmeyen sorularımı yanıtsız bırakmayan bölgenin aktörleri Zuhat Kobani, Aldar Halil, Nasır Hac Mansur, Salih Müslim, Redur Halil, İdris Nasan, Sefin Dizayi ve Garip Hasso'ya;

Birilerine ulaşmak ya da bilgi almak için kapılarını çaldığım meslektaşlarının Musa Özügurlu, Hediye Levent, Fehim Işık, Barzan İso, Aziz Köylüoğlu, Amed Dicle, Diyar Cihan, Hayri Demir, Mahir Çarçela, Mutlu Çiviroğlu, Hasan Sivri ve Hüsnü Mahalli'ye;

Akademik birikimlerini esirgemeyen Ziya Abbas, Ammar Kehya ve Kadri Yıldırım'a;

Beni Ezidi acısına götüren Azad Barış, Eyüp Burç ve Hayri Kızılar'e;
Düzeltileriyle her bir kelimenin hesabını soran Caner Bahçeci, Hakkı Öz-
dal ve Ahmet Insel'e;

Sabır küpü editörüm Kerem Ünüvar'a;

İsmi zikredemediğim mihmandarlarıma, yol arkadaşlarıma ve haber kaynaklarıma;

“Sen taşa, toprağa, duvara yaz, biz bulur okuruz,” diyerek beni azmettiren okurlarıma;

Ve tabi kahrımı çeken, cesaret kaynağım, en büyük dayanağım eşim Nezihe'ye;

Beni ümitvar eden çocuklarım Akanda ve Hüdalfa'ya teşekkür ediyorum.

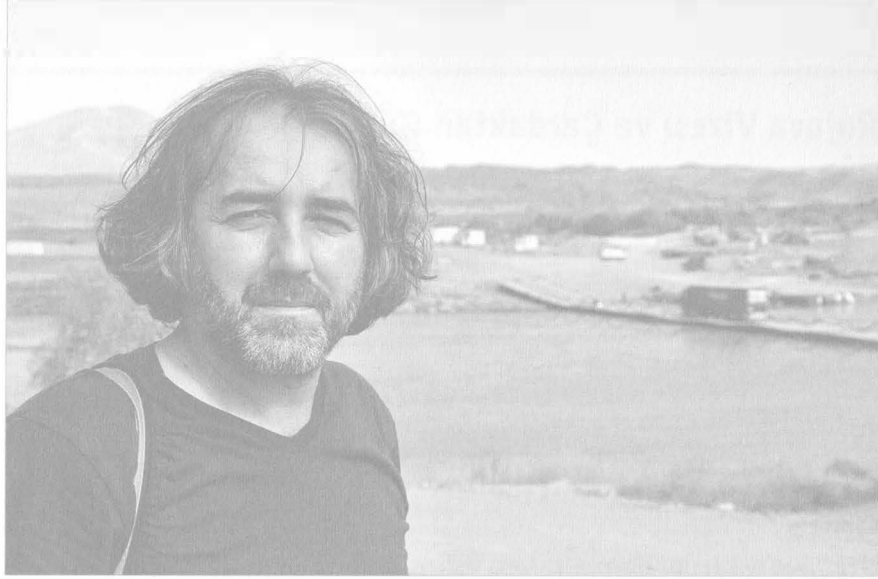
Rojava Vizesi ve Çardaktan Gümrük Kapısı

Üzerinde askeri üniforması. Ama asker forsu yok. Doğudan batıya büyük bir ilginin odağında, velakin pek mütevazi. Merhabalaştıktan sonra kanepeye oturdu, bağdaş kurdu. İddiasız bir oturuş; havalı üniformasına değil kendi kültürüne özgü. Bu diyarın ciddiyet anlayışı çatık kaşlardan, sert bakışlardan yahut hizalı ve dik duruşlardan gelmiyor!

Nesrin Abdullah'ın bende bıraktığı ilk izlenim buydu. Kendisi Kadın Korumaya Birlikleri'nin (YPJ) komutanı. Suriye'de Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) gibi örgütler, insanlığı karanlığın içine çekerken ülkenin kuzeyinde Kürt kadınları Ortadoğu'nun bütün klişelerini yıkarak dünya sahnesine çıkıverdi. Nesrin Abdullah, Suriye'nin kuzeyinde Kürtlerin "Rojava" (Batı Kürdistan) ismini verdiği bölgede demokratik özerkliğin inşası ve Selefi-cihatçı örgütlere karşı oluşturulan savunma hattında simgeleşen Kürt kadınlarından biriydi. Hikâyesini sordum, söze Türkçe başladı ama "Kendimi daha iyi ifade etmek için Kürtçe konuşacağım kusura bakma," diye devam etti. Sanki örgüte yeni katılmış bir genç kadın edasıyla anlattı:

"Yurtsever bir aileden geliyorum. Babam eski bir komünist. Bir kardeşim şehit. Biz çocukken (PKK'li) gerillaların hikâyeleriyle büyüdük. Hep onların hikâyelerine kulak kabartırdık. Onlara imrenirdik. Halk içerisinde kadroları vardı. Ben bu kadrolarda yer almadım ama arkadaşlarımızla birlikte kadın gerillaları taklit ederdik. Duruşlarına, yürüyüşlerine, elbiselerine bakardık. Bize kutsalmış gibi gelirdi. Bu bizim de duruşumuzu etkiledi. PKK kamplarına hiç katılmadım, keşke katılabilsydim."

Nesrin Abdullah'ın "Özenirdik" diyerek idealize ettiği 'mücadeleci kadın' tipi YPJ'yi de büyüten bir dinamikti. Dün Nesrin Abdullah PKK'li gerillalara

Dicle üzerinde iki yakayı birleştiren bu köprü ambargo ve abluka siyasetinin parçası olarak sıklıkla kapanıyor.

özeniyordu, 2011 sonrası Kürtler tarihi çıkışlarını yaparken de Suriyeli Kürt kadınlar YPJ saflarında Nesrin Abdullah'ın ardından gidiyordu.

Irak Kürdistanı'nda, Rojava'ya yasadışı olarak geçmek için beklediğim Çiyaye Spi'de (Beyaz Dağ) gecenin bir vaktinde Suriye tarafından kaçak yolla kampa gelen 12 gençle karşılaştım. Altısı 17-18 yaşları arasında genç kadın. Nesrin Abdullah gibi insanları idealize eden gencecik insanlar. Eğitim için PKK'nin kampına gidiyorlardı. O geceyi Çiyaye Spi'deki kampta geçireceklerdi. Birlikte genişçe bir çadırda oturduk. Onlara eşlik eden Kazakistan Kürtlerinden 'Çiyaye Rus' lakaplı iri yapılı gerilla, birkaç haftalık eğitimden sonra gençlerin sosyal hizmetlerde görev almak üzere Rojava'ya döneceklerini anlattı. Bu kişilerin cepheye sürülmeyeceğini vurguladı. Ama gençlerin gözü çadırın içinde, askıda asılı silahlardaydı. Keleşlere ellerinin uzaması da çok sürmedi. Rojava'daki hikâyenin bir yüzü işte bu dağlarda başlıyordu.

Güney Kürdistan'dan Rojava'ya geçmenin yasal yolu meşakkatliydi. Ya Kürdistan Yönetimi Dış İlişkiler Başkanlığı'ndan izin kâğıdı alarak Fişhabur (Peşabur)-Semelka kapısını kullanacaktık ya da kaçak geçecektik. Her iki geçiş için de YPG ile koordinasyon şarttı. Resmi izin almak, deveye hendek atlatmak gibi bir şeydi. İzin için üç gün boyunca Kürdistan Yönetimi'nde ilgili yetkiliye ulaşmak bile mümkün olmadı. Üçüncü yol ise kapının her iki tarafında kilidi açan hatırlı bir kişi bulmaktı. Kaçak geçen kafileye yetişeme-

yip Çiyaye Spi'de bir gece geçirdikten sonra işim hatırlı kişiye kaldı. Önce Zaho'ya, oradan Habur'un önünden geçip Fişhabur'a yaklaşırken güvenlik tarafından durduruldum. Referansımı söylemem yetti; Asayiş görevlisi cep telefonuyla merkeze bildirdi ve gümrük kapısına gitmeme izin verildi. Hemen V.I.P salonuna alındım. Pasaportumu alan görevli ben çay-kahve içerken işlemlerimi yaptırdı. Görevli ardından, "Bir ihtiyacınız olursa lütfen arayın," deyip beni Dicle Nehri'nin iki yakasında gidip gelen tekneye bindirdi. On kadar insanla birlikte motorlu salla hemen karşı kıyıya vardım.

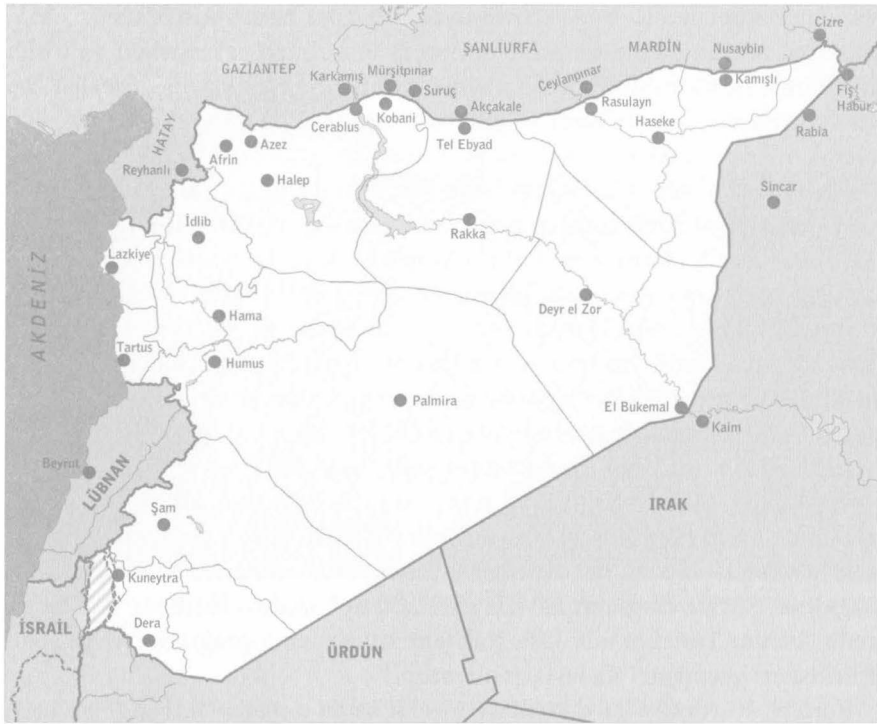
Karşı yaka Rojava'nın sınır kapısı Semelka. Nehrin kıyısındaki karşılama masasında Rojava Asayiş'inden üniformalı bir kadın ve bir erkek duruyordu. Yakalarında Öcalan rozeti vardı. İsmim önceden bildirilmiş, haliyle kendimi fazla anlatmam gerekmedi. Masanın yanında, bekleyenleri güneşten korusun diye dört sıruk üzerine çatılmış iğreti bir çardağın kimseye faydası yoktu.

Misafiriz ya, yolcular, kamyonetin şoför mahalline buyur ettiler. Birkaç yüz metre yukarıda asıl gümrük noktasına vardığımızda, araçtan indim ve az ileride basın koordinatörü adımlı seslendi. Beni ofisine geçirip çay ikram ederken Rojava vize hazırlanıyordu. Pasaportumun arasına konulan vize kâğıdına "Suriye Cumhuriyeti Cezire Kantonu" mührü basılıydı. Ayrıca vize "Fehim Taştekin adlı kişi, Irak'tan (Kürdistan toprağı) Suriye'ye (Batı Kürdistan) geçmiştir" ifadesi yer alıyordu.¹

Suriyeli Kürtleri, vize düzenleyebilecek kadar *de facto* özerkliğe götüren hikâyenin arkasında uzun bir yol var. Bugünü anlamak, Kürtlerin ahlar ve vahlarla dolu film şeridini geriye sarmayı gerektiriyor.

Rojava'nın doğuşuna geçmeden önce, yakın tarihin kilometre taşlarının bize anlattıkları önemli. O yakın tarih, büyük güçlerin Kürt halkına karşı ihanetleriyle, Kürtlerin Suriye coğrafyasında kendilerine yeni bir sayfa açma çabalarıyla, meşru yollarla siyasal sistem içerisinde var olma savaşlarıyla, Arap milliyetçiliğinin dayattığı asimilasyon ve kimliksizleştirme siyasetiyle, vatandaşlık haklarından mahrumiyet ve Kürt partilerin kendi aralarında ki çekişmelerle dolu.

1 Arapça'da "ada" anlamına gelen Cezire, Kürtler tarafından Cizîr olarak telaffuz ediliyor.

Suriye'deki Kürt varlığı 11. yüzyıla kadar iniyor. 12. yüzyılda tarih sahnesine çıkan Selahaddin Eyyubi devletinde Kürtler etkin bir güce sahip oldular. Şam'da Osmanlı'nın gönderdiği asker ve memurlarla gücü daha da artan Kürt eşrafın kökleri Eyyubilere uzanıyor. Etnik tabanlı nüfus sayımı yapılmadığı için Kürtlerin nüfusuyla ilgili kesin bir rakam yok. Suriye'nin toplam nüfusu tahminen 22.5 milyon civarında. Arap kaynakların yüzde 5 olarak verdiği Kürt nüfusu, farklı kaynaklara göre yüzde 7 ile 12 arasında değişiyor. Araplaşmış Kürtleri de dahil ederek bu oranı yüzde 15 hatta yüzde 20'ye çıkarırlar da var. Hatay'a yaslanan Afrin (Kürt Dağı), Suriyeli Kürtlerin en eski yerleşim merkezlerinden biri. Yine kuzeyde Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerin başında Kobani ve Kamışlı geliyor. Haseke'de ise nüfusun yaklaşık yarısı Kürt. Halep'in Şeyh Maksud ve Eşrefiye semtleriyle Şam'ın Rukneddin (Hay el Ekrad) mahallesi Kürtlerin yoğunlaştığı yerler.

Kürt Savaşında Bir Milad: Türkiye'den Kaçış ve Xoybûn (Hoybun)

Hukukçu ve tarihçi İsmet Şerif Vanlı 14-15 Ekim 1989'da Paris'teki Uluslararası Kürt Konferansı'nda Kürdistan'ın parçaları arasında en az konuşulan Suriye Kürtlerine şöyle değiniyordu:

Kürt halkı 12. ve 13. yüzyıllarda Eyyubi hanedanı, Haçlı Avrupası'na karşı Müslüman Doğu'nun başında bulunan kralları, sultanları, generalleri, askerleri ve âlimleri sayesinde modern tarih sahnesinin ön saflarında yer aldı. 14. yüzyıldan 18. yüzyıla hatta 19. yüzyıla dek Kürt ülkesi bağımsız ya da yarı bağımsız emirliklerden oluşmaktaydı. Bu emirliklerin sanat, ilim ve edebiyatın geliştiği yüzlerce şatoda kalan güçlü bir asilzadeler sınıfı, aktif bir şehir burjuvazisi, hayvan yetiştiriciliği ile uğraşan aşiretlere paralel olarak yerleşik ve çalışkan bir köylülüğü bulunmaktaydı. Bu Ortaçağ topluluğu, emirlikleri vilayet haline indirgeyen İran ve Osmanlı imparatorluklarınca giderek yok edildi... Suriye ve Lübnan Kürtlerinden, Türkiye, İran ve Irak'ta yaşayan yurttaşlarından daha az bahsedilmektedir. Buna rağmen Suriye'deki Kürtlerin nüfusu bir milyonu bulmaktadır ve bu rakam toplam nüfusun onda birini oluşturmaktadır... Suriye'de Kürt nüfusun varlığı antik çağlara kadar uzanmaktadır. İslam öncesi dönemde Kürt aşiretleri Musul ve Mardin'den inerek Suriye Ceziresi'nde kışlarlardı... 1764'te Alman yazar Karlsten Libourg, Suriye Ceziresi'nde dört Kürt aşiretine (Kiki, Sasani, Millî ve Asiti) yer verirken tek bir Arap aşiretinin (Tay) ismini zikretmektedir... O zaman yarı göçebe olan Kürt aşiretleri yerleşik hayata geçmiş ve Suriye'yi bir buğday ve pamuk deposu haline getirmiştir... Suriye Kürtleri, devlete karşı her zaman örnek bir sadakat gösterdi. Fakat her zaman tüm yürekleriyle

Kürt oldular ve halklarının bütün mücadelelerine katıldılar... 1927'de Türkiye Kürtlerinin bağımsızlıkçı hareketi Xoybün (Hoybun), Suriye Kürtleri arasında doğdu...¹

Tarihçi Ayşe Hür'ün aktarımıyla "Şam'da Selahaddin Eyyubi döneminde (12. yüzyıl) beri büyükçe bir Kürt cemaati yaşıyordu. Bunlara 19. yüzyılda Mekke'ye giden hac yolunun korunması için, Osmanlı idaresi tarafından, Anadolu'dan ve Irak'tan göçertilen Kürt aşiretleri de eklenmişti. Cebel Ekrad (Kürt Dağı) bölgesinin ahalisi, yüzlerce yıldır bölgede yaşayan ve ağırlıklı olarak tarımla uğraşan yerleşik Kürt aşiretleri. Nusaybin'in güneyindeki Cezire'deki Kürtler ise kökleri Türkiye Kürdistanı'nda olan Millî ve Miran aşiretleri..."²

Osmanlı'nın çöküş yıllarında, Şam ve Halep'in Kürt mahalleleri bir yana Türkiye'nin sınır hatları boyunca Cezire (Cizir), Cerablus, Afrin ve Kürt Dağı'nda yaşayan Kürtler birbirinden kopuktu. Bu şeritteki Kürtler ne siyasal ne de sosyal bir bütünlük arz ediyordu. Süleymaniyeli Osmanlı paşası ve eski Iraklı Bakan Muhammed Emin Zeki Beg, 1931'de yayımlanan *Kürtler ve Kürdistan Tarihi* adlı eserinde, Suriye'deki Kürtlerle ilgili olarak, "Eskiden beri göçebe topluluklar ve aşiretler halinde yaşamışlardır. Ancak buranın kuzey bölgesindekilerin bir kısmı özellikle kentlerde yaşayanlardır" notunu düşüyor.³

M. Emin Zeki Beg, Birinci Dünya Savaşı öncesi durumla ilgili şu bilgileri aktarıyor:

Halep vilayetinde 27 Kürt aşireti yaşar. Bizzat Halep kent merkezinde azımsanamayacak bir Kürt nüfusu vardır. Ayrıca Harim bölgesinde, Cebel el Vaset'ta, Bilan'da, Asi Nehri'nin havzasında ve Cebel el Ekrad'da birçok Kürt aşireti barınmaktadır. Yine Şam merkezinde azımsanamayacak bir Kürt nüfus yaşamaktadır.⁴

Beri tarafta yüzyıllar boyunca bu bölge Kürt ve Arap aşiretleri arasında hâkimiyet kurma yarışına sahne oldu. Mesela Suriye'nin kuzeyinde kökleşmiş bir Kürt aşireti olan Millîlerin lideri İbrahim Paşa 19. yüzyılın başında Kürt Millî Konfederasyonu'nu kurmaya çalışırken Arapların en büyük aşireti Şemmar ile karşı karşıya geldi.

Asi Kürt aşiretlerinin zorla göç ettirilmeleri ve Hac yolunun güvenliği için

1 İsmet Şerif Vanlı'nın 14-15 Ekim 1989'da Uluslararası Paris Kürt Konferansı'nda sunduğu "Suriye ve Lübnan Kürtleri" başlıklı tebliğ.

2 Ayşe Hür, "Selahaddin Eyyubi'nin Çocukları: Suriye Kürtleri", *Radikal*, 26.10.2014.

3 Muhammed Emin Zeki Beg, *Kürtler ve Kürdistan Tarihi*, Nübihar, 2010, İstanbul, s. 54.

4 Muhammed Emin Zeki Beg'in kaynak olarak kullandığı *Kürtler* adlı kitabın yazarı Dr. Frech'in (Dr. Fric), Habil Adem müstear ismini de kullanan Naci İsmail Pelister olduğu belirtiliyor.

oluşturulan Kürt birlikleri nedeniyle özellikle Şam'da yaşayan Kürtlerin sayısı Osmanlı döneminde arttı.

Osmanlı'nın idari ve askeri oluşumunun bir parçası olan Kürtler Arap kültürü ile iç içe geçmişti. Nelida Fuccaro'ya göre Şam'daki Kürt nüfusunun yüzde 40'ı tamamen Araplaşmıştı.⁵

Birinci Dünya Savaşı'nda sonra, 1921'de, Türkiye ile Fransa arasındaki Ankara Anlaşması ile Türkiye-Suriye sınırının belirlenmesi, özellikle Kürt bölgelerini etkiledi. Kürtlerin yüzyıllardır yerleşik olarak yaşadığı Kürt Dağı (Afrin) olduğu gibi Suriye sınırları içerisinde kalırken, Cezire ve Cerablus bölgeleri bölündü. Suriye'nin kuzeyindeki Kürt bölgelerinin Cizre, Nusaybin, Mardin ve Urfa ile bağlantısı kesildi.

20. yüzyılın başlarında Türkiye'den göç ve sürgünler Suriye'nin özellikle kuzeydoğusunu şekillendirdi. Seda Altuğ'un aktarımıyla, "Cezire bölgesi 1930'lu yılların ortalarına kadar birçok Suriyeli için bilinmez ve erişilemez bir yerd. Yüzyıl başına kadar göçebe Arap ve Kürt aşiretlerinin kışlağı olan bölge, 1915 Ermeni kırımını, özellikle de 1925 Şeyh Said İsyanı'nı takiben Mardin, Nusaybin, Midyat, Diyarbakır, Şırnak, Batman ve çevresinden tehcir edilen Ermeni, Kürt ve Süryanilerin gözündeki cazip bir bölge haline gelmişti... Suriye Cezire'sine göç eden Kürtler, Ermeniler, Süryaniler ve diğer Hıristiyanlar sınırdaki kasaba ve köylere veya Cezire sancağının idari merkezi olan Haseke şehrine yerleştiler. 1915 yılında Musul veya Sincar'a yerleşen Mardinli bazı Ermeni Katolik veya Süryani Ortodoks/Katolik aileler de Fransız yönetiminin tesisini takiben, tehcirlerini Suriye'nin bu kuzeydoğu köşesinde, genelde 1926 yılında kurulan Kamışlı şehrinde noktalamışlardı."⁶

Ayşe Hür'e göre, 1925'te Şeyh Said İsyanı'nın ardından ilan edilen 1925 Şark Islahat Planı çerçevesinde isyana karışmakla suçlanan Kürtler Irak, İran ve Suriye'ye sürülürken Cezire bölgesine yerleşenlerin sayısı yaklaşık 20-25.000 idi. Bunlar arasında az sayıda Ermeni, Keldani ve Süryani de vardı.⁷

Kürdistan coğrafyasının Türkiye'deki gelişmelerden en fazla etkilenen parçası her zaman 'Batı Kürdistan' oldu. Gerek coğrafi geçişkenlik gerek akarabalık ilişkileri nedeniyle tren raylarının altı ve üstü birbirini siyasal ve sosyal hareketlerle besledi. Halkın diline bu sınır Bin Xet (Hattın Altı) ve Ser Xet (Hattın Üstü) olarak yerleşti.

Wadie Jwaideh'in tespitlerine göre, geçen yüzyılın başında, Türkiye, İran

5 Nelida Fuccaro, "Sömürge Yönetimi Altındaki Suriye'de Kürtler" (Seid Verroj, *Geşepêdaên Rojhelatanavîn, Sûrye û Kurdistana Rojava*, Doz, 2012, s. 92).

6 Seda Altuğ, "Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik", *I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 39, Ekim 2008, s. 84.

7 Ayşe Hür, "Selahaddin Eyyubi'nin Çocukları: Suriye Kürtleri", *Radikal*, 26.10.2014.

ve Irak'takilerden önemli farklılıkları olmasına rağmen Suriye Kürtleri, siyasi düzlemde, özellikle kuzeyle etkileşim içindeydi. Suriyeli Kürtler içe kapanık değildi. Ayrıca Türkiye, Irak ve İran'daki Kürtlerin yoğunlaştığı bölgeler gibi, Suriye'de aşiret hayatı ve geleneklerinin merkezi konumunda şehirler yoktu. Bu yüzden Suriyeli Kürtler ulusal liderler çıkarmada başarılı olmadı. Suriye'deki durum İran ve Irak Kürdistanı gibi patlamaya elverişli de değildi. Buna rağmen özellikle Türkiye'deki Kürt hareketleri hattın altındaki Kürtleri etkiliyordu.

Kürt milliyetçiliğinin köklerine dair dikkat çekici olaylardan biri Şam'da yayın yapan *El Müfid* gazetesinin sahipleri Yusuf Haydar ile Hayrettin Zerguli'nin 19 Mart 1919'da yaptığı Kürdistan çağrısıydı. Kürdistan'ın farklı bölgelerinde dağıtılan açık mektupta üç buçuk milyondan fazla Kürt'ün yaşadığı coğrafyada bağımsız Kürdistan'ın kurulması gerektiği dillendiriliyordu.⁸

1925 Şeyh Said İsyanı sonrasında baskılardan nasibini alan İstanbul'daki Kürt aydınlar da mücadelelerini Suriye'ye taşıdı.

İlk dönemlerde Suriye'deki Kürt faaliyetlerinin odağında Türkiye vardı. Çünkü kadrolara öncülük edenlerin önemli bir kısmı Türkiye'den sürülmüş ya da kaçmış aydınlar ya da din adamlarıydı. Türkiye'den gidenlerin öncülüğünde 1927'de Lübnan'da kurulan Xoybün (Kendin Ol) cemiyeti, Kürt kimliğinin inşasına yönelik faaliyet yürütürken siyasi mücadelede hedef kuzeydi. Xoybün, yeni Kemalist rejimle sorunu olan aydınlar, aşiret liderleri, ağalar ve eski askerlerin buluşma adresiydi.

Mihail Semenoviç Lazarev ve Şakire Xıdoye Mihoyan'a göre "Xoybün'un her üyesi Kürdistan bağımsızlığının gerçekleşmesi adına bütün Kürtlerin birliği için mücadele edeceğine kardeşlik yemini ediyordu. Kurultayda hazırlanan program 'Kürt kutsal topraklarından son Türk askeri çıkartılıncaya kadar Türklere karşı mücadeleyi' hedefliyordu."⁹

Celadet Bedirhan, Atatürk'e yazdığı açık mektupta, Kürtçenin Türkçeden ayrı bir dil olduğunu anlatırken, Kürt meselesi özerklik verilme suretiyle çözülmediği sürece silahlı isyanın devam edeceğini belirtiyordu.¹⁰

Üyeleri arasındaki rekabete ve ideolojik ayrılıklara rağmen Xoybün, entelektüel, askeri, dini önderlerin ve aşiret liderlerinin direnişi koordine etme yolundaki ilk girişimiydi.¹¹

Xoybün en kritik rolünü 1927-31'de Ağrı Dağı İsyanı'nda oynadı. Ağrı Dağı hareketinin önderliğini Xoybün'un bölgeye komutan olarak gönderdi-

8 Wadie Jwaideh, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 282-283.

9 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, Avesta, 2015, İstanbul, s. 239.

10 Martin Strohmeier-Lale Yalçın Heckmann, *Kürtler: Tarih, Siyaset, Kültür*, Tarih Vakfı, İstanbul, 2013, s. 68.

11 Martin Strohmeier-Lale Yalçın Heckmann, *Kürtler: Tarih, Siyaset, Kültür*, s. 67

ği İhsan Nuri yaptı.¹² Ağrı Dağı isyanının başarısız olmasının ardından Fransızlar, Türkiye'nin baskıları nedeniyle Suriye'deki Kürt ileri gelenlerini sınırlardan uzak yerlere sürdü. Suriye Kürt siyasi hareketinin önemli isimlerinden Osman Sabri'nin sürgün yeri ise Madagaskar'dı.¹³

İsyana karışanların Sovyetler Birliği'ne sığınma taleplerine Kızıl Ordu geçit vermedi. Ruslar, yeni bir işbirliği sayfası açtığı Kemalist Türkiye'yi karışlarına almak niyetinde değildi. Bu yüzden İhsan Nuri adamlarıyla birlikte, Ağrı Dağı isyanında Türkiye'ye destek sunan İran'a sığınmak zorunda kaldı. İsyanın Kürtlerde bıraktığı acı hatıra, Ağrı Dağı manzarası eşliğinde resmedilen bir tabut üzerine yazılan şu cümleyle ifadesini buldu: "Muhayyel Kürdistan burada medfundur."¹⁴

Bu arada, 1928 affıyla önde gelen bazı Kürtlerin Türkiye'ye dönüşü de Suriye'deki Kürt davasını etkiledi. Kürt kültürü ve kimliğinin canlanmasında önemli katkıları olan şair Cegerxwîn'a göre, "Şeyh Said'in çocuklarının aftan yararlanarak geri dönmesi Kürtler arasında büyük bir boşluk ve moral bozukluğu yarattı."¹⁵

Jordi Tejel'e göre, Suriye'de ilk Kürt milliyetçi cemiyeti olan Xoybûn iki hareket hattını takip ediyordu:

İlk olarak diplomatik ve şiddet içeren faaliyetlerinin hedefi, üyelerinin çoğunluğunun kökeninin dayandığı ülke olması nedeniyle Türkiye idi. Doğu Akdeniz bölgesinde hareket özgürlüklerini Fransız mandasına borçlu olduklarının farkında olan Kürt milliyetçileri, ilgilerini Fransa ve Suriye milliyetçilerine verdiler. Bu hareket hattı Xoybûn'un ardılı Yekbûn û Azadi (Birlik ve Özgürlük) tarafından da sürdürüldü. Kürtlerin bağımsız hareket eden bir temsilcisi olarak davranan Kamuran Bedirhan da, Yekbûn û Azadi de Şam'daki yetkilileri kendilerine düşman etmekten kaçınmak için İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya güçlerine sundukları taleplerinde Suriye Kürtlerine yer vermeyecekti. Doğrusu Türkiye'de özerk bir Kürt yapısı karşılığında Suriye'nin kuzeyindeki Kürt anklavları feda edebilecek gibi geliyordu. İkinci olarak Xoybûn liderleri mandanın başlangıcından itibaren Kürt temsilcilerin siyasal katılımını içeren bir strateji tercih etti. Buradan hareketle cemiyetin tanınmış üyeleri sonunda Suriye parlamentosunda milletvekili oldu.¹⁶

12 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, s. 239.

13 Cegerxwîn, *Hayat Hikâyem*, Evrensel, 2003, s. 211.

14 Cegerxwîn, *Hayat Hikâyem*, s. 226.

15 Cegerxwîn, *Hayat Hikâyem*, s. 190.

16 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri: Tarih, Siyaset ve Toplum*, Intifada Yayınları, İstanbul, 2015, s. 181-182 (Jordi Tejel, *Syria's Kurds*, Routledge, 2009, s. 86).

Xoybûn'un etkisiyle parlamentoda bulunan beş Kürt milletvekili 1928'de Kürt bölgelerinde Kürtçenin resmi dil olarak tanınması ve Kürtçe eğitim sistemine geçilmesini talep etti. Fransızlar ilkesel olarak reddetmese de talepler yerine getirilmedi.¹⁷

Sürgün sonrası Suriye'de güçlü bir propaganda ağı kuran Ermeniler de Xoybûn'un faaliyetleri üzerinde yönlendirici bir etkiye sahipti. Halep'teki Taşnak Partisi Xoybûn'a mali, siyasi ve lojistik destek sağladı.¹⁸ Xoybûn kırsalda Kürt bilincini geliştirirken Fransızlar da özellikle Cezire bölgesinde yerel desteğe ihtiyaç duydukları için Kürt milliyetçilerinin faaliyetlerine göz yumdu.¹⁹

Xoybûn Cemiyeti, İran, Fransa, Büyük Britanya, Almanya, İtalya, Sovyetler Birliği gibi devletlerin yanı sıra Ermeniler ve Türk muhalefetiyle ilişkiler kurmaya çalıştı.

1944'te Suriye'de açılan Sovyet temsilciliği Kürt faaliyetleriyle yakından ilgiliydi. Suriye'deki Kürt milliyetçilerinin SSCB'ye sempatisi 1945'te Sovyet temsilcileriyle kurulan temaslarla gözle görülür hale geldi. Sovyetler, Türkiye'deki Kürtlerin askeri olarak devreye girmesi koşuluna bağlı olarak, bağımsız Kürdistan'ın inşası için destek sözü verdi ama bu yöndeki beklentiler karşılık bulmadı. 1945'te Xoybûn'un yerini alan Yekbûn û Azadi de aradığı desteği bulamayarak, zamanla etkinliğini yitirdi.²⁰

Karma yapısına karşın, Xoybûn'un, 1937'de Suriye'ye sığınan Nuri Derşimi dışında Alevi üyesi yoktu. Xoybûn ister istemez ağırlıklı Sünni Kürtlerin yaşadığı ve Kurmancî lehçesinin konuşulduğu bölgeleri temsil eden Kürt milliyetçiliğinin beşiğine dönüştü.²¹

Xoybûn Kürdistan'ın inşasına yönelik siyasi ve diplomatik cephenin merkezi haline gelirken cemiyetin önderleri de Kürtçe ve Kürt kimliğinin gelişmesi için ciddi katkılar sundu.

Tejel'e göre, "Xoybûn Kürt milliyetçiliğinin Kurmancî lehçesinde kavramlaştırılmasının, dolayısıyla Suriye ve Türkiye'deki yaygın öğretinin zeminiydi... Xoybûn aynı zamanda Suriye'nin kuzeyinde ve Halep, Şam ve Beyrut gibi kentlerde Kürt komite ve derneklerinin kurulmasında rol oynadı. Bu yönüyle Xoybûn, Doğu Akdeniz'de Kürt milliyetçiliğinin okulu sayılabilir. Xoybûn önderleri, özellikle Celadet ve Kamuran Bedirhan kardeşler, Kurmancî lehçesinin kültürel rönesansına uzanan harekette belirleyici bir rol oynadı."²²

17 Seid Veroj, *Geşepêdaên Rojhelatanavîn, Sûrye û Kundistana Rojava*, s. 106.

18 Seid Veroj, *Geşepêdaên Rojhelatanavîn, Sûrye û Kundistana Rojava*, s. 97-98.

19 Seid Veroj, *Geşepêdaên Rojhelatanavîn, Sûrye û Kundistana Rojava*, s. 100.

20 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 59-50.

21 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 45.

22 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 44.

Celadet ve Kamuran kardeşler, Cizre-Botan Emirliği'nin son emiri Mir Bedirhan'ın 21 oğlundan biri ve Kürt Teali Cemiyeti'nin Mısır'da sürgünde ölen genel sekreteri Emin Ali Bedirhan'ın çocuklarıydı. Celadet ve Kamuran Bedirhan'ın annesi Semiha Hanım da Çerkes idi.²³

Celadet Bedirhan Latin harfleriyle Kürtçe alfabeyi oluşturan ve Kürtçe grameri hazırlayan bir aydın olarak tarihe geçti. Kürtçe alfabeyi yaygınlaştırmak ve dilbilgisini sistemleştirmek için 1932-1943 arasında *Hawar* (Çağrı) dergisini çıkardı. 57 sayı çıkardığı *Hawar*'ın yanı sıra 1942-1945 arasında *Ronahî* (Aydınlık) dergisine de imzasını attı. Bu dergi de 28 sayı yayımlandı. Kamuran Bedirhan ise, 1943-1946 arasında *Roja Nû* (Yeni Gün) dergisini 73 sayı çıkardı. Aynı dönemde Bedirhan'ın yönettiği *Stêr* (Yıldız) dergisi de üç sayı yayımlanabildi.

Hawar ve *Roja Nû*'nun yazar kadrosunda hemen hemen aynı şahsiyetler yer aldı: Celadet Bedirhan, Kamuran Bedirhan, Kadri Can, Osman Sabri, Nurreddin Zaza ve Cegerxwîn. *Hawar Şam*'da, *Roja Nû* Beyrut'ta basılıyordu.²⁴

Bu dergiler gibi haftada iki kez yarım saat Kürtçe yayın yapan Beyrut merkezli Radio Levant da 'Kürt Rönesansı' çalışmalarının bir parçasıydı.²⁵

Arap ve Türk etkisine karşı etkin bir kültürel politika izleyen Ermenilerin çabaları da Bedirhan kardeşlerin Kürt rönesansı için yürüttükleri çalışmaların ilham kaynaklarından biriydi.²⁶ Halep'te Taşnak Partisi'nin kültürel selfdeterminasyon konusunda geliştirdiği fikirler Kürt milliyetçilerini de motive etti.²⁷

Celadet Bedirhan'ın Kürtçeye yönelmesi biraz da Ağrı İsyanı'nın bastırılması, siyasal çabaların netice vermemesi ve siyasal kadroların umutsuzluktan birbiriyle sorunlu hale gelmesinin sonucuydu.

Asıl adı Şêxmus Hesen olan Cegerxwîn da kültürel çalışmalar çerçevesinde Kürt Gençlik Cemiyeti'ni (Civankurd ya da Jönkürd) kurup kısa bir dönem Kürtçe kurslar düzenledi. Haseke ve Şam'da da Kürtçe okullar açıldı ama ömürleri fazla uzun sürmedi.²⁸

Ayrıca Haco Ağa ve Cegerxwîn gibi Kürt ileri gelenleri toplumsal dayanışmayı artırmak için 1932'de Kürt Fakirlere Yardım Cemiyeti'ni kurdu. Bu örgütler toplanan paraların istismar edildiği suçlamaları yüzünden ciddi kavgalara da yol açtı.²⁹

23 Prens Suriyye Bedirhan, *Kürt Davası ve Hoybun*, Med Yayınları, 1994, s. 7-8 (Mehmet Uzun'un önsözü).

24 İbrahim S. Işık, *A'den Z'ye Kürtler*, Nübihar, İstanbul, 2015, s. 210, 384, 411.

25 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 52-53-54.

26 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 42.

27 Seîd Verroj, *Geşepêdaên Rojhelatanavîn, Sûrye û Kundistana Rojava*, s. 105.

28 Cegerxwîn, *Hayat Hikâyem*, s. 241-247

29 Cegerxwîn, *Hayat Hikâyem*, s. 218-221.

FRANSIZ MANDASI: KÜRTLERE ARKA ÇIK AMA HAKKINI VERME!

Fransız işgali karşısında Kürtler yekpare bir duruş sergilemedi. Şam'ın Kürtleri, Kasım 1920'de Faysal Arap hükümetinin düşmesinin ardından Fransızlara sadakatini gösterirken işgalci güçler Cezire ve Cerablus'taki Kürt aşiretlerden bazılarının dostluğunu bazılarının da düşmanlığını kazandı.³⁰

Aşiretlerin çelişkili tepkiler vermesinde Türkiye'den gelen Kemalist ve pan-Islamcı propaganda da etkili oldu.³¹

Fransız manda döneminin 1943'teki nüfus istatistiklerine göre Suriye'de yaşayan Kürtler toplam nüfusun yüzde 7,5-8'ini oluşturuyordu. 200-220.000'i bulan Kürt nüfusunun yaklaşık 22.000'i Türkiye'den iltica edenlerden oluşuyordu.³²

Nikolas van Dam'e göre, "Fransız mandası altında, Arap milliyetçiliğinin yükselişini engellemek veya bunu bastırmak için nesep bağları bilinçli olarak körüklendi... Fransızların böl-yönet politikasının bir parçası olarak Aleviler, Dürziler, Kürtler, Çerkesler ve diğer azınlıklardan oluşan özel birlikler kuruldu. Bunlar daha sonra Troupes Spéciales du Levant adı altında toplanarak asayişin sağlanmasında kullanıldı."³³

Seda Altuğ'un aktarımıyla, birleşik Suriye fikrine karşı çıkan ve Arap milliyetçiliğini manda hâkimiyetine tehdit olarak gören Fransızlara göre Arap milliyetçiliği, özünde ilerlemeci Batı medeniyeti karşısı İslami bir taassup-tan ibaretti. İngilizlerin Irak'ta yaptığı gibi kentli Sünni Müslüman elit grubu besleyerek terbiye etmek yerine, Fransızlar sırtlarını azınlıklara dayadı.³⁴

Fransızların Araplara karşı denge oluşturmak için Kürtlerin desteğini kazanma siyaseti diğer etnik ve dini azınlıklar için de geçerliydi.³⁵

Türkiye, Irak ve Suriye sınırlarının keşiştiği Cezire bölgesindeki göçebe toplumları yerleşik hale getirme politikası güden Fransa bununla hem sınır boylarında kontrolü sağlamayı hem de mera anlaşmazlıklarına bağlı sayısız çatışmalardan kurtulmayı umuyordu.

Fransızlar Kral Faysal yönetiminin ayağını kaydırıdıktan sonra düzen kurmak için Arap, Kürt, Çerkes, Süryani, Ermeni, Yakubi ve Katoliklerin Cezire bölgesine yerleşip ziraat yapmalarını teşvik etti. Haseke, Kamışlı ve

30 Ayrıntılı bilgi için: Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 34-38.

31 Seid Veroj, *Geşepêdaên Rojhelatanavîn, Sûrye û Kundistana Rojava*, s. 94.

32 Seid Veroj, *Geşepêdaên Rojhelatanavîn, Sûrye û Kundistana Rojava*, s. 94, s. 89.

33 Nikolas van Dam, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, İletişim Yayınları, 2000, s. 22.

34 Seda Altuğ, "Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik", s. 79-80.

35 Wadie Jwaideh, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi*, s. 284. (Wadie Jwaideh, *The Kurdish National Movement: Its Origins and Development*, Syracuse University Press, New York, 2006, s. 145).

Amude gibi yerlerin nüfusları artırıldı ve buralar gelişen merkezler haline getirildi.³⁶

1927'ye kadar bölgede 45 Kürt yerleşimi varken, 1939'a gelindiğinde Kürt yoğunluklu yerleşim sayısı 700-800'e çıkmıştı.³⁷

Nelida Fuccaro'ya göre, Fransızların Cezire bölgesindeki aşiretleri yerleşik düzene geçirmesinin bir nedeni bölgeyi sömürgeleştirme emeliyse, diğer nedeni Türkiye sınırlarında kalan geleneksel pazar yerlerinin kaybedilmesinden dolayı yeni ticaret merkezleri oluşturma ihtiyacıydı.³⁸

Fransız siyaseti milliyetçi Arapların öfkesini çekiyordu. Seda Altuğ'un derlediği bilgilere göre, "1920'lerin Suriye basını Türkiye'den tehcir edilen bu göçmenlerin Fransızlar eliyle Suriye topraklarına iskânının tehlikelerine değinen hayli reaksiyoner makalelerle doluydu. Dönem basını zaman zaman bu zorunlu göç ve iskânı Filistin'deki Siyonist göçle karşılaştırmaktan da geri durmadı."³⁹

Cegerxwîn da o dönemin Arap şeyhlerinden Dehham Hadi'nin büyük bir Kürt düşmanı olduğunu ve Kürtleri Cezire'den temizlemek için fırsat kolladığını aktarıyor.⁴⁰

Ayrıca manda yönetiminin azınlıklık mensuplarını ordu ve jandarmanın yanı sıra elektrik, su, demiryolları gibi kurumlara yerleştirmesi de Araplar arasındaki rahatsızlığı tırmandırdı.

Fransızlar ters tepen politikalarıyla Araplar arasında vatanın bütünlüğü hissiyatını kamçıladi ve milliyetçi kesimlerde azınlıkların özerklik talepleri bölücülük olarak görüldü.⁴¹

Jordi Tejel'e göre, Cezire'nin statüsünü yükseltmeye yönelik sosyo-ekonomik projeler ile Türkiye-Suriye sınırını belirlemeye yönelik anlaşmazlıklar Fransızlar için Kürt kartını kullanmaya elverişli koşullar yarattı.⁴²

Kürt milliyetçilerini Cezire bölgesinde siyasi faaliyetler yürütmeye teşvik eden manda yönetiminin Xoybûn ile yaptığı işbirliği, Fransız-Türk pazarlığının bir parçası haline geldi.⁴³ Türkiye, sınır güvenliği için Fransızlarla oluşturulan ortak komisyon toplantılarında Xoybûn yöneticilerinin teslim edilmesini istedi ama manda yönetimi her seferinde reddetti.⁴⁴

Wadie Jwaideh'in bu konudaki tespiti şöyle:

36 Wadie Jwaideh, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi*, s. 284.

37 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 79.

38 Seîd Verroj, *Geşepêdaên Rojhelatanavîn, Sûrye û Kundistana Rojava*, s. 91.

39 Seda Altuğ, "Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik", s. 82.

40 Cegerxwîn, *Hayat Hikâyem*, s. 209.

41 Seda Altuğ, "Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik", s. 81.

42 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 20.

43 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 21.

44 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 115.

Xoybûn'un kurulması ile Suriye'de Fransızlarla Kürtler arasında oluşacak yakın ilişkinin temeli atılmış oldu. Fransızlar uzun yıllar boyunca Kürt milliyetçi oluşumlar içinde yer alan Xoybûn'a, bölgedeki Kürtleri Fransız yanlısı fi-kirlere yöneltmeleri için Suriye'yi üs olarak kullanma iznini verdi.⁴⁵

Ancak Türkiye ile gerilimin yükseldiği zamanlarda Fransa her zaman Kürt milliyetçileri aleyhine Ankara'nın yanında yer aldı.⁴⁶

İkinci Dünya Savaşı'nda Xoybûn'dan Türkiye karşıtı faaliyetlere son vermesini isteyen de yine Fransa idi.

Cezire (Cizîr) isyanı ve Kürt-Hıristiyan ittifakı

Fransızlar 1920'de büyük Suriye'de 'Lübnan Devleti', 'Şam Devleti', 'Halep Devleti', Lazkiye çevresinde 'Alevi Devleti', Cebel-i Dürzî çevresinde 'Dürzî Devleti' ilan ederken kuzeydeki Kürt bölgeleri için ne devlet ne de özerklik öngördü.⁴⁷ İlk otonomi talebini dile getiren Kürt Dağı bölgesi vekili Nuri Kandi, Türkiye sınır boyunca uzanan tüm bölgeye özerklik verilmesi için Fransızlara dilekçe gönderdi. Özerklik için ikinci dilekçe Eladînan aşireti ve müttefiklerinden gelirken, Cerablus'taki aşiretler de üçüncü bir dilekçe ile sadece kendi bölgelerine özerklik talep etti. Tejel'e göre, "Bu üç dilekçe kültürel ve siyasi haklar elde etmekten çok Fransız yönetiminin yerel dayanağı olma isteğini ortaya koyuyordu. Taleplerin doğası, Türkiye kökenli aydınların Suriye'ye yerleşmeye başlamasından sonra değişim gösterdi."⁴⁸

1928'de verilen dilekçede Kürtlerin yoğun olduğu yerlerdeki okullarda Kürtçe öğretilmesi, bölgedeki memuriyetlere Kürtlerin atanması, kuzey sınırını korumak için Kürt birliğinin kurulması ve Kürt mültecilerin Haseke'ye yerleştirilmesi gibi talepler vardı. Karşılığında Fransız manda yönetimine destek verilecek ve Kürtlerin Fransız ordusuna katılımı teşvik edilecekti. Fransızlar özerklik taleplerini reddetti. Ancak bölgede görevliyken daha sonra Yüksek Komiserlik'te ataşe olan Yüzbaşı Pierre Terrier bir karşı öneri getirdi. Kürt bölgelerinin coğrafi dağılımının özerk eyalet kurulmasına imkân vermediğini düşünen Terrier'nin geliştirdiği plan çerçevesinde 1928-1936 arasında şu tedbirler hayata geçirildi:

- Cezire'de Kürt yöneticiler görevlendirildi.
- Kürtler ve Hıristiyanların katılımıyla Doğu Akdeniz Taburu kuruldu.
- Şam'daki bir Arap okulunda Kürtçe dersi başladı.

45 WadieJwaideh, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi*, s. 285.

46 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 47.

47 Patrick Seale, *Asad: The Struggle for the Middle East*, Berkeley, 1986, s. 17-18.

48 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 61.

– Beyrut'ta Kürtçe akşam kursları açıldı.

– *Hawar* dergisine izin verildi.

– Birkaç yıldır Suriye'de yaşayan Kürt mültecilere nüfus cüzdanı verilmesi zorunluluğu getirildi.⁴⁹

1929'da da Suriye parlamentosundaki Kürt vekiller Kürt bölgeleri için idari otonomi talep etti. Fransızlar bu talebi de Kürtlerin Aleviler ve Dürziler gibi bir dinsel azınlık oluşturmadıkları ve belirli bölgelerde yoğunlaşmadıkları gerekçesiyle reddetti.⁵⁰

Kürt-Fransız işbirliği 1936'da Fransa-Suriye Anlaşması ile sona erdi. Türkiye ile sınırlar da belli olduğundan Fransızların artık Kürtleri kuzeye karşı kullanma ihtiyacı azalmıştı.

9 Eylül 1936'da imzalanan ve süresi 25 yıl olarak belirlenen anlaşmaya göre Fransa, Suriye'nin Milletler Cemiyeti'ne girişine destek olacak, Dürzî Devleti ve Alevi Devleti Suriye ile yeniden birleşecek, Fransızlar Suriye'de askeri üslere sahip olacak ve dış siyasette dayanışma sağlanacaktı.⁵¹

Fransa-Suriye Anlaşması'nın ardından Cezire bölgesinde tansiyon yükseldi. Suriye'nin üç yıl sonra Milletler Cemiyeti'ne bağımsız ve egemen bir devlet olarak katılmasını öngören anlaşma Dürzî ve Alevi bölgelerinin özel bir idare rejimiyle korunmasını şarta bağlarken, Cezire için özel tedbirler içermiyordu. Ayrıca anlaşma gereğince Cezire'de Fransız memurların yerini Suriyelilerin alacak olması hem Kürtleri hem Hıristiyanları rahatsız etti.

1936'daki tartışmalı seçimin ardından kurulan hükümet idari özerklik isteyen bölgelere yönelik saldırgan bir politika izledi.

Merkezden atanan vali ve devlet memurlarının düşmanca ve dışlayıcı tavır, belediyede çalışan ya da yerel polis gücünü oluşturan Cezireli memurların işlerine son verilmesi, bölgedeki güvenlik önlemlerinin artırılması ve 1936 seçimlerinde milletvekili olan kişilerin Şam tarafından onaylanmaması ayrılıkçıların seslerini yükseltmesine neden oldu.⁵²

Jordi Tejel'e göre, "Cezire Muhafızı Emir Behçet Şibabi halkı silahsızlandırmaya, Halep, Humus ve Hama'dan gelen Arap köylülerini Cezire'ye yerleştirmeye, özerklik yanlılarına yakın memurları işten çıkarmaya yeltendi. Bunların sonucunda 1937 isyanı başladı."⁵³

Jordi Tejel, kentli Hıristiyan esnafla Cezire kırsalında nüfuz sahibi Kürt eşraf arasındaki ittifakın talep ettiği özerkliğin Terrier Planı'nın bir sonucu

49 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 62-63-64.

50 Seîd Veroj, *Geşepêdaên Rojhelatanavîn, Sûrye û Kundistana Rojava*, s. 109.

51 Ömer Osman Umar, *Suriye (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, İstanbul, s. 503.

52 Seda Altug, "Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik", s. 86.

53 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 72-73-74.

olduğuna dikkat çekiyor. Cezire'deki isyanın motivasyonuna dair "Özerklik hareketinde yer alan Hıristiyan eşraf ve Kürt aşiret reislerinin her şeyden önce Cezire'deki ayrıcalıklı konumlarını korumaya çalıştıkları aşikâr"⁵⁴ notunu düşen Tejel, direnişin karakterine dair de şu tespiti yapıyor:

Kürt direnişi, Türkiye ve İran'dan farklı olarak Suriye'de kırsala değil kırsal-da mevzileri olmakla birlikte şehirlere dayanıyordu.⁵⁵

Tejel, Cezire'nin taleplerini de şöyle sıralıyor:

Aleviler ve Dürzilerininki gibi Milletler Cemiyeti güvencesi altında özel statü, azınlıkların güvenliğinin garanti altına alınması için Fransız desteği ve Milletler Cemiyeti'nin denetimi altında bir Fransız vali atanması.⁵⁶

Seda Altuğ'a göre de talepler şöyleydi:

Cezire valisi Şam'dan tayin edilen bir kişi değil yerel nüfustan bir kişi olmalı. Bölgenin tüm idari ve adli görevlileri yerel nüfus arasından istihdam edilmeli. Suriye ve Lübnan Yüksek Komiseri'nin vekili Cezire sancağının valisi olarak atanmalı. Fransız ordusu Cezire'den çekilmemeli ve tüm isyancılar için af çıkartılmalı.⁵⁷

Albert Habib Hourani'ye göre ise Dürzî Dağı ve Alevi bölgelerindeki insanlar gibi Cezire bölgesindekiler de Şam'ın göndereceği milliyetçi Arap memurları istemiyordu. Bazıları yeni hükümete sadakatlerini gösterse de azımsanamayacak bir bölümü Cezire ile merkezi hükümet arasındaki bağların esnek olmasından ya da tamamen kopmasından yanaydı. Asgari talepleri memurların yerel halk arasından seçilmesiydi. Özerklik yanlılarının 'yerel Fransız yetkililer' tarafından teşvik edildiği de görülüyordu. Ayrılıkçılar, Şam'ın milliyetçileri tarafından yönetilmekten hazzetmemek dışında her konuda birbirine ters düşüyordu. Ayrılıkçılar ile merkezi hükümet arasındaki bölünme sadece Kürt ve Arap aşiretler değil Hıristiyan cemaatler arasında da vardı.⁵⁸

Bazı Kürtler Araplar tarafından yönetilmeye karşı çıkarken Hıristiyanlar tepelerinde Müslüman yönetici istemiyordu. Bu iki grup 1936-1939 arasında zaman zaman birlikte hareket ediyordu.

O dönemin tanığı Cegerxwîn siyasi manzarayı şöyle anlatıyordu:

Biz Kürtler, Cizre (Cezire) yönetiminin Cizre halkına verilmesinden yanaydık. Araplar ve bir kısım Kürt buna kesinlikle karşıydı. Cizre üç ayrı azın-

54 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 69.

55 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 64-65.

56 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 69.

57 Seda Altuğ, "Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik", s. 87.

58 Seda Altuğ, "Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik", s. 85.

lıktı: Kürtler, Hıristiyanlar ve Araplar. Kürtlerle Hıristiyanlar Fransız denetiminde bir otonom bölge kurmak istiyorlardı. Araplar ile onlarla birlikte olan bir kısım Kürt ise Suriye'ye bağlı kalmaktan yanaydılar... Kürtlerin oranı tahminen yüzde 65'ti. Ne yazık ki Kürtler cahil, Cizre'nin en geri halkıydı. Yılın yarısını dağlarda koyunlarla geçirir, diğer yarısında da evlerde otururlardı. Yerleşik olamamışlardı. Şehre yerleşenler ise Kürt olduklarını bile bilemiyorlardı... Araplar ise çadırlarda yaşayan, köy hayatını bile tanımaz bedevilerdi... Hıristiyanlar birkaç bölümdü: Süryani, Toxlerkê, Ermeni, Asuri, Keldani ve Rum. Bunların tümü halkın ortalama yüzde 15-20'si kadardı. Şehir, ticaret, zanaat, doktorluk ve eğitim çoğunlukla bunların elindeydi... Hıristiyanlar Fırat ile Dicle arasındaki toprakların kendilerinin olduğunu iddia ediyorlardı. Suriye'de Asuriler ve Süryaniler bir devlet kurmak istiyordu. Ama sayısal olarak azınlıkta oldukları için bunu açık açık söyleyemiyorlardı. Her zaman Kürtlerle Arapları çatıştırıyor, böylece bulanık suda balık avlıyorlardı. Bir yandan bağımsızlık isteyen Hıristiyanlar diğer yandan bölgede güç olmak isteyen Araplar kendi amaçları için bu cahilleri, yani Kürtleri istedikleri gibi kullanıyorlardı... Fransızlar kendilerinin ve Hıristiyanların çıkarları için Cizre'de Kürt ve Hıristiyanlardan kurulu bir devlet kurma planıydı... Ama yönetimin tamamen Hıristiyan olması dileğindeydiler... Araplar, Kürtler ve Hıristiyanlar birbirine düşman olsun istiyordu...⁵⁹

Ciddi huzursuzluk Haziran 1937'de, Cezire'ye dışarıdan milliyetçi yetkililer atandığında Haseke'deki Kürtlerin isyan etmesi üzerine yaşandı. İsyan Fransız askeri yetkililerinin yardımıyla bastırıldı. Fakat kısa süre sonra Kamışlı ve diğer yerlerde ırk ve din ayırımı gözetmeksizin eşitlik sağlayacak özerk yönetim ve merkezden gönderilen memurların yereldeki insanlarla değiştirilmesini talep eden Hıristiyanlar ayaklandı.

Ağustos 1937'de ise hükümet yanlısı Arap ve Kürt aşiretlerinden oluşan 'pan-Islamcı' bir grup, Amude'de onlarca Hıristiyan'ı öldürdü. Fransa'nın askeri müdahalesi sırasında bir o kadar da Kürt öldürüldü.⁶⁰

Olayları anlatırken "Ömrüm boyunca belki birkaç kez ağlamışım. Bunlardan biri Amude yakıldığındaydı. Bir de Şeyh Said ve arkadaşlarının idamı üzerine yakılmış bir ağıdı söylediğimde ağlamıştım," diyen Cegerxwîn'a göre Cizre'nin Suriye tarafında (Cezire bölgesinde) bir tarafta Haco Ağa'nın liderliğindeki Kürtler diğer tarafta Şemmar aşiretinin lideri Şeyh Dehham el Hadi'in öncülüğündeki Araplar arasında büyük bir ikilik oluşmuştu. Bir tarafta Kürt milliyetçiliği diğer tarafta Arap milliyetçiliği. Bazı Araplar Kürtler-

59 Cegerxwîn, *Hayat Hikâyetim*, s. 271-273.

60 Seda Altuğ, "Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik", s. 87

den, bazı Kürtler Araplardan yanaydı. Şam yönetimi Arapları desteklerken, Hıristiyanlar ve Fransızlar milliyetçi Kürtlerden yana tutum alıyordu. Araplar Kürtlere karşı İslam'ı kalkan olarak kullanırken, milliyetçi Kürtler yurt-severliği öne çıkartıyordu. Bazı Araplar, Kürtleri 'Fransız uşağı' olmak ya da Hıristiyanlaşmakla suçluyordu. Cezire Kürtlerinin büyük çoğunluğu Müslüman dayanışması sergileyip soydaşlarına düşman oldu. Arap milliyetçiliği giderek gelişirken Cezire bölgesinde Fransızlara taciz hareketleri başladı. Cezire'de iş çığırından çıkmıştı, neredeyse her gün çatışma yaşanılıyordu. Arapların amacı istikrarsızlık yaratıp Fransızları bölgeden gitmeye zorlamaktı. Hıristiyanlar, Müslümanların soykırım yapmasından korktuklarını belirterek Fransızlardan yardım istedi. Fransızlar ise "Yapamazlar, öyle bir şeye yeltenirlerse yok ederiz" diyordu. Kısa süre sonra silahlar Amude'de de patladı. Milliyetçi bazı Kürt aşiretleri Hıristiyanlarla birlikte saldırıya geçti. Çatışma başlayınca yüzlerce haydut, hırsız, katil ve soyguncu da devreye girdi. Kürt milli hareketine karşı İslam kavgası verdiğini düşünen bazı Kürtler, Hıristiyanların ev ve dükkânlarının yağmalanmasına eşlik etti. Bu insanlar sokak sokak dolaşip evleri yaktı. Şeyhler ve meleler de yağmacıları durduramadı. Bazı Kürt ağalar Hıristiyanların güvenli yerlere tahliyesini sağladı. Yağmalanan mallar Musul'dan Erzurum'a kadar birçok şehirde pazarlara taşındı. Sonra Fransızlar devreye girip Amude'yi ayaklarının altında ezdi. Uçak ve tanklarla şehrin geri kalanı da mahvedildi. Olaylar bu raddeye gelinceye kadar seyirci kalan Fransızlar, Hıristiyanların sahihsiz olmadığını gösterip bu şekilde işgali haklı çıkarmaya çalıştı.⁶¹

Cezire'de huzursuzluk sürerken 'ayrılıkçılar' kendi haklarını savunmak için komiteler oluşturmaya başladı. Aralık 1937'de ayrılıkçı bir grup, Rum Ortodoks olan Cezire Valisi Tevfik Şamiyye'yi kaçırdı. Vali birkaç gün sonra bırakılırken eyleme karışanlar da tutuklandı. Olaydan sonra daha uzlaşmacı olan bir Müslüman vali atandı ama bu adım da ayrılıkçıları rahatlatmadı. Ayrılıkçılar eski valiyi kaçırınların bırakılmasını ve bazı yetkililerin değiştirilmesini istiyordu. Bu talepleri merkezi hükümete kabul ettiremeyen vali ve diğer milliyetçi yöneticiler ayrılıkçılar tarafından bölgeden kovuldu. Ayrılıkçılar artık Fransızların gözetiminde özerk yönetim istiyordu.

Bu olaylar yaşanırken Suriye Katolik Kilisesi'nin başı Kardinal Tappouni, Paris ve Roma'da ayrılıkçıların davasına destek arıyordu.⁶²

Özerklik isteyenlerin Milletler Cemiyeti'ne gönderdiği mektupta şu ifadeler dikkat çekiciydi: "Cezire tarihin hiçbir döneminde Suriye'nin bir parçası olmamıştır... Bölge Türk idaresi altında olduğu dönemde Şam'ın derebeylerine değil, Diyarbakır ve Mardin sancaklarına tabiydi. Cezire'nin meskûnları

61 Cegerxwîn, *Hayat Hikâyetim*, s. 231-239.

62 Albert Habib Hourani, *Syria and Lebanon*, Oxford University Press, s. 215-216.

Hıristiyanlar, Kürtler ve Araplardır ve bu grupların Şam ile aralarında müşterek hiçbir şey yoktur.”⁶³

Bölgedeki gelişmeler sayesinde bölge merkezi hükümetin gözünde de kıymete bindi. 1938’de *El Kabs* gazetesinin sahibi Necib el Rayyis’in Cezire gezisi sonrası kaleme aldığı yazı dönemin bakış açısını yansıtmaya açısından çarpıcıydı:

Suriye topraklarına gelmeleri on seneyi geçmeyen bu muhacirler Kamışlı’da meskün olup bölge ticaretini, ihracat ve ithalatı, nakliyatı hatta koyun pazarını ellerinde tutuyorlar. Fakat bölgenin kötü şöhretinden ötürü bizim gençlerimiz, tüccarlarımız, sermayedarlarımız müreffeh Cezire’ye gitmiyor; ülkemizin kısıtlı kaynak ve olanakları içinde tutunmaya çalışıyorlar. Halbuki Cezire, Şam veya Halep gibi bu vatanın herhangi bir noktası. Cezire Merşoların, Habbilerin, Haco Ağaların, Karyoların ve Mişel Domların ya da muhacir Aşurilerin değil; 300.000 Arab’ın (Şemmar, Tay, Cubur) ve tüm Suriyeli Arapların vatani. Suriyeliler Cezire’nin kıymetini idrak edemezlerse Cezire başkalarının olacak.⁶⁴

Huzursuzluk Fransızların Haziran 1939’da müdahale edip düzeni sağlamasına kadar sürdü.

Fransız müdahalesi şöyle cereyan etti: Yeni Yüksek Komiser Gabriel Puaux anayasayı askıya aldı, meclisi lağvetti ve Cezire, Dürzî ve Alevi özerk idarelerini yeniden ve doğrudan Fransız idaresine bağladı.⁶⁵

1939’da benzer şekilde Cebel Ekrad’da, Şeyh İbrahim önderliğinde Kürt ayaklanması yaşandı. Lazarev ve Mihoyan’ın verdiği bilgilere göre, ayaklanmada temel itici güç köylülerdi. İsyan, feodalite karşıtı bir karaktere sahipti. Ayaklanmayı bastıran Suriye birliklerine Fransızlar da yardım etti. Ceza ve tedip operasyonu acımasız ve kanlıydı. Yerleşimlerin büyük çoğunluğu yerle bir edildi ve ahali Türkiye’ye kaçtı.⁶⁶

Cegerxwîn diyor ki; “Fransızlar bize çok cazip sözler verdiler. Bunlardan biri Kürtlerin bağımsızlığını uluslararası düzeyde gündeme getirerek tartıştırmaktı. Cezire’de otonom bir Kürt bölgesi kurmak da buna dahildi. Bunun için Haco Ağa’nın öncülüğünde ‘Fransız Dostları’, otonom bir Kürt yönetimi oluşturma talebini içeren dilekçeyi Fransızlar aracılığıyla Milletler Cemiyeti’ne gönderdiler.”

Peki, sonuç ne oldu? Amude’deki çatışmalar, Araplar ile Kürtlerin İslam kardeşliği söylemiyle birlikçi kampı güçlendirmesi, Suriye’de yaşayanlardan

63 Akt.: Seda Altuğ, “Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik”, s. 88.

64 Akt.: Seda Altuğ, “Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik”, s. 87-88.

65 Seda Altuğ, “Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik”, s. 87

66 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, s. 248.

ziyade Türkiye'den gelen Kürtlerin Cezire'nin Kürdistan'ın parçası olduğu yönündeki söylemleri, Hıristiyanların artan oranda komşu tehdidi hissetmesi ve Fransızların özerklik yanlısı Hıristiyan eşrafa baskı yapmaya başlaması Cezire özerklik hareketinin nefesini tüketti. Fransızlar bölgeyi terk ederken artık Şam'dan yana cephenin fazla sorunu kalmamıştı.

Lazarev ve Mihoyan'ın işaret ettiği üzere Fransa, Arap milliyetçilerine karşı azınlıkları, azınlıkların taleplerine karşı da çoğunluk kartını kullandı:

Fransa Suriye'deki Kürt faktörünü, Araplar arasındaki Fransa karşıtı eğilimleri göğüsleyen kaldıraçlardan biri olarak değerlendiriyordu. Arap ulusal çevrelerin Kürt ulusal haklarını tanımaya yanaşmayışı ve Kürtlerin bu haklar doğrultusundaki mücadelesi, Fransa'ya Suriye'deki nüfuzunu korumak amacıyla kimi zaman Arapların, kimi zaman Kürtlerin yanında yer alma olanağını sağlıyordu. Böyle olmakla birlikte Kürt ulusal demokrat güçler Fransa karşıtı harekete aktif bir biçimde katılıyorlardı. Arap milliyetçilerinin Kürt ulusal haklarının sömürgecilerin ülkeden kovulmasından sonra verileceği yönündeki vaatlerine Kürtler büyük bir saflıkla inanmıştı.⁶⁷

---

67 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, s. 247.

Bağımsızlık Dönemi: Arap Milliyetçiliğinin Gölgesinde

Erbil'de tarihi kaleye nazır kapalı çarşıda Kürtlerin eğlencelerinden biri taş oyunu.

Osmanlı sonrası Suriye'nin inşası sürecinde Kürt siyasal hareketlerinin etnik ve bölgesel kimlik talepleri zamanla belirgin hale geldi.

Jordi Tejel, Kürtlerin güçlü bir siyasal hareket ortaya koyamamalarını, kimlik taleplerinin, sadece sosyo-ekonomik dönüşümler karşısında güç kaybeden eşraf ve toprak sahiplerinin başvurduğu bir yoldan ibaret olmasına bağlıyor.¹

1 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 16.

Sünnilik, Alevilik, Şiilik ya da Ezidilik gibi dini-mezhebi aidiyetler de etnik kimliğe dayalı siyasal mücadeleyi önemsizleştiren ya da öteleyen unsurlardı. Yine aşiret bağları iktidar ya da güç odaklarıyla kurulan ilişkileri tayin eden önemli etkenlerdi. Yani aşiret ve cemaat bağlarının siyasal alana yansımaları etnik aidiyetten daha baskındı. Kürt ulusal düşüncesi ya da Kürdistan fikri Suriye'nin kuzeyinde ağırlıklı olarak Türkiye'den gelen Kürt liderlerin etkisiyle yeşeriyordu.

Milliyetçi çalışmalar Kürt rönesansının temelini oluşturdu ama bütün bu çalışmalar siyasal denklemde anlamlı bir payda haline gelemedi.

Lazarev ve Mihoyan'ın tespitiyle, "Kürt ulusal demokratik güçleri, Suriye'deki anti-empyrialist hareketin içinde aktif bir şekilde yer aldıkları ve ülke bağımsızlığının kazanılmasına büyük bir katkıda buldukları halde, Suriye'de Kürt halkının durumu iyileşmedi... Manda döneminde Kürt ulusal ve kültürel hayatının gelişimi açısından sınırlı ve önemsiz de olsa birtakım olanaklar mevcutken, Arap milliyetçilerinin iktidara gelişiyle birlikte bu olanaklar da kayboldu."²

Bağımsızlık süreci ve kurumsal yapıların henüz oturmadığı sıkıntılı dönemde (1946-1963) sürükleyici siyasi motivasyon olarak Arap milliyetçiliği, Mısır-Suriye ortak devletinin pan-Arapçı yaklaşımı ve 1963'te iktidarı ele geçiren Baas Partisi'nin ırkçılık ve mezhepçiliği reddedip Suriyelilik kimliğini öne çıkartmasına rağmen politikalarının eksenine Araplığı koyması, Kürt etnisitesi üzerinden siyaset yapmayı zorlaştırıyordu.

Etnik kimlikler üzerinden siyaset yapmak Türkiye'de olduğu gibi bölücülük ya da fitne olarak değerlendiriliyordu.

Bağımsızlığın ilk yıllarında hâkim Arap sınıf arasında tıpkı Çerkeslere olduğu gibi Kürtlere karşı da kuşkuyla bakanlar vardı. Arap milliyetçiliği Osmanlı'dan kopuşu hızlandıran ideolojik motivasyondur ama bir noktadan sonra işgalci Fransızlara karşı Suriye'nin birliği ülküsünden güç aldı. Kürtlerin manda yönetimi sırasında Fransızlara verdiği destek de Kürtlere duyulan kuşkunun nedeniydi. Kürtlerin Fransızların yardımıyla özerklik elde etme çabasının ötesinde, özellikle 1925'te mandacılara karşı başlayan büyük isyanın bastırılmasında Kürtlerin içinde yer aldığı birliklerin rolü büyüktü. Cerablus ve Cezire'deki Kürt aşiretlerden bazıları, Türkiye namına silah kuşanırken bazıları bölgenin yeni efendisi Fransızlarla anlaşmıştı. Bunun son derece kayda değer istisnaları da vardı: Osmanlı'ya karşı Arap isyanına katılan, Fransız işgalinin ardından Ankara'nın desteği ile Halep'te mandacılara karşı çok çetin bir direniş başlatan, Fransa-Türkiye arasındaki Ankara Anlaşması'ndan sonra da ömrünün sonuna kadar bağımsız Suriye için mücade-

2 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, s. 348.

le eden efsanevi lider Ibrahim Hanano bir Kürt'tü.³ İstanbul'da öğrenciyken İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olan Hanano'nun saha komutanlarından ikisi Kürt, biri Arap ve bir diğeri Türk'tü.⁴

Fransızlara karşı bağımsızlık mücadelesinde ilk kurşunu atan da 1881 Kürt Dağı doğumlu Miho Ibo Şaşo adlı Kürt'tü. Bağımsızlık mücadelesinde öne çıkan Kürt şahsiyetler arasında Cemil Kune, Ehmedê Rûto, Hac Hannan Şeyh İsmail, Kor Reşîd ve Mustafa Çolak da vardı.⁵

Milliyetçi Arapların en önemli hedefi Suriye'nin birliği idi.

Ömer Osman Umar'a göre bir dönem Arap milliyetçilerinin başlattığı isyana Halep ve Lazkiye bölgesindeki Türkmenlerin yanı sıra Kuva-yi Milliye de destek verdi. Bu amaçla başta Halep olmak üzere Suriye'nin önemli merkezlerinde Kuva-yi Milliye şubeleri açılmıştı.⁶

Arap milliyetçiliğini asıl tetikleyen şey ise Fransızların Suriye'yi 'Lübnan Devleti', 'Şam Devleti', 'Halep Devleti', 'Alevi Devleti', 'Dürzî Devleti' olarak bölme planıydı.⁷

MERKEZİN MUKTEDİR KÜRTLERİ

Fransız manda döneminin ilk cumhurbaşkanı Muhammed Ali Bey, Sultan Abdülhamid'e müşavirlik yapmış olan Kürt asıllı bir hukukçuydu.⁸ Alevi ve Çerkesler gibi Kürtler de Fransızlar döneminde orduda yer edinme imkânı buldu. Fransızlar 1933'te Hama'daki askeri okula bazı Kürtleri yerleştirdi ve her yıl Cezire'den askeri akademide okuyacak bir öğrenciye burs bağlandı.⁹

1946'da Suriye'nin bağımsızlığına kavuşmasının ardından milliyetçi Kürtler özel statü arayışlarından vazgeçerken yeni egemen Arap sınıfın içinde erimiş olan bazı Kürtler de siyasetin en tepesinde varlık göstermeyi başardı. Bunun en çarpıcı örneği Hüsnî Zaim, Edib Şişekli ve Muhsin el Berazî'di.¹⁰ Fransızların çekilmesinin ardından kırsalı iktidara taşıyan Hüsnî Zaim, 30 Mart 1949'da Suriye'nin ilk cumhurbaşkanı Şükrü Kuvvetli'yi devirmiş-

3 Hanano'nun Fransızlara karşı Kuva-yi Milliye ile yaptığı işbirliği için bakınız: Ömer Osman Umar, *Suriye*, s. 472-476.

4 Suriye'deki savaş sırasında Türkiye'nin desteklediği Fetih Ordusu, Mart 2015'te ani bir baskınla Suriye Ordusu'nu püskürterek İdlîb'i ele geçirdiğinde yaptığı ilk iş Ibrahim Hanano'nun heykelini yıkmak oldu. Nusra Cephesi'nden olduğu düşünülen militanlar heykelin başına ayaklarını basarak poz verdi.

5 Kadri Yıldırım, *Kürt Tarihi ve Coğrafyası 1 - Rojava, Şemal*, 2015, s. 97-105.

6 Ömer Osman Umar, *Suriye*, s. 514-515.

7 Fransızların Suriye'yi bölme planı hakkında detaylı bilgi için bkz.: Ömer Osman Umar, *Suriye*, s. 456-462.

8 Kadri Yıldırım, *Kürt Tarihi ve Coğrafyası 1 - Rojava, Şemal*, 2015, s. 108.

9 Seîd Verroj, *Geşepêdaên Rojhelatanavîn, Sûrye û Kundistana Rojava*, Doz Yayınları, 2012, s. 108.

10 Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git Diren Kal!*, İletişim, İstanbul, 2015, s. 27.

ti. İlk darbeci Şamlı bir Kürt, darbeyi yiyen ise Konya asıllı Sünni bir Türk idi. Şam'daki başkanlık sarayında güvenliğini Çerkeslere emanet eden Zaim, başbakanlık koltuğuna Hamalı Kürt Muhsin el Berazî'yi oturtmuştu. Hüsnü Berazî ise Halep Valiliği'ne atandı.

Cegerxwîn, Zaim ve Berazî'nin gelişine dair "Ordu içinde en etkili görevler Kürtlere verildi. Yani isteseler Kürt devleti bile ilan edebilirlerdi ama korkaktılar. Kürt ismini hiçbir zaman gündemde tutmadılar" derken, dört ay süren bu döneme dair şu notu düşüyordu:

Bunlar kim olursa olsun Suriye halkı onlardan çok baskı ve zulüm gördü.

Hatay ile ilgili gerilime rağmen Zaim'in Suriye ordusunu eğitmek üzere askeri destek istediği ülke Türkiye idi.¹¹

Türkiye ile ilişkiler geliştirilirken Kürtlere bir bedel ödetiliyordu. Cegerxwîn'a göre o bedel şuydu:

Halep Valisi Hüsnü Berazî Kürt ileri gelenlerini çağırarak Türkiye'ye yönelik isteklerinden vazgeçmelerini ve konsolosluklara giderek "artık Kürtçü faaliyetlerde bulunmayacaklarına dair" teminat vermelerini istedi. Aksi takdirde Kürtleri kendileri yakalayıp Türk devletine teslim edeceklerdi. Bu baskılara dayanamayan birçok Kürt, Türk konsolosluklarına giderek imza verdi. Bu olay biz Kürtlerin içine yıldırım gibi düştü... Türk konsolosluklarına gitmek Kürt ağa ve beylerinin Kürt ulusuna yaptığı onursuz bir davranıştı.¹²

İkinci bir darbeyle Hüsnü Zaim ve Muhsin Berazî'yi idam ettiren Arap miliyetçisi Sami el Hinnavi'yi iktidardan indiren de yine bir Kürt idi: Hamalı Edib Şişekli (Çiçekli). Yeni darbeci liderin yardımcısı da Hamalı Kürt Fevzi Selo'ydu. Şişekli zamanında Kürtlere yönelik baskı, Araplaştırma ve Arapçalaştırma politikası had safhaya ulaştı. 1953'te çıkartılan 1939 sayılı kanunla iş yerlerine Arapça olmayan isimlerin verilmesi yasaklanırken, Arapça olmayan mevcut isimlerin üç gün içinde değiştirilmesi ve yasaya aykırı hareket edenlere üç gün kapatma ve para cezası verilmesi öngörüldü.¹³

Bu üç darbecinin, 'güçlü bir liderin etrafında hızlı toplumsal dönüşüm' hedefiyle özendiği model de Kemalizm'di. Tejel'in ifadesiyle, "Cumhuriyetçi modelden etkilenen Zaim ve Şişekli okur-yazar kadınlara seçme hakkı tanıyan, peçe giymeyi yasaklayan, İslamcı muhalefeti tasfiye eden, idari reformlar getirip orduya yeniden itibar kazandıran otoriter yenilikçi bir projeyi benimsemekteydi."¹⁴

11 Sebahattin Şen, *Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım*, Hemen Kitap, İstanbul, 2010, s. 182.

12 Cegerxwîn, *Hayat Hikâyesi*, s. 295, 296.

13 Kadri Yıldırım, *Kürt Tarihi ve Coğrafyası 1- Rojava*, s. 107-108.

14 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 98.

Şişekli Kürtlüğünü hiç kabullenmezken, Zaim-Berazî ikilisi Arap milliyetçileri tarafından, Kürt askeri rejimi kurmakla eleştiriliyordu. 1948'de Arap-İsrail savaşında Suriye ordusuna komuta eden Zaim'in Araplığından şüphe duyulmasının nedeni ABD ile dostane ilişkiler kurmak ve İsrail'le barış yapmak istemesiydi. Müslüman Kardeşler de laik reformlar nedeniyle hedef aldığı Zaim iktidarını 'Kürt Cumhuriyeti' kurmakla suçluyordu.¹⁵

Suriye gazeteleri Zaim ile Berazî'ye yapılan darbeyi "Kürt devleti yıkıldı" başlıklarıyla duyurdu.¹⁶

Lazarev ve Mihoyan'a göre Zaim ve Berazî gibi Kürtlerin yönetimde yer alması Kürtlerin yaşamını iyileştirmedeği gibi Kürt karşıtı propaganda için malzeme olarak kullanıldı.¹⁷

Kürt kökenli Şişekli de manda döneminde öne çıkmış olan azınlıkları ulusal yapıya entegre etmek için çok kararlıydı. Öncelikle Dürzilere savaş açan Şişekli'nin mantığı şuydu:

Benim düşmanların yılan gibidir. Bu yılanın başı Dürzi Dağı, midesi Humus, kuyruğu Halep'tir. Başını ezersem yılan ölür.¹⁸

Kürt olmasına rağmen Şişekli, özerklik taleplerini vatana ihanet sayıp kendi milliyetçilik anlayışını azınlıkların varlığını inkârâ kadar götürdü. Dürzilere karşı acımasız kampanya yürütülürken, Ermeniler de baskılardan nasibini aldı.

Lazarev ve Mihoyan olağanüstü koşulların Kürtlere yansımalarının hep olumsuz olduğuna işaret ediyor:

1949-1951 arasında yapılan dört askeri darbe Kürtlerle olan ilişkilerin keskinleşmesine yol açtı.¹⁹

Tejel'in ifadesiyle "Kürtler, Arap milliyetçiliğinin başlıca günah keçilerinden bir diğeri haline geldi ve 'şuubiyun'un, bir başka deyişle Araplaştırılmayan kişilerin bir parçası oldu."²⁰

Baskı ortamında Xoybün'un üyeleri Kürt siyasal yaşamından yavaşça çekilmek zorunda kalırken Kamuran Bedirhan Paris'e yerleşip kültürel faaliyetlerini buradan sürdürdü.

Çareyi Türkiye'ye dönmekte görenler de vardı. Mesela Cerablus'taki

15 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 99.

16 Cegerxwîn, *Hayat Hikâyem*, s. 297.

17 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, s. 349.

18 Patrick Seale'den (*Asad: The Struggle for the Middle East*) akt. Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 92.

19 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, s. 349.

20 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 93.

özerklik hareketinin önderleri Şahin kardeşler, İngilizler aracılığıyla Türkiye'ye dönmek istediklerini, bunun için de İsmet Paşa liderliğindeki yeni Ankara hükümetinden belli hakların güvence altına alınmasını istedi. Türkiye'de Kürtlerle ilgili sert politika, Suriye'nin Kürtleri için Demokles'in kılıcına dönüşmüştü. 1948'de Şam yönetimi, Türkiye'de Kürt liderlerin idama çarptırıldığını hatırlatıp Suriye iktidarına boyun eğmezlerse Türklere teslim edilecekleri uyarısını yaptı.²¹

Kürtler açısından siyasal zeminin hayli aşındığı bir süreç işlerken kendi siyasi partileri olmaksızın 1947, 1949 ve 1954'te parlamentoda temsilci bulundurdular.

Aşiretlerden bireysel olarak parlamentoya girenler arasında Cemil Paşa, İbrahim Paşa, Hasan Haco, Ekrem Haco, Süleyman Haco gibi isimler vardı.²²

Beri tarafta Arap milliyetçiliğinin baskılayıcı etkisine rağmen Kürtler hükümet, emniyet ve orduda üst düzeyde pozisyonlarını korumayı başardı. Söz gelimi seçimde özerklik yanlılarına karşı yarışmış olan Abdülbaki Nizameddin, 1949-1957 yılları arasında farklı bakanlık görevlerinde bulundu. Raşit Barınada İçişleri Bakanı, Binbaşı Şevket Emniyet Genel Müdürü, Yüzbaşı Bekri Kotraş Halep Emniyet Müdürü idi.²³

Kürt kültürü ve kimliğine yönelik çalışmalar daha fazla İstanbul'dan gelen aydınlar ve onların etrafında kümelenenlerin gündemini meşgul ederken, dağınık yerleşim merkezlerindeki insanların önceliği hayata tutunmaktı. O dönemin havasını resmetmesi açısından Fransa'nın Şam'daki temsilcisi Jacques Emile'in 5 Aralık 1951'de Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği yazı kayda değerdir:

Çoğunluğu Cezire'de bulunan eski Kürt yerleşimciler Suriyelilerle uyum içinde yaşamaktadır. Kendi ulusal dillerini konuşmaya ve tipik Kürt kıyafetlerini giymeye devam etmektedirler. Fakat hükümet vergi konusunda zorlamadığı ve sınır bölgelerindeki Kürtlerin o denli gururla sürdürdüğü kazançlı kaçak mal ticaretine göz yumduğu sürece, çok sayıda kamu görevlisi ve yüksek rütbeli subayın bu topluluğa mensup olduğu Suriye'de sözü edilecek bir Kürt sorunu yoktur.²⁴

21 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 95.

22 "Who is the Syrian-Kurdish opposition?", *KurdWatch Report 8*, Berlin, 2011.

23 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 114.

24 Centre des Archives diplomatiques de Nantes'dan (CADN) akt.: Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 177.

KÜRT SİYASETİ İÇİN İLK TAŞIYICI KOLON: KOMÜNİST PARTİSİ

Bağımsızlık döneminin ilk evrelerinde Arap milliyetçiliğinin kısılcacında kalan Kürtler kendi namlarına siyasi-kültürel faaliyet yürütemeyince 1931'de kurulan Suriye Komünist Partisi nüfuz aracı olarak kıymete bindi. Kürtlerin komünist fikirlere kapı aralamasının siyasi ve ekonomik nedenleri vardı.

Fransız manda döneminden itibaren Cezire bölgesinde yaşanan iktisadi gelişmeler sosyal ve siyasal yapıları da değiştirdi.²⁵ Fransızların göçerleri yerleşik hayata geçirme siyaseti tarımsal aktivitenin önünü açtı.

Tejel'e göre, 1939'da kurulan tarım ofisi Mira'nın getirdiği ürün alımının garanti edildiği sistem sayesinde küçük çiftçiler işlerini büyütüyordu. Gelirlerin artması tarımda makineleşmenin önünü de açtı. Tarımdaki kârlılık Halep, Şam ve Hama'daki sermaye sahiplerini sahipsiz toprakları ele geçirmeye ya da yıkıma uğramış toprak sahiplerinin mülklerini satın almaya teşvik etti. 1951'de Cezire ve Fırat çevresindeki sulamada kullanılan su pompalarının sayısı iki katına çıktı. Ras el Ayn (Serê Kanîyê) bölgesi Asfar ve Neccar adlı tarımsal şirketlerle canlanırken, Kamışlı 1950'lerde 30.000 nüfusuyla artık Cezire'nin iktisadi başkentiydi. Cezire'nin hızlı kalkınması belirli grupları marjinalleştirdi. Makineleşmiş tarım, bu topraklarda çalışan Kürt işçilerin kentlere göç etmesine yol açtı. Kırdan göç ve büyük toprak sahiplerinin istismarları Kürtler arasında komünist düşüncenin yayılmasına zemin hazırladı.²⁶

Suriye Komünist Partisi, Şam'ın Kürt bölgesi Hay el Ekrad'dan²⁷ gelen ve 'Araplaşmış Kürt' olarak tanınan Halid Bekdaş'ın genel sekreterliği döneminde, Kürt bölgelerine iyice nüfuz etti ve Kürtler sayesinde 1954 seçiminde mecliste yer aldı. Komünist Parti, Suriye'nin kuzeyinde Kürt partisi olarak addedilir hale geldi.

Bu kitap için değerlendirmelerde bulunan gazeteci-yazar Fehim Işık'a göre Kürtler ile Suriye Komünist Partisi arasındaki yakınlıkta 1946'da Mahabad Cumhuriyeti'nin yıkılması sonrasında KDP lideri Mele Mustafa Barzani'nin Sovyetler Birliği'nde bulunmasının etkisi de vardı:

Suriye Komünist Partisi, Sovyet yanlısı bir partiydi ve o dönemde Sovyetler'de Kruşçev iktidardaydı. Barzani'nin ilk altı yılı (1946-1952) Stalin dönemine denk geliyor ve bu dönem Barzani açısından zorlu yıllardı. Ancak Kruşçev'in iktidara gelmesiyle Barzani'nin ve beraberindeki 500'ü aşkın savaşçının durumu tamamen değişti. Barzani, 1958'de Abdülkerim Kasım darbesin-

25 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 83-84.

26 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 87-88-89.

27 Kürtlerin "Taxa Kurdan" ya da "Hay el Ekrad" dediği Kürt mahallesinin adı Araplaştırma siyasetinin uzantısı olarak Rukneddin olarak değiştirildi.

den sonra Irak'a dönüncüye kadar, sosyalizmi hiç benimsememesine rağmen Sovyetler ile iyi ilişki içinde oldu. Irak'a dönerken de Çekoslovakya başta olmak üzere neredeyse tüm Doğu Bloku'nu dolaştı. Kürtlerin Suriye Komünist Partisi'ne ilgi duymasında, Cegerxwîn gibi etkin bir ismin Mustafa Barzani'yi pek sevmemesine rağmen, Suriye Komünist Partisi'ne katılmasının da payı var. Ayrıca Cegerxwîn, 1957'de Suriye Kürt Demokrat Partisi (SKDP) kurulduktan sonra bile uzun yıllar Suriye Komünist Partisi'ni bırakmadı ve birlikte çalıştı. Daha sonra SKDP içindeki ayrışmalar döneminde Abdülhamid Hacı Derviş liderliğindeki Suriye Kürtleri İlerici Demokrat Partisi (Pêşverû) ile çalıştı. Bir dönem bu partinin yurtdışı temsilciliğini de yaptı.

Suriye Komünist Partisi diğer azınlıklar için de bir sığınaktı. Komünist Parti'nin yanı sıra ideolojisini Arap milliyetçiliğine karşı 'Suriye milliyetçiliği' üzerine kuran Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi de Hıristiyan, Dürzî ve Aleviler gibi Kürtlerin de ilgi gösterdiği bir partiydi. Bu partinin kurucusu Lübnanlı Rum Ortodoks bir aileden gelen Antun Saade idi. Saade'yi idam edildiği Lübnan'a teslim eden de Zaim olmuştu.

Komünist Partisi'nin tatmin edemedikleri de vardı. 1958'de Komünist Partisi'nden ayrılan Cezireli bir grup, Kürt Özgürlük Partisi'ni kurdu. Ayrılma gerekçelerinden biri Komünist Parti'nin Kürtçe bildiri yayımlamayı reddetmesi ve Kürtlerin haklarına yeterince sahip çıkmamasıydı.

Komünist Parti, Kürt sorununu bağımsız bir mesele olarak ele almayıp Kürtlerin 'birleşik işçi sınıfına katılması gereken vatandaşlar' olduğunu savunuyordu.²⁸

KÜRT SİYASETİNDE KÜRDİLEŞME: SKDP'NİN DOĞUŞU

Kürtlerin nefes almak için Suriye Komünist Partisi'ne yöneldiği bir dönemde Kürt siyasal hayatı yeniden Kürdileşme eğilimi gösterdi.

1946'dan itibaren siyasi partileri olmaksızın bağımsız adaylarla parlamenter süreçlerde yer alan Kürtler, 14 Haziran 1957'de Suriye Kürt Demokrat Partisi'ni (SKDP) kurdu.

O zaman Şam'da yaşayan Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin politbüro üyesi Celal Talabani SKDP'nin programını oluşturmada belirleyici rol oynadı.

Partinin programında Kürt halkının hakları için verilen mücadelenin başarısının Suriye'deki genel demokratik mücadelenin başarısına bağlı olduğu belirtiliyordu.²⁹

28 Christian Sinclair-Sirwan Kajjo, "The Evolution of Kurdish Politics in Syria", 31.08.2011, MERIP, <http://www.merip.org/mero/mero083111>

29 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, s. 349.

Faik Bulut'un aktardığı bilgilere göre "Siyasi politik çevrelerde Kürtlerin siyasi ağırlık merkezini farklı partilere dağıtmayı arzulayanlar vardı. Maksat Kürtlerin tüm gövdeleriyle Suriye Komünist Partisi (SKP) saflarında yer almasını önlemektir. Bu düşüncede olanların hatırı sayılır kısmı toprak ağaları, tüccar tabakası, din adamları ve liberallerden oluşuyordu. Hedefleri, artık Kürdistan kırsal alanında yaygınlık kazanmış olan komünist fikirlerin önünü kesmekti."³⁰

1950'lerin başında Kürdistan ve Kürtlerin birliği ve özgürlüğü için Kamışlı'da kurulan Suriye Birleşik Kürt Demokratik Gençlik Topluluğu da 1958'de SKDP'ye katıldı.³¹

"SKDP Cezire, Cerablus ve Kürt Dağı'ndaki tüm küçük yerleşim bölgelerinde hızla kendine yer edinebildi," diyen Jordi Tejel, SKDP'nin 1958'de Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin ilanından sonra 30.000 üye ve binlerce sempati-zanı içeren bir ağ kurmayı başardığını not ediyor.³² Faik Bulut ise farklı bir tablo çiziyor:

SKDP ilk kurulduğunda zayıf ve kırılığandı. Kürtlerin ulusal çıkarı ve bilincini savunmasına rağmen toplumla organik bir bağı yoktu. Kitlesele zemini yoktu ve siyasal bakımdan olgunlaşmamıştı. Görüş ve önerileri duygusaldı. Söylemi Kürdistan'ın kurtuluşu ve birleşmesinden ibaretti. Suriye dışındaki Kürt hareketlerinin kazanımlarına oynuyordu ve onlar sayesinde güçlenme beklentisindeydi.³³

SKDP, Kürtlerin sorunlarının Suriye'nin toprak ve siyasal bütünlüğü içerisinde çözülmesini istiyor, Kürtlerin Türkiye'deki mücadelesini alkışlarken Ankara'yı Kürt bölgesinde emperyalistler için askeri üsler yapmakla eleştiriyordu.

Partinin hedefleri arasında Suriye Kürtlerinin hayat şartlarının iyileştirilmesi yer alırken bağımsız Kürdistan'dan söz edilmiyordu. Kürt hareketinde 'Kürdistan' vurgusu siyasal bir çerçeve olarak daha sonra öne çıktı. Partinin programı 1959'da değiştirildi. Abdülhamid Hacı Derviş'e göre partinin hedefi 'bağımsız' ve 'birleşik Kürdistan' olarak konulurken, "Suriye Kürt Demokratik Partisi" adı "Suriye Kürdistan Demokrat Partisi" (Partiya Demokrat a Kurdistanê li Sûriyê) olarak değiştirildi.³⁴ Bu değişiklikler Irak'taki KDP'de yaşanan değişimlerin yansımasıydı. Bu adımda özellikle Celal Talabani etkiliydi.³⁵

30 Faik Bulut, *Tarih Boyunca Kürtlerde Diplomasi* (2. cilt), Evrensel, İstanbul, s. 69.

31 "Who is the Syrian-Kurdish opposition?", *KurdWatch Report* 8, Berlin, 2011.

32 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 182.

33 Faik Bulut, *Tarih Boyunca Kürtlerde Diplomasi* (2. cilt), s. 69.

34 "Who is the Syrian-Kurdish opposition?", *KurdWatch Report* 8, Berlin, December 2011.

35 Faik Bulut, *Tarih Boyunca Kürtlerde Diplomasi* (2. cilt), s. 68.

Ancak Kürdistan isminin tercih edilmesi partiyi böldü. Rahatsız olanların başında Osman Sabri geliyordu. Sabri'ye göre bu tercih, parti üyeleri için tehlikeliydi.³⁶

Suriye'nin kuzeyini Kürdistan'ın bir parçası olarak gören ve haliyle milliyetçi Araplar arasında bölünme fobisini tetikleyen isim değişikliği Kürt siyasal hareketi üzerinde baskıların artmasına neden oldu. Faik Bulut baskıların artmasında bir diğer etkene işaret ediyor: Irak'ta Kürdistan Demokrat Partisi'nin General Abdülkerim Kasım ile kurduğu ittifak nedeniyle, SKDP yöneticileri mercek altına alındı.³⁷

Suriye'deki Kürt partiler Irak'takilerin izdüşümü olunca komşudaki siyasal gelişmelere bağlı hesaplaşmalar bu tarafta iktidarın Kürtlere yaklaşımını etkiliyordu.

Partinin halk desteği ilk kez Aralık 1960'taki milletvekili seçimlerinde ölçüldü. Kurucu üyelerden Nurettin Zaza ve Şeyh Muhammed İsa Mahmud, Cezire'den bağımsız olarak seçildi. Yine de SKDP yasal bir parti olarak gelişmeyi başaramadı.³⁸ Ağustos 1960'ta partinin önde gelen 36 yöneticisi ve yüzlerce üyesinin tutuklanmasıyla ilk ciddi darbeyi aldı.³⁹

Mart 1963'te ise ordu yönetime yeniden el koyarak olağanüstü hal ilan ederken Kürt siyaseti üzerindeki baskılar katlandı. Osman Sabri ve Nurettin Zaza gibi liderler 1960-1965 arasında defalarca hapse atıldı.⁴⁰ 1963'te SKDP'nin programı ve ismindeki 'Kürdistan' ifadesi tekrar çıkartılarak eskiye dönüldü.⁴¹

SKDP kuşak ve ideoloji farklılıklarından dolayı başlangıcından itibaren çeşitli bölünmelere maruz kaldı. Parti eski Xoybün ve SKP üyelerini bir araya getirmişti ama sol ve sağ kanatlar arasındaki gerilimler bitmiyordu. Ağırlıklı olarak sol kanatta eski SKP üyeleri, öğrenciler, öğretmenler ve işçiler; sağ kanatta eşraf, dini liderler ve toprak sahipleri yer alıyordu. Irak Kürdistanı'nda Celal Talabani ile Mustafa Barzani'nin siyasi duruşu da Suriye'deki bu kampaşmayı etkiliyordu.⁴²

1960'ta tutuklananlardan bazılarının sorguda verdiği bilgiler sayesinde diğer parti üyeleri de gözaltına alındı. Bu baskılar partinin sağ ve sol diye ayrışmasını hızlandırdı. 1962'de sol Osman Sabri, sağ Nureddin Zaza etrafında kümeleni. Zaza'nın haptiste olması nedeniyle sağın liderliğini hukuk öğren-

36 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 105.

37 Faik Bulut, *Tarih Boyunca Kürtlerde Diplomasi* (2. cilt), s. 68-69.

38 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 183.

39 SKDP liderlerinden Nureddin Zaza Ağustos 1960'ta tutuklananların sayısını 5.000 olarak veriyor.

40 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 183.

41 "Who is the Syrian-Kurdish opposition?", *KurdWatch Report* 8, Berlin, December 2011.

42 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 182.

cisi Hacı Derviş üstlendi. Bölünme SKDP'nin Ağustos 1965'teki beşinci konferansında kesinleşti. Bir tarafta Suriye Kürt Demokrat Partisi (Sol Kanat), diğer tarafta Suriye Kürt Demokrat Partisi (Sağ Kanat) ortaya çıktı.

1969'da sol kanadın liderliğini üstlenen Salah Bedreddin'e göre bölünme şu konularda yaşandı: Kürtler bir halk mı yoksa azınlık mı? Kendi kaderini tayin hakkı mı yoksa sadece kültürel haklar mı? Parti Suriye siyasetinin bir parçası mı değil mi? Irak Kürdistanı'ndaki devrime karşı tutum ne olacak; meşru lider Mele Mustafa Barzani mi değil mi?⁴³ O dönemde Mele Mustafa Barzani ile İbrahim Ahmed ve damadı Celal Talabani arasında ayrışma yaşanıyordu. Osman Sabri dört parçalı Kürdistan'ın birleşmesi ve özgürlüğüne kavuşması gerektiğini savunurken Nureddin Zaza yasal zeminde kalınmasını ve taktiksel adımlar atılmasını istiyordu.

Bedreddin'e göre sol kanat taleplerini 'ulusal hakların tanınması ve kendi kaderini tayin hakkı' olarak koyarken kendini Suriye demokratik güçlerinin bir parçası ve Barzani'nin mücadelesinin bir uzantısı olarak görüyordu.

1970'te Irak'taki KDP'nin baskısıyla iki kanat birleşmek için bir araya geldi ve ortaya Suriye Kürt Demokrat Partisi-Geçici Yönetim (SKDP-GY) çıktı. Yeni oluşumun liderliğini Deham Miro üstlendi. Birleşeceğiz derken SKDP kökenli iki SKDP ve bir de SKDP-GY Kürtleri temsilen sahnedeydi.⁴⁴

Suriye yönetiminin 1970'lerden itibaren Kürt siyasal hareketleriyle ittifak kurma arayışı yeni bir ayrıştırıcı unsurdu. Her bir parti kendini Kürtlerin temsilcisi ve hükümetin meşru muhatabı olarak kabul ettirmenin derdindeydi. Bunun sonucu olarak parti kötü bir şöhret kazandı. Özellikle parti lideri Deham Miro herkesi üyeliğe kabul ederek Muhaberat'a, teşkilata sızma imkânı vermekle suçlanıyordu.⁴⁵

Diğer iki SKDP de, Suriye Muhaberatı ile işbirliği yapmakla suçlanmaktan kurtulamadı.⁴⁶

SKDP'den sonra ortaya çıkan Kürt partileri genelde merkezi bir kişilik etrafında örgütlenen Irak'taki ya da Türkiye'deki Kürt oluşumlarından biriyle bağlantılı, küçük gizli gruplardı.⁴⁷

Sayırsız kopuşlara rağmen, SKDP'nin hâlâ varlığını sürdürmesinin nedenlerinden biri, Mele Mustafa Barzani'nin Kürdistan coğrafyasında bıraktığı etkidi.

Irak'ta Celal Talabani'nin KDP'den ayrılıp Kürdistan Yurtseverler Birliği'ni (KYB) kurması da Suriye'de yeni bir saflaşma etkisi yarattı. Hacı Der-

43 Salah Bedreddin, *Kürt Ulusal Özgürlük Mücadelesi-Suriye*, Hidva, İstanbul, 2014, s. 48.

44 Christian Sinclair-Sirwan Kajjo, "The Evolution of Kurdish Politics in Syria", MERIP.

45 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 187

46 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 187

47 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 189.

viş sağda olmasına rağmen okul arkadaşı Talabani ile kişisel bağları nedeniyle SKDP'nin adını Suriye Kürtleri İlerici Demokrat Partisi (Pêşwerû) olarak değiştirip KYB'yle ittifak kurdu. Soldaki SKDP de, gene Irak'taki bölünmeye paralel olarak ikiye ayrıldı: Talabani karşıtı Salah Bedreddin Yekiti'yi kurarken, Talabani yanlısı Nesreddin İbrahim SKDP ismini muhafaza eden partiyle yoluna devam etti. Daha sonra Yekiti'den bir de Kürt Sol Partisi çıktı.

NASIR'IN KÜRTLERE GETİRDİKLERİ

1 Şubat 1958'de Mısır ile Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında ortak devlet kurmasıyla pan-Arapçılığın hedefine vardığı özel dönemde Kürtler açısından umutlu bir başlangıç yapıldı ama sonrasında tersi bir gidişat yaşandı.

Lazarev ve Mihoyan'ın aktardığı bilgilere göre ortak devletin ilanından sonra Kürt liderler ile yeni yönetim Kürtçe dergi ve kitap çıkarma, Kürt yoğunluklu bölgelerde Kürtçe eğitimin yapıldığı okulların açılması konularında anlaştı.⁴⁸ Buna ilaveten Kürdistan'ın tamamında dinlenebilen radyo yayını başladı. Ancak Tejel tersi bir duruma işaret ediyor: 1957'de Latin harfleriyle Kürtçe *Dengê Kurd* (Kürdün Sesi) ve Arapça *Dimokrat* gazetelerini çıkarmaya başlayan SKDP kadroları, 1958'de Birleşik Arap Cumhuriyeti kurulduğunda Abdül Nasır'a Kürtçenin okullarda öğretilmesi, Şam Radyosu'nun Kürtçe yayın yapması önerilerini götürdü. Ancak öneriler kabul edilmedi.⁴⁹

Anlaşma olsun ya da olmasın Arap dışı unsurlara karşı dışlayıcı ve baskılayıcı politikalarından Kürtler de nasibini aldı. Sadece Kürtler değil, Cemal Abdül Nasır'ın Suriye'nin siyasal kurumlarını yutan baskın karakteri, Baas ve Komünist Parti dahil diğer partilere de yaşam hakkı bırakmadı. Azınlıklar ABD ve Siyonizmin maşası olarak görüldüğünden, etnik ve dini azınlıkların faaliyet yürütmesi imkânsız hale geldi.

Tejel'e göre, Kürtler hem Arap olmadıkları hem de otoritenin yok etmek istediği feodalite ile ilişkilendirildikleri için kuşkuyla bakılan kesimdi.⁵⁰

Kültürel alanda verilen sözlere rağmen, Birleşik Arap Cumhuriyeti döneminde kahvehanelerde Kürtçe müzik plakları imha edildi, Kürtçe kitap yayımlamak ya da bulundurmamak hapis gerektiren suç kapsamına alındı.

Bu dönemde, 1930'larda özerklik hareketine sahne olmuş Kürt bölgelerinde Mısırlı Arap öğretmenler görevlendirildi.⁵¹

1960'ta SKDP'ye yönelik "Büyük Harekât" adı verilen sindirme operas-

48 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, s. 350.

49 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 211.

50 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 103.

51 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 103-104.

yonu düzenlendi. Tutuklanan Nureddin Zaza mahkemedeki ifadelerinde 1949'dan itibaren için vardığı boyutu şöyle özetliyordu:

Kürt bölgelerindeki kahve ve lokantalarda çalınan müzik plaklarını kırmaya ve kendi dilleriyle yazılı kitapları bulunduran Kürtleri hapis cezasına çarptırmaya kadar işi ilerlettiler. Bu kültürel kıyım siyasetinin yolunu kapamaktan uzak olan Suriye ve Mısır'ın birleşmesi daha ırkçı, daha faşist ve daha zorba- cı bir siyaset ortamı yaratmıştır. Bugün orduda Kürt subay, üst düzeyde Kürt memur, Kürt bölgelerinde Kürt polis ve öğretmen bulunmamaktadır. Artık dilimizi serbest konuşmaya cesaret edemiyoruz.⁵²

Ortak devlet döneminde artan yasak ve baskılara ilaveten Kürtlerin hu- zursuzluğu Kasım 1960'ta Amude'de sinemada çıkan yangınla doruğa ulaştı.

SİNEMADA CEZAYİR İÇİN YANAN ÇOCUKLAR!

Cezayir'in Fransızlara karşı bağımsızlık mücadelesine destek haftası çerçe- vesinde Amude'de Mısır yapımı korku filmi *Gece Yarısı Hayaleti* gösterime sokulmuştu. Gösterimden elde edilecek gelir Cezayirli kardeşlere gönderi- lecekti. Öğrenciler bu amaç için 13 Kasım 1960'ta sinemaya götürüldü. 200 koltuklu salonda son gösterime 500 öğrenci sokuldu. Gün boyu çalışan pro- jektör aşırı ısınma ile alev aldı, yangın kısa sürede ahşap tavanı ve tüm salo- nu sardı. Çocuklar kaçmaya çalışırken iki çıkış koridoru izdiham yüzünden kapandı. Arka kapılar da kilitli olduğu için kimse çıkamadı. Amude'de itfa- iye yoktu; Kamışlı ve Haseke'nin itfaiyeleri de zamanında ulaşamadı. Farklı kaynaklara göre 180, 200 veya 283 kişi öldü.

Felaket yetersiz güvenlik önlemleri ve ihmallere bağlanırken, Kürtler yan- gında kasıt olduğunu düşünüyordu. Ancak Kürtleri yok etmeye dönük bir kompo kurulduğuna dair ortada bir delil de yoktu. Kürtleri böyle düşünme- ye iten, olayın etrafındaki diğer gelişmelerdi. Kahvelerde Kürt müziğinin ya- saklanması, Kürt kültürüne dair yayınlara kısıtlamalar getirilmesi ve Ağustos 1960'ta SKDP kadrolarının ayrılıkçılık suçlamasıyla tutuklanmasının yol açtı- ğı zehirli siyasi ortam Kürtleri sinema olayında kasıt aramaya itiyordu. Olayla ilgili üç sinema görevlisinin tutuklanıp bırakılması, nihayetinde tek bir kişinin bile ölümlerden sorumlu tutulmaması ve kurbanları anma etkinliklerine yasak getirilmesi "rejim kasten öldürdü" kanaatinin yayılmasına neden oldu. Kürtler 1962'den itibaren uygulamaya sokulan Arap Kemeri planını da sinemada baş- layan 'etnik temizlik' operasyonunun devamı olarak görüyordu.⁵³

52 Kadri Yıldırım, *Kürt Tarihi ve Coğrafyası I- Rojava*, s. 112.

53 "The Amudah cinema fire of November 1960", *KurdWatch Report 2*, Berlin, 2009.

IRAK'IN SURIYE'YE YANSIMALARI

Suriye'de yönetimin Kürt politikası Irak'taki yeni gelişmelere bağlı olarak da sertleşti. Lazarev ve Mihoyan'a göre Kürtler, Irak'ta General Abdülkerim Kasım'ın liderliğinde 14 Temmuz 1958'de yapılan darbeyi coşkuyla karşıladı. Bağdat'a giden Kürt temsilciler, Kürt ve Arap eşitliğinin ilan edildiği Irak politikasına destek sundu... Ancak Birleşik Arap Cumhuriyeti ile Irak arasındaki Araplara önderlik konusundaki rekabet Kahire-Bağdat arasında gerginliğe yol açtı. Bu çelişkiler Suriye Kürtlerinin durumunu etkiledi. Eylül 1961'de Iraklı Kürtlerin otonomi için silahlı mücadeleye başlaması Şam'ın Kürt siyasetinde keskin değişikliklere yol açtı. Suriye hükümeti Kürt hareketinin önünü kesmek için her önleme başvurdu. Gösteri ve okullarda Kürtçe konuşmak yasaklandı. Irak Kürdistanı ile Suriyeli Kürtler arasındaki iletişim kanalları denetim altına alındı... Hatta 1963'te Şam'ı ziyaret eden Bağdat heyetine, Kürtlerle mücadele konusunda destek sunuldu ve ardından Suriye'ye ait bir piyade taburu ile bir grup askeri pilot Barzani güçlerine karşı Irak'a gönderildi... Irak Başbakanı Abdurrahman el Bazzaz, Kürtlerle barışçıl çözüm için 29 Temmuz 1966'da KDP ile mutabakata vardığında da Şam yönetimi hayli öfkelenmiş ve "emperyalizmin ajanları" diye tanımladığı özerklik yanlısı Kürtlerle müzakereyi kınamıştı.⁵⁴

KENDİ EVİNDE 'VATANSIZ' VE 'YABANCI' KÜRTLER

Suriye Kürtlerine yapılan en büyük kötülüklerden biri yok sayılmaktı. Suriye yönetimi bunu 1962'deki nüfus sayımında onbinlerce kişiyi vatandaşlıktan mahrum bırakarak yaptı. Suriye'deki pamuk ve mısır üretiminin yüzde 80'ini gerçekleştiren, petrol yataklarının bulunmasıyla daha da kıymete binen Cezire bölgesine Arapları yerleştirme siyasetinin, yani Arap Kemer projesinin bir uzantısı olarak 5 Ekim 1962'de Haseke vilayetinde nüfus sayımı gerçekleştirildi. Amaç başta Türkiye ve Irak olmak üzere yabancı ülkelere yasadışı yollarla Suriye'ye sızmış olanları tespit etmektir. 1945'ten önce Suriye'de olduğunu ispat etmeyenlerin vatandaşlığı iptal edilerek nüfusa ecanib (yabancılar) olarak geçirildi (tekili ecnebi). Sayıma katılmayanlar ise maktumin (kayıtdışı olanlar) diye kaydedildi (tekili maktum) Vatandaşlıktan mahrum bırakılan 120.000 kişi Suriye'deki Kürt nüfusun yüzde 20'sine tekabül ediyordu.

İçişleri Bakanlığının kırmızı tanıtım kartı verdiği bu kişiler artık diğer vatandaşlarla eşit değildi. Ecanib ve maktumin kategorisine alınanların toprak, ev ve araba gibi mal-mülk edinme, seçme ve seçilme, kamuda çalışma, doktorluk ya da mühendislik gibi mesleklere sahip olma ve pasaport taşıma

54 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, s. 350-351.

Kamışlı'da yaşayan Hüseyin Muhammed Ali ve ailesi ecanib-maktumin politikasının mağduru:
"Ben Serê Kanîyêliyim. Eşim Gülcihan Bahşistani ise Kamışlılı. Kimliğim 1962'de iptal edildi.
Babam Suriye ordusunda askerlik yaptı. 1939'daki kayıtlarda varız. Oğlum liseyi bitirdi,
kimliği olmadığı için üniversiteye gidemedi."

hakkı yoktu. Ecanib eğitim ve sağlık gibi nedenlerle Muhaberat'ın onayının ardından İçişleri'nin verdiği iki yıllık izin kâğıdı ile yurtdışına çıkabilirken, maktumin bu haktan da mahrumdu.⁵⁵

Hükümet ise ecanib ve maktuminin kamuda çalıştırılmadığı, doktorluk ve mühendislik yapamadıklarına dair Kürtlerin tanıklıklarını reddediyordu.

Vatandaş olarak kalmanın ölçütü 1945 öncesinde nüfus kayıtlarında olduğunu ispat etmekte ama bu kıstas bile doğru düzgün uygulanmadı. Aynı köyde doğmuş kardeşlerden biri vatandaşlığını korurken diğeri kaybetti. Ya da baba ecanib sınıfına alınırken oğulları vatandaş olarak kaldı. Askerliğini yapmış olan bazı Kürtler birdenbire vatansız durumuna düşerken memura rüşvet verenler statüsünü korudu.

Human Rights Watch'ın (HRW) derlediği bilgilere göre,⁵⁶ 1925'te Kamışlı'da doğan Ahmed Ömer ile 1935'te Amude'de doğan eşi Zayni ecnebi sayıldı. Salihyye'de yaşayan bu çiftin 1960-1970 arasında doğan altı çocuğu da

55 Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git Diren Kal!*, s. 47-48.

56 "Syria: The Silenced Kurds", *HRW*, Ekim 1996, cilt 8, No. 4-E.

ecnebi olarak kayıtlara geçti. 1905'te Has'ta doğan Abdurrahman Şeyh Musa da eşiyle birlikte ecnebi oldu. Salihyye'de 1915 doğumlu Mecid Hassu ile 1925 doğumlu eşi Şaha Hassan da ecnebi.

Bazıları Osmanlı dönemindeki vergi kayıtlarını çıkartarak vatandaşlığı- nı geri almayı başardı. Ama bu kayıtlar bir süre sonra anlaşılamayan neden- lerle mühürlendiği için Kürtlere vergi kayıtlarını kullanma yolu da kapandı. Hükümete göre ise itirazlar üzerine yapılan incelemeler sonucu ecanib sayı- sı 1986'da 40.587'ye düşürüldü.

Suriye'de çocuklar ırk, köken, din, dil ve mezhep ayırımı olmaksızın hak- lardan eşit yararlanırken, ecanib ve maktumin sayılan çocukların önünde so- runlar listesi vardı. HRW'a konuşan kaynaklara göre, Siyasi Güvenlik Şube- si'nin onayı olmadan maktumin çocuklar okula kaydettirilmiyordu. Hükü- metin HRW'a verdiği yanıt şuydu:

Maktumin çocuklar bütün okullara kabul ediliyor.⁵⁷

HRW'a göre, Kürt aileler aksini söylüyordu: Maktumin çocuklar 6+3+3 şeklindeki eğitim sisteminde dokuzuncu sınıftan sonrasını, belgeleri geçerli sayılmadığından, pratikte okuyamıyordu. Ecanib ise bitirme belgesi olmak- sızın üniversiteye gidebiliyordu.

Doğan çocuklar da üç koşulda maktum statüsüne geçiyordu: Ecanib an- ne ve babanın çocuğu maktumin sayılıyordu; eğer ebeveynlerden biri ecnebi ise çocuk maktumin sınıfına alınıyordu. Eğer ebeveyn maktumin ise çocuk- lar da maktumin oluyordu.

Evlilikte de ecanib sınıfı yabancı muamelesi görüyordu. Suriye vatandaşı- nın yabancı ile evliliği nikâhtan önce İçişleri Bakanlığı'nın onayına bağlıydı. Bakanlık genelde ecnebi kadının, vatandaş olan erkekle evliliğine rıza göste- riyordu. Bu durumda ecnebi kadın, vatandaş olan kocasının vatandaşlığını alabiliyordu. Eğer ecnebi bir erkek, vatandaş olan bir kadınla evlenirse evli- lik geçersiz sayılabiliyordu. Evliliğe izin çıksa da bakanlık kadının vatandaş- lığını korurken kocanın ve doğacak çocukların vatandaş olamayacağına da- ir çekince koyabiliyordu.

Kimlik verilmesi için kampanyalar da eksik olmadı. 1987'de Haseke'de 15.000 imza toplandı. Mart 1990'da yüz kişi otobüslerle Şam'a gidip gösteri yaptı. Güvenlik güçleri müdahale edip üç kişiyi tutukladıktan sonra, diğer- lerini otobüslere doldurup şehrin dışına çıkarttı. Tutuklu üç kişi 21 saat sorg- ulandıktan sonra, "Bir daha Şam'a dönmeyin" uyarısıyla bırakıldı. 1992'de maktumin ve ecanib adına kampanya yürüten sekiz Kürt, Haseke'de "yan- lış bilgi yaymak", "gizli faaliyet yürütmek" ve "devrimin ilkelerine karşı çık- mak" suçlamasıyla tutuklandı. 1992'de, 1962 nüfus sayımının otuzuncu yıl

57 "Syria: The Silenced Kurds", HRW.

dönümünde dört örgüt broşür dağıtıp etkinlikler düzenledi. Haseke, Kamışlı, Serê Kanîyê, Afrin ve Halep'te etkinliklere katılan 260 Kürt tutuklandı. Tutuklular 1996'da bırakıldı.

Devletsiz Kürtler için parlamentoda da mücadele eksik olmadı. 8 Haziran 1991'de 47 vekil meselenin tartışılması için dilekçe verdi ama reddedildi. 13 Mart 1992'de ikisi Baas üyesi 32 vekilin imzasıyla Hafız el Esad'a mektup yazıldı. Esad soruna çözüm bulma sözü verdi ama adım atılmadı.⁵⁸

Beşşar el Esad döneminde Haziran 2005'teki Baas Kongresi'nde ecanib ve maktumin sınıfına vatandaşlık vermek konusunda yeşil ışık yakıldı ama gerekli adımlar atılmadı. Sonraki yıllarda hazırlanan bir yasa tasarısı da 2011'e kadar sürüncemede kaldı.⁵⁹

---

58 "Syria: The Silenced Kurds", HRW.

59 Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git Diren Kal!*, s. 47-48.

Baas Dönemi: Yasaklar ve Yasakları Aşanlar

Amude kenti Cezire Kantonu'nun yönetim merkezlerinden biri.

8 Mart 1963'te Baasçıların liderliğindeki darbe Suriye siyasetinde yeni bir sayfa açtı. Tüm etnik gruplar 'Arap ulusu' içerisinde telakki edildi. "Baas'ın kurucularından Mişel Eflak'a göre Kürtler ırksal değil kültürel ve tarihi bağlamda düşünüldüklerinde Arap ulusuna kolayca asimile edilebilecek bir gruptu."¹

1 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 124.

Rejime göre Kürt milliyetçiliği 'sömürücü' sınıfları temsil eden bir kısım eşraf ve ağadan başkasının işi değildi. Bundan hareketle yetkililer Suriye'nin kuzeyinde tarım reformunu sadece bir sosyal adalet hamlesi olarak değil aynı zamanda büyük toprak sahiplerinin gücünü zayıflatma aracı olarak kullandı.²

Yarıcılık (ortakçılık) sistemiyle toprağı işleyen çiftçileri sömüren büyük toprak ağalarının siyaset üzerindeki etkisi de büyüktü.

Gürcü araştırmacı Albert Mihailoviç Menteşşavili'ye göre "Suriye'nin kuzeyinde işlenebilen toprakların yüzde 80'i büyük feodal beylere aitti. Bazı feodal aileler onlarca hektarlık alana yayılmış çok sayıda köye sahipti. Büyük toprak ağalarının sahip olduğu mülkiyet, köylülerin toprakları ve göçebe aşiretlerin ortak mülklerinin ellerinden alınması yoluyla doğdu. Bu süreç yüzlerce yıldır sürüyordu."³

Kürtlerin yaşadıkları bölgelerdeki tarım düzeninde feodal-ataerkil ilişkiler ağır basıyordu. Büyük toprak sahiplerinin kiralama yoluyla köylülere toprak işletmesi üzerine kurulu sömürü düzeni şöyle işliyordu:

Her köylüye bir çift öküzle bir mevsim boyunca işleyebileceği kadar alan kiraya verilmişti. Yoksul düşmüş küçük kiracı-köylü, Suriye köyünün başlıca işgücü kaynağıydı. Toprak ağası, tefeci ve feodal devlet bu yoksul köylüyü ezmekteydi. Toprak ağasına toplanan ürünün en az üçte biri, en fazla beşte dördünü, zaman zaman da altıda beşini ödüyordu. Köylü toprak ağası için angarya işleri yapıyordu... Mal-para ilişkilerinin geliştiği ve toprak ağalarının piyasaya daha fazla mal sürme çabasıyla üzerlerindeki baskının arttığı dönemde köylülerin durumu kötüleşti. Toprak ağaları kendilerine bağımlı fellahlar dışında kiralık işçi de kullanıyordu... Rençberler emeklerinin karşılığını ürün olarak alıyordu. Kölelik özellikleri taşıyan kiralık emek de çokça kullanılıyordu... Suriye Kürdistanı'ndaki feodal kalıntılar köylülerin gelişimine engel oluyordu...⁴ (...) 1920 yılında Fransız mandasının kurulması feodal baskıyı zayıflatmadı. Tarımda reformlar yapma gereği manda yıllarında da defalarca ortaya çıkmıştır.⁵

Manda döneminden 1963'e kadar seçilen milletvekillerinin çoğu büyük toprak sahipleriydi.⁶

Resmi verilere göre Cezire'de ekilebilir toprakların yüzde 60'ı, Cebel Ekrad'da yüzde 90'ı, çok az sayıdaki büyük toprak sahibinin elindeydi.⁷

2 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 128.

3 Albert Mihailoviç Menteşşavili, *Dünden Bugüne Kürtler*, Evrensel, İstanbul, 2004, s. 21.

4 Albert Mihailoviç Menteşşavili, *Dünden Bugüne Kürtler*, s. 232.

5 Albert Mihailoviç Menteşşavili, *Dünden Bugüne Kürtler*, s. 233.

6 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 128.

7 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, s. 349.

Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasının ardından hükümetler defalarca söz vermesine rağmen toprak reformu yapamadı:

Bir tarım reformu yapılması gereğinden, 1950'de kabul edilmiş anayasada da söz ediliyordu ancak tutucu toprak ağaları, feodal ve dinsel çevreler Suriye parlamentosunun sınırlı da olsa bir tarım programını kabul etmesini yıllarca engelledi...

Parlamento ancak Mart 1957'de birtakım değişiklikler yapılmasına ilişkin yasaı kabul etti. Yasa özellikle kiracı-köylülerin borçları üzerinden topraktan kovulmasını yasaklıyor, kira ilişkilerinin kısmen de olsa düzenlenmesini öngörüyordu. Ancak feodal beylerin sabotajı bu yasanın hayata geçirilmesine engel oldu.⁸

1940'larda üretimin neredeyse yarısı tarıma dayalı olduğu halde köylü yoksuldu:

Suriye bağımsızlığını ilan ettiği anda nüfusunun yüzde 72'si tarımla uğraşıyordu. Tarımdan sağlanan gelir tüm ulusal gelirin yüzde 40'ını oluşturuyordu. El Ahrâm'ın derlediği verilere göre İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda tarımdan elde edilen gelirin yüzde 62'sine toprak ağaları sahipti. 1960'lı yıllarda Suriye Kürdistanı'nda tarımsal üretimin temelini köylü üretim birimleri oluşturuyordu. Kürt köylülerinin çoğu yoksuldu. Bu insanların ya hiç toprağı yoktu ya da ailelerini bile geçindiremeyecek kadar küçük toprak parçalarına sahiptiler. Hemen hemen hepsi büyük toprak ağalarının kiracısı durumundaydı...⁹

(..) Kürt ortakçı köylüsünün payı genellikle sulanmayan topraklarda ürünün yarısını, sulanan topraklarda dörtte birini aşamıyordu. Köylü aynı olarak bahşiş alabildiği rençberliği giderek daha çok yeğlemeye başlamıştı...

Suriye Kürdistanı'nda varlıklı köylülerin sayısı azdı ama bu tip köylülerin yer almadığı köy yoktu...

Suriye ile Mısır'ın 4 Eylül 1958'de birleşmesinden sonra Birleşik Arap Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Cemal Abdü'l Nasır tarım ilişkilerinin düzenlenmesine ilişkin 134 nolu yasaı onayladı. Yasanın başlıca amacı toprağın doğru kullanılmasına ve köyde adil sosyal ilişkilerin kurulmasına yardım etmektir. Abdü'l Nasır 28 Eylül 1958'de toprak ağalarının toprak mülkiyetini sınırlandıran ve kamulaştırılan toprakların topraksız köylülere dağıtımını kurallara bağlayan ikinci bir yasa çıkarttı. Bu yasa toprak mülkiyetinin maksimum alanını saptıyordu. Bu alan sulanan topraklarda 80 hektar, sulanmayan topraklarda 300 hektara eşitti...¹⁰

8 Albert Mihailoviç Menteşavili, *Dünden Bugüne Kürtler*, s. 233.

9 Albert Mihailoviç Menteşavili, *Dünden Bugüne Kürtler*, s. 263.

10 Albert Mihailoviç Menteşavili, *Dünden Bugüne Kürtler*, s. 264.

(...) 1958 Tarım Yasası, kamulaştırılan toprakları, her köylünün 8 hektar sulanan ya da 30 hektar sulanmayan toprak alması hesaba katılarak topraksız veya toprağı az köylüler arasında bölüştürmeyi öngörüyordu. Ancak topraksız köylülerin yalnızca üçte biri toprak sahibi olabilirdi...

1962 darbesinden sonra büyük toprak sahipleri yasaya kendi yararlarına düzeltmeler koydurdu. Maksimum toprak mülkiyeti 600 hektara yükseltildi. Ancak köylüler arasında hoşnutsuzluk yaratan bu değişiklikler iptal edildi.¹¹

1963'te darbeyle iktidara gelen Baas da bazı değişikliklere gitti:

23 Haziran 1963'te kabul edilen yeni yasa toprak mülkiyetini 300 hektar olarak sınırlıyordu. Kira ücretleri ve toprak satın alma bedelleri azaltıldı ve tarım işçilerinin durumu biraz olsun kolaylaştırıldı...

1964 yazına doğru 19.000 köylü toprak sahibi oldu. Bu sayı tüm köylü üretim birimlerinin yüzde 2'sini oluşturuyordu. Topraksız kalan köylü sayısı 200.000 idi...

Ekim 1963'te yapılan Baas Partisi'nin ikinci kongresinde tarım reformu "8 Mart devriminin ilk ve en önemli problemi" olarak kabul edildi. Kooperatiflerin ülke tarımı için son derece büyük önem taşıdığı belirtildi...

1966'da hükümet yerel yönetim organlarının yetkilerini büyük ölçüde genişleten ve köylü örgütlerinin tarım reformunun uygulanmasında rolünü artıran 145 nolu yasayı kabul etti. Bu yasa toprak ağalarına ait toprakların kamulaştırılmasını ve yoksul köylüler arasında bölüştürülmesini hızlandırdı. Toprak dağıtımına paralel olarak devlet deneme çiftlikleri ve kooperatifler kuruldu. Köylülerin çıkarlarının korunması amacıyla Genel Köylü Konfederasyonu kuruldu...¹²

(...) Toprak reformunun 1966 yazına kadar tamamlanması gerekiyordu fakat toprak ağalarına ait toprakların kamulaştırılması programı fiilen 1968 yılında gerçekleştirildi...

Sonuçta tarım reformu tüm büyük toprak sahiplerinin yarısını etkiledi. 120.000 topraksız köylüye 1.5 milyon hektarlık verimli devlet toprağı dağıtıldı.¹³

(...) Ayrıca topraksız ve toprağı az olan köylüler, toprak ağalarından alınarak kamulaştırılmış 500.000 hektar toprağına sahip oldu. Tarım reformu toprak ağası sınıfının ekonomik temellerini kökünden sarstı, yoksulların sayısı azaldı, orta halli ve varlıklı köylülerin sayısı arttı... Tarım reformu gerçekleştirilen bölgelerde kooperatifler kurulmaya başlandı. Dağıtımda toprak almış yani en az 8 hektar sulanan ya da 30 hektar sulanmayan toprak almış köy-

11 Albert Mihailoviç Menteşavili, *Dünden Bugüne Kürtler*, s. 265.

12 Albert Mihailoviç Menteşavili, *Dünden Bugüne Kürtler*, s. 266-267

13 Tam rakam 1 milyon 374 bin hektar.

lüler kooperatiflere katılabiliyordu. Kooperatifler toprak alım bedellerini ve köylülerin devlete olan borçlarını karşılamakla yükümlüydüler...¹⁴

(...) Reformlar Kürtlerin yaşadıkları bölgelerde de büyük toprak ağalarına ait mülkiyeti ve yarı feodal üretim ilişkilerini şiddetle sarstı. Ağaların ekonomik durumları oldukça güçlü olduğu halde büyük toprak sahiplerinin politik egemenliği kökünden sarsıldı. Toprak reformu ezilen sınıfı ortadan kaldırmasa da köyde sınıfsal güçlerin dengesini büyük ölçüde değiştirdi. Sınıf mücadelesi genişledi ve derinleşti.¹⁵

KÜRT KUŞAĞINA KARŞI ARAP KEMERİ

Dünden Bugüne Kürtler adlı eserinde, Sovyet bakış açısını yansıtan Menteşavili, Baas dönemindeki tarım reformu sayesinde köylülerin feodal toprak ağası baskısından kurtularak etkin bir güç olma yoluna girdiğini belirtiyor. Köylüyü merkeze alan bu siyaset klasik güç dengelerini değiştirirken siyasi ve demografik kaygılar nedeniyle Kürtler için adil olmayan sonuçlar da üretti. Reformda Kürtler faslı, oluşmakta olan 'Kürt Kuşağı'na karşı 'Arap Kemeri' projesi ile başlıyordu.

Kürt kaynaklarına göre Haseke'deki eski gizli servis şefi Yüzbaşı Muhammed Talib el Hilal'in 12 Kasım 1963 tarihli raporu, rejimin Cezire bölgesine ilişkin geliştirdiği politikaların ilham kaynağıydı. Rapor 1968'de ifşa olduğunda hükümet bunun yönetimin görüşü olmadığını ve Hilal'in kişisel fikirlerini yansıttığı konusunda halka güvence verdi. Hilal, Kürtleri "Arap ulusunun gövdesinde gelişen habis bir ur" olarak tanımlıyor ve çare olarak "vücuttan kesilip atılmasını" salık veriyordu. Hilal 'Kürt tehlikesi'ne karşı 12 maddelik bir önlem planı öneriyordu:¹⁶

- Kürtler iç kesimlere sürülmeli.
- Kürtler eğitimden mahrum bırakılmalı.
- Aranan Kürtler Türkiye'ye teslim edilmeli.
- Kürtlere istihdam olanakları tanınmamalı.
- Kürt karşıtı propaganda yürütülmeli.
- Kürt uleması sürgüne gönderilmeli, yerlerine Arap ulema getirilmeli.
- Kürtlere karşı böl-yönet siyaseti güdülmeli.
- Kürt arazilerine Araplar yerleştirilmeli.
- Kuzey Arap kuşağı askerileştirilmeli ve Kürtler bu bölgeden çıkartılmalı.
- Yeni Arap yerleşimciler için kolektif çiftlikler kurulmalı.
- Arapça bilmeyenlere seçme ve seçilme hakkı tanınmamalı.

14 Albert Mihailoviç Menteşavili, *Dünden Bugüne Kürtler*, s. 268.

15 Albert Mihailoviç Menteşavili, *Dünden Bugüne Kürtler*, s. 269.

16 İsmet Şerif Vanlı'dan akt.: Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 130.

– Bölgede Arap olmayanlardan hiçbirine vatandaşlık verilmemeli.

Hükümet raporu sahiplenmedi ama bu, önerilerin pratiğe hiç yansımadığı anlamına gelmiyordu.

Kürt bölgesine “Arap Kemer” (El Hizam el Arabi) diye yansıtılan projenin temelinde toprak reformu yatıyordu. Birleşik Arap Cumhuriyeti’nin lideri olarak Cemal Abdül Nasır’ın yapamadığını bir şekilde Baas iktidarı hayata geçirmeye çalıştı. 1969’un sonunda 1 milyon 374 bin hektar sulanan ya da sulanmayan arazi kamulaştırıldı. Kamulaştırmanın dağılımı şöyleydi:

Haseke’de 462.200 hektar, Halep’te 289.900 hektar, Rakka’da 164.000 hektar, Humus’ta 147.700 hektar, Hama’da 110.000 hektar, Idlib’de 83.000 hektar, Şam’da 62.000 hektar, Deyr el Zor’da 17.500 hektar ve diğer bölgelerde 10.000 hektar.¹⁷

Kamulaştırma bütün bölgelerdeydi. Fakat uygulamadan en fazla geniş topraklara sahip ve siyasal kaygıların odak noktasındaki Kürt bölgeleri etkilendi.

Jordi Tejel’e göre Baas, Cezire’de orta büyüklükte toprak sahipleri sınıfının doğuşuna uygun koşullar hazırladı.¹⁸ Geniş devlet çiftliklerinin kurulması özellikle Suriye’nin kuzeydoğusu ve Rakka civarındaki Kürt bölgelerini etkiledi.¹⁹

‘Arap Kemer’ fikri Arap milliyetçileri arasında bir ‘Kürt Kemer’ oluştuğuna dair endişelerden besleniyordu. Suriye’deki Kürtleri Türkiye’dekilerden ayırma amacı güden planda şu vardı:

Serê Kanîye’den (Ras el Ayn) doğuda Irak sınırına kadar olan 280 kilometrelik şeritte 10-15 km genişliğinde bir alanda 332 köyde yaşayan 140.000 Kürt’ün sürülmesi ve yerlerine Arapların yerleştirilmesi öngörülmüştü. Bu plan Tabka Barajı tamamlanıncaya yani 1973’e kadar uygulanmadı. Uygulamaya yansayanlar ise şöyleydi:

1973’ten 1975’e kadar öngörülen şeritte 41 model çiftlik (yani köy) inşa edildi. Rakka’da inşa edilen çiftliklerin sayısı ise 15 idi. Tabka Barajı’nın yapılmasının ardından toprakları sular altında kalan Valda aşiretinden 4.000 Arap aile bu iki bölgedeki model çiftliklere yerleştirildi.²⁰ Çiftliklerden her birinde 150-200 ev vardı. Halep, Menbic ve El Bab’da sulama projeleriyle yerinden olan Araplar da Cezire’ye yerleşmeye teşvik edildi. Hükümet Cezire’ye yerleşecek Araplara ev inşa etti, silah dağıttı, tohum ve gübrenin yanı sıra uygun koşullarda tarım kredisi verdi.²¹

17 Kerim Yıldız, *The Kurds in Syria - The Forgotten People*, Pluto Press, Londra, 2005, s. 36-37

18 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, 129.

19 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, 129.

20 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 131.

21 Kerim Yıldız, *The Kurds in Syria - The Forgotten People*, s. 37

Arap aileler toprak mülkiyeti hakkını elde ederken buraların eski sahiplerine herhangi bir tazminat ödenmedi. Topraklarına el konulan Kürtlerin bir kısmı Suriye vatandaşıyken bir kısmı 'ecanib' idi. Kürtler topraklarından olsalar da evlerini terk etmedi. Bu yüzden yeni ev inşa etmeleri ya da evlerini tamir etmeleri zorlaştırıldı. Cezire'yi Araplaştırma planı Hafız el Esad tarafından 1976'da durduruldu.

NEVRUZ: YASAKLARIN GÖLGESİNDE KÜLTÜREL DİRİLİŞE BİR VESİLE

1965'te giyabında idam cezasına çarptırılan İsmet Şerif Vanlı'nın Esad dönemine ilişkin tespiti şöyleydi:

Hafız Esad'ın başa geçmesinden sonra Kürtlere karşı olan ırkçı tedbirlerin hissedilir bir şekilde hafiflediğini belirtmek gerekir. Özerklik yanlısı Irak Kürt partileri Şam'da serbestçe faaliyet gösterebilmektedir. Ne var ki Suriye Kürdistan Demokrat Partisi hâlâ yasaklıdır. Aynı şekilde Kürtçe ya da Kürtler üzerine bütün eserler yasaktır.²²

Lazarev ve Mihoyan'a göre de Esad'la birlikte Kürtlerin ulusal varlığını yadsıyan politika değişirse de ayrıncı politikalarda bir yumuşama oldu; en önemli gelişme yeni devletin Ankara ve Bağdat'a muhalif olan ulusal partileri kendi çıkarları için kullanmak istemesiydi.²³

Nikolas van Dam da, Hafız el Esad dönemiyle ilgili farka şöyle değiniyor:

Hafız Esad'ın 1970 yılında iktidarı ele geçirmesinden sonra partinin kadroları Arap olmayan Kürtler, Çerkesler ve Ermeniler de dahil bütün Suriyelilere açıldı. Ne var ki Arap milliyetçiliğini savunan Baas Partisi'nde Arap olmayanların sayısı düşük kalmaya mahkûmdu. Arap olmayan azınlık mensupları Araplaşmayı kabul ettikleri taktirde Baas Partisi'ne üye olabiliyorlardı.²⁴

Jordi Tejel'in tespitiyle Kürtler de diğer tüm Suriye vatandaşları gibi rejime ve lidere bağlı topluluklar haline getirildi. Ancak 1963-1984 arasında Kürtlerin kimliklerini kamusal alanın dışında geliştirmesine de göz yumuldu.²⁵

Bu nokta asimilasyon tartışmalarında Suriye-Türkiye farkının ortaya konulması açısından önemli. Gri bir alanda kalan alt-siyaset uygulamaları Kürt

22 İsmet Şerif Vanlı'nın 14-15 Ekim 1989'da Uluslararası Paris Kürt Konferansı'nda sunduğu "Suriye ve Lübnan Kürtleri" başlıklı tebliği.

23 M. S. Lazarev-Ş. X. Mihoyan, *Kürdistan Tarihi*, s. 352.

24 Nikolas van Dam, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, s. 44.

25 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 22.

toplumunun mutlak asimilasyonunu önledi. Günlük hayatta Kürtçenin kullanılması kültürel varoluşun en önemli dinamiğiydi. Cezire bölgesinde Araplar ve Hıristiyanlar da az çok komşularının dilini bildikleri için iletişim dili Kürtçe sayılırdı. Dil faktörünün yanı sıra folklorik gösteriler, şenlikler ve Kürt müziğinin icra edilmesi zaman zaman yasakçı uygulamalara takılsa da, genelde göz yumulan faaliyetlerdi.

Özellikle Nevruz kutlamaları kimliğin dışı vurum yollarıydı. Nevruz'u ulusal bayrama dönüştürenler 1910'larda İstanbul'daki Kürt aydınlarıydı. Bu aydınların sürüldükleri coğrafyalarda Kürt kimliğinin inşasına dönük yürüttükleri çabalar sonuç verdi. Başlangıçta aydınların meselesi olan Nevruz, 1960'larda halaylar ve türküler eşliğinde toplumsal etkinliğe dönüştü.

Esad döneminde de Nevruz kutlamalarına siyasi temalar içermediği sürece izin veriliyordu. Nevruz'la ilgili ilk ciddi sorun 1986'da Şam'da yaşandı. Güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucunda bir kişi ölürken organizatörlerden biri iki yıl hapiste tutuldu. Şam'da öldürülen gösterici için Afrin'de düzenlenen gösteriye yapılan müdahalede de üç kişi yaşamını yitirdi. Hükümet daha sıkı tedbirler alsada Nevruz, 1986'dan sonra her yıl daha kalabalık kitlelerle kutlandı.²⁶

1994 yılında Kürt partileri aynı yılın ocak ayında Hafız Esad'ın oğlu Basil el Esad'ın bir otomobil kazasında ölmesi üzerine Esad ailesine saygı ifadesi olarak halktan Nevruz'u kutlamamasını istedi. Buna rağmen Suriye'nin kuzeyindeki Kürt köylerinde binlerce insan Nevruz'u kutlamak ve Kürt ulusal kimliğine bağlılıklarını açıkça belirtmek için sokaklara çıktı.²⁷ 1995 ve 1997'deki kutlamalar da olaylı geçti, tutuklamalar yaşandı.

Gazeteci-yazar Fehim Işık ise kamusal alanın dışında Kürtçenin kullanılmasının ve kültürel çalışmalara göz yumulmasının Kürtlerin bir kısmının vatandaş görülmeyip Türkiyeli göçmenler olarak tanınmasıyla ilgili olduğunu belirtiyor:

Suriye hükümeti "Türkiyeli göçmenlerin" kendi kimliklerini, dillerini sahiplenmesinden rahatsız olmamış ancak Suriye'de bir Kürdistan olduğunun altını çizenerlere karşı da her zaman acımasız davranmıştır. Suriyeli Kürt partilerinin tümünün adlarında Kürdistan yerine Kürt kavramının kullanılmasından da anlıyoruz ki bu durum rejimin bilinçli bir politikasıdır ve yeri geldiğinde "Türkiyeli göçmenleri" Türkiye'ye gönderme veya Türkiye'ye karşı kullanma politikasının bir aracıdır.

26 "Syria: The Silenced Kurds", HRW, October 1996, Vol. 8.

27 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 216.

KÜLTÜREL DİRİLİŞ: KÜRTÇE YAYINCILIK

Kürt kültürüne ilişkin çalışmalar açık yasak ile göz yumma arasındaki boşluklardan yararlanarak yürütüldü. Bu boşluklar zaman zaman gayya kuyusuna da dönüşebiliyordu. Bunun örneği Kürt asıllı sinemacı Mano Halil'in (Xelil) başına gelenlerdir.

Mano Halil belirsizliğin ceremesini çekti. 1992 yılında siyasi açıdan hassas konu olan Türkiye-Suriye sınırı üzerine *Tanrının Uyukladığı Yer* isimli Kürtçe belgeseli gizlice çekti. Filmde sınırdaki Kürt köylerinin sefil hayat şartlarını ve buradaki halkın PKK'ye desteğini gösteriyordu. Çekim sırasında gizli servis ajanları tarafından fark edilen Halil, negatifleri Avrupa'ya göndermek zorunda kaldı. Film orada tamamlandı ve 1993 yılında Almanya'da ödül kazandı. Üç yıl sonra Halil Suriye'yi terk etti.²⁸

Halep'teki Xanî Kitabevi'nin ortağı Mihemed Hemo da kültürel alandaki uğraşlarından dolayı birçok kez hapse atıldı.²⁹

Hemo 1999 yılında Halep'te hapisteyken memurlar kendisine suçunun çok ciddi olduğunu söyledi:

Suriye'de kültürel haklar talebinde bulunan 10 illegal Kürt partisi var fakat onların istedikleri şeyi sen pratiğe geçiriyorsun.³⁰

Kültürel uyanışın sonuçları özellikle 90'larda sayıları artan Kürtçe edebiyat dergileri ve çeşitli yayınlarda görüldü. 1960-1980 arasında yalnızca üç Kürtçe kitap basılmışken 1990'larda çoğu Lübnan'da olmak üzere 111 kitap çıktı.³¹

Suriye'de Kürtçe kitapların dağıtımı bir şekilde yapılıyordu. Kitaplar genelde Beyrut'ta basılıp Suriye'deki kitapçılara el altından dağıtılıyordu. Kürtçe kitap bulundurmak serbestti ama satmak, sürpriz takip ve cezalara konu olabiliyordu.

Kürt yazarlar Kürtçe kitapların okunduğu ve dağıtıldığı gizli kurslar düzenliyordu. Kürt aydınlar *Gurzek Gul*, *Aso*, *Pirs*, *Hevi*, *Delav*, *Xwendevan* gibi dergiler yayımlamayı başardı.

Ayrıca 1980'den itibaren siyasi partiler çeşitli gazeteler çıkarmaya başladı: *Stêr*, *Xunav*, *Roj*, *Deng*, *Newroz*.

Kürt öğrenciler özellikle Halep Üniversitesi'nde gizli okuma yazma kursları düzenlemekte çok aktifti.³²

28 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 214.

29 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 215.

30 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 226.

31 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 213 ve 211.

32 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 213.

Kürt kimliği ve kültürünün baskılanmasına yönelik tedbirler arasında yer isimlerinin değiştirilmesi de sayılabilir. Tirbe Spi, Tel Koçer, Amude ve Derik'in isimleri sırasıyla Kâhtaniye, Yarubiye, Adnaniye ve Malikiye olarak değiştirildi.

Human Rights Watch'ın 18 Mayıs 1997'de ele geçirdiği yerel yönetimin 15801 Nolu genelgesi Afrin'de yerleşim yerlerinin isimlerinin Kürtçeden Arapçaya değiştirilmesini emreliyordu. 1960'larda planlanan isim değişiklikleri 1970'lerde uygulanmaya başlamıştı.³³

Kürt kaynaklara göre Haseke Valiliği 1992'den sonra çocuklara Kürtçe isim koymayı da yasakladı. 1990'larda Haseke Vilayeti'nde tabela operasyonu da yapıldı. Vali Subhi Harb, 24 Şubat 1994'te şehir ve kasaba meclislerine işyerleri isimlerinin Arapçaya çevrilmesi talimatını verdi.³⁴

Haseke Valiliği'nin 11 Kasım 1986 tarihli genelgesi işyerlerinde Kürtçe konuşulmamasını öngörüyordu. 1988'de ayrı bir genelgeyle önceki yasağa ilaveten düğün ve şenliklerde Arapça dışında dillerde şarkı yasaklandı. HRW'un sorusu üzerine Suriye hükümeti Temmuz 1996'da dil yasağı ile ilgili şu savunmayı yaptı:

Suriye Anayasası Suriye'nin büyük Arap ulusunun bir parçası olduğunu ve Arapçanın da Suriye'nin resmi dili olduğunu belirtiyor. İşyerlerinde yabancı dil yasağı sadece Kürtçe ile sınırlı değil Arapça dışındaki diğer bütün dilleri kapsıyor.³⁵

Ermeni, Süryani ve Çerkesler gibi azınlıkların aksine, Kürtlerin Kürtçe eğitim için özel okul açmalarına da izin verilmedi.

Kürtlerin hâkim ve savcı gibi makamlara yükselmeleri de kolay değildi. Ekim 1992'de Haseke'de devlete ait karayolları şirketinde çalışan 21 Kürt işçinin işine güvenlik tehlikesi arz ettikleri gerekçesiyle son verilmesi örneğinde olduğu gibi Kürtler istihbaratın raporları doğrultusunda işlerini kaybedebiliyordu.

Kürt siyasi figürlerin yurtdışı seyahatlerine de engeller çıkartılabiliyordu. Mesela 1995'te Suriye Kürtleri İlerici Demokrat Partisi (Pêşwerü) Başkanı Abdülhamid Hacı Derviş'in Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi'ne katılmak için Kopenhag'a gitmesine izin verilmedi.³⁶

33 "Syria: The Silenced Kurds", HRW.

34 "Syria: The Silenced Kurds", HRW.

35 "Syria: The Silenced Kurds", HRW

36 "Syria: The Silenced Kurds", HRW.

REJİMİN KÜRTLERİ: ŞEYHLER, SİYASİLER VE BÜROKRATLAR

Daha pragmatist politikalar güden Esad bir tarafta vatandaşlıktan çıkartılan Kürtlerin haklarının iadesi için dilekçe veren 12 Kürt temsilciyi 1973'te tutuklatmaktan geri durmazken diğer taraftan orduda Kürtleri öne çıkartıp simgesel isimleri yanında tutuyordu. El üstünde tutulan isimlerin başında Ahmed Kuftaro geliyordu. Şam'ın Kürt mahallesinde babası Nakşibendi şeyhi Muhammed Emin Kuftaro'nun yerine geçen Ahmed Kuftaro 13 yıl Şam Müftülüğü görevinin ardından 1964'te Suriye Başmüftüsü oldu ve bu görevi 2004'te ölümüne dek sürdürdü.³⁷

Kuftaro Müslüman ve Hıristiyanların uyum içinde yaşamaları için elinden gelen desteği gösteren bir âlimdi. Müslüman Kardeşler'in Esad'ın Alevi kimliğini hedef alarak devlet başkanı olmasına şiddetle karşı çıktığı dönemde Kuftaro, "Esad'ın yeniden seçilmesi dini vecibe ve ulusal bir görevdir," demişti.³⁸

En önemli faaliyetlerinden biri Şam'ın Rukneddin mahallesinde (Hay el Ekrad) cemaati 10.000 kişiyi aşan Ebu'n Nur Külliyesi'ydi.³⁹

Kuftaro'nun, çekirdeğini Kürtlerin oluşturduğu cemaati, rejimle Kürtler arasında köprü vazifesi gördü.

İkinci simgesel isim Kürt kimliğini açığa vurmaktan kaçınmayan ve Şam'da Ahmed-i Hani'nin *Mem û Zîn* adlı eserini yayımlayan Said Ramazan el Buti geliyordu. 1929'da Cizre'de doğup 1934'te ailesiyle Türkiye'yi terk etmek durumunda kalan Buti, 1970-80'lerde şiddete başvuran Müslüman Kardeşler'i eleştirdiği gibi 2011'den sonraki silahlı isyan sürecine de karşı çıktı. Bu itirazın bedelini minberinde vaaz verirken İslamcılarının bombalı saldırısında canıyla ödedi. Suriye yönetimi sembolik bir adımla Buti'nin naaşını Emeviye Camii'nin yanındaki efsane Kürt lider Selahaddin Eyyubi'nin türbesine gömdü.⁴⁰

Aslında Suriye'de rejimle barışık durmalarına karşın Sufi hareketlerinin Kürt dili ve kültürüne açtığı alan özel bir ilgiyi hak ediyor. Bir kere Türkiye'deki birçok Kürt şeyhi, Suriye ve Irak Kürdistanı'na sığındı. Buti'nin yanı sıra Ahmet Haznevi de Suriye'ye yerleşmiş ulemanın başında geliyordu.

Devletin 1949'dan beri Sünni dini kurumların üzerinde denetim kurma çabalarına rağmen hükümetin Vakıflar Bakanlığı'nı kurduğu 1961'e kadar ulema ve şeyhlerin geniş bir manevra alanları vardı.⁴¹

37 <http://www.kuftaro.net/turkey/biography.php>

38 Radwan Ziadeh, *Power and Policy in Syria*, I.B.Tauris, 2011, s. 141.

39 Lina Khatib, *Islamic Revivalism in Syria*, Routledge, s. 163-164.

40 Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git Diren Kal!*, s. 434.

41 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 200.

Xoybün hareketi Kürt kimliğinin inşası sürecinde mecelere de ulaşmaya çalıştı. Tejel, Kürt milliyetçi hareketine tarikatlardan gelen iki farklı yaklaşıma değiniyor:

Bazı dini liderler öğretilerinde Kürt kimliğini vurgularken diğerleri tasavvuf merkezli olan faaliyetlerinde daha apolitik bir yaklaşımı destekliyordu. İlk grupta Xoybün'un aktif üyesi olan Şeyh Abdurrahman Garisi, Mele Enver Beşir el Hasani ve Ubeydullah Cangir vardı. Hasani ve Cangir Amude'de bir medreseden sorumluydu ve daha sonra Ağrı bölgesinde faaliyet gösteren isyancılara katılacak Kürt savaşçıların askeri eğitiminde görev aldı.⁴²

Kürt dilinin yaşatılmasına medreselerin katkısı da oldu:

Suriye'nin kuzeyindeki bazı medreseler fiilen Kürt klasiklerinin (destanlar ve tasavvufi eserler) yer bulduğu Kürtçe okullarına dönüştü. 1932'de Kürtçe Cezire'de bir düzine dini okulda öncelikle iletişim dili işlevi görüyordu.⁴³

Medrese ile Kürt milliyetçileri arasında kayda değer ayrılık, alfabe seçiminde ortaya çıktı. "1930'larda Bedirhan kardeşler tarafından hazırlanan dergi ve ders kitaplarıyla Latin harfli ders materyalleri dizisi tamamlandı. Kürt alfabesinde Latin harflerine geçilmesinin Kürt şeyhleri arasında ayrıştırıcı bir etkisi oldu. Muhafazakâr gruplar Arap harflerinin Latin harfleriyile değiştirilmesini Kuran, Müslümanlar ve İslam ümmetinin birliğine yapılmış bir saldırı saydı."⁴⁴

1964 yılında Şeyh Kuftaro, Suriye devletinin dini politikasına uygun İslam yorumlarının üretilip yayılmasında kilit figür oldu. Rejimle arasındaki imtiyazlı ilişkileri kullanarak kendi tarikat alanını gerçek bir uluslarötesi cemaate dönüştürdü. Yine de Baas rejimiyle ortak çıkarlarına rağmen Kuftariye her zaman tarikat olarak faaliyetlerinde devletten belli ölçülerde özerk olduğunu gösterdi.⁴⁵

Kuftariye tarikatında Kürtçe konuşulmaz; Kürtçe kullanımı birkaç ilahi ve deyimden ibarettir. Ancak Ahmet Kuftaro kendi Kürt kökenini saklamaya çalışmamış, derslerinde buna sık sık değinmiştir.⁴⁶

Kuftaro'nun camisi dinsel vakıfların merkezi, kendisi de seküler İslam'ın sözcüsü oldu. Bunun da rejim açısından iki türlü yararı vardı:

Bir yandan en tehlikeli siyasi düşmanı Müslüman Kardeşler'e karşı ılım-

42 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 199.

43 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 199.

44 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 199.

45 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 200.

46 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 203.

lı İslam'ın saygın bir destekçisini sözcü olarak kullanabildi, diğer yandan da Kürtlerle Araplar arasındaki Sünni İslam bağından faydalanarak Kürtleri Araplaştırmaya çalıştı.

Burada Ahmet Kuftaro için söylenenler Said Nursi'nin Nurculuk hareketi ile ilişkili olan Ramazan el Buti için de bir yere kadar geçerli. 2008'de Buti Şam'daki Emevi Camii'ne imam olarak atandı ve selefi Kuftaro'nunkine benzer bir rol oynadı.⁴⁷

Halep'te de rejimle barışık ama Araplaştırma siyasetine direnen başka bir zaviye dikkat çekiyordu:

Halep'in Kürt mahallesi Eşrefiye'de Şeyh Yasin'in zaviyesinin tüm üyeleri Kürt'tü fakat daha da önemlisi dil, müzik ve Kürt dansları özel ve hatta kamusal ayinlere dahil edilmişti. Kürt kültürel unsurlarının zikir ritüellerine katılması sufi olmakla Kürt olmak arasında tam bir özdeşleşme yarattı... Şeyh Yasin'in müritleri zaviyede Kurmanci lehçesinde Kürtçe okuyup yazmayı teşvik ediyordu.⁴⁸

Rejimin Kürtlerinden bahsederken siyasi alanda da 1970-1974 arasında Askeri İstihbarat Şefliği, 1974-98 arasında Genelkurmay Başkanlığı koltuğunda oturan Hikmet Şihaki ve eski Başbakan Mahmud Eyyubi öne çıkan isimlerdi. 1982'de Hama katliamında yer alan Rıfat el Esad'a bağlı Savunma Tugayları'nda da Kürtler önemli bir unsurdu. Müslüman Kardeşler'in bastırılmasındaki rollerinden dolayı kentte Kürtlere karşı öfke duvar yazılarına yansımıştı.⁴⁹

Bu konuda İsmet Şerif Vanlı da şunları belirtiyor:

Alevi ve Kürt birlikleri 1980'de Halep'te çıkan İslamcı hareketi bastırılmış, 1982'de Hama şehrinin karnını deşmişlerdi. Bunun bir sonucu olarak Sünni Arap çoğunluk sadece Alevilere değil Kürtlere karşı da nefret duymaktadır.⁵⁰

ŞAM'IN KÜRT KARTI

Sözde Kürt partiler illegaldi ama Hafız el Esad'ın Kürt partilerle bağlantıları vardı. Hafız el Esad kendinden önceki Baas liderlerinin aksine daha pragmatik bir yaklaşım sergiledi. Yoğun kontrol altında serbestiyet siyasetiyle durum biraz önceki döneme nazaran normalleşti. Partiler yasallaşmadan var-

47 Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, Yordam Kitap, İstanbul, 2015, s. 84.

48 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 205-206.

49 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 140.

50 İsmet Şerif Vanlı'nın 14-15 Ekim 1989'da Uluslararası Paris Kürt Konferansı'nda sunduğu "Suriye ve Lübnan Kürtleri" başlıklı teblig.

hklarını sürdürdü. İstihbarat zaten parti yöneticilerinin sürekli enselerindeydi ve kim olduklarını biliyordu.

Thomas Schmidinger'in tespitiyle "Yasadışı Kürt partilerine göze batmadan belli faaliyetlerde bulunma izni verilirken, rejimle partiler arasında gayriresmi irtibatlar kuruldu. Ki böylece liderler âdeta Kürt halkı adına muhatap olarak meşrulaştı. Ancak partilerin bizzat rejimle ne ölçüde işbirliği yaptıkları belirsizdi. Temelde devletin partiler karşısında esas meselesi belli kırmızı çizgilerin aşılmamasıydı."⁵¹

Bu kırmızı çizgiler partilerin iktidara sorun çıkartacak kadar güçlenmemesi, Kürdistan'ın bağımsızlığını talep etmemesi ve silahlı bir kalkışmada bulunmamasıydı.

Özellikle Baas'ın ilk dönemlerinde uyguladığı Kürt siyaseti, içeride Suriye-Türkiye sınırında bir Kürt kuşağının oluşumunu önleyecek tedbirlerle kendini gösterirken dışarıdaki Kürtler söz konusu olunca dostane hal alıyordu. Suriye, 1970'lerin başından itibaren Irak'ta Baas iktidarına karşı Irak Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ile Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği'ne (KYB) destek verdi.

Şam yönetimi, 1980'lerden itibaren de 1939'da kaybettiği İskenderun Sancağı üzerindeki hak iddiası ve GAP ile Fırat Nehri'nin akışını etkileyen baraj inşaatları yüzünden Türkiye'ye karşı PKK'ye himaye sundu. 1980 darbesi sonrası başka sol örgütler de Şam'da ilgi gördü. Bir süre Şam'ın kuzeyinde bir kampı kullanan PKK daha sonra Lübnan'da Suriye ordusunun denetimindeki Bekaa Vadisi'ne yerleşti.

Hafız el Esad'ın Iraklı Kürtlerle ilgili geliştirdiği siyasetin temel amacı rakip Baas partisinin gücünü zayıflatmaktı. Buna karşılık Saddam Hüseyin de Hafız el Esad'dan kaçarak Irak ve Lübnan'a sığınan eski Baas liderlerine ve Lübnan'da Suriye askeri varlığına karşı çıkan General Mişel Aun gibi Lübnanlılara destek veriyordu. Hafız el Esad, Irak Kürtlerine özerklik verilmesi gerektiğinin dillendirildiği Baas Partisi'nin 11. Ulusal Kongresi'nden sonra Irak Kürtlerine yönelik siyasetini daha belirgin hale getirdi. 1975'teki 14. Ulusal Kongre'de artık Saddam yönetimi Kürtlere karşı faşistlikle suçlanıyordu.⁵²

Iraklı Kürtler konusunda ortak düşman Saddam'a karşı İran'la paralel politikalar güden Esad, Kürt cephesini güçlendirmek için KDP ve KYB arasındaki çatışmaların bitmesine yönelik girişimlerde bulundu. 1979'daki İran İslam Devrimi'nden önce Şah Muhammed Rıza Pehlevi de Irak'ı Şattularap Anlaşması'nda tavize zorlamak için Mele Mustafa Barzani'yi destekliyordu. Bu destek İran'ın istediğini kopardığı 1975'teki Cezayir Anlaşması'yla kesil-

51 Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, s. 87

52 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 154.

Roja'va'da doğrudan PKK kadrolarında yer almayan ama 'Apocu' düşünceyle yetişen bir kuşak oluştu.

di. İran-İrak savaşında Tahran, Kürtlere destek konusunda eski siyasete geri döndü.

Suriye Kürdistan Demokrat Partisi'nin (SKDP) kuruluş sürecinde emeği geçen Celal Talabani'nin 1972'den itibaren Şam'da bürosu oldu. Esad'ın himayesine mazhar olan Talabani KDP'den ayrıldıktan sonra Kürdistan Yurt-severler Birliği'ni de (KYB) Şam'da kurdu.

Kamışlı'da hem KDP hem KYB'nin bürosu vardı. KDP lideri Mustafa Barzani'nin oğlu Idris Barzani, 1979'da Şam'a giderek Suriye ile ilişkilerini resmileştirdi.

Esad, Iraklı Kürtlere verdiği destekle hem Irak Baas'ını zayıflatıyor hem de kendi Kürtlerinin ilgisini ülke dışına çekiyordu. Bu çerçevede Şam yönetimi Suriye'nin milliyetçi ve militan Kürtlerinin Peşmerge saflarına katılmasına göz yumuyordu.

KDP ve KYB'ye sunulan bu desteğin şartı şuydu: Suriyeli Kürtler, Esad yönetimine karşı çabalardan kaçınmalıydı.⁵³

2003'teki Amerikan işgaliyle Saddam döneminin kapanmasının ardından Kürtler fiili özerkliği yeni dönemde Kürdistan Bölgesel Yönetimi olarak Irak Anayasası'na yazdırıp kendilerini güvence altına aldığı Şam'ın elindeki Kürt kartı hükmünü yitirdi.

53 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 159.

Suriye'deki siyasal haklara odaklanan Kürtlere yönelik baskılar artınca Irak Kürdistan Yönetimi ile Şam arasındaki ilişkiler de gerilmeye başladı. 2004'teki Kamışlı ayaklanması bu gerilimin dışı vurduğu noktaydı.

Suriye'deki Kürtler, Irak ve Türkiye'deki silahlı isyanlara katılsalar da kendi ülkelerinde yönetime karşı mücadelelerinde silaha yer vermedi. Tejel bu noktada şu notu düşüyor:

Diğer Kürt partileri Suriye'de eylem aracı olarak silaha başvurmayı reddetse de Türkiye'de 1925'te gerçekleşen Şeyh Said ayaklanması ve 1927-31 yıllarındaki Ağrı İsyanı, Irak'ta da Mustafa Barzani'nin önderlik ettiği silahlı hareket, Suriye'deki Kürt milliyetçi mitinin önemli öğelerini oluşturmaktadır.⁵⁴

Hafız el Esad'ın Türkiye ve Irak'a karşı kullandığı Kürt kartının istenmeyen sonucu şuydu: Komşudaki Kürt davalarını destekleme siyaseti zaman içinde Suriye'nin kuzeyindeki Kürt hareketlerini Kürdistan'ın diğer parçalarıyla daha fazla etkileşime soktu.

Irak ve Türkiye'deki Kürt hareketleri Suriye'deki Kürtlerin milliyetçi duygularının kabarmasına sebep oldu. Bu dinamiğin en açık siyasi sonucu birtakım Kürt partileri tarafından Suriye'nin kuzeyine atıfla geleneksel olarak kullanılan "Suriye'nin Kürt bölgeleri" ifadesi yerine "Suriye Kürdistan'ı" tanımının benimsenmesi oldu.⁵⁵

Tejel'e göre, "Hafız el Esad 1980'lerden itibaren Suriye'deki İslamcı tehdidi sınırlama düşüncesiyle Irak ve Türkiye'deki Kürt partileriyle ve Suriye'deki çeşitli Kürt gruplarıyla işbirliği yapıyordu..."⁵⁶

Ancak Esad'ın asıl önem atfettiği kesim Kürtlerden ziyade Süryanilerdi.

Cezire'nin kasabalarında rejim 1980'lerde Müslüman Kardeşler'e karşı yönetim yanlısı milisler olarak silah altına almak için özellikle Süryanilere güveniyordu. Ayrıca Süryani vekiller bölgedeki Kürt faaliyetlerinin gözetimini de sürdürüyordu.⁵⁷

SURİYE'DEKİ PKK VE APOCU KUŞAK

Suriye'nin kuzeyinde KDP ve KYB ile bağlantılı siyasi partiler varlığını sürdürürken asıl önemli gelişme alttan alta Apocu bir kuşağın oluşmasıydı.

PKK lideri Öcalan, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden bir yıl önce gittiği Suriye topraklarında himaye görürken beri taraftan Suriye'nin kuzeyindeki yerleşim merkezlerinde Suriyeli Kürtleri de örgütledi.

54 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 194.

55 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 196.

56 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 187

57 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 219.

Türkiye'nin, PKK'ye desteğin kesilmesine karşılık Fırat'tan yeteri miktarda su bırakma sözü verdiği 1987'ye gelindiğinde örgüt Şam'dan Halep'e, Afrin'den Derik'e kadar geniş bir alanda ağ kurmayı başardı.

David McDowall'e göre, "Suriye'nin yardımı PKK'nin ilk başarısı için çok önemliydi. PKK'nin Şam'da ve kuzeyde Kamışlı, Serê Kanîyê, Dirbesiye, Derik, Kobani, Afrin, Halep ve Haseke'de büroları vardı. Başlangıçta PKK 'Bağımsız Kürdistan' sloganıyla Suriye'deki Kürt topluluğu içinde neredeyse herkesin sempatisini kazandı. Genç Suriye Kürtlerini zorluk çekmeksizin üye kaydedebildi. Bunu milliyetçi coşku ve yüksek işsizlikle yüklü bir atmosfer içerisinde yaptı. 1980'lerden itibaren PKK'ye üye olan 7.000 Suriyeli Kürt'ün akıbeti bilinmiyor; bunların ya eğitimleri sırasında ya da savaşta öldükleri düşünülüyor."⁵⁸

Öcalan'ın Suriye yönetimiyle ne tür bir ilişki içerisinde olduğu üzerine çok şey yazılıp çizildi. Kandil'de Cengiz Çandar'a konuşan Murat Karayılan bu ilişkiye dair şunları söylüyordu:

Suriye ile aramızda para konusu yoktur. Özgün bir ilişkiydi. Hafız Esad'ın bize desteği Türkiye ile arasındaki su sorunundan filan ötürüdür. Önderlik (Öcalan), Cemil Esad'la (Hafız Esad'ın kardeşi) çok yakın bir dostluk ilişkisi kurmuştu. Cemil Esad bizi seviyor, bize inanıyordu. Ama örneğin Suriye bize hiçbir vakit kimlik kartı bile vermedi.⁵⁹

Öcalan ise Suriye yönetimiyle ilişkisine dair İmralı görüşmeleri sırasında bazı bilgiler paylaştı:

(1979'da) Sınırı Ali (Fırat) ismiyle geçtim. İki buçuk yıl Ali ismiyle kaldım... Suriye'de asıl bizimle görüşen Rifat'tır. 1982'de kardeşi Esad'ı devirmek istedi. Hafız'ı hastaneye yatırmışlardı. Rifat iktidarı ele alacak ama Kürtler ne olacak? Rifat alelacele "Gidin Ali'yi bana getirin," demiş. Helikopterler falan... Kürtlere kimlik verilmemesine rağmen bana Suriye kimliği verdiler. O zamana kadar Filistinli lider Naif Havetme'nin bana verdiği kimliği kullanıyordum. Hafız geldi, Rifat'ı alaşağı edip sürgüne gönderdi. Bunun üzerine yerine gelen Cemil Esad benimle ilişki kurdu. Birlikte Lazkiye'ye gittik, yolda balık yedik. Evlerine gittik, gece keçe üzerinde oturduk. O zaman bir tek Kürt'le bile ilişkimiz yoktu, giderek (Kürtlerle) ilişki geliştirdim... Suriye'de kaldığım ev istihbaratın eviydi... (Demirel'in talebi üzerine) Hafız beni Suriye'den uzaklaştırmak isteyince Cemil tepki göstermiş; "Apo giderse kalpten ölürüm," demiş.⁶⁰

58 David McDowall, *Modern Kürt Tarihi*, Doruk, Ankara, 2004, 632.

59 Cengiz Çandar, *Mezopotamya Ekspresi*, İletişim, İstanbul, 2012, s. 529.

60 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa (İmralı Notları)*, Weşanen Mezopotamya, 2015 s. 419, 421.

Öcalan, İmralı'da 15 Eylül 2013'teki görüşmede ise "Öcalan öyle kullanılacak bir adam değildir. Hafız el Esad akıllı adamdı. Yıllarca benim kullandığım aracın önünü bir kez bile kesmedi. Araçta silah filan olduğunu bildikleri halde bir kez bile durdurmadılar," diyordu.⁶¹

Ancak Öcalan'ın aracının durdurulup bir gün de olsa içeride tutulduğu biliniyor. Benim de o bir günün hikâyesini Öcalan'ın Kobanili bir koğuşa arkadaşından dinleme şansım oldu:

Öcalan hiçbir yerde duran biri değildi. 1986'da Halep'te İnşaat Mühendisliği'nde okuyordum. "Bir PKK'li geldi," dediler, gittik baktık ki Öcalan. Önceden duymuştuk. Daha sonra 1989'da Bekaa'da karşılaştım. 1990'da yine Bekaa'daydım. 1991'de Öcalan'la görüşmek için Bekaa'dan Şam'a giderken sınırı kaçak geçtiğimiz için yakalandım. Türkçe konuşabildiğim için kendimi Türkiyeli diye tanıttım. Yoksa çok ceza alırdım. İki ay hapiste kaldım. Filistin Emniyeti bölümünde 12 kişilik bir koğuşa 43 kişiyle birlikte kalıyorduk. Buraya nakledilmeden önce başka bir yerde bir gün koğuşun kapısı açıldı, baktık ki getirilen Öcalan. O da Şam'dan Bekaa'ya giderken sınırdan geçişte haber vermediği için yakalanmış. Öcalan'a bir battaniye verdik. Sonra yemek geldi, bize ortak kaptaki yemek geliyordu. Bir ekmek üzerinde ona ayrı yemek verdik. Oturduk yerken "Öcalan şatoda yaşıyor diyorlar, işte halimiz budur" dedi. Bana "Benim saçımı da seninki gibi keserler mi?" diye sordu. "Yok," dedim, "seninkini kesmezler." Bir gün bizimle kaldı. Sonra başka bir koğuşa götürdüler ve ertesi gün çıkartıldı. Öcalan'a "Bizden habersiz hareket etme" diye mesaj vermiş oldular. Dev-Sol'dan biri vardı, hapiste hep Öcalan'ı anlatıyordu. Birdenbire karşısında Öcalan'ı görünce o da şoke oldu. Ben çıktıktan sonra tekrar Bekaa'ya gittim Öcalan beni görünce hapis arkadaşım diye karşıladı. Bana beyazlaşmışsın dedi.

Apocu hareketten rahatsız olan Kürtlere göre bu dönemlerde PKK, Şam yönetiminden gördüğü desteğe karşılık SKDP gibi Kürt partilerini bastırmakla meşguldü. PKK hakkında Kürtler arasında zorla para toplamak, Kürtlerin dikkatini çok sayıda sorun yaşadıkları Suriye'den Türkiye'ye çevirmeye çalışmak, Suriye yönetiminin Cezire'deki Kürt nüfusunu azaltma siyasetine uygun olarak Kürtlerin tekrar Kuzey Kürdistan'a göçünü savunmak gibi suçlamalar eksik olmadı.

Thomas Schmidinger'in tespiti şöyle:

Suriyeli Kürtler açısından rejimin PKK'yi desteklemesi ve rejime değil de Türkiye'ye karşı olduğu için Suriye'deki faaliyetlerine sürekli göz yumması

61 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 142.

önemlidir. PKK Şam'ın desteğine karşılık Suriye içindeki (Kürtlerin yüzleştiği) meselelere karışmaktan kaçındı.⁶²

Peki diğer Kürt partiler PKK'den ne kadar farklıydı?

Suriye'deki diğer Kürt partileri 1980'li yıllarda rejimin kırmızı çizgilerini onaylayıp Suriye'de Kürtlerin olduğu ama Kürdistan'ın olmadığı görüşünü benimsediler. PKK ise bu konuda daha ileri giderek Suriye'de aslında Suriyeli Kürtlerin değil sadece Türkiye asıllı Kürt mültecilerin bulunduğu görüşünü benimsedi.⁶³

PKK, Suriye Kürtleri arasında kendisine yer açmak için uzun soluklu bir yürüyüş yaptı ve etkisini kalıcı hale getirmeyi başardı. Esas olarak Cezire'yi merkez alan diğer örgütlerin fazla varlık göstermediği Kürt Dağı (Afrin) ve Cerablus gibi bölgelerde boşluğu PKK doldurdu... Kürtlere ait işyerlerinden mali kaynak toplamayı sağlayan çok etkili bir ağ kurdu.⁶⁴

Tejel'in PKK'nin yükselişini ve taban bulmasını kolaylaştıran faktörlere dair tespitleri de şöyle:

1980'ler ve 1990'larda PKK Suriye'de gerçekten popüler olma kabiliyetine sahip tek partiydi ve böyle olması için rejim tarafından izin verilen tek örgüttü... İlk olarak 1980'lerde birleşik ve bağımsız Kürdistan sloganı Suriye'deki Kürt topluluğundaki tüm sosyal sınıflar arasında büyük bir sempati yarattı. PKK'nin sürdürmüş olduğu silahlı mücadele de sempati topladı. Çünkü Suriye Kürt partilerinin nadiren sonuç veren gizli faaliyetlerinin aksine gerçek bir siyasi başarı olasılığını getirdi...⁶⁵

PKK'nin devrimci ütopyasındaki kadınlara eşitlik söylemi gerilla hareketi safalarına önemli sayıda kadın militan çekti.⁶⁶

Dirbesiye ve Kobani gibi sınır kentlerinin yoksul bölgelerindeki gençler PKK'nin silahlı mücadelesinde yer almayı potansiyel bir ekonomik ve sosyal yükseliş aracı olarak görmüş olabilir.⁶⁷

PKK'nin taban bulmasında, eski partilere olan inancın yitirilmesine paralel olarak ideolojik boşluğu doldurması da etkili oldu. Öcalan, aile ve aşiret ilişkileri üzerinden şekillenen klasik Kürt partilerinden farklı olarak Kürt davasına ideolojik bir perspektif verdi. Türkiye'de devletin Kürtlerle mesai-

62 Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, s. 88.

63 Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, s. 89.

64 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 195.

65 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 194.

66 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 220.

67 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 195.

sinin çatışmacı bir yol izlemesi kuzeyi yakından takip eden Suriye'deki Kürtleri de sürecin içine çekti.

Schmidinger'e göre, "1980'li yıllarda genç Kürtler arasında, zaten hiçbir şeyi halledemeyeceğine inandıkları geleneksel partilerin işlevi konusunda belli bir hoşnutsuzluk gelişmişti. Diğer yandan PKK'nin Marksist-Leninist yönelimi 1980'li yıllarda Şam'daki solcu Kürt öğrencilerle gençler arasında yeni ve çekici bir ideolojik unsur teşkil ediyordu... Kürt sorunu ile Marksist yönelim arasındaki bağlantı PKK'yi mevcut Kürt partiler karşısında çekici bir alternatif haline getirdi."⁶⁸

Diğer Suriyeli Kürt partiler, PKK'ye yer açılmasından pek memnun değildi. Hatta PKK'yi Kürt davasına zarar vermekle suçluyorlardı.

Suriye Kürtleri Yurtsever Demokrat Partisi'nden Tahir Sifuk'un dile getirdiği şu eleştiriyi PKK karşıtı pek çok Kürt temsilciden duymak mümkündür:

PKK silahlı mücadeleye başlayınca Suriye'deki Kürt hareketinde bir gerileme yaşandı. Suriye rejimi PKK'den çok yararlandı, sadece Türkiye'deki mücadelesiyle değil, Suriye'deki Kürt mücadelesinin karşısında çalışıyorlardı. Üniversiteli Kürt gençlerin akıllarını Suriye istihbaratıyla birlikte çelerek, "Hadi gidin Kürdistan'ı kurtarın" diyorlardı. Suriye hükümeti PKK'ye katılan Kürt gençlerin nüfus cüzdanlarını alıyor, "Kürdistan'ı kurtarmadan geri gelmek yok" diyordu. Geri dönenlerin kimliklerini vermiyor, cezaevine atıyordu. Böylece aydın olarak yetiştirilecek Kürt gençleri ya Türkiye Kürdistan'ı dağlarında hayatını kaybediyor ya da Suriye cezaevlerinde hayatları çürüyordu. Bu Suriye hükümetinin büyük bir oyunuydu, PKK de bu oyuna alet oldu. Bu nedenle Suriye Kürt hareketine büyük zararlar verdi.⁶⁹

Abdullah Öcalan ise Suriye'de Kürt zemininin KDP'den PKK'ye kaymasına şu açıklamayı getiriyor:

Suriye'yi onların elinden aldım. Tek bir silahım, adamım, hiçbir şeyim yoktu. O zaman bir aile bana Peşmerge elbisesi getirdi ve giydirdi. Barzani bu ailenin hepsini katletti.⁷⁰

Zamanla PKK rejimin göz yumduğu bir örgüt olarak 'kırmızı çizgileri' yaşaşa aştı. Rejim açısından bunlar hâlâ göz yumulabilecek yan etkilerdi. Çünkü rejim Kürtlerin Müslüman Kardeşler gibi silahlı bir isyanla rejime karşı cephe açmayacağından emindi!

Yönetim, PKK'yi öncelikle Türkiye'ye karşı kullansa da bu şekilde Suriye'de bir Kürt bilincinin oluşmasını önleyemedi:

68 Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, s. 89.

69 Nevzat Bingöl, *Suriye'nin Kimliksizleri: Kürtler*, Do Yayınları, 2013, s. 64.

70 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 452.

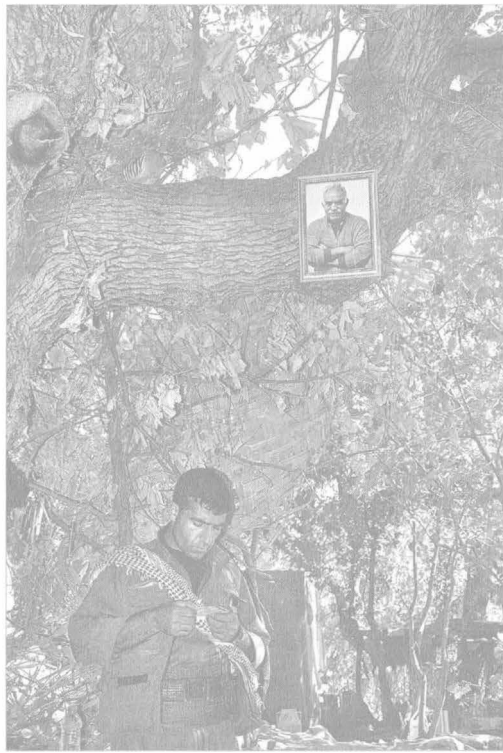
O tarihe kadar sadece birkaç milliyetçi entellektüelce önemsenen Nevruz Kürt halkı için önemli bir olaya dönüştü. Rejim, 1986'da Nevruz kutlamalarını yasakladı ama kutlamalara katılım daha da arttı ve bayramın siyasi niteliği güçlendi.⁷¹

PYD temsilcisi Zuhat Kobani de, KDP'nin zemini PYD'ye kaptırmasına dair şunları söylüyor:

PKK, Kürdistan'ın tek parça olduğu fikrini geliştirdi. Doğru bir yurtseverlik PKK ile başladı. PKK döneminde Kürtler birbirleriyle ilişkiye geçmeye başladı. PKK, senin Kürdistan'ın benim Kürdistanım anlayışını yıktı.

Ayrıca PKK elde ettiği zemini Kürtler arasında kültürel uyanışa da vesile yaptı:

Tarafar toplamak için PKK okuma yazma programlarını desteklemek ve Nevruz'u açık bir şekilde kutlamak gibi araçlar kullanarak Kürt kültürünü hızla özel alandan kamusal alana taşımayı başardı. Örneğin 1960'lardan önce Nevruz bayramının bilinmediği, 1960-70 yılları arasındaysa gizlice kutlandığı Kobani'de PKK'nin kuruluşundan sonra binlerce insan yeni yılını kutlamak için bir araya gelmeye başladı. Kürtlerin çoğu Nevruz bayramlarının kısıtlamalar altında geçtiğini ileri sürerken "PKK Nevruzunu" hiçbir zaman engellenmedi. PKK Kürt kültürünün daha görünebilir olmasını sağlamaktan hiç vazgeçmedi fakat aynı zamanda bu kültürün yeniden icadı sürecinde de rol oynadı. PKK'ye yakın olan folklor grupları geleneksel kıyafetlerinde Kürt bayrağının renkleri olan yeşil, beyaz, sarı ve kırmızıyı kullandı... PKK diğer partiler ve kolektiflerde kendi kültürlerini açıkça ortaya koyma isteği uyan-

2011'den itibaren Ortadoğu'da PKK'nin önünde geniş bir operasyon alanı açıldı.

71 Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, s. 90.

dırdı. Siyasi partiler ve aydınlar kendi faaliyetlerini geliştirmek için PKK'nin sağladığı açılımdan yararlandı.⁷²

Kürt bilincinin uyanışı paradoksal olarak rejimin maşası olmakla suçlanan PKK'nin faaliyetleri sayesinde gerçekleşirken daha ilginç bir gelişme de yaşanıyordu:

Siyaseten rejim, PKK ile girdiği yakın işbirliği yüzünden birkaç Kürt bölgesinde kısmen denetimi kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. Özellikle de Kürt Dağı'nda (Afrin) PKK kısmen paralel bir devlet yapısı olarak iş görüyordu. Bazı bürolarda Öcalan resimleri Esad'ınkinin yerini alırken PKK de aşama aşama bir devlet makamı olarak ortaya çıktı.⁷³

PKK 1990'daki seçimde Kürt Dağı'ndan parlamentoya bağımsızlar kontenjanından altı milletvekili göndermeyi de başardı.

1990'da bağımsızlara ayrılan sandalye sayısı yüzde 18'den 40'a çıkarılmıştı. Bu, rejimin Kürtlere yönelik yaptığı önemli bir açılım olarak da değerlendirildi. Ne var ki bu sistemle toplamda 15 Kürt meclise girebiliyordu. Kontrolü kaybetme endişesiyle 1994 seçiminde tekrar eski sisteme dönüldü.⁷⁴

ÖCALAN'IN TAKTİKLERİ: LİDER EŞRAFLA, MİLİTANLAR HALKLA

KDP ve KYB çizgisindeki partileri besleyen tabanın PKK'ye kaymasında bir dizi faktör vardı: Öcalan'ın örgütlenme yeteneği, rejimin göz yumması, faaliyetlerin odağında Suriye değil Türkiye'nin olması, ekonomik kaynakların oluşması, Suriye Kürtlerinin Kürdistan'ın diğer parçalarının yükünü çeken tarihsel altyapısı, Şeyh Said isyanından kaçanlarla başlayan birikimin çok iyi kullanılması ve sadece toplumun ileri gelenlerine değil halka nüfuz eden çalışmalar.

Gazeteci Eyüp Burç, 1990'larda Suriye Kürtleri üzerine uzun soluklu bir belgesel çekerken tanık olduğu ve edindiği bilgileri bu kitap için benimle paylaştı:

MİSAFİRLİKTEN ANINDA EVSAHİPLİĞİNE: Öcalan 1979'da Kobani'den sonra geçtiği Halep'te ilk önce Berazi aşiretinin liderinin konağına gitti. Burası ta Şeyh Said isyanından beri Türkiye'den kaçan Kürtlerin konakladığı bir malikâneydi. Ser Xet'ten Bin Xet'e geçenler ya asker kaçakları ya adam öldürmüş kanun kaçakları ya da siyasi mültecilerdi. Kaçaklar genelde akrabaları ya da tanıdıklarına giderdi. Siyasi kişilikler ise siyasi gücü yüksek hatırlı ailelere konuk olurdu. Konakların bir geleneği var; misafirler içeri girdiklerinde ev sahibi tarafından konumuna uygun bir yere oturtuluyor. Öcalan ise kuralları çiğneyerek kimse buyur etmeden başköşede aşiret liderinin yanına oturdu. Öcalan misafir düzenini bozup en üst yere oturunca "kim bu adam" diye merak uyandırdı. Sonra sofra kuruldu. Öcalan kurallara farklı yaklaşımını bu kez, yemeği başlatmak için misafirine "Buyurun," diyen

72 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 212-213.

73 Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, s. 91.

74 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 140.

aşiret liderine "Siz buyurun," diyerek gösterdi. Kural gereği yemeğe Öcalan başlamalıydı. Aşiret lideri tekrar buyur etti, Öcalanyine "Siz buyurun," dedi. Bu durum üçüncü kez tekrarlanınca aşiret lideri "La havle" çekerek yemeğe başladı. Öcalan malikânenin sahibi gibi davranıyordu. Aşiret lideri bu durumu kabullenmişti; "Artık konak onun," diyordu. Öcalan neredeyse her yıl malikâneye gelir yaklaşık bir ay kalırdı. Bu bir ay içinde kimi zaman ağalar kimi zaman eşraf kimi zaman esnaf kimi zaman kanaat önderleriyle toplantılar yapardı. Bu toplantılar seminer tarzında geçirdi. Öcalan böylece sohbet gruplarıyla bir sosyal ağın temelini attı.

HALKLAŞMA: Öcalan toplumun ileri gelenleriyle ilgilenirken kendine yakın isimleri de halkın içine gönderirdi. İlk örgütlenme bu şekilde Halep, Afrin ve Kobani'de sağlanmış oldu. Suriye içinden örgüte katılım artınca bu kez 'halklaşma' adı verilen bir sürece gidildi. Büyük şehirlerden gelen ve Kürtçesi iyi olmayan gençlerin, Kürt bölgelerine gönderilerek bu gençlerin hem dillerini geliştirmeleri hem de halk yaşamını tanımaları sağlanırdı. Öcalan buna 'halklaşma' diyordu. Bu şekilde gençler Kürt dili ve kültürünü öğrenirken halkın da örgütle bağları güçlendiriliyordu.

YURTSEVERLERLE ŞİRKETLEŞME: Zaman içerisinde PKK Suriye içinde lojistik altyapı örgütlenmesine de gitti. Ekonomik kaynaklar oluşturuldu. Halkın hasadından örgütün payı diye ayırdıklarının yanında iki farklı yolla gelirler artırıldı. Birincisi önceden pali (ırgat) çalıştıran köylerde ürünler imece usulüyle toplanmaya başladı. Örgüt üyeleri bu işi örgütliyordu. On günde toplanan hasadı bir günde topluyorlardı. Bu yöntemle elde edilen pay örgüte aktarılıyordu. Afrin'den kamplara çuval çuval un, şeker ve mercimek; teneke teneke zeytin ve zeytinyağı; torba torba sabun gidiyordu. İkincisi örgütün desteğiyle büyük ticari müesseseler kuruldu. Otobüs işletmeleri, sabun ve zeytinyağı fabrikaları vs. Bu işadamları örgüt üyesi değil 'yurtsever' kişilerdi. Bu müesseseler hem istihdam alanı açarak tabanı güçlendiriyor hem de örgüte yakın işadamlarının ticaret hacmini büyütüyordu.

ESADLARLA DOSTLUK: Öcalan, Hafız el Esad ile hiç karşılaşmadı. Esad'ın kardeşi Cemil, Öcalan'ın arkadaşı ve avukatıydı. Cemil yurtdışındaki davalarda avukatlardan biriydi. Önemli firma ve fabrikaların kurulması bu ilişkiler sayesinde oldu. Bu tür ekonomik ilişkilerde Cemil el Esad'ın da payı vardı. Öcalan Suriye'den çıkartıldıktan sonra Cemil'e ne kadar para kaldı diye de dedikodular yapıldı.

KUZEYİN YÜKÜNÜ SIRTLANAN 'KÜÇÜK GÜNEY': Suriye Kürdistan'ı, Kürdistan'ın diğer parçaları-na hep lojistik ya da insan kaynağı oldu. Rojava diğer bölgelerdeki Kürtlerin siyasal üslenme yeri olageldi. "Kürdistan'ın diğer parçaları kurtulduğunda biz de kurtuluruz" anlayışı hâkimdi. O yüzden ötekilere destek bir görev gibi algılanıyordu.

ELİTLERLE İŞ YAPAN DİĞER PARTİLERİN BOŞLADIĞI TABAN: Suriye'de kurulmuş partiler diğer parçalarla ilintiliydi ve hepsinin ortak yönü rejimle karşı karşıya gelmemeye özen göstermeleriydi. Partiler illegaldi ama yöneticileri yurtdışında değil Suriye'de yaşardı! Siyasi durumu iyi analiz edip Suriye-Türkiye karşıtlığından faydalanan PKK, örgütlediği Suriyeli Kürtleri rejimin karşısına dikmeden Rojava'yı kuzeydeki (Bakur) devrimin buluşma alanına dönüştürdü. Bu yöntemle kuzeydeki savaşa binlerce gerilla devşirdi. Bu süreçte KDP tabanından PKK'ye kayma yaşandı. 1984'e kadar PKK içinde tek tek Suriyeli militanlar vardı. Ama 1984'ten sonra katılımlar giderek arttı. Hiçbir Kürt hareketi, Suriyeli Kürtlerin içinden PKK kadar savaştı kazanamadı. Ne Barzani ne de Talabani bu düzeyde bir başarı elde edebildi. Talabani zaten hiçbir zaman tabana inmedi. KDP'ye ilgi ise Mele Mustafa Barzani'ye olan sevgiden kaynaklanıyordu. Ama bu sevgi KDP'ye PKK'ninki gibi siyasi ve askeri bir taban oluşturmadı. İleri gelen kişi ya da ailelerin gücüne dayalı diğer partiler aslında taban çalışması yapmadı. Tipik örgütlenme mantığı 'Ağayı kazan zaten köylüyü de kazanırsın' idi.

Öcalan ayrıca önemli figürleri de kullandı. Bir tarafına Osman Sabri diğer tarafına Mele Abdullah Timoki gibi isimleri aldı.

PAROLA; KÜRDİSTAN'I ANMADAN KÜRDİSTAN'I İNŞA ET: Öcalan uzun süre Suriye'ye yönelik bir örgüt kurmadı. PKK kuzeyle ilgili bir örgüttü. O yüzden Şam tarafından tehdit olarak görülmedi. Rejimin Kürdistan kelimesine alerjisi olması nedeniyle 'Suriye Kürdistanı' gibi ifadelerden kaçınıldı. PKK medyası Bin Xet'in dışında Suriye Kürdistanı için Başur ê Biçuk (Küçük Güney), Başur ê Rojava yê Kurdistan (Güney-Batı Kürdistan) ve Rojava yê Kurdistan (Batı Kürdistan) gibi isimler kullanıyordu. Irak Kürdistanı için de 'Büyük Güney' deniliyordu. Rojava teritoryal bir isimlendirme olarak 2011 sonrası dile yerleşti.

Diğer Suriye Kürt hareketleri de 'Suriye Kürdistanı' ifadesini mecbur kalmadıkça kullanmazdı. Kürt partiler sınırlarını biliyordu. Çünkü 'Kürdistan' alarmı yol açıyordu.

SURİYE İLE BAĞ; BOĞAZDA ASILI BİR JİLET: Rejimle Öcalan arasında Türkiye'ye karşı bir ortaklık vardı. Ama Öcalan bir taraftan da Suriyeli Kürtleri örgütleyor ve siyasal bir bilinç inşa ediyordu. Öcalan, Suriyeli Kürtlerin haklarını da rejimi fazla rahatsız etmeyecek şekilde gündemde tutmaktan yanaydı. Bundan dolayı örgüt zaman zaman rejimin baskısına uğradı, hareket alanı daraltıldı ve tutuklamalar oldu. Gerekliğinde devreye giren bir fren vardı. Öcalan'la birlikte ilk kez rejimle Kürtler arasında siyasal ilişki kuruldu. Bu süreç bağımsız adaylarla seçime gidilmesine kadar vardı. Suriye Kürtlerinin kendilerinin yapamadığı bir örgütlenme PKK tarafından gerçekleştirildi ve o sosyal taban üzerinden PYD yükseldi.

Öcalan, "Suriye ile ilişkiniz ne düzeyde" sorusuna Suriyeli bir generalin bir Arap gazetesinde çıkan "Öcalan boğazımızda asılı kalan bir jilettir, ne tükürebiliyoruz ne yutabiliyoruz" sözünün bulunduğu kupürü göstererek yanıt verdi.

PKK'NİN MELELERLE SINAVI

1950'lerden itibaren Ortadoğu'nun her yerinde hissedilen Marksist etki, Kürt milliyetçi partilerini de içine aldı. Güçlü Marksist etki İslam ile Kürt milliyetçileri arasında bir uçurum oluşturdu.⁷⁵

Marksist bir hareket olarak PKK de cinsiyet eşitliğini destekleme ve gelecekteki Kürt siyasi seçkinlerinin tabanını oluşturan aşiret ve dini bağılıkların temellerini sarsına yollarını aradı.

Ancak bir noktadan sonra PKK'nin din ve dini gruplarla sınavı başladı. PKK'nin dinin toplum üzerindeki etkisini teslim ettiği yerlerin başında Afrin geliyordu:

Baas rejiminin tarım reformlarının uygulanmasından beri aşiretlerin ortadan kalktığı ve ağaların gücünün önemli ölçüde azaldığı Kürt Dağı'nda (Afrin) tarikat şeyhlerinin dini otoritesi ve belli bir sosyal saygınlığı vardı. 1980'lerde PKK'nin yoğun bir şekilde gelişine kadar bu bölgede Kürt partilerinin neredeyse hiç var olmaması, tarikat şeyhlerinin genel otoritesini güçlendirmeye yaradı. PKK, Baas rejiminin yardımıyla Kürt Dağı'na yerleşince, PKK kadro-

75 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 198.

ları ve şeyhler bölgenin maddi ve simgesel kaynakları için verdikleri mücadeledede birbirine rakip oldu. Böylece PKK kendini ağaların ve şeyhlerin halk üzerindeki egemenliğine son vermeyi amaçlayan devrimci bir parti ilan ederken PKK kadroları dini şartlarla ilgili olarak kendi konumlarını gözden geçirme ve dinin Kürtler için gerçekten çok önemli bir referans oluşturduğunu kabul etme gereği duydu. Siyasi ve dini alanlar arasında varılan uzlaşma, birçok Kürt'e hem PKK hem tarikat üyesi olma olanağı sağladı.⁷⁶

Öcalan da, Kürt milliyetçiliği ve Sünniliği yakınlaştırma girişimlerine birçok kez PKK'nin İslamcılardan daha İslamcı olduğunu açıklayarak bizzat onay vermiştir.⁷⁷

PKK'nin devamı olan Demokratik Birlik Partisi de (PYD) programında sosyal organizasyonunun çekirdek ögesi olarak dine açık bir göndermeye yer vermiştir.⁷⁸

Türkiye ve Irak Kürdistanı'nda yaşanan Kürt isyanlarında nasıl ki din adamlarının inkâr edilemeyecek bir rolü olmuşsa, Suriye'de de yoğun Arap milliyetçiliğine rağmen din kardeşliğinin tanıdığı dokunulmazlık alanında etnik kimlik de medreselerde karşılık buluyordu. PKK bu yapıyla savaşmayı değil ona uygun argümanlar geliştirmeyi tercih etti.

ÖCALAN'DAN SONRA: ÇÖKÜŞ DERKEN BAŞKA BİR FORMATTA DİRİLİŞ

David McDowall, sınıra aniden askeri birlikleri yığan Türkiye'nin müdahale tehdidi üzerine Öcalan'ın sınır dışı edilmesinin yansımalarına dair "Suriye'deki PKK varlığı ani ve dramatik bir biçimde sona erdi" tespitini yapıyor.⁷⁹

Evet, Öcalan'ın 9 Ekim 1998'de Suriye'den çıkarılmasıyla tolerans ve hi-maye dönemi kapandı.⁸⁰ Bu doğru. Ancak bu süreçte PKK'nin üstü çizilirken epey zamandır kök salan Apocu eğilim pes etmedi.

76 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 204.

77 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 221.

78 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 222.

79 David McDowall, *Modern Kürt Tarihi*, 633.

80 Öcalan Yunanistan'dan aldığı garanti üzerine 9 Ekim 1998'de Atina'ya uçtu. Sözler tutulmayınca Moskova'ya geçti. 33 gün Rusya'da kaldı. Duma'da 298 vekilin siyasi sığınma tanyan tasarıya onay vermesine rağmen ABD'nin baskıları yüzünden Kremlin'den izin çıkmadı. Öcalan 12 Kasım 1998'de Roma'ya gitti. Ankara'nın yaptırım uyarıları eşliğinde İtalyan mallarına boykot başlayınca Roma da Öcalan'a 'git' dedi. Bunun üzerine Öcalan tekrar Rusya'ya dönmek isterken uçağı Tacikistan'ın başkenti Duşanbe'ye indirildi. Bu kez kiralanan uçakla Öcalan tekrar Atina'ya gidip Neya Makri köyünde edebiyatçı Vula Damainako'nun evinde bir gün kaldı. Yunanistan'da kalamayacağını gören Öcalan uluslararası mahkemeye çıkmak için Beyaz Rusya'nın baş-

İlk dönemlerde Şam'a karşı fazla iddiası olmayan Apocu kuşak, 1999 Adana Anlaşması'yla Ankara-Şam hattında yeni bir sayfanın açıldığı evrede ve ardından oğul Beşşar el Esad'la iyi komşuluk ilişkilerinin geliştiği dönemde gündemine kalınca çizgilerle Rojava (Batı Kürdistan) perspektifini ekledi.

Apocu Kürt hareketi, Kürtçede "Batı" anlamına gelen Rojava'yı Batı Kürdistan'ın (Kurdistana Rojava) kısaltması olarak Kürt özgürlük mücadelesi literatürüne yeniden soktu. Elbette bu tanım Apocu Kürt hareketiyle ortaya çıkmadı. Sadece Suriyeli Kürt partiler, Kürt bölgeleri için jeopolitik bir tanım olarak Kürdistan ifadesini kamuoyunda kullanmaktan kaçınıyordu. Hatta Öcalan bile Suriye'deyken Şam yönetimini kızdırmamak için dışarıya dönük beyanatlarda Rojava ya da Batı Kürdistan ifadesini kullanmamaya çalışıyordu. Kürdistan fobisini diriltmemek ve cezalardan kaçınmak için demiryolunun altında kalan topraklara istinaden 'Bin Xet' (Hattın Altı) gibi teritoryal iddialar taşımayan isimlendirmeler tercih ediliyordu. Bu 'Batı Kürdistan' ifadesi PYD'den önce hiç kullanılmadığı anlamına gelmiyor. Prof. Dr. Kadri Yıldırım, Haco Ağa'nın Ağrı Dağı isyanına destek istemek için Şeyh Ahmet Barzani'ye gönderdiği mektubuyla ilgili 10 Ağustos 1930 tarihli İngiliz istihbarat belgesinde Batı Kürdistan ifadesinin geçtiğine dikkat çekiyor. Yıldırım ayrıca Salah Bedreddin'in 1998'de Arapça yazdığı çalışmasına *Garbu Kürdistan* (Batı Kürdistan) adını verdiğini hatırlatıyor.⁸¹

1998'den itibaren Suriye'nin PKK yöneticilerini yakalayıp Türkiye'ye iade etmesi, geri dönenlere ise hapis cezaları vermesi PKK çizgisindeki Suriyeli Kürtleri yeni siyasi arayışlara itti. PKK'nin sosyal ve siyasal mirası üzerine 2003'te kurulan PYD ile birlikte, mücadelenin yönü kuzeyden Suriye eksenine kaydı.

---

kenti Minsk üzerinden Hollanda'nın Lahey kentine gitmek istedi. Minsk'e inen ama oradan Lahey'e uçmasına izin verilmeyen Öcalan aynı uçakla Yunanistan'ın Korfu Adası'na gönderildi. İstihbarat servislerinin kısıpca aldığı Öcalan, Yunanların sözü üzerine Güney Afrika Cumhuriyeti'nde olmayı umarken kendisini 2 Şubat'ta Kenya'da buldu. Yunanistan elçiliğine sığınan Öcalan, 16 Şubat 1999'da Hollanda'ya gitmek koşuluyla binadan çıktığında CIA ve MIT'in operasyonu ile yakalanıp Türkiye'ye getirildi. (Bkz. Hasan Yoldaş, "Uluslararası Komplonun Günlüğü," *Özgür Gündem*, 10 Şubat 2016).

81 Kadri Yıldırım, *Kürt Tarihi ve Coğrafyası 1 - Rojava*, s. 27.

Beşşar El Esad Dönemi: Açılım ve Geri Dönüş

Kamışlı 2004'te Kürt öfkesine sahne oldu. 2011'deki gösterilerde de Kamışlı öne çıktı.

Beşşar el Esad ile birlikte sistemin dönüşeceğine dair beklentilerin arttığı bir dönemde muhalif kesimler forumlar ve yeni parti kurma girişimleriyle yeni iklimi değerlendirirken Kürtler de Mayıs 2001'de Kamışlı'da Bedirhan Kültür Derneği'ni kurdu. Ancak derneğin kapatılıp yöneticilerinin tutuklanması gecikmedi.¹

1 Kerim Yıldız, *The Kurds in Syria - The Forgotten People*, s. 46-47

Başlangıçta muhaliflerle diyalog zeminini yoklayan Beşşar el Esad Kürtleri de yakın plana aldı. Bu çerçevede 40 yıl aradan sonra 18 Ağustos 2002'de gerçekleştirdiği Haseke ziyaretiyle Kürt yoğunluklu bir bölgeye giden ilk Suriye devlet başkanı oldu. Sistem kafa karıştırıcı sinyaller veriyordu: Bir taraftan Esad'ın reform ve diyalog perspektifi tartışılıyor, diğer taraftan temel haklar için sesini yükseltenlere karşı gözaltı ve tutuklama operasyonları yapılıyordu. 2002'de Kürtçe yayın dağıttıkları ve okullarda gizlice Kürtçe eğitim verdikleri gerekçesiyle aydınlar tutuklandı.

PKK'ye karşı toleranslı dönemin sona ermesinin ardından diğer Kürt partiler boşluğu doldurmaya çalışıyordu. Bu çerçevede öne çıkan parti Yekîti oldu. Yekîti 150 kişilik bir grupla 10 Aralık 2002'de Suriye parlamentosu önünde gösteri düzenledi. Uluslararası İnsan Hakları Günü'nde düzenlenen gösteride vatandaşlıktan mahrum bırakılmış Kürtlere haklarının iadesi, Kürt dili üzerindeki yasakların kaldırılması ve insan haklarına saygı duyulması çağrısını içeren pankartlar taşındı, sloganlar atıldı. Okunan bildiri de 'ecanib' ve 'maktumin' kategorisine alınmış Kürtlere vatandaşlık verilmesi ve Kürt ulusunun anayasada tanınması taleplerinin yanı sıra Kürt yerleşim birimlerinin isimlerinin Arapça olarak değiştirilmesi, Kürt dili ve kültürünün tanınmaması eleştirildi. Bu tür bir gösteri, olaylı Nevruz kutlamalarının yapıldığı 1984'ten bu yana ilk sayılırdı. Kürtler bir de Halk Meclisi başkanlığına taleplerin sıralandığı bir dilekçe sundu. Dilekçeye imza atanlar arasında yer alan Yekîti liderleri Hasan Salih ve Mervan Osman, İçişleri Bakanı Ali Hammud tarafından görüşmeye çağrıldı. Birkaç gün sonra Salih ve Osman gizli örgüte üye olmak ve dini-etnik ayrımcılığı kışkırtmakla suçlanarak tutuklandı. 22 Şubat 2004'e kadar hapiste kalan iki lider, Şam'daki Adra Cezaevi'nden bırakıldıklarında Kamışlı'ya kadar kendilerine dört kilometre uzunluğunda bir konvoy eşlik etti.

Salih ve Osman hapisteyken Yekîti, bu kez diğer Kürt partilerle birlikte 25 Haziran 2003'te Dünya Çocuklar Günü vesilesiyle UNICEF'in Şam'daki temsilciliği önünde bir gösteri düzenledi. Katılımcıların yarısından fazlası çocuktü. 1962'deki nüfus sayımının sonuçlarını hatırlatmak üzere 6 Ekim 2003'te parlamento önünde bir eylem daha düzenlendi. Bu kez etkinlik sessiz bir protestoydu. 10 Aralık 2003'te Uluslararası İnsan Hakları Günü'nde yine parlamento önünde düzenlenen gösteride katılımın önceki yıla göre 6-7 kat arttığı görüldü. Kürtler 8 Mart 2004 Dünya Kadınlar Günü'nde de gösteri fırsatını kaçırmadı. Şam'daki gösteride sekiz Yekîti üyesi tutuklandı. Kamışlı'da da Kürtler folklor gösterisi ve şiir dinletileriyle Kürt kimliğini öne çıkaran etkinlikler düzenledi.

KAMIŞLI'DA İSYAN: FUTBOL KARŞILAŞMASINDAN ÇATIŞMAYA

8 Mart Dünya Kadınlar Günü etkinliklerinin ardından 12 Mart 2004'te Kamışlı futbol takımı El Cihad, Deyr el Zor takımı Futuva'yı ağırliyordu. Deyr el Zor'un milliyetçi Arap taraftarları şehirde otobüsle tur atarken Saddam Hüseyin'in posterlerini gösterip Celal Talabani ve Mesut Barzani'yi aşağılayan sloganlar attı. İddiaya göre Arap taraftarların yaptığı, iki hafta önce Deyr el Zor'daki ilk maçta Kürtlerin Saddam'ın aleyhine ve Talabani ve Barzani'nin lehine slogan atmasına misillemeydi.

Kamışlı'da maç sırasında stadyumda Kürtler de Saddam'ı deviren ABD Başkanı George W. Bush'a atfen "Canımız Bush'a feda" diye slogan atınca Arap ve Kürt taraftarlar arasındaki gerilim taşlı, bıçaklı ve sopalı çatışmaya dönüştü. Haseke Valisi Selim Kabul'un ateş emriyle üçü çocuk altı Kürt polis tarafından öldürüldü. Ölümle ateşi körükledi ve çatışma belediye otobüsleri ve özel araçların yakıldığı bir isyana dönüştü. Şam Üniversitesi'ndeki Kürt öğrenciler de BM binasına doğru yürüyerek olayları protesto etti. Ertesi gün cenaze törenleri de büyük bir gösteriye sahne oldu. Silahlı aşiret üyelerinin de destek verdiği güvenlik güçleri cenaze sırasında gösteriye müdahale edince isyan ateşi yayıldı. Kamu binalarına saldırılar olurken katliam yapıldığına dair haberler Afrin, Kobani, Derik, Amude gibi kuzeydeki Kürt yerleşim merkezlerinin yanı sıra Hama, Rakka, Halep ve Şam'da da Kürtleri sokaklara döktü. Derik ve Amude'de Hafız el Esad'ın büstleri tahrip edilirken Baas Partisi ve karakol binaları basıldı. Kamışlı isyanı sırasında Hıristiyanlar ve Araplar da Kürtleri yalnız bırakmadı. 12-13 Mart'taki isyanın ateşi henüz dinmemişken Halepçe katliamının yıldönümü olan 16 Mart'ta düzenlenen gösterilerde Kürt bayrakları sallanıyordu.

Güvenlik güçlerinin isyana müdahalesi sert oldu. Cumhuriyet Muhafızları'nın trenle sevk edildiği Derik'te istihbarat ve güvenlik binasına saldıran göstericilere açılan ateş sonucu biri 6 diğeri 16 yaşında iki çocuk öldü. Haseke ve Serê Kanîyê'de sokak çatışmaları yaşandı. Şam'da Kürt mahallesi Zorava'daki gösterileri bastıran güvenlik güçleri bir kişiyi öldürürken 700 kişiyi de tutukladı.

25 Mart'a gelince isyanın bilançosu şöyleydi: Yedisi Arap 43 kişi ölmüş, yüzlerce kişi yaralanmış, 2500 kişi tutuklanmış ve 40 öğrenci üniversiteden atılmıştı.

Suriye İnsan Hakları Derneği'ne göre tutuklulardan on biri Kürt 13 kişi işkence sonucu ölmüştü. Tutuklananlardan 300'ü kısa sürede bırakıldı.

Şiddet olayları ve güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanması karşısında siyasi partiler geri plana çekilmeyi tercih etti. Bu isyanda en fazla Yekîtî ile

PYD'nin rolü konuşuldu. Cenazelerde Abdullah Öcalan'ın posterlerinin taşınması ve Kürdistan'a dair güçlü vurgular içeren sloganların atılması PYD'lilerin gösterilerde aktif olduğunun göstergesiydi. Zaten Kobani ve Afrin gibi yerlerde PYD'den başka aktif parti neredeyse yoktu.

Suriyeli Kürtlerin rahatsızlıklarını daha görünür hale getirmesinde, Irak'ta Saddam Hüseyin'in devrilmesinin ardından Güney Kürdistan'ın Kürdistan Bölgesel Yönetimi olarak federatif bir statü kazanması da cesaret verici bir faktördü. İsyanla ilgili başka faktörler de sıralanabilir: Hafız el Esad sonrası özgürlük ve temel haklarla ilgili taleplerin arttığı siyasal ortam, küresel ve bölgesel gelişmelerin kışkırtıcı etkileri, kuraklıktan dolayı gelir daralması, artan işsizlik ve kırdan kentlere göçler, Şam'da Zorava, Halep'te Eşrefiye ve Şeyh Maksud gibi mahallelerde aşırı yığılmadan kaynaklanan yeni sıkıntılar vs...

Sıkıntılar sadece Kürtlerle sınırlı değildi. 2000'de güneyde Süveyde'de toprak paylaşımındaki anlaşmazlıklar yüzünden Arap aşiretleri ile Dürziler çatıştı. 2003'te Süryaniler isyan ederken 2005'te Tartus'a bağlı Kadmus ve Hama'ya bağlı Misyafta Aleviler ile İsmaililer karşı karşıya geldi.

Kürt sorununun genelde Türkiye ve Irak bağlamında gündeme gelmesine alışkın olan yönetim, kimlik arayışlarını çatışma siyasetinden uzak yollarla sürdüren Kürtlerin ayaklanması karşısında hazırlıksızdı. Bu ayaklanma 2011'de Kürtlerin kendi bölgelerinde kontrolü ele alacak kadar organize olma potansiyeli taşıdığı da habercisiydi. İsyanın Kamışlı ile sınırlı kalmayıp neredeyse tüm Kürt bölgelerine yayılması Suriye tarihinde bir ilkti. Rejimin 2004'ü iyi analiz ettiği, 2011'de gösteriler patlak verdiğinde hemen Kürtlerle diyaloga geçme çabasından anlaşılacaktı.

MUHAMMED MAŞUK EL HAZNEVİ: BİR ŞEYHİN ÖLÜMÜ VE İSYAN

Kamışlı olaylarından sonra Kürt huzursuzluğunu kamçılaman başka bir gelişme Şeyh Muhammed Maşuk el Haznevi'nin öldürülmesi oldu. Haznevi, Kamışlı isyanı sırasında protestocularla yönetim arasında arabuluculuk yapmak istemişti.² Şam'daki İslam Etütleri Merkezi'nin başkan yardımcılığına yürüten Şeyh'in Kamışlı olaylarındaki tutumuna ilaveten Kürtlere kültürel ve siyasi haklar tanınmasını talep etmesi yönetimle arasının bozulmasına yol açtı. Dahası Avrupa seyahati sırasında muhalif Kürtler ve Müslüman Kardeşler lideri Ali Sadreddin el Beyanuni ile görüşerek şimşekleri üzerine çekti. Kaçırılmasından birkaç gün önce Kanada gazetesi *The Globe and Mail*'e şu demeci vermişti:

2 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 207

Rejim ya deđiŖecek ya da gidecek... Bunu beŖ yıl önce söyleyemedim çünkü Amerikalılar beŖ yıl önce Irak'ta değildi. Açıkça konuŖabilmemizin nedeni Amerikalılar diktatörleri defediyor ve mazlumlara yardım ediyor.³

Bu demecin ardından siyasi istihbaratın, Ŗeyh'in artık endiŖe kaynağı olduğu ve halledilmesi gerektiği yönünde rapor yazdığı ne sürüldü.

Haznevi 2004 isyanında tutuklanıp iŖkence ile len Ferhad Muhammed Ali adlı genci anma töreninde Kürtlere yapılan muameleyi eleŖtirmiŖti. Kürt kaynaklara göre Haznevi o konuŖmadan sonra güvenlik güçlerince 'Kırmızı çizgiyi geçtin' diye uyarıldı.⁴

10 Mayıs 2005'te bir telefon zerine Ŗam'daki ofisinden çıkan Haznevi zorla bir araca bindirilerek bilinmeyen bir yere götürüldü. Üç hafta sonra cesedi ülkenin bir baŖka ucunda, Deyr el Zor'da üstünkörü gmlmŖ olarak bulundu.⁵

Haznevi'nin çocukları cinayetten dolayı devleti suçlarken hükümet, Haznevi'yi beŖ kiŖilik bir çetenin kaçırdığını ve Deyr el Zorlu iki zanlının yakalandığını duyurdu. *TiŖrin* gazetesine göre zanlılardan biri elektrik idaresinde iŖi, diğerisi Haseke'de cami imamıydı.⁶

Zanlılardan biri ifadesinde Haznevi'yi babasının yolundan saptığı gerekçeyle dini nedenlerle öldürdüklerini söyledi.⁷ Haznevi'nin birkaç aydır radikal Islamcılardan lm tehdidi aldığına dair açıklamalar da basına yansdı.

Ŗeyh'in büyük oğlu Ŗeyh Muhammed Murad yine de yönetimi suçladı:

Araplar ve Kürtler ile farklı inançtan insanları diyaloga ađırırđı. Islami değerler çerçevesinde Kürtlerin haklarını savunsa da bu rejimin tehlikeli bulunduğu bir Ŗeydi.

Haznevi ile birlikte alıŖan Islam Etütleri Merkezi Müdürü ve milletvekili Muhammed HabaŖ' a göre Ŗeyh rejimle, hükümetle, ordu ve istihbaratla iyi iliŖkilere sahipti. "Siyasi faaliyetleri öldürülme gerekçe olmaz," diyerek suçlamaları yersiz buldu.

KamıŖlı olaylarından bir yıl sonra Kürtler bu kez Haznevi'nin kaçırılıp öldürülmesi nedeniyle sokaklara döküldü. Haznevi'den haber alınamadığı sırada, 21 Mayıs'ta, KamıŖlı'da Kürtler 10.000 kiŖilik bir gösteri yaptı.

3 Paul Koring, "Daring dissidents speak out in Syria", *The Globe and Mail*, 04.05.2005.

4 Joe Pace, "Sheikh's Murder Indicates That Syria is Still in the Assassination Business", 15.08.2005, http://www.joshualandis.com/blog/bloggerarchive/2005_08_01_faculty-staff_archive.htm

5 Joe Pace, "Sheikh's Murder Indicates That Syria is Still in the Assassination Business", *Al Jazeera* 15.08.2005.

6 <http://www.aljazeera.com/archive/2005/06/20084913207798683.html>

7 Joe Pace, "Sheikh's Murder Indicates That Syria is Still in the Assassination Business"

5 Haziran'da Şeyh'in ölümünü protesto edenlere polis ve Kürtlerin "Can-cavid" adını taktığı Arap aşiretlerinin saldırması üzerine çatışmalar yaşandı; biri polis altı kişi ölürken 60 kişi tutuklandı.⁸ Haznevi'nin cenaze töreni de bir protesto gösterisine sahne oldu.

Haznevi suikasta uğramasından iki ay önce de Diyarbakır'da Nevruz kutlamalarına katılmış ve binlerce kişi tarafından ulusal kahraman gibi karşılanmıştı.⁹

Haznevi, tam da Jordi Tejel'in "1920'lerde gerçekleşen Kürt ayaklanmalarının gösterdiği gibi tarikatlar fiilen siyasi protestoların taşıyıcıları olabilir," diyerek işaret ettiği üzere Kürtlerin özgürlük mücadelesinin bir halkasında tetikleyici etki yarattı. Haznevi'nin postunu devraldığı babası Şeyh Ahmet el Haznevi de yönetimle 'barışık' ama devletin sınırlarını da aşan bir çizgiye sahipti. Maşuk'un babasıyla ilgili Tejel'in notu şöyle:

Suriye'deki en büyük devletşarı tarikat hiç şüphesiz ilk olarak Ahmed Haznevi, sonra da oğulları ve torunları tarafından yönetilendir. Yukarı Cezire'deki Hazne köyünde doğan Ahmed Haznevi, Nakşibendi koluna bağlı tarikatını 20. yüzyılın başlarında Anadolu'nun güneydoğusundaki Kürt bölgesinde kurdu. Kemalist baskıdan kaçarak Suriye'nin kuzeyindeki Tel Maruf'a yerleşti. Suriye'de yaşamasına rağmen sınırın her iki tarafında yaşayan Kürtler üzerinde kayda değer bir etki yaratmaya devam etti. Bundan dolayı Haznevi devlet mantığını hiçe sayıyordu çünkü karizmatik liderlerin tabanı belli tek bir devlete bağlı değildir.¹⁰

ESAD KÜRTLERE ELİNİ UZATIRKEN...

Güvenlik güçlerinin şiddete dayalı önlemlerine rağmen Beşşar el Esad sorunları diyalogla çözme eğilimi sergiledi ama bu girişimler anlamlı sonuçlar üretmedi. Mesela Kamışlı olaylarının hemen ardından Esad, Kürt liderlerle görüşmeler yapmak üzere kardeşi Mahir Esad ve Savunma Bakanı Mustafa Tlas başkanlığında bir hükümet heyetini bölgeye gönderdi.

Kürt öfkesinin önünü almak için maktumin ve ecanib sınıfına vatan-daşlık verilmesi, Kamışlı'da 150.000 hektar alanın Dicle Nehri'nin suyuyla sulanması gibi bazı kalkınma projelerinin geliştirilmesi gündeme getirildi. Şam heyetiyle mutabakat sağlandığı halde bu konularda mesafe katılamadı.

6-9 Haziran 2005'te Baas Partisi'nin bölge kongresinde Buseyna Şaban "Et-

8 Joe Pace, "Sheikh's Murder Indicates That Syria is Still in the Assassination Business" http://www.joshualandis.com/blog/bloggerarchive/2005_08_01_faculty-staff_archive.htm

9 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 208.

10 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 206-207

nik çeşitlilik korunması gereken ulusal bir zenginliktir” çıkışıyla bir Kürt açılımının sinyalinini verdi.¹¹

Tutuklama operasyonları eksik olmasa da Kamışlı isyanı sonrası kültürel faaliyetler ve anma etkinliklerine karşı daha esnek bir tutum sergilendiği görüldü.

2003'te Irak'ı işgal eden ABD'nin Suriye'yi de aradan çıkartacağına dair öngörüler Esad'ı da muhalefeti genelde dış güçlerin maşası ya da İsrail casusu olarak gören kurulu düzenin güvenlikçi anlayışı içine hapsetti. 2005'te eski Lübnan Başbakanı Refik Hariri'ye düzenlenen suikasttan Suriye'nin sorumlu tutulup Şam yönetiminin yeniden hedef tahtasına oturtulduğu süreç, Kürtlerin haklarının tanınması da dahil olası tüm reform ihtimallerini yok etti.

Esad 18 Temmuz 2007'de yemin edip ikinci görev dönemine başlarken mecliste yaptığı konuşmada Kürtlere verilen sözlerin tutulmamasını çevresel koşullara bağladı:

1962'deki nüfus sayımına dair pek çok insan yeterince bilgiye sahip değil. Ağustos 2002'de Haseke'yi ziyaret ettim ve oradaki topluluk temsilcileriyle görüştüm. İstisnasız hepsi bu konuyu gündeme getirdi. Onlara dedim ki “Sorun yok, bu konu üzerinde çalışmaya başlayacağız.” ABD'nin Irak'ı işgale hazırlandığı dönemdi. Güvenlik Konseyi'nin gündeminde ve savaşın kalbindeydik. Bu mesele öncelikli değildi, 40 yıllık bir meseleydi. Yavaş yavaş başladık, Irak savaşı çıktı ve artık içeride reformlarla ilgili pek çok şeyi durduran farklı bir ortam vardı. 2004'te Kamışlı vilayetinde isyan çıktı ve biz isyanın arka planında ne olduğunu bilmiyorduk çünkü hamiyetsiz amaçlar taşıyan bazı kişiler bu durumu avantaja çevirdi. Sonra bazıları bundan faydalanmaya çalışsa da bunun basit bir isyan olduğu ve arkasında gayri vatansever amaçlar olmadığı ortaya çıktı. Geçen yıl hükümetin inisiyatifiyle yeni bir süreç başlattık... 1962 sayımı ile kayıtdışı kişiler meselesini karıştıranlar var. Çoğu ekonomik, siyasi ve güvenlik nedeniyle Türkiye ve Irak'tan gelen Kürtler olmak üzere farklı milliyetlerden insanlar var. Bunlarla ilgili yapabileceğimiz bir şey yok. Son günlerde yasanın teknik boyutları tamamlandı. Nerede durduk? Durduk çünkü bu meseleyi istismar etmeye çalışanları önlemek istedik. Sadece 1962 sayımıyla ilgili meseleyi çözüyoruz.¹²

Ne var ki Esad'ın sözünü ettiği tasarı bir türlü yasallaşmadı.

11 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 265.

12 “Bashar al-Assad's speech at the Peoples Assembly following the oath-taking for a new constitutional term of office”, SANA, 18.07.2007.

49 NOLU KARARNAME: MÜLKİYET DARBESİ

Kürt açılımı karşılıksız çıkarken 2008'de Kürtlerin mağduriyetlerini artıran kritik bir yasal düzenlemeye gidildi. Beşşar el Esad'ın 10 Eylül 2008'de imzaladığı 49 nolu kararname Kürtlerin toprakla bağlantılı haklarını kısıtladı. Kararnameyle sınır bölgelerinde topraklar üzerindeki haklarla ilgili olarak inşaat, devir, tadil ya da alım-satım; toprakların özel veya tüzel kişilerin yararına üç yılın üzerinde kiralanması ya da başka ticari amaçlar için kullanılması kamu otoritesinin iznine bağlandı.¹³

Kararname Türkiye ile birlikte Ürdün, Lübnan ve Irak sınırlarındaki toprakları da kapsıyordu. Yani düzenleme sadece Kürt bölgelerine özgü değildi. Kürtlere göre bu kararname Arap Kemerı projesinin devamı ya da 'etnik temizliğin son pratiği' idi.¹⁴

Kürt Demokrat Birlik Partisi'nin (Demokrat Yekiti) yayın organı *El Vahde*, kararnamenin altında yabancı yatırımcıların bölgeye ilgisinden kaynaklanan korkunun yattığını ve Kürtlerin sosyal ve ekonomik olarak kalkınmasını önleme amacı güdüldüğünü öne sürdü. Demokrat Yekiti'nin bir başka yayınında "49 nolu kararname bir etnik temizlik ve demografik değişiklik kararnamesidir. Bu Kürt ulusal varlığını bitirmeyi amaçlayan sistematik bir politikadır" ifadeleri kullanıldı. Abdülhakim Beşar'ın liderliğindeki SKDP de kararnamenin Kürtler üzerindeki baskıyı sürdürme amacı güttüğü yorumunu yaptı.¹⁵

Kararname sınırlardaki topraklarla ilgili işlemleri düzenliyordu ama sınırları tanımlayan 193 nolu yasaya göre Haseke Vilayeti'nin tamamı sınır bölgesiydi. Bu toprakların şehir merkezinde ya da imar planı içinde olması da durumu değiştirmiyordu. Aynı şekilde işgal altındaki Golan sınırında yer alan Kuneytra da tamamen sınır bölgesi sayılmıştı. Ürdün ve Irak sınırlarında ise sınır bölgesinin derinliği beş kilometre ile sınırlı tutulmuştu.

Kararnamenin en fazla etkilediği bölgeler kuşkusuz Türkiye sınırlarındaki Halep ve Haseke vilayetlerindeki topraklardı. Ancak buralarda Kürtlerin yanı sıra Arap, Süryani ve Türkmen gibi halklar da yaşıyor. Haliyle kararname sadece Kürtlerin haklarını kısıtlamadı.

Sınırdaki topraklarla ilgili tasarruf için alınması gereken izin sıkı bir bürokrasiyi gerektiriyordu: Müracaat, mülkün bulunduğu valiliğe yapılıyor; valilik dosyayı Tarım Bakanlığı'na gönderiyor; Tarım Bakanlığı tekrar valilikten devletin çıkarlarına aykırı bir durum olup olmadığının araştırılmasını

13 "Systematic Housing and Land Rights Violations against Syrian Kurds", Habitat International Coalition, <http://lib.ohchr.org>

14 "Decree 49: Ethnic Cleansing of Kurds in Syria", Rojhelat.info, 01.08.2008.

15 "Decree 49: Dispossession of the Kurdish population?", *KurdWatch Report 6*, Berlin, 2010.

talep ediyor; valilik konuyu ilgili istihbarata havale ediyor; gerekli raporlar tekrar Tarım Bakanlığı'na gönderiliyor; Tarım Bakanlığı uygun görürse dosyayı İçişleri Bakanlığı'na sevk ediyor; İçişleri Bakanlığı da gerekli onay için Savunma Bakanlığı ve Siyasi İstihbarat Şube'nin görüşüne başvuruyordu. Bir toprağın el değiştirmesi ya da kiralanması için aylar alan bir yol!

KurdWatch'a göre Kürtler açısından ayrımcılık uygulamada kendini gösteriyordu. Çıkan izinlerin çoğu Arap ve Süryanilerden yapılan başvurularla ilgiliydi. Mesela toprağın satıcısı Kürt, alıcısı Arap ise izinler daha kolay çıkıyordu. Satıcı Arap, alıcı Kürt ise izinler zorlaşıyordu. Kürt yoğunluklu Afrin'de prosedür Cezire bölgesine göre daha hızlı işliyordu. Diğer sınır hatlarında da, izinler Cezire'de olduğu kadar uzun sürmüyordu. Kuneytra'da fazla soruşturmaya gerek olmadan verilen izinler, Lazkiye'de 3-4 ay sürerken Kamışlı'da süre daha uzundu. Kamışlı'da Haziran 2010'a kadar çoğu bina yapımı ile ilgili olmak üzere sadece 20 izin çıktı. Bu uygulamalar yapı ve emlak sektörünü de çok olumsuz etkiledi.¹⁶

SİYASETTE KÜRT YELPAZESİ: REKABETTEN ÇATIŞMAYA

Suriye'deki Kürtlerin siyasal mücadele tarihlerine rejime karşı etkinliklerden çok liderlik kavgaları, örgütlenme sorunları ve bölünmeler damgasını vurdu. Suriye Kürt muhalefeti bir dönem Irak'taki Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ile Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) arasındaki kavgalara göre şekillendi.

SSCB'de geçirdiği sürgün yılları nedeniyle adı 'Kızıl Molla'ya çıksa da KDP lideri Mele Mustafa Barzani gelenekçi ve muhafazakârdı. Barzani'nin tabanı aşiret sistemine ve toprak ağalarına dayanıyordu. Mele Mustafa'nın çizgisinin karşısındaki kampa liderlik eden İbrahim Ahmed ile damadı Celal Talabani ise kentli ve sol kesimlere hitap ediyordu.

Talabani, KDP temsilcisi olarak Şam-Beyrut hattında yaşadığı dönemlerde SKDP'nin şekillenmesinde daha etkiliydi ancak Suriye Kürtlerinin siyasal atласında Barzani'nin yeri büyüktü.

Mele Mustafa, 22 Ocak 1946'da İran Kürdistanı'nda Gazi Muhammed'in liderliğinde ilan edilen Mahabad Cumhuriyeti'nin genelkurmay başkanı olarak Kürdistan'ın bağımsızlık mücadelesinin tam merkezinde bulunmuş bir liderdi. Mahabad Cumhuriyeti modern tarihin ilk Kürt devletiydi. Sovyetlerin İran'dan çekilmesiyle 17 Aralık 1946'da çöktü. Tıpkı İran Azerbaycanı'nda Sovyet yardımıyla kurulan Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti gibi. Mele Mustafa, Moskova'da sürgündeyken İbrahim Ahmed partiyi sola çekmeyi başardı. Irak milliyetçisi Tuğgeneral Abdülkerim Kasım, 1958'de

16 "Decree 49: Dispossession of the Kurdish population?", *KurdWatch Report* 6.

darbe yapınca Nasırcılara karşı denge unsuru olarak Kürtleri gözüne kestirdi. Bu da Mele Mustafa'ya Irak'a dönüş vizesi anlamına geliyordu.¹⁷ İbrahim Ahmed darbeci generale Kürtlerin kendisine yardımcı olacağı sözü vermişti. Kasım da karşılığında geçici anayasaya Kürtler ve Arapların eşit haklara sahip ortaklar olduğu ifadesini yazdırmıştı. Ancak balayı kısa sürdü. Kasım, pan-Arapçılar Kürtlerin desteğiyle tasfiye ettikten sonra, Moskova dönüşü sol kanadı kenara itip partiyi yeniden kendi etrafında toplayan Mele Mustafa'nın gücünü tehdit olarak görmeye başladı. Kürtleri birbirine düşürecek yollara başvuran Kasım, Arap-Kürt ortaklığını unuttu ve Mele Mustafa'ya yapılan ödeneği kesti. Sonunda Mele Mustafa 1961'de isyan bayrağını çekti. Bu isyan Mele Mustafa'yı 'serhildan lideri' ya da 'ulusal lider' olarak bütün Kürtlerin kalbine soktu. Ayaklanma, Kasım'a karşı 1963'te Nasırcı-Baasçı ittifakının yaptığı darbeye kadar sürdü. Mele Mustafa, Bağdat'tan aldığı yardımlarla gücünü pekiştirip Talabani'yi etkisizleştirdi.

Talabani hem Bağdat'la hem de 1965'te Kahire'de görüştüğü Cemal Abdül Nasır'la arasını iyi tutuyordu. 1968'de Baas'ın tek başına iktidarı tekeline almasının ardından Amerika, İsrail ve İran eksenli Irak'a karşı bir istikrarlılık unsuru olarak Mele Mustafa'yı kullandı. Bakanlıklar vererek Kürtleri kazanmaya çalışan Baasçılar ise İbrahim Ahmed ve Talabani'yi öne çıkartıp Mele Mustafa'yı dışladı. Baas'a göre Mele Mustafa düşmanların yani ABD ve İran'ın işbirlikçisiydi.

Ve sonunda 1966'da Kürt'ün Kürt'le savaşı başladı. Hükümetin desteğini alan Talabani'ye bağlı güçler, Mele Mustafa'nın peşmergeleri karşısında ağır yenilgiye uğradı. Bu savaş Talabani'ye, Barzani yanlısı Kürtler nezdinde "Cahş" (Sıpa) yakıştırmalarını kazandı. Bağdat yönetimi ise Talabani taraftarlarını "fursan" (atlılar) diye taltif ediyordu. Barzaniciler Talabani'yi aşağılamak için "Cahş 66" diyordu. Talabani bu yenilginin ardından uzun bir süre Bağdat, Şam ve Beyrut hattından çıkıp, Kürt bölgesine dönemedi.¹⁸

Mele Mustafa ile Saddam Hüseyin arasında 1970'te varılan anlaşma, Talabani'ye Kürt bölgesine dönme fırsatı verdi. Anlaşma Kürtçenin resmi dil olması ve anadilde eğitim gibi hakları öngörüyordu.

Mele Mustafa petrol zengini Kerkük'ün başkent olduğu Kürdistan federasyonu için bastırıyordu. Saddam, Kerkük talebini reddedince, 1974'te yeniden isyan çıktı. Mele Mustafa bu dönemde ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'in desteğiyle amacına ulaşabileceğini düşünüyordu. Amerikan desteğini garantilemek için Kissinger'a önce İran halıları gönderdi. Mele Mustafa,

17 KYB-KDP arasındaki hesaplaşmalar ve Bağdat'a karşı isyanlar için bkz. Martin Strohmeier-Lale Yalçın Heckmann, *Kürtler: Tarih, Siyaset, Kültür*, s. 81-104.

18 Talabani'nin hikâyesi için: Cengiz Çandar, *Mezopotamya Ekspresi* ("Levant İstasyonları" başlıklı bölüm, s. 51-74).

Mart 1974'te Kissinger ikinci evliliğini Nancy Sharon'la yaparken geline inci ve altın kolye hediye etti.¹⁹ Ancak ABD'nin derdi başkaydı. Kissinger, Watergate Skandalı'nı soruşturan kongreye bilgi verirken, Kürtleri silahlandırmanın nedeninin sadece Irak'ın uluslararası maceralara kalkışmasını önlemek olduğunu söyledi. Yani Irak'ı hırpalamak amacıyla Kürtler kullanılıyordu. Kissinger'in arabuluculuğuyla İran ile Irak arasında 13 Haziran 1975'te Cezayir'de varılan anlaşmayla Kürtler satıldı. Şatt-ül Arab sınırıyla ilgili istediğini alan İran'ın, bunun karşılığında yapması gereken tek şey Kürtlere verdiği desteği kesmekti. Nitekim İran, sınırı kapatır kapatmaz Kürtler feci şekilde bastırıldı. Bu yenilgiyi fırsata çeviren Talabani, Şam'da KYB'yi kurduktan sonra Kürdistan'a dönerek Süleymaniye ve Soran bölgelerinde kendi gücünü pekiştirdi. Mele Mustafa, İran'a sığındıktan sonra hastalandı ve tedavi için gittiği ABD'de 1979'da öldü. KDP iyice sarsıldı. Mele Mustafa'nın oğulları Idris ile Mesud Barzani partiyi toparlamaya çalışırken 1979'da İslam Devrimi'yle küresel düzendeki eksenini değiştiren İran'la ittifak kurma sırası Talabani'deydi. KDP ve KYB'yi barıştırma işi de 1986-1987'de İran'a düştü. Kürtlerden bir kısmının ihanet olarak gördüğü kendine münhasır siyaset ve ilişki tarzı, Talabani'yi Saddam sonrası Irak'ta cumhurbaşkanlığı koltuğuna taşıdı. Ancak Talabani, KYB'yi kurduktan sonra Suriye'de bazı çevreleri kendine çekmeyi başarsa da KDP hep öndeydi. Mele Mustafa'nın bugün de portreleri Suriyeli Kürtlerin evlerinde duvarları süslüyor. Bu itibar KDP'de Mele Mustafa'ya mahsustu. Kardeşi Idris'in ölümünden sonra liderliği üstlenen 'Kak' Mesud, Suriye Kürtleri arasında babasının yakaladığı itibarın çok gerisinde kaldı.

Suriyeli Kürtler arasında KDP'nin KYB'den daha etkili olmasında birkaç neden daha sıralanabilir:

– Talabani'nin rejimler ya da devletlerle geliştirdiği ittifaklar daha çok göze batıyordu. 1958'de Pekin ve Moskova'ya giderek komünist liderlerle görüşen Talabani'nin Şam yönetimiyle de arası iyiydi. Irak'ta Baas iktidardayken Barzani de Şam'la dayanışma içindeydi. Ama adı çıkan Talabani oldu. Talabani'ye laf eden partilerin arasında Muhaberat ya da Baas teşkilatları üzerinden rejimle teması olmayan da yoktu. Sonuçta Kürt partilerin hepsi ille galdı ama yönetim bir şekilde bunları tanıyordu!

– Rojava'nın Irak Kürdistanı'yla sınır olan bölgeleri KDP'nin elindeydi. Haliyle coğrafi etkileşim daha fazla KDP ile oldu.

– Ortak lehçenin de bu etkileşimde payı var. Suriye Kürtleri, Barzaniler gibi Kurmanci lehçesini kullanıyor. Talabani'nin kullandığı lehçe ise Sorani.

Suriye Kürtleri arasına yeni bir ayrıştırıcı etken olarak 1980'den sonra PKK de girdi. Türkiye'den kaçan Kürtlerin kurduğu Xoybün hareketinin 1927-1944 arasında Türkiye ile hesaplaşma peşindeki gündemi, 1957'de Su-

¹⁹ Patrick Seale, *Asad: The Struggle for the Middle East*, Berkeley, 1986, s. 243.

riye Kürt Demokrat Partisi'nin (SKDP) kurulmasıyla biraz içe dönmüştü. Ardından 1962 nüfus sayımı ve 'Arap Kemerı' ile birlikte Kürtlerin mağduriyeti artınca Kürt mücadelesi daha da Suriye odaklı hale geldi. PKK ise tıpkı Xoybûn hareketinde olduğu gibi Suriyeli Kürtlerin dikkatini bir kez daha Türkiye'ye çevirdi.

Hafız el Esad'ın 2000'de ölümünün ardından Batı eğitilmiş Beşşar el Esad'ın iktidara gelmesi diğer muhalifleri partileşmeye ittiği gibi Kürtleri de siyasallaştırmaya teşvik etti.

Şam Baharı'nın gölgesinde

2002'den sonra hükümete karşı sesini yükseltmek için özellikle tarihi olay ya da trajedileri anma törenleri vesile yapıldı. 5 Ekim 1962 nüfus sayımı, 12 Mart Kamışlı ayaklanması, 13 Kasım 1960 Amude sinemasındaki yangın, 16 Mart 1988'de Halepçe'deki kimyasal katliamın yıldönümlerinde etkinlikler düzenleniyordu. Yine 21 Mart Nevruz Bayramı, 10 Aralık İnsan Hakları Günü, 1 Mayıs İşçi Bayramı, 8 Mart Kadınlar Günü, 1 Haziran Dünya Çocuklar Günü gibi uluslararası günler de Kürtlerin kendilerini göstermek için kullandıkları fırsatlardı.

Hükümetin Kürt hareketlerine yaklaşımı partileri muhatap almadan liderleriyle diyalog kurmaktan ibaretti. Kürt liderler üzerinden partileri kontrol etmek ve Kürtlerin sadakatini kazanmak en basit yoldu. Partilerini temsil eden liderlerin Esad'la görüşmeye çağrıldığı ilk olay Haziran 2004'teki davetti.

2003'te Irak'ta Saddam Hüseyin'i deviren Amerikan müdahalesi Kürtlerin siyasal umutlarını biraz daha kamçılıdı. Bu süreçte çok sayıda parti sahneye çıktı:

SURİYE KÜRT DEMOKRAT PARTİSİ (EL PARTİ): Suriye'deki Kürt partilerin anası sayılan Suriye Kürt Demokrat Partisi'nin (SKDP) devamı olma iddiasını taşıyan üç parti var; bunlardan gerçek mirasçı sayılan Suriye Kürt Demokrat Partisi-El Parti olarak anılıyor. Partinin liderliğini 2007'de Abdülhakim Beşar üstlendi.

SURİYE KÜRTLERİ İLERİCİ DEMOKRAT PARTİSİ (PÊŞWERÛ): SKDP'de ilk bölünme 1965'te yaşanmış ve Pêşwerû sahneye çıkmıştı. Daha sonra kurulan partilerin çoğu SKDP ve Pêşwerû'den kopmalar sonucu doğdu.²⁰ Partiler arasında "kesintisiz liderlik madalyası" 1965'te koltuğa oturan Pêşwerû Başkanı Abdülhamid Hacı Derviş'e ait.

20 Ayrıntılı bilgi için: Serhat Erkmen, Suriye'de Kürt Hareketleri, ORSAM, Rapor No: 127, 2012.

KÜRT DEMOKRAT EŞİTLİK PARTİSİ (WEKHEVÎ): 1992'de Pêşwerû'de yaşanan bir bölünme sonucu kuruldu.

KÜRT DEMOKRATİK EŞİTLİK PARTİSİ: 1992'de Aziz Davud'un liderliğinde kuruldu. Liderlik koltuğunda değişim olmadı.

KÜRT DEMOKRATİK BİRLİK PARTİSİ (DEMOKRATİK YEKÎTÎ): 1993'te kurulan Demokratik Yekîti'nin başkanlığına 2010'da İsmail Ömer'in ölümü üzerine Muhiyuddin Şeyh Ali geçti. Afrin'de nispeten daha fazla varlık gösteren Demokratik Yekîti'nin PYD ile arası iyiydi.

SURİYELİ KÜRT DEMOKRAT PARTİSİ: Başkanlığını 1997'den itibaren Cemal Muhammed Baki yürüttü.

SURİYE KÜRT DEMOKRATİK VATANSEVER PARTİSİ (WELATPARÊZ): Pêşwerû liderlik kavgası yüzünden 1998'de bir kez daha bölünerek içinden Welatparêz'i çıkardı. Partiyi Tahir Sadun Sifuk liderlik etti.

SURİYE KÜRT SOL PARTİSİ: Yekîtiya Gel'den kopanlar tarafından 1998'de kuruldu. Liderlik koltuğuna Muhammed Musa Muhammed oturdu. 2012'de Muhammed Musa ile Şelal Geddo arasındaki liderlik kavgası sonucu parti bölündü. İkinci parti de aynı ismi taşıyor. Karıştırmamak için Musa'nın partisi Kürt Sol Partisi (Kongre), Geddo'nun partisi de Kürt Sol Partisi (Merkezi Komite) olarak anılıyor.

DEMOKRATİK BİRLİK PARTİSİ (PYD): Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması, PKK kadrolarının Türkiye'ye teslim edilmesi ve Suriyeli sempatanların tutuklanmasının ardından bocalama dönemi yaşayan Apocu Suriyeli Kürtler, 2003'te PYD'nin²¹ kuruluşunu organize ederek siyasal alana el attılar. Yıllarca PKK'yi himaye etmiş olan rejim PYD'ye dost değildi. Amaç hem rejimin PKK'lileri tasfiye operasyonuna karşı örgütün Suriye ayağında-kileri ve sempatanlarını bir çatı altında toplamak hem de Kürt siyasetinde farklı bir sayfa açıp rejimin baskılarından kaçmaktı.²²

Toparlanma hedefi tutturulsa da rejimin baskılarını kesmek mümkün olmadı. PYD temsilcileri diğer Kürt partilerin üyelerinden daha uzun süreli hapis cezaları aldı, işkence ve kötü muamele gördü. Thomas Schmidinger'in altını çizdiği gibi, "PYD rejimin desteğini alamadı, hatta eski Kürt partilere

21 PYD'nin Kürtçedeki açılımı Partiya Yekîtiya Demokrat.

22 "What does the SyrianKurdish opposition want?", Kurd Watch Report 9, Berlin, 2013, s. 11.

göre çok daha şiddetli baskılara maruz kaldı.”²³

Nihayetinde PYD yöneticileri çareyi 2010'da Güney Kürdistan'a sığınmakta buldu. PYD'liler Gare Dağı'nda bir kampta kaldı.

PYD'nin yönetim açısından tehlikeli hale gelmesinin nedeni kitleleri mobilize etme yeteneğiydi. Belki bu yüzden Beşşar el Esad 2004 isyanında tutuklanan diğer Kürtleri affederken PYD'lileri hapiste tutmayı tercih etti. PYD'nin parti çalışmalarını yürüten Şilan Kobani 2004'te Musul'dan Suriye sınırına doğru üç arkadaşıyla birlikte bir araçla giderken pusuya düşürülerek öldürüldü.

PYD'nin ilk kongresinde Almanya'da yaşayan Kürt PEN Başkanı Dr. Zerdest Haco bazı delegelerin önerisiyle başkan seçildi. Ancak KDP'ye yakınlığıyla tanınan bir aileden gelen Zerdest Haco'nun bu görevle ilgilenmemesi üzerine tekrar kongreye gidilerek başkanlığa bu kez Fuat Ömer getirildi. Koltuğu Ömer'den 2010'da Salih Müslim Muhammed devraldı. Üçü de PKK kadrolarından gelen isimler değildi. Salih Müslim 2012'de eşbaşkanlık sistemine geçilmesiyle birlikte başkanlığı Asya Abdullah ile paylaşmaya başladı. PYD'nin 2015'teki altıncı kongresinde de başkanlar değişmedi.

Salih Müslim iyi derecede Türkçe ve İngilizce bilen Kobanili bir Kürt olarak 2011'den sonra partinin uluslararası alandaki yüzü haline geldi.

PYD'nin düzenlediği mitinglerde 1999'dan beri İmralı Cezaevi'nde tutulan Abdullah Öcalan'ın portreleri taşınıp 'Önderliğe özgürlük' temasını işledi.

Diğer partilerden farklı olarak Öcalan'ın idealize ettiği demokratik özerklik modelini savundu. Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakkı, sorunların Suriye'nin demokratikleşmesi temelinde çözülmesi ve anadilde eğitim gibi talepleri öne çıkardı.

PYD, Arap Kemerli ile Cezire'ye yerleştirilen Arapların yeni siyasal sisteme entegre edilmesini savunurken, Türkiye ve Barzani destekli Kürt partiler sonradan gelen Arapların tekrar eski yerlerine gönderilmesi gerektiğini savunmaktaydı.²⁴

SURİYELİ KÜRT DEMOKRAT UZLAŞMA (RÊKEFTİN): 2004'te PYD'den kopanlarca kuruldu. Partinin kurucusu Kemal Şahin 17 Şubat 2005'te Süleymaniye'de öldürüldü. PKK'li oldukları belirtilen zanlılar yakalanarak hapse atıldı. Ağustos 2005'te bu kez Kamuran Muhammed suikasta kurban giderken Eylül 2005'te Nedim Yusuf saldırıdan sağ kurtuldu. PYD, Rêkeftin üyelerini Suriye rejimi için çalışmakla suçluyordu.²⁵

Kemal Şahin'den sonra liderliği Fevzi Aziz İbrahim üstlendi. PYD'nin ka-

23 Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, s. 82.

24 Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri*, s. 166 ve 173.

25 Michael Gunter, *Out of Nowhere: The Kurds of Syria in Peace and War*, Hurst, 2014.

tıldığı koalisyon ya da ittifaklara yine PYD'nin vetosu nedeniyle giremedi. Rêkeftin bir süreliğine Suriye Kürt Ulusal Konseyi'nde yer aldı.

SURİYE KÜRT DEMOKRAT PARTİSİ (ALUCİ'NİN EL PARTİ'Sİ): 2004'te SKDP'den ayrılarak aynı isimle kurulan Suriye Kürt Demokrat Partisi'nin liderliğini Abdurrahman Aluci yürüttü. Aluci'nin Mayıs 2012'de Erbil'de ölmesi üzerine düzenlenen kongrede genel sekreterliğe Lazgin Mahmud Fahri seçildi. Yarışı kaybeden Abdulkarim Sako ve taraftarları ise Suriye Kürt Demokrat Partisi için ayrı bir kongre düzenleyip başkanlığa Sako'yu seçti. Aluci ölümünden önce SKDP lideri Abdülhakim Beşar ile husumeti yüzünden 2011'de PYD'nin kurduğu Suriye Kürtleri Demokratik Güçler Birliği ile ittifak kurdu. Ancak Şubat 2012'de Suriye Kürt Ulusal Konseyi'ne katıldı.

KÜRDİSTAN ÖZGÜRLÜK PARTİSİ (AZADI): Diğer partilere kıyasla daha aktif olan Azadi 2005'te kuruldu. Kuruluşuna Kürt Sol Partisi lideri Hayrettin Murat ve Kürt Halkın Birliği Partisi lideri Mustafa Cuma öncülük etti. Parti 30 Ekim 2011'de bölündü, biri Murat diğeri Cuma liderliğinde Azadi adını taşıyan iki parti ortaya çıktı. Bir süre sonra kendi partisinde gücünü yitiren Murat, koltuğu Mustafa Hıdır Oso'ya bıraktı. Azadi, Kamışlı isyanı sırasında tutuklanan ve işkence görenler için gösteriler organize ederek öne çıktı.

KÜRT GELECEK HAREKETİ: Salah Bedreddin'in kurduğu Kürt Halkın Birliği Partisi'nden 1999'da ayrılan Mişel Temmo önce Suriye'de Sivil Toplumun Canlanması İçin Komiteler adlı hareketle Kamışlı'da Bedirhan Kültür Forumu'nu örgütledi. Temmo 2014'teki Kamışlı olaylarına tepki olarak 29 Mayıs 2005'te Kürt siyasetine yeni bir soluk getiren Kürt Gelecek Hareketi'ni kurdu. Şeyh Haznevi'nin öldürülmesinden sonra da sokaklarla buluştu. 11 Mayıs 2009'da üç buçuk yıl hapis cezası aldıktan sonra 2 Haziran 2011'de Beşşar el Esad'ın 61 nolu af kararnamesiyle serbest bırakıldı.²⁶ Diğer partilerden farklı olarak Arap muhalefeti ile birlikte hareket etti. Gelecek Hareketi, Suriye Kürt Ulusal Konseyi'ne de katılmadı.

Gelecek Hareketi rejimin devrilmesi konusunda en net tavrı koyan partiydi. Liderliğini 7 Ekim 2011'de öldürülünceye kadar Mişel Temmo yürüttü. Kürt Birlik Partisi Başkanı İsmail Hami'nin altını çizdiği üzere hapisten çıktıktan sonra bütün Kürt partiler birlikte geçmiş olsun ziyaretinde bulundu ama Temmo kendisini Kürt hareketinin değil Suriye muhalefetine parçası olarak niteledi.²⁷

26 <http://kurdwatch.org/index?aid=1610>

27 "Our goal is the self-government of the Kurds in Syrian Kurdistan", KurdWatch, 8.09.2011.

SURİYE KÜRT DEMOKRAT PARTİSİ (EL PARTİ): 2007'de SKDP'de liderlik mücadelesini kaybeden Nasruddin İbrahim ve arkadaşları tarafından kuruldu. SKDP'nin mirasçısı olduğunu göstermek için yeni partiye de aynı ismi koydular.

SURİYE KÜRT BİRLİK PARTİSİ (YEKÎTÎ): Demokratik Yekîti'yi fazlasıyla SKDP'ye kaydığı ve faaliyette bulunmadığı gerekçesiyle terk eden İsmail Hami, Fuad Aliko ve İbrahim Biro'nun aralarında yer aldığı bir grup 2009'da Kürt Birlik Partisi'ni (Yekîti) kurdu. Diğer partilere kıyasla organize ettiği gösterilerle daha fazla öne çıkan Yekîti, Irak'taki gibi Kürdistan bölgesine federalist bir çözüm öneriyor.²⁸ Rejimin meşruiyetinin kalmadığını belirtse de rejimin devrilmesi çağrısında bulunmuyor. Kürtlerin sorunlarının anayasal çerçevede çözülmesini ve Kürtçenin resmi dil olarak kabul edilmesini talep ediyordu. Yekîti üyeleri bir ilke imza atarak 'devletsiz' Kürtlerin hakları için hükümeti eleştiren afişler astı. Devletsiz Kürtler meselesi Kürt partilerin zaten ana talebiydi ama ilk kez bunun dışı vurumu Yekîti ile gerçekleşmiş oldu. Başlangıçta PYD ile birlikte Demokratik Değişim İçin Ulusal Güç Birliği'ne katılan Yekîti, Ağustos 2011'de bu ittifaktan çekildi.

SÖYLEMDE "BAĞIMSIZ KÜRDİSTAN" YOK, ÖZERKLİK TÜRLÜ TÜRLÜ

Diğer bölgelerdekilerin aksine Suriyeli Kürt partiler 'bağımsız Kürdistan' davası gütmedi. Başından beri bunun iki temel nedeni vardı: Birincisi Halep ve Şam'daki Kürt mahalleler bir yana, en fazla nüfusun bulunduğu Cezire, Kobani ve tarihsel olarak Kürt Dağı (Çiyayê Kurmênc) bölgesi diye anılan Afrin arasında coğrafi bütünlüğün olmaması. İkincisi nüfusun azlığı.

1960'ların başında SKDP içinde Kürdistan isminin tercih edilmesinden kaynaklanan bölünmeler bir kenara, Suriye'deki Kürt partileri ne 'bağımsız Kürdistan' ne de 'birleşik Kürdistan'ın bir parçası olma' gibi bir hedefi telaffuz ettiler. Partilerin çoğu Irak ve Türkiye'deki Kürt hareketlerinin izdüşümü olageldi.

Suriye'nin toprak bütünlüğü içerisinde Kürt sorununa çözüm bulunması ilkesi Kürt partilerin genel perspektifinin odağında yer aldı. Anayasada Kürt halkının kendi tarihi topraklarında yaşayan bir millet olarak tanınması hepsinin ortak talebiydi.

Elbette 2011'den sonra taleplerin çitası yükseldi. PYD 'demokratik özerklik' modelini savunurken diğer partiler üç farklı çizgiye bölündü: Model ola-

28 Rodi Hevian, "The Main Kurdish Political Parties in Iran, Iraq, Syria, and Turkey", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 17, No. 2 (Summer 2013).

rak federal sistemi görenler, bölgesel özerklikten bahsedenler ve kültürel-politik hakların tanınmasını yeterli bulanlar.

Kaba bir tasnifle; dışarıda PYD'ye alternatif olarak öne çıkartılan KDP çizgisindeki partiler federalizm ya da bölgesel özerklikten yana dururken, en az bölünme riski arz eden 'demokratik özerklik' modelini öneren, Türkiye'nin savaş ilan ettiği PYD oldu. (PYD'nin 'demokratik özerklik' modeli 2016'da sahadaki yeni gelişmelere paralel olarak 'demokratik federasyon' fikrine evrildi.)

PYD Eşbaşkanı Salih Müslim 2011'de demokratik özerklik dışındaki modellere karşı net bir reddiye içindeydi:

Demokratik özerklik projesini ortaya koyduk. Bununla özerkliği kastetmiyoruz. Biz federalizm, konfederalizm, özyönetim ve özerklik gibi klasik modelleri reddediyoruz. Hedefimiz yeni bir Kürt toplumu inşa etmek, özgür bir halk oluşturmak, özgür irade ve özgür düşünceye sahip bir halk. Çözümü demokratik özerklikte görüyoruz. Bu yeni bir toplum yaratmakla ilgili, bizden birinin vali olması ile ilgili değil. Mesele tepeden tırnağa toplumu yenilemek.²⁹

Federalizmi en güçlü şekilde seslendiren kanat Suriye Kürt Demokrat Partisi-El Parti oldu. Irak KDP'si ile koordinasyon içinde hareket eden El Parti, Kamışlı ve Afrin'in vilayet olmasını, Kürtçenin resmi dil olarak kabul edilmesini ve federal sisteme geçilmesini savunuyordu.

"Suriye için tek çözüm federalizmdir" sözü partinin lideri Abdülhakim Beşar'a ait.

Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin (KYB) Suriye versiyonu sayılan İlerici Parti ise yerel yönetimin güçlü olduğu ademimerkeziyetçi bir yapının kurulmasını ve Kürtlerin siyasal-kültürel haklarının tanınmasını savunuyordu.

Özerklik fikriyle öne çıkan diğer bir parti Yekîti idi. Yekîti lideri İsmail Hamî 2011'de verdiği röportajda talepleri şöyle sıralıyordu: anayasal garantiler verilmeli, Kürtler ikinci halk olarak tanınmalı, Kürtçe ikinci resmi dil olmalı, Suriye Kürdistanı'nda özerk yönetim kurulmalı.³⁰

Kürt Gelecek Hareketi'nin ilan ettiği pozisyon ise ne Kürtlere kendi kaderlerini tayin etme talebini içeriyordu ne de Kürtlerin Araplardan sonra ikinci bir halk olarak tanınmasını. İstedikleri Kürtlerin Suriye toplumunun önemli bir parçası olarak kabul edilmesi ve Suriye'deki bütün etnik ve dini azınlıkların haklarının garanti altına alınmasıydı.

29 "Turkey's henchmen in Syrian Kurdistan are responsible for the unrest here", KurdWatch, 20.10.2011.

30 İsmail Hamî, "Our goal is the self-government of the Kurds in Syrian Kurdistan", KurdWatch, 17.09.2011.

Sol Parti de Kürtlerin nüfuslarına oranla yasama, yürütme ve yargı organlarında temsil edilmesini sağlayacak düzenleme istiyordu.

Nasruddin Ibrahim'in El Parti'si ise özerkliği anmadan kültürel, siyasal ve sosyal hakların tanınmasını talep ediyordu.³¹

PYD'den kopmuş olan Rêkeftin de Suriye'nin dört federal bölgeye ayrılmasını öneriyordu.

Aşiret kültürünün esir aldığı particilik tarzı

Kürt sorununa çözüm olarak farklı modeller izleyen partilerin liderlik anlayışları ve iç mekanizmaları bir iki istisna dışında birbirinden farksız. Kürt partilerinin çok azında parti içi süreçler demokratik teamüllere göre işliyor. Bu çerçevede liderlerin tabanlarına verdiği 'demokrasi' taahhüdüne kendi içlerinde uyduğu söylenemez. Bazı partilerde kuruluşundan beri lider değişmezken bazılarında yeni bir lider ancak sefelin ölümü üzerine seçilebiliyor. Parti içinde demokratik seçimlerle lider değişmediğinden lider olma arayışında olanların yaptığı ilk iş, bölünüp yeni parti kurmak. Hatta aşiret sistemindeki gibi liderliğin babadan oğula intikal ettiği partiler bile var; Cemal Muhammed Baki gibi...

Aşiret kültüründen kurtulup demokratik süreçleri işleten iki parti var: Yekîti ile PYD. Yekîti her üç yılda bir, PYD ise dört yılda bir kongre yaparak liderini seçimle belirliyor.

KDP ve KYB'nin Suriye uzantıları SKDP ve İlerici Parti'ye katkıları liderler ve parti yöneticilerinin masraflarını karşılamaktan öteye geçmese de, Abdülhamid Hacı Derviş ya da Abdülhakim Beşar'ın Irak'taki reislerin çıkarlarına aykırı davranmaları zor.³²

Bu partilerin ne kadar halk desteği gördüğüne dair sağlıklı veriler yok. KurdWatch'a göre 2009'da bazı partilerin deklare ettiği rakamlar teyit edilebilir olmasa da ufak bir fikir veriyordu: Demokrat Yekîti 4.000 üye ve Sol Parti 2.580 üye. Beşar'ın El Parti'si üye sayısı vermeyip "En büyük parti biziz" diyordu. Derviş'in İlerici Parti'si de rakam vermese de kongresine katılan 160 delegeden her birinin 60 kişiyi temsil ettiği düşünülerek 9.600 üyesi olduğu sonucu çıkartılıyordu.³³

Ayrıca PYD dışındaki partilerin kadın üyelere sahip olsalar da erkek ege-men bir yapıdan kurtulabildiği söylenemez.

31 "Who is the Syrian-Kurdish opposition?", KurdWatch Report 8, Berlin, Aralık 2011.

32 "Who is the Syrian-Kurdish opposition?", KurdWatch Report 8, Berlin, 2011.

33 "Who is the Syrian-Kurdish opposition?", KurdWatch Report 8.

ETKİSİZ BÖLÜNMÜŞ PARTİLERDEN ORTAK CEPHELERE

1990'larda aşırı bölünmenin partilerin temsil yeteneğini düşürdüğünü ve bunun da yönetimin işine geldiğini gören liderler ittifak yoluyla daha görünür hale gelmeyi denedi.

SURİYE KÜRT DEMOKRAT İTTİFAKI: Suriye Kürt Demokrat İttifakı bölünmüş tabloyu ortadan kaldırmaya yönelik ilk ortak cepheydi. Hedef güç gösterme değil rejimle müzakere yapabilecek bir temsil organı çıkarmaktı. 1994'te kurulan bu cephede Demokratik Yekîti, Nasruddin İbrahim'in liderliğindeki El Parti, İlerici Parti ve Sol Parti yer aldı. Sol Parti ittifaktan 1999'da ayrılıp 2005'te geri döndü.¹

KÜRDİSTAN DEMOKRAT VATANSEVER CEPHESİ: İkinci ortak cephe 2000'de doğdu. Kürdistan Demokrat Vatandaşlar Cephesi adını alan yeni ittifaka o zaman Muhammed Nezir Mustafa'nın başkanlığını yaptığı Abdülhakim Beşar'ın El Parti'si, sonradan Eşitlik Partisi adını alacak olan Suriye Kürtleri İlerici Demokrat Partisi (Pêşwerû), Vatandaşlar Partisi ve daha sonra Azadi katıldı. Sol Parti de 2008'de Suriye Kürtleri Demokrat İttifakı'ndan tekrar ayrılıp yeni cepheye dahil oldu.

KOORDİNASYON KOMİTESİ: Altı yıl sonra yani 2006'da bu kez Azadi, Yekîti ve Gelecek Hareketi birlikte hareket edip Koordinasyon Komitesi adıyla bir ittifak kurdu.

KÜRT SİYASİ KONSEYİ: 2009'da Kürdistan Demokrat Vatandaşlar Cephesi dağılırken ortak temsiliyet ve faaliyetlerin etkinliğini artırmak için bu kez Kürt Siyasi Konseyi (Meclis Siyasi) oluşturuldu. Konseye PYD, Rêkeftin ve Aluci'nin El Parti'si dışındaki tüm partiler katıldı. Bu üç parti ise Suriye Kürtleri Demokrat İttifakı'nda kaldı.

1 "Who is the Syrian-Kurdish opposition?", KurdWatch Report 8.

ARAP MUHALEFETİNİN KÜRTLERİ KEŞFİ VE ÇEKİNCELER

2004 isyanıyla tetiklenen Kürtler, Şam Baharı diye anılan süreçte diğer (Arap) muhaliflerle rejime karşı ortaklık arayışlarını artırdı. Kürtlerin çözülmemiş müzmin sorunlarını yakın plana alan partiler oldu. Farklı grupların oluşturduğu ortak muhalefet platformu tarafından 16 Ekim 2005'te yayımlanan Şam Deklarasyonu'nda Kürtlerin sorunlarına Suriye'nin birliği temelinde çözüm bulunması çağrısı da yer aldı.

Ancak Şam Deklarasyonu bir açıdan Kürt-Arap yakınlaşmasına neden olsa da başka bir açıdan Kürtleri böldü. Deklarasyonu Kürt partilerden Demokratik Yekîti, Vatandaşlar Partisi, Eşitlik Partisi, İlerici Parti, Beşar'ın El Parti'si, Nasruddin İbrahim'in El Parti'si, Sol Parti ve Rêkeftin imzaladı. Yekîti, Azadi, Gelecek Hareketi ve PYD Kürtlerin sorunlarına yeterince yer verilmediği gerekçesiyle deklarasyona katılmadı. Deklarasyonda Kürtler, Araplarla bir-

likte bir millet olarak tanınmıyor, demokratik bir çözüm çerçevesi ve Suriye'nin bütünlüğü içerisinde, dillerini öğrenme dahil, Kürtlere eşit vatandaşlık hakları vaat ediliyordu.

Düzenlenen bazı etkinlikler Kürt-Arap buluşmalarına da sahne oldu. Örneğin 2005'te kaçırılıp öldürülen Şeyh Haznevi'nin cenazesine Araplar da katıldı. Etkinlikte bir konuşma yapan Arap eylemci Riyad Dirar tutuklanıp etnik çatışmayı kışkırttığı suçlamasıyla beş yıl hapse mahkûm edildi. Mart 2006'da Kamışlı olaylarının anıldığı etkinliklerde Arap muhalifler Kürtleri yalnız bırakmadı. Törene katıldıkları için tutuklananlar arasında eski milletvekili Riyad Seyf de vardı. Arap muhalefeti şimdiye kadar 'kır-sal nüfus' olarak bakıp fazla değer biçmediği Kürtlerin ciddi bir potansiyel taşıdığını görüp Baas karşıtı muhalefeti onlarla büyütebileceğinin farkına vardı.

Ancak Arap muhalefetinin Kürt sorununa yaklaşımı Kürt partilerinin beklentilerini karşılamaktan uzaktı. Maktumin ve ecanip sınıfına vatandaşlık verilerek mağduriyetlerinin giderilmesi muhalefetin ittifak halinde olduğu talepti. Bunun ötesinde sorunların Suriye'nin demokratikleşmesiyle çözüleceği vurgusu öne çıkıyordu. Kürtlerin bir ulus olarak tanınması ya da özerklik verilmesi gibi taleplere kesinlikle sıcak bakılmıyordu. Yani özerklik ve federasyon fikrine ya da kimlik temelli yaklaşımlara Suriye yönetimi kadar Baas'ın düşmanı muhalifler de çok uzaktı. Arap muhalefetinin değişmeyen bu çizgisi 2011'de başlayan isyan dalgası sırasında da Kürt-Arap ortaklığının önünde engel olmaya devam ediyordu.

WIKILEAKS'E DÜŞEN BELGE: ESAD KÜRTLERİ YOKLADI

Çok sayıda PYD kadrosunun hapiste tutulduğu dönemde Suriye yönetimi diğer Kürt partilerle diyalog girişiminde bulundu. WikiLeaks'in sızdırdığı ABD Dışişleri'nin gizli yazışmalarından birinde Hasekeli eski milletvekili İsam Yakub Bağdi'nin Beşsar el Esad'ın verdiği görev üzerine Kürt liderlerle kurduğu temaslar anlatılıyor.³⁴

Şam'daki Amerikalı diplomat Charles Hunter'ın 25 Kasım 2009'da gönderdiği yazıya göre Bağdi, Temmuz-Ağustos 2009'da KDPS lideri ve Kürt Demokrat Vatanserver Cephesi Genel Sekreteri Aldülhakim Beşsar'ın yanı sıra Yekîti, Azadi ve Kürt Demokrat İttifakı liderleriyle ayrı ayrı buluşup, Kürtlerle diyalog için nabız yokladı.

Bağdi, Esad'ın Kürt sorununu çözmek istediğini ve diyalogun sürmesi için şu beş soruya yanıt verilmesi gerektiğini söyledi:

34 ABD Dışişleri'ne ait gizli belgenin başlığı: No Dividend on Sarg-Kurdish Backchannel Talks, https://wikileaks.org/plusd/cables/09DAMASCUS826_a.html

– Suriyeli Kürt partilerin hem birbiriyle hem Türkiye ve Irak'taki partilerle ilişkileri nedir?

– Cephenin rejime karşı pozisyonu nedir?

– Cephenin Suriye'nin toprak bütünlüğüne ilişkin duruşu nedir?

– Cephenin Şam Deklarasyonu'yla ilgili tutumu nedir?

– Cephe Suriye yönetimiyle diyaloga hazır mı?

Bu toplantılarda tartışılanları 25 Kasım 2009'da Amerikalılarla paylaşan Beşar'ın bu sorulara yanıtları şuydu:

– Cephenin Irak Kürdistan Demokrat Partisi ile, Abdülhamid Derviş'in Kürt Demokrat İttifakı'nın da Kürdistan Yurtseverler Birliği ile ilişkisi var ama yazılı bir anlaşma ya da protokol yok. Iraklı Kürtlerden mali ya da medya desteği almıyoruz. PYD, PKK'nin operasyonel birimidir, Suriye'de bağımsız hareket etmiyor, diğer Kürt partilerle ilişkisi yüzeyseldir.

– Cephe rejime karşı değil; demokrasi ve şeffaflık için mücadele ediyor. Diğer Kürt partiler gibi cephe de olağanüstü hal yasalarının kaldırılmasını istiyor.

– Haritanın değişmesi bizim değil süper güçlerin elinde. Ne biz ne de cumhurbaşkanı ulusal sınırları yeniden belirleyecek güce sahip. Toprak bütünlüğü meselesi hiçbir partinin siyasal düzlemlerinde yer almıyor. Zaten Kürt bölgeleri birbiriyle bitişik değil. Kürtler birbiriyle coğrafi bağı olmayan Halep, Afrin, Kamışlı ve diğer bölgelerle ilgileniyor. Bunları birleştirmek imkânsız.

– Şam Deklarasyonu'nu (hükümetin savunduğu gibi) dış güçlerin bir komplosu olarak görmüyoruz. Eğer hükümet diyalog için Şam Deklarasyonu'ndan vazgeçmemizi istiyorsa bunu yapmayacağız.

– Kürtler rejimle diyaloga hazır. Diyalogun başarısı için rejim Kürtlerin güvenini kazanmalı. Bunun için de acilen şunlar yapılmalı: 49 nolu kararname kaldırılmalı, 1962 sayımının sonuçları düzeltilmeli; kültürel baskılara son verilmeli, bu çerçevede ortaokul müfredatına Kürtçe dersi konulmalı, üniversitelerde Kürtçe çalışmalarıyla ilgili bölümler açılmalı, Kürtçe yayınlara izin verilmeli, televizyon ve radyo kanallarında haftalık Kürtçe program olmalı; Cezire bölgesine ekonomik teşvik programları uygulanmalı.

Bağdi Yekîti, Azadi, cepheden diğer iki parti, Abdülhamid Derviş dahil Demokratik İttifak'taki diğer partilerin liderleriyle üç görüşme yaptı. Onlar da Beşar'ın yanıtlarını tasdik etti. Ancak diyalogun sürmesi konusunda Bağdi'den bir daha ses seda çıkmadı.

Arap Baharı; Gösteriler, Meydan Kapişmaları ve Silahların Fendi

2010'un sonunda Tunus'ta başlayıp Mısır'da devam eden Arap isyanları 2011'de Suriye'ye sıçradığında ülkenin diğer kentleri gibi Kürt bölgeleri de hareketlendi.

Gösterileri başlangıçta Tensikiyat diye bilinen Yerel Koordinasyon Kurulu'na bağlı gençler organize etti. Daha sonra inisiyatifi başkalarına kattır-

Suriye muhalefetinin önde gelen isimlerinden Heysem Menna ve Salih Müslim, Esad yönetimine karşı güç birliği yaptı.

maktan korkan partiler de işin içine girdi. İlk etapta gençlerle birlikte öne çıkan partiler Gelecek Hareketi, Suriye Kürt Özgürlük Partisi (Azadi) ve Suriye Kürt Birlik Partisi (Yekîti) idi. Temkini elden bırakmayan diğer partiler de süreçten dışlanmamak için yavaşça duruma ayak uydurmaya çalıştı. Zaten partilerin çoğunun organizasyon kabiliyeti ve kitleleri mobilize etme gücü yoktu.

Kamışlı, Amude, Dirbesiye, Derik ve Serê Kanîyê'de 2011'in Mart, Nisan ve Mayıs aylarında düzenlenen gösteriler ülkenin geri kalan bölgelerindeki gösterilerle dayanışma havasında geçerken ciddi müdahaleler yaşanmadı. Gösterilerde özgürlük, demokrasi, çoğulculuk talepleri öne çıkıyor, mezhepçiliğe karşı duyarlılık sergileniyordu. İlk örgütlü gösteri Tensikiyat tarafından 1 Nisan 2011'de Amude'de cuma namazı sonrası düzenlendi. PYD'nin güçlü olduğu Afrin'de ilk gösteri 13 Mayıs 2011'de gerçekleşti.

Gelecek Hareketi dışında gösterilerin teması olarak "rejim düşmeli" diyen parti de yoktu.

Yekîti lideri İsmail Hamî, "Kürt hareketinin üyeleri olarak bizler henüz açıkça rejimin devrilmesi çağrısında bulunmadık; daha çok sistemin değişmesini istedik. Yekîti olarak defalarca rejimin meşruiyetini yitirdiğini ilan ettik," diyordu.

Bunun nedeni Suriye yönetiminin Kürt nüfusu cezalandıracağı endişesi, parti liderlerinin suikasta uğrama korkusu ve Arap muhalefetine olan güvensizlikti.

Birliktelik için Kürt Vatansever Hareketi

Suriye'de yönetime karşı kalkışmaların yaşandığı süreçte ortak hareket etme ihtiyacı artan partiler ya da cepheler Mayıs 2011'de Kürt Vatansever Hareketi çatısı altında bir araya geldi. Kürt Siyasi Konseyi'nden dokuz parti, Kürt Demokrat İttifakı'ndan iki parti ile PYD bu harekette yer aldı. PYD, kendisinden ayrılmış olan Rêkeftin'in harekete katılmasını veto etti. Beşar'ın El Partisi de kendisinden 2004'te kopan Aluci'nin El Partisi'nin katılımına karşı çıktı. Partiler Suriye yönetimine karşı ortak ses oluşturmak isterken, kendi iç hesaplaşmalarından kurtulamıyordu. Gelecek Hareketi de 28 Mayıs 2011'de diğer partileri rejim karşıtı gösterilere yeterince katılmadıkları suçlamasıyla hem Kürt Vatansever Hareketi'nden hem de Kürt Siyasi Konsey'den ayrıldı. Diğer partiler ise Gelecek Hareketi'nin diğer muhalif gruplara fazla angaje olduğunu, Kürtlerin sorunlarıyla ilgilenmediğini ve bir Kürt partisi olmaktan uzaklaştığını düşünüyordu.¹

1 "Who is the Syrian-Kurdish opposition?", KurdWatch Report 8, Berlin, 2011.

Kürt bölgelerinde gösteriler sertleşiyor

Haziran 2011'den itibaren gösterilerde dil, rejimin düşmesi ve Beşşar el Esad'ın gitmesi yönündeki çağrılarla giderek sertleşti. Şam'da Rukneddin, Halep'te Şeyh Maksud ve Eşrefiye mahallelerinde de gösteriler oluyordu. İlk Kürt göstericinin öldüğü olaylı protesto 15 Temmuz 2011'de Rukneddin'de gerçekleşti.²

Bu Rojava'daki gösterilerin hararetini artırdı. Yine de Kürt bölgelerindeki gösterilere tolerans dikkat çekiciydi. Gelecek Hareketi lideri Mişel Temmo güvenlik güçlerinin Kürtlerin gösterilerini seyretmekle yetinmesini 2004'te edindikleri tecrübeye bağlıyordu:

2004'te Kürt bölgelerinde Kürt göstericilere ateş açıldığında Şam ve Halep'te bile yüzbinlerce insan sokaklara döküldü. Göstericilerin öldürülmesi insanları birbirine kenetliyor. Hükümet gayet farkında: Eğer bir Kürt öldürülürse binlerce Kürt sokaklara çıkacak.³

Gösteriler sırasında PYD ile diğer partiler arasında ilk sorun 22 Temmuz 2011'de PYD taraftarlarının Kamışlı, Amude ve Dirbesiye'de Abdullah Öcalan'ın posterleriyle yürümesi üzerine yaşandı. Diğer partiler buna karşı çıkınca tansiyon yükseldi. PYD'nin açtığı bayraklar nedeniyle 29 Temmuz'daki gösteriler de gerilimli geçti. Bunun üzerine PYD 5 Ağustos'taki gösterilere katılmayı tercih etti.

Ardından 8 Ağustos 2011'de Gelecek Hareketi'nden iki eylemcinin PYD'li tarafından kaçırılarak işkence edildikleri öne sürüldü.⁴

Kürt Özgürlük Partisi (Azadi) üyesi ve Kürt Devrimci Gençlik Hareketi'nin kurucusu "Ebu Gandi" lakaplı Mahmud Vali Babicani, 20 Eylül 2012'de Serê Kanîyê'de motosikletli iki kişi tarafından öldürüldü.⁵

PYD Eşbaşkanı Salih Müslim ise verdiği bir röportajda Kobani ve Serê Kanîyê'de Kürt gençlerin kaçırılıp işkence edildiğine dair suçlamaları kesin bir dille reddetti:

PYD siyasi bir partidir. Siyasi amaçlı şiddeti ve insanlara baskı uygulamayı reddediyoruz. Bunu kınıyoruz. PYD kimseyi kaçırmadı ya da tehdit etmedi. Bana PYD'nin kaçırdığı ya da tehdit ettiği bir tek kişi gösterin. Bu PYD'yi karalama amacı güden propagandanın başka bir şey değil.⁶

2 "Damascus: Kurds killed for the first time in antiregime protests", KurdWatch, 18.07.2011.

3 "Mishal at-Tammu: All our actions should be aimed at the fall of the regime", KurdWatch, 20.07.2011.

4 "Two activists kidnapped and tortured by members of the PYD", KurdWatch, 11.08.2011.

5 "AFP, Prominent Kurdish politician gunned down in Syrian Kurdistan", 21.9.2012.

6 "Turkey's henchmen in Syrian Kurdistan are responsible for the unrest here", KurdWatch, 20.10.2011.

Suriye'nin diğer kentlerindeki gibi her cuma yapılan gösterilerdeki temalar Rojava'daki gösterilere de damgasını vuruyordu. Mesela 9 Eylül 2011'deki gösteri dış müdahale çağrısı yapan "Uluslararası Koruma Cuması" adıyla düzenlendi. Eylüldeki gösterilerde güvenlik güçlerinin açtığı ateş sonucu yaralananlar oldu.

MİŞEL TEMMO SUİKASTI

Gelecek Hareketi'nin lideri Mişel Temmo 7 Ekim 2011'de Kamışlı'da suikasta kurban gitti. Temmo'ya düzenlenen saldırıda yaralandıktan sonra Almanya'ya giden Gelecek Hareketi'nin yöneticilerinden Zahide Raşkilo'ya göre Temmo, Kamışlı'da dostlarını toplayarak, Şam'dan güvenilir bir kaynaktan öldürüleceğine dair istihbarat aldığını ve eşiyle birlikte İstanbul'a gideceğini söyledi. Kaçış planı yapıldı.⁷ Plana göre Temmo 7 Ekim'de saat 18.00'de ülkeden ayrılacaktı. Ancak Temmo'yu yurtdışına çıkartacak olan kişi son dakikada telefon açarak kaçışın ertesi güne ertelendiğini söyledi. Bu arada gizli istihbarata ait olduğu düşünülen bir araç etrafta görüldü. Araçtakiler selam vererek geçti. Bir evin avlusunda buluşan ekip Temmo gittikten sonra partinin nasıl idare edileceğini tartışıyordu. Temmo, partiyi Rezan Bahri Şeyhmuz'un yönetmesini istedi. Bu tartışma sürerken kapı çaldı. Kapının açılmasıyla içeri giren silahlı kişiler, Temmo'yu başından vurup diğer iki kişiyi yaraladı. Saldırganlar toplam beş kişiydi. Bu olaydan iki ay önce de motosikletli iki kişi Temmo'nun aracını durdurmaya çalışıp silah doğrultmuştu. Raşkilo'nun Temmo'yu kimin tehdit ettiğine dair söylediği şeydu:

PYD/PKK tarafından tehdit ediliyorduk. Bütün mesele cuma gösterisinde başladı. PYD ve diğer partilerle birlikte gösteri yapıyorduk. Mişel de vardı. Gösteri sırasında PYD taraftarları PKK bayraklarını ve Öcalan posterlerini taşıyordu. Mişel parti temsilcilerine bunu neden kabul ettiklerini sordu. Sadece bu değil, bütün Suriye'de gösterilerde tek slogan atılırken PYD kendi sloganlarını atıyordu. Mişel bunu kabul edemeyeceğini söyledi. PYD'den pankart ve posterleri indirip bütün Suriyelilerin kullandığı slogan altında yürümelerini istedi. Ayrıca Mişel Kürtlerin Türkiye'ye karşı istismar edilmesine razı olmadığını söyledi. "Rejime karşı olmadığımız izlenimi vermek istemiyorum. Politikamız rejime karşı olmalı, Türkiye'ye karşı değil. Eğer sloganı değiştirip Öcalan'ın posterlerini taşırsak bu, Suriye devriminin parçası olmadığımız anlamına gelir," dedi. Bir anlaşma yoktu. Mişel gençlere şehir merkezine yürüyüp Esad'ın heykelini yıkmalarını söyledi. Sorun burada başladı. Mişel'in evine gidip onu tehdit ettiler. Diğer on bir parti ile birlikte Temmo'yu ortadan kaldıracaklarını söyledi-

7 "Kurdish parties would liquidate Mischal Tammu", KurdWatch, 26.05.2012.

ler. Sonra (Mişel Temmo'nun kardeşi) Abdurrezzak ve (Mişel Temmo'nun oğlu) Marsil, Mişel'i tehdit eden PYD'liye gidip "PYD ne biliyorsa yapsın, dedi. Sonra Kürt partiler, Mişel'in PYD'yi tehdit ettiğini öne süren bir açıklama yayımladı. (Suikasttan sonra) PYD bize gelip barış yapmak istedi. Açıkça özür dilemeleri gerektiğini söyledik. Gittiler ve bir daha onlardan bir şey işitmedik.

Gelecek Hareketi dahil rakip partiler PYD'yi suçlarken PYD Eşbaşkanı Salih Müslim, "Kürt halkını kanlı bir çatışma içine çekmek için bu suikastı yaptılar. Devlet içindeki bazı kesimler, El Kaide gibi dinci kesimler ya da Türkiye'nin parmağı olabilir" yorumunu yaptı.

Salih Müslim, Mişel Temmo'ya suikasttan dolayı PYD'yi suçlayanlara da, "Temmo bir Kürt olarak bizden biriydi. Ona karşı suikastı kendimize yapılmış sayıyoruz. Suikastın arkasında olmamız söz konusu olamaz" yanıtını verdi. Müslim 1980 ve 1990'larda PKK'nin kendisine muhalif çok sayıda Kürt'ü öldürdüğü ya da cezalandırdığı hatırlatılınca, şunları söyledi:

PKK insanları cezalandırıyorsa nedenleri vardı. Söz konusu kişiler ya haindi ya da PKK'ye zarar verdi. PYD ise siyasi bir örgüt. Eğer biri bize ihanet ederse cezalandırılır ama ölümlerle ya da şiddetle değil. PKK kendi yasalarını uygulayan askeri birimlere sahip, dünya genelinde bütün ordularda olduğu gibi. Bunlar siyasi partiler gibi hareket etmiyor.⁸

Kürt Birlik Partisi Başkanı İsmail Hami de PYD'ye yönelik suikast, adam kaçırmaya ve işkence suçlamaları hakkında temkinli konuşuyordu:

PYD sorumluluğu reddediyor. Rejimi suçluyorlar. Bu suçlardan PYD'nin sorumlu olduğunu gösteren delil yok. Eğer ispatlarsak PYD'ye karşı tutumumuz değişir. PYD'nin bu türden suçlar işleyeceğine inanmıyorum.⁹

Suriye devlet televizyonu suikast haberini "Temmo'yu terörist gruplar öldürdü" diye verdi.¹⁰

Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim de, "Temmo dış müdahaleyi reddettiği için silahlı gruplar tarafından öldürüldü. Bu insanlar öldürülerek bölgede fitne tohumları ekilmeye çalışılıyor," dedi. Temmo'nun oğlu Faris de rejimi suçladı:

Babamın öldürülmesi, Esad rejiminin tabutundaki son çividir. Babamı öldürerek büyük bir hata yaptılar. Kürtler, Esad idam edilinceye kadar işin ucunu bırakmayacaklar.

8 KurdWatch, "Turkey's henchmen in Syrian Kurdistan are responsible for the unrest here", 20.10.2011. <http://www.kurdwatch.org/html/en/interview6.html>

9 "Our goal is the self-government of the Kurds in Syrian Kurdistan", KurdWatch, 8.09.2011.

10 Antony Shadid, "Killing of Opposition Leader in Syria Provokes Kurds", *New York Times*, 08.10.2011.

Suriye Kürt Ulusal Girişimi Başkanı Ömer Osi ise 9 Ekim 2011'de Suriye Devlet Başkanı Beşşar el Esad ile Mişel Temmo suikastı hakkında yaptığı görüşmenin ardından "Kürt halkı, devrim gibi reformlar yapan Esad ile birlikte yeni Suriye'yi yaratma kararlılığı içindedir. Kürtlerin bu tutumu başta ABD olmak üzere, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) güçlerini ve eşbaşkanları Tayyip Erdoğan'ı rahatsız etmiştir. Suriye Kürtlerinin vatanseverliğinden rahatsız olan güçler, Suriye'nin antiemperyalist halkçı yönetimiyle arasını bozmak için yedi ay uğraştılar. Bu uğraş Temmo'nun katliyle sonuçlandı. Temmo suikastı çevre ülke istihbaratlarının işidir. Tetikçiler onların maşasıdır" iddiasında bulundu.¹¹

Temmo'ya düzenlenen suikastın öfkesi sokaklara yansdı ve gösterilere katılanların sayısı birkaç kat arttı. Amude'de Hafız el Esad'ın heykelleri yıkıldı.

Temmo'nun Kamışlı'daki cenazesine yaklaşık 100.000 kişi katıldı. Cuma namazı çıkışı mutad hale gelen gösterilere en fazla 15-20.000 kişi katılıyordu.¹²

BARZANİ'NİN UHDESİNDE BİR CEPHE: SURIYE KÜRT ULUSAL KONSEYİ (ENKS)

Suriye Kürt Vatansever Hareketi 26-27 Ekim 2011'de Kamışlı'da bir konferans düzenledi. Bu konferans, Suriye muhalefeti İstanbul'da Suriye Ulusal Konseyi (SUK) olarak bir araya gelirken Kürt partileri bir çatı altında buluşturmak ve ortak siyasi tutum belirlemek için Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'nin yönlendirmesiyle gerçekleştirildi. Konferans, Kürtçesi "Encümena Niştımanî ya Kurdî li Sûriyê" (ENKS) olan Suriye Kürt Ulusal Konseyi'nin¹³ kurulmasıyla sonuçlandı.

257 delegeden 100'ü siyasi partilerden, 132'si partilerin seçtiği tanınmış kişilerden ve 25'i gençlik hareketlerindendi.

Kamışlı'daki konferansa PYD, Gelecek Hareketi, Aluci'nin El Parti'si ve Rêkeftin katılmadı. On bir partinin iştirak ettiği ittifak daha sonra Aluci'nin El Parti'si ve Rêkeftin'i de içine aldı.

Konferansta daha önce oluşturulan Kürt Siyasi Konseyi, Kürt Demokrat Koalisyonu ve Koordinasyon Komitesi adlı koalisyonların da dağıtılmasına karar verildi.

11 "Suriyeli Kürt Lider Ömer Osi'den ABD ve Erdoğan'a: Kürtleri Kullanamayacaksınız!", *Aydınlık*, 10.10.2011.

12 "Ra's al-Ayn: Two activists kidnapped and tortured by members of the PYD", *KurdWatch*, 11.08.2011.

13 Suriye Kürt Ulusal Konseyi'nin (ENKS) Kürtçesi "Encümena Niştımanî ya Kurdî li Sûriyê" (ENKS).

Rejimin devrilmesi yönündeki çağrı oy çokluğu ile reddedildi ve deklarasyon şöyle bağlandı: "Suriye'deki kriz otoriter ve totaliter sistemin örgütsel, siyasal ve entelektüel yapılarının değişmesi suretiyle çözülür. Güvenlik devleti dağıtılmalı, yerine daha laik, demokratik, çoğulcu, parlamenter ve ademimerkeziyetçi bir devlet inşa edilmeli."¹⁴

Gösterileri organize eden bağımsız gençlik hareketleri 'rejim yıkılmalı' demeyen bu perspektifi reddetti. Zamanla ENKS'nin katılımcıları arasında 'rejim değişmeli' yönünde eğilim arttı. ENKS yönetimi Ocak 2012'de Erbil'de yapılan toplantıda belirlendi. Mesut Barzani'nin işaret ettiği isim olarak konseyin başkanlığına SKDP Başkanı Abdülhakim Beşar getirildi.

KÜRTLERİ KİM TEMSİL EDİYOR GERİLİMİ

ENKS'nin oluşturulmasının ardından gösterilere Kürtleri kimin temsil ettiğine dair tartışmalar damgasını vurdu. 28 Ekim 2011'deki gösterilerin teması "Uçuşa Yasak Bölge İstiyoruz" sloganıydı. Kamışlı'da düzenlenen gösteride Kürt Ulusal Konseyi'ni Kürtlerin tek temsilcisi ilan eden pankartlar nedeniyle kavga çıktı.

ENKS'ye bağlı partiler ile bağımsız göstericiler arasındaki kavgalar 4 Kasım 2011'deki gösterilerde tekrarlandı.

11 Kasım 2011'deki gösteriler sırasında Kamışlı'da yine PYD ile diğer gruplar arasında gerilim yaşandı. Nedeni PYD'nin Öcalan'ın posterlerini ve PKK'nin bayraklarını taşımasıydı.

25 Kasım 2011'deki gösterilerden bazıları Özgür Suriye Ordusu'na (ÖSO) adandı. 2 Aralık 2011'teki gösterilerde talep NATO'nun Libya'da yaptığı gibi 'güvenli bölge' kurulmasıydı. Amude'de PYD ve ENKS partileri ayrı ayrı eylem yaptı. Aralık ayının 16, 23 ve 30'unda düzenlenen gösterilerde de, diğer yerlerin aksine, Amude'de farklı partiler üç farklı gösteri gerçekleştirdi.

6 Ocak 2012'de Kamışlı'daki gösteride Öcalan posterleri nedeniyle PYD ile diğer partiler yine birbirine girdi. Amude'deki gösteriler ise son üç haftadır olduğu gibi ayrıydı. 13 ve 20 Ocak'ta da ENKS partileri paralel gösteriler yapmayı tercih etti.

3 Şubat 2012'de Afrin'deki gösterilerde yine bayrak krizi yüzünden PYD ile diğer gruplar arasında çatışma çıktı, 17 kişi yaralandı. Yaralananlar ENKS (eski Kürt Vatansever Konferansı), Gelecek Hareketi ve Azadi üyeleriydi. PYD'liler göstericileri Tayyip Erdoğan ve Mesut Barzani hesabına hareket etmekle suçladı.¹⁵

14 "Kurdish Patriotic Conference in Syria founded", KurdWatch, 01.11.2011.

15 "PYD sympathizers attack demonstrators in Afrin and al-Qamishli", KurdWatch, 08.02.2012.

12 Şubat'ta ENKS partilerine bağlı üyeler ile PYD arasında gerilimleri önlemek için komiteler kurulması konusunda bir anlaşma sağlandı.¹⁶

15 Şubat 2012'de Kobani'de PYD ile rejimden yana Arap aşiret üyeleri ve Hava Kuvvetleri İstihbarat Servisi'ne bağlı görevliler arasında çatışma çıktı. İddiaya göre çatışmadan önce PYD'liler bazı Arap ailelerine kenti terk etmeleri için beş gün süre tanıdı; çatışma sonrası bu kişilerin evleri yakıldı.¹⁷

17 Şubat'ta rakip gruplarca Kamışlı'da beş, Serê Kanîyê'de üç, Amude'de iki gösteri düzenlenirken Serê Kanîyê'de PYD ile Gelecek Hareketi arasında çatışma yaşandı.

22 Şubat'ta Halep'te PYD üyesi üç kişi 15 yıl, bir kişi de üç yıl hapis cezasına çarptırıldı.¹⁸

23 Şubat'ta Afrin'de iki doktor ile bir eczacı PYD'yi eleştirdikleri için tehdit edildiklerini açıkladı. PYD'liler daha sonra tehdidi geri çekti.¹⁹

24 Şubat'a da rakip gösteriler damgasını vurdu. Sadece Kamışlı'da beş gösteri oldu. Artık Afrin'de PYD tek başındaydı.

29 Şubat'ta Kamışlı'daki göstericiler Basil el Esad'ın heykelini yıkmaya kalkışınca güvenlik güçleri müdahale etti, dört kişi öldü.²⁰

2 Mart 2012'de herkes kendi gösterisini yapar hale geldi. Kamışlı'da beş, Haseke'de dört, Amude'de iki yerde gösteri oldu. Sonraki tarihlerde de benzer sahneler yaşandı.²¹

9 Mart'ta çok sayıda Kürt bölgesinde olaylı gösteriler olurken 10 Mart'ta Halep'in Şeyh Maksud mahallesinde PYD'ye yakın Ronahi TV'nin ekibine rejim yanlılarının saldırısı oldu. Ağır şekilde yaralanan bir kadının üç gün sonra ölümü üzerine PYD'liler misilleme olarak rejime çalıştığı söylenen kişilerin evleri ve araçlarını ateşe verdi.²²

12 Mart 2012'deki gösterilere güvenlik güçleri ile göstericiler arasındaki şiddet olayları damgasını vurdu.

İstanbul'da 27 Mart 2012'de Suriye muhalefeti toplantısında istediklerini alamayıp çekilen Kürtler ilk kez 30 Mart 2012'deki gösterileri Kürdileştirdi.

16 "Kurdish Patriotic Conference and PYD sign agreement", KurdWatch, 16.02.2012.

17 "Ayn al-Arab: At least one dead after gunfight between PYD and the Air Force Intelligence", KurdWatch, 22.02.2012.

18 "Military court sentences PYD supporters to 15 years in prison", KurdWatch, 27.02.2012.

19 "Afrin: PYD systematically threatening political opponents", KurdWatch, 23.02.2012.

20 "Al-Hasakah: At least four dead after the storming of a statue of Basil al-Assad", KurdWatch, 29.02.2012.

21 "Al-Qamishli: Number of demonstrators in the Kurdish regions increasing", KurdWatch, 06.03.2012.

22 "Aleppo: One dead following gunfight in the district of Shaykh Maqsud", KurdWatch, 15.03.2012.

Kürtlerin hakları talep edilirken Arapların Kürtleri hayal kırıklığına uğrattığına dair sloganlar atıldı.²³

4 Nisan 2012'deki gösterilerde de çok sayıda kişi tutuklandı.

19 Nisan'da YPG'li üç kişinin gözaltına alınması üzerine PYD gösteri düzenledi, gözaltına alınanlar bırakıldı.

20 Nisan 2012'deki gösterilerde SUK Başkanı Burhan Galyun'un "Suriye Kürdistan'ı yoktur" açıklamasına tepki olarak "Kürdistan burada" sloganı kullanıldı. Tabii bu tarihte de rakip gruplar ayrı ayrı gösterilerle rejimin karşısına çıkıyordu.²⁴

25 Nisan'da tutuklanan bir YPG üyesinin bırakılması için PYD'nin düzenlediği gösteride iki kişi daha tutuklandı. Bunun üzerine Amude'de sokaklara dökülen PYD'liler iki polisi, Kamışlı'daki PYD'liler de bir polisi rehin aldı. Pazarlıklar sonucu rehinelere ve tutuklular bırakıldı.²⁵

27 Nisan 2012'deki gösterilerde artık Kürtlerin özerklik talebi gündemdedi.²⁶

4 Mayıs 2012'deki gösterilerden birinde de PYD ile Kürt Demokratik Güçler Birliği üyeleri birbirine girdi. Sonraki haftalarda birçok yerde düzenlenen gösterilerde de PYD, ENKS, Gelecek Hareketi ve Kürt Demokratik Güçler Birliği paralel mitinglerle boy gösterdi.²⁷

Kavga sadece PYD ve diğer partiler arasında çıkmıyordu. 9 Mayıs 2012'de Demokratik Yekitî ile Yekitî üyeleri arasında Yekitî'nin federalizm çağrısı yapan pankartı yüzünden çatışma çıktı, birkaç kişi yaralandı.²⁸ 18 Mayıs'taki gösterilerde ENKS'nin kitlesinde ciddi azalış görüldü.

ENKS, 7 Haziran 2012'de Afrin'in Sinka köyünde 12 üyesinin PYD tarafından kaçırıldığını açıkladı. Yine 7 Haziran'da Azadi'den bir kişi babasıyla birlikte PYD tarafından gözaltına alındı. PYD bu kişileri ÖSO'ya çalışmak ve Türkiye tarafından finans edilmekle suçladı.²⁹

Haziranda PYD'nin kurduğu kontrol noktalarının sayısında artış görüldü.

27 Haziran 2013'te Amude'de YPG'nin alıkoyduğu kişilerin bırakılması için yapılan gösteride YPG araçlarına taş atıp "Şebbiha" diye bağırarak göstericilere ateş açıldı, biri sekiz yaşında çocuk sekiz kişi öldü. Bunun üzerine YPG şehirde kontrol noktaları kurup geçici olarak sokağa çıkma yasağı ilan

23 "Aleppo: Arrests at demonstration", KurdWatch, 04.04.2012.

24 "Further demonstrations in the Kurdish regions", KurdWatch, 22.04.2012.

25 "PYD takes members of the security forces hostage", KurdWatch, 01.05.2012.

26 "PYD organizes central rally of its supporters", KurdWatch, 03.05.2012.

27 "PYD-supporters attack demonstrators", KurdWatch, 10.05.2012.

28 "Conflicts between supporters of the Yekitî and supporters of the Democratic Yekitî", KurdWatch, 13.05.2012.

29 "Participants in a meeting of the Kurdish National Council kidnapped by the PYD", KurdWatch, 11.06.2012.

etti. Amude'de Yekîti ve Azadi'nin bürolarına baskınlar düzenlendi.

28 Haziran 2013'te Kamışlı'da kadın derneği Roni, gençlik merkezi Zelal, dil kursu Diller Akademisi ve danışma merkezi Azadi ve Abdülhakim Beşar'ın El Parti'sine ait iki ofis yakıldı.³⁰

REJİMLE DİYALOG: İSTEMEZ KALSIN

2011'de isyan dalgası başladığında Esad halkın öfkesini dindirmek için önce Kürtlere elini uzattı. Suriye lideri 7 Nisan 2011'de ecanib ve maktumin sınıfının vatandaşlık haklarını iade eden kararı imzalayıp sınır bölgelerindeki topraklar üzerindeki tasarruf hakkını kısıtlayan 49 nolu kararı ilga etti.³¹ Böylece Kürtlerin iki kritik talebini yerine getirmiş oldu. Bunlar Esad yönetimiyle müzakereler sonucu değil isyan etme kapasitesini göstermiş Kürtlerin önünü almak için atılan adımlardı. Rejime karşı ortak ses olma iddiasıyla Kürt Vatansaver Hareketi'ni kuran partiler, diyalog öneren Beşsar el Esad'ın karşısına çıkmaktan kaçındı. Isyan karşısında reform sözü verip siyasi partiler kanununu değiştirmek için komisyon kuran Esad, yardımcısı Faruk el Şara başkanlığında Diyalog Konseyi Hazırlık Komitesi oluşturduğunda, Kürtlerle de yeni sayfa açmayı denedi. Başlangıçta davete yeşil ışık yakan partiler farklı kesimlerden tepki alınca diğer muhalif partiler gibi Esad'ın elini havada bıraktılar.

Haseke Valiliği, Kürt partilerine 4 Haziran 2011'de Şam'da Esad'la görüşme davetini ilettiler. Randevu gününden bir gün önce yani 3 Haziran'da toplanan Kürt Vatansaver Hareketi üyeleri daveti kabul etti. Sadece Azadi nihai karar için parti yönetimiyle bir toplantı yapmak üzere şerh koydu. Gelecek Hareketi zaten ittifaktan çekildiği için toplantıya katılmadı. Farklı kesimlerden davetin reddedilmesi yönünde sesler yükselince valiliğe görüşmenin birkaç gün ertelenmesi talebi iletildi. 5 Haziran 2011'de Yekîti katılmak için dört şart ileri sürdü:

“Barışçıl gösterilerin bastırılmasına son verilsin, askeri birlikler şehirlerden çekilsin, kentler etrafındaki kuşatma kaldırılсын ve gösteri hakkı garantiye alınsın.”³²

Yekîti, Azadi ve Kürt Gelecek Hareketi'nin oluşturduğu Kürt Koordinasyon Komitesi de 7 Haziran 2011'de yayımladığı bildiriyle “Rejimle diyaloga hayır” dedi. Komite Esad'a, Kürt partilerle temas yerine ulusal bir konferans düzenlenmesini ve bütün muhalefetle diyalog kurulmasını önerdi.³³

30 “PYD attacks civic institutions and El-Partî offices”, KurdWatch, 05.07.2012.

31 “Registered stateless Kurds to be naturalized”, KurdWatch, 08.04.2011.

32 “Kurdish parties refuse dialogue with Bashar al-Assad”, KurdWatch, 11.06.2011.

33 “Kurdish parties refuse dialogue with Bashar al-Assad”, KurdWatch, 11.06.2011.

8 Haziran 2011'de Kamışlı'da daveti son kez müzakere eden 12 Kürt partisi, "krize siyasi çözüm için Esad'la diyaloga hazır olduklarını ama mevcut koşullarda bunun olamayacağı" yanıtını verdiler. Yekîti lideri Fuad Aliko bu tür bir görüşme için uygun koşulların oluşmasını beklediklerini belirtirken PYD Eşbaşkanı Salih Müslim mevcut siyasi iklimin görüşmeye elverişli olmadığını vurgulayıp, ateşkes ilan edilmesi ve güvenlik güçlerinin şehirlerden çekilmesi gerektiğini belirtti.³⁴

ARAP MUHALEFETİ İLE ORTAKLIK ARAYIŞLARI

İlk müttefik: Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Kurulu

Suriye Arap muhalefetine Kürtlerin taleplerine devletin resmi tutumundan çok farklı bir perspektifle yaklaştığı söylenemez. Muhafif çevrelerle zengin bir tecrübeye sahip olan Salah Bedreddin'e göre Arap muhalefeti Kürtleri bir halk olarak tanımaya asla yanaşmadı. Bazı partiler iktidarın tepkisini dikkate alarak, Kürtlerle görüşmekten çekiniyordu. Kürt sorunu Arap muhalefetine en temel çelişkisiydi; Arap eliti Suriye Kürtlerinin varlığı ve hakları konusunda duruşunu netleştirmekten uzaktı.³⁵

Kürt siyasi hareketlerinin Şam Baharı'nda olduğu gibi Arap Baharı diye anılan 2011'deki isyan sırasında da Suriye muhalefetiyle iletişimi arttı. 30 Haziran 2011'de dış müdahale ve silahlı mücadeleyi reddeden muhalefet gruplarının oluşturduğu Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Kurulu adlı koalisyonunda PYD, Sol Parti, Yekîti, Nasruddin İbrahim'in El Partisi ve Suriyeli Kürt Demokrat Partisi yer aldı. Bu cephe bildirisinde Kürtlerle ilgili şunu ilan ediyordu:

"Kürtler tarihsel olarak vatansever Suriye'nin önemli bir parçasıdır. Kürt sorununa vatansever bir çerçevede ve ülkenin ve halkın bütünlüğü içerisinde çözüm bulunmalı. Buna ulaşmak için anayasal garantiler şart. Bu Suriye'nin Arap Ulusu'nun bölünmez bir parçası olduğu gerçeği ile çelişmez."³⁶

PYD dışındaki diğer Kürt partiler Ekim 2011'de bu deklarasyondaki Kürt maddesini kifayetsiz bulup ittifaktan çekildi ve daha sonra ENKS'ye katıldı. ENKS'nin federasyon talebi Koordinasyon Kurulu'nun "Yeni Suriye" taahhüdünde karşılık bulmuyordu. Arap milliyetçisi, Kürt milliyetçisi, Nasırcı, sol ve seküler partileri bir araya getiren Koordinasyon Kurulu daha sonra ademimerkeziyetçi prensiplere göz kırpmaya gereği duydu ama bu Kürt bileşenlerini tutmaya yetmedi.

34 Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!*, İletişim, İstanbul, 2015, s. 80.

35 Salah Bedreddin, *Kürt Ulusal Özgürlük Mücadelesi-Suriye*, Hidva, İstanbul, 2014, s. 239-244.

36 "Damascus: New opposition coalition with Kurdish participation", *KurdWatch*, 04.07 2011.

İstanbul merkezli SUK'tan Kürtlere umut yok

PYD ve Gelecek Hareketi dışındaki Kürt partiler ENKS çatısı altında ortak temsiliyet oluşturduktan sonra yurtdışında otel odalarında şekillenmekte olan Suriye muhalefetiyle ortaklık arayışına girdi. Öncelikli hedef, İstanbul'da oluşturulan Suriye Ulusal Konseyi'nde (SUK) temsil edilebilmektir. Ama SUK'un ilk duruşu Kürtlerin taleplerini karşılamaktan uzaktı. 20 Kasım 2011'de SUK, Kürtleri içine alabilmek için siyasi program taslağına "Yeni Suriye Kürtlerin ulusal haklarının yanı sıra Kürt sorununu Suriye devletinin birliği temelinde çözmeyi garanti eder" cümlesini ekledi.³⁷ Kürtler ise SUK'u rejimin önerdiğinden farklı bir şey getirmemekle eleştirdi.

Aralık 2011'de sıra yeni anayasa tartışmalarına geldiğinde SUK, Kürtlerin ayrı bir etnik grup olarak tanınmasını, baskıların sona erdirilmesini, kurbanlara tazminat ödenmesini ve Suriye'nin bütünlüğü içerisinde Kürtlerin ulusal haklarının tanınmasını vaat etti. SUK Başkanı Burhan Galyun ise Kürtlerin federasyon talebini "hayal" olarak niteledi. İki taraf arasında orta yol bulmak için Ocak 2012'de Erbil'de Galyun ile Abdülhakim Beşar arasında gerçekleşen toplantı fiyaskoyla sonuçlandı.³⁸

SUK'un Kürtlere en fazla vaat edebildiği yerinden yönetimlerin güçlendirilmesi idi. ENKS'yi, SUK'a dahil etmek için 3 Nisan 2012'de İstanbul'da ilan edilen "Yeni Suriye'nin Ulusal Sözleşmesi"ne Kürtlerle ilgili bazı vaatler eklendi. Ancak Kürtler faslında Kürt dilinin tanınmaması nedeniyle ENKS yine ikna olmadı. Halbuki Tunus'taki toplantıda hazırlanan taslakta Kürt diline atıf vardı. Taslak İstanbul'a gelince değişti.

SUK'la ilgili Kürtlerin en büyük çekincesi kendi Kürtlerine haklarını tanımayan Türkiye'nin etkisi altında olmasıydı. Sonradan PYD'ye karşı Ankara'nın fiili müttefiki haline gelmekten çekinmeyen KDPS Genel Sekreteri Abdülhakim Beşar bile "SUK çok fazla Türkiye'nin nüfuzu altında. Kürtlerin haklarının tanınacağına dair yazılı ve uluslararası garantiler verilmeli. Haklarımızı elde edersek Türkiye de kendi Kürt nüfusunun haklarını tanıma yükümlülüğü altına girer" demekten kendini alamadı.³⁹ Beşar'ın dile getirdiği haklar dört başlık altında toplanıyordu:

- Hükümetin yetkilerinin dağıtılması (ademimerkeziyetçilik);
- Laik devlet;
- Kürt meselesinin anayasal olarak tanınması, Kürtlerin tarihi vatanlarının

37 "Two activists kidnapped and tortured by members of the PYD", KurdWatch, 11.08.2011.

38 Carnegie Endowment (Syria in Crisis), The Kurdish National Council in Syria, <http://carnegie-endowment.org/syriaincrisis/?fa=48502&reloadFlag=1>

39 Michael Weiss, "Kurd Leader: Revolution Won't Succeed Without Minorities" *The Atlantic*, 20.05. 2012.

da yaşadığının kabul edilmesi, Kürtlere uygulanan ayrımcı politikalara son verilmesi;

– Suriye'nin bütünlüğü içerisinde kendi kaderini tayin hakkının verilmesi.⁴⁰

Ashında Esad yönetimine alternatif olma iddiasıyla ortaya çıkan Batı-Körfez destekli muhalefetin Kürtlerin önündeki bariyerleri kaldırmaya niyeti olmadığı ta başından belliydi.

Muhaliflerin 26 Nisan 2011'deki ilk buluşmasının ardından 31 Mayıs-2 Haziran 2011'de Antalya'da yapılan ikinci toplantıda Kürtler kırmızı kartı gördü.

2005'te öldürülen Kürt alim Muhammed Maşuk el Haznevi'nin oğlu Muhammed Murad el Haznevi, toplantıda Kürtlerin anadilde eğitim ve özerklik taleplerini dile getirince sert karşılık buldu. Haznevi'ye sesini yükselten iki aşiret lideri salondan çıkartıldı. Toplantının sonuç bildirisinde Kürtlerin talepleri karşılık bulmadı. Bildiride şu ifadeler yer aldı:

Halk ayaklanmasının amacına ulaşması için barışçıl, ulusal, toprak bütünlüğünü savunan, yabancı askeri güçlerin müdahalesini kabul etmeyen ve hiçbir etnik yapının mağdur edilmediği bir oluşum desteklenmektedir. Tüm katılımcılar halkın Araplar, Kürtler, Süryaniler, Türkmenler, Çerkesler ve Ermeniler gibi birçok farklı milliyetlerden oluştuğunu teyit ediyor.

Birkaç partinin bireysel katıldığı toplantıyı PYD, Suriye Kürt Demokrat Parti, Sol Parti, Azadi, Gelecek Hareketi ve Pêşwerû dahil 12 Kürt parti boykot etti. Haznevi, boykotunun gerekçesi olarak "Böyle bir konferansla bir sonuç alınamayacağını düşünüyorlar. İkinci olarak da Türkiye'nin daha kendi Kürt sorununu çözmeden böyle bir konferansın Antalya'da yapılmasına izin vermesini samimiyetsizlik olarak değerlendiriyor olabilirler," dedi.⁴¹

Toplantıya katılan Kürt yazar Helim Yusiv, toplantının Antalya'da yapılmasını isabetli bulmadığını belirtirken Türkiye'nin neden Suriyeli Kürtlere bir şey öneremeyeceğini de şu sözlerle dile getiriyordu:

Çünkü Türkiye, muhtemelen Suriye'nin geleceğini kendi çıkarına göre dizayn etmeye çalışacaktır. Özellikle Suriyeli muhafazakâr kesim göz önünde bulundurulduğunda bu kaygım daha çok ete kemiğe bürünüyor. Ayrıca Türkiye'nin muhaliflere tolerans ve Kürtler konusunda sicili çok temiz değil. Türkiye'de 30 yılı aşkındır Kürtler özgürlük diyor, üzerlerinde uçaklar, tanklar eksik olmuyor. Arapçada bir söz var: "Sende olmayanı başkasına veremezsin." Peki, Türkiye sahip olmadığı bir şeyi Suriye halkına nasıl verebilir?⁴²

40 Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git Diren Kall*, s. 110.

41 "Konferansta Kürt Gerginliği", *Özgür Gündem Gazetesi*, 03.06.2011.

42 Selami İnce, "Suriye Kürtleri ne istiyor?", *BirGün*, 26.06.2011.

Helim Yusiv'e göre Antalya toplantısında, "Şeyh Murad Haznevi, Şeyh Maşuk Haznevi Araştırma Kurumu'nun temsilcisi olarak seküler bir devleti savundu. Bu birçok kesimden destek gören bir talepti. Tabii bu durum ve talep özellikle Müslüman Kardeşler'i telaşlandırdı. İmza toplayarak yeni Suriye için 'seküler' sözcüğünün sonuç bildirgesinde yer almamasına çaba harcadılar."

Müslüman Kardeşler'in Kürtlere yaklaşımı da 'İslam kardeşliği' vurgusuna rağmen Arap milliyetçilerinininkinden farklı değildi. Müslüman Kardeşler lideri Muhammed Riyad el Şukfa, Kürtlerin özerk bir oluşuma gitmesine itirazını şu sözlerle dile getirdi:

Bu yanlış. Bizim orada sıkı bağlantımız var. O bölgede hem Arap hem de Kürt köyleri var. Oradaki Kürtlerin sayısı da toplam nüfusun yüzde 5'ini geçmez. Diğerleri hep Suriye'ye entegre olmuş Kürtler.⁴³

Esad bile Kürtlerin kendi bölgelerindeki nüfuslarını yüzde 30 olarak veriyordu.

---

43 Utku Çakırözer, "Erdogan bizi hep kolladı", *Cumhuriyet*, 18.09.2012

PYD'nin Stratejisi: Üçüncü Yol

Suriye'de ABD'nin orkestra şefliğinde Katar, Suudi Arabistan ve Türkiye'nin silahlandığı gruplar ile hükümet güçleri arasında çatışmalar yayılırken PYD'nin öncülük ettiği Kürtler üçüncü yolu tercih etti. Ne Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) etiketini kullanan grupları kendi yerleşim merkezlerine soktular ne Suriye yönetimine kalkan oldular ne de Suriye ordusuna savaş açtılar.

Asayiş iç güvenlikten; YPG, Rojava'nın genel savunmasından sorumlu.

Daha önce de belirttiğim gibi PYD, Suriye genelinde muhalefetle ortaklığını da Suriye Ulusal Konseyi (SUK) yerine sol eğilimli Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Kurulu ile tesis etti. Kürt cephesinde ise Kürt Ulusal Konseyi'ni (ENKS) Mesut Barzani'nin yönlendirmesiyle Türkiye'nin çıkarlarına göre hareket eden çatı örgütü olarak gören PYD, Rojava'da diğer Kürt grupların yanı sıra Kürt olmayan gruplarla ittifaklar kurup yerelden genele toplumsal katılımı esas alan bir programı takip etti.

Temmuz 2012'ye kadar emin adımlarla giden PYD, Rojava'da fiili özerk bölge oluşumunun baş aktörü olarak umulmadık zamanlamayla denkleme girdi: Siyasal ve sosyal çalışmalara paralel silahlı bir gücü de organize eden PYD, 19 Temmuz 2012'den itibaren Kürt yoğunluklu bölgelerde kontrolü ele aldı.

PYD öncülüğündeki Kürtler, Şam'a karşı askeri, siyasi ve diplomatik cephe açan, Batı-Körfez ittifakıyla birlikte muhalefetin sivil ve askeri kanatlarını organize eden, cepheye savaşçı ve silah taşıyan Türkiye'nin, yelpazede zinhar görmek istemediği bir unsurdu. Haliyle AKP hükümeti "PKK'nin uzantısı, rejimin maşası, rejimin 'Kürt şebbihası', gücünü silahlarına borçlu, tabanı yok" argümanlarıyla PYD'yi dışlama yolunu seçti.

Soruna güvenlik odaklı devlet refleksiyle bakanların sınırlarını bozan mesele şuydu: Suriye yeniden şekillenirken Türkiye'nin güneyinde yüzlerce kilometrelik bir şeritte Kürt özerk entitesi şekilleniyordu. Bu entite *de facto* olarak kalıcı hale gelir ya da *de jure* olarak Suriye yönetimi tarafından anayasal bir çerçeveye alınırsa Kürt sorununu hâlâ çözememiş olan Türkiye'nin manevra alanı daralacak ve üzerindeki baskılar artacaktı. Buradaki yapının PKK ile ilintili olması temel sorundu.

Ancak PYD'nin tabansız olduğunu düşünen ya da Rojava'daki özerklik hareketinin aktörlerini tamamen PKK'ye eşitleyen anlayış sahadaki gerçeklerden kopuktu. PYD'nin Kürt muhalefetini rejim adına sindiren Şebbiha olduğu iddiası da öyle.

PKK ROJAVA'NIN NERESİNDE?

PKK lideri Abdullah Öcalan'ın PYD'nin tabanında ve yönetim kadrolarında önder olarak kabul edildiği sır değildi. Öcalan'ın portreleri birçok insanın evinde başköşedeydi. İdeolojik olarak PYD, PKK'nin çizgisindeydi. PYD'nin kontrolü ele aldığı bölgelerde yaptığı da, Öcalan'ın formüle ettiği 'demokratik özerklik' modelinin hayata geçirilmesinden başka bir şey değildi. Ancak özünde PKK kadrolarından gelen insanlar olsalar da PYD ve savunma gücü olarak şekillenen Halk Koruma Birlikleri (YPG) Suriyeliydi. İki yapı da geçmişte PKK ile ilişkisi olmamış yeni ve farklı dinamikleri barındırıyordu. Bölgenin kendine özgü koşulları, PYD'yi büyüten karmaşık dinamikler, kuru-

Rojava'da atışlar, posterler ve araçlardaki Öcalan fotoğrafları 'Öcalan Cumhuriyeti' izlenimi veriyor.

lan ittifaklar ve Rojava'nın yaslandığı PKK dışı sütunlar nedeniyle gelişmeleri PYD eşittir PKK şeklinde kurgulanan bir denklemle izah etmek zordu.

Bir tarafta PYD siyasal mücadelesini Suriye'de demokratik özerkliği inşa etmeye hasrettiğinden beri "Öcalan'ın felsefesine inanıyoruz ama PKK ile organik bağımız yok, Kandil'den emir almıyoruz" diyegeldi. Diğer tarafta TEV-DEM kuruluncaya kadar Rojava'daki Apocu Kürt hareketinin Kürdistan Toplumları Birliği'nin (KCK) çatısı altında olması, Öcalan'a bağlılığın Rojava'da yaygın olarak kendini göstermesi, YPG'nin omurgasını PKK içindeki Suriyeli Kürtlerin oluşturması, PKK'li bazı kilit isimlerin özerklik hareketinde rol alması, Kandil'in Rojava için seferber olması ve en önemlisi Öcalan'ın barış sürecinde devletle yaptığı görüşmelerde Rojava'nın ciddi bir pazarlık konusuna dönüşmesi, PKK liderinin İmralı'dan gönderdiği mesajlarla Rojava'da izlenmesi gereken yol haritasını bildirmesi PYD'nin PKK'yle organik bağı olup olmadığı tartışmalarını alevlendiriyordu.

PKK-PYD bağlantısıyla ilgili tartışmalar şu tür tespit ya da iddialar üzerinden geliyordu:

* "PYD'nin PKK ile ilişkisi birçok uzmanın öne sürdüğünün ötesinde daha az muğlaktır. PYD teknik olarak Öcalan'ın 2005'te kurduğu ve Kandil'deki PKK liderlerinin yönettiği KCK'nin bir parçasıdır. KCK Öcalan tarafından Irak, İran, Suriye ve Türkiye'deki federal bölgeler temelinde bağımsız konfederel Kürt bölgesi kurmak için oluşturuldu. Tarihsel olarak Suriye'deki PYD

ile Türkiye'deki PKK arasında belgeye dayalı farklılıkların stratejik değil taktiksel olduğu dikkate alınmalı.”¹

* PYD, YPG ya da TEV-DEM'de süreci yöneten bazı aktörlerin profilleri PYD'nin PKK'li geçmişine dair referansların başında geliyordu. YPG'nin tepesindeki kişilerden Şahin Cilo ya da Cezire ve Tel Ebyad'da askeri kanatta öne çıkan Cemşid Osman gibi bazı isimler PKK kadrolarından geliyordu.

* Kuruluşundan itibaren PYD'nin eylemlerinin odağında “Öcalan'a özgürlük” talebi ya da TSK'nin Irak'ın kuzeyinde PKK mevzilerine yönelik hava operasyonlarını protesto vardı. Bu minvalde en dikkat çekici eylemlerden biri 2 Kasım 2007'de Kamışlı ve Kobani'de düzenlenen protesto gösterileriydi. Polis dağılmamak için taş atarak direnen göstericilerden birini öldürmüş, ikisini yaralamış ve onlarcasını tutuklamıştı.

* Suriye'de isyan patlak verdikten sonra PKK, Kandil'deki Suriyeli savaşçıları PYD'nin silahlı kanadını organize etmek üzere bölgeye gönderdi.² Bu kadrolar YPG'nin omurgasını oluşturdu.

* PKK, İran Devrim Muhafızları'nın PJAK'ın mevzilerine yönelik ağır bombardımanı karşısında İran ile ateşkese varıp güçlerini Ağustos 2011'de sınırdan çekerek Suriye'deki gelişmelere odaklandı.

* Kandil'de gazeteci Kemal Çomani'ye konuşan Murat Karayılan ve diğer PKK yöneticileri, Suriye'de izlenen stratejiyle ilgili şunu söylüyordu:

PKK, PYD'nin de altını çizdiği gibi Suriye'nin bütünlüğü içerisinde demokratik özerklik yoluyla Kürtlerin demokratik haklarına kavuşmasını istiyor. PKK, Esad rejimini desteklemiyor ve Esad'ı bir diktatör olarak görüyor. Fakat Esad Kürtlere saldırmadıkça Kürtler savaşa girmeyecek. Onlar halkımıza saldırırsa elbette biz de halkımızı savunacağız. PYD ve Kürtler Esad iyice zayıflayınca kadar bekleyecek, sonra Kürt topraklarını özgürleştirmeye başlayacak.³

* 2012'de bölgede bulunan Amerikalı gazeteci David Enders, TEV-DEM yetkilisi Aldar Halil “Suriye'de PKK yok, sadece Suriyeli bir parti olan PYD var” dese de Kamışlı'daki Kürtlerin PKK'nin Rojava'ya 2.000 savaşçı gönderdiğini not ediyordu.⁴

Bütün bunlar PYD ve YPG'nin PKK'nin kontrolünde olduğu sonucunu çıkarmak için yeterli mi? Doğrusu PYD ve YPG temsilcileri bu konuda iddialara yanıt verirken epeyce zorlanıyordu. Tartışmasız gerçek, PYD'nin de

1 I. Tanır, W. Wilgenburg, O. Hossino, *Unity or PYD Power Play?*, Henry Jackson Society, 2012, s. 9.

2 “Syria's Kurds: A Struggle Within a Struggle,” ICG Middle East Report No: 136, 22.01.2013, s. 2.

3 Kamal Chomani, “PKK policies in Syria”, *Kurdistan Tribune*, 11.09.2012.

4 David Enders, “Competing senses of liberation, dread rule in Kurdish areas of Syria,” *McClatchy DC*, 15.08.2012.

YPG'nin de Apocu olduğuydu. TEV-DEM yönetim kurulu üyesi İlham Ahmed'in söylediği gibi:

Hareketimiz Öcalan'ın ideolojisinden faydalıyoruz ama fiziksel ve örgütsel olarak PKK'den bağımsızız.⁵

PYD Eşbaşkanı Salih Müslim de gösterilerin sürdüğü ve henüz PYD'nin Kürt bölgelerinde kontrolü ele almadığı dönemde Suriye yönetimine karşı devrimci bir gündemle değil PKK'nin çıkarlarına göre hareket ettikleri suçlamasına yanıt verirken şunu söylüyordu:

Dil okullarını ve kültür merkezlerini Suriye'de açtık, Türkiye'de değil. Apo'nun felsefesi ve ideolojisini Suriye'ye tatbik etmemizin bir nedeni var: Suriye Kürdistanı'nda Kürtlerin sorunlarına en iyi çözümü o sunuyor. Ama biz kimseden emir almıyoruz.⁶

Müslim'e göre PYD "Rejim yıkılmalı" diyenlerin aksine baskıcı sistemde köklü değişiklikler istiyordu. İktidarda kimin olduğu önemli değildi. Önemli olan Kürtlerin anayasal olarak tanınmasıydı. Kürtlerin bu talebini ne Esad yönetimi ne de Müslüman Kardeşler gibi yönetime alternatif olma iddiasındaki muhalifler kabul ediyordu.

Apocu Kürt hareketi örgütsel ağını genişletip sivil ve askeri anlamda yönetsel inisiyatifleri eline alınca ister istemez önceleri Bakur'a odaklı gündemini artan oranda Suriyelileştirdi. YPG, PYD'nin değil bütün Rojava'nın savunma gücüne dönüşürken Rojava yönetimi PYD kadrolarını aşan bir çeşitliliği yakaladı.

Tabii bu PYD'lilerin Türkiye'deki Kürtlerin yüzleştikleri sorunlarla ilgilenmekten vazgeçtikleri anlamına gelmiyordu. Özellikle Türkiye'de alarm zillerini çaldırmaktan kaçınan lider kadronun teskin edici demeçlerine karşın sahada PYD'lilerin kendilerini PKK'den ayrı gösterme gibi bir dertleri yoktu. Mesela 17 Ağustos 2012'de Kamışlı'da PYD'nin düzenlediği gösteride PKK'nin ilk silahlı eylemi olan 15 Ağustos 1984'teki Eruh baskınının yıldönümü kutlandı.⁷ Irak Kürdistanı'nda Mele Mustafa Barzani'nin liderliğinde gerçekleşen 1961 ve 1974 serhildanı Suriyeli Kürtler arasında nasıl kutsandıysa PKK'nin çıkışı da öyle karşılık buldu.

PKK'ye olan ilgiyi PYD'nin kurucularından Zuhat Kobani'ye sorduğumda bunu Kürdistan'ın parçaları arasındaki etkileşime bağladı:

Suriye'de PKK'den önce Mele Mustafa Barzani döneminde herkes KDP'liy-

5 "Syria's Kurds: A Struggle Within a Struggle," ICG, s. 27.

6 "Turkey's henchmen in Syrian Kurdistan are responsible for the unrest here", KurdWatch, 20.10.2011.

7 "PYD celebrates beginning of PKK's armed struggle", KurdWatch, 26.08.2012.

di. Mesela benim babam Mustafa Barzani'ye laf ettirmezdi. Rojava, öyle Bakur ve Başur'daki gibi serhildanlara sahne olmuş bir yer değildi. Kaderi Kürdistan'ın diğer parçalarındaki gelişmelere bağlıydı. PKK geldikten sonra Suriyeli Kürtlerin de yönü değişti. Nerede devrimci bir hareket geliyorsa Rojava oraya yöneliyor... Aslında Abdullah Öcalan 1998'de Suriye'den çıkmadan önce yasal bir oluşum için çalışıyordu. Bu çalışmalar neticesinde Suriye Demokratik Topluluğu kuruldu. Öcalan Suriye'den çıktıktan sonra bu örgüt başarılı olamadı ve devletin kontrolü altına girdi. Örgütün lideri Mervan Zırkı devlete yakın bir isimdi. PKK "Bu örgütü artık sahiplenmiyoruz" dedi ve örgüt feshedildi. Halep'te bir bürosu vardı. Öcalan'ın yeni yaklaşımı Kürdistan'ın her bir parçasında partileşmeyi öngörüyordu. Suriye'de yasal bir partinin olması fikrini rejimin adamlarına da kabul ettirmeye çalışıyordu. Yeni strateji her parçanın kendini örgütlemesi ve kendi mücadelesini sürdürmesiydi. PKK'nin miadı dolmuş gibiydi. Amaç her parçada halkın kendini örgütlemesiydi. PKK'nin bazı kadroları bu örgütlenmeye yardımcı oldu... PYD'nin oluşumuna yönelik çalışmalarda Fehman Hüseyin (Bahoz Erdal) yer almadı. Polat Can gerilla kamplarında eğitim almış olabilir ama PKK kadrosundan değildi. Redur Halil de öyle.

PKK içindeki en üst düzey Suriyeli Kürt olan Bahoz Erdal (Fehman Hüseyin), Ağustos 2012'de El Sefir'e verdiği röportajda, "Suriye'deki gelişmeleri çok yakından takip ediyoruz ancak PKK olarak şimdiye kadar Suriye'ye müdahale etmedik," diyordu.⁸ Ancak Kürtlerin kontrolü ele aldığı bölgelere yönelik Türkiye destekli örgütlerin saldırıları başlayınca Kandil gelişmelerden uzak kalamadı.

Abdullah Öcalan da, 24 Haziran 2013'te Bahoz Erdal ile Nurettin Sofi'ye şu mesajı gönderiyordu: "Suriye'deki uluslararası güçler her iki kampı da ayrı ayrı silahlandıracaktır. Biz kendi çıkarlarımız doğrultusunda gerekirse iki tarafla da ayrı ayrı taktik ittifaklar geliştirebiliriz."⁹

PYD'İN YASLANDIĞI TABAN

Türkiye'nin, PYD'nin tabansız olduğu ve elindeki silahlarla kendini insanlara dayattığı suçlamasına gelince; Türkiye'nin PYD'yi ekarte etmek için sahadada görmek istediği Kürt Ulusal Konseyi'ndeki (ENKS) örgütlerin çoğu tabela partisiydi. Toplumu mobilize edebilen, sorunlar karşısında örgütlü davranan ve savunma gücü olarak duruma hâkim olan tek örgüt PYD'yd.

2012'de Kamışlı'da kurulan Navenda Rojava ya Lêkolînên Stratejik (NR-

8 Wissam Matta, "PKK Claims: We Have Not Interfered in Syria So Far", *Al Monitor*, 15.08.2012.

9 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 97.

LS) adlı merkezin Kamışlı, Amude, Derik, Haseke ve Serê Kanîyê'de 1.000 kişiyle yaptığı ankete göre halkın yüzde 71'i özerklik sistemini destekliyordu. Bu merkezin raporlarına göre, Cezire Kantonu'nda Rojavalı aktörlerin gördüğü yüzde 60'lık desteğe karşın KDP çizgisindeki partilere destek yüzde 20 civarındaydı.¹⁰

KDP çizgisindeki partilerin gücüne dair araştırmacı Serhat Erkmen'in 2012'de yaptığı gözlem de şöyleydi:

KDP kendisine yakın olan siyasi partilerin aslında Suriye içinde güçlerinin son derece zayıf olduğunun farkındadır. Suriye'de Kürtlerin yaşadığı bölgelerden batıya doğru gittikçe ENKS'nin içindeki partilerin etkinliği yok denecek kadar azdır. ENKS'deki partilerin halihazırda etkinlik kurabildiği az sayıda yerleşim bulunmaktadır. Hatta Kamışlı dışındaki bölgelerde büyük ölçüde etkinliklerini yitirdikleri görülmektedir. Bu nedenle KDP, Suriye Kürtleri üzerinde PKK ile açık bir güç mücadelesine girse dahi mevcut şartlarda kendisine yakın grupları etkin kılabilmek şansı yok denecek kadar azdır.¹¹

Gazeteci-yazar Fehim Işık ise PKK'nin Suriye Kürtleri arasında yer edinmesi ve 2011 sonrası KDP ve KYB çizgisindeki partilerin inisiyatifi PYD'ye kaptırmasıyla ilgili bu kitap için şu değerlendirmeyi yaptı:

Suriye'de KDP ve KYB ile bağlantılı partiler neredeyse 2011'lere kadar pek de düşük profilli değildi. Her biri bağlantılı olduğu partinin etkisiyle, Suriye'de yaygın ve etkin bir tabana sahipti. Özellikle Kamışlı, bu iki partinin kadrolarının alabildiğine belirgin olduğu bir kentti. PKK'nin Suriye'de etkin olması, Türkiye ile benzer dönemlere rastlar. 1990'lardan sonra PKK taban bulmaya başladıkça KDP ve KYB bağlantılı partiler zayıflamaya başladı. Bu arada her iki tarafa mesafeli çokça grup oluşmaya başladı. Ancak Kamışlı'da neredeyse 2011 Suriye krizine kadar yine de etkin olanlar KDP ve KYB'ye bağlı gruplardı. Afrin ve Kobani'de durum farklıydı. Kobani, neredeyse 1980'lerden itibaren PKK etkisindeydi. Afrin ise tipik bir ticaret kentiydi. Bu bölgede PKK'ye destek ile PKK ile rejim arasındaki ilişkinin boyutları arasında doğrudan bir ilişki vardı. Yani Afrin siyasete mesafeliydi ve kime destek vereceğini konjonktüre göre belirliyordu. KDP ve KYB bağlantılı partilerin düşük profilli olarak tanımlanabileceği dönem, hiç kuşku yok 2011 ve sonrasıdır. Bu partilerin krize karşı etkin rol üstlenmemeleri, daha sonra silahlı direnişin devreye girdiği dönemde KDP ve KYB bağlantılı partilerin beklenen rolü oynamamaları, bu partileri PKK karşısında alabildiğine etkisiz bir hale getirdi.

10 İbrahim Okçuoğlu, "Rojava'da Devrim ve Yaşam", 28.08.2014, <http://ibrahimokcuoglu.blogspot.com.tr/2014/08/rojavada-devrim-ve-yasam.html>

11 Serhat Erkmen, *Suriye'de Kürt Hareketleri*, ORSAM, Rapor No: 127, 2012.

PYD pragmatist bir geleneği sürdürüyordu. İlk dönemlerde kafa karıştırıcı tutumlarıyla rejim adına hareket ettiğine dair kuşkuları üzerinde toplayan PYD, bazı Kürt partiler ve İstanbul'u mesken tutan diğer Suriyeli muhaliflerden tepki çekme pahasına inisiyatifi ele alıp krizi özerkliğin inşası yönünde fırsata çevirdi. Haseke ve Kamışlı merkezdeki durumun aksine PKK'nin vaktiyle kendine yer açmış olduğu Afrin, Kobani, Serê Kanîyê, Derik gibi yerlerde PYD zaten hâkim güçtü. Buralarda hızlıca 'demokratik özerklik' pratiği sergilemeye başladı.

Sahada çalışan akademisyenlerden Seda Altuğ'un PYD'nin yükselişinin neden sadece silah gücüne bağlanamayacağına dair Aralık 2012'de benimle paylaştığı tespitleri şöyleydi:

PYD ayaklanmadan önce özellikle doğuda daha fazla kırsal bir desteğe sahipti. (Batıda) Afrin'de tabanı daha çeşitli. 2004'ten itibaren rejime muhalefet etmeye başlayınca tabanı değişti ve kentselleşmeye başladı. Sokaklara çıktılar ve 2004 Kamışlı olaylarında baş aktör oldular. Toplumunu mobilize ettiler. Önceden sadece gerilla desteğine sahiplerdi. Ama toplum desteği genişledi ve çeşitlendi. 2011'den sonra insani yardım ve güvenliğe el attılar. (Kamu stoklarını ele geçirdikten sonra) ortaya atılan yolsuzluk suçlamalarına rağmen hiçbir şey yapmayan diğer partileri gölgede bıraktılar. Babası KDP'li olanların çocukları PYD'ye yöneldi. Afrin, Kobani ve Derik'te çok güçlüler. Kamışlı'da durum karışık. Amude'de ise dindar bir muhalefet var. Ayrıca burada liberal-solcu Tensikiyat (Yerel Koordinasyon Komiteleri) öne çıkıyor. Tensikiyat hem Kürt (Mahabat Cumhuriyeti) hem Suriye hem Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) bayrağıyla eylem yapıyor. PYD ile araları bozuk. Ama Amude'de de PYD'nin halkevleri var, okullarda Kürtçe eğitim veriyorlar. PYD'nin şu anki silahlı gücü gerilla (PKK) değil. Kandil'den gelen çok az. Gövdesi halk. YPG sivillerden oluşuyor. Tabii "PKK değiliz" diyorlar ama her yerde Öcalan'ın fotoğrafları var.

27 Şubat 2015'te İmralı Adası'nda yapılan görüşmede MIT yetkilisi, Öcalan'ın Suriye'de 20 yıl kaldığını hatırlatması üzerine bu gerçeği teslim ediyor: "Biliyor musunuz, oradaki evlerde gördüm. Sizin resimleriniz hâlâ duvarlarında asılıydı."¹²

'PYD REJİMİN MAŞASI' TARTIŞMASI

PYD rejim adına hareket etmek, diğer muhalif Kürtleri bastırmak ve gücü tekeline almakla suçlanıyordu. 2011'de Kürt gençlik hareketleri ve diğer partiler gösterilerle yetinirken PYD toplumsal örgütlenmeye odaklandı.

12 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 418.

‘Yeni bir toplum inşa etme’ sloganıyla mahalleleri örgütledi, Kürtçe dil okulları, kültür evleri, kadın ve gençlik merkezleri açtı. PYD’nin bunları rejimle anlaşma olmadan yapamayacağına dair Kürt partiler içinde yaygın bir kanaat oluştu.

PYD lideri Salih Müslim ve diğer PYD yöneticilerinin, haklarında hapis cezaları olduğu halde Nisan 2011’de Güney Kürdistan’dan döndüklerinde tutuklanmamaları da rejimle gizli işbirliğinin alameti sayıldı. Aslında Beşşar el Esad 8 Mart 2011’de kısmi af, 31 Mayıs 2011’de genel af ve 11 Ocak 2012’de tekrar genel af ilan etmişti. Bu af lar sayesinde sonradan silahlı ya da sivil kalkışmaya öncülük eden bütün siyasi tutuklular özgürlüğüne kavuşmuştu. PYD’yi rejim adına hareket etmekle suçlayanların başında gelen Gelecek Hareketi’nin lideri Mişel Temmo da aftan yararlanan muhaliflerden biriydi.

PYD’nin kurucularından Zuhat Kobani bu konuda bana şunları söyledi:

2011’de olaylar başladığında rejim sadece PYD değil tüm Kürtlere karşı yumuşak bir politika izledi. “Salih Müslim tutuklanmadı çünkü rejimle anlaştı” deniliyor ama (SKDP Başkanı) Abdülhakim Beşar dahil diğer partilerin liderleri de buradaydı, onlara da kimse dokunmadı. Rejim bu politikayla dışarıya şu mesajı vermeye çalıştı: “Bakın Kürtler isyan etmedi.” Çünkü en fazla sorunu olan Kürtlerdi. Ayrıca rejim ağırlığı merkeze verdi çünkü Suriye’yi düşüren hamle Kamışlı’da değil Şam’da gerçekleşecekti.

Bir diğer kuşku nedeni PYD’nin diğer partilerin aksine federasyon modelini reddetmesi ve “Rejim yıkılmalı” sloganını kullanmamasıydı.

PYD rejimle işbirliği suçlamalarını hiçbir zaman kabul etmedi. PYD Eşbaşkanı Müslim, Ekim 2011’de bir röportajında dil okulları ve kültür merkezlerinin açılışı için rejimden izin alma gereği duymadıklarını, bunun için yasal zemin olmadığını, basitçe isyandan faydalandıklarını ve bunun tarihi bir şans olduğunu ve rejimin Kürtlerden göreceği karşılık yüzünden saldırma seçeneğinin kalmadığını ifade ediyordu:

Suriye’ye döndüğümde partinin silahlı kadroları bana eşlik ediyordu. Bu mücadelede partime liderlik etmek için geldim. Devlet şunu biliyor ki eğer PYD liderleri tutuklanırsa her yerde ciddi protestolar olacaktır. Bu da devletin çikarna değil.¹³

Suriye güçlerinin Kamışlı, Haseke ve Rimelan’dan, bazı bölgeler hariç, çatışma olmadan çekilmesi nedeniyle gündeme gelen “Rejim kasten Kürt bölgelerini PYD’ye teslim etti” iddiasına dair de Müslim’in yanıtı şuydu:

13 “Turkey’s henchmen in Syrian Kurdistan are responsible for the unrest here”, KurdWatch, 20.10.2011.

Kürtlerle hükümet arasında fiili bir mutabakat var. Güvenlik güçleri Suriye'nin Arap vilayetlerinde gösterilere karşı aşırı derecede dağılmış durumda ve Suriye Kürdistanı'nda yeni bir cephe açacak gücü yok. Bizim açımızdan da ordunun buradan uzak durması gerekiyor. PYD, Baas rejimi yıkıldığında kontrolü ele alacak kapasiteye sahip organizasyonlar ve komiteler kurmakla meşgul.¹⁴

PYD'nin rejim ve muhalefet arasındaki ince ip üzerindeki dansına dair Serhat Erkmen'in gözlemi de şuydu:

PKK/PYD'nin stratejisinin en önemli boyutlarından birisi Suriye rejiminin düşme zamanlamasına göre kendisini ayarlaması oldu. Çabuk taraf değiştirmede. Uzun süre rejimle işbirliği yaptı. Ama zayıfladığını görünce kolayca taraf değiştirme arayışına girdi... PKK'nin stratejisinin en önemli boyutlarından birisi Suriye'de kısa süre önce yapılan seçimlere katılmak oldu. Tüm dünyada meşru olarak görülmeyen ve muhaliflerin ciddiye bile almadan boykot ettiği seçimlere katılan PYD, bugün "Batı Kürdistan Halk Konseyi" dediği kurumlarını bu seçimde seçilen kişilerin yerel idaredeki konumu ve rolüyle sağlıyor. Yani bir ölçüde kendisine meşruiyet alanı sağlayabilmek için Esad'ın yaptığı seçimi kullandı ve şimdi eski rejim yerini terk ederken onun yerini o bölgelerdeki halkın seçilmiş temsilcileri olarak ortaya çıkan ya da gösterilen PYD'liler alıyor.¹⁵

Sonraki dönemlerde herkesin şahit olduğu çatışmalar bir yana PYD ile rejim arasında hiç sorun ya da çatışma çıkmadığı tespiti ilk zamanlar için de yanlış. Sözgelimi PYD, 3 Eylül 2012'de Kamışlı'da genel grev çağrısı yaptı, PYD'ye sempati duymayan esnaf bile çağrıya uyararak kepenk kapattı. Protestonun nedeni yüzlerce gence gelen askerlik celbiydi.¹⁶ Bu yönetime açık bir meydan okumaydı.

Yine 6 Eylül 2012'de Halep'te PYD'nin kontrolündeki Şeyh Maksud'a düşen top mermileri 21 Kürt'ün ölümüne yol açtı.¹⁷ İntikam çağrısı yapan YPG, Afrin'de karakol basıp askerlerden üçünü öldürdü, beşini esir aldı ve silahlarla el koydu. Kobani ve Derik'te de bazı askerler kaçırıldı.¹⁸

Kürtlerin kontrolü ele aldığı süreçte de belli yerlerde çatışmalar yaşandı. Kürtler hâkimiyetlerini tahkim ettikten sonra da çatışmalar eksik olmadı. Söz gelimi 31 Ocak 2013'te Halep'te Kürt semti Eşrefiye'ye kaçan ÖSO militanlarını hedef alan ancak 23 sivilin ölmesiyle sonuçlanan saldırıya misilleme olarak

14 "Kurdish Leader: We Oppose Foreign Intervention in Syria", *Rudaw*, 17.11.2011.

15 Serhat Erkmen, "Suriye'de Kürt Hareketleri", ORSAM, Rapor No: 127, 2012.

16 "PYD forces strike," *KurdWatch*, 06.09.2012.

17 "Deadly Attack Claims Many Lives in Aleppo's Kurdish Sector", *Rudaw*, 08.09. 2012.

18 "PYD Kills Syrian Soldiers in Revenge Attack," *Rudaw*, 10.09.2012.

YPG, hükümet güçlerine saldırdı. 8-11 Şubat'ta Eşrefiye semtinde YPG ile hükümet güçleri arasında şiddetli çatışmalar yaşandı. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'ne göre hükümet güçlerinden üç asker ve beş milis öldü. YPG ise kendi kayıplarını yedi olarak verirken hükümetin 48 asker kaybettiğini öne sürdü.

MÜSLİM: HEM BARZANİ HEM ÖCALAN'A SEMPATİMİZ VARDI

Suriye krizinde en fazla konuşulan isimlerin başında gelen PYD Eşbaşkanı Salih Müslim'e kendi hikâyesini ve tartışma konusu olan pek çok meseleyi sordum.

• *Bir dönem KDP'li olduğunuz söyleniyor. Nasıl oldu da siyasi çizginiz değişti? Biraz kendi hikâyenizi anlatabilir misiniz?*

– Ben köylü çocuğuyum. Kobani'ye 7 km mesafede bulunan Şeyran köyünde 1951'de doğdum. Orta ve lise eğitimimi Suriye'de tamamladım. 1970'te İstanbul Teknik Üniversitesi Kimya Fakültesi'ne girdim, 1977'de mezun oldum. Önce Londra'ya gittim sonra Suudi Arabistan'a. 1978'den 1990'a kadar aralıksız Suudi Arabistan'da çalıştım. 1990-1992 arasında oraya gidip geldim. 1993'te Halep'te mühendislik ofisi açıp çalışmaya başladım. Hâlâ Halep Mühendisler Odası'nın üyesiyim. Politik olarak da 1970'lere kadar Mele Mustafa Barzani'nin başlattığı ayaklanma vardı, sempati duyuyorduk.

• *KDP içinde siyasi faaliyette bulundunuz mu?*

– Hayır, onlarla politik çalışma içinde yer almadım. Lisedeyken bir yurtsever olarak ilgimiz vardı. Ama örgütlenme içinde değildik. Türkiye'de de öyleydik, ilgimiz sempatizan düzeyinde kaldı. İsyen zirvesindeydi, gelişmeler

Salih Müslim Muhammed: "Köylü çocuğuyum. Şeyran'da 1951'de doğdum. 1970'te İstanbul Teknik Üniversitesi Kimya Fakültesi'ne girdim. 1970'lere kadar Mele Mustafa Barzani'nin başlattığı ayaklanma vardı, sempati duyuyorduk. 1980'lerde PKK ile ilgili gelişmeleri takip etmeye çalıştım. PKK ile örgütsel bir bağım olmadı. Bir yurtsever olarak takip ediyordum."

çok ilgimi çekiyordu. İzliyordum, sempaticandım ama örgütsel bir çalışma içinde değildim. Suudi Arabistan'a gidinceye kadar böyleydi. Ondan sonra evlendim. Suudi Arabistan'da da 1980'lerde Türkiye'deki gelişmeleri yakından izliyordum. Türkçe bildiğim için PKK ile ilgili gelişmeleri izleyebiliyordum. Orada da bir sempatican olarak PKK ile ilgili gelişmeleri takip etmeye çalıştım. Gündemde Irak-Iran Savaşı, Halepçe katliamı vardı.

• *PKK ile örgütsel bir ilişkiniz olmadı mı?*

– Hayır, bir Kürdistan yurtseveri olarak takip ediyordum. Gelişmeler açısından PKK hareket olarak daha öndeydi ve güncelliğini koruyordu, basından takip ediyordum. Ama örgüt ilişkisi yoktu. Suriye'ye gittiğimde Abdullah Öcalan'la Şam'da falan bir-iki kez görüştüm. Sempaticimiz arttı. Ama sempati düzeyinde kaldı. Suriye'ye döndükten sonra hem Kobani hem Halep'te yaşıyordum. Toplum içinde yerimiz vardı. Toplumla ilgileniyordum. Bu dönemde de politik bir örgütlenme içinde olmadım. 1998'e kadar fikir düzeyinde kendi örgütlerimizi kurmamız gerektiği konusunda tartışmalar yürüttük. Bu tartışmaların sonucunda Suriye Demokratik Topluluğu'nu kurduk. İçinde Araplar da vardı. Bu örgüt 2002'de feshedildi. Sonra PYD'nin oluşumuna yöneldik. PYD oluşumunun öncülerinden biriyim. Ortada bir taban vardı. Sayın Öcalan'ın Suriye'de kaldığı dönemde halk arasında taban oluştu. Biz o tabandan yararlandık. 20 Eylül 2003'te PYD'yi o taban üzerine kurduk. PYD'yi Suriye Kürtlerinin partisi olarak kurduk.

• *Suriye Demokratik Topluluğu neden dağıldı?*

– Bu topluluğun başında Mervan Zırkî vardı. Şamlı bir Kürt. Baktık ki rejimle bağlantıları var, o yüzden bıraktık.

• *PYD'nin oluşumunda sizinle birlikte hareket edenlerin hepsi Öcalan'ın fikirlerine inanan kişiler miydi?*

– Çoğunluğu benim gibi sempaticandı. Aramızda fikir ortaklığı vardı. Bizi KDP gibi partilerden ayıran düşünce ortaklığıydı.

• *Öcalan'ın Suriye'den çıkartılması ve Adana Anlaşması'nın ardından tasfiye operasyonu başladı, PKK kadroları yakalanıp Türkiye'ye teslim edildi. Oluşan boşluğu doldurmak için de PYD kuruldu. Bu açıdan PYD, PKK'nin bir devamı sayılmaz mı?*

– PKK'nin uzantısı değildi, hiçbir zaman da olmadı. Suriye'nin koşulları farklı. Hem rejim hem toplum hem de Araplarla ilişkiler açısından değişiklikler var. PKK dahil diğer Kürdistanli hareketlere sempati duyuyorduk ama bizim derdimiz başkaydı. PYD, Suriye'ye yönelik.

• *Kamışlı olayları sonrası siyasal bilinçlenme süreci yaşandı. Çok sayıda kişi hapis yattı. O dönemde yaşadıklarınızı paylaşabilir misiniz?*

– Suriye sistemini iyi bilmeniz gerekiyor. “Bir zanlı yakalanır, mahkeme-ye çıkartılır, hâkim karar verir” gibi bir sistem yoktu. Kürt meselesiyle ilgili üç istihbarat örgütü vardı: Siyasi Güvenlik, Askeri Güvenlik ve Devlet Güvenlik. Bunlar insanları yakalıyordu; birini iki sene, üç sene içeride tutuyorlardı, sonra bir gün gelip “Evine git” diyorlardı. Mahkeme falan yoktu. Parti kurulduktan sonra 12 Mart 2004’te Kamışlı serhildanı başladı. En fazla bizim kitlemiz karşı çıktı. O olaylar bir provokasyondur. ABD’nin Irak’a müdahalesi başlayınca sıra Suriye’ye gelecek diye senaryolar konuşuluyordu. Bunun üzerine yürütülen bir propaganda ve ajitasyon vardı. Suriye Kürtleri ayaklanacak diye bir komplo vardı. Rejim de ayaklanma başlamadan Kürtlere gözdağı vermek için bu oyunu tezgâhladı. Ama oyun tutmadı ve Rojava’daki Kürtler sinmek yerine ayaklandı. Rejim diğer Kürt partilerini tanıyordu ve bunların ayaklanacağını düşünmüyordu. Peki, bunu kim yapabiliirdi? Yeni kurulmuş PYD. Bunlar devrimciydi, Apocuydu. O yüzden baskı bizim tabanımıza yöneldi. Tutuklanan ve işkence görenler bizim tabanımızdı. Beni de defalarca tutukladılar, defalarca soruşturma geçirdim. Üç istihbarat servisi de sırasıyla tutukluyordu. Bir hafta, bir ay, iki ay içeride kalıyordum. Tek seferde en fazla dört ay tutuldum. İşkence altında tek kişilik hücrelerde kaldım. Bu süreç benim için 2007’ye kadar devam etti. 2007’de Kobani’de askeri istihbarattan biri öldürüldü. Bunun suçunu PYD’ye yüklediler. 27 Kasım 2007’de bizim evi bastılar, beni yakalamak için. Ben evde olmadığım için eşimi (Ayşe Efendi)¹⁹ alıp içeri attılar. Bir yıl içeride kaldı. Arandığım için yeraltına kaydım. Üç sene ortalıklarda görünmedim. Güney Kürdistan’da sınıra yakın bizim (Gare Dağı’nda) bir kampımız vardı, Mayıs 2010’da oraya gittim.

• *Üç yıl yakalanmadan nasıl yaşadınız?*

– İşlerimi yeraltından yürütüyordum. Çoğunlukla Halep’teydim. Kürtlerin değil Arapların yoğun olduğu mahallelerde kaldım. Tedbirli hareket ediyordum, bu yüzden yakalanmadım.

• *Sizin hakkınızdaki eleştirilerden biri şöyle: “Salih Müslim arandığı halde 2011’de Suriye’ye döndüğü zaman tutuklanmadı, bu da rejimle anlaşarak döndüğünün kanıtı.” Neden tutuklanmadınız, bir anlaşma mı oldu?*

– Güney Kürdistan’da kamptayken parti kongresi yapılmış ve ben başkan

19 Hapisteyken adli suçlularla aynı koğuştaki tutulan Ayşe Efendi, Rojava’da özerkliğin inşası sürecinde Kobani Halk Meclisi Eşbaşkanlığı görevini üstlendi. Salih Müslim ile beş çocuk sahibi olan Efendi, 22 yaşındaki oğlu Şerwan’ı 2013’te IŞID’in saldırısında kaybetti.

seçilmiştim. Suriye olayları Mart 2011'de başladığında ben nisanda Suriye'ye döndüm. O zaman yaptığımız değerlendirme şöyleydi:

“2003'ten beri rejimle kavgalıyız. En büyük parti biziz. Rejim bu zor dönemde Kürtlere düşmanlık yapmak istemez. Kürtleri kışkırtmak istemez. Ben de en büyük partinin başkanıyım. Diğer Kürtler de Suriye'deydi. Kimseye dokunmadılar. En büyük partinin başkanıysam bana da dokunmazlar, dokunsalar da pişman olurlar.” Değerlendirmemiz böyleydi. Yakalan-sak ya da öldürülsek de halkın içinde olmamız gerekiyordu. Kararımızı ver-dik ve uyguladık. Kimsenin beklemediği sırada Kamışlı'da kalabalığın ara-sında ortaya çıktım. Halk beni omuzlarına aldı. Ne rejim ne de başkaları bu-nu bekliyordu. Ayrıca kendimizi koruyorduk. Benim yatacağım yeri kimse bilmiyordu, hep yer değiştiriyordum. Halkın içindeyken halk bizi koruyor-du. Kamışlı'dan Afrin'e, Afrin'den Şam'a kadar hep öyle hareket ettik. Hiç-bir şekilde rejimle anlaşma yapmadık. Dönersek ne olur diye bir öngörude bulunduk ve aldığımız kararı uyguladık. Her şey öngördüğümüz gibi oldu. “Neden Salih Müslim yakalanmadı?” sorusunu bana değil rejimin adamlarına sormaları gerekiyor. Halkın arasında olmadan bu devrim sürecini yü-rütemezdik.

• *Sizi suçlayan partilerin rejimle ilişkileri nasıldı?*

– Rejimle ilişkiler 2004'ten sonra değişti. Rejim bütün suçları PYD'ye yükleyince diğer partileri kucağına aldı. Onlara söylediği şeydi: “Ne yaparsanız yapın PYD ile ilişki kurmayın” Bize selam bile vermiyorlardı çünkü rejimden korkuyorlardı. Biz ilişki kurmaya çalıştık ama bizden kaçıyor-lardı. 2011'e kadar bu durum devam etti. Biz döner dönmez bunları tek-rar birleştirmeye çalıştık. 14 partiyi cesaretlendirmeye çalıştık ama yapamadık. Beraber hareket etme konusunda bir türlü ikna edemedik. 14 Mayıs 2011'de beraber hareket etme konusunda bir taslak üzerinde uzlaştık ama kaçtılar. Halka deklare etmek istedik, tekrar kaçtılar. Sembol meselesini sorun haline getirdiler. Sarı, kırmızı, yeşil renkleri asmaya çalıştık, onu da kabul etmediler. Suriye bayrağından başkasını kabul etmediler. On-lar hiçbir zaman rejimden uzak değillerdi. Bizi de o tarafa çekmeye çalış-tılar. Yalnız Nisan 2011'de döndüğümde baktım ki devrimciyim diyen kesimler gösteri yaparken çıkış yeri olarak camiyi kullanıyor. “Niye camiden çıkıyorsunuz?” dedim. Allah-u Ekber diye bağırarak toplanıyorlar. Genç-lerimizi de bu şekilde yönlendiriyorlardı, bunu engellemeye çalıştık, “Ba-sa'a karşıyız diye Müslüman Kardeşler'in parçası olmanın anlamı yok,” de-dik. Biz meydanlarda toplanıyorduk. Onlar camiden 1.000 kişiyle çıkıyor-sa biz meydanda 5.000 kişiyle toplanıyorduk. Suriye devrimi bu yanlışlık-lardan dolayı bu hale geldi. Bir tarafta rejime karşı çıkıyorsun ama diğer

taraftan bu şekilde cihazları destekliyorsun. Biz bunun parçası olmak istemedik, bu yüzden bize karşı propaganda başlattılar “rejimi destekliyor” diye. Bu karalamalar bir odaktan çıkıyordu, bunların başındakiler de zaten Türkiye’deydi.

• *KurdWatch’ın yayımladığı haberlerde hep PYD’ye yönelik suçlamalar var. “PYD baskın yaptı”, “Gösteride PKK bayrağı açıp olay çıkardı”, “Göstericileri tehdit etti, adam kaçırdı, işkence yaptı” vs. Bu haberlerin gerçeklik payı yok mu?*

– Bu örgüt Almanya kaynaklıdır ve bazı istihbarat servisleriyle ilintili olduğunu biliyoruz.

Bu site karşı tarafın ne kadar örgütlü çalıştığının bir göstergesidir. Öcalan posterleri başta yoktu, sonra ortaya çıktı. Halka ne taşıyacağını dayatmadık. Herkes kendi rengi ve sloganıyla çıksın dedik. KDP bayrakları da vardı. biz buna karışmıyorduk. Ama KurdWatch bunu iki nedenle yapıyordu. Bizi rejim yanlısı suçlayarak diğer devrimci grupları bizden uzaklaştırmaya çalıştılar. İkincisi “Bunlar PKK’nin uzantısı” diyerek bizi de terör örgütü listesine koydurmayı amaçladılar. Bunları sistemli bir şekilde dile getirdiler.

MIT’in de bu çabalardan uzak olmadığını tahmin edebiliyoruz.

• *Gelecek Hareketi lideri Mişel Temmo’nun öldürülmesinden dolayı PYD de suçlandı. Bu suikast çözülebildi mi? Arkasından ne çıktı?*

– Kimin öldürdüğünü bilmiyoruz, merak konusudur, ciddi bir olaydır. Temmo’nun iki taraftan düşmanı vardı. Kürt kimliğiyle öne çıkan biriydi. Kürtlerin öne çıkmasını ve toparlanmasını istemeyen tarafları biliyorsunuz. AKP bunların başını çekiyor. İkincisi rejime karşıydı. Devrimci bir insandı ve Kürtlere önderlik edebilirdi. Karizması vardı. O yüzden rejim için de tehlikeliydi. Üç yıl hapiste kaldı. Yani hem rejim için hem de Kürt halklarından korkanlar için bir tehditti. Temmo öldürüldüğü gün yurtdışına çıkacaktı. Onun çıkacağını yakın çevresinden en fazla dört kişi biliyordu. Bunun için çok karanlık bir olay. Elimizde somut bir şey yok.

• *Temmo Türkiye’nin desteklediği Suriye Ulusal Konseyi’ne yakın bir isimdi. Bu açıdan Türkiye’yi suçlamak ne kadar mantıklı?*

– Kürtleri toparlayacak bir lider olarak görüp hedef almış olabilirler. Bilmiyoruz. Sadece bir değerlendirmede bulunuyoruz. Rejim de yapmış olabilir. Zaten en büyük şüphe rejim üzerinde.

• *Fakat arkadaşları Temmo’nun öncesinde PYD’liler tarafından tehdit edildiğini söylüyor. PYD ile sorunu neydi?*

– Aramızda görüş ayrılığı vardı. Hapse atılmadan önce bir-iki kez kendi-

siyle görüşmüştüm. 2006'da ona "Kardeşim biz seninle yakınlaşmaya çalışıyoruz sen kalkıp bizim aleyhimize çalışan bazı insanları topluyorsun, bize ihanet etmiş kişilerle çalışıyorsun," dedim. 2004'te bazıları PYD'den ayrıldı.

• *Rêkeftin grubunu mu hastediyorsunuz?*

– Evet. Rêkeftin'i toparlamaya çalışıyorlar. Bizim üyelerimizden Şilan, Kasım 2004'te şehit edildi, izler o çevreye gidiyordu. Birkaç kez partimizin Kamışlı sorumlusu İsa Hüso'yla²⁰ görüşmeye giderken Rêkeftin üyelerini de yanlarında götürüyorlar. "Siyaset yapacaksan bunları toplama, bize yaramayan size de yaramaz," dedim. Bu kişiler bizden ayrılmış, bizim partimizden bazıları bu kişiler tarafından şehit edilmiş. Zaten hapse girdikten sonra bizim ilişkimiz kalmadı.

• *Rêkeftin Osman Öcalan'la bağlantılıydı değil mi?*

– Öyleydi.

• *Rêkeftin liderlerinden ikisinin Süleymaniye'de öldürülmesinin PYD ile bir ilgisi var mı?*

– Suikastla bizim ilgimiz yok. Biz Suriye dışında faaliyet yürütmüyorduk.

• *Bu olay Osman Öcalan ile Kandil arasında bir hesaplaşmadan kaynaklanmış olabilir mi?*

– Olabilir.

• *2012'de Suriye güçleri çekilirken rejimle herhangi bir temas, müzakere, koordinasyon ya da anlaşma oldu mu?*

– Hayır efendim öyle bir şey olmadı. Bazıları başka taraflara çekmeye çalıştı. Bizim olayımız farklıydı. Biz halkı örgütlemeye çalıştık. 2007'de üçüncü kongrede demokratik özerklik kararını almıştık. Detaylar üzerinde çalışıyorduk. 2011'de devrim başlayınca biz halkı her yerde örgütlemeye çalıştık. Halkı kendini koruyacak hale getirdik. Bizi bu adıma zorlayan ikinci şey şuydu: Diğer yerlerde çatışmalar başlamıştı ve giderek bize doğru geliyordu. Devletin bu bölgeden çıkarılması halinde savaşın bizim sokaklarımıza gelmeyeceğini düşündük. Devlet giderse dinci gruplar buralara saldırmaz, saldırı olursa da kendimizi savunuruz dedik. Ve Kobani'den başladık. Devlet kurumlarını çembere alıp "Çıkmın," dedik. "Birbirinizi öldürecekmeniz gidin başka yerde öldürün," dedik. Rejimle savaşsaydık dinci kesimleri korumuş olacaktık, dinci kesimlerle savaşsaydık rejime yardımcı olacaktık. Biz üçüncü yolu seçtik. Rejim güçlerine bölgeyi terk etmeleri için 12 saat verdik. Ba-

²⁰ PYD temsilcisi İsa Hüso 2013'te aracına bomba konularak öldürüldü.

zı yerlerde direndiler. Mesela Gir Ziro'da kuşatma 12 gün sürdü, çatışma yaşandı, kayıplar oldu.²¹

• *Peki, Kamışlı'da sınır kapısı, havaalanı ve kamu binalarının olduğu bölgeyi neden ele geçirmediniz?*

– Halka hizmet veren yerlerin açık kalmasını istedik. Mesela BM çocuk aşısı getiriyor ama resmi kanallardan getiriyor. Bu yüzden sınır kapısı açık kalmalı dedik. Havaalanı da halkın dışarıyla bağlantı kurması açısından önemliydi. Devlet kurumudur ama rejimin parçası değildir diyerek bu yerlerle ilgili hassas davrandık. Halk zarar görmesin diye. Havaalanı mecburiyettir. Ayrıca Suriye'den ayrılma düşüncesinde değiliz, rejime karşıyız ama Suriye'nin bir parçasıyız.

---

21 Girkê Legê'ye bağlı Gir Ziro'da 9 Ocak 2013'te YPG ile Suriye askerleri arasında çıkan çatışmanın ardından askeri tabur Kürtler tarafından kuşatılmıştı. Tabur komutanının öldürülmesinin ardından 20 Ocak'ta 134 asker teslim olmuş ve bölge YPG'nin kontrolüne geçmişti.

Rojava'nın Doğusu: Komünden Meclise

Rojava'da özerkliğe giden yolda sadece PYD'nin askeri gücüne projeksiyon tutarak sahada yapılan örgütsel çalışmaları ve kurulan ittifakları gömezden gelmek yanıltıcı. Kürt hareketinin övünerek 'Rojava Devrimi' ifadesini kullanmasının arkasında değişim dinamiğini çok iyi kullanan bir mücadele yaşıyor. Mahalle ve köylerde başta kadınlar ve gençler olmak üzere, halkı siyasal, sosyal ve kültürel süreçlere dahil eden komün ya da yerel meclis örgütlenmesi PYD'nin toplumsal taban oluşturmasını sağladı. Bu çalışma toplumsal örgütlülüğü artırdığı gibi savaş koşullarında halkın gündelik sorunlarına çözüm bulan mekanizmalar üretti.

Zapatista taktiği

Kürtler Zapatista taktiğini izledi. Bu yolda parola dört kelimedenden ibaretti: "Çatışmadan kaçın, toplumu örgütle."

Bu taktik, Kürtlerin neden Suriye ordusuyla çatışmak istemediğini de bir nebze anlatıyordu.

Wageningen Üniversitesi'nden Dr. Joost Jongerden, Rojava'daki özerklik hareketi ile Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (EZLN) arasında şu karşılaştırmayı yapıyor:

Kürdistan'da geliştirilen demokratik özerklik ve demokratik konfederalizm, açıkça, Zapatista'nın Chiapas'ta kurduğu (Güney Meksika) özerk belediyelere ve özerkliğin uygulanması ise kendini örgütleyen ve yöneten yapılar ve yetkelerinin aşağıdan yukarı gelişimine benzer. PKK gibi, EZLN de iktidarı

ele geçirmek (devletin kontrolü anlamında) için değil, ama özerkliğin ortaya çıkabilmesi için uygulamalar ağı oluşturarak, devletin egemenlik gücüne yönelik alternatifler geliştirmek istediğini iddia eder. PKK gibi, Zapatista da özerkliği, sadece idare kurumları olmayan, aynı zamanda güvenilir ve değiştirilebilir delegeleri ve müzakere alanlarına sahip ve “herkesin hâkimiyetinin devamlılığına dair imkânlar doğuran” meclisler üzerinden kavramsallaştırır.¹

Kurucu hareket olarak TEV-DEM

Zapatista taktığının Rojava sahnesinde en somut örneği şuydu: Siyasal alanda PYD ile kendini gösteren Apocu Kürt hareketi, çalkantılı dönemde toplumu örgütlemek ve kurumları inşa etmek için Temmuz 2011’de Demokratik Toplum Hareketi’ni (TEV-DEM) kurdu. Sosyal, kültürel, eğitsel, siyasi, askeri ve güvenlik alanlarında organizatör güç olarak öne çıkan TEV-DEM resmi güvenlik güçlerinin çekilmesi sonrası oluşan boşluğu doldurdu.

TEV-DEM bünyesinde şu partileri barındırıyordu: PYD, Liberal Parti, Kürdistan Komünist Partisi, Demokratik Barış Partisi, Kürdistan Yurtsever Birliği ve Suriye Demokratik Topluluğu. Partilerin yanı sıra 2004’te kurulan kadın örgütlenmesi Yekitiya Star, gençlik örgütleri, ticaret odaları, sendikalar, insani yardım örgütleri de TEV-DEM çatısı altında yer aldı.

Kürtlere göre TEV-DEM, PYD’yi de kapsayan bir cephe hareketiydi. Bu bakımdan TEV-DEM’in siyasi iradesi PYD’nin üzerindeydi. PYD ciddi iç disiplini olan bir partiyken TEV-DEM daha dinamik ve çeşitlilik arz eden bir yapıya sahipti. TEV-DEM’in çalışmalarına PYD ile ilgisi olmayan insanlar da katıldı.

PYD’li kadroların nüvesini oluşturduğu TEV-DEM kısa sürede motor güç haline geldi. Üstünlük kazanmasında elbette hem içtimai hem askeri olarak tecrübeli kadrolara sahip olması önemli bir etkendi. Bunun ötesinde etnik temelde Kürt, Arap, Türkmen, Süryani, Keldani, Ermeni ve Çeçenleri; dinsel ve mezhebi temelde Sünnisi ve Alevisiyle Müslümanları, Hıristiyanları ve Ezidileri içine alarak toplumsal çeşitliliği sağladı.

Batı Kürdistan Halk Meclisi

Siyasi düzlemde Mesut Barzani’nin KDP çizgisindeki partileri Kürt Ulusal Konseyi (ENKS) çatısı altında birleştirmesi karşısında TEV-DEM de 16 Aralık 2011’de Batı Kürdistan Halk Meclisi’ni kurdu. Bu mecliste PYD, TEV-

1 Joost Jongerden, “Demokrasiyi radikalleştirmek: Güç, politika, insanlar ve PKK”, Research Turkey, 17.03.2015, <http://researchturkey.org/tr/radicalising-democracy-power-politics-people-and-the-pkk/>

DEM, Yekîtiya Star, Batı Kürdistan Gençliği (KCRK), eğitim ve dil hareketi SZK ve şehit aileleri örgütü gibi örgütler yer aldı. Uygulama alanında TEV-DEM ve temsiliyet zemininde Batı Kürdistan Halk Meclisi'nden Rojava'daki örgütlenmenin iki itici gücü olarak bahsetmek mümkün. TEV-DEM, meclisin yürütme organı işlevi görüyordu.

Komün sistemi: Sıfırdan inşa

Kanton modellemesiyle demokratik özerk yönetimler tesis edilinceye kadar TEV-DEM oluşturduğu komün ve komitelerle savunma, iç güvenlik, asayiş, sağlık, eğitim, alt yapı ve temizlik dahil birçok hizmeti yürüttü.

Sistemin dayandığı komünler ihtiyaçlara göre şekilleniyordu. 15-16 kişilik komünler içerisinde fiyatları denetleyen zabıta komitesi ve vergi toplayan ruhsat komitesinin yanı sıra sağlık, eğitim, gençlik, güvenlik, yol, ulaşım, çevre-ekoloji gibi hizmet komiteleri yer alıyordu. Komünler ve komiteler eşbaşkanlık sistemiyle yönetiliyordu. İki haftada bir toplanıp karar alan komünlerin üzerinde semt meclisleri, şehir meclisleri ve bölge meclisleri vardı. En tepede ise 300 temsilcinin katıldığı Batı Kürdistan Halk Meclisi bulunuyordu.

Komünler sokaklarda çöplerin kaldırılmasından çarşı ve pazarların denetimine, esnafın mafyadan korunmasından uyuşturucu ticaretinin önlenmesine, elektrik sorununun çözümünden su teminine kadar birçok alanda oluşan açığı önemli ölçüde kapattı.

Sistem özel mülkiyete karşı değildi ancak tekelleşmeyi önlemek için kooperatiflere önem veriliyordu. Ekonomiyi evirip çevirmek için 13 Temmuz 2012'de Ekonomi Kalkındırma Merkezi kuruldu. Kooperatifleri güçlendirme amacı taşıyan bu merkez, tarımsal alanda bir takım projeler geliştirdi, çiftçilere ucuz mazot temini ve ürünlerin satın alınması gibi hizmetler sundu.

Dil okulları ve Apocu eğitim

Rojava'da Kürt hareketinin toplumu yeniden inşa ederken ağırlık verdiği alanlardan biri anadil eğitimi ve kültürel hamleler oldu. Eğitimde yol alan bir hareketin tıkanması zor. Bu çerçeveden bakıldığında Rojava'daki süreci anlamlı kılan birkaç çalışma şöyle sıralanabilir:

* Eğitim ve dil hareketi SZK farklı yerleşim merkezlerinde okullar açtı. Buralarda binlerce Kürt dili öğretmeni yetiştirildi.

* 24 Şubat 2013'te Kamışlı'da Kürdistan Stratejik Araştırma Merkezi kuruldu. Bu kurum daha sonra Rojava Stratejik Araştırma Merkezi adını aldı.

* 4 Nisan 2013'te Kamışlı'da Mezopotamya Toplum Bilim, Hukuk ve Ada-

Kadın akademileri, toplumu Rojava'daki özerklik hareketına katmada önemli bir işlev görüyor.

let Akademisi, 29 Ağustos 2013'te Cezire bölgesinde Nuri Dersimi Bilim ve Aydınlanma Akademisi, 11 Ağustos 2013'te Afrin'de Şehit Ferzat Kemenger Dil Akademisi, 28 Ekim 2013'te Şehit Viyan Amara Kürt Dili ve Edebiyatı Enstitüsü, 24 Ekim 2013'te Kamışlı'da Celadet Bedirhan Akademisi ve ardından Kobani'de Şehit Viyan Amara Enstitüsü açıldı. Kültür ve sanat merkezlerinin açılmadığı kent ya da kasaba kalmadı.²

Buralardaki eğitsel, dilsel ve kültürel faaliyetler de rengini Apocu bir perspektiften alıyordu. Bu tür faaliyetlerde, Öcalan'ın kitaplarındaki çözümlere sıklıkla göndermeler yapılıyordu.

Toplumsal uzlaş için özel kurumlar

Rojava'daki örgütlenmenin başka bir boyutu da şuydu: Malum bölge çok etnikli ve çok dinli bir karaktere sahip. Tarihsel husumetler de barındıran Arap, Kürt, Süryani ve Türkmenler arasında ortak bir düzen kurmak ve bunu geleceğe taşımak dayatmalarla değil ancak sosyal mutabakatla mümkün olabilir.

Bu noktada toplumsal ilişkileri güçlendirmek ve çatışma potansiyelini düşürmek amacıyla Haseke'de Halkların Kardeşliği Meclisi kuruldu.

2 Rojava Devriminin Üç Yılı, ANHA, 12.07.2015.

Yine Serê Kanîyê'de İç Barış Meclisi ve Halep'in Şeyh Maksud mahallesinde Ortak Meclis oluşturuldu.

Kadın cephesi de ihmal edilmedi. 2005'te kadınları örgütlemek üzere kurulan Yekîtiya Star, Suriyeli kadınların birliği için "Ne kadar farklı ulus, inanç olsa da kadınlar birdir" adıyla inisiyatif geliştirdi.³

Elbette toplumsal uzlaşıyla sistemi yeniden inşa etme çabalarına karşın, toplumun bazı kesimlerinin gelişmeleri kuşkuyla karşıladığı da bir gerçektir. Nitekim okullarda müfredatın değiştirilmesi gibi bazı radikal adımlar atıldığında özellikle Hıristiyanlardan itirazlar geldi.

PYD'NİN SİLAHLI KANADINDAN ROJAVA'NIN SAVUNMA GÜCÜNE: YPG-YPJ

TEV-DEM en hayati işlevini savunma ve asayiş alanlarında gerçekleştirdiği yapılanma ile yerine getirdi. TEV-DEM güvenliğinin temini için Halk Koruma Birlikleri (YPG) ve onun kadın yapılanması Kadın Koruma Birlikleri'ni (YPJ) organize etti. Yerleşim merkezlerinde polisiye hizmetler için de Asayiş kuruldu. 2011'de gizlice örgütlenen ve 19 Temmuz 2012'de resmi olarak ilan edilen YPG, dışarıda ve rakip Kürt partiler arasında "PYD'nin silahlı kanadı" olarak lanse edildi ancak bir noktadan sonra PYD'yi aşırp Rojava'nın savunma gücü olarak kabul gördü.

24 Temmuz 2012'te resmen ilan edilen Asayiş güçleri de birçok yerde kontrol noktaları kurdu. YPG-YPJ dışarıdan gelen tehditlere karşı savunma gücü olarak konumlandırılırken Asayiş iç güvenlikten sorumluydu.

Arap aşireti Şemmar da YPG bünyesinde El Senadîd ismiyle birlik kurdu. Süryani, Asuri ve Keldaniler ise Süryani Askeri Meclisi'ni kurarak YPG'ye katıldı. Süryaniler ayrıca asayiş birimi olarak Sutoro'yu örgütledi.

Tel Koçer gibi Arap yoğunluklu yerlerde YPG yerel katılımıyla birlikler oluşturdu.

Kanton yapılanması sırasında her kantonda YPG komutanlığı oluşturularak bakanlık düzeyindeki savunma komisyonuna karşı sorumlu kılındı. Bütün komutanlıkların bağlı olduğu bir YPG Genel Komutanlığı oluşturuldu.

YPG'nin profesyonel savaşçı unsurlarının yanı sıra ihtiyaç olunca cepheye giden, normal koşullarda kontrol noktalarında görev alan, yarı profesyonel kadrolar da yetiştirildi. Ayrıca Kobani savunmasında görüldüğü gibi genç kadın ve erkeklerden yetmişlik nine ve dedelere varıncaya kadar geniş bir kesimde seferberlik halinde emre amade savaşçı potansiyeli oluştu.

2015'te köy ve mahallelerde 16 yaş üzerindeki kadın ve erkeklerin katılımıyla

3 Rojava Devriminin Üç Yılı, ANHA, 12.07.2015.

dığı komünlerin oluşturulmasından sonra Özsavunma Gücü örgütlendi. Bu yeni gücün görevi köy ve mahalleleri korumaktı. Bunlar kritik zamanlarda YPG ve Asayiş güçleriyle birlikte operasyonlara katıldı.

NESRİN ABDULLAH: PKK'Lİ GERİLLALARA ÖZENİRDİK

Muhafazakâr bir kültür ve gelenek içinde kadını savaşçı yapmak Kürt hareketinin belki en önemli başarısı. YPG'nin kadın kolu YPJ dünyada Suriye'deki Kürt hareketine bakışı değiştirdi. Özellikle IŞİD'e karşı ön cephede yer alan kadın savaşçıların görüntüleri dünya basınında bir magazin nesnesi gibi kullanıldı.

YPJ Komutanı Nesrin Abdullah aslen gazeteci. Şam Üniversitesi'nde okumuş, stajını Mısır'da yapmış. Bir meslektaşı ile birlikte Kandil'de PKK liderlerinden Murat Karayılan'la yaptığı röportajlarla *Konfederalizm Ufukları* adlı kitaba imza atmış.

Kendi anlatımına göre dünyaya bakışı Öcalan felsefesiyle şekillenmiş, PKK'nin kadın gerillalarından etkilenmiş ama bu örgütün kadrolarında yer almamış. Bir gerillaya dönüşümü Rojava'nın doğuşuna denk geliyor.

“YPJ hangi temeller üzerinde kuruldu?” diye sorduğumda hikâyeyi Neolitik dönemden alıp bugüne getirdi:

Mezopotamya topraklarında tanrıça kültürü var. Neolitik dönemde kadın tanrıça düzeyine ulaştı. Onlardan biri de Star. “Yıldız” anlamındaki Sterk'ten geliyor. Bizde “Ya Star” şok anında söylenen bir sözdür. Zor zamanda kadına sığınma anlamında kullanılıyor. “Kürt tarihi kadın üzerine geliyor.” Bu Öcalan'ın yazılmamış tarihi mitolojilerden hareketle yaptığı bir tespit. Kürt tarihinde kadının her zaman askeri bir tarafı vardı.

Leyla Kasım, Bese, Zarife gibi kadın savaşçılarımız oldu. Kürt isyanlarında öne çıkmış kadınlar çok. Kadın kendi özgüvenini tarihten alıyor. Kürt kadınının bir duruşu var, YPJ bu ruh üzerine yükseliyor.

Diğer faktör yurtseverliktir. O kadar inkârcılığa, sömürüye ve zulme rağmen kadın kendi yurtseverliğini koruyarak bugüne kadar geldi. Toprağa bağlılık Kürt kadınında ileri düzeydedir ve derindir.

Üçüncü faktör Rojava'da hâkim olan Öcalan'ın fikirleridir. Öcalan'ın kadına biçtiği rol Kürt kadınında bir bilinç geliştirdi. Öcalan'ın felsefesiyle ortaya çıktı kadın. Rojava'da kadınlar PKK'ye katıldı ve şehit düştü. Bu da Rojava kadınlarının bilinçlenmesini olumlu yönde etkiledi.

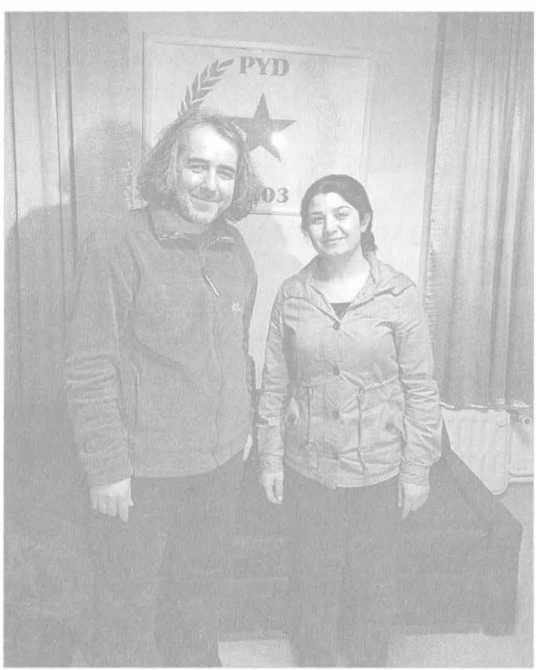
Peki ya muhafazakâr bir toplumda kadın gerilla olmanın anlamı? Nesrin Abdullah bir süreç içerisinde toplumun bunu içselleştirdiğini söyledi:

Hem erkeğin egemen olduğu aşiret kültürü hem de Sünni muhafazakâr bir kültürle yaşadık. Bir erkek için yaşayacaksın! Bu baskılar kadını bir çıkış bulma arayışına itti. Rojava'lı kadınlar bir sürecin sonunda kendi çıkışını yaptı. YPJ bu arayışın bir sonucudur.

2004'te Kamışlı'da olaylar patlak verdiğinde en fazla katılım kadınlardan geldi. Kadının müthiş bir duruşu vardı. Üç-dört yıl hapis yatan kadınlar oldu. 2011'de gösteriler başladığında da kadınlar ön saflarda yer al-

dı. Kadınlar ilk etapta askeri değil sosyal alanlarda kendini gösterdi. Aslında 2011'de devrim başladığında kadınlar buna hazırды. Tabii ki sokaklardaki kadınların çoğu Apo'nun fikirleriyle tanışmış kadınlardı. Diğer partilerde kadınlar öne çıkmadı. Bu zihinsel bir problemdir.

YPJ 2011'in sonunda küçük gruplarla başladı. Silahımız yoktu. Elimizde olanlar da ayarsız silahlardı. Ben Derikliyim. Derik'te sadece bir Keleş vardı. Yurtsever halktan silah toplayıp arazide eğitim vermeye başladık. Bunu gizlice yapıyorduk. Herkes yanaşmıyordu, korku vardı. Kadınlar ilk katıldığında aileler problem çıkardı, bunu kabullenemediler. Katılanlara "Gidersen bir daha dönme" diyerek vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Sonra alıştılar. 2011'den bahsediyorum. Büyük bir grup oluşturuncaya kadar çok zorluklar yaşadık. Sayımız azdı, ara sıra gösteriler yaparak kadınları etkilemeye çalışıyorduk, konvoy halinde ellerimizde silahlar slogan atıyorduk. Bu işe yaradı, insanlara cesaret geldi. Zamanla kadınların sayıları çoğaldı. Ve sonunda halk kabul etti. YPJ'ye katılanların duruşları, ahlakları ve prensiplerini görerek halk bu kadınları benimsedi. Halk yeni bir şey gördü. YPJ'ye katılan kadınların erkeklerle ilişkileri ölçülüydü, sınırlar belliydi. O dönem YPJ'nin adı da yoktu. YXK adını kullanıyorduk. (Yani Kürdistan Gençler Birliği.) Bu amatör güçle

Nesrin Abdullah: "Babam eski bir komünist. Bir kardeşim şehit. Gerillaların hikâyeleriyle büyüdük. Onlara imrenirdik."

biz bir duruş sergiledik, rejimin bölgeden çıkması gerektiğini söyledik. Devrim 19 Temmuz 2012'de Kobani'de başladı. YPJ'nin resmen ilan edildiği tarih 4 Nisan 2013'tür. Öcalan'ın doğum günü! Ama Öcalan'ın doğum gününe özellikle denk getirmiş değiliz. YPG ise Temmuz 2012'de ilan edilmişti. YPJ'nin geç ilan edilmesinin nedeni sayımız azdı ve toplumun yaklaşımı engelledi. 2013'te askeri akademi (Şehid Habat Akademisi) açıldı, hem erkek hem kadınlar için. İlk iki devrede kadın katılımcı yoktu. Sonradan kadınlar için içine girdi. Birlikte eğitim görüyorduk. Sonra ayrıldık. Ben eğitimciydim. Ben askeri eğitimi PKK kamplarında değil rejimin okullarında almıştım. Suriye okullarında askeri eğitim veriliyordu. Yaz kampları vardı. YPJ kongresinden sonra sadece kadınlar için akademi açtık. Akademiye Kobanili Şehit Şilan'ın adını verdik.

Adı Kürdistan; başörtülü bir kadın komutan

En kritik soru: "PKK'nin gerilla kadroları YPJ'nin oluşumunda nasıl bir rol aldı? PKK'lilerin YPJ içindeki oranı nedir? Diğer halkların katılımı ne boyutta?"

Yanıt şu oldu:

Eskiden gerillaya katılmış Suriyeli erkek ve kadınlar devrim başladıktan sonra "Gidip devrime katılacağız" diyerek Rojava'ya geldi. Gelen kadın gerillaların da büyük katkıları oldu. YPJ içindeki oranları yüzde 5-6 civarındaydı. Türkiye'den gelenler de var, Kürt olmayan kadınlar da var. Rojava savunma güçlerinin (YPG) içerisinde kadınların oranı yüzde 45'i buldu. Arap kadınlarının oranı yüzde 10'u ancak bulur. Arap gelenekleri katılımı engelliyor. Biz Til Hamis gibi bölgeleri DAİŞ'ten kurtardığımızda Arap kadınlar da bizi dikkatle izlemeye başladı. Eğer geleneksel baskılar olmasaydı Arapların da kadın ordusu olurdu, o kadar etkilendiler bizden. Arap kadınların bizden daha fazla Öcalan felsefesine ihtiyacı var.

Kürt kadınlar daha açık. YPJ içerisinde başörtülü kadınlar da var, namaz da kıyıyorlar. Adı Kürdistan olan bir başörtülü kadın savaşçımız var, tabur komutanı.

Süryaniler önce bize katıldılar, sonra bizim desteğimizle kendi askeri örgütlenmelerini oluşturdular. Şimdi kendi kampları var. Eskiden YPG ile koordineli hareket ediyorlardı, sonra Suriye Demokratik Güçleri kurulunca oraya katıldılar. Çerkeslerin sayıları çok az. Çerkeslerden bir şehidimiz var, adı Toprak. YPG'de Çeçen erkekler var ama kadınlar yok, Çeçenler çok muhafazakâr. Ermenilerin katılımı da tek tük. (Başka ülkelerden) Enternasyonal katılım var, onlarca.

BARZANİ'DEN HAMLE: ORTAK KÜRT CEPHESİ İÇİN ERBİL ANLAŞMASI

Esad'ın devrileceğine dair yaratılan beklentiler, Esad sonrasına hazırlıksız yakalanma endişesi, Kürtlerin kendi aralarında zaman zaman çatışmaya varan rekabet ve Apocu Kürt hareketinin KDP çizgisindeki Kürt partilerine galibe çalacağı kaygısı Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'yi inisiyatif almaya itti.

11 Haziran 2012'de Erbil'de ENKS ve Batı Kürdistan Halk Konseyi bir araya gelerek ortaklığın temelini attı. Toplantıda ENKS'yi Abdülhamid Hacı Derviş, Abdülhakim Beşar, Prof. Muhammed Musa; Batı Kürdistan Halk Meclisi'ni Abdussalam Ahmed, Sinem Muhammed, Cihan Muhammed, Dr. Muhammed Raşo ve Dr. Hüseyin Koçar temsil etti.

Toplantının arabuluculuğunu Barzani adına Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanlık Ofisi Halkla İlişkiler Dairesi Başkanı Dr. Hamid Derbendi üstlendi.

İki taraf arasında varılan mutabakatın maddeleri şunlardı:

1- Siyasi ve diplomatik çabaları koordine etmenin yanı sıra birleşik bir siyasi amaç geliştirmek için ortak yüksek komite kurulacak. Bu siyasi amaç Suriye'de bir ulus ve etnik grup olarak Kürt halkının değişmez değerlerine dayanacak ve Şam'daki diktatörlüğün devrilmesi, demokratik, çoğulcu devlet ve birçok etnik grupla birlikte yeni Suriye'nin yaratılması için çalışacak. Yeni Suriye anayasasında asıl halk olarak halkımızın varlığını tanımak suretiyle halkımızın isteklerini karşılayacak. Kürt sorunu demokratik yollarla çözümlenecek.

2 - Tüm bölgelerde sahadaki uygulamalı işleri koordine etmek için bir Yüksek Örgütsel Komite kurulacak.

3 - Her bir bölgede uygulamalı işleri koordine etmek için alt komiteler kurulacak.

4 - Bütün karşıt propaganda faaliyetleri durdurulacak.

5 - Kürt bölge ve topluluklarında bütün silahlı güçler kaldırılacak.

6 - Ortak silahsız koruma komiteleri kurulacak.

7 - Sosyal anlaşmazlıkları çözmek için ortak arabulucu komiteler kurulacak. Bu komiteler bu tür sorunlarda en yüksek sorumlu otorite olacak.⁴

Tabii bu anlaşma hayata geçirilemedi. İki taraf da bundan dolayı birbirini suçluyordu. PYD'ye göre anlaşmaya tüm Kürt partiler taraf olmadığı için sorunlar çıkıyordu. ENKS üyeleri ise PYD'nin diğer Kürtleri bastırmaya yönelik taktiklerine son vermemesi nedeniyle anlaşmayı hayata geçiremediklerini söylüyordu.

4 Anlaşmanın orijinal metni için: http://www.kurdwatch.org/pdf/KurdWatch_D027_en_ar.pdf

Erbil Anlaşması, Kürtler arası ittifakı geliştirmek için önemli bir fırsattı ama gerilimleri bitirmeye yetmedi:

22 Haziran 2012'de Kamışlı'da PYD'ye rakip bir grup Ronahi TV'nin kamerasına saldırıp yaraladı.⁵ Tam da anlaşmayla ilgili tartışmaların sürdüğü haftalarda Kamışlı, Afrin, Amude ve Derik gibi yerlerde kontrol noktaları kurarak kendisini gösteren YPG 29 Haziran 2012'de Kobani ve Afrin'de PYD dışındaki gruplara müdahale etti. Çıkan olaylarda bir PYD'li yaralandı. PYD'liyi yaralayan diğer Kürtlerin evleri ve arabaları yakıldı.⁶

PYD, diğer Kürt grupları Türkiye ve ÖSO'ya bilgi sızdırmakla suçluyordu. 1 Temmuz'da Afrin'de bir gösterici daha PYD tarafından kaçırıldı. PYD karşıtlığı ile öne çıkan KurdWatch'a göre 29 Haziran 2012'de Afrin'de bir gösteride çıkan olaylarda Hasan Bakr adlı kişi, bir PYD'li eylemciyi yaraladı. PYD'liler de 4 Temmuz 2012'de Bakr'ın evini bastı. Silahlı direnişle karşılaşan PYD'lilerden biri öldü. PYD'liler Bakr ve oğlunu yakalayıp infaz etti, evlerini ve zeytin ağaçlarını ateşe verdi, yakınlarını da kaçırdı.⁷

6 Temmuz 2012'de bu kez Derik'te PYD'liler diğer göstericilere müdahale etti.⁸

ÖSO'ya bağlı Selahattin Tugayları adlı Kürt birliği de devrime karşı çıkan herkesi hedef alacaklarını belirterek PYD'ye gözdağı verdi. Rakip gruplar arasında bu ve buna benzer olaylar sonraki dönemlerde de devam etti.

KÜRT BAŞKANLA KÜRTLERE KUR

Burhan Galyun'un istifasının ardından 9 Haziran 2012'de İstanbul'da toplanan SUK'un başına Kürt kökenli Abdülbasit Seyda'yı getiren güçler bu şekilde Kürtleri kendi saflarına katabileceklerini umuyordu.⁹ Boşuna bir çabaydı çünkü Amude doğumlu olsa da Seyda'nın Kürt tabanında hiçbir karşılığı yoktu. Üstelik SUK üyelerinin Kürtlerin taleplerine dair klasik Arap milliyetçiliğinden kaynaklanan katı tutumu çok da esnememişti.

Kürtlerin yol haritası Batı ve Körfez ülkelerinin Suriye'nin meşru temsilcisi olarak tanıdığı SUK'u da rahatsız ediyordu. Konye üyeleri sıklıkla PYD'yi Esad yönetimiyle işbirliği yapmakla itham ederken Halk Koruma Birlikleri'ni (YPG) de 'rejimin Kürt şebhisi' olarak nitelemekten kaçınıyordu.

PYD ise SUK'u iki nedenle reddediyordu.

Birinci neden, SUK'un kendi Kürtleriyle savaşan Türkiye'nin güdümün-

5 "Al-Qamishli: Conflicts with the PYD again", KurdWatch, 28.06.2012.

6 "PYD uses force to prevent demonstrations", KurdWatch, 6.07.2012.

7 "Afrin: Father and two sons kidnapped and murdered by the PYD", KurdWatch, 21.07.2012.

8 "PYD also attacks demonstrators in al Malikiyah", KurdWatch, 12.07.2012.

9 "SUK'a Kürt lider", *El Cezire*, 10.06.2012, www.aljazeera.com.tr/haber/suka-Kürt-lider

de olması; diğeri de SUK'taki Arap milliyetçisi ve İslamcı kanadın Kürtlerin anayasal talepleriyle ilgili garanti vermemesiydi. ENKS'nin itirazları ise daha çok PYD'nin itirazlarının ikinci kısmıyla örtüşüyordu.

SUK, 27 Mart 2012'de İstanbul'da düzenlenen toplantıda kabul ettiği 'Milli Misak Belgesi'¹⁰ ile Kürtlere ayrı statü tanınması taleplerini reddetmişti. SUK'un 3-4 Temmuz 2012'de Kahire'deki toplantısı da Kürtler açısından fiyaskoyla sonuçlandı.¹¹

Batı Kürdistan Halk Meclisi ve ENKS heyetlerinin katıldığı Kahire'deki toplantıda Kürtler yazılı bir garanti istedi.

Kürtlerin SUK'tan talepleri şunlardı:

- Suriye Arap Cumhuriyeti ismindeki Arap ifadesinin çıkartılması.
- Kürtlerin bir halk olarak tanınması.
- Suriye'nin ademimerkeziyetçi bir devlet olması.
- Kendi kaderlerini tayin hakkının tanınması.

Kürtlerin bu taleplerle ilgili bir önerge sunması üzerine çıkan tartışmalar kavgayla bitti.

Araplar açısından reddin gerekçesi Kürtlerin bağımsız bir devlet kurma amacıyla oldukları iddiasıydı.

Suudi Arabistan'da Vasal TV ve Kuveytli Safa TV'de katıldığı programlarda ÖSO'nun 'ruhani lideri' gibi vaazlar veren Hamalı Şeyh Adnan Arur'un Kürtlerin özerklik arayışlarına verdiği şu tepki aslında Suriye muhalefetinin genel hissiyatını yansıtıyordu:

Ne isterseniz yapın fakat biz Suriye'nin bölünmesine izin vermeyeceğiz, izin vermeyeceğiz, Suriye'nin bölünmesine izin vermeyeceğiz.¹²

Kahire'de de SUK ile birlikte olmanın koşullarını bulamayan Kürtler bir kez daha bağımsız hareket etmeyi tercih etti.

ERBİL MUTABAKATI YENİDEN

Kahire toplantısından sonra ENKS ve Batı Kürdistan Halk Meclisi, Mesut Barzani'nin davetiyle 9-12 Temmuz 2012'de Erbil'de yeniden bir araya geldi. Hem 11 Haziran'da Erbil'de sağlanan mutabakatın hayata geçirilememesi ve Kürt gruplar arasında gerilimin tırmanması hem de Suriye muhale-

10 Muhaliflerin İstanbul'da ilan ettiği Milli Misak Belgesi, Kürtlerle birlikte azınlıkların haklarına dair şunu söylüyordu: "Anayasa, Suriye toplumunun dini, etnik ve ulusal unsurları (Araplar, Kürtler, Asuriler, Keldaniler, Türkmenler ve diğerleri) arasında ayrımcılığa uğramamayı güvence altına alacaktır. Suriye'nin toprak ve demografik birlik ve bütünlüğü çerçevesinde herkesin eşit haklarını tanıyacaktır."

11 "Kürtler Kahire toplantısını terk etti", ANF, 4.07.2012.

12 "Syrian Muslim Sunni scholar rejects Kurdish separation", EkurdDaily, 19.08.2012.

fet cephesinde Kürtler aleyhine işleyen süreç böyle bir toplantıyı elzem kılmıştı.

Toplantıya Barzani adına Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanlık Divanı Başkanı Fuad Hüseyin başkanlık etti.

ENKS adına İsmail Hami, Batı Kürdistan Halk Meclisi adına Salim Mustafa Muhammed ve Abdussalam Ahmed'in imza koyduğu metinde şu maddeler yer aldı:

1- (11 Haziran 2011 tarihli) Erbil Anlaşması'nın yerine getirilmesi için bir mekanizma oluşturulacak.

2- Bu kritik dönemde genel politikayı belirleme ve Kürt hareketine öncülük etmekle görevli ortak yüksek komite (Kürt Yüksek Konseyi) kurulacak.

3- Belli yerel işleri takip için üç komite oluşturulacak.

4- Medya üzerinden tüm karşı propagandalar son bulacak.

5- Şiddet yasaklanacak ve Kürt bölgelerinde gerilimi artıran tüm icraatlar reddedilecek.

6- Erbil belgesine ilave olarak operasyonel mekanizmalarla ilgili bir tüzük hazırlanacak.

7- Anlaşmanın imzalanmasının ardından iki hafta içinde komiteler kurulacak.¹³

Her birinde ENKS ve Batı Kürdistan Halk Meclisi'nden beşer kişinin yer alacağı üç komitenin kurulması öngörüldü: Dış İlişkiler Komitesi; gıda, yakıt ve gazın dağıtımıyla ilgili Hizmetler Komitesi; Kürt bölgelerinin güvenliğini sağlayacak Güvenlik ve Koruma Komitesi.

Erbil (Hewler) Mutabakatı olarak anılan bu anlaşma Kürt cephesi için dönüm noktasıydı. Bu anlaşma sayesinde rakip partiler Kürt bölgelerinin idaresini birlikte yürütecekti.

Anlaşmayı hayata geçirmek üzere 25 Temmuz 2012'de Kamışlı'da bir araya gelen ENKS ve Batı Kürdistan Halk Meclisi her iki kanattan beşer üyenin katılımıyla 'Batı Kürdistan Üst Kurulu'nu oluşturdu. Kürt Yüksek Konseyi (KYK) olarak da anılan bu kurula ENKS'den Ahmet Süleyman, Suud Mele, İsmail Hami, Nesreddin İbrahim, Beşar Emin; Batı Kürdistan Halk Meclisi'nden Aldar Halil, Ronahi Delil, Salih Müslim, Sinem Muhammed ve Abduselam Ahmet üye olarak seçildi.

VE OYUN BAŞLIYOR: PYD KONTROLÜ ELE ALIYOR

Erbil Anlaşması'na göre ilgili komiteler oluşturulamadan sahada ani gelişmeler ardı ardına yaşandı. 18 Temmuz 2012'de Şam'da çok iyi planlanmış

13 "Hewler Declaration," KurdWatch, 11.07.2012 http://kurdwatch.org/pdf/KurdWatch_D031_en_ar.pdf

bir saldırıda Beşşar el Esad'ın ekibindeki kilit isimlerden Savunma Bakanı Davud Raciha, eski Savunma Bakanı ve devlet başkanlığı danışmanı Hasan Türkmani, Genelkurmay Başkan Yardımcısı Asif Şevket ve Askeri İstihbarat Şefi Hişam İhtiyar öldü.¹⁴ Aynı gün Cerablus ve Menbic silahlı grupların eline geçti. Bu sarsıcı gelişmeler üzerine Suriye yönetimi stratejik bir karar verdi: Mutlak bir çöküşü önlemek için ülkenin ana arterlerini korumak üzere belli yerlerden çekilmek.

2011'de isyan patlak verdiği andan itibaren Kürtlere sıcak mesajlar vermeye çalışan Esad, Hama, Humus, Dera ve Şam kırsalındaki çatışmalarla uğraşırken ayrıca bir de ülkenin kuzey hattında bir cephe açmak istemedi. Yani dış destekli muhalif güçlere kapıyı kapatan Kürtlerin kendi öz güçleriyle kontrolü sağlaması Esad'ın da işine geliyordu. Esad diğer silahlı grupları yenilgiye uğrattıktan sonra Kürtlerle müzakere yoluyla uzlaşmaya varabileceğini düşünüyordu. Ayrıca bölgenin Kürtlere bırakılması Suriye muhalefeti için organize edilmesi ve silahlandırılması için kendi topraklarını kullandıran Türkiye'ye karşı 'oyun bozan' bir hamleydi. Esad yönetimi bununla Ortadoğu'da oyun oynamanın nasıl bir şey olduğunu 'Yeni Osmanlılara' göstermiş oldu. Ankara'nın Suriye siyasetini bozguna uğratmak için kuzey şeridini PKK ile ilintili bir harekete bırakmaktan daha sarsıcı bir taktik bulunamazdı.

Suriye ordusu Şam'ı kalbinden vuran 18 Temmuz'daki saldırının hemen ardından kuzeyde Kürt bölgelerinden çekilmeye başladı. Oluşan iktidar boşluğunu dolduran askeri ve sivil kadrolarıyla organize bir güç haline gelen PYD'den başkası değildi.

Önce 19 Temmuz 2012'de Kobani'de (Ayn el Arab) Kürtler yönetimi ele aldı.

20 Temmuz'da Afrin, 21 Temmuz'da Derik (Malikiye) ve Amude, 23 Temmuz'da Tirbesipi'ye (Kâhtaniye) bağlı Sancak, Tel Ziwan ve Tel Cihan köyleri ve Haseke'ye bağlı Girkê Legê (Muabbede), 10 Ekim'de Tel Temir Kürtlerin kontrolüne geçti.

Buralar normal koşullarda da PYD'nin elinin güçlü olduğu yerlerdi. Ama hükümet güçlerinin Kamışlı ve Haseke'den çıkmaya niyeti yoktu. YPG bir süre bekledikten sonra Kamışlı'da ordu güçleriyle çatışmaya girdi. İki YPG'li yaralandı.

Suriye'nin ana arterleri sayılan merkezlere ağırlık veren ordu, Kobani, Afrin, Amude gibi yerlerin aksine Kürtlerin Batı Kürdistan'ın siyasi başkenti olarak gördüğü Kamışlı'yı hepten terk etmedi. Türkiye ile sınır kapısı, havalanı, lojman bölgesi ve kenti ikiye bölen ana cadde gibi stratejik yer ve gü-

14 18 Temmuz 2012'deki patlamada Esad yönetiminin ilk üst düzey kaybı olarak kayda geçen Davud Raciha Ortodoks, Hasan Türkmani Sünni Türkmen, Asif Şevket Alevi, Hişam İhtiyar Sünni'ydi. Kurbanların kökenleri rejimin karakterini de resmeden bir profildi.

Amude'de meclis ve hükümet binasının güvenliğini sağlayan erkek ve kadın Asayiş görevlileri.

zergâhlar ordunun kontrolünde kaldı. Kamışlı'nın bazı petrol bölgeleri ve Derik'teki askeri üs de ordunun çekilmediği yerlerdi.

Ancak Kürtler kolayca elde ettikleriyle yetinmedi. YPG, Haseke'ye bağlı Girkê Legê'deki askeri birliği 9 Ocak 2013'te kuşattı. YPG, 14-19 Ocak'ta yaşanan çatışmaların ardından hükümet güçlerini üstün çıkarttı. Bir asker ölüirken 8 asker yaralandı. YPG ile çatışmaların ardından hükümet güçleri 21 Ocak 2013'te Gir Ziro'daki petrol sahasından da çekildi.

Kamışlı Osmanlı'nın çöküşünden beri Kürt sorununun ana ekseniydi. Petrol yataklarına yakınlığı, uçsuz bucaksız topraklarıyla tahıl ambarı olması, nüfusunun yarısını Arapların oluşturması, Şam'ın gerek Arap aşiretler gerek Hıristiyan azınlıklar arasından her zaman müttefik bulabiliyor olması ve Kürtlerin, Arap Kemerî'yle bölgeye yerleştirilmiş Arapları süreceğine dair korkular nedeniyle yönetim Kamışlı'dan çekilme konusunda daha temkinliydi. Haseke de benzer nedenlerle terk edilmedi. Buranın da yarısı ordu güçlerinin, yarısı YPG'nin elinde kaldı.

Kürtler için Kamışlı ve Haseke'den sonra büyük balık petrol bölgesi Rime-lan'dı. YPG, hükümet güçleriyle çatışmaların ardından Mart 2013'te Rime-lan'daki petrol tesislerinin yanı sıra Tel Adas ve Tirbespî'yi (Kâhtaniye) kontrolü altına aldı. Rimelan'da 200 asker bir süreliğine YPG'nin kuşatması altında kaldı.

PYD Eşbaşkanı Salih Müslim'e göre Rimelan'daki Arap aşiretlerinin itirazları da diyalog kanallarının devreye sokulması sayesinde giderildi.

Kamışlı ve Haseke PYD'nin yeterince güçlü olmadığı iki büyük merkezdi. Bütün bunlar Erbil Anlaşması'nın gölgesinde oluyordu. Ancak milis gücü olmayan ENKS sürecin dışında kaldı. Siyasi alanda PYD, askeri alanda YPG'nin öne çıktığı bu sürece ENKS'den itirazların gelmesi gecikmedi.

Suriye ordusundan Güney Kürdistan'a kaçtığı söylenen asker ya da polisler 'Zeytun' kampında YPG'ye alternatif güç olarak Peşmerge'nin özel polis birimi Zerevani tarafından eğitiliyordu. Ancak sayıları 600 ile 3.000 arasında verilen Suriye Peşmergesi'nin sahaya intikal edip durumu etkilemesi mümkün olmadı.

Serhat Erkmen'in verdiği bilgilere göre bir süredir Suriye'den Güney Kürdistan'a kaçan Kürtleri örgütleyen KDP'nin Dohuk'ta kurduğu kampta barınan Suriyeli Kürtlerin sayısı 9.000'i bulmuştu.¹⁵

Mini Peşmerge gücü görünürde Suriyeli Kürtlerin pozisyonunu hem ÖSO'ya hem rejime karşı güçlendirmek için oluşturulsa da PYD'nin milis gücünü dengeleme amacı güdüyordu.

PYD, Ağustos 2012'de Barzani'nin eğittiği 650 kişilik Peşmerge gücünün sınırından Rojava'ya geçişine izin vermedi.¹⁶ Eylül 2012'de Kürt Yüksek Konseyi PYD ve ENKS üyelerinden oluşan ortak bir askeri güç oluşturulacağını duyurdu.¹⁷ Bir hafta sonra YPG kendisini meşru güç olarak ilan etmediği gerekçesiyle Kürt Yüksek Konseyi ile işbirliğini sona erdirdi.¹⁸ KurdWatch'a göre ertesi gün YPG, Girkê Legê'de ENKS partilerinin ofislerini basıp YPG'den başka kimsenin silah taşıyamayacağını bildirdi.¹⁹

YPG yine de Halep ve Kobani gibi yerlerde Kürt Yüksek Konseyi ile işbirliğine devam etti.

ENKS'nin silahlı gücü gibi formüle edilen mini Peşmergenin YPG'ye katılması şartı koşuldu. PYD ve YPG'nin kırmızı çizgisi şuydu:

Güney Kürdistan'da KDP ve KYB'nin ayrı ayrı Peşmerge gücü olmasına benzer şekilde Rojava'da da YPG'ye paralel ikinci bir güç olamaz.

KDP ve KYB arasındaki çatışmalı dönemin ardından Güney Kürdistan'da ortak yönetim tesis edildiği halde hâkimiyet alanları bölündü; Süleymaniye ve Kerkük'te KYB Peşmergesi, Erbil ve Dohuk'ta KDP Peşmergesi egemendi.

15 Serhat Erkmen, "Suriye'de Kürt Hareketleri," ORSAM, Rapor No: 127, 2012.

16 "A rare glimpse into Kurdish armed forces in Syria", *Rudaw*, 05.08.2012.

17 "Plans to unite Kurdish armed forces in Syria", *Rudaw*, 12.09.2012.

18 "People's Protection Committees end cooperation with the Kurdish National Council", *KurdWatch*, 25.09.2012.

19 "YPG storm the headquarters of the parties of the Kurdish National Council," *KurdWatch*, 27.09.2012.

Rojava yönetimi rekabete, çatışmaya ve dışarıdan yönlendirmelere açık boy-lesini ikili bir yapıya müsaade etmeyeceklerini defalarca yineledi.

Ayrıca Rojava'da iki farklı Kürt bayrağının binalara asılması sorun oldu. Anlaşma binalara sadece Kürt bayrağının asılmasını öngörüyordu.

PYD ve YPG, Rojava'da KDP çizgisindeki partilere izin vermemekle suçlandı.

Gerçekte PYD dört ile yedi bin arasında silahlı insanla işe koyulurken ENKS, Erbil Anlaşması gereği oluşturulan komitelere temsilci vermekte zorlanmıştı.

PYD'ye göre anlaşmanın yürümemesinin sorumlusu komitelere üye gönderemeyen ENKS idi. Buna karşılık ENKS açık açık PYD'yi tüm bölgelerde gücü tekeline almakla itham ediyordu. PYD/YPG'nin kontrolü ele alması yakıt kaynakları, gıda dağıtımı ve sınır kapılarına yani ekonomik girdilere de hükmettiği anlamına geliyordu. Güvenlikteki tekele kamu gelirleri üzerindeki hâkimiyet de eklenince eleştiriler daha da ileri taşındı. Erbil Anlaşması çerçevesinde PYD'li İlham Ahmed ile birlikte gümrük komitesinin eşbaşkanlığını üstlenen SKDP'li Saadun Mele, 3 Temmuz 2013'te YPG'yi gümrük gelirlerini bölüşmemekle suçladı: "Gümrük komitesi kurduk ve PYD ile sorumlulukları paylaştık. Fakat sınırı sadece YPG güçleri kontrol ediyor. 15 milyon Suriye lirası (110.000 dolar) gümrük geliri topladılar. Bunun bölüşülmesi gerekiyordu ama parayı kendilerine aldılar."

PYD'lilerin yanıtı şuydu: "Bölgeyi biz yönetiyoruz, halkı biz koruyoruz. ENKS üyeleri ise Erbil'de oturuyor. Bir de onlara maaş mı ödeyeceğiz?"

ENKS Başkan Yardımcısı ve Kürt Özgürlük Partisi lideri Mustafa Cuma da PYD'nin vergi ve harcırahlardan gelen 200 milyon dolara el koyduğunu iddia etti. ENKS üyesi partilere göre Erbil Anlaşması'na rağmen PYD ve YPG siyasi aktivistleri gözaltına almaya ve işkence yapmaya devam ediyordu.

PYD/YPG gözaltı ya da müdahalelere gerekçe olarak bu kişilerin Türkiye hesabına çalıştığını ve bilgi sızdığını ileri sürüyordu. Bu olaylardan en çarpıcı olanı Mustafa Cuma'nın kaçak yolla Güney Kürdistan'a geçmeye çalışırken Derik'te alıkonmasıydı. YPG, Cuma'yı Erbil'deki Türk Başkonsololuğu'na PYD hakkında gizli belge götürdüğü ve partiye karşı bir komplonun parçası olduğu istihbaratı üzerine alıkoyduklarını açıkladı. Bir gün sonra bırakılan Cuma, sorgulama sırasında Türk yetkilileriyle birlikte çalışmak, Afrin'de karışıklık çıkarmak, Basute köyünde kontrol noktalarına saldırı düzenlemekle suçlandığını aktardı.²⁰

İkinci Erbil toplantısında alınan kararları hayata geçirmek için 15 Ekim 2012 tarihine kadar süre tanındı. Ortak komite süreci tökezlese de Kürt Yüksek Konseyi Rojava'da beş ofis açtı ve Kobani'de ortak kontrol noktası kur-

20 "Kurdish Leader Detained by PYD and Accused of Turkish Plot", *Rudaw*, 29.06.2012.

du. Buralarda konseyin bayrağı ve amblemi kullanılmaya başladı.²¹ Yine de bu ortaklık bir türlü yürümedi.

PYD ve ENKS'nin bütün kavgalara rağmen birlik görüntüsü de eksik olmadı. 3 Ağustos 2012'de Kamışlı, Amude, Derik (Malikiye), Girkê Legê (Muabbede) ve Haseke'de ENKS ile PYD 'Kürt Birliği' sloganı altında ortak gösteriler düzenledi.²² 6 Ağustos 2012'de Kamışlı'da PYD ve diğer partilerin ortak eyleminde "Peşmerge ve gerilla birdir" ve "Kürt halkının birliği" sloganları eşliğinde Barzani ve Öcalan'ın posterleri taşındı.²³ 14 Eylül 2012'de Derik'teki gösteri de bunlardan biriydi.

---

21 Tanir, Wilgenburg, Hossino, "Unity or PYD Power Play?", Henry Jackson Society, 2012, s. 13.

22 "Al-Qamishli: Kurdish National Council and PYD organize joint demonstrations", KurdWatch, 10.08.2012.

23 "Syrian Kurds put up a show of unity in Qamishlo's streets", Rudaw, 06.08.2012.

Türkiye'den PYD'ye Karşı Üç Boyutlu Strateji

Kürt bölgelerinin kontrolünü ele almasının ardından PYD'ye karşı üç cephe-den baskı mekanizması şekillendi: Mesut Barzani'nin himayesindeki ENKS, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ve Türkiye.

Türkiye PYD'nin fiili kontrolü derinleştirmesini önlemek için hem Barzani hem ÖSO üzerinden karşı önlemleri devreye soktu.

Şengal'i kurtarmaya hazırlanan Peşmergeler.

Barzani gerek sınırlara hendek kazarak gerek Fişhabur Sınır Kapısı'nı kapatarak Rojava'daki özerklik hareketini cezalandırma yoluna gitti. Ancak bu tedbirler halkın PYD etrafında daha fazla kenetlenmesine yol açtı.

Türkiye 2012 Temmuz'unu Suriye'nin kuzeyinde kendi düzenini oturtmakla meşgul olan PYD'ye yönelik tehditlerle geçirdi. Başbakan Tayyip Erdoğan'ın, Suriyeli Kürtlerin altı yerde kontrolü ele almasına ilk tepkisi 'askeri müdahale' ve 'tampon bölge' oluşturma uyarısını içeriyordu. Erdoğan çıkışı sertti:

Kuzey Suriye'de bir terör örgütünün kamplaşmasına ve bunun ülkemiz için bir tehdit unsuru olmasına müsaade etmemiz söz konusu olamaz... Bütün tedbirler alınmaktadır. Gerek silahlı kuvvetlerimiz gerek diğer ilgili birimlerimiz çalışmalarını sürdürüyor ve Dışişleri Bakanım verdiğim talimatla Kuzey Irak'a gidip kararlılığımızı iletacaktır. Ondan sonra sorumluluğun bizden çıktığını bilmelerini istiyoruz.

Erdoğan, SUK varken bir de Kürt Ulusal Konseyi'nin (ENKS) oluşturulmasını yanlış bulduğunu kaydedip ekledi:

Suriye'nin toprak bütünlüğünün parçalanmasını istemiyoruz. Kaldı ki Kuzey Suriye sadece oradaki Kürt kardeşlerimizden oluşmuyor, Türk'ü de var, Arap'ı da var. Asla kimse tahrike yönelmesin. Tahrik oyununa da gelmeyiz ama atılması gereken bir adım olursa terör örgütüne karşı bu adımı kesinlikle atarız.¹

1 Ağustos 2012'de Erbil'e giden Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Mesut Barzani ile üç buçuk saat süren görüşmede Türkiye'nin kırmızı çizgilerini ve PYD'ye karşı alınması gereken önlemleri anlattı. Davutoğlu toplantının sonucuna dair "Kürt yönetimi mesajımızı aldı," dedi.² Davutoğlu'na göre Kürtlerin taleplerinin Suriye'de seçilmiş bir meclis tarafından tanınması halinde Türkiye karşı çıkmayacaktı. Tabii bu yaklaşım Kürtleri tatmin etmekten uzaktı. Kürtler, muhalif kimliklerine rağmen Arapların egemen olacağı mecliste özerkliğe set çekileceğini düşünüyordu. Arap milliyetçiliğinin beşiği Suriye'de Arap siyasetine güven duymamakta haksız sayılmazlardı. Zaten SUK garanti vermiyor, hatta 'Suriye Arap Cumhuriyeti'nin ismindeki Arap kelimesini tartışmaya yanaşmıyordu. PYD ve müttefikleri bir yana 15 Kürt partinin ENKS'yi kurup ayrı bir yol tutturmasının nedeni de buydu.

Türkiye'deki tehditkâr tepkinin altında şu bakış açısı yatıyordu:

– "Fiili durum Kuzey Suriye'de Kürt özerk yönetimine, hatta ileride Kürt devletine yol açar."

1 "Erdoğan: Müsaade etmeyiz", *Cumhuriyet*, 26.07.2012.

2 "Davutoğlu: Kürt yönetimi mesajımızı aldı", *Radikal*, 01.08.2012.

– “Elindeki silahlarla baskın çıkan PYD, PKK'nin güdümünde bir harekettir.”

– “Beşşar el Esad kasten Kürt bölgesini PYD'ye bıraktı.”

– “Gelişmeden Barzani de sorumlu çünkü en başında Suriyeli Kürtlere imzalattığı Erbil Anlaşması'yla özerkliğin temeli atıldı.”

Bu dört değerlendirme de sorunluordu:

– Bir kere Kürtler Türkiye'nin güneyinde kesintisiz otonom bir bölgenin fiziksel olarak zor olduğunun farkındaydı. Kürtlerin yoğun olduğu yerlerde ‘idari özerklik’ ve ‘demokratik özerklik’ gibi daha gerçekçi alternatifler üzerinde duruluyordu. Suriye'den ayrılmayı dillendiren de yoktu. ENKS Başkanı Abdülhakim Beşşar'a bakılırsa Erbil'de üzerinde uzlaşılan model federalizmdi. PYD'nin tutturduğu yol ise ulusalcılar açısından federalizmden daha az kaygı uyandırması gereken demokratik özerklikti.

– PYD'nin Esad rejimiyle bağı da düşmanlık ile işbirliğinin paralel geliştiği bir ilişkiydi. Tipik bir Ortadoğu gerçeği. Rejim güçleri çekilerek PYD'nin önünü açsa da çatışma eksik değildi. Abdülhakim Beşşar, *Rudaw*'la röportajında PYD-rejim bağlantısındaki gri alanın ipuçlarını veriyordu. Hem “PYD kontrolü çatışma olmadan ele aldı... Askeri üsler PYD'ye bırakıldı... PYD dışında bir partinin kontrol noktası kurmasına izin verilmez,” diyor, hem de Esad'ın PYD'ye karşı savaşmaları için Arap aşiretlerine 3.500 silah dağıttığını söylüyordu.³

– PYD-PKK ilişkisi nedeniyle nükseden ‘Kürt paranoyası’ da yeni bir yaklaşım geliştirmeyi engelliyordu. Elbette PYD'nin milis gücüne sahip parti olarak inisiyatif alması evvela bazı Kürt partilerini rahatsız etmişti.

– Barzani'ye biçilen rol de abartılıydı. Erdoğan'ın “Bir yanlışlık varsa düzeltilir” sözünden anlaşılıyor ki Barzani Ankara'ya hayal kırıklığı yaşatmıştı.

Barzani'nin çabaları üç noktaya odaklanıyordu:

Kürtlerin kendi aralarında çatışmalarını önlemek, çatışmaların Kürt bölgesine sıçraması halinde Kürtlerin savunma kapasitesini artırmak ve nihayetinde Esad'ın kaderine bağlı olarak ortak Kürt duruşu oluşturmak.

Bunlar, Türkiye'nin kaygılarını aşan bir çabaydı. Türkiye'nin Barzani'den beklentisi PYD'nin süreci tekeline almasının önlenmesiydi. Ama Barzani'nin nüfuzu sınırlıydı. PYD'den Hüseyin Koçar'ın “Barzani konusunda kötümser değiliz çünkü birlik için çok çalıştı. Erbil Anlaşması'nın altını oyacak düzeyde Türkiye'nin etkisi altına girmeyeceğine inanıyoruz,” sözleri bir temenninin ötesinde aşılması zor bir çizgiye işaret ediyordu. Barzani'nin Türkiye'nin istediği tarzda müdahale etmesi halihazırda bir sürü zorlukla yüzleşen Kürtler arası birlik çabalarını da bitirebilirdi. Kürt'ün Kürt'le savaşı olmamış bir şey değildi. Erbil Anlaşması'na rağmen durum zaten çok hassastı. Bu nokta-

3 “Hevidar Ahmed, Syrian Kurds are disappointed by PYD's actions”, *Rudaw*, 01.08.2012.

da kısa bir süre sonra Beşar'ın dile getirdiği şu sözler birliğin ne denli tehdit altında olduğunu gösteriyordu:

Kürtler PYD nedeniyle hayal kırıklığı yaşıyor. PYD, Erbil Anlaşması'na uymuyor. Böyle giderse Kürt birliği bozulabilir ve Kürtler kendini korumak için ÖSO'ya katılabilir.⁴

Tabii Barzani petrol ve bütçe gelirlerinin paylaşımı yüzünden Bağdat'la restleştiği, üstelik Suriye sınırındaki Rabia'da kontrolü Peşmergelerden almak için yığınak yapan Irak ordusuyla çatışmanın eşiğine geldiği bir sırada Türkiye'nin öfkesini de hesaba katmak zorundaydı. Barzani'nin yapabileceği şey Kürtlere telkinde bulunmak, Türkiye'yi teskin etmeye çalışmaktı. Barzani'ye yakın Kürtler de Rojava'da sürece katılmalarını sağlayacak ellerindeki tek zemin olan Erbil Anlaşması'nın hepten ölmesini istemiyordu.

Kürtlere göre Türkiye'nin yapabilecekleri sınırlıydı. Olası bir müdahalede diğer partilerin de uzaklaşması ve PYD'leşmesi ihtimali yüksekti. Bu noktada Türkiye'ye en yakın duran siyasilerin başında gelen Beşar'ın uyarısı önemliydi:

Türk ordusunun Batı Kürdistan'a girebileceğini sanmam. Buna karşı dururuz. PYD'nin de sorumlu davranmasını umuyoruz çünkü ne Türkiye ne de diğer bölge ülkeleri Batı Kürdistan'ı kontrol etmelerine izin vermez.

PYD karşıtlığında Türkiye ile aynı reflekse sahip olsa da Abdülhakim Beşar, Ankara'nın Suriyeli Kürtlere çizdiği yol haritasıyla da uyumlu değildi:

Türkiye diyor ki Suriye'deki Kürt sorunu Türkiye Kürdistanı'ndaki gibi çözülmeli. Türkiye Kürtler belediye başkanları, milletvekili ve bakanlar olarak yönetime katılmalı diyor. Fakat biz de onlara bunun yeterli olmadığını ve Kürtlerin haklarının yeni anayasada garanti altına alınması gerektiğini söyledik. Onlara Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin izini takip etmek istediğimizi söyledik.⁵

KÜRTLERE MARAKEŞ'TE TÜRKİYE VETOSU

ABD, Kürtleri ve Suriye içinden muhalifleri içine alamayan İstanbul merkezli Suriye Ulusal Konseyi'nden (SUK) umudunu kesince Kasım 2012'de Katar'ın başkenti Doha'da daha geniş bir katılımı Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'nun (kısaca Suriye Ulusal Koalisyonu) kuruluşuna öncülük etti. Kürtler de SUK'tan farklı olarak Kürt halkının taleplerine garantiler sunabileceği beklentisiyle yeni koalisyona katılma eğilimi gösterdi.

4 Hevidar Ahmed, "Syrian Kurds are disappointed by PYD's actions", *Rudaw*, 01.08.2012.

5 "Syrian Kurds are disappointed by PYD's actions", *Rudaw*, 01.08.2012.

PYD'nin öncülüğündeki Batı Kürdistan Halk Meclisi ile Kürt Ulusal Konseyi'nin (ENKS) Rojava'yı ortak yönetmek amacıyla oluşturduğu Kürt Yüksek Konseyi (KYK) Arap muhalefetiyle ortaklık için yeni bir platformdu. Hedef Suriye Ulusal Koalisyonu'nun Marakeş'teki toplantısına kadar birleşmenin sağlanmasıydı. Ancak yine Türkiye'nin çekinceleri yüzünden bu olmadı. PYD'ye göre Kürtlerin talepleriyle ilgili taahhüt verilmesi halinde KYK yeni muhalif koalisyona katılabilirdi. Hatta Türkiye'nin PYD'ye çıkardığı engel aşılamazsa ENKS tek başına Suriye Ulusal Koalisyonu'na girebilirdi. ENKS, Marakeş'e gözlemci gönderdiği halde, katılımı mümkün olmadı.

Kürtlerin 60 üyeli Suriye Ulusal Koalisyonu'nda en az 12 koltuk ve başkan yardımcılığını istiyordu. Suriye Arap Cumhuriyeti adının 'Suriye Cumhuriyeti' olarak değiştirilmesi talebi de değişmemiştir.

'Siyasi özerklik' lafını duymak istemeyen koalisyonun "Yeni Suriye kurulmadan özerklik garantisi olamaz, buna yeni meclis karar verir" yönündeki tutumu değişmedi. Marakeş toplantısına damgasını vurmakla övünen Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, PYD'ye taş konulmasına dair gerekçelerini şöyle sıraladı:

Bir, Suriye rejimiyle yaptığı işbirliği ve orada dökülen kan. Rejimin terk ettiği her yerde silahları PYD'ye bırakması. İki, terör bağlantısını reddetmemesi. Terörü reddettiği ve rejimle işbirliği yapmadığı sürece bizim için bir sorun yok... Daha seçilmiş bir parlamento oluşmadan *de facto*, emrivaki oluşumlar başlarsa bunun sonu gelmez. Herkes kendi bölgesini ilan eder, bu da Suriye'yi bir arada tutmayı imkânsızlaştırır. Ama parlamento oluşur, kendinize en uygun yöntemi seçerseniz, memnuniyet duyarız.⁶

Müslim: Suriye muhalefeti Davutoğlu'ndan emir almaz

Muhalefet cephesinde Kürt çatlağı sürerken Rojava'da PYD'nin hâkimiyetine karşı baskılar da artıyordu. Bir tarafta ENKS'nin partileri, Kürt Yüksek Konseyi altında birleştikleri halde PYD'ye karşı kampanya yürütüyordu. Uluslararası toplumda ve medyada PYD'nin Erbil Anlaşması'na uymadığına, tek başına hareket ettiğine ve rejimle işbirliği yaptığına dair suçlamaların kaynağı bu partilerdi.

İkincisi, Selefi gruplar PYD'ye karşı harekete geçirildi.

Üçüncüsü, 1970'lerde Cezire bölgesine Arap Kemer planıyla yerleştirilmiş Araplar "Kürtler sizi bölgeden sürecektir" korkusuyla örgütlendi. Bu işte başı Türkiye'den destek gören Bakara aşireti çekti. PYD'nin hedef alın-

6 Deniz Zeyrek, "PYD'ye karşı nötr kalmayız", *Radikal*, 15.12.2012.

dığı Serê Kanîyê'ye (Ras el Ayn) yönelik operasyona farklı yerlerden silahlı gruplar da katılmaya başladı. PYD yine de bu kumpastan sıyrılıp merkezi İstanbul'dan Kahire'ye kayan Suriye muhalefetiyle pazarlığın bir parçası olmayı başardı.

PYD lideri Salih Müslim'le yaptığım röportajdan çıkardığım sonuçlar Kürtlerin göz ardı edilemeyecek bir aktör olarak sahnede kalacağını gösteriyordu.

PYD lideri Müslim'in önceliği, Türkiye'nin tuttuğu Kürt partilerin federalizm arayışlarına karşı daha esnek ve Araplara kabul ettirilmesi daha kolay olan 'demokratik özerklik' formülüydü.

• *Kürtlerin Marakeş'te Suriye Ulusal Koalisyonu'na katılacakları bekleniyordu ama olmadı. Ne oldu?*

– Kürtlerin haklarının anayasal garanti altına alınacağına dair sözlü olarak garantide bulundular. Bu vaatleri daha somutlaştırmak için 7 kişilik bir komite kurduk. Komite Marakeş'e gidemedi, Kahire'ye gidip bu meseleleri konuşup anlaşacak.

• *ENKS Kamışlı'daki toplantıda Suriye Ulusal Koalisyonu'na katılacağını açıklamıştı. Sizden ayrı mı hareket ediyorlar?*

– Hayır. 7 kişilik komiteyi KYK adına oluşturduk.

• *PYD resmen temsil edilmiş olacak mı?*

– PYD önemli değil. PYD, KYK'da resmen temsil ediliyor. Bir üye PYD'li olabilir ya da PYD'ye yakın olabilir, bunun önemi yok.

• *Yani sizi doğrudan temsil eden birinin olması şart değil?*

– Şimdilik koşmuyoruz.

• *Anlaşma sağlanırsa Ulusal Koalisyon'da PYD'nin de temsilcisi olacak diyebilir miyiz?*

– Tabii diyebilirsiniz.

• *Türkiye ya da ABD'nin burada bir çekincesi yok mu?*

– Davutoğlu'nun bazı söylemleri var ama bağlayıcı görmüyoruz. Ulusal Koalisyon, Davutoğlu'nun emrinde değil. Kendi iradesi var. Suriye halkının bir parçasının katılımı için Davutoğlu'ndan izin alacak değil.

• *Özerklik talebiyle ilgili şartınızdan geri adım attınız mı? Üç konuda uzlaşma olduğunu görüyorum: Yüzde 15 oranında temsiliyet, başkan yardımcılığı-*

ğı ve Suriye Arap Cumhuriyeti ismindeki Arap kelimesinin çıkarılması. Burada özerklik garantisi yok.

– Hayır vazgeçmedik. Ad ya da çerçeve değil içerik önemli. Kürt varlığının anayasal olarak teyit edilmesini; sosyal, siyasal, kültürel ve savunma haklarımızın anayasal güvence altına alınmasını talep ediyoruz. Bunlar olduktan sonra adı ister demokratik federalizm ister başka bir şey olsun...

• *Adını koymak istemediğiniz özerklik konusunda Arap muhalefeti esnedi mi? Çünkü SUK bu konuda katıydı.*

– Evet, Kürtlerin katılımını sağlamak için daha esnek davranması gerekiyor. Tabii Türkiye'nin kontrolünden çıkmış durumdalar. Toplantılar İstanbul ve Antalya'dayken onlardan hiçbir şey beklemiyorduk. Şimdi daha serbest hareket edebilirler.

• *ENKS da bu konularda sizinle aynı tepkiyi veriyor mu?*

– ENKS'den bazıları bizden daha katı.

• *Federalizm konusunda sanırım.*

– Evet.

• *Peki, Türkiye ile birlikte çalışma konusunda...*

– Hayır, tepkileri farklı. Türkiye onları tercih ediyor.

• *Serê Kaniyê'de Kürtlerle muhalif güçler arasındaki çatışmaların arkasında ne var size göre?*

– Bize göre bunlar ÖSO'ya bağlı değildir. ÖSO ile temaslarımız oldu, "Bunlar bizden değil" dediler. Ve bunların Türkiye'nin kontrolünde olduğunu biliyoruz. El Kaide ile bağlantıları var. Türkiye bunları Kürtlere saldırtıyor, önce Halep ve Afrin'de, son olarak Serê Kaniyê'ye saldırdılar.

• *Davutoğlu, PYD'yi PKK ve Şebbiha'ya eşitleyen bir açıklama yaptı. Buna ne diyorsunuz?*

– Nerede Kürt halkının haklarını savunan varsa Türk rejimi bundan rahatsız. Biz Batı Kürdistan halkının haklarını savunuyoruz. Bizi düşman ilan etmek için de bahane arıyorlar. En kolay bahane de PKK ile kurulan bağ.

• *Hiç bağı yok mu?*

– PKK hiçbir zaman Batı Kürdistan'a muhtaç değildir. PKK İstanbul'dadır, Ankara'dadır, Diyarbakır'dadır vs. Hep söyledik: Türkiye sınırlarında kimse bizden bir saldırı beklemesin. Suriye'deki Kürt halkının haklarını istiyoruz,

gerçek demokrasi istiyoruz ve Türk halkına asla düşman değiliz. Adana Anlaşması'ndan sonra PKK'lilerin hepsi teslim edildi.

• *PYD gücünü tabandan değil rejimden alıyor suçlamasına yanıtınız nedir?*

– Türkiye ile Suriye liderleri kol kola gezerken biz 2004'te Kamışlı olaylarında bu rejime karşı yüzlerce şehit verdik. 2011'de 'Suriye devrimi' başladığında 1550 PYD taraftarı tutuklandı. Halep, Afrin, Derik ve Kamışlı'da rejimle çatıştık, kayıplar verdik. Hem devrimden önce hem devrimden sonra Kürt örgütler arasında rejimle en fazla çatışan bizdik. Nasıl oluyor da rejimden beslendiğimiz söyleniyor, anlamıyorum. Bizim stratejimiz değişik, o kadar. Diğer örgütler gibi Türkiye rejiminin emrinde değiliz. Hiçbir zaman Suriye rejimiyle anlaşmadık.

• *Türkiye bir tarafta Irak'taki Kürtlerle stratejik ilişkiler geliştirirken neden Suriyeli Kürtlere farklı bir politika izliyor?*

– Hiçbir zaman Güney Kürdistan'la stratejik ilişki geliştirmiş değildir. Bu çıkar ilişkisidir. Bir Türk yetkilisi yolda bir Kürt bayrağı varsa oradan geçmek istemiyor. Bir Kürt temsilci Ankara'ya, İstanbul'a geldiğinde Kürt bayrağı bulunuyor mu? Bu nasıl stratejik işbirliği?

• *Davutoğlu, Kürt lider Meşal Temmo'nun öldürülmesiyle ilgili PYD'yi suçladı...*

– Pekâlâ, *El Arabiye* belgeler yayımladı, kimin emir verdiği, kimin yaptığı belli. Suçlamalar neden tekrarlanıyor? *El Arabiye* de bizim tarafımızda değil üstelik.

• *Ancak El Arabiye'deki belgelerin güvenilirliği tartışılır...*

– O zaman ben de şunu sorarım: Temmo'yu Türk rejimi neden öldürmüş olmasın? Türkiye ve Suriye'nin istihbaratları en güçlü istihbaratlardır. İkisi de istediğini yapabilir, ikisi de Kürtlere düşmandır. Onlar niye öldürmüş olmasın?

ROJAVA'YA KARŞI KUMPAS VE VEKÂLET SAVAŞI

Rojava'daki özerkliğin aktörleri 'Türk istihbaratının faaliyetleri' olarak nitelendiği ÖSO oluşumlarının bölgeye girmesine başından beri müsaade etmedi.

10 Temmuz 2012'de ÖSO, Azez'den Afrin'e girmeye kalkıştığında YPG ile çatışma çıktı. ÖSO üyeleri 12 Ağustos 2012'de Haseke'de askeri konsey, Kamışlı'da da Zehra'nın Şehitleri Taburu adlı birliği kurduklarını ilan etti. ÖSO'nun bu minvalde 'şube' açma girişimleri sürerken 18 Ağustos 2012'de Kamışlı'da istihbarat merkezi bombalandı.

Rakka yakınlarında IŞ İD ile savaşan bir milis gücü.

9 Eylül 2012'de ÖSO, Birleşik Kamışlı Tümeni'ni kurduğunu duyurdu.

Savaşı Kürt bölgelerine sokmama kararlılığından vazgeçmeyen YPG, Eylül 2012'de ÖSO'ya bağlı grupları Halep'in Şeyh Maksud semtinden çıkarttı. Buna karşın Müslüman Kardeşler'in etkili olduğu Tevhid Tugayı "PKK'li eşkıyalar, derhal silahlarınızı bırakın," diye tehdit etti. Yine 27 Eylül 2012'de YPG, Afrin'de ÖSO'nun örgütlenmesine izin vermediği için çıkan çatışmada Selahaddin Eyyubi Tugayı'ndan iki, YPG'den bir kişi öldü.⁷

İlerleyen süreçte Rojava'daki özerklik hareketini boğma hamleleri sıklaştı. Türkiye'nin özerklik hareketine karşı bir vekâlet savaşı başlattığı anlaşılıyordu. YPG'yi rejimin uzantısı olarak gören ÖSO ve cihatçı gruplarla YPG'yi PKK'ye eşitleyen Türkiye'nin hedefi çakışmıştı.

19 Kasım 2012'de Türkiye destekli silahlı gruplar YPG'yi Serê Kanîyê'den (Ras el Ayn) çıkarmak için saldırıya geçti.

Halep'teki Eşrefiye ve Şeyh Maksud mahallelerinde PYD'nin kontrolüne son vermek için Kürtlerden oluşan Selahaddin Tugayı devreye sokuldu.

Serê Kanîyê'ye yönelik olarak 17 Şubat 2013'e kadar yer yer devam eden saldırılarda Nusra Cephesi, Guraba el Şam, Ahrar-ı Guveran, Faruk Tugayı, Ahfad-ı Resul, Ümmet Tugayı, Fetih Tugayı, Mişel Temmo Tugayı, Azadi Taburu gibi gruplar yer aldı.

7 "Tensions between FSA and PYD", *Rudaw*, Erbil, 01.10.2012.

Sonraki çatışmalara 14 Şubat 2013'te Urfa'da kuruluşunu ilan eden "El Cezire ve Fırat Kurtuluş Cephesi" de karıştı. Tekbir ve sloganlar eşliğinde yapılan seçimlerde Albay Akit Samir Sultan yeni cephenin komutanı oldu.⁸ Bu gruba asıl önderlik eden Bakara aşireti lideri Navaf el Beşir, Türkiye ilişkisini gizlemedi:

Türkiye bizi askeri, manevi ve insani olarak destekliyor.

Hizbullah'ın kanalı El Manar'a göre saldırı planı "17 Kasım'daki ilk saldırıdan dört ay önce Nevvaf el Beşir ile bazı MIT görevlileriyle Türk subayları arasında yapılan toplantıda hazırlanmıştı ve bu plan için 2 milyon dolar bütçe ayrılmıştı. Türk yetkililer ayrıca Azez, Tel Rıfat ve Tel Ebyad bölgelerine açılan güzergâhları silahlı grupların Suriye'ye geçişine açma sözü vermişti. Türkiye'nin iki amacı vardı:

- Serê Kanîyê ile Amude arasındaki 100 km uzunluğunda ve 5 km derinliğinde Kürtlerden arındırılmış bir tampon bölge oluşturmak.
- Afrin ve Kobani bölgelerini ilhak etmek için Kürt bölgelerine nüfuz etmek ve Halep kentine en kısa mesafeli güzergâh bölgesi olan Tel Temir yolunu açmak."⁹

Ankara'nın PYD'ye karşı denge unsuru olarak kullanmaya çalıştığı ENKS Başkanı ve El Parti Genel Sekreteri Abdülhakim Beşar da Türkiye'yi suçluyordu:

Türkiye'yi dost ülke olarak görüyoruz ama maalesef Serê Kanîyê'ye giren Arapların hareketlerini kolaylaştırıyor. Türkiye Kürt davasına zarar vermek istiyor. Fakat bu Türkiye açısından sorunları sadece çoğaltır, Türkiye'deki Kürt meselesini daha karmaşık hale getirir. Bu şekilde radikal İslamcılar sınıra yerleşmiş olacaktır. Türk hükümetinin doğrudan bunda dahil olmayabilir ama bizim edindiğimiz istihbarata göre MIT işin içinde.¹⁰

Serê Kanîyê'ye saldıranların Nusra Cephesi ve Guraba el Şam ile bağlantılı olduğunu vurgulayan Beşar, MIT hükümetin kontrolünde değil mi sorusuna, "Türk hükümeti içinde bir kanat işin içinde. Fakat bu bunun arkasında hükümet kararı olduğu anlamına gelmiyor. Türk hükümeti gerçekten devrimin yanındaysa, Kürt halkının dostuysa bu radikal İslamcı gruplara destek vermesi hatadır, aynı zamanda bu gruplar Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik tehdittir," yanıtını verdi.

Kürtlere karşı kışkırtıcılık yapanlardan biri de Suudi Arabistan'da yaşayan Suriyeli Şeyh Adnan Arur'du. Arur, TV programlarında PYD'den PKK diye

8 "Suriyeliler komutanını Şanlıurfa'da seçti", *Star*, 15.02.2013.

9 Muhammed Nidal, "Resu'l Ayn'da neler oluyor?", 23.11.2012. www.ydh.com.tr

10 Hemin Khoshnaw, "Turkey Wants to Harm the Kurdish Cause", *Rudaw*, 08.02.2013.

söz edip “Bu hain örgüt Kürtlerin hiçbirini temsil etmiyor,” diye çıkışlarda bulunuyordu.

PYD ile ÖSO arasında çatışmadan zoraki ortaklığa

YPG karşısında yenilgiye uğrayan silahlı gruplar 24 Aralık'ta ateşkes imzalandı ama anlaşma 6 Aralık'ta yeni saldırılarla bozuldu. Serê Kanîyê'de süren çatışmalar Cezire bölgesinde olası bir Arap-Kürt savaşını kışkırtırken 17 Şubat 2013'te PYD ile ÖSO'nun yerel kanadı arasında bir anlaşma daha imzalandı. 11 maddelik anlaşmanın tarafları ÖSO'ya bağlı Haseke Devrimci Askeri Konsey Başkanı Albay Hasan Abdullah, YPG/Asayiş temsilcisi Civan İbrahim ve TEV-DEM yöneticisi Dr. Nasır Hacı Mansur'du.

Belli açmazları olsa da anlaşmayı 24 Aralık 2012'deki anlaşmadan daha güçlü kılan birkaç unsur vardı:

– Anlaşma Serê Kanîyê'deki çatışmalara son vermeye odaklı lokal bir anlaşmaydı ama bölge dışına taşan hedefler barındırıyordu. Anlaşmanın “rejimin denetimindeki kentlerin kurtuluşu için YPG ve ÖSO'nun ortak hareket edeceğinden” söz eden 7 maddesi Esad güçlerine karşı güç birliğini öngörüyordu. Bu bir ilkti. Serê Kanîyê'nin kontrolü için sivil meclis kurulması önerisi de kendi bölgelerine ÖSO'yu sokmayan Kürtler açısından ciddi bir kırılmaydı. Uzlaşma sürecini destekleyenler arasında ‘ÖSO Birleşik Komutanlığı Genelkurmay Başkanı’ Selim İdris'in yardımcısı Albay Ebu Ömer'in de olması ÖSO komutasının anlaşmaya onay verdiğine dair bir algıya yol açtı. Ne var ki 20 Şubat 2013'te İdris anlaşmayı reddetti. Diğer taraftan TEV-DEM, PYD'nin dışında Kürt gruplar, Kürt Ulusal Konseyi ve toplum liderlerinin süreci desteklemesi de Kürt imzasını güçlendirdi.

Anlaşmanın kırılğan taraflarına gelince; ÖSO yekpare değildi. Birbirinden kopuk, yer yer birbiriyle çatışan onlarca silahlı grup ÖSO etiketini kullanıyordu. ÖSO komutanlarından herhangi birinin imzasının mürekkebi az ötede soluyordu. Her dereye bir bey düşüyordu ve bu keşmekeşin içinde imzaların değeri yoktu. ÖSO'nun Deyr el Zor, Haseke ve Rakka'dan sorumlu komutanı Abdullah ya da Ebu Ömer'in tarafları ne kadar temsil ettiği tartışmalıydı. ÖSO, çatışmanın kendileriyle ilgisi olmadığını açıklamıştı. Asıl mesele burada başlıyordu. Kürtlerle savaşanlar arasında ÖSO şemsiyesinde bulunmayanlar olduğu gibi ÖSO bayrağını kullananlar da vardı. Burada bir kritik nokta da şuydu: Kürtlerin ‘Türkiye destekli’ dediği gruplar bu sürecin dışında kalmıştı. Ki ilk çatışmalar bu gruplarla yaşanmıştı.

Kürt tarafında başından sonuna kadar anlaşmanın müzakerelerini yürüten Nasır Hacı Mansur'a gelişmeleri sordum. Mansur'a göre El Cezire-Fırat Kurtuluş Cephesi, Idlib'den gelen Ahfad-ı Rasul ve Mişel Temmo Tugayları mü-

zakere dışı tutuldu ve anlaşma Türkiye'ye rağmen yapıldı:

Türkiye Ahfad-ı Resul ve Faruk Tugayı kanalıyla anlaşmayı engellemeye çalıştı. El Cezire ve Fırat Kurtuluş Cephesi provokasyon yapmak istedi. Ancak biz tedbir aldık ve soğukkanlı davranarak bu tür girişimleri boşa çıkardık. Türkiye'nin istemediği bir sonuç çıktı. Türkiye Kürtlerin burada bir statüye kavuşmasını istemiyor. Halbuki buradaki Kürtler Türkiye'ye tehdit oluşturmayacak aksine Türkiye'yi güçlendirecektir.

İmzalar atıldıktan üç gün sonra Selim İdris'in çıkıp anlaşmayı reddetmesinde kuşkusuz Türkiye'nin de etkisi vardı. 'ÖSO Birleşik Komutanlığı Genelkurmay Başkanlığı', Suriye Ulusal Koalisyonu'nun askeri cepheye birlik görüntüsü vermek için Antalya'da oluşturduğu bir üst yapıydı. Türkiye'de üstlenip de Ankara'yı kızdıracak açıklama yapması zordu. İdris, Anadolu Ajansı'na yaptığı açıklamada ÖSO'nun kimseyi müzakere yapmakla görevlendirmedini belirterek şunu söyledi:

Biz PYD'nin terörist PKK'dan, İran Kürtlerinden ve Irak'ın Kandil dağlarından gelen Kürtlerden destek aldığına dair güvenilir bilgilere ulaştık. Ben, ÖSO Birleşik Komutanlığı Genelkurmay Başkanı sıfatıyla Haseke'deki müzakere ve sonuçlarını tanımıyorum.¹¹

İdris, rejim yanlısı silahlı grupların tümüne karşı savaşacaklarını da sözlerine ekledi. Bu açıklamayı Mansur'a sordum, yanıtı şu oldu:

Ebu Ömer sürece destek verdi. ÖSO komutanı Hasan Abdullah'ın anlaşmada imzası var. (Arabuluculuk eden Hıristiyan lider) Mişel Kilo, Ceylanpınar'da İdris'le gelişmeleri paylaştı. İdris, Türk medyasına, Türkiye kamuoyunu kızdırmamak için farklı konuşuyor. Çıksın *El Arabiye*'ye konuşsun.

Kürtler Araplarla savaş istemedi

PYD'yi Rojava'da PKK'nin izdüşümü olarak gören resmi bakış açısı, Suriyeli Kürtlerin bütün manevralarını İmralı ya da Şam'dan bilmekteydi. Kürtlerin stratejisi şimdiye dek 'Ne rejimden yana ne de ÖSO'dan' şeklinde yürümüştü. Bu taktik de İmralı'da tutulan Abdullah Öcalan'ın kardeşi Mehmet Öcalan aracılığıyla verdiği "Kürtler rejimden de ÖSO'dan da uzak dursunlar, birlikte yaşadıkları Arap, Ermeni ve Süryani halklarla ittifaklarını geliştirsinler" mesajına dayandırılıyordu. Abdullah Öcalan barış süreci çerçevesinde HDP'li müzakere heyetiyle 23 Şubat 2013'te yaptığı görüşmede ise Rojava için yol haritasını şöyle çiziyordu:

11 Fehim Taştekin, "PYD ile ÖSO arasındaki anlaşmanın şifreleri", *Radikal*, 21.02.2013.

Suriye'de Kürtler iki tarafla da görüşsünler, kim haklarını verirse onunla çalışsınlar. Suriye Demokratik Kurtuluş Cephesi olsun. Kürt, Arap, Türk, Türkmen cephesi... Suudi, Selefilere çok tehlikeli, Esad yönetimi ise küçük burjuva diktatörlüğüdür. Kürtler Barzani'nin emrine giremez. Kürtler mutlaka öz savunma gücü oluşturmalı.¹²

Bu öz savunma gücü zaten oluşturulmuştu.

Mart 2013 itibariyle sahanın vaziyeti şuydu:

PYD, Kürtlerin Temmuz 2012'den beri Afrin, Kobani, Derik, Dirbesiye, Tel Temir, Amude ve Girkê Legê'nin yanı sıra Halep'te Eşrefiye ve Şeyh Maksud, Şam'da Zorava mahallelerinin kontrolünü ele almasına öncülük ederek büyük bir güç kazanmıştı. Kürt bölgelerinin iç savaştan uzak tutulması, buraların idaresindeki organizasyon yeteneği ve PKK'nin Suriye tabanından güç alan YPG de bu prestijin kaynağıydı. Ancak YPG, Ceylanpınar üzerinden Serê Kanîyê'ye giren silahlı grupları çok kere geri püskürtse de yerel Arap unsurların da çatışmaya karışması nedeniyle ilçede mutlak hâkimiyet kuramadı. Ve sonunda Serê Kanîyê'nin yönetimini ÖSO ile paylaşmak zorunda kaldı. Çatışmaların Kürtlerin azınlık olduğu Haseke'ye sığılarak bir Kürt-Arap savaşına dönüşmesi riski arttı. Serê Kanîyê'de ölenlerin bir kısmının Haseke'den gelen aşiret üyeleri olması kenti geriyordu. Arap-Kürt savaşı Kürtlerin 'çatışmasız özgürleşme' stratejisini yok edebilecek bir gelişmeydi. Şam'ın nüfus kaydırma politikasıyla şekillenmiş coğrafya Kürt-Arap çatışması için elverişliydi. Haseke bir yana, mesela Serê Kanîyê ile Dirbesiye arasındaki köyler bir Arap bir Kürt şeklinde diziliyordu. Birine bir alev düşmeyegörsün, sonu gelmez düşmanlıklar alıp başını gidebilirdi.

PYD'yi uzlaşmaya zorlayan birkaç gelişme Cezire bölgesi dışında yaşandı. Bir tarafta hükümet güçleri Kürtlerin hâkim olduğu alanlara saldırılar başlatırken diğer tarafta doğudan kopuk olan ve ÖSO'nun çevrelediği yerler üzerindeki baskı arttı.

Hükümet güçleri son haftalarda Halep'teki Eşrefiye'nin yanı sıra kentin dışında gözden irak kalan Tel Hasil ve Tel Aran beldelerinde belli mevzileri bombaladı. İki belde de YPG'nin elindeydi. Buradaki ailelerden bir kısmı 160 km ötedeki Kobani'ye sığındı.

Beri tarafta 'Kürt adası' diyebileceğimiz Afrin ya da karışık nüfus nedeniyle Kürtlerin denge gözetmek zorunda kaldığı bölgeler PYD'ye karşı ÖSO'nun elinde koza dönüştü. Civardaki çatışmalardan kaçanlarla nüfusu ikiye katlanan Afrin, Serê Kanîyê'deki savaştan sonra ekmezsiz kaldı. Yolları tutan ÖSO Kamışlı gibi yerlerden Afrin'e buğday gönderilmesini engellemek suretiyle PYD'ye gözdağı verdi.

12 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 28.

Dr. Nasır Hacı Mansur'un anlaşmaya dair bana söylediği şeydi:

Ben müzakere sürecinin birinci dereceden sorumlusuyum. Öcalan ile hiç bağıımız yok dersek doğru olmaz. Çünkü biz o ideolojiyle büyüdük. Ama talimat aldığımız iddiası doğru değil. YPG'nin özgür iradesiyle bu anlaşma sağlandı. Bizim ne Öcalan'la ne de avukatlarıyla bir ilişkimiz oldu. Bizi bu anlaşmaya zorlayan savaş riskidir. Arap-Kürt savaşını istemiyoruz.

Mansur, "Anlaşma Türkiye-Barzani koalisyonuna bir darbe" yorumlarıyla ilgili de "Bu bir yorum ama Barzani'den tavır görmedik. Sonuçta Kürt Yüksek Konseyi meselenin içindeydi, gelişmelerden Barzani'yi haberdar etmişlerdir," dedi.

Anlaşma Kürtlerin ÖSO'ya güvendiği anlamına gelmiyordu. Nitekim Selim Idris'in ardından Urfa'da örgütlenen "El Cezire ve Fırat Kurtuluş Cephesi" de PYD'ye "şebbiha" deyip anlaşmayı reddetti. Haseke'de ÖSO'ya bağlı Arap Devrimci Askeri Konseyi de Kürtlerin Serê Kanîyê'de hâkim olmasını istemediklerini belirtti:

Ülke genelinde karar vermede yegane siyasi güç Ulusal Koalisyon, askeri güç de ÖSO olmalıdır.¹³

Bu çıkışlara rağmen anlaşma Kürt ve Arapları bir süre daha savaştan uzak tutmaya yaradı.

EL KAİDE, KÜRTLERE YENİDEN SAVAŞ AÇIYOR

Kürtlerin kontrolü ele almasının yıl dönümü yaklaşırken Rojava'ya saldırılar yeniden şiddetlendi. Mayıs 2013'te ÖSO'ya bağlı gruplar Afrin'e musallat oldu. Temmuz 2013'te Serê Kanîyê'nin yanı sıra Cezire bölgesinde Girkê Legê ve Tirbespiyê de saldırıya uğradı. Cezire'de Nusra ve müttefiklerinin başını çektiği çatışmalar, YPG'nin stratejik önemdeki Tel Koçer'i ele geçirdiği 27 Ekim 2013'e kadar sürdü.

Tel Koçer iki açıdan önemliydi: Birincisi Türkiye ve 'Güney Kürdistan' sınırlarını kullanamayan Rojava'nın ekonomik ve siyasi durumunu değiştirme imkânı sunuyordu.

İkincisi bu kapı IŞİD'in lojistik kaynağıydı.

PYD Eşbaşkanı Salih Müslim bana Tel Koçer baskınını şöyle anlattı:

Rojava'ya yönelik 25 intihar saldırısı oldu. Bomba yüklü araçların hepsi Tel Koçer'den geliyor. Civardaki köyler de ya El Kaide'nin tarafını tutuyor ya da baskıya boyun eğiyorlardı. Buna bir son vermek gerekiyordu. Ama önceden planlanmamıştı. Aniden oldu. Irak güçlerinin haberi yoktu.

13 "Syrian Kurds-Arab Opposition Discuss Ceasefire In Serekaniye", *Rudaw*, 09.02.2013.

Aynı dönemde IŞİD de Tel Ebyad'da eski müttefiklerini tasfiye edip kontrolü ele geçirdi. Bölge, Suriye'de varlığını hücrelerden emirciklere dönüştürmeye çalışan El Kaide gerçeğiyle Temmuz 2013'teki çatışmalarla bir kez daha karşılaştı. Kürt kaynaklara göre 18 Temmuz 2013'te Rojava'da saldırıya geçen Nusra ve IŞİD'e Akçakale Sınır Kapısı üzerinden 4 kamyon dolusu cephane gönderildi. Bu silahlarla Tel Ebyad'daki Kürt mahallelerini boşaltan silahlı gruplar daha sonra Kobani'yi kısıp aldı.¹⁴

Çatışmalar Türkiye üzerinden Suriye'ye binlerce yeni yabancı savaşçının gittiğine dair haberlere paralel yaşandı. *Le Figaro*'ya göre saldırılardan hemen önce 400'ü Pakistan-Afganistan, 250'si Mısır'dan olmak üzere 1.500 savaşçı Türkiye üzerinden Suriye'ye geçiş yapmıştı.¹⁵

PYD'liler dahil birçok Suriyeli Kürt kaynağa göre Serê Kanîyê'ye saldırılar Türkiye tarafından yönlendiriliyordu. Abdullah Öcalan ise İmralı'da HDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş'ın kendisiyle paylaştığı "Bugün El Nusra 3.000 kadar militanıyla bir saldırı başlatmış" şeklindeki bilgi üzerine şu yorumu yapmaktaydı:

Sayıları gerçekten 3.000 falansa o zaman bunun yarısından fazlası Muhaberat'ın işidir... Sayın Erdoğan bilmeli ki bunlar çözümünü hedefliyor. Yetkililerle de bunu tartışıyoruz. Suudi falan para veriyor bunlara deniliyor. Ama bilmeliler ki bunlar Türkiye'yi hedefliyor. Suriye tecrübem vardır, iyi biliyorum... NATO Gladysos'unun örtülü operasyonlarıdır bunlar.¹⁶

Rejimle savaşan güçler ile Kürtler arasında Serê Kanîyê'de yaşanan her çatışma Türkiye'yi etkilemekle kalmıyor sınır boyunca fiili özerk yapı oluşturan Kürtlerle olası işbirliği zeminini yok ediyordu.

Kürt Yüksek Konseyi üyesi Aldar Halil kendisiyle yaptığım röportajda silahlı grupların Kürtlere saldırmasından dolayı Türkiye'yi sorumlu tutuyordu:

Bu silahlı gruplar bazı bölge devletlerinin de desteğiyle Kürt bölgelerine saldırılar düzenliyor. Afrin'de, üçüncü kez Serê Kanîyê'de, Tel Temir'de ve hatıta Kamışlı'nın kasabalarında saldırı yapan bu grupların amacı Kürtlerin iradesini kırmak. Nusra, Rojava'da (Batı Kürdistan) kendi otoritesini kurmak için saldırılar düzenliyor. 19 Temmuz Kürtlerin kendi şehirlerini kontrol altına almalarının birinci yıldönümü. Saldırıyla "Kürtlerin kendi yönetimlerini kurmasına izin vermeyeceğiz" mesajı vermek istiyorlar.

Hawar Haber Ajansı (ANHA) da Serê Kanîyê'de üç Türk'ün yakalandığını belirtip saldırganların Türkiye bağlantılarına dikkat çekti. Konuştuğum

14 "Rojava devriminin 3 yılı - 8," ANHA, 19.07.2015.

15 Kayhan Karaca, "Fransa'da 'Suriyeli militan' korkusu", NTV, 19.07.2013.

16 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 100-101.

bir başka Kürt kaynağa göre Serê Kanîyê'de 16 Temmuz 2013'te patlak veren çatışmanın temelinde El Kaide ile bağlantılı grupların kontrol ettiği bölgede kendi şeriat yorumunu dayatması vardı. El Kaide'nin türevleri Nusra Cephesi ve IŞİD'in "Müslüman Polisi" dediği birim geçen Ramazan'da sokak kontrollerini sıkılaştırdı. Mesela oruç tutmayanlar hesaba çekilmeye başladı. Kürtlerden de alıkonulanlar olunca YPG devreye girdi, Nusra "Kuralları sadece Araplara uyguluyoruz," yanıtını verdi.

Kaide ile yollarını ayıran IŞİD o tarihlerde henüz Nusra Cephesi ile köprüleri tam olarak atmamıştı. İki örgüt aralarındaki sorunlara rağmen 2013'ün güzüne kadar birçok yerde birlikte hareket etti.¹⁷

TEV-DEM Yönetim Kurulu Üyesi Dr. Nasır Hacı Mansur'un bana verdiği bilgilere göre de gerilim Nusra'nın kendi bölgelerine girdiği gerekçesiyle bazı YPG üyelerini alıkoymaya başlamasıyla tırmandı. Nusra ise Kürtleri alıkoymaları suçlamasını reddedip YPG'yi 27 Haziran'da Amude'de altı Kürt göstericinin öldüğü çatışma nedeniyle yara alan halk desteğini yeniden kazanmak için gerilim çıkararak suçladı. Nihayetinde 15 Temmuz 2013'te IŞİD, YPJ'ye saldırdı. Civardakilerin müdahalesiyle iki kadın savaşçı kurtulurken aracın sürücüsü IŞİD'in eline düştü.

IŞİD'in başlattığı çatışmaya Nusra, ÖSO'ya bağlı Allah-u Ekber Tugayı, Haseke Askeri Devrimci Konseyi ve Guraba el Şam da katıldı. YPG'nin ateşkes çağrılarına bazıları olumlu yanıt verirken bazıları çatışmayı sürdürdü. Sonunda YPG, muhalif güçleri püskürtüp Mehet Mahallesi, bazı merkezler, Tarım Mahsulleri Ofisi ve sınır karakolunu ele geçirdi. Küçük bir grup Türk tarafına geçemeyince sınırda sıkışıp kaldı. Ardından YPG, Ceylanpınar Sınır Karakolu'na bir sivil heyet gönderip "Serê Kanîyê sınırı YPG'nin kontrolünde, Türkiye tarafına bundan sonra bir tek mermi düşmeyecek" mesajı verdi. Mansur "Bu gruplarla 17 Şubat'ta yaptığımız anlaşmaya göre sınır kontrol noktası yerel meclise devredilmeli. Ama anlaşmaya uymadılar. Biz de çatışma çıkmasın diye sessiz kaldık. Sınırı yerel meclise bırakıp kentten çekileceğiz. Ancak seferberlik ilan ettiler, diğer bölgelerdeki cihatçı grupları çağırdılar. Bu yüzden bir süre daha mevzileri terk etmeyeceğiz," dedi.

17 Irak-Şam İslam Devleti (IŞİD) 2003'teki Amerikan işgalinin ardından Kaide yapılanması olarak Irak'ta örgütlendi. Bu süreçte farklı isimler aldı. Suriye'deki kanlı sürece, Irak'ta savaşmış Suriyeli militanlarına 2012'de Nusra Cephesi'ni kurdurarak iştirak etti. Nisan 2013'te Irak İslam Devleti olan ismini Irak-Şam İslam Devleti (IŞİD) olarak değiştirirken Nusra'yı da feshettiğini duyurdu. Nusra bu karara direnince Kaide lideri Eyman el Zevahiri devreye girdi ama IŞİD lideri Ebu Bekir Bağdadi'ye sözünü dinlemedi. Bir süre sonra Nusra ve diğer müttefiklerini tasfiye etmeye başlayan IŞİD, 21 Ekim 2013'te Rakka'yı emirliğin merkezi haline getirdikten sonra Fırat ve Dicle üzerinde hâkimiyetini artırdı. Zevahiri, Kasım 2013'te IŞİD'in Kaide ile bağının kalmadığını ve Nusra'nın Kaide'nin Suriye kolu olduğunu ilan etti. Hem Irak hem Suriye'de ahtapot gibi yayılan IŞİD, Haziran 2014'te Musul'u ele geçirdikten sonra ismini İslam Devleti olarak değiştirip hilafet ilan etti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git Diren Kal!*, s. 258-660.

Olaylara PKK'nin kesinlikle karışmadığını savunan Mansur, Türk tarafında bir gencin ölümüne yol açan mermi ve karakol yakınına düşen top mermisi ile ilgili de şunu söyledi: "Çatışmada her iki tarafın kullandığı mermi de Türkiye'ye düşmüş olabilir. Ancak bizimkiler havan topu kullanmadı. Karşı taraf kullanmış olabilir. Bunun nedeni de ya Türkiye'ye 'Neden yardım etmiyorsunuz' tepkisidir ya da bir kışkırtmadır."

Beri tarafta saldırılardan hemen önce *El Şark el Evsat* gazetesi, El Kaide'nin Ramazan'da Suriye'nin kuzeyinde İslami emirlik ilan edeceğini yazmıştı. IŞİD kısa süre önce (Temmuz 2013'te) Karkamış Sınır Kapısı'nın karşısındaki Cerablus'ta diğer silahlı grupları tasfiye edip burada kendi düzenini kurmuştu. Türkiye sınırlarındaki bölgelere ağırlık veren IŞİD lideri Ebu Bekr el Bağdadi kuzeydeki operasyonlar için Gürcistan uyruklu Ebu Ömer Şişani'yi (Tarhan Tayumurazoviç Batıraşvili) emir tayin etmişti. Son zamanlarda Nusra da Kürt bölgesindeki güçlerine savaşçı takviye etmişti. Kimi bunu emirlik ilanının hazırlığına, kimi de Rojava'nın fiili özerklik elde etmesinin yıldönümünde Kürtleri bastırma planına bağlıyordu.

PYD Eşbaşkanı Salih Müslim'e göre Arap savaşçıların Serê Kanîyê'ye yüklenmesinin nedeni şuydu:

Serê Kanîyê, Arap savaşçıların Türkiye'ye açılan lojistik destek kapısıdır. Serê Kanîyê'yi kontrol ederlerse kolayca Derik ve Haseke'yi de kontrol edebilirler.

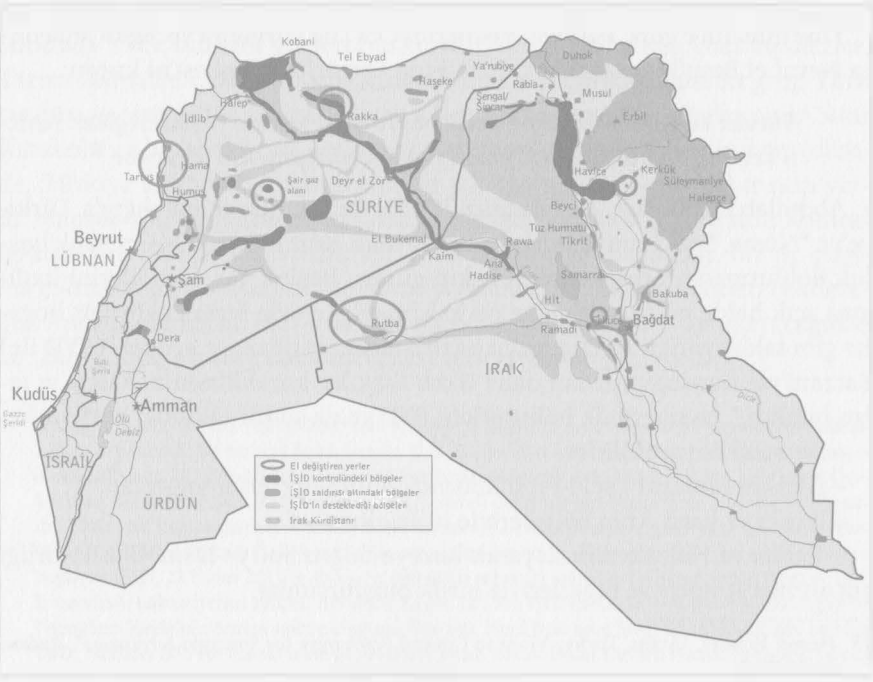
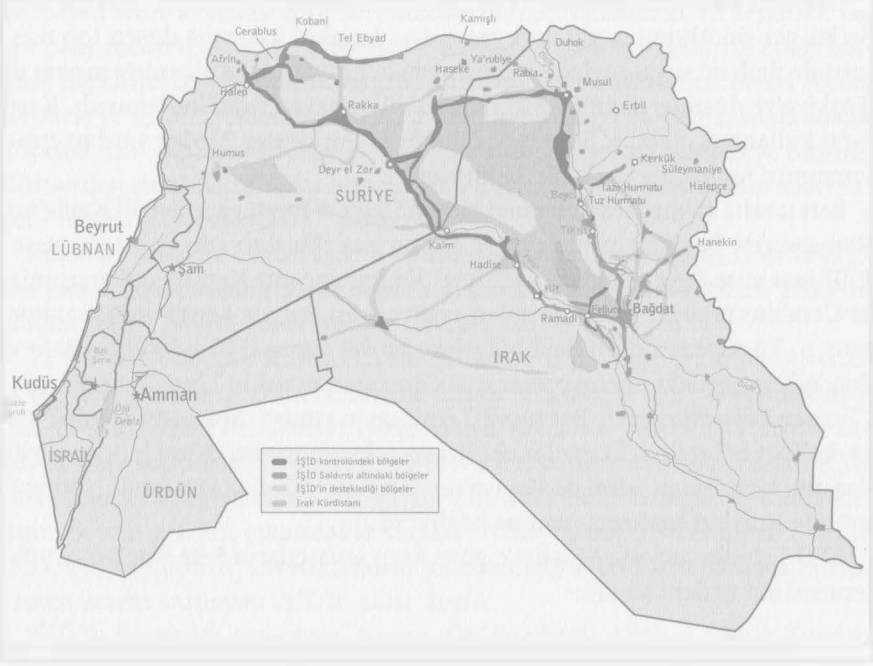
Yine Müslim'e göre Türkiye, planlarını ÖSO ile yürütemeyeceğini anlayınca Nevaf el Beşir'le anlaşıp El Cezire-Fırat Özgürlük Cephesi'ni kurdu:

Türkler bu güce 200 milyon dolar ayırdı. Beşir paranın peşinden gider. Aşireti kendisini desteklemiyor. Onun yanındakiler para için savaşıyor.¹⁸

Abdullah Öcalan ise 21 Temmuz 2013'te İmralı heyeti aracılığıyla Türkiye'ye "Nusra, Serê Kanîyê'ye yerleşemez, orası Kürt bölgesidir. Özerklik boşluk doldurmadır. Suriye devleti çekip gitmiş. Boşluk var. Kendilerini katliama açık halde mi tutsunlar, aç mı kalsınlar? Ne öyle kırmızı görmüş boğalar gibi saldırıyorlar. PYD'yi zaten hazırlamışız, görüşmeye açıklar. (PYD ile) Barzani'yle kurduğunuzdan daha ilkeli ilişkiler kurabilirsiniz. Nusra'yı falan bırakın," tavsiyesinde bulunurken PYD'ye de şu tür taktikler veriyordu:

- Bir ateşkes yapabilirler.
- Ateşkes olmazsa Dicle-Fırat arasında bütün güçlerini yığsınlar.
- Nusra'ya karşı Arap bölgeleriyle ittifak kursunlar.
- Rakka ve Halep'ten başlayarak kuzeye doğru Suriye Demokratik Birliği adı altında Araplar ve diğerleriyle birlik oluştursunlar.

18 Hemin Hoşnav, "Arabs, Turkey Want to Control Serekaniye for Strategic Advantage", *Rudaw*, 03.02.2013.

– İki şey üzerinde çalışabilirler: Esad’la ya da ÖSO ile ateşkes ve çözüme gidebilirler.

– Salih Müslim de öyle ikide bir Kürtler adına açıklama yapmasın, birlik adına konuşsun.

– Afrin ve Azez’de Türkmenler ve Süryanilerle görüşsünler.

– Bu birlik Esad’ı da zorlar ve Suriye’yi bataklıktan çıkartır. Bu Türkiye’nin de yararına. İkinci bir Irak çıkarmak istemiyorlarsa bunu yapmalılar.¹⁹

Denklemin oldukça karmaşık olmasına karşın Abdullah Öcalan’a göre, Nusra gibi örgütlerin Rojava’ya saldırmasının nedeni buradaki halkı kaçırıp toprakları ele geçirmektir; bunun arkasında da Suud ve İsrail vardı.²⁰

Türkiye’de YPG alarmı!

Suriyeli Kürtler, El Kaide bağlantılı örgütleri Serê Kanîyê’den çıkarıp sınırı ele geçirince Türk medyası üniformalarını kuşanıp şu tür başlıklar attı:

“ŞOK! Suriye PKK’sı sınırimıza yürüyor.”

“Sınıra PKK bayrağı çekildi.”

“TSK sınırda alarmı geçti.”

“TSK Suriye sınırına tank ve asker takviye ediyor.”

“Vur emri ile havalanan F-16 savaş uçakları sınıra doğru hareket etti.”

YPG sözcüsü Redur Halil’e sordum: Sınırın kontrolünü Kürtlerden geri alma girişimi olursa çatışma çıkar mı?

“Böyle bir şey beklemiyoruz. Kesinlikle savaş istemiyoruz. Savaştan kaçınmak için de elimizden geleni yaparız,” dedi.

Türk ordusunun sınırı geçmesi halinde Kürtlerin tepkisinin ne olacağına dair şunu söyledi: “Böyle bir şey olursa direnmekten başka şansımız kalmaz. YPG zaten sınırdan çekilecek, kontrol noktasını sivil meclise bırakacağız”

Başka bir Kürt kaynak daha temkinliydi: “Türk ordusu girerse savaş çıkar mı?” sorusuna “Çıkmaz. Kürtler çekilir. Kimse çatışma istemiyor.”

Yani Türkiye’deki alarmın karşılığı yoktu. Peki, iş sınırlı bir tepkinin ötesine geçerek Türk ordusunun işgaline varırsa? Bunu da PYD’nin Kürt Yüksek Konseyi’ndeki temsilcisi Nasır Hacı Mansur’a sordum. Yanıtında daha bir kararlılık vardı:

Türkiye, böyle çılgınca bir harekette bulunmayacak kadar yerleşik temelleri olan bir devlettir. Bir yıldır sınır bölgelerini kontrol ettiğimiz halde bizden

19 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 111.

20 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 142.

Türkiye'ye hiçbir tehdit yönelmedi. Sürekli olarak dostluk istediğimizi, Türkiye'ye tek bir kurşun atılmayacağını söyledik ve atılmadı da. Eğer sınırdaki kontrol noktasında bir tehdit, bir sorun varsa Türkiye devleti bunu bize bildirsin, biz anında çözeriz. Türkiye diyalog ve işbirliği yerine silahlı güçlerini bizim topraklarımıza sokmaya kalkışırsa bize de direnmekten başka bir seçenek kalmaz.

Medyanın haberleri ise sorunluymdu. "Sınırda PKK bayrağı çekildi" başlıkları atıldı ama sınırdan 100-200 metre ötede Tarım Mahsulleri Ofisi'ne asılan bayrak PKK değil YPG bayrağıydı. Orada daha önce ÖSO'nun bayrağı vardı.

Sınırdaki kontrol noktasına asılan bayrak da Kürt Yüksek Konseyi'nin bayrağıydı.

Mansur'a göre YPG, Nusra Cephesi, IŞİD, Guraba el Şam, ÖSO ve Haseke Devrimci Güçleri ile çatışmaya girip onları Serê Kanîyê'den çıkardıktan sonra sınıra yaklaşmak için altı saat beklemişti. Bunun nedeni Türkiye'den olası bir tepkinin gelme ihtimaliydi. Sınırdaki kontrol noktasını ele geçirdikten sonra Türkiye tarafına sivil bir heyet gönderilerek güvence verilmişti. Mansur, "Türkiye ile temas olmasaydı Kürtler sınıra yaklaşmazdı," dedi.

Ashında Türkiye altı aydan beri PYD ile gayriresmi ve üçüncü taraflar aracılığıyla temastaydı.

Yani Türkiye bir taraftan PYD ile düşük profilli görüşmeler yaparken diğer yandan vekâlet savaşı yürütüyordu.

ÖZERKLİĞE DOĞRU KÜRT STRATEJİSİ

Serê Kanîyê'deki çatışmalar Kürtleri özerklik hedefinde bir adım daha ileri taşıdı. Nusra ve IŞİD hesapta Kürtler özerk yönetim ilan etmeden petrolüyle cezbeden Cezire bölgesinde emirlik kuracaktı. Ne var ki El Kaide türevlerinin sahada Kürtleri 'alıkoymak' ya da 'esir almak' gibi eylemleri, Kürtlere oyunu bozma fırsatı verdi. YPG sadece Kaidecileri değil Ahfad-ı Resul ve Guraba el Şam gibi Selefi örgütleri de Serê Kanîyê'den çıkarttı. Artık Mürşitpınar'ın karşısındaki Kobani ve Dirbesiye kapılarında Türkiye'nin muhatabı YPG idi. Buna Serê Kanîyê de eklendi. Selefilerin Irak'a sınır Deyr el Zor'dan sonraki en kritik lojistik ayağı kesilmiş oldu. Diğer tedarik güzergâhı Tel Ebyad'da (Girê Spî) çatışma olsa da şimdilik YPG'nin burayı kontrol etmek gibi bir niyeti yoktu.

Roja'vadaki gelişmeler, Kürtlerin Ortadoğu'nun yeniden şekillenmesinde göz ardı edilemez aktöre dönüştüğünün habercisiydi. El Kaide ve Selefilere daha büyük taarruzlara hazırlanırken Kürt cephesinde özerklik ilanı ile ilgili çalışmalar sürüyordu.

'Batı Kürdistan Halk Meclisi'nin sözcüsü Şirzad Izidi'ye göre geçici hükümet, anayasa ve seçim öngören bir yol haritası üzerinde çalışıyordu.

PYD lideri Salih Müslim de bu plana olan ihtiyacı şöyle gerekçelendirdi:

Suriye'deki krizin yakın zamanda sona ermeyeceğini düşünüyoruz, bu nedenle demokratik özerklik oluşturmamız gerekiyor. Bu geçici olacak. Suriye'nin geleceğine ilişkin kapsamlı bir anlaşma olunca özerkliğe son vereceğiz.²¹

Mesut Barzani oluşturulacak yönetimi PYD ile kendisine yakın partiler arasında yüzde 50 pay etmek istiyordu. PYD ise yönetimde tüm partilerin yer almasını ve nihayetinde seçimlerden çıkacak sonucun esas alınmasından yanaydı. Seçim vurgusu PYD'nin kitle desteğine güvendiğini gösteriyordu. Diğer partileri ikna edemese de PYD'nin elinde bir yol haritası vardı. Aslında bu, bugün değil 2007'de demokratik özerkliğin programa alındığı PYD'nin üçüncü kongesinden beri örülen bir stratejiydi.

Abdullah Öcalan da 3 Nisan 2013'te İmralı'da HDP heyetiyle görüşmede Kandil'i Suriye'de kriz patlak verdiğinde gerekli hazırlığı yapmamakla eleştirip "Haseke ÖSO ya da Baas'a asla bırakılmamalı," derken izlenecek yola dair şunu söylüyordu:

Orada özerk bölgeler olur. Kürtler, Aleviler hatta Araplar için özerk bölgeler olacak. İsviçre'deki gibi özerk bölgeler.²²

Öcalan'a bir sonraki görüşmede Kandil'in "Tunus'ta olaylar başladığında bunun Suriye'ye de sıçrayacağını hesap edip ona göre pratikler geliştirildiği", "sayıları 20.000'i bulan özsavunma gücü oluşturulduğu" ve "demokratik özerklik yaklaşımının terk edilmediği" yanıtı ulaştırıldı.²³

ROJAVA SINAVI: ANKARA PYD İLE TEMASTA

Ankara ile Irak Kürdistanı arasındaki mesai yıllar sonra tehditten ortaklığa doğru yol aldı. Ankara'yı buna mecbur eden Bağdat yönetimiyle nükseden düşmanlıklar ve diğer bölgesel sıkışmışlıklardı. 'Devlet-i aliyye' mecburiyetten Kürtlerle el sıkışırken bile kırmızı çizgilerin dilinden konuşmadan edemiyordu. Bu bir hazım meselesiydi. Eski hinterlandı teba gören takıntılı siyasetin yan etkisiydi. Her şeye rağmen Güney Kürdistan'la ilişkilerde rotayı doğrultmuş Ankara burada pişman olduğu stratejiyi bu kez Rojava'da tekrarlıyordu. Ankara tutumunu esneterek PYD Eşbaşkanı Salih Müslim'i 26 Temmuz 2013'te Türkiye'ye davet etti. Dışişleri yetkilileriyle görüşen Salih Müs-

21 Fehim Taştekin, "Kürt Stratejisi", *Radikal*, 22.07.2013.

22 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 52.

23 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 68.

lim sonunda Türkiye ile diyalog kurma muradına ermişti. Davet Kahire’de Türk yetkililerle kurulan iki temasın ardından gelmişti. Ne var ki Ankara olumlu bir adım atarken de bunu tadını kaçırmadan yapamadı.

Salih Müslim’in Dışişleri ve MIT’le görüşmesi sırasında gazetelerde ‘Kardak zaferi’ havasında manşetler atıldı:

O bayrak indi.

Inen bayrak YPG’nin, yerine asılan bayrak Kürt Yüksek Konseyi’nin (KYYK) bayrağıydı. Kürtler de siyaseti öğrenmişti; Türkiye’ye zaferi nasıl tatıracaklarını biliyorlardı!

‘Kardak fatihi’ havası Erdoğan’ın mesajına da yansdı:

MIT kendileriyle gerekli olan görüşmeleri yapıyorlar ve attıkları adımların tehlikeli olduğu noktasında kendilerine gerekli uyarılar yapılacak.

Erdoğan’a bakılırsa Müslim azarlanmak için davet edilmişti. Ama Müslim DIHA aracılığıyla şu bilgiyi paylaştı:

Türkiye’ye Dışişleri’nin daveti üzerine geldim... Yüz yüze Dışişleri yetkilileri ile görüşmelerimiz oldu. İyi ve olumluydu... Rojava’da halkın kendi bölgelelerinde denetimi ele geçirmesinin üzerinden bir yıl geçti... Artık geçici de olsa bir yürütmenin olması gerekiyor. Bir düzenin oluşması gerekiyor. Bunu anlattık. Görüşmelerde karşılıklı anlayış vardı. Türk yetkililer, “Bu sizin hakkınızdır” dediler. Biliyorsunuz sınırdaki çatışmalardan kaynaklı halkımız çok perişan bir durumdadır. Şimdi söz de verildi. Türkiye, halkımıza her bakımdan yardım edecek. Yani insani yardımda bulunacak. Bu da iyi oldu. Zaten bizim oradaki sınır güvenliği Türkiye’nin de güvenliği oluyor.²⁴

Müslim, *Radikal*’e de şunları söyledi:

Geçici yönetimin kurulması konusunu konuştuk ve anlaştık. Bu oluşumun Kürtlerden, Araplardan, Süryanilerden, Türkmenlerden, her kesimin katılımı ile olmasını istediğimizi bildirdik. Kendileri de olumlu yaklaştı, kabul ettiler... Bize “Nusra sadece sizin düşmanınız değil bizim de düşmanımız,” dediler. Biz de “Nusra sizin topraklarınızdan bizim tarafa geçiyor,” dedik. Onlar da önlem almak için söz verdiler... Ulusal Koalisyonu’na katılma konusunda da bir yakınlaşma olursa bize yardımcı olacaklar. Ahmed Carba’nın başkan seçilmesi ile birlikte Kürtleri KYK adı altında kabul edebilirler.²⁵

Ankara açısından Güney Kürdistan’la olduğu gibi PYD ile diyalogda da mücbir sebepler vardı:

24 “Türkiye’den yardım sözü aldık”, *Milliyet*, 28.07.2013.

25 “Ziyaretten ‘anlaşma’ çıktı”, *Radikal*, 29.07.2013.

– Araplar, Türkmenler, Türkiye'ye yakın Kürtler, olmadı Kaidevari grupları kullanarak Rojava'yı Kürtlere yar etmeme siyaseti Serê Kanîyê'de patladı. "Türkiye El Kaide'yi destekliyor" diye feci bir görüntü oluştu ve Ankara bu algıdan kurtulmaya çalışıyordu.

– PYD, Türkiye'ye yönelik güvenlik tehdidi olmayacağı garantisini verirken asıl tehdit El Kaide ve ÖSO bağlantılı gruplardan gelmeye başlamıştı.

– Kürtler olmadan Esad'ı devirmenin imkânsızlığı da görüldü. Türkiye için PYD'yi muhalefete entegre etmek elzem hale geldi!

– PYD'ye düşman olanlar dahil tüm Kürtlerin Türkiye'den Rojava'ya olası bir müdahale karşısında tek cephe olacağı da anlaşıldı.

– Serê Kanîyê ve Tel Ebyad'daki çatışmalarda da El Kaide'ye karşı bir birlik havası oluştu.

– ÖSO'ya bağlı Kürt birliği Cephel el Akrad da YPG'nin safında yer aldı.

– Rojava'yı tehdit siyasetinin PKK ile barış sürecini tehlikeye sokacağı görüldü.

Ankara'nın kırmızı çizgi saydığı konularda Kürtler lehine yeni bir anlayış hasıl olmuştu. Ancak bu denemeye muhtaç bir iyimserlikti. Zira Salih Müslim'in görüşmesinde oluşan iyimserlik kısa sürede dağıldı. Türkiye, Kürtlere desteği Suriye Ulusal Koalisyonu'yla birlikte hareket etmeleri ve Esad yönetimine karşı savaşa katılmaları şartına bağladı.

Salih Müslim, T24'e demecinde bu şartı şöyle dillendirdi:

Türk yetkililer Suriye'de kalıcı bir çözüm bulununcaya kadar, bütün Kürt partilerinin, Türkmenlerin, Asurilerin, Arapların birlikte oluşturacağı geçici bir yönetime sıcak bakacaklarını söyledi. Yetkililer, ayrıca, Kürt Yüksek Konseyi, Suriye Ulusal Koalisyonu ile anlaşarak demokratik özerklik ilan ederse, Türkiye'nin bu özerkliği kabul edeceğini belirttiler.²⁶

Türkiye'nin Suriye Ulusal Koalisyonu ile mutabakat halinde olursa Kürtlerin özerkliğine destek vereceği beklentisi çok safçaydı. Hem Suriye Ulusal Koalisyonu hem ÖSO, Kürtler konusunda bölünmüş durumdaydı. Muhalefetteki milliyetçi Arap damarı, Kürtlerle ortaklığı engelliyordu. Ayrıca ÖSO'ya bağlı bazı gruplar Kürtlere karşı El Kaide ile ortak hareket ediyordu. PYD'nin rejimle net hesaplaşma içerisine girmesi, yani ÖSO'yla aynı çizgiye gelmesi de temel stratejiye tersti. Kürtler rejimin yıkılmayabileceğini de hesaba katarak üçüncü yolu tutmuştu. Kürtlerin kaderini Suriye Ulusal Koalisyonu ile senkronizasyona bağlamak Türkiye'nin Rojava açılımının temel çıkmasıydı.

26 Helin Alp, "Müslim: Türkiye Rojava'da anlaşmalı özerkliğe yeşil ışık yaktı", T24, 27.07.2013.

PYD KARŞITI KÜRTLERİN KOALİSYONLA EVLİLİĞİ

Suriye krizine çözüm amacı güden Cenevre-2 Konferansı için çalışmalar yoğunlaştıkça Kürt ayrışması keskinleşti. Kürt Ulusal Konseyi (ENKS), Suriye Ulusal Koalisyonu'nun yedeğinde Cenevre'ye gitmekten yana tavır aldı. PYD Cenevre'de Erbil anlaşması çerçevesinde ENKS ile birlikte oluşturdukları Kürt Yüksek Konseyi (KYK) olarak masaya oturulmasını istiyordu.

Cenevre'de masa kurulmadan önce kılıçlar çekildi.

ENKS, Suriye Ulusal Koalisyonu'na 2013'te katıldı. *El Hayat* gazetesine göre Ağustos 2013'te Suriye Ulusal Koalisyonu Ahmed Cerba ile Abdülhakim Beşar 16 maddelik bir birlik anlaşmasına imza attı. Anlaşmaya göre koalisyon yeni anayasada Kürtlerin tanınması ve ülkenin adının Suriye Cumhuriyeti olarak değiştirilmesini taahhüt ediyordu. Beşar'ın Suriye Ulusal Koalisyonu Başkan Yardımcısı olmasının yanı sıra ENKS'den 114 üyeli koalisyon genel kuruluna 11 temsilci, 19 üyeli siyasi komiteye de üç temsilci girmesi öngörülmüştü.²⁷ Anlaşma 6 Eylül'de Suriye Ulusal Koalisyonu genel kurulunda 80 kişinin katıldığı oylamada 50 oyla onaylandı. Milliyetçi Arap muhalefeti ABD'nin baskısıyla ülke adındaki Arap kelimesinin çıkartılmasına sert tepki gösterdi.²⁸

Ülkenin ismi 1930'dan Suriye ile Mısır'ın ortak devlet olduğu Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 1958'e kadar Suriye Cumhuriyeti idi. Mısır'la ortaklığı bitiren 1961 askeri darbesiyle birlikte Suriye'nin yeni hâkimleri ülkenin adını Suriye Arap Cumhuriyeti olarak değiştirdi. Suriye Ordusu da, "Suriye Arap Ordusu" ismini aldı. Yükselen Arap milliyetçiliğinin altında ezilen Kürtler, Süryaniler, Keldaniler, Ermeniler, Çerkesler ve Çeçenler cumhuriyetin ismiyle dışlanmış oldu.

İlerici Parti lideri Abdülhamid Derviş'e göre Kürtler federasyon talep etme hakkını saklı tutarak koalisyona katılıyordu. PYD Eşbaşkanı Salih Müslim ise ENKS ile birlikte oluşturdukları Kürt Yüksek Meclisi'yle imzalanmamış bir anlaşmayı kabul etmeyeceklerini belirtti.

KÜRT BİRLİĞİ YENİDEN: KDP-S

ENKS'nin Suriye Ulusal Koalisyonu ile evliliğinden bir süre sonra Kürt cephesinde bir gelişme daha oldu: Siyasi faaliyetlerini Barzani'nin himayesinde Erbil'de yürüten KDP çizgisindeki dört parti 7 Nisan 2014'te düzenlenen kongrede birleşme kararı aldı.²⁹ Kürtlerin en eski siyasi markası Suriye Kürt Demokrat Partisi'nde (SKDP) buluşan dört parti şunlardı:

27 İbrahim Hemeidi, "Kürt Ulusal Konseyi koalisyona katılıyor, Müslim anlaşmayı reddediyor", *El Hayat*, 28.08.2013.

28 "From 'Syrian Arab Republic' to The Syrian Republic", Ajansa Rojnamevaniya Azad, 17.09.2013.

29 Wladimir van Wilgenburg, "Syrian Kurds Beset by Divisions", *Al Monitor*, 19.10.2013.

– Abdülhakim Beşar'ın liderliğindeki Suriye Kürt Demokrat Partisi (El Parti)

– Mustafa Cuma'nın Kürt Özgürlük Partisi (Azadi)

– Abdülbasit Hemo'nun Kürt Birlik Partisi.

– Mustafa Oso'nun Kürt Özgürlük Partisi (Azadi).

Mustafa Cuma yeni ittifakın Suriyeli Kürtlerin yüzde 70'ini temsil ettiğini öne sürdü.

Kurulan yeni parti Suriye Kürdistan Demokrat Partisi'nin (KDP-S) liderliğine, Suriye Kürt Demokrat Partisi (El Parti) yönetim kurulu üyesi Suud Mele seçildi. 51 delegenin katıldığı kongrede SDPS Başkanı Abdülhakim Beşar, Suud Mele karşısında 33 oya karşı 16 oyla yenildi. Feshedilen partilerin liderleri de politbüroya seçildi.

Barzani partinin yeni başkanı için Suriye'ye dönme ve orada siyasi faaliyetlerini yürütme şartı koydu. Mele de Rojava'da yaşayan biriydi. Rojava'da yaşayan birinin lider seçilmesi "Tutunamazlar çünkü liderleri bile Rojava'da yaşamıyor" eleştirisini bertaraf etmeye yönelikti. Yeni partinin delegeleri Rojava'ya dönüşte bir süreliğine alıkonuldu. YPG, bu önleмиyle rakiplerinin eline koz veriyordu.

ENKS'DEN AYRILAN ÖMER'E GÖRE ENKS

Bir tarafta PYD ve ortaklarının Rojava'da özerkliğin inşasında attığı ileri adımlar, diğer yandan ENKS'nin Suriye Ulusal Koalisyonu'na daha fazla yanaşması Suriyeli Kürt partiler arasındaki kutuplaşmayı derinleştirdi.

ENKS-PYD gerilimini eski bir ENKS üyesi Dr. Abdülkerim Ömer'e sordum. Ömer, ENKS'nin dış ilişkiler komisyonunda yer almıştı. Rojava'da özerkliğin inşası sırasında ENKS'den ayrılarak Cezire Kantonu Dış İlişkiler Bakanı oldu. Her iki tarafın da hikâyelerini içeriden bilen Ömer'in yanıtları şöyleydi:

ENKS'den ayrıлып kanton yönetimine katılan Dr. Abdülkerim Ömer, Dış İlişkiler Bakanlığı görevini üstlendi.

• Rojava'daki siyasi sürece nasıl dahil oldunuz?

– Suriye'de devrim başladığında birlik oluşturma tartışmaları yürütüldü. PYD, ENKS'nin kuruluş sürecindeki bütün tartışmalara katıldı. Bazı devletler ve KDP'nin etkisiyle PYD dışlandı ve ENKS ilan edildi. Ben bağımsız olarak ENKS'ye katıldım ve dış ilişkiler komitesi üyesi olarak görev yaptım. ENKS'den önce demokratik blok vardı, orada da bağımsız bir şahsiyet olarak bulundum. Suri-

ye'deki gelişmeler barışçıl hareketten askeri alana kayınca ENKS'nin eylemlerinden ve yaklaşımından rahatsız oldum.

• *Sizi rahatsız eden şeyler tam olarak neydi?*

– ENKS'nin uygulamalarından rahatsız oldum. Rahatsızlığımın birkaç neden vardı. Birincisi Şam'ın Duma bölgesinde kimyasal silahlar kullanıldığında ABD Başkanı Barack Obama, Suriye'ye müdahale sinyali verdi. Bunun üzerine Kürt Ulusal Konseyi (ENKS) rejim gidici diyerek trene atlamaya karar verdi ve Suriye Ulusal Koalisyonu'na katıldı. Olası rejim değişikliğinden pay kapmak için bunu yaptılar. Bana göre krizin birincil sorumlusu rejim ve yürüttüğü baskılardır. Diğer krizi askerileştirerek devrimi rotasından çıkaran Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan gibi ülkelerdir. Bu bizim tercihimiz değildi. Rejim devrimin saptırılmasından yararlandı. ENKS yöneticileri Rojava'yı bırakarak Güney Kürdistan ve Türkiye'ye gitti.

• *Fakat onlar da diyor ki "YPG'nin baskıları ve çalışmalarına izin vermemesi nedeniyle Rojava'ya terk etmek zorunda kaldık."*

– Hayır, YPG bir güç olarak ortaya çıkmadan onlar çekip gittiler. Abdülhakim Beşşar ve Hamid Hacı Derviş 2011'de devrimin başında bırakıp gittiler.

• *KDP çizgisindeki partiler ve Gelecek Hareketi her zaman PYD ve YPG'yi baskı yapmakla, gücü tekeline almakla, rejimle işbirliği yapmakla ve muhalifleri bastırmakla hatta cinayetle suçladı. Sizce bu suçlamaların ne kadar doğru?*

– Ben PYD üyesi değilim, onlar adına konuşmam. Ancak şunu söyleyebilirim: ENKS'nin ilanından sonra PYD de kendine yakın partilerle Batı Kürdistan Halk Meclisi'ni kurdu. Ardından 11 Temmuz 2012'de ENKS ile Halk Meclisi bir anlaşmaya vardı. İki tarafın katılımıyla ortak yönetim için Kürt Yüksek Konseyi oluşturuldu. Ben de Kürt Yüksek Konseyi'nde dış politika heyeti üyesiydim. O dönem ENKS dedi ki "Biz askeri meselelere karışmayacağız" Biz ENKS içerisinde şöyle düşünüyorduk: Suriye'deki süreç ya Mısır gibi ya da Libya gibi olacak. Yani ya rejim hızlıca dağılacak ya da bir iki ay içerisinde müdahale olacak ve yeni bir rejim gelecek. Onun için ENKS olarak sahada çalışma yürütmedik. Geleceğe hazırlık yapmadık. PYD ve Halk Meclisi'nin değerlendirmeleri bize tersti. Onlar Suriye yönetiminin savaşı sürdüreceğini ve kısa sürede düşmeyeceğini düşünüyordu. Onun için PYD üçüncü yolu seçti, mezhebi bloklara girmede, kendi çalışmalarını sürdürerek toplumu örgütledi, meclisler kurup faaliyetler yürüterek gücünü perçinledi. Askeri bir stratejiyle de toplumun kendini savunabileceği bir konsept geliştirdi. Yani PYD'nin izlediği stratejide doğru sebepler doğru neticeler doğurdu. ENKS'deki yanlış değerlendirmeler de yanlış sonuçlar doğurdu.

• *ENKS'nin gücü ne kadar kaldı?*

– ENKS'nin yanlış tahlilleri onları tamamen zayıflattı. Pratikte eski ENKS de kalmadı. Sadece Barzani'ye bağlı KDP-S ve Yekîti kaldı. Onlar da zayıf. Bu değerlendirme yanlışlıkları nedeniyle ben 2013'te ENKS'yi bırakıp 2013'te TEV-DEM'e katıldım.

• *Bu partiler diyor ki bize izin verilmediği için sahada çalışma yapamıyoruz. Bunların gerçekle halk desteği nedir?*

– ENKS'nin Rojava'da her yerde büroları var. Her gün medyada bize karşı propaganda yapıyorlar, buna rağmen biz karışmıyoruz. Bunlar gün gittikçe kendi tabutlarına çivi çakıyor. Cezire Kantonu'nda Mele Mustafa Barzani'ye bağlılıklarından dolayı KDP'ye yakın bazı gruplar var. Yekîti'nin za-

ten tabanı yoktu. Kobani ve Afrin'de tabanları hiç yok. Biz belediye seçimlerini yaparken "Gelin siz de katılın, gücünüzü gösterin" dedik ama gelmediler. Rojava yönetimine katılanları rejimle ilişkili olmakla suçluyorlar ama kendi büroları Kamışlı'da rejimin kontrol ettiği bölgeye çok yakın. (KDP-S Genel Sekreteri) Suud Mela ve (ENKS Başkanı) İbrahim Biro sürekli Güney Kürdistan ve Türkiye'ye gidip gelirken Kamışlı'da devletin kontrolündeki bölgeden geçiyor, rejim güçleri bunları görüyor ama müdahale etmiyor. Sonra gelip PYD'yi işbirlikçi diye itham ediyorlar. Ben onlar Kamışlı'dan geçerken rejimle ilişkileri olduğu için durdurulmuyorlar demiyorum. Bu rejimin bir politikasıdır. Rejim Arap, Kürt ve Süryanilerin isyana katılmasını önlemek için bu bölgeyi kendi haline bırakan bir politika izledi. Bu sadece PYD'ye değil hepsine yönelik.

• *Barzani'ye yakın partiler PYD'nin rejimle anlaşarak Kürt bölgelerini ele geçirdiği iddiasını da sıklıkla gündeme getiriyor. Sizin gözleminiz ne yönde?*

– Rejim PYD ile anlaşarak çekilmedi, devrim başladığında rejim zorluklar yaşıyordu ve ağırlığı merkezi yerlere verdi, yani mecburen bıraktı. Devrim başladığında PYD'den 1550 kişi tutuklandı. (Bunlar Kamışlı olaylarından sonra tutuklanan insanlar.) Türkiye ile yapılan Adana Anlaşması nedeniyle PYD'ye baskı uygulanıyordu. Rejimle ittifak yoktu. Biz de rejimin zaaf noktalarını değerlendirip kontrolü ele aldık. Hacı Derviş, 2004'teki Kamışlı olaylarından dolayı PYD'yi suçladı, bizi devlette şikâyet ettiler. Rejim çok fazla bizim üzerimize geldi. Kürdistan Yurtseverler Birliği-KYB Politbüro Sorumlusu Mele Bahtiyar PYD'nin son kongresine katılmak için Güney Kürdistan'dan geldi. KYB Derviş'in partisine yakın. Bahtiyar'a dediler ki "Sen PYD'lilerin yaptığı konuşmalara bakma, gel bir toplantı düzenleyelim, halkı dinle." O da kongreyi bırakıp onların toplantısına gitti. Orada İbrahim Biro çıkıp PYD'yi ağır bir dille suçladı. Bunun üzerine Mela Bahtiyar "Ben şimdi burada anladım ki PYD demokratik bir partidir. Sen bu konuşmayı güneyde yapsaydın tutuklanırdın," dedi. Rejim bize onlarca defa saldırdı. Biz de karşılık verdik, rejim tarafından 10'dan fazla kişi öldü.

Herkes Kendi Yoluna: Özerklik Yolunda Kurucu Meclis

Mezopotamya denkleminde Kürtlerin özgürlük arayışı hep 'Kürt kartı' değişkeniyle karşılandı. Fransızlar ve İngilizlerin Türkiye'ye karşı, Fransızların bağımsızlık yanlısı Araplara karşı, Şam'ın Ankara ve Bağdat'a karşı, İran'ın Irak'a karşı kullanmaya çalıştığı bir kart... 'Kürt Kartı' ifadesi Arap isyanlarıyla gelen kanlı karmaşada 'Kürt Oyunu'na terfi etti. Başkalarının denklemine unsur olmaktan kendi evinde aktör olmaya evrilen bir süreç. Mesut Barzani, Irak Kürdistan'ını anayasal çerçeveye kavuşturan lider olarak tarihe geçti. PYD liderliğindeki Suriyeli Kürtler de Öcalan posterleriyle farklı bir yoldan özyönetime doğru yürüdü.

PYD ve müttefikleri, 12 Kasım 2013'te farklı bileşenlerle Rojava Kürdistanı'nda geçici yönetim tesis etmeye dönük "Kurucu Meclis" kurdu. Kamışlı'da meclisin ilan edildiği toplantıya KDP çizgisindeki partilerin dışındaki siyasi hareketler, kitle örgütleri ve aşiret temsilcileri katıldı. 82 üyeli Kurucu Meclis'e Kürt, Arap, Süryani, Keldani ve Çeçen temsilciler girdi. Meclisin öncelikli görevi bölgede geçici yönetim oluşturma çalışmalarını yürütmek ve seçimleri organize etmektir.

Meclis ilanı şaşırtıcı değildi. Ama meclisin zamanlaması en az oluşumun kendisi kadar önemliydi. Özerklik ilanına doğru atılmış bu kritik adım, Barzani'nin KDP'si etrafında kümelenen El Parti, Azadi ve Yekiti'nin farklı bir yola girmesinin ardından geldi. O farklı yol da şuydu: ENKS'nin Suriye Ulusal Koalisyonu'na katılımı 9-11 Kasım 2013'te İstanbul'da üç üye ile temsil edilen Kürtlere sekiz koltuk daha verilmesiyle resmîyet kazandı. Başlangıçta Kürt Ulusal Konseyi'ne bile itiraz eden Türkiye artık KDP'li partilere PYD'ye karşı ehven-i şer muamelesi yapıyordu.

ENKS, Cenevre'ye Kürt Yüksek Konseyi (KYK) olarak değil Suriye Ulusal Koalisyonu çatısı altında gidecekti. PYD, başından beri KYK olarak kalmaktan yanaydı. Batı Kürdistan Halk Meclisi ile ENKS arasındaki taraflardan birinin uluslararası bir toplantıya tek başına katılma kararı alamayacağını da öngören mutabakat böylece paçavra döndü. PYD, özerklik için kurucu meclisi Barzani'nin himaye ettiği partilerle birlikte kurmaya çalıştı, beceremedi. PYD'nin çalışmalarına KYB'nin çizgisindeki partiler ve ENKS'deki birkaç parti katılsa da Barzani çizgisi oluşumdan uzak durdu.

Ulusal Koalisyon-ENKS ittifakı dışında meclis oluşumunu hızlandıran birkaç faktör daha vardı:

* PYD ve YPG'ye alternatif oluşturma çabası sonuç vermeyince Barzani Türkiye'nin de baskısıyla Mayıs 2013'te Fişhabur/Semelka sınır kapısını kapattı.

* Ekim 2013'te PYD Eşbaşkanı Salih Müslim'in Erbil üzerinden uçmasına izin verilmedi. Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanlığı Rojava Masası Sorumlusu Hamid Derbendi açıkça "Müslim'in Kürdistan'a ihtiyacı yok. Ankara, Tahran, Bağdat ve Şam üzerinden gidebilir," dedi.¹ Buna "Derbendi, bize yol gösteriyor: 'Ya rejimle uzlaşın ya da gelip bizim buyruğumuza girin' demek istiyor," yanıtını veren Müslim'e yapılan bu muamele geçici yönetim için Barzani'nin desteğini alma konusundaki hassasiyeti bitirdi.

30 Ekim 2013'te hem Erbil yönetiminin tutumunu hem Türkiye'nin dayattığı ablukayı sorduğum Salih Müslim hayli dertliydi:

Biz halkların birliği için kendimizi feda etmeye hazırız. Samimiyiz. Onlar ise kapıyı kapatıyor. Olanlar bir birikimin sonucu. Üç aydır Rojava'ya gönderilen trafoları Zaho'da tutuyorsun. İlaçları bekletiyorsun. Beş aydır kimseyi geçirmiyorsun. İstiyorlar ki halk YPG'ye isyan etsin. Kendileri fazla özgür değiller. "Türk Özel Harp Dairesi" ile ilişkileri var ve olanlar onların emriyle oluyor. Tamamen Türkiye yönetimini suçlamıyorum. Türkiye'ye iyi niyetlerimizi bildirdik, kapıların insani yardıma açılmasını istedik. Genelkurmay ise "Gelenler PYD'li, Şenyurt'u kapatın" diye bildiri yayımlıyor. Sınırdan geçen kişi sizinle görüşmeye gelen PYD Eşbaşkanı Asya Abdullah. Dostluk için geliyor. Hükümetin böyle olmasını istemediğini biliyoruz. Bu yüzden dostluğumuzu engelleyenleri Türkiye halkına şikâyet ediyorum.

– YPG de bir kapı kapanır başka kapı açılır dercesine 27 Ekim 2013'te Irak sınırındaki Tel Koçer (Yarubiye) kapısını ele geçirdi. Tel Koçer, Rojava'ya bir nefes borusu açtı. Böylece Fişhabur'u tam açmayan Barzani'nin kuzu zayıfladı.

– El Kaide'den çekinen Arap aşiretleri de petrol bölgesi Rimelan ve Ha-

1 "Barzani Yanlış Yolda!", *Özgür Gündem*, 26.10.2013.

seke'nin kırsalında mevzilerini genişleten YPG'yi tercih etmeye başladı. YPG'nin yeni yerlerin idaresinde yerel güçleri hesaba katması işi kolaylaştırıyordu. TEV-DEM'den Hacı Mansur'a göre Tel Koçer'in idaresine Arap aşiretleri de ortak edildi.

– Tel Koçer'le birlikte lojistik desteğini yitiren El Kaide'nin gerilemesiyle Kürtlerdeki özgüven arttı. Bu PYD'ye dışarıda da kredi getirdi.

– “Halkı El Kaide'den koruyan örgüt” imajı içeride YPG'yi güçlendirirken uluslararası arenada da PYD'ye yer açmaya başladı. Bu da Ankara ve Barzani'nin istediği son şeydi.

– Rojava'daki fiili özerkliğin Şam yönetimi tarafından da bir şekilde kabul edilebileceğine dair sinyaller gelmeye başladı.

– Türkiye'nin hem PKK ile çözüm sürecini hem Rojava'daki gidişatı Barzani'nin kredisiyle etkileme girişimleri bitik bir çabaydı. PYD'ye karşı Barzani kartı daha da zayıflıyordu.

Tüm bu kolaylaştırıcı ve kısıktıcı faktörlerle kurucu meclis temellendirildi.

Salih Müslim 14 Kasım 2013'te başka bir açıklamada “Meclisin kurulması Rojava'da özerk bir yönetim ilan edildiği anlamına hiçbir zaman gelmez,” ifadesini kullandı.²

Meclis, Müslim'in birilerini şimdilik ürkütmemek için dediği gibi bir özerklik ilanı değildi ama açıkça özerklik talimiydi. Ki Müslim'in “özerlik değil” sözü Öcalan'ın da tepkisini çekiyordu:

Toyluk yapmasın. “Bayrağı indirdik, özerklik niyetimiz yok” falan demesine ne gerek var? Ya bayrağı asmayacaksın ya da böyle yapmayacaksın. Özerkliği niye istemesin, isteyecek tabii.³

PYD sahayı kontrol eden güç olarak Cenevre'ye gidip Suriye'nin geleceğinde kim olursa olsun Rojava'daki fiili durumun kalıcı bir statüye kavuşması için işin başında pazarlık masasında olmak istiyordu. Cenevre uluslararası aktörlerle diyalog şansı sunması açısından da önemliydi. Epey zamandan beri Kürtler derterini ABD'ye anlatmak istiyordu. Salih Müslim, Amerikalılarla mesaiye başladığında ABD'nin Kürt coğrafyasında muhatap aldığı Barzani'nin yanına yeni bir Kürt lider eklenmiş olacaktı. ABD, PYD'yi dikkatle izlerken verdiği tepkilerde Türkiye, Güney Kürdistan ve Suriyeli muhaliflerin hassasiyetlerine dikkat ediyordu. ABD Dışişleri Sözcüsü Jen Psaki'nin Kürtlerin özerk yönetim oluşturma çabasıyla ilgili açıklaması kategorik bir inkâr yerine açık kapı bırakan bir tondaydı:

2 “Salih Müslim: Rojava'da özerklik değil kurucu meclis ilan ediyoruz”, *Radikal*, 15.11.2013.

3 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 131.

Bağımsız bir Kürt bölgesi ilan etme çabalarından kaygı duymaktayız. Bölge oluşturmak, Suriye'nin bu bölgesindeki birçok topluluğu kapsayacak daha geniş bir kararın parçası olmalı.⁴

ABD'nin PYD'ye yönelik olası açılışında asıl zorluk bölgedeki müttefiklerinden geliyordu. Nitekim 14 Kasım'da Barzani sert konuştu:

PYD, devrim yaptığını iddia ediyor. Kime karşı kazanılmış bir devrim? Tek yaptıkları şey rejimin teslim ettiği yerlerde söz sahibi olmak. PYD, anlaşmaya bağlı kalmadı. Silah zoru ve rejimle gizli anlaşmalarla emrivaki yaparak kendisini askeri güç ilan etti.⁵

Bu, Türkiye ile aynı dalga boyunda bir çıkıştı. Işın trajik yanı PYD, Erbil'i kaybetti ama Barzani de Rojava ve Rojava'yı içselleştiren Türkiyeli Kürtleri kaybetti.

PYD-KDP arasındaki ayrışma Barzani'nin 16-17 Kasım 2013'teki tarihi Diyarbakır ziyaretine de yansdı. Erdoğan ile Barzani ikili görüşmede "Suriye'nin kuzeyinde PYD'nin kurmak istediği *de facto* yönetime müsaade edilmemesi konusunda anlaşılmalı"⁶

Kürt yönetiminden Dr. Fuat Hüseyin "Böyle bir mutabakat yok" dese de pratikte Rojava zaten ambargoluydu. Barzani, Diyarbakır'da görüştüğü BDP'li vekillere şu mesajı verdi:

PYD oyunbozanlık yapıyor. Erbil mutabakatını bozdu. Tüm gruplar mutabakata bağlı kalmalı. Yoksa yolları açık olsun.⁷

MODEL ANAYASA: DEMOKRATİK ÖZERKLİK İÇİN TOPLUMSAL SÖZLEŞME

12 Kasım 2013'te yasama meclisi kuran Rojavalı aktörler bunun bir özerklik ilanı olmadığını belirtip içeride ve dışarıda nükseden endişeleri yatıştırma-ya çalışırken demokratik özerklik inşasına yönelik kritik adımlar 2014'ün ilk günlerinde ardı ardına geldi. Yasama Meclisi önce 7 Ocak 2014'te Amude'de toplanarak "Toplumsal Sözleşme"yi ilan etti. Ardından kanton sistemini esas alan özerk yönetimler ilan edildi.

Rojava anayasası yerine geçen "Toplumsal Sözleşme" şu cümleyle başlıyor:

Kürtler, Araplar, Süryaniler, Keldaniler, Aramiler, Türkmenler, Ermeniler ve Çeçenlerin bir konfederasyonu olan Afrin, Cezire ve Kobani Demokratik

4 www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2013/11/217517.htm

5 "Barzani PYD'yi uyardı", *El Cezire*, 15.11.2013.

6 Tarık Işık, "Kürt petrolü 1-1.5 ay içinde akacak", *Radikal*, 16.11.2013.

7 Rifat Başaran, "Öcalan da dahil af gelebilir", *Radikal*, 18.11.2013.

Özerk Yönetimi'nin halkları olarak demokratik özerklik prensiplerine göre hazırlanmış bu anayasal bildirgeyi özgürce ve resmen ilan ediyoruz.⁸

Uzlaşma, çoğulculuk ve demokratik katılımı esas alan Rojava anayasasının nasıl bir toplum ve sistem vaat ettiğine dair kritik önem arz eden maddeleri özetle şöyle:

– Temel insan hakları ve özgürlükleri korur, halkların kendi kaderini tayin hakkını kabul eder.

– Otoritarizm, militarizm, merkezîyetçilik ve dini otoritenin müdahalesinden uzak bir toplum inşa ederken, toplumsal sözleşme Suriye'nin toprak bütünlüğünü teyit eder ve ulusal-uluslararası barışı sürdürmeyi amaç edinir.

– Suriye özgür, egemen ve demokratik bir devlettir; âdemimerkeziyet ve çoğulculuk prensiplerine dayalı parlamenter sistemle yönetilir.

– Özerk bölgeler, Suriye topraklarının ayrılmaz parçası olan Afrin, Cezire ve Kobani kantonlarından oluşur. Afrin Kantonu'nun merkezi Afrin kenti, Cezire Kantonu'nun merkezi Kamışlı kenti, Kobani Kantonu'nun merkezi Kobani kentidir.

– Kürt, Arap, Süryani, Çeçen, Ermeni, Müslüman, Hıristiyan ve Ezidi toplulukların kardeşçe, barış içinde birlikte yaşadığı Cezire Kantonu etnik ve dinsel açıdan çeşitlilik arz eder.

– Kürtçe, Arapça ve Süryanice Cezire Kantonu'nun resmi dilleridir. Bütün topluluklar kendi anadilini öğrenme ve öğretme hakkına sahiptir.

– Özerk bölgeler bayrak, amblem ve marşlarıyla temsil edilme hakkına sahiptir.

– Özerk bölgeler Suriye'nin bölünmez bir parçasıdır. Özerk bölgeler, müstakbel Suriye'de merkezi olmayan federal yönetim sistemi için bir modeldir.

– Yasama, yürütme ve yargı arasında güçler ayrılığı vardır.

– Özerk yönetim zarar görenlere tazminat ödenmesi dahil devletin ırkçı ve ayrımcı politikalarının sonuçlarını düzeltmeye yönelik adımlar atar.

– Halk Koruma Birlikleri (YPG) üç kantonda iç ve dış tehditlere karşı özerk bölgeler ve halkın güvenliği ve savunmasından sorumlu yegâne askeri güçtür.

– Asayiş güçleri dahili polis faaliyetlerinden sorumludur.

– Sözleşme, uluslararası insan hakları sözleşmelerini kabul eder.

– Herkes etnik, kültürel, dilsel ve cinsiyet haklarını ifade etme hakkına sahiptir.

– Herkes ekolojik dengeye dayalı sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

8 Rojava Anayasası'nın tamamı için: The Social Contract, <http://kantonrojawa.com/en/charter-of-the-social-contract/>

– Herkes fikir ve ifade hürriyetine sahiptir. Buna, müdahale olmadan görüşlerini savunma ve sınırlar önemli olmaksızın her türlü medya aracılığıyla bilgi edinme özgürlüğü dahildir. İfade ve bilgi edinme özgürlüğü kamu güvenliği ve düzeni, özel hayatın kutsallığı ya da bir suçun önlenmesi ve kavuşturulması açısından sınırlandırılabilir.

– Mahpuslar insani koşullarda tutulma hakkına sahiptir.

– Kadınlar karşı konulamaz şekilde siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayata katılma hakkına sahiptir.

– Sözleşme, kadınların eşitliğini garanti eder ve kamu kurumlarına cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmaya yönelik çalışma görevi verir.

– Sözleşme (her türlü istismara karşı) çocuk haklarını garanti eder.

– Herkes ibadet hürriyetine sahiptir.

– Herkes siyasi parti, dernek, sendika ya da sivil örgüt kurma veya bunlara katılma hakkına sahiptir.

– Ezidi dini tanınmış bir dindir.

– Herkes barışçıl toplantı, gösteri ve grev hakkına sahiptir.

– Doğal kaynaklar toplumun ortak zenginliğidir.

– Herkes kendi özel mülkünü kullanma hakkına sahiptir.

– Herkes özerk bölgeler içinde seyahat ve ikamet yerini seçme hakkına sahiptir.

– Yasama Meclisi'nde cinsiyet kotası (hem kadın hem erkekler için) en az yüzde 40'tır.

– Yasama Meclisi üyeliği iki dönemle sınırlıdır.

– Bütün yargı kurumlarında cinsiyet kotası (hem kadın hem erkekler için) en az yüzde 40'tır.

– Bütün hükümet organları, kurumları ve komitelerinde cinsiyet kotası (hem kadın hem erkekler için) en az yüzde 40'tır.

– Eğitim müfredatı özerk bölgelerde yaşayan halkların zengin tarih, kültür ve mirasını tanıtır.

– Eğitim sistemi insan hakları ve demokrasiyi teşvik etmelidir.

– Sözleşme, din ve devlet ayrımı prensibini üstün tutar.

– Bütün din ve inançlara saygı duyulmalıdır.

– Sözleşme gençlerin siyasete ve yönetime katılımını yasal güvenceye alır.

– Güvenlik, istikrar ve ücretsiz eğitim her vatandaşın hakkıdır.

– Kişilerin özgürlüğü esastır ve korunur.

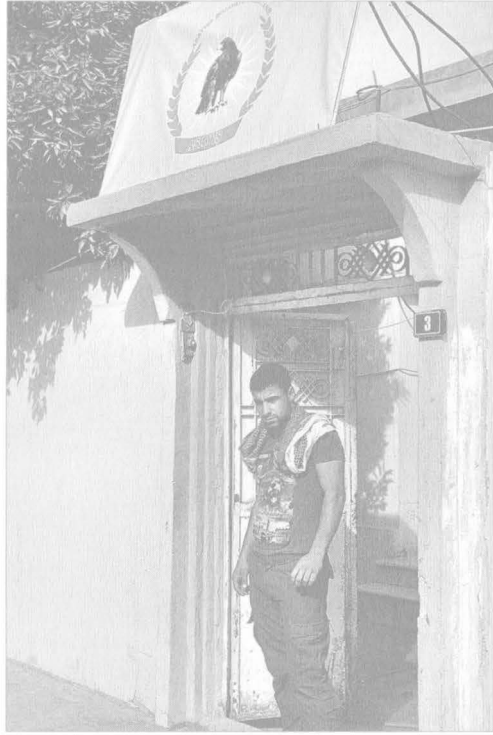
– İnsan onuru esastır ve korunur.

– Siviller askeri mahkemelerde yargılanamaz. Özel mahkeme ve olağanüstü hal mahkemeleri kurulamaz.

– Herkes açık ve adil yargılanma hakkına sahiptir.

ORTADOĞU İÇİN BÜYÜK SÜRPRİZ: KANTON SİSTEMİ

Rojavalı aktörler anayasa deklarasyonunun ardından 21 Ocak 2014'te daha ileri bir adım attı: Dünyanın İsviçre'den bildiği kanton sistemini Rojava'ya taşıdılar. Ortadoğu koşullarında şaşırtan bir açılım! Kanton sistemi 21 Ocak'ta Cezire, 27 Ocak'ta Kobani, 29 Ocak'ta Afrin'de ilan edildi. Ardından üç kantonda da meclis seçimleri yapıldı. Cezire Kantonu'nda Arapça, Kürtçe ve Süryanice resmi dil olarak kabul edildi. Abdullah Öcalan 17 Ağustos 2013'te İmralı'da MIT nezaretinde HDP heyetiyle yaptığı görüşmede, Salih Müslim'in Türkiye'ye ziyaretinin Ankara'da stratejik önemde görüldüğü notunu düştükten sonra bir yol haritası vermişti:

Şehir merkezlerinde güvenlik Asayiş'ten soruluyor.

İsveç (İsviçre kastediliyor)

gibi kantonlar, özerk bölgeler olur. Hangi rejim olursa özerk yönetimler olacak artık... Geçici yönetim olur, kanton gibi. Sonra seçimler olur. Afrin, Kobani ve Cezire gibi bölgeler olur... Üçüncü yolun temsilcileri olarak Demokratik Suriye Birliği'ni oluştururlar. ÖSO ile de görüşürler. Cenevre Konferansı'na da giderler. Rusya ve İran'la da görüşülür. Ama temel stratejik ittifak Türkiye iledir. Bunu Türkiye'ye öneriyoruz. Barzani'ninkinden daha ilkel bir ilişki olabilir. 900 kilometrelik sınır var; ekonomik, sosyal ilişkiler çok iyi gelişir.⁹

İmralı tutanaklarına göre Öcalan 15 Eylül 2013'teki görüşmede de Salih Müslim'e mesajında "Suriye demokratik birlik hükümeti kurmalarını, Kürt ismini kullanmamalarını, Suriye'nin birliğini savunmalarını ve sadece Kürtler adına hareket etmemelerini" tavsiye etmekteydi.¹⁰

9 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 120, 130, 131.

10 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 147.

17 Aralık 2014'deki Kürtlerin Durumu

17 Haziran 2015'deki Kürtlerin Durumu

26 Ağustos 2016'daki Kürtlerin Durumu

CEZİRE KANTONU

21 Ocak 2014'te toplanıp önce kendi divanını belirleyen Yasama Meclisi daha sonra Cezire Kantonu Özerk Yönetimi'ni belirledi. Başbakanlık vazifesi gören Yürütme Meclisi Başkanlığı koltuğuna Ekrem Huso (Kürt) otururken başbakan yardımcıları olarak da Elizabeth Gavriye (Süryani) ve Hüseyin Azam (Arap) seçildi. Bir başkan, iki yardımcı ve 22 bakandan oluşan Cezire Kantonu Demokratik Özerk Yönetimi, 101 kişilik Yasama Meclisi'nden de onay aldı. Her bakan kendi anadilinde yemin ederek göreve başladı.

Cezire Kantonu doğudan batıya doğru Derik (Malikiye), Girkê Legê (Muabbede), Rimelan, Tirbespiye (Kâhtaniye), Kamışlı, Amude, Dirbesiye, Haseke, Tel Temir ve Serê Kanîyê'den oluşuyordu. Suriye'nin yüzde 45'lik payıyla buğday ambarı sayılan Cezire bölgesi Rimelan ve Tirbespiye'deki petrol yataklarıyla da ekonomik değeri yüksek bir bölge.

Kobani Kantonu

27 Ocak 2014'te de Kobani Kantonu Özerk Yönetimi ilan edildi. Yürütme Meclisi Başkanlığı'na Enver Müslim seçilirken başkan yardımcılığı görevlerini Nihad Ahmed ve Fevziye Ahmed paylaştı. Kabinede 22 bakan yer aldı. Cezire'nin aksine Kürtlerin ezici çoğunluğu oluşturduğu Kobani, Şuyuh (Şexler) ve Sırrin adlı kasabalar ve 440 köyden müteşekkil bir bölge. Doğusunda Tel Ebyad, batısında Cerablus yer alıyor. Fırat'ın kıyısında yer alan Kobani, buğday-arpa, mercimek, nohut, pamuk, susam ve biber gibi tarımsal ürünleriyle öne çıkıyor. Kobanililer "Hefara" adlı makinelerle su kuyusu açmada ünlüler.

Afrin Kantonu

Cezire ve Kobani'deki süreç 29 Ocak 2014'te Afrin'de tekrarlandı. Başkanlığını Hevin Raşid'in yaptığı Yasama Meclisi'ndeki toplantıda Yürütme Meclisi Başkanı (Başbakan), iki yardımcısı ve 22 bakandan oluşan Afrin Kantonu Demokratik Özerk Yönetimi belirlendi. Yürütme Meclisi Başkanlığı'na Alevi bir kadın olarak Hevi İbrahim Mustafa seçildi. Başkan yardımcılığını ise Remzi Şehmus ve Abdülhamid Mustafa üstlendi.

Rojava'nın en batısında, sırtını Hatay sınırına yaslamış, zeytin ağaçlarının bol olduğu bir bölge. Kürt Dağı (Çiyayê Kurmênc)¹ olarak da bilinen bölgede Afrin şehir merkezinin dışında Şêrawa, Cindirêse, Mabata, Reco, Bilbilê, Şiyê ve Şera kasabaları ve 365 köy bulunuyor. Afrin merkezinde az sayıda Arap, Mabata'da Alevi Kürtler, Kastel Cındo ve Ezazê civarında Ezidi Kürtler yaşıyor.

1 Kürt Dağı (Çiyayê Kurmênc), Lazkiye kırsalında yer alan Kürt Dağı (Çiyayê Kurdan) ile karıştırılıyor. Arapçada her ikisi de Cebel el Akrad (Kürt Dağı) olarak geçiyor.

KÜRT HENDEĞİ; KÂH SİPER KÂH MEZAR

Rojava özerk kurumlarını inşa ederken yaptırım ve kuşatma tedbirleri de ciddileşti. Sykes-Picot'a en fazla lanet okuyan kimdir diye sorarsanız kuşkusuz yanıt Kürtlerdir. İran ile Osmanlı arasında bölünmüş Kürdistan'ı bir kez

daha parçaladığı için... Kimsenin içine sinmedi sınırlar; köyün köyle ilişkisinin adını kaçakçıya çıkartan sınırlar...

Şair Ahmet Arif'in dediği gibi:

Pasaporta ısınmamış içimiz
Budur katlimize sebep suçumuz
Gayrı eşkiyaya çıkar adımız
Kaçakçıya
Soyguncuya
Hayına

Bakur (Kuzey), Başur (Güney), Rojhilat (Doğu) ve Rojava (Batı) olarak Türkiye, Irak, İran ve Suriye'ye dağılmış Kürdistan'ın dört yakasını buluşturacak modeller tartışılırken; Kürt Konferansı'nı Erbil ya da Süleymaniye'de toplama girişimleri olurken; Rojava'nın *de facto* özerklik çabasıyla bir "Kürt Baharı" söylemi alıp başını giderken, Kürtlerin umutları bir hendekle bölündü. Fişhabur/Semelka sınır kapısını kapatmakla yetinmeyen Mesut Barzani liderliğindeki Kürdistan Bölgesel Yönetimi (KBY) Rojava'ya karşı ikinci önlem olarak hendek kazmaya başladı. Hendek Dicle Nehri'nin Kürdistan'a girdiği yerden Tel Koçer'in kuzeyinde peşmerge'nin nöbet tuttuğu Velid noktasına kadar 17 km'lik alanda kazıldı. Genişliği üç metre, derinliği iki metre olan bir hendek. Bu sırada Erbil yönetiminin keyfe keder açıp kapattığı Semelka (Fişhabur) kapısındaki portatif köprü de kaldırıldı.

Birlerce kişi 9 Mayıs 2014'te gösteri yaparak hendeğe tepkisini gösterdi. Rojavalıların hayli öfkeli protestosuna peşmerge ateş açarak karşılık verdi, yaralananlar oldu. Fişhabur'da KBY bayrağı indirilip KDP bayrağı asıldı. Bunu, KYB ile Goran üyeleri Erbil'de parlamento önünde protesto etti.¹¹

Hendek, zihinlerdeki hendeğin tecessüm etmiş haliydi. Var olan ayrılığın toprağa işlenmesiydi. Bu, her şeyden önce Kürt'ün Kürt'le ayrılığıydı. Sykes-Picot'a lanet okumak boşuna, asıl Sykes-Picot hendekle kendini ele veren zihinlerdeki parçalanmaydı. Bölgesel ülkelerle kurulan ittifakların getirdiği dayatmaların Kürtlerin arasındaki 'bölücü' etkisinin yanı sıra aşiret bağlarına dayalı geleneksel siyasetle ideolojik temelde sınırları aşan siyasetin yüzleşmesiydi bu. Geleneksel bağlarına rağmen dayandığı fikri altyapısıyla KDP'den farklılık arz eden KYB ile Goran'ın, Rojava'nın üç kantonlu özerkliğini tanıması bu ayrışmayı daha da anlaşılır kıldı.

Barzani yönetimine göre hendeğin amacı kaçak geçişleri ve teröristlerin sızmasını önlemektir. Peşmerge Bakan Yardımcısı Enver Hacı Osman, *Rudaw* televizyonuna "Bölgede teröristler ortaya çıktı. Aynı planı Erbil ve Kerkük'te

11 "KDP Strengthens Embargo On Rojava, Opens Fire On Protesters", *Rojava Report*, 09.04.2014.

de geliştirdik. Şimdiye kadar sınırdaki yaklaşık 1.000 kişi silahlarıyla yakalandı,” dedi.¹²

PYD ise “teröristlerin asıl güneyden batıya geçtiğini” kaydetti. Konuştuğum bir Kürt kaynak “Rojava’ya saldıran IŞİD’in öldürülen üyelerinden 32’sinin Başur’dan geldiği tespit edildi. El Kaide ile savaşan taraf Rojava,” dedi.

TEV-DEM yönetim kurulu üyesi İlham Ahmed de, “Hendekler Rojava halkına karşı kazılmıştır ve amacı da mevcut ambargoyu güçlendirmektir. KDP’nin tutumunun Kürtlere bir faydası yoktur,” diye çıktı.¹³

– PYD’ye göre hendek Rojava’ya tecrit planının bir parçasıydı ve hendekten tüm Kürdistan yönetimi değil Barzani’nin liderliğindeki KDP sorumluydu.

– Peşmerge komutanı, hendegin Erbil ile Bağdat yönetimlerinin ortak kararı olduğunu açıkladı. Komutana göre 17 km’lik hendek Irak-Suriye sınırına kazılan 605 km’lik hendegin bir parçasıydı. Ancak Irak Başbakanı Nuri Maliki’nin danışmanı Ali Musavi hükümetin böyle bir kararı olmadığı yanıtını verdi. Hacı Osman da “Hendek KDP’nin planı” suçlamasını reddetti: “Bu KBY’nin kararı ve Peşmerge Bakanlığı’nın siyaseti.”¹⁴

Peşmerge Bakanlığı Sekreteri Cebbar Yaver ise Osman’ı yalanladı: “Bakanlıkla ilgisi yok.”

Barzani yönetiminin Rojava’ya yönelik bir önlemi, kanlı bıçaklı olduğu Bağdat’la gerekçelendirmesi inandırıcı değildi. Zira Bağdat-Erbil ilişkileri, işbirliğine veda edeli çok olmuştu. Ayrıca 1.000 IŞİD üyesinin YPG’yi atlatıp Rojava’dan Kürdistan’a geçmesi imkânsızdı. IŞİD geçiş için daha çok Musul’un altından güneye doğru uzanan bölgeleri kullanıyordu. Haliyle hendegin en fazla etkilediği kesim kaçakçılardı. Kaçakçılık, hem Türkiye hem Kürdistan’ın abluka altında tuttuğu Rojava’nın ekonomisini besleyen bir damardı. Bu damarın kurutulması ekonomik sıkıntıya, bu da PYD’nin başarısının sorgulanmasına yol açabilirdi!

KDP’nin Suriye uzantısı partiler, Rojava’yı kontrol ediyor olsaydı Kürt’ün Kürt’e ambargosu gibi bir tuhaflık yaşanmayabilirdi. Başından beri sorunun kaynağı PYD’nin baskın çıkması, Erbil-Ankara hattına yaslananların PYD’nin lokomotif olduğu bir özerklik oluşumunu reddetmesiydi. PYD’nin çatışmalı bir süreçte kurduğu düzeni fazlaca yükün altına girmeden kendileriyle paylaşmasını bekliyorlardı. Rakip cepheye göre KDP çizgisindeki siyasi hareketlerin ‘tabela partisi’ olmaktan kurtulmak için PYD gibi sahada kadrolarıyla koşturması, savaş koşullarında halkın sorunlarına eğilmesi, gerçe-

12 “New Tensions over trench between Kurdistan and Rojava”, RUDAW, 14.04.2014.

13 Mutlu Çiviroglu, “Sınırdaki ‘hendekler’, Rojava’ya ambargo mu, çetelere önlem mi?”, *Radikal*, 16.04.2014.

14 “Peshmerga ordered digging ditches on Syrian Kurdistan border”, *eKurdDaily*, 14.04.2014.

ge dokunan bir şeyler yapması gerekiyordu. PYD'nin üstünlüğü sahada olmasından kaynaklanıyordu.

Mesut Barzani'ye göre Rojava'da iktidar gasp edilmişti ve elde edilenler geçiciydi:

PYD rejimin lehine Kürtlere savaşı dayattı. Silah zoruyla bölgeye el koydu. Kazanımlar dönemsel, varlık nedenleri ortadan kalkınca o da gidecek.¹⁵

SINIRLARI KALDIRMAKTAN UTANÇ DUVARINA

Kuşatma ve yaptırımların bir ayağı Güney Kürdistan'da ise diğer ayağı Türkiye'deydi.

Nusaybin Belediye Başkanı Ayşe Gökkan, 30 Ekim 2013'te Suriye sınırında Nusaybin ve Kamışlı arasında duvar örülmesini önlemek için ölümü göze alıp açlık grevine başladı. Bölge Gökkan için nefesini tuttu. Annesi Lütfiye Gökkan, mayınlı tarlada dikenli teller arasında tek başına eylem yapan kızını uzaktan izliyordu, endişeliydi:

Kızımın yanına gidip, oturmak istiyorum ama izin vermiyorlar. Bir tarafta asker, bir tarafta polis; ablukaya almışlar. Bakmamıza bile izin vermiyorlar. Ne Hitler, ne Nazi, ne Osmanlı böyle yaptı. Bunu bize yapan Erdoğan'dır.¹⁶

Ayşe Gökkan'ın amacı Nusaybin ile bu kentin ikizi sayılan Kamışlı arasında hükümetin başlattığı duvar inşaatını durdurmaktı. Güvenlik güçleri sadece sağlık ekibinin günde bir kez gidip muayene etmesine izin veriyordu. 112 Acil hazırda bekliyordu. Desteğe gelen Rojavalı Kürtler Gökkan'ı görmesin diye yetkililer sınıra yeşil branda çekti.

BDP'li 10 belediye başkanı, il ve belediye meclisi üyelerinden oluşan 56 kişilik bir grup da az ötede Gökkan'a destek için 1 Kasım'da açlık grevine başladı. Grev yapanlar arasında yer alan Mardin İl Meclisi Üyesi Salih Tekin banna şunu söyledi:

Ayşe Gökkan aylarca duvarın neden yapıldığına dair İçişleri Bakanlığı ve Mardin Valiliği'nden bilgi edinmeye çalıştı; ne bilgi alabildi ne de duvarı engelleyebildi. Sonunda camına tak etti, "Beni seçen halka vereceğim bir tek canım kaldı" diyerek ölüm orucuna başladı.

Duvar Nusaybin-Kamışlı arasında yedi kilometrelik bir alanda yapılıyor. 50 cm genişliğinde, bir buçuk metre yüksekliğindeki duvarın üzerinde

15 Barzani'nin Sky News Arabiya'ya verdiği demeç: "Barzani accuses Syrian Kurdish PYD of collaborating with Assad Regime", *eKurdDaily*, 14.4.2014.

16 "Gökkan'ın annesi: Ne Hitler, ne Osmanlı bunu yapan Erdoğan", *Evrensel*, 05.11.2013.

ayrıca bir buçuk metrelik tel örgü yükseliyordu. Hükümetin gerekçesi “İnsani amaçlı bir duvar. Mayınlı alandan dolayı vatandaşların can ve mal güvenliğini korumaya yönelik bir duvar” idi. Ama bu gerekçeye inanan yoktu.

Gerçek şuydu: Suriye ile sınır yedi değil 911 km. Sadece bir bölümüne duvar çekmek fazla bir anlam ifade etmiyordu. İkincisi sınırdan zaten birbirine paralel 4-5 tel örgü vardı. İnsanlar 1950’lerden sonra döşenen mayınlı alanlardan yıllardır geçiyor, tel örgüleri aşıyordu. Ölen ve sakat kalan onca insana rağmen mayınlar ve tel örgüler geçişleri engelleyememişti. Çünkü Nusaybin ve Kamışlı, Suriye-Türkiye arasında bölünmüş çok sayıda yerleşim merkezinden biriydi. Sınır kardeşi kardeşten ayırmıştı. İki kenti ayıran sadece tren rayıydı. O yüzden insanlar bölgeyi hâlâ “serhat” (hattın üstü) ve “binhat” (hattın altı) diye tanımlıyor. Alınan önlemlere rağmen insanlar dayılarını, amcalarını görmek için sınırı geçmeye devam edecekti.

Bölge halkı iktidara geldiğinden beri Sykes-Picot’la çizilen sınırların suni olduğunu söyleyen AKP yönetiminin mayınları temizleyip eğreti sınırları önemsizleştirme planından duvar çekme noktasına gerilemesine anlam veremiyordu.

Mesele mayınsa, onlar 60 yıldır vardı. Şimdiye kadar mayın kurbanları hükümetlerin çok da umurunda olmadı. Nusaybin’de mayında el ya da ayağını yitirmiş insanlara rastlamak için 10 dakika dolaşmak yeterli. Mesele kaçakçılarsa onlar hep vardı, olmaya da devam edecekti. Mesele Suriyeli mültecilerin kaçak geçişiye, mülteciler halihazırda 60 kilometre ötede Şenyurt-Dirbesiye kapısını kullanıyordu; bazı günler 400-500 kişinin kapıdan geçtiği oluyordu. Geçenlerin ezici çoğunluğu da Kürt’tü. Yani kapı açıkken mülteciler neden ölümlü yolu seçsin?

Peki hükümetin derdi neydi? Açlık grevine katılanlardan Kızıltepe Belediye Başkanı Ferhan Türk bana şunları söyledi:

Hükümet Kürtlerin Rojava’da kontrolü ele almasından çok rahatsız oldu. Rahatsızlığını duvarla ortaya koyuyor. PYD inisiyatifi ele alınca Nusaybin gümrüğünü bile kapattılar, ilişkileri kestiler. Tam tersi Esad güçlerine katılmayan Kürtlere daha yakın olmaları gerekirdi. Kürtlere karşı ambargo uyguluyorlar. İnsanların Rojava’ya gidip gelmelerine bile tahammül edemiyorlar. Milletlin kafasında sınır olmadığını anlamıyorlar. Beri tarafta El Kaide sınırın her tarafından girip çıkıyor. Onlara karşı niye önlem almıyorsun?

Nusaybin bölgesi sınırın en güvenli yeriydi. O bölgede Rojava’da Kürtler yönetimi ele aldığından beri güvenlik sorunu ya da çatışma yaşanmadı.

Abluka Cezire bölgesi ile sınırlı değildi. Afrin de cezalandırma siyasetinden nasibini alıyordu. Afrin Kantonu Yürütme Meclisi Başkanı Hevi İbrahim bu durumu şöyle açıklıyordu:

Ne yazık ki Türkiye Rojava sınırını kapattı. Cihatçı gruplar sınır kapılarından geçebilirken biz ancak geceleri yasadışı yollardan geçebiliyor veya ÖSO'nun kontrolündeki Azez sınır kapısını kullanabiliyoruz. Kantonumuz Türkiye'nin ablukasına maruz kalıyor.¹⁷

Türkiye'nin dayattığı abluka İmralı'da devletin Abdullah Öcalan'la sürdürdüğü görüşmelerde de sert pazarlık konusuydu. Öcalan, 7 Haziran 2013'te HDP heyetine, Erdoğan'a şu mesajı gönderdiğini aktardı:

Esad etrafımı sarar sen de kapıları açıp devlet olarak yardım etmezsen geçici bir ittifakla Esad'la da anlaşırım. Kendimi nasıl koruyacaksam öyle korurum.¹⁸

SINIRDAN KÜRT ANCAK CANSIZ İSE GEÇEBİLİR!

Rojava'ya uygulanan abluka siyaseti sarsıcı olaylara sahne oldu. Saadet Derviş, iki çocuğu ve babası ile birlikte Suriye'nin kuzeyinde Kürtlerin kontrolündeki Rojava bölgesinden Türkiye'ye geçmeyi planlamıştı. Kocasını birkaç ay önce Türkiye'ye gitmişti. Bu bir nevi IŞİD'in saldırı altında tuttuğu bölgeden kaçıştı.

18 Mayıs 2014'te akşam saatlerinde Derik bölgesinden Türkiye sınırına yaklaştı. Şırnak'ın Cizre ilçesine bağlı Kuştepe köyü Şabaniye mezrasında Türk askerleri tarafından fark edildiklerinde hepsi birden el sallayıp geçmek istediklerini söylemeye çalıştılar. Buna rağmen akrep tipi zırhlı araçtan ateş açıldı ve 30 yaşındaki Derviş karnından vuruldu. 6-7 yaşlarında iki çocuğu ve babasının gözleri önünde can verdi. Askerler iki saat boyunca baba Mithat Derviş'in yerde yatan kızını Türkiye tarafına geçirmesine izin vermedi. Saat 23.00 sularında Mithat Derviş tehditlere aldırmandan cesedi sürükleye sürükleye zırhlı aracın yanına götürdü. Nihayet bir ambulansla cenaze Cizre Devlet Hastanesi'ne kaldırıldı. Otopsinin ardından cenaze, 19 Mayıs'ta İlçe Jandarma Komutanı Binbaşı Hikmet Öz gözetiminde tel örgülerin diğer tarafındaki yakınlarına teslim edildi ve Derik'te toprağa verildi. Yasadışı yolla Türkiye'ye geçmenin bedelini çocuklarının gözleri önünde canıyla ödeyen Derviş'in cesedi yine o sınırdan 'yasadışı' olarak iade edilmiş oldu!

Yine 18 Mayıs'ta Rojava'nın Dirbesiye bölgesinden Kızıltepe-Şenyurt'a geçmeye çalışan Haseke doğumlu 13 yaşındaki Ali Özdemir askerlerin açtığı ateşle şakağından vuruldu ve iki gözünü kaybetti.¹⁹

Türkiye'de yaşayan Özdemir 15 gün önce anneannesini görmek için Dir-

17 Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, s. 220.

18 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 84.

19 "Türk askeri bu kez Rojava sınırında 13 yaşındaki çocuğu vurdu", Hurbakis.net, 19.05.2014.

besiye'ye gitmişti. Akriba ziyaretleri öteden beri mayınlı alanda teller aşıl-
arak yapılıyordu.

2011'de Roboskili 35 Kürt köylüsünün katledilmesini ayrı tutarsak sınır
ihlalinin yargısız infazla cezalandırılması yeni bir politikaya işaret ediyordu.
Daha önce askerler sınırdan kaçak geçenleri fark ettiklerinde durmalarını is-
ter, kaçmaya çalışırlarsa ayaklarının önüne ateş açarak yakalardı. Nusra ve
İslami Cephe'ye bağlı olanlar dahil, silahlı gruplar geri kalan sınırları engel-
siz kullanırken Rojava bölgesinde benimsenen infaz politikası haliyle bölge
halkını derinden sarstı. Derviş'in öldürülmesini protesto eden BDP ve HDP
1.500 kişilik bir grupla Cizre'den sınıra yürüdü. Karşı tarafta Suriyeli Kürtle-
rin de gösteri yapmasıyla tel örgünün iki tarafı da hareketlendi. HDP Şırnak
Milletvekili Faysal Sarıyıldız ve Cizre Belediye Başkanı Leyla İmret de gös-
tericiler arasındaydı. Tel örgülere yaklaşan kalabalığa jandarma tazyikli suy-
la müdahale edip silah doğrulttu. Gerilim, Sarıyıldız'ın Jandarma Komutanı
Binbaşı Hikmet Öz ile konuşmasının ardından sona erdi. Sınırın iki tarafın-
dakiler vedalaşarak ayrıldı.²⁰

İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şube Başkanı Raci Bilici hükümetin Ro-
java siyasetinin bir parçası olarak sınırdaki askerlere vur emri verildiğini
kaydetti.²¹

16 Nisan'da da Urfa'nın Suruç ilçesi sınırından Türkiye'ye geçmek isteyen
9 Suriyeliden dördü geri kaçmış, 5'i yakalanmıştı. Suriye'ye geri dönenlerden
biri Türk askerinin açtığı ateş sonucu yaralanmıştı. Gözaltına alınan 15 ya-
şındaki Civan Muhammed askerlerce dipçikle dövüldü ve kaldırıldığı hasta-
nede öldü. Cenazesi Kobani'ye gönderildi.²²

Kobanili gazeteci Barzan İso'ya sınır politikasının Kobani'ye etkisini sor-
duğumda şunları anlattı:

Son zamanlarda Türkiye'nin Kürt bölgelerindeki sınır politikası değişti. İki
kapıdan (Şenyurt/Dirbesiye ve Kobani/Mürşitpınar) Suriye'ye girişlere izin
veriliyor ama Suriye'den Türkiye'ye sadece yaralılar geçebiliyor. Sınırdan ka-
çak geçişlerde ise hedef gözeterek ateş edilmeye başlandı. Bu bir caydırma po-
litikası. Kürtlerin Türkiye'ye geçmesi kesinlikle istenmiyor. Halbuki daha ön-
ce PYD temsilcileriyle yapılan görüşmelerde verilen söze istinaden sınırın ti-
cari geçişlere de açılması gerekiyordu. Kobani Kantonu, IŞİD tarafından ku-
şatılmış durumda. Elektrik yok, sular kesik, insanlar kuyulardan su içiyor,
kolera tehlikesi baş gösterdi. Diğer tarafta IŞİD olduğu için bölge halkının ih-
tiyaçlarını giderebileceği tek yer Türkiye. Düşünün tavuk bile kalmadı. Tür-

20 "Sınır tanımayan Şırnak ve Rojava halkı katliamları protesto etti", *Dicle Haber Ajansı*, 20.04.2014.

21 Şerif Karataş, "El Kaideliyi geçirip Rojavayı öldüren sınır", *Evrensel*, 20.05.2014.

22 "Genelkurmay'ı tanık yalanladı", *Özgür Gündem*, 17.05.2014.

kiye'nin sınırı kapatması "Gidin IŞİD'e teslim olun" anlamına geliyor. İslamcı örgütlerin kontrolündeki sınırlardan ise her türlü şey geçiyor. Halep'te yağmalanan fabrikalar bile TIR'larla taşıyor ve buna göz yumuluyor.

Derviş, Özdemir ve Muhammed Türkiye'nin Rojava'yı cezalandırmaya yönelik sınır politikasının kurbanlarıydı. Derviş yürüyerek geldiği sınırdan cansız bedeniyle döndü. Devlet, onu normal sınır kapısından değil, izinsiz geçmeye kalkıştığı için öldürüldüğü tel örgülerin üzerinden yani yasadışı yoldan iade etti. Bunun anlamı "Sınırdan militan, silah, 'ganimet' ve çalıntı mal dahil her şey geçer ama Rojavalı kadın iki çocuğuyla geçemez; geçerse de ölüsü döner" idi. Sınırların Kürtlere bakan tarafında durum buydu.

ÖSO VE NUSRA'DAN SONRA BU KEZ IŞİD

Rojava'ya yönelik tehditlerin adresi 2014'ten sonra önemli ölçüde ÖSO ve Nusra'dan IŞİD'e kaydı. Rojava'yı ilan ettiği hilafetin haritası içerisinde gören IŞİD, Baas iktidarının Araplaştırma siyaseti çerçevesinde adını Ayn el Arab (Arap Pınarı) olarak değiştirdiği Kobani'yi "Ayn el İslam" (İslam'ın Gözü) yapacağını ilan etti. IŞİD, 10 Mart 2014'te Menbic'teki eski ortakları ÖSO ve Nusra'yı kovduktan sonra Kobani'nin 45 km güneybatısındaki Sırrin ve civarındaki tahıl silolarını ele geçirdi. Cerablus ve Şuyuh'ta (Şexler) Fırat Nehri üzerindeki köprüler de 11 Mart 2014 itibariyle IŞİD'in kontrolündeydi. IŞİD, 17 Mart 2014'te Mürşitpınar Sınır Kapısı'nın açıldığı Kobani'ye yöneldi. Vahşet örgütü ilk hamleyi doğuda Şuyuh'u ele geçirip ikisi çocuk 24 kişiyi infaz ederek yaptı.

Kobani'yi üç taraftan kuşatan IŞİD, 1 Nisan 2014'te Fırat Nehri'nin kıyısında Süleyman Şah Türbesi yakınlarındaki Zor Muğar'dan top atışlarıyla tekrar saldırıya geçti.

YPG, Kobani'nin düşüşünü önlemek için bütün Kürdistan'ı seferber olma-ya çağırdı. PYD Dış İlişkiler Temsilcisi Zuhad Kobani, "Kimler karşılık verdi" şeklindeki soruma şu yanıtı verdi:

Somut destek veren tek güç PKK oldu. Irak'taki Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Goran, Rojava için her türlü katkıyı vermeye hazır olduklarını duyurdu. Süleymaniye'de Rojava'ya destek komitesi kuruldu. Irak Kürdistan Yönetimi ise yuvarlak sözlerle destek açıklamasının ötesine geçmedi.²³

KDP-S Başkanı Abdülhakim Beşar da YPG bayrağı altında savaşmayacaklarını kaydetti.

Kobani, IŞİD'in kafasındaki haritanın şekillenmesinin önünde bir bariye-

23 Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git Diren Kal!*, s. 323.

re dönüşmüştü. Rakka'dan güç takviyesi yapan IŞİD, batıda Cerablus, doğuda Tel Ebyad'da ÖSO ve Nusra'yı temizledikten sonra Kobani'yi üç taraftan kısıp almış oldu.

IŞİD, Tel Ebyad'daki üç Kürt köyünü "5 Mart'a kadar evlerinizi boşaltmazsanız talan edeceğiz" diye tehdit ederek bölgeyi Kürtlerden arındırdı.

Kobani'nin düşüşü IŞİD'e stratejik üstünlük kazandıracaktı. Aynı şekilde Kobani'nin kaybı Kürtler için de büyük bir hezimet olacaktı. Zuhad Kobani sohbetimiz sırasında Kobani'nin önemini şu sözlerle aktardı:

Kobani, Kürtlerin 19 Temmuz 2012'de kontrolü ele aldığı ilk yer olması nedeniyle psikolojik bir etkiye sahip. Kobani'yi düşürdüklerinde Cezire ve Afrin kantonları da zayıflayacak, moral çöküntüsü yaşanacak.

Abdullah Öcalan da IŞİD'in Rojava'ya saldırıları nedeniyle Türkiye'yi eleştirirken "IŞİD'in yarısı Selefî, yarısı İran'dır" iddiasındaydı.²⁴

ÖSO kurtuluşu Kürtlerde gördü

IŞİD'in palazlanması karşısında dayanamayan ÖSO unsurları Temmuz 2012'den beri her fırsatta vurdukları Kürtlerle ittifak kurma gereği duydu. IŞİD'den kaçıp YPG'ye sığınan "Ahrar el Rakka" adlı Arap birliği Kürtlerle aynı safta savaşa katıldı. Daha önce Afrin'e saldırılarda bulunan ÖSO birliklerinin IŞİD'den kaçarken sığındığı güç de yine YPG oldu. Yaralı ÖSO savaşçıları Afrin Devlet Hastanesi'nde tedavi edildi. ÖSO çatısı altında bulunan Cephel el Akrad (Kürt Cephesi) da IŞİD'e karşı YPG ile güçbirliği yaptı.

YPG sözcüsü Redur Halil bana, "Bizi desteklerlerse Cezire'den Kobani'ye tüm yolu açabiliriz," dedi. Bir başka YPG savaşçısı da IŞİD'i Afrin'e kadar tüm yollarda temizleyebileceklerini söyledi. Bu Kobani ile Afrin arasındaki coğrafi kopukluğun giderilmesi anlamına geliyordu. Ancak mevcut koşullar-

YPG Sözcüsü Redur Halil, Rojava'ya yönelik saldırıların Türkiye'den yönlendirildiğine dair ellerinde çok sayıda bilgi olduğunu söylüyor.

²⁴ Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 200.

da coğrafi kopukluğu giderecek şekilde bir hattı korumak kolay değildi. Zuhad Kobani de bunun zorluğuna işaret etti:

Kobani ile Afrin arası uzun bir mesafe. Orada Kürt köyleri olmasına rağmen iki kantonu birleştirmek kolay değil.

Aralık 2013'te YPG, Kamışlı civarında Tel Hamis ve Tel Brak'ı ele geçiren IŞİD'e cephe açtığında Tay, Cubur ve Şemmar aşiretinden bazı kesimleri karşısında bulmuştu. IŞİD tehdidine rağmen rüzgâr Kürtlerin aleyhine dönabiliyordu.

IŞİD'in Rojava takıntısı

8 Temmuz 2014'te YPG'nin Kobani'de IŞİD'i üç köyden nasıl püskürttüğünü neşeli bir şekilde anlatan gazeteci Barzan Iso'nun sesi ertesi gün aradığımda boğuktu, kuzeninin cenazesindeydi. IŞİD 8 Temmuz gecesi daha şiddetli bir şekilde Kobani'ye saldırmıştı, ölen 10 kişi arasında Iso'nun kuzeni de vardı. Musul'da Irak ordusundan ele geçirdiği ağır silahları Kaim/El Bukemal kapısından Suriye'nin Deyr el Zor ve Rakka kentlerine taşıyan IŞİD, özerklik yolunda adım adım ilerleyen Rojava'nın üç kantonundan biri olan Kobani'ye 2 Temmuz'dan beri üç koldan saldırıyordu. Irak'ta Musul'un ardından Sünni aşiretler, Baasçılar ve Selefi İslamcı örgütlerle birlikte Dicle hattında kentleri düşürdükten sonra Bağdat'a yüklenmesi beklenirken, IŞİD ağır silahlarla birlikte rotasını Suriye'ye kırdı. Ardından Deyr el Zor'da Mayadin, Muhassen ve petrol havzası El Ömer'i kolayca zapt ettikten sonra namlusunu kuzeyde petrol yataklarının bulunduğu Cezire Kantonu'na çevireceği öngörülmüştü. Ancak IŞİD, Rojava'nın en simgesel ama en zayıf halkası Kobani'ye vurdu. IŞİD bu bölgeyi üç yönden kuşatma altında tutuyordu: Bölgenin güneyinde Rakka, doğusunda Tel Ebyad ve batısında Cerablus IŞİD'in elindeydi. IŞİD ilk ele geçirdiği ve emirliğini tesis ettiği 200.000 nüfuslu Rakka'yı merkez alıp son bir yılda kuzeye doğru Türkiye sınırına yönelirken güneydoğuya doğru bir yay hareketi çizen Fırat Nehri üzerindeki hâkimiyetini güçlendirdi. Fırat hattını tuttuğu için doğuda petrol havzalarının bulunduğu Deyr el Zor'u ele geçirmesi zor olmadı. Irak ile Suriye arasındaki lojistik akışı da Fırat hattı sayesinde sağladı. Rakka hâlâ IŞİD güçlerinin genişleme stratejisinin ana karargâhıydı.

Mevcut durumu sorduğum Kobani Kantonu Dış İlişkiler Bakan Yardımcısı İdris Nassan'a göre Kobani'ye yönelik saldırılar şu minvalde gelişti:

IŞİD son savaşı Kobani'nin 40-45 km batısında, Fırat Nehri'nin hemen doğusunda Zor Muğar, Beyadi ve Ziyarete köylerini ele geçirerek başlattı. YPG'nin zorlu bir çatışmayla üç köyden çıkardığı IŞİD geride 100'ün üzerinde ölünün yanı sıra bir Hummer zırhlısı, bir tank, birkaç Rus yapımı doçka

ve otomatik silah bıraktı. Bölgeden siviller tahliye edilirken YPG de çatışmalarda 16 kayıp verdi. 7 Temmuz'da ise güneyde Süleyman Şah Türbesi'nin biraz kuzeyinde yer alan Kun Eftar köyü hedef seçildi. Burada YPG iki, IŞİD 20-30 kayıp verdi. Ancak IŞİD, Cerablus üzerinden yönelttiği saldırılarda istediği neticeyi alamadı. Ardından saldırılar doğuda Tel Ebyad'dan gelmeye başladı. IŞİD 8 Temmuz'da Tel Ebyad'ın 8 kilometre batısında Evdiko köyüne saldırdı. Çıkan çatışmada YPG savaşçıları ve sivillerle birlikte altı kişi öldü. IŞİD'in bir diğer hedefi Tel Ebyad'ın 60 kilometre güneyinde anayol üzerindeki Ebu Surra köyü oldu. IŞİD, YPG'nin kontrol noktasında durdurduğu bomba yüklü kamyonu havaya uçurdu, dört YPG savaşçısı öldü.

IŞİD'in 10 tank ve ağır silahlarla saldırdığı Kobani'de genç erkek ve kadınlardan yaşlı erkek ve kadınlara herkes YPG'ye omuz verirken dışarıdan da Kürtler seferber oldu.

Kürtlerin "devrim" olarak niteledikleri özerklik hareketinin başladığı yer olması nedeniyle Kobani simgeseldi. KCK/PKK de Kobani için seferberlik ilan etti. Nassan, ne kadar PKK militanının Kobani'ye gittiğine dair soruma şu yanıtı verdi:

PKK saflarından yardıma gelenler var ama bunlar Kobani asıllı örgüt üyeleri. Kendi topraklarını koruyorlar. PKK ile ilgisi olmayan daha genel bir seferberlikten bahsedebiliriz. Türkiye, İran, Irak ve Suriye'nin farklı yerlerinden Kürtler Kobani'yi savunmak için geldi.

ANF'den Amed Dicle ise Abdullah Öcalan'ın Türkiye'den ayrılırken ilk çıkış yeri olan Kobani'de kaldığı günlerde geliştirdiği ilişkilerin PKK ile bölge insanı arasında güçlü bir bağ yarattığını belirterek şu tespiti yaptı:

Öcalan Temmuz 1979'da Suruç'tan Kobani'ye geçerek 40 gün orada kaldı. Orada sağladığı ilişkilerle Ortadoğu'ya açıldı. Ancak Kobani ile ilişkisi hiçbir zaman bitmedi. Kobani'den binlerce genç PKK'ye katılarak Kürdistan'ın değişik bölgelerinde yaşamını yitirdi. PKK'nin yaşamını yitiren ilk Rojava gerillası Kobani'den. Yine Rojava devrimi 19 Temmuz 2012'de Kobani'de başladı.²⁵

Kürtlerin, IŞİD karşısında işini zorlaştıran ağır silahların yanı sıra Türkiye sınırlarının hâlâ IŞİD için çalışıyor olmasıydı. İdris Nassan'a göre IŞİD, Türkiye sınırında Akçakale'nin karşısındaki Tel Ebyad ile Karkamış'ın karşısındaki Cerablus kapılarını lojistik ve militan akışı için kullanıyordu:

Tel Ebyad ve Cerablus resmi olarak kapalı ama buralardan IŞİD'in kontrol ettiği bölgelere geçişler yapılıyor. Ayrıca Kobani'nin 40 kilometre batısında yer alan El Rai noktasında da yasadışı geçişlere imkân veriliyor.

25 Amed Dicle, "Kobanî'de neler oluyor?", ANF, 06.07.2014.

Barzan Iso'nun aktardıkları ise Nassan'ı teyit ediyordu:

Türkiye sınırları kapalı denilse de IŞID'in kontrol ettiği bölgelere sınırdan destek sürüyor. Kısa bir süre önce Katarlı bir yardım örgütü IŞID'in elindeki Cerablus'a yüklü miktarda yardım gönderdi. Ayrıca bölgedeki elektrik santralının çalışamaz hale gelmesi nedeniyle Cerablus'ta hastane, belediye ve IŞID emirlerinin kaldığı kültür merkezi gibi yerlerin elektriği Türkiye'den veriliyor.

IŞID bölgeyi ele geçirmede ısrarlıydı. Kobani şu nedenlerle IŞID'de takıntı haline geldi:

– IŞID, Suriye'de en çetin direnişle Rojava'da karşılaştı ve bütün saldırılarına rağmen bu direnişi kıramadı. Kürtler Rakka'da kurduğu emirliği Türkiye sınırlarına kadar genişletmeye çalışan IŞID'in hesaplarını bozuyordu.

– Afrin ve Cezire ile coğrafi bağlantısının olmaması nedeniyle Kobani kantonlar arasında savunulması en güç olanıydı. Afrin izole bir yer ama dağlık bölge olması nedeniyle burada savunma hattını tutmak daha kolay. Konuştuğum tüm Kürtler aynı şeyi söylüyordu:

IŞID, Kobani'yi ele geçirerek demokratik özerklik projesini çökertmek istiyor.

– Kobani düştüğünde IŞID Türkiye sınırında kontrol ettiği sınır kapılarına Mürşitpınar'ı da ekleyecekti. Böylece Türkiye sınırlarındaki varlığını perçinleyecekti.

– IŞID, Rakka'dan Cerablus ya da Menbic'e rahat intikal edebilmek için otobanın kontrolünü ele almak istiyordu.

– IŞID'in elindeki Cerablus ile Tel Ebyad arasındaki kara bağlantısı Kobani nedeniyle kurulamıyordu. IŞID, iki yerleşim arasında ulaşım için Türkiye sınırına paralel olarak işleyen 85 kilometrelik normal yolu kullanamıyordu. Bunun yerine Kobani'nin etrafında bir V yaparak 250 kilometre dolanıyordu.

Kobani düşerse doğuda Cezire Kantonu ile batıda Afrin Kantonu IŞID için kolay lokma olacaktı. Kuzeyden ve batıdan Türkiye sınırlarına komşu olan Afrin'in güney ve doğusu Arap ve Türkmenler tarafından çevriliydi. Afrin'in güney ve doğusundaki bölgeler IŞID ile savaş halinde olan İslami Cephe'nin kontrolündeydi. Afrin ile Cerablus arasındaki köylerin bazıları IŞID, bazıları da İslami Cephe'nin elindeydi. IŞID, Afrin'e yöneldiğinde önce Tevhid Tugayı gibi İslami Cephe'nin bileşenlerini aşmak zorundaydı. Rojava hattı çökerse IŞID, Türkiye sınırlarında kontrol ettiği alana bir 400-450 kilometre daha eklemiş olacaktı. Bu Türkiye için de büyük bir alarm nedeni olmalıydı ama siyaseten öyle değildi.

İMRALI'DA ROJAVA PAZARLIKLARI

Ocak 2013'ten Mart 2015'e kadar İmralı'da Öcalan ile devlet, Ankara'da HDP ile MIT ya da HDP ile hükümet arasında gerçekleşen görüşmelerde artık Rojava vazgeçilmez gündem maddesiydi. Başlangıçta durumu anlama, önerilerde bulunma ve diyalog zemini yoklama şeklinde geçen görüşmelerin ilerleyen aşamasında Rojava artık açık bir restleşme konusuydu. İmralı tutanaklarına göre 9 Kasım 2013'te HDP heyeti ile Öcalan arasında şu diyalog geçti:

Sırrı Süreyya Önder: Başbakana dedim ki şimdi ben heyete girersem Kandil'e gideceğim... Neleri yapmayı planlıyorsunuz diye sordum. O da bana "Cemil'e (Cemil Bayık) söyle bana meydan okuyup durmasın," dedi.

Öcalan: (Gülerek) Türk işi kabadayılık. Cemil'i ben uyaracağım, başbakanı da siz uyarın; bu işler bu üslupla olmaz.

Önder: Başbakan devam etti: "Bana ne yapacağımı soruyorsun, söyleyeyim, her şeyi yapacağım. Bir zamanı var ve bu konuda Apo ile anlaşmışım. Tek bir kırmızı çizgim var, o da Suriye'dir. Orada Kuzey Irak benzeri bir yapılanmaya asla izin vermeyeceğim," dedi.

Öcalan: (Sinirlenerek) Sen de ona söyle: Biz de merkezi Suriye devleti içerisinde Kürtleri asla eritmeyeceğiz. Bu da bizim kırmızı çizgimizdir!²⁶

Öcalan 2013'te Diyarbakır'da okunan Nevruz mesajında olduğu gibi 'Yeni Osmanlılar'ın can kulağıyla dinleyeceği şekilde, Türklerle Kürtlerin tarihsel birlikteliklerini referans alıp Misak-ı Milli sınırlarına atıf yaparak Suriyeli Kürtlerin kucaklanmasını istiyordu:

Halep'in kuzeyinden başlar Misak-ı Milli. Sen oraya tel örgü dikmek yerine sınırları kaldırmalısın. Var olanları sökmelisin. El Nusra ve benzeri çeteleleri destekleyeceğine niye bunu görmüyorsun? Nasıl İran, Hizbullah'ı destekliyorsa onlar da PYD'yi destekleyecek. Davutoğlu'nun çevresinde karışık insanlar var. Suriye'de Kürtler olmazsa süper faşist güç oluşur. Bunlar Esad'ı tanımıyor. Ben 20 yıl uğraştım, aslan sırtında siyaset yaptım. Bunlar Türkiye'yi 50 yıl uğraştırır. PYD'yi destekleyerek bunu önleyebilirsiniz. Amerika'yı, İsrail'i, Esad'ı dengelemek budur. (Kürtlerin Cenevre'ye katılmasını isteyen) Rusya ve Putin doğru yoldadır. Biz büyük bir fedakârlık yapıyoruz.²⁷

Hem devlet hem Türk halkı hem yargı önünde bölücü olarak mahkûm edilen Öcalan, Misak-ı Milli'ye Kürtler açısından şu anlamı yükliyordu:

1925 sonrası Misak-ı Milli'nin parçalanması aslında Kürt parçalanmasıdır. Musul, Kerkük ve Halep'in kuzeyi Kürt bölgeleridir. O dönem aslında parle-

26 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 179.

27 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 182.

mentoda bulunan Kürt vekiller “Kürt coğrafyasını böyle dışarıda bırakamazsınız” diye kıyameti koparıyor. Bizler Ortadoğu Konfederasyonu derken bunun yeniden canlandırılmasından söz ediyoruz. AB bir Kömür Çelik Birliği olarak başladı. Dicle-Fırat suları da tıpkı Kömür Çelik Birliği'nin yol açtığı bütünleşmenin argümanıdır. Kimseyle düşman olmak istemeyiz. Bu birlik Türkiye, Irak, Suriye ve Lübnan'ı kapsar.²⁸

Suriye krizi boyunca verilen refleksler dikkate alındığında ‘Yeni Osmanlı’ tahayyülün Türk yüzünde Ahmet Davutoğlu, Kürt yüzünde Abdullah Öcalan vardı. Birbirini göremeyen, birbirini anlamayan iki yüz.

İmralı tutanaklarına göre HDP'li Idris Baluken, 7 Şubat 2014'te İmralı'da Öcalan'a MIT Müsteşarı Hakan Fidan'la yaptığı görüşme hakkında bilgi verdi. Baluken'e göre Fidan, KCK'den Rojava siyasetini değiştirmesini isterken PYD'nin rejimle birlikte hareket ettiği, muhalefete katılmadığı ve diğer Kürtleri bastırıldığı suçlamasını tekrarladı.

Buna öfkelenen Öcalan, AKP liderlerinin Esad'a kardeş dediği günleri hatırlattı:

Yalan söylüyorlar. Ne (Salih) Müslim ne de Kandil bu konuda hazırlıklı. Kandil zaten hazır mirasa bile sahip çıkamıyor. Ben oraya 20 yılımı verdim. Kimse oraları benim kadar bilemez. Esad da beni ailece tanır. Esad'la işbirliği yapan asıl onlardı.²⁹

9 Mart 2014'teki görüşmede ise Baluken bu kez Davutoğlu ile yaptıkları toplantı hakkında bilgi verdi. Baluken'e göre PYD'nin İran ve Rusya ile ilişkisi olduğunu ısrarla vurgulayan Davutoğlu Rojava'ya yardım için şu şartları ileri sürdü:

PYD rejimle ilişkilerini kessin, muhalefetle birlikte hareket etsin, diğer Kürt gruplarla ilişkileri geliştirsin.

Baluken ayrıca Kandil'de KCK yöneticilerinin değerlendirmelerini de Öcalan'a şöyle aktardı:

KDP Rojava'da ihanet içinde... Kürtlerin konumundan Suriye ve İran rahatsız... Tel Koçer'in ticarete açılmasını İran engelliyor... İran, Arapları da harekete karşı kışkırtıyor...³⁰

15 Nisan 2014'teki görüşmede, Ceylanpınar üzerinden Serê Kanîyê'ye yönelik saldırılar gündeme geldiğinde Öcalan, MIT yetkilisine dönerek şu tepkiyi verdi:

28 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 41.

29 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 233-234.

30 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 254, 255, 256.

Bunu hükümete iletin: Ceylanpınar meselesi açık bir savaş ilanır.³¹

Öcalan, Türkiye ve KDP'nin hendek kazmasını da eleştirdi:

Hendeklerle ancak kendilerini rezil ederler.³²

Aynı toplantıda devlet heyetiyle yapılan görüşmede kapıların açılması ve Müslim'le temas kurulması konusunda bazı sözlerin verildiğini belirten Öcalan, Cenevre'ye gitmek için de Kürt Yüksek Konseyi yerine 'Suriye Demokratik Konseyi' ya da 'Suriye Demokratik Koalisyonu' kurulmasını önerdi.

Öcalan 15 Ağustos 2014'teki toplantıda ise PYD'nin işbirliğine ve ittifaklara açık olması gerektiğini, bu çerçevede Azez-Cerablus-El Bab üçgeninde PYD ile ÖSO'nun işbirliği yapabileceğini, bu şekilde hem IŞİD hem de rejimin bu bölgeye girmesinin önleneceğini belirtirken Rojava konusunda nihai kararı devletle kendisinin vereceğini belirtti.³³

MECBURİYETTEN ARAP-KÜRT ORTAKLIĞI

ABD'nin IŞİD'e yönelik operasyon hazırlığı sahadaki hareketliliği artırdı. Para ve silah gelecekti; o yüzden herkes bir ağın önünde takımını kurup pası beklemeye koyuldu.

En iyi oyuncu rüşünü ispatlayan Rojava'nın savunma gücü YPG'ydi. Temmuz 2012'de Rojava'da fiili özerklik tesis edildiğinde Türkiye'nin de manipülasyonlarıyla Kürtlere savaş açan ÖSO'nun bileşenleri bile YPG ile ortaklığa yöneldi. İlk koalisyon 10 Eylül 2014'te "Fırat Volkanı" (Burkan el Fırat) adıyla Halep kırsalında faaliyet gösteren örgütlerle oluşturuldu. Kobani'de törenle duyurulan bu koalisyonda şu örgütler yer aldı:

Kürt tarafında YPG-YPJ ve eski ÖSO'cu Cephel el Akrad (Kürt Cephesi); diğer tarafta İslami Cephe'de yer alan Tevhid Tugayı'nın doğu kanadı, ÖSO'ya bağlı Liva el Suvvar el Rakka (Rakka Devrimcileri Tugayı), Suvvar Umna'a el Rakka, Kassas Ordusu, Rakka Cihad Tugayı, bağımsız hareket eden Kuzey Güneşi Taburları, Allah Yolunda Cihad Tugayı ve Cerablus Tugayı. Kurtarılacak bölgeler Karakozak, Sırrin, Cerablus, Menbic ve Rakka diye sıralandı.

Bu Kürtlerin diğer silahlı güçlerle ilk ortaklığı olmadığı için şaşırtıcı sayılmazdı. Ama zamanlama ve hedef açısından öncekilerden farklıydı. Kürtler, muhalif güçlerin Serê Kanîyê'ye (Ras el Ayn) yönelik saldırılarını bitirmek için biri 19 Kasım 2012'de, diğeri 17 Şubat 2013'te olmak üzere iki an-

31 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 277

32 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 279.

33 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 360.

laşma imzalamıştı. İlk anlaşma Serakaniye ile sınırlıyken 11 maddelik ikinci anlaşmanın yedinci maddesi Esad güçlerine karşı güç birliğini öngörüyordu. Halbuki ÖSO'nun gözünde PYD ve YPG rejimin devrimi baltalamak için alttan alta desteklediği hareketti. Bu anlaşma öncelikle PYD ve YPG etrafındaki algının kırılmasına yaradı. Kürtlerle çatışan tarafta Nusra Cephesi, Ahrar-u Guveran, Gureba el Şam, Faruk Tugayı, Ahfad-ı Resul, Ümmet Tugayı, Fetih Tugayı, Mişel Temmo Tugayı, Azadi Taburu gibi gruplar başı çekiyordu.

2013'ün sonunda muhalif güçlerle IŞİD arasında ortaklık bozulduğunda Kürtlerle yakınlaşma bir derece daha arttı. Nisan 2014'te "Şam Operasyon Odası" adı verilen birimle YPG arasında yedi maddelik başka bir anlaşma yapıldı. YPG'nin buradaki muhatapları Nusra Cephesi, İslami Cephe ve Mücahitler Ordusu idi. Anlaşma "Nusayri rejimi"³⁴ ifadesini kullanıyor ve Şiiilerin yaşadığı Nubbul ile Zehra bölgelerinin kuşatılmasını öngörüyordu. Bu yüzden etnik-dini gruplarla ilgili hassasiyetiyle öne çıkan Rojava güçlerinin samimiyetinin sorgulanmasına yol açtı.

Afrin'de de benzer bir ortaklık sergilendi. 22 Ağustos 2014'te bir tarafta YPG Genel Komutanı Sipah Hamo ile Afrin Kantonu Savunma Bakanı Abdo Çilo, diğer tarafta ÖSO komutanlarından Abdulcebbar el Akidi ile bazı yerel komutanların katıldığı toplantıda taraflar rejim ve IŞİD'e karşı ortak mücadelede anlaştı. PYD kaynaklarından edindiğim bilgilere göre her cephede IŞİD'e karşı ortaklık müzakereleri başlamıştı. Mesela Cezire bölgesinde bazı aşiretlerle görüşüldü. Görüşmeye katılanlardan biri de IŞİD'in Deyr el Zor'da 700 üyesini katlettiği Şaitat aşiretiydi.

Bu noktada şu sorular gündeme geldi: Kürtleri rejimle işbirliği yapmakla suçlayanlar neden YPG'ye el uzattı? YPG Kürtlerin özerklik çabasını şiddetle reddeden güçleri Rojava'dan uzak tutma stratejisinden vaz mı geçti?

Bir kere Şubat 2014'te Halep'ten çıkartılan IŞİD geri dönüp İslami Cephe, Nusra ve ÖSO'nun buralardaki varlığını bitirmeyi ve bunların elinde kalan iki sınır kapısı Bab el Heva (Cilvegözü) ile Bab el Selame'yi (Öncüpınar) ele geçirmeyi planlıyordu. Bu bölgeleri tutan grupların az bir kısmı YPG ile el sıkışsa da olası gelişmeler Kürtlerle işbirliğini zorunlu hale getiriyordu.

Kürtler için ise mücbir sebep olarak şunlar öne çıkıyordu:

34 Kuran'a getirdiği daha farklı ve esnek yorumla ana akım mezheplerce dışlanmış olan Muhammed bin Nusayr'ın takipçileri Nusayri olarak anılıyor. Nusayr'ın izinden gidenlere Birinci Dünya Savaşı'na kadar Nusayri denilirken Fransız manda döneminden sonra Alevi kullanımı yaygınlık kazandı. "Nusayri" tanımı, Alevilerin kendi dünyalarında rahatsız edici değildi. Ancak Müslüman Kardeşler ve Selefi örgütler, iktidarda görünür hale gelen Alevileri itibarsızlaştırmak için Alevi değil Nusayri kelimesini kullanmaya başladı. Bu kesimlerde Nusayri tanımının tercih edilmesinde muhataplarını sapkınlıkla mahkûm etme kastı vardı.

ABD'nin operasyon planlamasının asıl odağında Irak vardı. IŞİD eğer Irak'ta darbe alırsa çekileceği yer Suriye'deki kaleler, özellikle Deyr el Zor ve Rakka'ydı. Bu durumda en fazla baskı altında kalacak bölgeler Deyr el Zor'dan yukarı Cezire Kantonu, Rakka'nın kuzeyindeki Kobani Kantonu ve Halep kırsalında bir ada gibi kuşatılmış olan Afrin Kantonu. Suriye'de üç cephede birden savaşmak zorunda kalan YPG ittifaka yeşil ışık yaktı. El Kaide'ye bağlı Nusra dahil. "Nusra da mı?" diye teyiden sorduğumda PYD yetkilisi şunları söyledi:

IŞİD'e karşı mücadelede ciddi olan herkesle ittifaka açığız, Nusra dahil. Biliyorsunuz Serakaniye'ye saldıranlar arasında Nusra da vardı. YPG ile çatıştılar, sonunda Serakaniye'de ortak bir yönetim kuruldu. Nusra anlaşmaya yanaşmadı. Tüm Rojava'yı ele geçirmek istedi, savaştık, yenildiler. Ama YPG esnek. Bizim için önemli olan iki şey var: Birincisi saldırı kimden gelirse gelsin YPG Rojava'yı savunur. İkincisi işbirliği Rojava'yı teslim ettiğimiz anlamına gelmez. Biz Rojava'nın askeri anlamda merkez, siyasi anlamda da demokratik özerklikle model haline geldiğini düşünüyoruz. Onlarla müzakerelerde bunu söylüyoruz.

Siyasi programları birbirine zıt güçler arasındaki yakınlaşmanın başka bir nedeni daha vardı: IŞİD'e müdahale için sahada ortak arayan ABD yardım elini uzatacaktı.

Mülâhaza şuydu: YPG'nin PKK ilintisi nedeniyle ABD'den doğrudan silah ve yardım almasının önünde engeller vardı. Türkiye'nin ciddi itirazları olacaktı. Bu yüzden doğrudan değil ama YPG'nin içinde yer aldığı operasyon odalarına ya da koalisyonlara verilecek silahlardan Kürt cephesi de nasibine düşeni alabilirdi. Hem ABD hem AB Kürtlerin nabzını yoklamaktaydı. Robert Ford'un yerine ABD'nin Suriye özel elçisi olan Daniel Rubenstein ve AB Dış İşleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton'ın yardımcıları Avrupa'da Kürtlerin temsilcileriyle görüşmeler yaptı. Avrupa'daki görüşmelerde Kürtlere şu üç mesaj verildi:

- IŞİD'in bölgede hâkimiyet kurmasına izin verilmeyecek.
- IŞİD'e karşı yerelde savaşan tüm güçler desteklenecek.
- Derik'te mülteciler için kurulan Nevruz Kampı'na insani yardım gönderilecek.

PYD yetkilisi görüşmeye dair "Geniş çaplı bir tartışma var, bize yönelik iyimser adımlar söz konusu. Yeni bir strateji oluşturma sürecindedeler. Yardımlar için bir mekanizma kurmaya çalışıyorlar," dedi. Rüzgâr Kürtlerden yanaydı ama bu işin 'ama'sı' çoktu.

KÜRT DAYANIŞMASI, EZİDİ SÜRGÜNÜ, TÜRKMEN YALNIZLIĞI

Türkiye’de tedavüldeki siyasi aklın en büyük yanılması, Suriye’de yönetim devrildiğinde ve Irak’ta Şii ağırlıklı yönetime karşı Sünni isyan amacına ulaştığında bölgedeki Kaidevari örgütlerin kendiliğinden ortadan kalkacağını düşünmesiydi. Bu genel hedefe paralel olarak Rojava’da da Kürt iradesinin boğulması için bu gruplara bir misyon biçildi. Sadece Suriyeli Kürtler değil artık Irak’ta Türkiye’nin nüfuz unsuru sayılan Türkmenlerin yanı sıra Ezidiler, Şii Şebekler, Keldaniler, Süryaniler ve IŞİD’e biat etmeyen Sünni Araplar tehdit altındaydı. Musul düştükten sonra Türkiye’ye gelen Irak İslam Alimleri Birliği ve aşiret temsilcileri toplantılar düzenleyip ‘Sünni devrim projesi’ni pazarladı. Benim de katıldığım bir toplantıda heyet üyeleri ikide bir tekrarladıkları “Şiiler kadınlarımıza tecavüz etti”, “Şiiler evlerimizi bombaladı”, “Şiiler camilerimizi havaya uçurdu” iddialarıyla mezhepçi bir nefret saçarken sorulan bütün sorulara rağmen IŞİD’e laf etmekten kaçındılar. IŞİD’i bir teferruat gibi sunan ve vahşi bir örgütü mazur göstermeye çalışan bu heyetin ertesi gün Ankara’da Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından ağır lanması manidardı.

Irak’ta Türkmen ilçesi Tel Afer’in ardından simgesel önemdeki iki yer daha 2014 Ağustosunun ilk haftasında IŞİD’in eline geçti; biri Kürt yoğunluklu olup dünyanın en kıymetli petrol kuyusunun bulunduğu Zummar, diğ-

Beşir’de IŞİD’e karşı Türkmen birliği.

ri Ezidilerin kadim yerleşim merkezi Sincar, Kürtlerin verdiği isimle Şengal. Ezidilerin çoğunlukta olduğu Beşika da saldırı altındaydı.

Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin, Musul'un IŞİD'in eline düşmesi ve Irak ordusunun dağılmasının yol açtığı boşluktan yararlanıp Kerkük gibi tartışmalı bölgelerin kontrolünü ele alması "Erbil ve IŞİD arasında ittifak var" spekülasyonuna yol açtı. *Özgür Gündem* gazetesinin manşete taşıdığı sansasyonel iddiaya göre Musul'u ele geçirerek Ortadoğu'daki tüm dengeleri değiştiren IŞİD hamlesi, 1 Haziran 2014'te Amman'da ABD, İsrail, Suudi Arabistan, Ürdün ve Türkiye'nin bilgisi dahilinde düzenlenen bir toplantıda planlandı. Toplantıya Ürdün istihbaratından Salih Kelob, KDP adına Azad Berwari, Kürdistan Bölgesel Yönetimi Güvenlik Konseyi Başkanı Mesur Barzani'nin bir yardımcısı, Nakşibendi Ordusu lideri ve Saddam'ın ikinci adamı İzzet İbrahim el Duri ve bazı eski Baasçıların yanı sıra Ceş el Mücahidin, Ensar el İslam, Ensar el Sünne, Ceş el Taife el Mansura, Ketaib Sevra el İşrin (1920 Devrimi Tugayları) gibi örgütlerin temsilcileri katıldı. Mesut Barzani de bu toplantıdan 4 gün önce Amman'daydı. Toplantıya katılan bir kişi tüm bilgileri 4 milyon dolara Iraklılara sattı. Toplantıyı öğrenen İran, Iraklı siyasetçi Ahmet Çelebi'yi Mesut Barzani'ye göndererek "Plandan desteğini çek yoksa pişman olursun" mesajını ilettili.³⁵

Bu iddia teyide muhtaçtı ama bölgede konuştuğum insanlar arasında gerek Musul gerek Şengal'in düşüşünde bir bit yeniği olduğuna inanmayan yoktu.

Ne var ki IŞİD'in Kürdistan bölgesine dokunmayacağını sananlar yanıldı. Şengal, Peşmerge'nin kontrolündeki en uzak bölgelerden biriydi. Suriye sınırında yer alan Şengal, IŞİD'in ele geçirmek için güneyden sürekli saldırdığı Suriye'nin Haseke vilayetinin doğusuna düşüyor. Yani Şengal Kürdistan'ın iki yakasını birleştiriyor. Rojava'da Kürt bölgesinin bütünlüğünü bozmak için yürütülen 'Arap Kemer'i'ne benzer bir stratejiyle Irak'taki Baas rejimi de Şengal'i Araplaştırma siyaseti gütmüştü. Şengal, Kürdistan'ın bütünlüğü açısından köşe taşı olarak önem arz ediyor. Kürdistan yönetimi de Irak Anayasası'nın 140. maddesi çerçevesinde sınırlarını genişletmeyi umarken Şengal-siz bir Kürdistan'ın olamayacağını düşünüyordu. (Musul'a bağlı kalmak ile Kürdistan'a bağlanmak arasında Ezidileri bölen bu yaklaşım ayrı bir tartışma konusu.) Fakat insanların kafasını karıştıran şey, madem Şengal Kürdistan için bu kadar önemliydi Peşmerge neden IŞİD'e direnmeden çekildi?

Aynı soru Dicle'nin batı yakasında kalan ve saatte 63.000 varil petrol basma kapasitesiyle dünyada bir numara olan Zummar için de geçerliydi. Bu soruyu sorduğum Iraklı bir kaynak şu yanıtı verdi:

35 "Yer: Amman; Tarih: 1 Haziran; Konu: Musul", *Özgür Gündem*, 04.07.2014.

Zummar'da Mesud Barzani'nin oğlu Mansur'un kontrolündeki birlik vardı. Normalde çekilmemeleri gerekirdi. Çekilmelerinin nedeni ağır silahı olmaktan yakının Barzani yönetiminin Irak hükümeti ve ABD'den istediği askeri desteği almak için baskı oluşturma düşüncesi idi. Nitekim Zummar düşükten sonra Erbil'e ağır silah sevkiyatı yapıldı ve Irak ordusu hava operasyonlarına başladı.

Şengal'de durum biraz daha karışık. Güneyde Musul ve doğuda Tel Afer'in düşmesinin ardından Şengal nispeten savunmasız hale gelmişti. Burası, Tel Afer'den kaçan 40-50.000 civarında Şii Türkmen aileye de sığınak olmuştu. IŞID'in ilçeye girmesinin ardından insanların bir kısmı tarihin her trajik dönüm noktasında olduğu gibi Şengal dağlarına sığınırken bir kısmı Dohuk ve Zaho taraflarına kaçtı. Kaçıp kurtulan kurbanların anlattıklarına bakılırsa Ezidiler dinlerini değiştirmeye zorlandı, sokak ortasında infazlar yapıldı, çok sayıda insan rehin alındı ve kadınlara cariyeye muamelesi yapıldı, köle gibi satıldı ve birçoğu tecavüze uğradı.

Türkiye'nin PKK'nin uzantısı muamelesi yapıp Suriye'deki silahlı gruplara boğdurmak istediği Rojava'nın savunma gücü YPG, Suriye'de Kobani ve Haseke'de durdurduğu IŞID'in karşısına Şengal'de de çıktı. Bu, Kürtler açısından yeni bir sayfaya işaret ediyordu. YPG ve Peşmerge arasında fiili işbirliği Barzani yönetimi ile Rojava'nın siyasi aktörü PYD arasındaki buzların erimesine hizmet edebilirdi ama bu iş çok geçmeden rekabete dönüştü.

Kürtler arasında beraberinde birçok gerilimi getirse de sergilenen zorunlu dayanışmaya karşın Türkmenler dostları tarafından yalnızlığa itildi. Ankara klasik "Türkmen bölgeleri boşalmamalı" politikası gereği Türkmenlerin Türkiye'ye sığınmasına taraftar değildi. Ama Ankara'nın atladığı şey şuydu: Özellikle Şii Türkmenler IŞID'in doğrudan tehdidi altında olduklarından evlerini terk etmek zorundaydı. Bu insanlar Türkiye'den zamanında yardım göremedikleri ve Erbil yönetimi Kürdistan bölgesinde kefil olmayanlara kapıyı kapattığı için güneye yani Kut, Basra ve Bağdat gibi kentlere sığındılar. Necefteki Şii ulemanın çağrılılarıyla kuzeyden kaçanlar aç açıkta bırakılmadı! Ayrıca Irak hükümeti aile başına 1.800 TL'ye varan yardım dağıttı. Bu insanların IŞID belası tamamen bertaraf edilmeden evlerine geri dönmeleri mümkün değildi. Haliyle her şeye 'kart' gözüyle bakanların dilinden düşürmediği 'Türkmen kartı' zayıfladı! Öfkeli ve kırgın olan Türkmenleri "Musul Başkonsolosluğu'nda rehin alınan diplomatlar ve aileleri IŞID'in elindeyken konuşmam, kimseyi de konuşturmam" siyaseti teskin etmiyordu.

Türkiye Musul Valisi Esil Nuceyfi'nin ısrarlı uyarıları ve Erbil yönetiminin yardım teklifine rağmen Musul Başkonsolosluğu'nu tahliye etmemiş ve sonunda 11 Haziran 2014'te IŞID, Başkonsolosu Öztürk Yılmaz dahil 49 kişi-

yi rehin almış, pazarlıklar sonucu rehinelere 20 Eylül 2014'te serbest bırakılmıştı. Rehine krizi IŞİD ile Türk hükümeti arasındaki temasların 'karakutu-su' olarak tarihe geçti. İngiliz basını rehinelere ikisi Britanya vatandaşı 180 IŞİD üyesiyle takas edildiğini yazıp ve IŞİD üyelerinin ailelerinin Türkiye'de serbestçe barınması konusunda güvence verildiği iddialarını ortaya atınca Başbakan Erdoğan şu yanıtı vermişti:

102 günün sonunda 49 kardeşimizi oradan kurtarmış olduk. Efendim nasıl kurtardınız? Ne verdiniz? Ne verdyssek verdik. İşi bitirdik mi, sen ona bak.³⁶

---

36 "Erdogan: Rehinelere için ne verdyssek verdik, işi bitirdik mi sen ona bak", Cihan, 10.10.2014.

PKK Ortadoğu'da Derinlik Kazanırken...

2014'te IŞİD'in Musul'dan sonra Ezidi ülkesi Şengal'i (Sincar) ele geçirmesi, bir süreliğine Mahmur'a girmesi, Erbil ve Kerkük'e göz dikmesi PKK'ye başta Güney Kürdistan (Başur) olmak üzere Irak sahnesinde de geniş bir operasyon alanı açtı.

Şengal'den Kerkük'e, Türkiye'den göç etmek zorunda kalan Kürtlerin yaşadığı Mahmur'dan Türkmenlerin kasabaları Taze Hurmatu, Beşir ve Tuz

Narınç Kaya. Roboski'ye bağlı Hilal köyünden. Mahmur'da bizi görünce 1993'te köylerinin yerle bir edildiği o yakıcı anılarıyla karşımıza çıktı.

Hurmatu'ya; İran sınırındaki Celevle'den Hanekin'e kadar geniş bir alanda PKK'nin silahlı kanadı Halk Savunma Güçleri (HPG) kontrol noktalarında peşmergeye eşlik etmeye başladı.

Güneydeki gelişmeleri yerinde izlemek için soluğu 15 Eylül 2014'te Erbil'de aldım. Bu gezi Türkiye'de silahsızlanması istenen PKK'nin, yüzlerce kilometrelik şeritte silahı nasıl omuzladığına tanık olmamı sağladı.

Mahmur'un acıları IŞİD'le yeniden depreşti

Tarih 17 Eylül 2014. İstikamet IŞİD'in saldırılarına maruz kalan Mahmur. Mihmandarın Kürt Dili Edebiyatı öğrencisi Abdüsselam. Birlikte Erbil'den yola çıktık. Bağrında yılan ve akrepten başka bir şeyi barındırmayan bir dağın eteğine kurulmuş Mahmur Mülteci Kampı, Arap ve Kürtlerin birlikte yaşadığı Mahmur ilçesinin yanında. Tepeden aşağıya doğru Mahmur ilçesine inmeden Peşmerge'nin kontrol noktasında durdurulduk. Peşmerge ahret suali sormaya başladı ki arkada duran bir başka üniformalı şahıs yaklaştı, eğildi, beni görünce tanıdı, Türkçe "Hoş geldiniz," dedi. "Sizi ekranlardan izliyoruz," diye ekledi. PKK'li bir gerillaydı. Peşmerge hemen geri çekildi, gerilla "Buyurun," diyerek yol verdi. IŞİD belası musallat olduğundan beri Peşmerge ile PKK'liler birlikte birçok noktada nöbet tutmaya başlamıştı. Mahmur ilçesinin hemen girişinden sola dönen yol Mahmur Mülteci Kampı'na gidiyor. Yolun girişindeki kontrol noktasında Peşmerge "Kaymakamdan izin kâğıdı getirmeniz gerekiyor," diyerek bizi geri çevirdi. Kamp sorumlusunun geleceğimizden haberi olduğunu söyledik, irtibat ismi verdik ama fayda etmedi. İzin kâğıdı almak hemen olacak iş değil. Vakit sınırlıydı. U dönüşüyle ilçeye gidiyormuş gibi yaptık, kontrol noktasından görülmeyen kör bir noktada durduk ve kampı arayıp durumu ilettik. 10-15 dakika sonra 6-7 silahlı gerilla iki araçla gelip bizi aldı. Kontrol noktasından geçtik, bu kez Peşmerge dönüp bakmadı bile. Bu kadar adamla gelmeleri gerekmiyordu ama önceden haber vererek gelmiş bir misafire çıkartılan bu sorundan dolayı rahatsız olmuşlardı, amaç ufak bir mesaj vermektir.

Kampın girişinde HPG yazısının yer aldığı bir bariyer, sağda Öcalan'ın posterinin asıldığı güvenlik kulübesi, solda 6 Ağustos 2014'te IŞİD'in başlattığı saldırılar sırasında terk edilmiş BM yardım ofisi.

Az ileride bir sokakta bir insanın kaçarken taşıyabileceği ev eşyasıyla yüklü bir kamyon sırayla toprak ve taştan yapılmış evlerin önünde durup yükünü indiriyordu. Yaşlı bir kadın çekim yaptığımı görünce IŞİD'in kampa girişini, insanların tahliyesini ve ardından PKK'nin takviye güç göndermesiyle kampın geri alınışını anlatmaya başladı. Kürtçe konuşuyordu. Türkiye'den geldiğimi öğrenince sustu, tavırlı bir şekilde sırtını dönüp uzaklaştı. Gitmek-

te tereddüt etti, durdu, tekrar dönüp bu kez IŞID değil ortak geçmişimizin melanetini öfke ve kahrıyla teatral bir gösteri sunar gibi önüne döktü:

Köyümüze asker geldi, elbiselerimizi çıkarttırdı, bir pijamayla kaldım. Bizi köy meydanında topladılar. Komutan hakaret etti, tehdit etti, “Teröristlere ekmek vermeyeceksiniz,” dedi. Gittiler. Sonra yine geldiler, dövdüler. (Elindeki su şişesini göğsüne bastırarak) Silahı aha böyle dayadılar. O zaman anladım ki Kürt olduğumuz için bunlar başımıza geliyor. PKK'nin bayrağını boynuma doladım, meydana çıkıp halay çektim. O gün bugün Apocuyum. Sonra tanklar geldi, köyü bombaladı, evler yıkıldı. Toplandık, gitmeye karar verdik. Kamptan kampa sürüldük. İşte bu çöle geldik. Yetmedi yılanlar, akrepler çocuklarımızı bizden aldı!

Bu öfkeli sözleri sarf eden 1993'ten kalma anıların sahibi Narınc Kaya idi. Roboski'ye (Uludere) bağlı Hilal köyünden. Kaç yaşında olduğunu bilmese de anıları her saniyesiyle dipdiri ve yakıcıydı.

Takvim 1993'te takılı kalmış

Kampta zaman durmuş, takvim sanki hâlâ Şırnak'taki köy yakma olayları nedeniyle insanların evlerini terk edip güneye geçtiği 1993 yılını gösteriyordu. Çölden farksız olan Mahmur'a gelinceye kadar 7 kez yer değiştirmek zorunda kalan Mahmur sakinlerinin sürgün anıları IŞID'in yaşattığı geçici sekizinci sürgünle depreşti. Aracında Şivan Perver dinlediği için dövülen ve Kürtçe kasetleri kırılan, “Elimden gelse Kürtçe konuşamayasın diye senin dilini de bağlarım,” diye tehdit edilen, işkence gören ve sonunda evleri yakılan insanların hikâyeleri...

“Artık Kürtçe yasak değil, ortam değişti” yönündeki hatırlatmaların da karşılığı yoktu. Türkiye'ye dönmek için koşulları vardı. 2011'de barış süreci çerçevesinde bir grup Habur'dan geçerek evlerine dönüş yapmıştı. Bu girişim fiyaskoyla sonuçlandı. Şırnaklı Fatma İzer Habur'dan giriş yapan barış heyetinde yer alanlardan biriydi. Hikâyesini sordum. 6 yaşındayken ailesiyle birlikte köyünü terk ettikten sonra yaşadığı günleri, “Neh Dare'ye vardığımızda çok soğuktu, kar yağıyordu, titriyordum, o geceyi unutamam. 4 ay dışarıda kaldık. Çevre köylerden naylonlar toplandı, çadır yapıldı,” diye anımsattı.

“Tekrar dönmek ister misiniz?” diye üsteledim. Odaya sessizlik çöktü. Tekrar konuşmaya başlayan İzer'in 2011'de çözüm süreci adına sonuçsuz kalan dönme girişimi sırasında yaşadıkları, Mahmur'daki takvimin neden 1993'te takılı kaldığını izah ediyordu:

Kim dönmek istemez? 2011'de bir kere döndük. Yine cezalandırıldık. Barış Grubu olarak Bakur'a (Kuzey Kürdistan) gittiğimizde hepimize dava açıldı. Bana yasadışı örgüt üyeliğinden 7.5 yıl ceza kesildi. İlk giden 5 kişi tutuklandığı için diğerleri duruşmaya katılmadı. Ben de katılmayıp Mahmur'a döndüm.

Barış sürecine destek amacıyla Öcalan'ın çağrısı üzerine Kandil Dağı ve Mahmur Kampı'ndan gelen 34 kişi 19 Ekim 2011'de Habur Sınır Kapısı'ndan Türkiye'ye giriş yapmıştı. DTP'liler tarafından karşılanan ve Silopi'ye gönderilen özel savcılar tarafından ifadeleri alınan PKK'liler hakkında karşılama töreni ve Türkiye'de katıldıkları etkinliklerde yaptıkları konuşmalar gerekçe gösterilerek dava açılmıştı. Yedi kişi 7 ile 10 yıl 10'ar ay arasında değişen hapis cezasına çarptırılmıştı.¹

Tekrar bir girişim olursa yine barış grubunda yer alıp almayacağı sorusu üzerine Fatma İzer, Mahmur'da 450 kişinin katılımıyla iki yılda bir yapılan halk konferansının dönüşle ilgili şartlarını sıraladı:

Önderliğin (Öcalan) özgürlüğü, Kürt halkının siyasi ve kültürel kimliğinin tanınması, anadilde eğitim, yerel yönetimler özerklik şartının kabul edilmesi, koruculuk ve JITEM gibi özel savaş birimlerinin lağvedilmesi, halkın zararının tazmin edilmesi. Siyasi güvence olarak sınır ihlali ya da örgüt üyeliği nedeniyle yargılanınama garantisi verilmesi... Ayrıca dönersek toplu kalmak istiyoruz.

İŞİD'e karşı özsavunma

Mahmur sakinlerinin 20 yıllık acısını daha da acı kılan İŞİD'in Türkiye tarafından desteklendiğine inanıyor olmalarıydı. 40 gün önce İŞİD'in gelişiy-le boşaltılan kampa geri dönüşlerle durum sükunete kavuşmuş gözükse de kampı çeviren stratejik noktalarda HPG tetikteydi. Mahmur Kampı Dış İlişkiler Komitesi Üyesi Polat Bozan, İŞİD'in gelişiy-le yaşananları ve mevcut durumu anlattı:

Mahmur ilçesinde KDP'nin peşmergeleri vardı. Daha İŞİD gelmeden ortak savunma önerdik ama dinlemediler. İŞİD gelince de çekip gittiler. Silahları bize bırakmalarını istedik, vermediler. İlçe sakinleri zaten bir hafta önce gitmişti. Guver de İŞİD'in eline geçince, Mahmur Kampı'nın arkadan çevrilme riski belirdi. Bu yüzden halkı tahliye ettik; 12.000 insanı araçlarla iki buçuk saatte taşıdık. Yurtsever insanlar Erbil'den araçlarla gelip tahliyeye katıldı. Halkı

1 "Kandil ve Mahmur'dan gelen PKK'lılara hapis", *Hürriyet*, 12.10.2011; "PKK'lılar Habur Sınır Kapısı'nda teslim oldu", *Hürriyet*, 19.10.2011.

Erbil, Ranya ve Haciva'ya götürdük. IŞID Mahmur ilçesine girdikten iki gün sonra buraya sızdı. Saldırı sırasında Sterk TV muhabiri Deniz Fırat öldü, üç kişi yaralandı. Bir gün sonra HPG'nin takviye gücüyle birlikte kampı geri aldık. Gerillanın gelişi Peşmerge'ye moral verdi. Gerilladan sonra önce KYB'nin özel güçleri, ardından KDP Peşmergesi geldi. Böylece ilçe de geri alındı. Şu an biz de YPG gibi örgütleniyoruz. Kampta 300 kişilik öz savunma gücü oluşturduk. HPG ise dağlık alanda savunma hatları oluşturdu.

Kampta Peşmerge'ye dair sıkıntılı bir geçmişten kaynaklanan güven sorunu var. Misafirlerin karşılandığı bir odada oturduk. Mahmur Kampı Halk Meclisi Üyesi Cihan Munzur Peşmerge'ye karşı güvensizliğin arka planını anlattı:

1993-1994'te Bakur'da köyler boşaltılırken halk güneye indi. O zaman KDP'li Peşmergelerin saldırılarına maruz kaldık. KDP Türk devletinin politikasını uyguladı. Aç bırakıldık, öldürüldük. 10 kadar insanın hâlâ akıbeti belli değil. Zaho'da üç kez yer değiştirdik. Kitle kendisini korudu. İnsanlar tutuklanıp öldürüldü, cesetleri Türkiye'ye satıldı. Kitleyi gerilladan koparmak için Güney Kürdistan'da kalmamıza izin vermediler. Saddam nedeniyle 36. paralelin altına da indirmediler. Böylece 1998'de ara bölgedeki Mahmur'a yerleştik. O zaman burası tampon bölge olduğu için ne Güney Kürdistan ne de Irak merkezi hükümetinin sorumluluğundaydı. "Ya KDP'li olacaksın ya da Türkiye'ye gideceksin." Kürdistan yönetiminin politikası buydu. Kitle teslim olmayınca ölüme teslim edildi. Onlarca çocuk akrep ve yılan sokması nedeniyle öldü. Onlarca kişi açlıktan öldü. 2000'e kadar bu tür trajediler sürdü. BM, Etruş kampında yaşadığımız dönemde (1997) bize mülteci statüsü verdi. BM'nin petrol karşılığı gıda programı çerçevesinde sistemli olarak erzak aldık. 2011'de yardım kısıldı ve bir buçuk yıldır erzak verilmiyor. 2003'teki ABD müdahalesinden sonra dışarı çıkma şansı doğdu. O zamana kadar burası açık hapisaneydi. Şimdi insanlar gidip diğer bölgelerde inşaatlarda çalışıyor. Burada kurduğumuz özyönetim sayesinde de sorunlar çözülüyor.

Özyönetim pratiği

Cihan Munzur'un 'özyönetim' dediği, 'demokratik özerklik' modelinin bir 'master' uygulaması. Mahalle meclisleri ve iki yılda bir belirlenen halk meclisi, yönetimin özünü oluşturuyor. 93 kişilik meclisin yüzde 60'ı kadındı. Meclis üç kişilik bir divan ve bir yürütme organı belirliyor. 'Sözcü' denilen divan başkanı iki ayda bir değişiyor. Ayrıca eşbaşkanlık sistemine dayalı bir belediye yönetimi var. Belediye planları, Güney Kürdistan hükümeti üzerinden BM fonlarıyla hayata geçiriliyor. Meclis divanının üç üyesi, iki belediye

eşbaşkanı, yürütme, gençlik ve kadın komitelerinin temsilcilerinin yer aldığı dokuz kişilik bir yönetim şeması söz konusu.

Kampı dinamik tutan bir başka unsur eğitim. Bir ağaç gölgesinde başlayan eğitim artık BM'nin yaptırdığı dört anaokulu, beş ilkokul, bir ortaokul ve bir lise ile sürüyordu. Diplomalar Irak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanıyordu. 2.500 öğrenci arasında Türkiye'den anadilde eğitim amacıyla gelenler de vardı. Uludere-Bağlı köyünden matematik öğretmeni Ahmet Kilim'in anlatımıyla işte çölde cehalete direnişin hikâyesi:

Ortaokul mezunuyum. Beytüşşebap'ta yatılı okudum. Burada öğretmenlerimiz en kıdemlisi lise mezunu. Geldiğim günden beri çardak, çadır, kerpiç yapı ve betonarme bina derken her koşulda öğretmenlik yaptım. Maaş almıyorum. Okul dışında çalışıyorum, yazları işçilik yapıyorum. Geçenlerde küçük bir dükkân açtık, onunla da eşim ilgileniyor. Okul müfredatını Türkçe kitaplardan yararlanarak hazırlıyoruz.

Hipokrat yeminli gerilla!

İçecek suyun tankerlerle taşındığı, bu kıraç alanda kuyu suyunun küçük bahçeleri yeşerttiği kampın imkânlarını fazlasıyla zorlayan mükellef bir sofraya kurulduk. Yemekten sonra Hipokrat yemini etmiş bir kadın gerilla ile sohbet ederek vedalaşmak sürpriz oldu. Kontrol noktasında nöbeti devralan kişi Nujin Dersim adlı bir cerrahtı. Doğup büyüdüğü Almanya'da 1994'te tıp eğitimini tamamladıktan iki yıl sonra PKK'ye katılmış. "Neden?" diye sordum. "Adalet ve özgürlük arayışı içerisindeydim. Kürdistan'ın dört bir parçasında kaldım. Şam'da Öcalan'ın yanında bulundum. Bir buçuk yıldır da Mahmur'da öğretmenlik yapıyorum. Daha önce kültür ve ahlak dersi verdim. Bu yıl felsefe derslerine gireceğim," dedi ve ekledi:

Şengal'deki katliamdan sonra Mahmur'da da aynı şey olmasın diye tedbir aldık. BM'nin tanıdığı kamp ama güvence altında değiliz. Aslında göğüs göğüse savaşıyoruz ama havan topu kullanıyorlar. Bu da bizi zorluyor.

Dr. Nujin kadınların rolüne dair de şunu söyledi:

Halk savunma gücünün yarısı kadın. Kadınlar planlama, koordine ve komuta etmede daha başarılı.

Kritik soruyu sona sakladım:

Can kurtaran doktor ile can alan gerilla... Bir elde Hipokrat yemini ve diğer elde silah... Bu çelişkiyi nasıl izah ediyorsun, bununla nasıl yüzleşiyorsun?

Acı bir gülümsemeyle yanıtladı:

Evet, Hipokrat yemini etmiş bir gerillayım. İnsanların yaşaması için savaşıyorum. Elbette kendi kendime hep sordum. Keşke savaşmak zorunda olmasaydım. Kim öldürmek ister! Ama ben öldürmesem o beni öldürecek. Öldürdüğüm de oldu yaraladığım da. Yaraladıktan sonra tedavi ettiklerim de oldu.

Türkmen hattındaki PKK

Mahmur eskiden beri 'Öcalan'ın halkı' olarak bilindiği için belki HPG'nin burada konuşlanması kimse için şaşırtıcı değildi. Ancak IŞİD tehdidinin PKK'ye nasıl bir alan açtığını görmek için doğuda Şengal'e, güneyde ise Kirkük'ün altından Selahaddin vilayetine ve doğuda Diyala vilayetine doğru inmek gerekiyordu. Mahmur'dan sonra uzun süre IŞİD tehdidi altında kalan Şii Türkmenlerin kasabaları Taze Hurmatu ve Beşir'e gittiğimde HPG'lilerin oralarda da konuşlandığını gördüm.

Haziran 2014'te Taze Hurmatu'nun girişindeki kontrol noktasındaki güvenlik güçleri "Bütün bu belaları başımıza Türkiye açtı," diyerek beni geri

Türkmenler, Meşru'u Baş mevkiinde Rey Saddam Kanalı'nın yanında mevzilenmiş. Suyun karşısı IŞİD'in elindeki Beşir. Abbas'a, "Sudan IŞİD geçemez, neden yukarı ve aşağıdaki köprülerin başında değil de burada bekliyorsunuz?" diye sordum. Gülümsedi. "Oraları Peşmerge ve PKK tutuyor" dedi.

Ben, "Demek PKK Türkmenleri koruyor?" deyince yüzü kızardı.

çevirmişti. Bu kez hatırlı bir referansla gittim ve Taze Hurmatu'daki güçlerin komutanı İsak Abbas'ın misafiri oluverdim! Önce karargâhında çay-kahve ikramı eşliğinde kendi hikâyesini anlattı:

Tüccarlık yapıyordum. El Kaide'nin bombalı saldırıları artınca Başbakan Nuri Maliki'nin teklifiyle milis gücü kurdum. Bu gücün adı Sehvât Ebna el Irak el Kerkük. Birliğimde 900 askerim var, bunların 300'ü Kerkük'teki birimde. Emrimdeki askerler geçen ay maaşa bağlandı. Aylık 650 dolar alıyorlar. Kerkük'te Irak Türkmen Cephesi de milis gücü kurmaya çalıştı ama başaramadı. Devlet yardım etmeseydi biz de başaramazdık. Emirli'nin IŞİD'den geri alınması üzerine moralimiz yükseldi. Şimdi Beşir'i kurtarmak için ordu ve Peşmerge ile ortak operasyon hazırlığı yapıyoruz.

Beşir için hazırlıkları görmek istediğimi söyledim. Komutanın arazi aracına atlayıp tarlaları yara yara Meşru'u Başı mevkiinde Rey Saddam Kanalı'na gittik. Suyun beri tarafında Türkmen askerler iki farklı yerde siper kazmış bekliyordu. Suyun karşı IŞİD'in elindeki Beşir.

Abbas'a, "Sudan IŞİD geçemez, neden yukarı ve aşağıdaki köprülerin başında değil de burada bekliyorsunuz?" diye sordum. Gülümsedi. "Oraları Peşmerge ve PKK tutuyor," dedi. Ben, "Demek PKK IŞİD'e karşı Türkmenleri koruyor?" deyince yüzü kızardı. "PKK başka yerlerde de var mı?" diye sorunca "Tuz Hurmatu'da da var," dedi. Buraya gelmeden önce Kerkük'te Irak askerlerinin olağanüstü önlemlerle koruduğu bir araştırma merkezinde hükûmete yakın bir Türkmen yetkili "PKK, Kürtleri kurtardı" yorumunu yapmıştı ama sahadaki durum daha fazlasına delaletti.

Mahmur'dan dönüşte Erbil girişinde uzun araç kuyruğu vardı; IŞİD'in olası saldırılarına karşı güvenlik önlemleri üst düzeye çıkartılmıştı. Araçlar aranıyor, kimlik kontrolü yapılıyordu.

GÜNEYİN KÜRTLERİ DE KÜSKÜN

Şengal'in düşüşünün ardından IŞİD'in yaklaştığı Erbil'de büyük bir panik yaşanmış ve insanlar araçlarına binip Soran ve Süleymaniye gibi daha korunaklı yerlere gitmişti. Bu kaçış sırasında Güney Kürdistanlı partilerin çağrısı üzerine Kandil'den gelen PKK'li gerillalar halka moral vermek için caddelerde tur attı. Bir Kürt işadama Şengal'i savunmasız bırakıp kaçan Peşmergelelerin yitirdiği itibara karşılık PKK'nin nasıl yükseldiğini şu sözlerle anlattı:

IŞİD'in Erbil'e yaklaştığı duyulunca kent boşalmaya başladı. İnsanlar marketlere ve benzinliklere akın etti. PKK gerillaları gelip caddelerde tur atarak halka cesaret verdi. Halk sokaklarda PKK lehine gösteri yaptı.

PKK-Peşmerge karşılaştırmasına her yerde rastlamak mümkündür.

Ancak Peşmerge yekpare değildi; bir düşen bir de yükselen tarafı vardı. KDP'ye bağlı Peşmergeler topa tutulurken güneyde Talabani'nin liderliğindeki KYB'nin Peşmergeleri PKK ile birlikte savunma hattını koruduğu için takdir topluyordu. Onların da karargâh ve savunma hatlarına gittim. KYB'li Peşmergelerin 800 kayıp verdiği söyleniyordu.

BİR SİTEM: TÜRKİYE SADECE SOFRADA DOST

İŞİD yüzünden yaşanan yeni gelişmelerin siyasi analizini almak üzere KYB Dış İlişkiler Sorumlusu Sadi Ahmed Pire'nin kapısını çaldım. Pire, eski Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin prenslerinden; önemli bir isim. Evin bulunduğu sokağın giriş ve çıkışları kontrol altındaydı. Asyalı bir hizmetçinin ikram için emre amade olduğu genişçe bir evde masanın etrafında oturup uzun uzadıya konuştuk.

Pire gayet açık sözlüydü:

• *ABD'nin İŞİD'e karşı oluşturmaya çalıştığı uluslararası koalisyonun İŞİD'i bitirme ihtimalini nasıl görüyorsunuz?*

– İŞİD terörist bir örgüt. Teröristler her zaman birileri tarafından yaratılır, beslenir ve ortalığa salınır. Bunun örneği Afganistan'da SSCB'ye karşı yaratılan El Kaide'dir. ABD'nin yetiştirdiği Usame bin Ladin 11 Eylül 2011'de kendisini vurdu. İŞİD'in bir babası var.

• *İŞİD'in yaratıcısı kim?*

– İŞİD'in Ortadoğu'da olmasının kimin çıkarına olduğuna bakmak lazım.

Sadi Pire: "Türkiye sofrada iyi bir dost. Ama dostu saldırıya uğradığı zaman seyrediyor. İŞİD'in sınırlarından geçişini engellemedi. Türkiye'nin rolü utanç verici."

• *Peki tekrar koalisyona dönersek...*

– Olumlu bir girişim. Kürdistan bölgesi açısından doğru bir adımdır. Peşmergeler aslında Kürdistan şahsında bütün dünya için savaşıyor. ABD, Almanya, Britanya, Fransa ve Türkiye gibi ülkeler buraya gelip savaşsalar daha iyi olur, eğer savaşın kendi ülkelerine taşınmasını istemiyorlarsa. Siyaseten de IŞİD'i kimin güçlendirdiğinin araştırılması ve bu desteğin kesilmesi lazım. Nasıl oluyor da IŞİD 1.000 kişi ile 65.000 polis ve askerin olduğu iki milyonluk bir şehri alabiliyor? Kesinlikle bunun bir nedeni var. Bunun sebebi Nuri Maliki'nin ta kendisidir, hem başbakan hem başkomutandı. Sünni kesimler üzerinde kötü etkileri oldu ve Sünniler şeytanın tarafına geçerek IŞİD'i güçlendirdi. Sünnilerin sorunlarını IŞİD'den kopartıp siyaset alanına çekmek lazım. Sünnileri IŞİD'in hâkimiyeti altına bırakmak büyük bir hatadır.

• *Yeni hükümet derde deva olur mu?*

– Doğrudur, hükümet Sünnilerin de katılımıyla kuruldu. Ancak hükümette yer alan Sünniler Sünnilerin temsilciliğini yapmıyor. Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar'ın temsilcileridir. Irak'ta Sünnilerin yaşadığı yerleri bile gördükleri yok. Evleri ne Tikrit, ne Musul ne de Sünnilerin yaşadığı diğer yerlerde. Ya Amman ya da Erbil'de yaşıyorlar.

Irak'ta Sünni sorunlarının çözülmesi için önce ülkenin kendi iç sorunları halledilmelidir. Ayrıca Irak'ın dış siyaseti, iç barışını sürdürmesine hizmet edecek şekilde dizayn edilmeli. Irak Körfez'in anahtarıdır. Jeopolitik olarak önemli bir yere sahiptir. Irak'ın uygulayacağı siyaset Saddam dönemindeki siyaset olmamalıdır. Komşularıyla iyi geçinebilmelidir.

Irak ordusu Arap Şii, Arap Sünni ve Kürtler arasında bir denge üzerine kurulmalı. Bir tarafın kontrolünde olmamalı. Irak ordusunu 8 yıl boyunca milyarlarca dolar harcayarak eğittik ama onlar haliki 2 saat koruyamadı. 21 tugay dağıldı.

• *Yeni süreçte Türkiye'nin rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?*

– Okyanus ötesinden ABD, Avrupa'dan İngiltere, Almanya geliyor da neden yanı başımızdaki Türkiye Dohuk'a gelemiyor? Türkiye sofrada misafir olarak iyi bir dost. Ama dostu saldırıya uğradığı zaman uzaktan seyrediyor. Hep sınırların güvenliğinden bahsediyor. Şu an Irak Kürdistanı'nın sınırları güven altında. Peki, Türkiye neden bizim sınırlarımızdaki güvenliği sağlamıyor?

• *Türkiye'nin IŞİD'in Türkiye sınırlarından geçişini engellemediğini mi kastediyorsunuz?*

– Evet engellemedi. Türkiye'nin rolü utanç verici. Türkiye şimdi yardım etmeyecekse ne zaman yardım edecek? Türkiye normalde ticari ortağımız. Türkiye'nin IŞİD'in karşısında bir şeyler yapmaması dostluğa ve ortaklığa sığmaz. Irak'ta halkın Türkiye ile ilgili fikirleri yüzde 80 oranında değişti. Halk Türkiye'nin yalan söylediğini ve kendilerini yalnız bıraktığını düşünüyor.

• *Türkiye'nin de rehinelere ilgili bir gerekçesi vardı?*

– Doğru değil, bu bir senaryo. Onlar rehine değil askeri uzman.

• *Aralarında çocuklar da var...*

– Onlar Erbil'deydi, neden tekrar Musul'a gönderildiler? Güvendeler, durumları iyi, aynı yerde her zamanki işlerini yapıyorlar.

• *Irak ordusunun iki saat diremediğini söylediniz. Peki, Peşmerge de Şengal'de aynısını yapmadı mı?*

– Şengal coğrafi olarak farklı. Bakın Kerkük'e, güvende, Hanakin'e, Mahmur ve Guver'e bakın, hepsi güvende. Peşmerge ile Irak ordusunu kıyaslayamazsınız. Şengal'de Peşmerge hazırlıklı değildi. Musul'da, Tikrit ve diğer bölgede başarılı oldular ama sihir Kerkük'te bozuldu.

• *Amerikan bombardımanı olmasaydı sıra Kerkük'e de gelecekti?*

– Hayır, Kerkük kendini savundu.

• *Kerkük'teki Peşmerge ile Şengal ve Erbil'deki Peşmerge arasında fark ne?*

– Kerkük'teki güçler KYB'ye bağlı.

• *Burada İran'ın rolünden bahsedebilir misiniz?*

– İran de ABD gibi silah, hava ve istihbarat desteği sağlıyor.

• *Peki bu savunma hattında PKK ve YPG'nin rolü ne kadar?*

– Özellikle YPG, IŞİD'e karşı tecrübeleri olduğu için bize çok yardımcı oldu. Mahmur'da PKK'nin kampı var, Peşmerge de orada büyük bir savaş verdi. ABD ve İran yardım ediyorsa bu örgütlerin de yardım edebileceğine karar verdik.

• *Gelen yardımlardan PKK ve YPG'ye de verilecek mi?*

– Peşmerge Bakanlığı'na gelen yardımlar kendi birimlerine dağılıyor. Dışarıdan gönderilen silahların PKK'ye gideceği Türkiye'nin kuru gürtüsüdür. Yardımdan önce de silahlarımız vardı. Verecek olsak yenileri değil eskilerini verirdik. Silah verildiği kesinlikle yalan.

• *PKK'nin elde ettiği prestij buradaki siyasi dengelere nasıl yansır?*

– Başur halkı siyasidir. PKK'ye de siyasi bir hareket olarak bakıyor. Türkiye'deki barış sürecini destekliyoruz. PKK bu savaşta IŞİD'e karşı Türkiye'nin temsilciliğini yapıyor. Hükümet değil Türkiye halkının temsilcisi.

• *Ortak savunma PKK ile KDP arasında Rojava'dan kaynaklanan gerilimi azaltabilir mi?*

– Kesinlikle aradaki dostluğun pekiştirilmesine yardımcı olur. Kuşkusuz sorunlar olacak. Ama bu işbirliği derin sorunları da azaltır.

• *IŞİD'in ortaya çıkması Kürdistan'ın lehine bir durum yarattı. Kerkük ve diğer anlaşmazlık bölgelerinin kontrolü sağlandı. Bu da IŞİD ile Erbil arasında gizli bir anlaşma olduğu spekülasyonlarına yol açtı. Bu kazanımları savunabilecek misiniz?*

– Irak ordusu kalmadı ki geri gelsin. Tekrar toplanması için en az iki yıl gerekir. Ayrıca bölge insanının orduya güveni kalmadı. (Türkmen kasabaları) Beşir ve Emirli gibi yerlerde de yerel halk Peşmerge'ye yardım ediyor. Peşmerge Irak savunmasının bir parçası.

• *Irak ordusu tekrar Kerkük'e geldiğinde ne yapacaksınız?*

– Irak hükümeti ile aramızda böyle bir sorun çıkacağını sanmıyorum. O tür şeylerden bahsedenler New York, Katar ya da Türkiye'de yaşayan milliyetçi-şoven Araplar.

Şii Araplar ve Şii Türkmenler zaten Musul'un düşüşünden ve olup bitenlerden önemli ölçüde Türkiye'yi sorumlu tutuyordu. Onlara 'yeni müttefik' Kürtler de eklenmiş oldu.

KANDİL'DE SAATLER KOBANİ'YE AYARLI

PKK'nin silahlı kanadı HPG'nin IŞID'e karşı Şengal, Mahmur, Kerkük, Beşir ve Tuz Hurmatu'ya kadar uzanan hatta Peşmerge ile birlikte konuşlandığı; Rojava'nın Kobani kantonunun IŞID'in eline düşüp düşmemesinin Türkiye'deki barış süreci için kırmızı çizgiye dönüştüğü bir dönemde Kandil'in Ortadoğu'daki yeni askeri ve siyasi atlası nasıl okuduğu önemliydi. Ateş hatlarında dolaşırken Kandil'e gitme fırsatı doğdu.

Erbil'den iki buçuk saatlik bir yolculuğun ardından Kandil Dağı'na vardım. 19 Eylül'de saat 10'da öngörülen görüşme o gün gerçekleşmedi. Öcalan'ın İmralı'da çekilen fotoğrafının asıldığı kamufle edilmiş bir çardağın altında akşamı ettik. Diyarbakır hapishanesinden dağlara uzanan anılar, telsiz anonsları, aşağı yukarı gidip gelenler...

Kampın siyah kedisinin eğlencesi iki bildircin, herkesin eğlencesi bir çomar...

Hapis sonrası, 19 yıl önce kendisiyle birlikte dağa çıkardığı oğlunu görmek için Mahmur'dan gelen bir baba...

Yıllarca dağda kaldıktan sonra Avrupa'ya giden ve bu kez Kandil'i ziyaret eden eski bir gerillanın "Seni dağlara iten neydi?" sorusuna verdiği yanıt şuydu:

Gençtik. 5 arkadaş Türkiye'nin batısına iş aramak için gittik. Hepimiz dağıldık, her birimiz bir yerin kapısını çaldık. Kapısını çaldığım yerde daha nereleli olduğumu öğrenir öğrenmez hakaret eşliğinde beni kapı dışarı ettiler. Akşam döndüğümüzde her birimiz bir köşeye çekildik, ağladık. Hepimiz benzer muameleyi görmüştük. Kürt olmak yükü. Kürtçe konuşan aşağılanır, utanırıldı. PKK kimliğimizi ve dilimizi yük olmaktan çıkardı. T.C'nin inkâr politikası Kürt'ü Kürtleştirdi.

Dağın hem konuşmaktan kaçınan hem de konuşmak için fırsat arayan adamları. Bol bol konuştur ama fotoğraf çekme!

Herkesin ortak gündemi Kobani'ye yönelik IŞID saldırıları. Öğle yemeğinde kuzu eti, pilav ve salata; akşama yandaki bahçeden toplanan domates, biber ve patlıcanla hazırlanan etli dolma... Açıkçası dağda bu kadar lezzetli yemek yemeği ummuyordum.

Beklediğim haber saat 22.30'da geldi:

Cuma (Cemil Bayık) arkadaşla görüşmeniz yarın sabah.

Hesapta buradaki görüşmeyi hızlıca bitirip Rojava yollarına düşecektim. Artık çok geçti, Erbil'e dönmem de imkânsızdı; dağda bir çadırda planlanmamış bir gece geçirecektim. Ama gerilla rahatı:

Cemil Bayık: "Türkiye Rojava'daki Kürtlerin statüsünü ortadan kaldırarak kuzeyde çözüm geliştiremez."

Sadece bir günlüğüne mi geldin? Bizi anlaman için bir hafta kalman lazım.

Telefon açıp benden haber bekleyen mihmandarıma bile haber veremedim. Dağda sinyal çok zayıf. Telefonun çektiği iki nokta tespit edilmiş; biri çardağın direğinde bir yer. Telefonu direğe bağlar eline almadan ararsan sinyali yakalama şansın vardı. Ama ben o şansa ulaşamadım. Diğeri biraz ötede bir ağacın dalıydı. Sandalyeye çıkıp o dala telefonu asıp yine eline almadan çevirsen telefon bazen çekiyordu. İskemle ile çıkıp dala iple astığım telefonu oynatmadan çevirip şansımı denedim ama sinyal bir gelip bir gittiği için numarayı bir türlü düşüremedim. Ben yakınınca, "Heval senin bu akıllı telefonu buraya getirmemen gerekiyordu! Bununla kolayca yer tespiti yapabiliyorlar," yanıtını aldım.

Herkes çardağın az ötesinde kamufle edilmiş çadıra çekildi. Gerillalar televizyonda sırasıyla Sterk TV, Med-Nuçe, Ronahi, İMC, CNN Türk, Haber Türk'te haber ve tartışma programlarını izledikten sonra TRT 1'den bir filmle geceyi kapattı. CNN Türk'te çözüm süreci tartışılıyordu; yorumculardan biri "Çözüm sürecinin dağdakilerin rehabilitasyonunu öngören kapsamlı bir planı olmalı," deyince gerillalardan biri gülerek sordu:

Sahi heval bizi nasıl rehabilite etmeyi düşünüyorlar?

Sabah kahvaltısı sonrası KCK Eşbaşkanı Cemil Bayık'ın beni beklediği söylendi, hemen gittik. IŞID'in Kobani Kantonu'na yönelik başlattığı saldırıların üçüncü günüydü. IŞID, Musul Başkonsolosluğu'nda rehin aldığı Türkleri de birkaç saat önce bırakmıştı. Söze rehinelere başlayınca Bayık, Türkiye'deki barış sürecinin kaderini Kobani'nin geleceğine bağladı. Türkiye'nin Rojava'da Kürtlerin kazanımlarını tasfiye etmek için IŞID'le ittifak kurduğunu söyledi; buna gerekçe olarak 4 gün önce Suriye-Türkiye sınırında bir trenin, Tel Ebyad'a varmadan Arap köyü Silipkeran'da durup içinden sandıklarla cephanelik indirildiğine dair iddiaları gösterdi. Bayık'a göre silahlar rehinelere karşılığydı. Kobani'nin düşmesi ve Türkiye'nin tampon bölge oluşturması halinde barış sürecinin biteceğini ve savaşın başlayacağını söyledi.

İşte Bayık ile yaptığım o röportaj:

• *Rehinelerin bırakılması Kobani'ye saldırılara denk geldi. Bunu nasıl yorumluyorsunuz?*

– Kobani'yi IŞID'e vermenin karşılığında rehinelere aldılar. Çok açık.

• *Bu bir yorum mu yoksa bir bilgiye mi dayanıyor?*

– Elimizdeki bilgiler bunu doğruluyor. Mesela Kobani'ye saldırmadan önce Türkiye Kobani'deki arkadaşlara şunu söylüyor: Süleyman Şah Türbesi'ne kim saldırırsa onu vururuz. Süleyman Şah Türbesi'ni Kobani'dekilerin vurmak gibi bir sorunu yok. Niye bunu söylüyor? Bu bir uyarıdır, tehdittir aynı zamanda. "Gerekirse sizi vururuz" anlamına geliyor. İkincisi cephaneye getiriliyor, Tel Ebyad'a varmadan bir Arap köyünde tren duruyor ve sandıklarla cephanelik indiriliyor. Bunu gören var, bize anlattılar.

• *Ne zaman oldu?*

– Dört gün önce.

• *Size göre bu rehinelere karşılık mı?*

– Elbette. Niye rehinelere bırakmıyorlar da IŞID, Kobani'ye dayandığı günlerde bırakıyorlar. Tesadüf olamaz. Türkiye halka kapıları açıyor, diğer taraftan IŞID'e cephaneye götürülüyor. Bütün bunlar bunu birlikte yürüttüklerini gösteriyor.

• *Fakat rehinelere varken Türkiye IŞID'e karşı uluslararası koalisyona çekince koyuyordu. Rehinelere bırakılmasıyla bahanesi kalmadı. ABD'nin IŞID'e yönelik operasyonu Kobani düştükten sonra devam etmeyecek mi? Türkiye bir şeyler yapmak zorunda kalmayacak mı?*

– Öteden beri Türkiye tampondan bahsediyor, son zamanlarda da dillendirmeye başladı. Bu tampon bölge nasıl gerçekleştirilecek? Kobani'yi düşürterek ve Kobani halkına kapıları açarak gerçekleştirmek istiyor.

• *IŞID'in elindeyken Türkiye'nin istediği tampon olamaz ama...*

– Olamaz.

• *Önce IŞID sonra Türkiye mi gelecek demek istiyorsunuz?*

– Elbette. Elimizde bilgi var. Bize bilgi veren Türkiye ile ilişkileri olan biri diyor ki Kobani düşürüldükten sonra Türkiye müdahale edecek.

• *Bu durumda ittifak bozulacak...*

– Bozulur mu bozulmaz mı göreceğiz... Güya IŞID'e karşı güya uluslararası koalisyon oluşturuluyor. Peki IŞID Kobani'ye saldırırken niye hiçbirinden ses çıkmıyor? Bu tuhaf değil mi? Niye rehinelere IŞID tanklarla kapılara dayanmışken bırakılıyor? Niye şimdi? Buna açıklama gerekiyor. Murat Karayılan daha önce dedi ki "Kobani gerçeği Türkiye'nin IŞID ile ilişkilerini sürdürüp sürdürmeyeceğinin ifadesi olacak." Bize göre bu netleşti. Belli ki ilişkilerini sürdürecekti. İkincisi kuzeydeki çözüm sürecinin kaderini de Kobani belirleyecekti. Ve belirledi. Kobani'de IŞID'e destek veren Türkiye'nin kuzeyde çözüm sürecini yürütmeyeceği açıktır. Böyle değilse Türkiye'nin açıklamada bulunması gerekiyor.

• *Kobani Türkiye'nin istediği şekilde tampon bölgeye dönüşürse bunun çözüm sürecine yansımaları ne olur?*

– Çözüm süreci biter.

• *Her şey bu kadar net mi?*

– Kobani denek taşıdır. Türkiye hep Kobani'deki Kürtlerin statüsünü engellemeye çalıştı. Ama bir türlü başaramadı. Şimdi bu tür şeylerle başarmaya çalışıyor; IŞID ile Kobani'yi düşürerek ve tampon bölge oluşturarak Kobani'nin statüsünü ortadan kaldırmaya çalışıyor...

• *Rojava'da şekillenen özerklik PKK'nin çözüm sürecinde elini güçlendirdi. Türkiye'nin Rojava'da PKK'nin elini zayıflatıp çözüm sürecine yönelik daha cesur adımlar atmaya planladığını varsayalım. Bu durumu değiştirir mi?*

– Türkiye Rojava'daki Kürtlerin statüsünü ortadan kaldırarak kuzeyde çözüm geliştiremez. Hiç kimse bunu çözüm olarak adlandıramaz... Çözüm istiyorsa Kürtlerin Rojava'daki kazanımlarını kabul etmelidir.

Cemil Bayık: "Kobani'de IŞİD'e destek veren Türkiye'nin kuzeyde çözüm sürecini yürütmeyeceği açıktır."

• *Çözüm sürecinin kaderini Rojava'daki gelişmelere bağlıyorsunuz. Ancak beri tarafta hükümetin bir yol haritası söz konusu. Yol haritası gerçekten şekillendi mi?*

– Biz bu işin merkezindeyiz. Biz bir şey bilmiyorsak bizim dışımızdakilerin bilmesi mümkün değil. Ben her şeyi paylaşıyorum, gizli bir şey bırakmıyorum.

• *O halde paylaşır mısınız?*

– Ortada yol haritası diye bir şey yok. Bizim önümüze gelen ya da bizimle tartışılan herhangi bir yol haritası yoktur. Kamuoyuna öyle bir yansıtılıyor ki sanki her şey çözüldü.

• *Eğer sizin bakış açınızla oyalama taktiği böyle sürerse ne olacak, sizin yol haritanız nedir?*

– Dokuz kez tek taraflı ateşkes ilan ettik. Hiçbir örgütün yapmadığını yaptık; elimizdeki esirleri koşulsuz bıraktık, savaşı durdurduk ve gerillayı çektik. Dünyada hiçbir örgüt üçüncü taraf olmadan, müzakereler ve anlaşmalar yapılmadan bu adımları atmaz. Bu adımları kendimize güvendiğimiz ve sorunları demokratik siyasette çözmede ısrarlı olduğumuz için attık. Sava-

şı durdurmadılar, sadece büyük operasyonları durdurdular. Ateşkesin kurallarına bile uymadılar. HES'ler, kalekollar ve askeri yolların yapılması, korucuların sayısının artırılması, Kürdistan'ın parçaları arasında duvarların inşa edilmesi, önderliğin koşullarında bir değişiklik yapmamaları, IŞİD'le Rojava'da halkımıza karşı savaşı yürütmeleri ateşkes kurallarına bile uymadıklarını ortaya koyuyor. Kobani'deki son gelişmeler de sorunu çözmek istemediklerini çok net olarak ortaya koyuyor.

• *Tekrar soruma dönersem, bu sürecin gitmeyeceğini varsayarsak bir sonraki adımınız ne olur? Tekrar silahlı mücadele başlar mı? Ya da PKK gençlik kollarının belli yerlerde saha hâkimiyetini çağrıştıran eylemlerine benzer pratiklere mi karşılaşacağız?*

– Daha önce diyorlardı ki önümüzde engeller var. Tamamen hâkim değiliz. Artık engellerden bahsedemezler. Cumhurbaşkanı, hükümet, parlamento, MIT, ordu kendilerinin denetiminde. Artık AKP bir hükümet değil devlettir. Bütün kurumlar AKP'nin kontrolünde. Geçmişte tahammül ettiyse bir nedeni buydu. Diyorlardı ki “Vesayet var, kolaylık sağlamanız gerekiyor.” Biz kolaylığı sağladık. Eğer bütün bu seçimleri kazandırlarsa bizim tahammülümüzden dolayı kazandılar. Bu bizim için bir özeleştirici de olabilir. Müzakereye geçilmezse biz artık bu tarzda bu süreci yürütmeyeceğiz.

• *Ne yapacaksınız?*

– Artık tek taraflı ısrarlı olmayacağız, tutumumuzu ortaya koyacağız. Devlete, hükümete karşı tutumumuzu geliştireceğiz. Bu sivil itaatsizlik biçiminde olabilir, gerilla biçiminde de olabilir. Bu tamamen devlete kalmış bir durum.

• *Rojava'da iki yıldır bir özerklik pratiği var. Irak ve Suriye'deki gelişmeler PKK'ye yeni bir operasyonel alan açtı. Kuzeyde barışçıl çözüm ararken güneyde ve batıda askerileşme artıyor. Bu iki farklı yönelimi nasıl yorumluyorsunuz?*

– Hayır, PKK kuzeyde farklı burada farklı değil. Amaçları ve bir çizgisi var. Elbette Kürdistan'ın her parçasının koşulları farklıdır. PKK kuzeye yaklaştığı gibi diğer parçalara yaklaşmıyor. Birçok farklı yönleri var bu parçaların. PKK çoğunun sandığı gibi milliyetçi bir hareket değil. PKK devlet peşinde koşan, iktidar peşinde koşan bir hareket değil. Kürtlerle diğer halkları koparmaya çalışan bir hareket değil. Ulus devleti amaçlayan bir hareket değil. Demokratik toplumu esas alan, halkların kardeşliğini, birliğini, özgürlüğünü, kendi kültür ve dilleriyle kendilerini özgürce örgütlemelerini isteyen bir harekettir. PKK hiçbir zaman devlet ve iktidarı esas almayacaktır. Belki PKK kuruluşunda devleti amaçlıyor ve bunun için savaş yürütüyordu. O zamanki sosyalizmin paradigması buydu. Ama daha sonra PKK kendi pratiğinde devlet

ve iktidarın özgürlükle alakasının olmadığını gördü ve giderek reel sosyalist anlayıştan uzaklaştı. O paradigma iflas etti. Yeni bir paradigma geliştirdi, yeni paradigmasında devlet ve iktidarı hedeflememektedir. O yüzden demokratik konfederalizmi, Kürt sorununun demokratik yollarla çözümünü, demokratik bir toplumu geliştirmeyi hedef olarak benimsedi. Çoğunun sandığı gibi PKK bir Kürt hareketi değil.

• *Peki nedir PKK?*

– PKK halkların, kültürlerin, dinlerin, mezheplerin hareketidir. Hâlâ çoğu PKK'nin kurulduğu günkü gibi olduğunu sanıyor.

• *Buradaki askeri kapasitenin artmasını nasıl bir konsepte oturtuyorsunuz?*

– Bunu savunma konsepti içerisinde görüyoruz. Kürt halkı ve Kürdistan'da yaşayan halklara, dinlere ve mezheplere büyük bir saldırı var. Saldırısı sadece askeri değil; ideolojik, siyasal, ekonomik, toplumsal saldırı var. İnkâr etme ve yok etmek politikası güdüyor. Neden? Çünkü ulus devlet projesi gerçekleştirilmek isteniyor. Ulus devleti amaç edinen bir güç elbette bütün farklılıkları yok eder.

• *Güneyde Şengal savunması, Erbil, Kerkük hatta Tuz Hurmatu'ya kadar geniş bir alanda HPG'nin Peşmerge ile birlikte IŞİD'e karşı konuşlanması PKK'yle ilgili yeni bir algı ve ilgi yaratmış gözüküyor. Bu yeni durum PKK'ye siyaseten de bir alan yaratabilir mi?*

– Bir kere Şengal saldırısından sonra güneydeki durum değişmiştir. IŞİD saldırıları genişlediğinde toplumun var olan siyasete tepkileri oldu. Bu saatten sonra eski siyaset tarzını sürdürürlerse bu toplumdaki güvensizliği daha da derinleştirirler. Güneydeki siyasetin pratikten sonuçlar çıkarması gerekiyor.

• *Bu size siyaset yapma konusunda alan açıyor mu?*

– Sorun bu değil. Biz parti çıkarlarını her şeyin üzerinde tutan bir hareket değiliz.

• *Askeri bir realite oluştu. Geniş bir alanda PKK Peşmerge ile birlikte kontrol noktaları oluşturmuş durumda. Bu operasyonel durumun kalıcı olma ihtimali var mı?*

– Biz geldik çünkü IŞİD'in saldırıları vardı. Güney Kürdistan'ın kazanımları tehlikeye giriyordu. Biz bu kazanımları ve halkı korumak için geldik. Buraları kendi kontrolümüz altına almak için gelmedik. Halkın ve partilerin de istemi oldu. Bu tehlike devam ettiği sürece biz güneyde direnmek isteyen herkesle birlikte direnişi sürdüreceğiz.

• *Son olaylarla birlikte PKK'nin KDP ile gerilimli ilişkileri ne yönde etkilenir?*
– Bütün ülkelerde toplum farklı farklı kesimlerden oluşuyor. Kürdistan'da da farklı partilerin olması ve aralarında gerginliğin olması normaldir. PKK ile KDP arasında büyük gerginlik varmış gibi gösteriliyor. Neredeyse çatışma çıkacakmış gibi. Bazıları bunu dört gözle bekliyor.

• *Fakat iki tarafın medyasındaki hava bu...*
– Eleştirinin olmadığı yerde gelişme olmaz, kirlenme olur. Güney Kürdistan'ın en çok ihtiyaç duyduğu budur.

• *IŞID'e karşı yeni oluşturulan koalisyonun başarı şansı var mı?*
– Koalisyon sadece uluslararası güçlere dayandırılırsa kesinlikle sonuç vermez. Koalisyonun başarılı olması için Suriye'de Kürtleri esas alması gerekiyor. Başka dayanacağı güç yok. Rojava ile ilişki kurmadan IŞID ile mücadelede sonuç alamazlar.

• *Koalisyonu oluşturmaya çalışan ülkelerle hiç temasınız yok mu?*
– Şimdi bizim konumuz farklı Rojava'dakilerin durumu farklıdır. Hep bazı güçler ısrarla şunu işliyor: İşte Rojava'da var olan parti, askeri güçler PKK'nin güçleridir. Bu bir çarpıttır. Bizim ilişkimiz, desteğimiz var ama o güçler ayrı güçlerdir. Birebir bize bağlı olan, bizim talimatımızla hareket eden güçler değil.

• *Bu biraz politik bir açıklama sayılmaz mı?*
– Hayır. Politikayı açıklık ilkesine göre yürüten bir hareketiz.

• *Suriye'de YPG, ÖSO ve İslami Cephe ile bir ortak operasyon odası için antlaşma imzaladı. Bu oda üzerinden YPG'ye silah verme, Irak'ta ise Peşmerge'nin silah paylaşımı yoluyla PKK'ye silah verme ihtimali nedir?*

– Türkiye uluslararası koalisyon oluşturulurken “Ben içinde yer almayacağım,” dedi. Neden olarak da Musul'daki rehinelere gösterdi. İşin aslı bu değil. IŞID'e karşı koalisyonda yer alırsa IŞID, Türkiye ile olan bütün kirli çamaşırları ortaya döker. Türkiye bundan çok korktu. Çünkü Türkiye ile IŞID arasında bilinmeyen şeyler var. Bunlar açığa çıkarsa Türkiye gerçekten çok zor durumda kalır. Türkiye bundan dolayı koalisyona girmiyor. Konsolosluktur, eylemlerdir bunlar bahane. Türkiye değil 49 kişiyi binlerce kişiyi gözden çıkarabilir. Türkiye böyle bir ülkedir. Yani Türkiye kalkıp da 49 kişiye mi kendini rehin bırakacak. Mümkün değil. Esas sorun Türkiye-IŞID işbirliğidir. Siz de bazı şeyleri ortaya çıkardınız. Bunların hepsi gerçek. Bunları da aşan durumlar var. Bizzat IŞID'in içinde Türk subayları var. Bizzat savaş içe-

risinde hem eğitiyor hem de yönlendiriyor. Türk ordusunun Kuzey'de gerilaya karşı uyguladığı bütün tecrübeler Rojava'da IŞİD eliyle direnişçilere karşı uygulanmaktadır.

• *Bu sonuca varmak için elinizde ciddi birtakım bulguların olması gerekir.*

– Elbette. Olmasa neden bunları söyleyelim.

• *Tekrar silah mevzusuna dönersek, silah yardımı gibi bir ihtimali görüyorsunuz musunuz?*

– Onu bilemem. Yani bir kere Peşmerge üzerinden PKK'ye silah verilmesini mümkün görmüyorum.

• *Cephane paylaşımı diyelim...*

– Ortak eylemler yapanlar her şeylerini paylaşır. KDP'nin, KYB'nin aldığı silahları bize vermesi söz konusu değildir. Ama ortak eylemler yapanlar cephaneyi de silahı da paylaşır.

• *Kandil silahlı bir örgüt için çok uygun. PKK buraya yerleşirken de Peşmerge ile çatıştı. Sanırım burayı kimse boş bırakmaz. PKK çıktığında ertesi gün başka bir örgüt girecektir.*

– Doğru, girecektir.

• *Peki, Türkiye'de barış süreci başarıya ulaştıktan sonra da gerek stratejik önemi gerek Ortadoğu'da PKK'ye açılan yeni alanlar nedeniyle Kandil'in boşaltılma ihtimali var mı?*

– Evrenselliği esas alan bir örgütüz. Sadece bir Kürt hareketi değiliz. Belki somutta Kürdistan'da mücadele ediyoruz ama amacımız sadece Kürt sorununu çözmek değil. Ortadoğu halklarının demokrasi ve özgürlük sorunlarını çözmek istiyoruz... Kürt sorununun çözümünü Türkiye'den ayrı almadık hiçbir zaman. Türkiye ile birlikte çözümünü esas aldık. Tabii ki Türkiye'deki devrimci hareketle. Ta ilk çıkışta Türkiye'de devrim olmadıkça Kürdistan'da olmaz dedik, devrimin birlikte gerçekleştirilmesi gerekiyor dedik. Biz Kürdistan'da mücadeleyi ne kadar geliştirirsek geliştirelim bunu tamamlayan Türkiye cephesinde gelişme olmazsa Kürdistan'da tek başına devrime gidilmez. Onun için hep ittifaklar aradık.

• *Silahlı süreç hedeflediğiniz ittifakı dinamitleyen bir yol değil mi?*

– Hayır, başka yolu yoktu. Silahlı mücadele yürütmeseydik bu sorunu ortaya koyamazdık. Öcalan'la yola çıkan ilk iki kişi Türk'tür. Önder Apo bu harekette milliyetçiliğin gelişmemesi için büyük çaba sarf etmiştir. Halkların

birliğinin temeli bu arkadaşlarla birlikte atılmıştır. Başlangıçta bizim Kürdistan'da ayrı bir örgütlenmeye gitme anlayışımız yoktu. Ankara'da farklı örgütlerle yaptığımız tartışmalardan sonuç alamayınca ayrı örgütlenmeyi esas aldık. Önder Apo İmralı'ya düştüğü için böyle şeylerden bahsettiği sanılıyor. Önderliğin yıllar önce söyledikleridir. Belki yeni şeyler ilave ediyor.

• *Söyleşi için teşekkür ederim.*

– Yalnız bitirmeden bu Kobani'nin iyi anlaşılması gerekiyor. Irak ve Suriye'den ele geçirdikleri tanklarla ve silahlarla saldırıyorlar. Türkiye trenle onlara malzeme getirdi. Tel Ebyad'a varmadan bir önceki Arap köyünde tren durdu ve askeri malzemeleri teslim etti. 4 gün önce. Bizzat gören var.

• *YPG güçleri Kobani'yi savunabilecek mi?*

– Zorlanıyorlar. Belki tümünden kaybedebilirler, böyle devam ederse.

• *Buradan takviye gitti mi?*

– Buradan takviye nasıl gidecek. Tel Ebyad'dan Kobani'ye 120 km'lik yol İŞİD'in elinde. Üç tarafı İŞİD tarafından çevrili. İŞİD halkı boşaltmak için şehir merkezlerine katyuşalar attı. Amacı halkta panik yaratıp boşaltılmasını sağlamak. Bunlar son derece profesyonel askerler. İŞİD'in komuta kademesi Saddam'ın Muhafız Alayları'nda İran'a, Kürtlere ve ABD'ye karşı savaşmış tecrübeli komutanlardır. İçinde Türk subayları da var. Suriye'de de Irak'ta da varlar. Musul operasyonunda da Türk subayları vardı.

• *Bu çok ciddi bir suçlama...*

– Hayır, belgeli olduğu için söylüyorum. Geçmişte bunları ihtiyatlı söylüyorduk ama şimdi bilerek söylüyoruz. Şu anda 60 civarında tank ve kırk kırk katyuşa ve büyük toplarla saldırıyorlar. Türkiye kapıyı açmış halk gelsin diyor, çünkü ittifak var. Kobani'nin İŞİD'e bırakılması ve kanton yönetimlerinin yıkılması için bir ittifak var. Türkiye kendisi yapamadığı için İŞİD'e yaptırıyor. Karşılığında rehineleri aldı, rehineleri aldı onlara destek verdi, bu temelde uzlaştılar. Onun için rehineler bırakıldı. Biz daha önce şunu söylemiştik: Bu saldırı, Kobani'deki durum Türkiye'nin süreci nasıl yürüteceğini ve İŞİD ile ilişkilerini kesip kesmeyeceğini ortaya koyacaktır. Bugün ortaya çıktı ki Türkiye, İŞİD'le ilişkilerini sürdürecektir. İŞİD ile kanton yönetimlerini çökertmek için anlaşmış, buna dayanarak tampon bölge de oluşturacak. Geçmişte önermişti kimse ciddiye almadı. Şimdi buna pratik geçerlilik kazandırmak için benim güvenlik sorunun var diyerek geliştirecek. Bilgiler de bunu doğruluyor. Türkiye ile ilişkide olanların söylediği şu: Kobani düşünceye kadar Türkiye müdahale etmeyecek, ancak düştükten sonra. Düştük-

ten sonraki müdahalesi tampon bölgedir. Tampon bölge Rojava'yı kapsayacak. Gidip Halep'i kapsayacak değil. Tampon bölge Kürtler üzerinde oluşturuluyor. Amacı Rojava devrimini tasfiye etmek.

• *Tampon bölge oluşturulursa sizin tepkiniz ne olacak?*

– Süreç biter, çok açık söylüyorum. Ve savaş başlar. Çünkü tampon bölge bize yönelik bir bölgedir. Tümüyle Rojava statüsünü ortadan kaldıran bir amacı var. Rojava'nın kazanımlarını ortadan kaldıran bir güçle biz çözüm sürecini geliştiremeyiz. Bunu geliştirirsek halkımıza ihanet etmiş oluruz. Rojava kazanımlarını ortadan kaldıran güçle çözüm sürecini geliştirmemiz düşünülemez, hiç kimse de bunu bizden isteyemez. Bu kadar net.

Röportajın bitiminde bir gün önce oturup beklediğimiz çardağa yürüdük. Suriye'den yaşlı bir çift Bayık'ı ziyarete gelmişti. Çardakta bekliyorlardı. Duygusal bir buluşma oldu, yaşlı erkek Bayık'a sarılırken arkada yaşlı kadın ağlıyordu. Bayık bana dönüp geçmişi yad etti: "1980'lerde Bekaa'dan dönerken Kamışli'ya uğramıştım. Bu yurtsever çift beni misafir etmişti. Unutmamışlar. Biz de unutmayız. Yıllar sonra ilk kez görüyorum."

Erbil'deyken uğraşmama rağmen Fişhabur Sınır Kapısı'ndan geçiş izni alamamıştım. Daha doğrusu izni vermesi gereken ilgiyi kişiye ulaşmadım. O yüzden YPG'nin yardımıyla yasadışı bir geçiş güzergâhını kullanmak istiyordum. Cemil Bayık "Bu konuda arkadaşlar sana yardımcı olacak," dedi.

O gün Rojava'ya bir grup geçirilecekti ve ben de onlara yetişmek için apar topar Kandil'den yola çıktım. Şoförde Arapça ve İngilizce nizani (yok); Türkçe de öyle... Bende de Kürtçe nizani. Çokça kontrol noktasından geçeceğiz ve sıkıntı yaşayacağım aşikâr. Kamptan ayrılmadan önce yol üzerinde bir internet kafeye uğrayıp yazımı göndermek istediğimi söyledim. Talebim şoföre iletildi. "Tamam, arkadaşlar halledecek," denildi. Haşin manzarasıyla malum bölgede birkaç saat süren yolculuğun ardından şoför anayoldan çıkıp bir dağ yoluna sapınca bir an geçiş noktasına gittiğimizi sandım. Vardığımız yer Zap kampıydı. İnternet molası! Kampın sorumlusuna "Neden beni buraya getirttiniz?" diye sordum; "İnternet istemişsiniz. Burada internetle işini bitirdikten sonra seni başka bir yere göndereceğiz. Ama acele etme, geçiş akşam," diyerek beni yatıştırdı. Bir hayli sinirlenmiştim.

Yazımı bitirip gönderdim, karanlık çöktü ve az ötede çadırda oturup beni götürecek aracı beklemeye koyuldum. Sonunda araç geldi ve yola çıktık.

Bu kez hedef Çiyaye Spi (Beyaz Dağ). Vardığımızda Rojava kafilesi gitmişti. Gecikmiştik. "Neden beklemediniz?" diye sordum, görevli "Bize sizinle ilgili haber geç geldi, geçişiniz yarın akşama kaldı," dedi. Gün içinde ikinci

Rojavalı gençler eğitim için Güney Kürdistan'daki Çiyaye Spi'de (Beyaz Dağ) bir kamptalar.

hezimetti. Bir gün daha dağda kalamayacağımı söyleyip başka bir yol bulunması için ısrar ettim. Sabah ilk iş normal sınırdan geçmek için YPG üzerinden bir çare bulma sözü verdi. Plansız dağda geçireceğim ikinci gece!

Kamp alanında beklerken daha 10 dakika geçmeden karanlığı yara yara bir grup geldi. Beni almadan giden rehber Rojava'dan eğitilecek gençlerle döndü. Bir dere yatağının kenarına kurulmuş çadırda sabahladım. Sabahın köründe gençlerle birlikte kahvaltı ettik. Ateşin başında toplaşan gençler hâlâ ketumdu, poz vererek ya da konuşarak afişe olmaktan kaçınıyorlardı.

Ertesi gün, çağrılan başka bir 'yurtsever'in aracıyla Zaho'ya yola çıktım. Erbil'den Kandil'e, Kandil'den Zap'a, Zap'tan Zaho'ya ve Zaho'dan Fişhabur'a her seferinde 'yurtsever' bir sürücünün çağrılması güvenli geçiş için bir tercih, yoksa bu hizmet bize bedava değil! Zap'tan beni alan şoför 18'lerinde bir delikanlıydı. O da ne Arapça ne İngilizce ne de Türkçe biliyordu. Yola çıkar çıkmaz elimdeki kamerayı çantama koymamı işaret etti. Kontrol noktalarında sorun çıkabileceğini anlatmaya çalışıyordu. Vücut dilinden anladığım buydu. Bir süre yol aldıktan sonra yüksek bir tepeden aşağıya süzülürken manzara enfesti. Direksiyonu bırakıp ellerini kaldırarak "Kürdistan," diye haykırdı. Müziğin sesini sonuna kadar açtı. Dayanamadı, makinemi çıkartıp fotoğraf çekmemi işaret etti. Doya doya çektim! Zaho'da yine araç değiştirdim. Şansım yaver gitti ve kitabın girişinde anlattığım gibi Fişhabur Sınır Kapısı'ndan Rojava'nın sınır kapısı Semelka'ya geçtim.

DUR! REJİMİN ASKERİ VAR

Semelka'da Dicle Nehri'nin biraz aşağısında bir süre öncesine kadar Erbil yönetiminin abluka politikasıyla kapattığı dubalı köprüden karşı tarafa TIR'lar geçiyordu. Bu köprü baskılar üzerine araç geçişine açılmıştı.

Rojava'nın basın merkezi Özgür Medya'nın sınırdaki sorumlusu Celal, "Barzani yönetimi Rojava'yı cezalandırmak için bu köprüyü iki yıl boyunca kapalı tuttu. IŞİD'in Şengal'i işgal etmesinden bir süre önce köprü açıldı. Kaderin cilvesi, Şengal'den kaçıp Rojava'ya geçen Peşmerge güçleri YPG'nin korumasında buraya gelip köprü üzerinden tekrar Güney Kürdistan'a geçti. 350 araçla gelmişlerdi. Onların ardından Şengal'den kaçan Ezidiler geldi. Bazı günler 5.000-10.000 mülteci köprüden geçiyordu. Tekrar Güney Kürdistan'a gitmeyen mülteciler ise Derik'teki Nevruz Kampı'na yerleştirildi," dedi. Köprüden genelde Güney Kürdistan'da ihtiyaç duyulan tarımsal ürünler ve hayvanlar geçiriliyordu.

Yol boyu YPG'nin kontrol noktaları ve karargâhları; sınırdaki verilen vize yeterli değildi, bir de Özgür Medya tarafından düzenlenmiş özel basın kartı istendi. Her seferinde dil döktük. Konya ovası gibi uçsuz bucaksız arazilerde yüzlerce petrol kuyusu; çoğu çalışmıyordu.

Kamışlı'ya vardığımızda beni Özgür Medya'ya götürecek kişiyle buluştum. Buralarda merkezden birinin refakati olmadan çalışmak ne kolay ne de güvenliydi. Rehberim ana yola çıkarken "Rejimin askerleri var," diyerek direksiyonu geri kırdı. Az ötedeki sokakta evinin önünde durduk, içeri girip bir kalaşnikofla döndü: "Ne olur ne olmaz."

Bu da Rojava içindeki rejim gerçeği! Bir süre önce bir Alman gazeteci ordunun denetimindeki caddeden geçerken durdurulmuş, bunu haber alan YPG askerlerin etrafını çevirmiş ve çatışmanın eşiğinden dönülmüştü. Bu tür şeyler tekrar edebilirdi!

Kamışlı'yı ikiye bölen ve önemli kamu binalarının bulunduğu cadde hükümet güçlerinin kontrolündeydi. Birbirlerine müdahale etmedikleri sürece YPG ile rejimin güvenlik güçleri arasında sorun yoktu. İki taraf da birbirini görmezden geliyordu. Rejimin Kamışlı'da kontrol ettiği diğer iki kritik yer ise havaalanı ve Nusaybin'in karşısındaki Türkiye-Suriye sınır kapısıydı. Benzer bir durum Haseke için de geçerliydi. Orada da kentin yarısı YPG yarısı rejimin elindeydi. Türkiye sınırları kapalı, Irak sınırları sıkıntılı ve Rojava'dan Suriye'nin geri kalan bölgelerine giden yollar IŞİD'in elinde olduğu için Lazkiye ve Şam'a uçuşların yapıldığı Kamışlı havaalanı kritik önemdeydi. Kaçakçılığı kıymete bindiren de işte bu kuşatılmışlık haliydi.

Özgür Medya binasına giderken yol üzerinde iki şeye rastladım:

Biri son iki yılda IŞİD ve hükümet güçleriyle çatışmalarda ölen YPG güç-

Kadınlar Rojava'daki özerklik hareketinin temel taşı.

leri için yapılmış mezarlık. Büyükçe bir alan duvarla çevrilmiş; mezarlardan arta kalan kısmın anıt parka dönüştürülmesi planlanıyordu. 2014 itibariyle mezarlar alanın az bir kısmını kaplıyor ama savaş sürüyordu; her gün yenileri ekleniyordu, park için öngörülen alan daralıyordu! Bu mezarlık Rojava'nın kendini savunma kararlılığının ve ödenen bedelin simgesiydi.

Rastladığım ikinci şey sokaktaki seçim sandığıydı. Sandık kapanmış, oylar sayılıyordu. "Komün" dedikleri mahalle meclisi seçiliyordu. Rojava'nın sivil toplum gücü de işte bu noktada gizliydi. Mahalleden başlayan örgütlenme özerkliği şekillendiriyordu. Bu meclisler insana ve hayata dokunan işlerle meşguldü; her eve bir jeneratör yerine her sokağa bir jeneratör koydurarak tasarruf sağlamak gibi...

Nusaybin'in ikizi olan Kamışlı akşam karanlığa gömülüyordu. Sınırın öte yakasındaki Nusaybin'in ışıkları bir kandil gibi üzerimize süzülüyordu. Telefonlar Türkiye şebekesini kullanıyordu. Birçok yerden çekmiyordu. En iyisi dama çıkıp Nusaybin'in ışıklarını seyre koyularak konuşmaktı. Ben de her seferinde öyle yaptım.

ALDAR HALİL: BİRLİK İÇİN ÇALIŞTIK OLMADI

Rojava'da Kürtlerin diğer halklarla birlikte özerklik ilanını sadece YPG'nin silah gücüne bağlayanların atladığı bir süreç vardı. Rojava bugüne yıllardır

hazırlanıyordu ve bunun taşıyıcı organizasyonu da 2011'den beri TEV-DEM idi. Kamışlı'da TEV-DEM yönetim kurulunda yer alan ve KDP çizgisindeki partileri de demokratik özerkliğe katmak için Erbil'de yürütülen müzakere- lere öncülük etmiş olan Aldar Halil, Kürtlerin tamamının Kürt iradesini kır- maya yönelik baskıların şiddetlendiği bir dönemde yekpare olamamasından dolayı üzüntüsünü dile getirdi. Özgür Medya binasında oturup durumu ko- nuştuk. Önce TEV-DEM'i anlattı:

TEV-DEM eğitim, sağlık, savunma, sivil toplum ve siyaset alanında yürütü- len çalışmalarda yer alan kurumların çatı örgütü... 2011'in sonunda Roja- va'nın her yerinde halka açık sandıklar kurarak 300 kişilik bir meclis seçtik. Oylamaya 300.000 kişi katıldı. Bu meclisten bir yürütme çıkardık ve adına TEV-DEM dedik. 2012'de demokratik özerkliğe gidilince TEV-DEM'e bağ- lı kurumlardan seçilen temsilcilerle yeni yönetim oluşturuldu. Üç kantonda, her birinde 101 vekilin bulunduğu meclisler seçildi. Her örgüt kendi içinden temsilciler tayin etti. Bu yeni oluşumla birlikte TEV-DEM yetkilerini devret- meye başladı. TEV-DEM'in gücü halka dayanıyor. Örgütlenme mahalleler- de oluşturulan komünlerle başlıyor. Yüzbinlerce kişinin kendi imkânlarıyla ödediği aidatlar genel bütçeyi oluşturuyor. IŞİD ile çatışmalar nedeniyle sa- vaş giderleri belimizi büküyor. Silahları karaborsadan alıyoruz ve iki-üç kat pahalıya mal oluyor. Silaha para vermeseydik halk komitelerinde gelen para- larla farklı bir refah sunabilirdik.

TEV-DEM neden diğer Kürt grupları sürece katılmayı başaramadı? Erbil Anlaşması neden yürümedi? İşte bu sürecin odağındaki Aldar Halil'in ya- nıtı:

Biz Kürt Ulusal Konseyi (ENKS) ile birlikte Kürt Yüksek Konseyi'ni (KYK) oluşturduk. 10 üyeli mecliste üyeliklerin yarısı ENKS'ye verildi. Amaç süre- ci birlikte yönetmekti. Ben bireysel olarak onları bu işe katmak için çok uğ- raştım. Ama çalışmadılar, toplantılara gelmediler. Her zaman büyük bir gücü arkasına alıp yürümeye alışmışlar. Şu adımı atalım dediğimizde önümüze ol- mazları koydular. Asayiş, YPG ve eğitim meselesinde işbirliğine yanaşamadı- lar. Ya onlar gibi olacağız diyorduk ya da çalışacaktık. Onlar ise bütün umut- larını Barzani ve Suriye Ulusal Koalisyonu'na bağlamıştı. Bu yönetimi oluşturu- runcaya kadar hiçbir emekleri olmadı, yine de onları katmaya çalıştık. Onlar- dan dokuz parti tekrar bize geldi. Bazıları da dışarıda kaldı. Dışarıda kalanlar da İstanbul'daki Ulusal Koalisyon ve Barzani'nin talimatıyla hareket ediyor. Kendilerini karşı cephe olarak sunuyorlar. İki senedir IŞİD ile savaş halinde- yiz ama onlar hâlâ bizi suçluyor. Kobani savaşına kadar da IŞİD'i bir kez eleştiri- yorsalardı bizi 10 kez eleştiriyorlardı.

Peki, ENKS'nin eski liderlerinin aksine Rojava'da yaşayan yeni lider Suud Mele ile durum değişmedi mi? Halil'e göre hayır:

Suud'un başkan olmasından sonra büroları var. Etraflarında birkaç kişi var. Ama çalışmıyorlar. Suud Mele iyi bir insandır, yurtseverdir. Fakat kendi başına hareket eden biri değil. Örgütü Barzani ve KDP istihbaratına bağlı. Yine de onlara müdahale etmiyoruz.

Bir yıl önce Erbil'e gittim, 12 gün kaldım. Amacımız ittifak yapmaktı. 12 gün sürekli görüştük. Şartları şuydu: Güney Kürdistan'daki gibi iki ordu olacak. Bir yanda YPG diğer yanda KDP'nin peşmergesi. Oradaki yanlıştı, birbirlerinden binlerce insanı öldürdüler. "Biz bunun Rojava'da da olmasına izin vermeyiz. Gelin istediğiniz sayıyla YPG'ye katılın. Sayınız çoksa YPG sizin kontrolünüze geçer. Eğer YPG ismi sorunsa değiştirelim," dedik. Özerk yönetim için gelin birlikte çalışalım dedik, KYK'yi oluşturduk ama devam etmedi. Bazı şartları vardı ama ahlaki bulmadık. Diğer küçük partileri bırakın bizimle ittifak kurun dediler, reddettik. Bunlar Barzani ve Türkiye'den onay olmadan adım atmaz.

KADININ DEVRİMİ

Rojava'da mahallelerdeki özyönetimin seçilmesinden su ve elektrik sorunlarının çözümüne kadar geniş bir alanda kadınlar en öndeydi. "Kadını kazanan devrim yapar" tespiti bu sokaklarda doğrulanıyordu. Kadınların hikâyesini dinlemek için de Yekîtiya Star'ın² koordinatörü Zeynep Muhammed'e kulak verdim:

Yekîtiya Star 12 Mart 2004'teki Kamışlı ayaklanmasından sonra kuruldu. İlk kurulduğunda üyeleri tutuklandı, işkencelere maruz kaldı. Daha önce, Rojava'dan yüzlerce Kürt kadını gerillaya (PKK) katılmıştı. Komutan düzeyinde kadınlar var. Bu kadınlar öncü bir rol üstlendi ve köylerden başlayarak örgütlendi. Semtlerde komünler, komünlerin birleştiği kadın şehir meclisi, kanton düzeyinde kadın meclisi ve üçünün birleştiği bir koordinasyon oluştu. Demokratik özerkliğinin tüm alanları için kadro yetiştiriyoruz. Kadın akademileri kuruldu. Yüzlerce gönüllü kadın yer alıyor. Suriye Kadınlar İnisiyatifi ile de birlikte hareket ettik. Devrime katılan Arap ve Süryani kadınlara da bu inisiyatif aracılığıyla ulaştık. Bakanlıklarda ya da eşbaşkanlık sistemiyle yönetimde yer alan kadınlar bu inisiyatiften devşirmedir. Yekîtiya Star'ın kendini hayata geçirdiği "Mala Jine" (Kadın Evleri), sulh komiteleri ve eğitim merkezleri var. Önceden sadece ağabeyimiz ve babalarımız önümüzdeydi, ciddi bir değişim yaşandı. Toplum, kadının her yerde yer alacağını kabullendi. Düşü-

2 Yekîtiya Star'daki (Kadın Birliği) "star" kelimesi Kürt mitolojisinde "tanrıça" anlamına geliyor.

nün, YPJ'ye katılan kadınların bazıları eşlerinden şiddet gören kişilerdi. Üyelerimiz savunmada da aktif. Kobani'de ön saflardayız. Haseke'deki son savaşta arka cepheyi biz üstlendik. Mahalle nöbetlerini ve savunmasını Yekitiye Star üstlendi. Şengal'den de büyük ders alındı. Orada baba kızını koruyamayacak haldeydi. Burada yüzlerce kadın silah eğitiminden geçti. Artık Kobani'de 70 yaşında bir nine bile silah kullanacak duruma geldi. Sadece kadınlardan oluşan asayiş birimlerimiz var. Asayiş içerisinde Yekitiya Star'ı temsil eden birimler var. Derik'te kadın asayiş akademisi açıldı.

ROJAVA EKONOMİSİNİN ANATOMİSİ: BİR TAS ÇORBA

Rojava'nın kalbi Kamışlı'da atıyor ama yönetimin bir başı batıda Amude, diğer başı doğuda Rimelan'daydı. Kamu kurumlarının tabelaları Kürtçe, Arapça ve Süryaniceydi. Çünkü toplumsal sözleşme ile üçü de resmi dil olarak kabul edildi. Kamu otoritesinin bir yerde temerküz etmemesi için yönetim üç yere dağılmış durumdaydı. Meclis, başbakanlık, içişleri, savunma bakanlığı Amude, kanton eşbaşkanlığı Rimelan, bazı bakanlıklar Kamışlı'daydı.

22 Eylül 2014'te sabahın köründe istikamet Amude'ydi. Arap Kemer ile Arapköylerinin dizildiği bir ova. Mihmandarın Kemal ile 20 dakikada Amude'ye vardık. Meydanda Öcalan'ın da resminin bulunduğu YPG'nin devasa afişi. Tarihi bir kilisenin çaprazındaki bariyeri aşip yönetim binasına girerken genç kadın ve erkekten oluşan asayişe "Rojbaş," deyip Meclis Eşbaşkanı Nezire Gavriye'nin makamına geçtim. Süryani asıllı Gavriye kiliseye bağlı özel bir okulda Süryani dili öğretmeniydi. Süryani Kadın Birliği'nin de üyesiydi. Eşbaşkanlık koltuğunu TEV-DEM'den Kürt Hakem Halo ile paylaşıyordu. Masada, kadın ve terörle mücadele kanun tasarılarıyla ilgili çalışma notları vardı.

Merak ettiğim şey, toplum iradesinin ne kadar meclise yansdığıydı. KDP'nin çizgisinde olan partiler yönetime katılmadı ama Gavriye, halkın genelini temsil ettiklerinden emindi:

Meclis çalışmalarına 14 siyasi parti katılıyor. 101 üyesi olan meclis halkın çoğunluğunu temsil ediyor.

Gavriye ile aynı odayı paylaşan Halo daha da iddialıydı:

Parti sayısı olarak yönetime katılmayanlar meclistekiler kadar ama temsil güçleri yüzde 10'u geçmez. Katılmamaları Suriye devrimine farklı bakmalarından kaynaklanıyordu. Suriye krizinin kısa sürede biteceğini, Libya gibi olacağını düşündüler. Dış müdahale olacağını umut ettiler ve içeride çok çalışmadılar. Kendilerini örgütleyemediler. Halktan uzak kaldılar.

Cezire Kantonu Meclis Eşbaşkanları Nezire Gavriye ve Hakem Halo.

PYD'nin motor güç olması nedeniyle kantona karşı çıkan Suriye Kürdistan Demokrat Partisi (KDP-S) ve Erbil merkezli *Rudaw TV*'ye zorluk çıkarıldığı gibi suçlamalar vardı. Halo hepsini reddetti:

Demokratik özerklik projesini birlikte hazırladık. Ancak Suriye Kürt Ulusal Konseyi (ENKS) özerkliğin ilanından bir gün önce çekildi. Dış bağlantılar ve özel hesaplar nedeniyle katılmadılar. Daha sonra ENKS içindeki beş parti özerk yönetime katıldı. Bunlar Suriye Kürt Sol Partisi, Suriye Demokrat Sol Partisi, Suriye Kürt Demokrat Partisi, Demokratik Barış Partisi, El Parti. Şu anda buradan da çağrı yapıyorum: Gelsinler, kapı açıktır. *Rudaw* da burada çalışmalarını sürdürüyor. Yasaklanmadı. KDP-S liderlerinin girmesine yönelik karar yok. KDP-S Başkanı Suud Mele burada faaliyetlerini sürdürüyor.³ Ama bizimle oturmayı bile kabul etmiyor. Aslına bakarsanız (dört partinin birleşmesiyle oluşturulan) KDP-S parçalanmamak için kongreye bile gidemiyor. Sözde partiler birleşti ama herkes kongrede kendi payını istiyor. Bu partilerin kararları kantonun dışında alınıyor. İçeride ve dışarda bu yönetimi yıkmaya çalışıyorlar.

Kanton çok kırılğan bir yapı üzerinde kurumlarını oturtmaya çalışıyordu. Bir tarafta KDP çizgisindeki partilerin reddiyesi, diğer tarafta IŞİD saldı-

3 Suud Mele Kamışli'daydı ancak karısı ve çocukları İsveç'te yaşıyordu.

rıları ve henüz fazla üzerinde durulmayan Suriye rejimiyle verilecek sınav. Bir kere rejim belli unsurlarıyla hâlâ Rojava'daydı. Rejimle "Ben seni görmemişim, sen de beni" tarzında bir ilişki sürüyordu. Rejimle temas var mı? Rejim özerkliği kabul etmezse ne olacak? En önemli soru buydu... Halo'nun yanıtı:

Saldırlar ister IŞİD ister rejimden gelsin halkların birleşik gücüyle kantonu koruyabileceğimize inanıyoruz. Bütün etnik gruplarla birlikte hareket ediyoruz. Şu an rejimden saldırı beklemiyoruz çünkü hesaplarına gelmez. Ama saldırı olursa kanımızın son damlasına kadar kantonu savunacağız... Bizim kurtuluşumuz kantonun kurtuluşuna bağlı. Şu ana kadar kantonun yasal statüye kavuşturulması konusunda rejimden ret ya da kabul yönünde bir sinyal yok. Direk rejimle temas yok ama hizmetlerin yürütülmesi konusunda belli düzeyde ilişkiler var. İki güç aynı bölgede, sorun çıkmaması için ilişki var. Suriye'nin bütünlüğü içerisindeyiz, ayrılma gibi bir planımız yok. Özerk bölge olarak devlet bizi tanırsa Suriye'nin içinde olacağız. Elbette kabul etmemesi de bir ihtimal, böyle bir durumda tavrımızı o zaman belirleriz.

Gavriye ve diğer kanton yetkilileri meseleye realist bakıyordu. Suriye'den kopmak kolay olmadığı gibi kantonları yaşatmak da zordu.

Kantonun en çekici tarafı sosyal sözleşme ile etnik gruplara tanınan temsil haklarıydı. Etnik grupların her birine yüzde 10 kota tanındı. Diyelim Süryaniler seçimde 8 vekil çıkardı, yasa gereği iki vekil de kota sayesinde geliyordu. "Bir Süryani olarak genel seçim olduğu takdirde koltukta oturma şansınız ne kadar?" sorusuna Nezire "Kazanmam mümkün," yanıtını verdi.

Abluka Rojava'nın belini büküyor

Amude'de yönetim binasında Cezire Kantonu Başbakanı Ekrem Huso'yla görüşmeyi beklerken öğle yemeğine davet edildim. Menüde sadece mercimek çorbası var. Bakanlar da memurlarla birlikte kuyruktaydı. Maliye Bakanı Remziye Muhammed'e, "Çorba bütçenin durumunu mu yoksa sosyal adalet anlayışını mı yansıtıyor?" diye takıldım. Devlet ciddiyetiyle yanıt verdi:

Ambargo ve savaş hali yaşıyoruz. Haliyle sofralarımızı içinde bulunduğumuz duruma göre düzenliyoruz. Savaşın ihtiyaçları her şeyin önüne geçiyor. Türkiye ile ticaret yapamıyoruz, sınır kapıları kapalı. Bazen insani yardım araçları geliyor. Semelka geçişi de daha çok Irak'ın ihtiyaçlarına göre açılıyor. İhtiyaçlarımızı gideremiyoruz. Hayvan ihracatına izin veriliyor, başka bir şey değil. Türkiye'nin ambargosu Kürt politikasından kaynaklanıyor. Türkiye buranın güçlenmesi ve başarılı olmasını istemiyor. Oluşturduğumuz idareye Arapları da katmamıza rağmen Türkiye olumlu yanıt vermedi. Suriye

Cezire Kantonu Başbakanı Ekrem Huso, ENKS'den hükümete katıldı.

tarafından gelen az sayıda mal da pahalıya mal oluyor. Yolları kontrol eden gruplar ya mal geçişini engelliyor ya da haraç alıyor. Bu da fiyatlara yansıyor. IŞID'in saldırılarının yol açtığı kriz sırasında Güney Kürdistan'a petrol satışı oldu ama resmi değil. IŞID'in kontrolündeki bölgelere de son zamanlarda buradan saman satışı oldu. Ayrıca kaçakçıların soktuğu mallar var. Vergi sistemi kurulabilmiş değil.

Remziye Muhammed'e göre Rojava'da sayısı 1.000'i aşan petrol kuyularından yaklaşık 100'ü çalıştırılıyordu. Çıkarılan petrol ilkel yöntemlerle rafine edilip iç tüketim karşılanıyordu. Petrol geliri de kantonun bütçesine giriyordu. Maliye, hükümet kurumlarında çalışanlara maaş ödüyordu. Tabii bunların sayısı çok fazla değildi. Hizmetleri yürüten komitelerde çalışanlar daha çok gönüllüydü. İmkân oldukça çalışanlar maaşlı kadroya alınıyordu. Bakanlara 50.000, yardımcılara 40.000, memurlara 20.000 Suriye lirası maaş ödeniyordu... YPG üyeleri arasında da ailesi olanlar 20.000-25.000 Suriye lirası maaş alıyordu. Normalde Suriye devletinde memur ya da işçi olanlar da ödemeler istikrarsız olsa da maaşlarını devletten almaya devam ediyordu. Cezire Kantonu yasama meclisinde bile memur olmaları nedeniyle devletten maaş alanlar vardı.

Rojava'da yerel güçlerin idareyi ele aldığı 19 Temmuz 2012'den itibaren güvenlikten petrol ve sosyal hizmetlere kadar birçok alanda işleri idare eden

TEV-DEM, kanton yönetimi şekillendikçe sorumlulukları devretti. Ama alınacak daha çok mesafe vardı.

Kanton neferlerinin mütevazı hallerinin aksine iddialı bir duruş sergileyen Başbakan Ekrem Huso ise PYD'ye cephe alan ENKS'den hükümete katılmış bir avukat. Huso Kürtler arası sorunlara "ENKS ile Kanton yönetimi üzerine anlaşamadık, bir kısmımız ayrıldık, buraya katıldık. Katılmamaları normal. Yüzde 100 katılım olsaydı bu demokrasi olmazdı," diye değindi.

"Gelirken birçok yerde Öcalan posterleri dikkatimi çekti. Asayiş görevlilerinin yakalarında Öcalan rozetleri var. Birçok araçta Öcalan resimlerini taşıyan süs ya da bayrak gördüm. Galiba Rojava'da bir Öcalan cumhuriyeti şekilleniyor," diye izlenimimi aktarınca Huso, tespitimi reddetti:

Buna katılmıyorum. Öcalan, Kak Mesut (Mesut Barzani), Mam Cemal (Cemal Talabani) ulusal önderlerimizdir. Yani bunlar halkın gönlünde yer almış liderlerdir. Benim masamın üzerinde de Mam Cemal'in fotoğrafı var. Özerk yönetim demokratik ulus düşüncesi üzerine kurulmuş yapıdır. Burada bütün etnik gruplar yer alıyor. Burası Rojava'nın üç kantonu arasındaki koordinasyon merkezi; "Öcalan cumhuriyeti" olsaydı burada onun fotoğraflarını asardık. Gerçek anlamda emek ve kanını verenlerin kendi sevdiği kişilerin fotoğraflarını asması onların hakkıdır. Ben DTP'nin kongresine katıldım, orada da ulusal önderlerin fotoğrafları vardı.

Huso'ya en çok zorlandıkları konuyu sordum. İşte yanıtı:

Ekonomik ambargo. Özellikle Türk kardeşlerimizden sınırı açmalarını istiyoruz. Türkiye ile 400-500 km sınırimız var. Ekonomik ve hizmet alanlarında zorluk çekiyoruz. Türkiye hükümetine çok kere mesaj gönderdik ama yanıt vermediler. Türk kardeşlerimizle el ele verip işbirliğini geliştirmek istiyoruz. Öncelikle de IŞİD'e verilen desteğin kesilmesini bekliyoruz. IŞİD'e verilen destekle ilgili savunma bakanlığımız ve YPG'nin elinde belgeler var. Böyle bir durumu kabul edemeyiz. Türkiye'den IŞİD'e karşı net bir tavır almasını ve mazlumdan yana olmasını umut ediyoruz.

Huso, Rojava'ya karşı bir ilgi olduğunu, Fransız yetkililerinin kantonu ziyaret ettiğini, Almanya Dışişleri'nden bir görüşme talebi geldiğini, İskandinav ülkelerinin yakından ilgilendiğini, İsveç'te bir temsilcilik açılmasının gündemde olduğunu, Mısır'dan davet geldiğini, İspanya'nın Süryanilerin durumunu öğrenmek için Başbakan Yardımcısı Elizabeth Gavriye'yi Madrid'e davet ettiğini anlattı.⁴ Huso, Rojava'ya ambargo uygulayan Erbil yönetimi ile de ilişkilerin normalleşmesini umuyordu.

4 Eski Fransa Dışişleri Bakanı Bernard Kouchner ile Alman Sol Parti lideri Gregor Gysi Kasım 2014'te Cezire Kantonu'nu ziyaret etti. Aynı dönemde Avrupa Parlamentosu heyeti de bölgede incelemelerde bulundu.

İç savaşın tam ortasında özerk yönetim tesis etmenin zorluğu sadece güvenlikte ve ekonomik alanda kendini göstermiyordu. Adalet Bakanı Abdülhamid el Bakr ile karşılaşmasaydım adaletin ahvali aklıma gelmeyecekti. Adaletin nasıl tecelli ettiğini, hangi yasanın uygulandığını, rejimin mahkemeleriyle çatışmayı nasıl önlediklerini ve personel durumunu sordum, bakan yanıtladı:

Devletin mahkemeleri hâlâ açık. Halk mahkemesi olarak ayrı mahkemelerimiz var. Dokuz bölgede, dokuz mahkeme. Ayrıca 4 üst mahkeme ve temyiz mahkemesi var... Suriye Ceza Kanunu'ndaki maddelerden bize uygun olanlarını uyguluyoruz. Diğer devletlerin kanunlarını da referans alıyoruz. Yeni bir ceza kanunu için hazırlıklar sürüyor... Eğer bir dava rejim mahkemesinde görülüyorsa müdahale etmiyoruz. Orada durdurmazsa biz bakmıyoruz. İdarenin hükmettiği bölgelerde zaten rejime gidilmiyor. Tapu davaları gibi olaylara karışmıyoruz.

YPJ, İŞİD'İ İFRİT EDİYOR

Amude'den tekrar Kamışlı'ya döndüm. İki tarafı bariyerle kapatılmış sıradan bir sokakta iki katlı evlerden biri Cezire Kantonu Savunma Bakanlığı olarak hizmet veriyordu. Girişteki karşılama odasında sekreter sandığım üniformalı kadın asker Savunma Bakan Yardımcısı çıktı. Adı Galiye Nimet. Sivil alanlarda olduğu kadar Rojava'nın savunmasında kadın askerlerinin rolü önemliydi.

"YPG'nin bulunduğu bütün cephelerde biz de varız. Her kantonda kadınlar için askeri eğitim kampı oluşturuldu. Kadın gücünün kendi eğitim merkezi var," diye söze girip kadının yerine dair şu bilgileri verdi:

Savaşın bizzat kendisi kadınların da cephede yer almasını dayatıyor. İlkesel olarak YPJ iki ayak üzerinde duruyor: Birincisi ulusal savunma sorumluluğu, ikincisi kadının bir cins olarak kendini koruma ihtiyacı.. İŞİD'in Kobani'ye yönelik saldırısında verdiğimiz ilk 20 şehitten 10'u kadın. Geçen sene şehit düşen 700 YPG savaşçısından 200'ü kadındı. İlk kadın şehidimizi (Selmo Gullisemo) Halep'te 2012'de verdik.

Kendisinin gerilla olup olmadığını, Arap kadınların YPJ'ye katılımını ve Türkiye'den gelenleri sordum, şunları söyledi:

Ben gerilla eğitimi almadım ama Rojava halkı gerilladan uzak değildi. Rojava'da devrim başlamadan ve henüz YPG kurulmadan önce küçük küçük gruplar halinde askeri eğitim veriyorduk... Kadın savaşçıların ezici çoğunluğu Kürt. Arap bölgelerinde de İŞİD'den kurtardığımız yerlerde Araplardan az sayıda katılım oldu...

Cezire Kantonu Savunma Bakan Yardımcısı Galiye Nimet: "İŞİD teröristleri ile karşı karşıya geldim. Kadın savaşçılar onların psikolojisini bozuyor. Kadınlar tarafından öldürüldüklerinde cennete gitmeyeceklerine inanıyorlar. Bu yüzden kadın eliyle ölmek için kaçıyorlar."

Serê Kaniyê saldırılarından sonra Bakur'dan (Kuzey Kürdistan) kadınların katılımı oldu. Ama asıl Kobani saldırısından sonra genel seferberlik ilan edilince kuzeyden kadın katılım fazlaştı. Sayı olarak tam veremiyorum.

Ve İŞİD üyelerinin kadın savaşçılarla karşılaşmaktan korktuğuna dair söylentiye gelince; "Bu efsane değil gerçek. Ben şahsen İŞİD teröristleri ile karşı karşıya geldim. Kadın savaşçılar onların psikolojisini bozuyor. Kadınlar tarafından öldürüldüklerinde cennete gitmeyeceklerine inanıyorlar. Bu yüzden kadın eliyle ölmek için kaçıyorlar. Geçen sene Çelağa cephesinde bizzat şahit oldum. Onların telsizlerine girip konuşmaları takip ediyoruz. Kadın sesini duyunca histerik bir nöbete giriyorlar. Bunu telsizden anlayabiliyoruz," dedi.

Türkiye'den katılım artıyor

Bu binaya gelişimizin nedeni YPG'nin yüzü Redur Halil'di. Üniformasız başının karşısına çıkmayan ve yüzünden gülümseme eksik olmayan Redur Halil de YPG ve cephedeki durumu anlattı:

YPG savaşçılarının sayısı 45.000'i buldu. Bunların yüzde 35'i kadın. PKK'nin gerilla kadrolarından gelenlerin oranı yüzde 10'u geçmez. Gerillalar daha

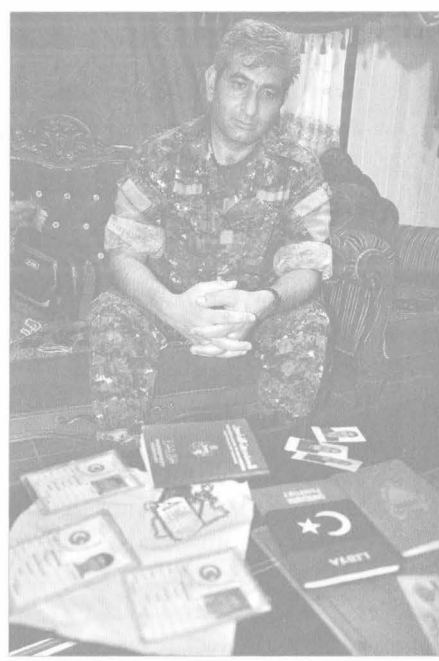
çok komuta ve eğitici kadrosunda yer alıyor. Türkiye'den bize katılanların sayısı da artıyor. Önceki saldırıda 300 genç Kobani'ye geçti. Son saldırı ile birlikte yine geldiler ama şimdilik sayısını bilmiyoruz.

Halil 21 Eylül 2014 itibariyle cephedeki durum, uluslararası koalisyonun olası desteği, kuzeyden gelenler, ÖSO ile ittifak ve IŞİD'in Kobani'ye bu kadar yüklenmesinin nedenleri hakkında şunları söyledi:

Kobani'nin üç tarafında zorlu bir savaş sürüyor. IŞİD köylerde ilerleyince halk tahliye edildi. Belli yerlerde YPG savunma pozisyonundan saldırı pozisyonuna geçti. Geçen hafta batı ve güney cephesinde IŞİD geriletildi ama doğu cephesinde şiddetli çatışmalar sürüyor. Kobani'ye destek amacıyla Serê Kaniyê'den de hamle başlatıldı. YPG'nin ortak savunma için anlaşma imzaladığı ÖSO'nun dışarıdan desteği mümkün olmadı. Ama Kobani'de daha önce var olan ÖSO'ya bağlı sekiz tugay savaşa katılıyor. Bizim gibi onlar da silah sıkıntısı çekiyor. Kobani'yi kanımızın son damlasına kadar savunacağız. Kobani çember altında olduğu için kuzeyde Türkiye'den insanların geçişleri dışında buradan askeri takviyede bulunamıyoruz...

IŞİD'e karşı oluşturulan uluslararası koalisyonda biz de yer alabiliriz. Zaten iki yıldır onlarla savaşan biziz. İlişkilerimiz var ama yardım konusunda bir ilerleme olmadı. Pratikte ABD IŞİD'i Irak'ta vurdu ama bu da IŞİD'in oradan çıkıp buraya gelmesine neden oldu. Bu strateji en fazla bize zarar verdi. Cezire Kantonu'nda ise Til Hamis'te üç günde 19 köy ve 7 mezrayı kurtardıktan sonra operasyonları durdurduk. Şengal'e açtığımız koridoru da korumayı sürdürüyoruz...

Uluslararası toplum somut olarak bir şey yapmazsa koalisyonla ilgili şüphelerimiz artacak. IŞİD Suriye'de başlayıp Irak'a ilerledi. ABD, Almanya ve diğer ülkelerin gözleri önünde büyüdü. İsterlerse sınırlandırabilirlerdi ama yapmadılar. Ancak IŞİD, Erbil'e yönelince operasyona başladılar. IŞİD Er-

Redur Halil: "Rojava'da Türkiye'ye dostane bakıyoruz ama bütün teröristlerin Türkiye üzerinden bu tarafa geçtiğini görüyoruz."

bil'den ne istediye Kobani'den de onu istiyor. Kobani'ye saldırmamasının birkaç nedeni var: Kobani Afrin Kantonu ile Cezire Kantonu'nu birbirine bağlayan ara halkadır. Kobani IŞİD'in elindeki Cerablus ile Tel Ebyad'ın arasındadır. IŞİD Kobani'yi düşürerek Cerablus ile Tel Ebyad'ı birleştirmek istiyor. Ayrıca Kobani'de Türkiye ile bir sınır kapısı var, orayı da ele geçirmeyi hedefliyor. Bunlar stratejik nedenler. Manevi saik ise şu: Kobani 19 Temmuz 2012'de rejimden kurtulan ilk Kürt şehridir. IŞİD her ne kadar radikal İslamcı düşünceyle hareket etse de içinde Arap şovenizmini barındırıyor. Ayrıca IŞİD Cezire bölgesinde ağır darbe yedi, bunun intikamını Kobani'den almak istiyor...

IŞİD'e rağmen Türkiye'ye güvence

Sözü Türkiye'nin IŞİD'e yardım ettiği iddialarına getirince Redur Halil, çatışmalarda IŞİD saflarında öldürülen Türkiye vatandaşlarının kimliklerini, bir Türk askerine ait künyeyi ve Türk gümrüklerinden geçtikleri anlaşılan yabancılarla ait pasaportları çekmecesinde çıkartıp masanın üzerine koydu. Ardından devam etti:

Türkiye'yi eleştiriyoruz çünkü beklentilerimiz var. Türkiye ile uzun bir sınırı paylaşıyoruz. Rojava'da Türkiye'ye dostane bakıyoruz ama bütün teröristlerin Türkiye üzerinden bu tarafa geçtiğini görüyoruz. Yabancı teröristlerin pasaportlarında Ankara ve İstanbul havaalanlarında vurulmuş mühürler var. Biz, bırakın Türkiye'nin IŞİD'i desteklemesini, tarafsız kalmasını bile kabul etmiyoruz. Türkiye bizim yanımızda yer almalıdır. Türkiye ile PKK arasındaki sorunların parçası değiliz. O sorun Türkiye sınırları içerisinde olan bir sorundur. Zaten barış sürecine girilmiş durumda. Biz şunu da garanti ediyoruz: Rojava'dan Türkiye'ye herhangi bir saldırı olmayacak. Ancak görünen o ki Türkiye IŞİD'in yaralılarını hastanelerinde tedavi ediyor. İnsani yardım adı altında onlara kapılarını açıyor. Biz yaralılarımızı bile Türkiye'ye geçiremiyoruz ya da çok zor geçiriyoruz. Bize gösterilmesi gereken kolaylık onlara gösteriliyor. Sivil insanlar kurşunlanıp öldürülebiliyor. Türkiye'nin IŞİD'e silah verdiğine dair de şahitler var.

Halil'e IŞİD'in kontrol ettiği bölgede yer alan Süleyman Şah Türbesi'ne TSK'nın asker ve malzeme sevkiyatı konusunda YPG ile işbirliğinin sürüp sürmediğini sordum:

Bir ara Süleyman Şah'a geçişte işbirliği yaptık. Fakat daha sonra IŞİD konvoyu Kobani'den geçip kendi bölgelerine ulaşmasını kabul etmedi. Şimdi IŞİD onlara Cerablus'tan geçiş sağlıyor. Süleyman Şah bizim için sembolik bir yer-

dir. İŞİD çıktıktan sonra Süleyman Şah'ı koruruz. Türbeyi koruma garantisi veriyoruz, sınırlarla ilgili garanti verdiğimiz gibi.

Kimlikleri gaspedilmişler adına...

Halkın ihtiyaçlarıyla yüzleşenler daha çok yerel komitelerdi. Hükümetin eli henüz tam olarak taşın altında değil. Kamışlı'da cadde üzerinde bana dondurma ikram eden Hüseyin Muhammed Ali'ye beklentisini sordum. İşte kimliksiz bırakılmış bir Kürt'ün hikâyesi ve beklentileri:

Altmış yaşındayım. Serê Kanîyeliyim. Eşim Gülcihan Bahşistani ise Kamışlılı. Kimliğim 1962'de iptal edildi. 120-140.000 Kürt aile, Türkiye'den muhacir oldukları gerekçesiyle kimliksiz bırakıldı. Kimi Lübnan'a, kimi Ürdün'e gitti. Düşünün bir kardeşin kimliği var, diğerinin yok. Benim babam Suriye ordusunda askerlik yaptı. 1939'daki kayıtlarda varız. Oğlum liseyi bitirdi, kimliği olmadığı için üniversiteye gidemedi. Serê Kanîyê'de 50 yaşına kadar yaşadım, dükkânım vardı, kimliğim olmadığı için her ay emniyete gidip imza vermem gerekiyordu. Bazen kaçıp kaçmadığımı denetlemek için polis baskın yapar gibi geliyordu. Eşim Suriye vatandaşı olduğu halde bana kimlik vermediler. Bu olaylar çıktığında çıkartılan yeni yasadan yararlanmak için gittim, bu kez isminin üzeri çizilmişti. Bana Kürtçülük hareketine mensup olduğum söylendi. Yedi tane torunum oldu, onların da kimliği yok. Şimdi kendi yönetimimiz oldu, bu meseleyi çözmelerini bekliyoruz.

Kanton çok kırılğan bir yapı üzerinde kurumlarını oturtmaya çalışırken 1962'den bu yana birikmiş sorunlar da çözüm bekliyordu. Ama kantonun geleceğini zorlayan faktörler küçümsenmeyecek kadar çoktu. Kürtlerin dediği gibi belki Rojava Ortadoğu koşullarında bir devrim, heyecan verici bir toplumsal ve siyasal ortaklık projesi ama bir o kadar da saldırıya açık, teste muhtaç ve kırılğan bir süreçti.

Kamışlı'nın güneyinde çatışmalar devam ediyordu. YPG'nin tahkim ettiği köylerden geçerek cephe hattına yaklaştık. Köyler çatışma riski nedeniyle tenhaydı.

CEZİRE'NİN DÜMENİNDE APOCU BİR ARAP ŞEYHİ VE BİR KADIN GERİLLA

Rojava'da Kürtlerin kurduğu ittifakın en çarpıcı tarafını ne Süryaniler ne de Çeçenler oluşturuyordu. Asıl üzerinde durulması gereken Baas rejiminin Arap Kemerli projesiyle yerleştirdiği Araplar, yerleşik hale getirilen eski göçerler ve diğer yerleşik aşiretlerdi.

Cezire Kantonu Eşbaşkanlığı koltuğunda Şemmar aşireti lideri Şeyh Humeydi Dehham el Hadi ile eski Kürt kadın gerilla Hediye Yusuf oturuyor.

Sıradışı ittifakın tepesinde, yani Cezire Kantonu Eşbaşkanlığı koltuğunda Suriye ve Irak'tan Suudi Arabistan ve Ürdün'e kadar geniş bir alana yayılan Şemmar aşiretinin lideri Şeyh Humeydi Dehham el Hadi ile Kürt kadın gerilla Hediye Yusuf oturuyordu. Gizli örgüte üye olmaktan üç yıl ceza alan Yusuf, 2012'de cezasının birinci yılını henüz tamamlamadan Esad'ın af kararıyla özgürlüğüne kavuşmuştu. Gösteriler Suriye'ye sızdığı anda o da hâpishane koşullarının iyileştirilmesi için mahkûmları örgütlemiş ve açlık grevi başlatmıştı.

Cezire Kantonu Yasama Meclisi'nin çıkardığı tasarılar koltuğu paylaştığı Arap şeyhiyle birlikte onun imzasıyla kanunlaşıyordu. Eşbaşkanlar bir nevi kanton yönetimini denetliyordu. Geçmişte rejimle birlikte hareket eden, isyan sonrası Nusra Cephesi ve diğer muhaliflere kucak açan Şemmarlar şimdi bölgenin istikrarını temin eden Kürtlerle müttefikti. Güçlü olana meyleden bu geçmiş Rojava'daki birlikteliğin sağlamlığına dair soru işaretlerine yol açsa da Şeyh'in söylemleri pratikte IŞİD tehdidinden kaynaklanan birliktelikten fazlasına işaret ediyordu. Aşiretin üniformalı 3.000 üyesi YPG ve Asayiş'in saflarında aktif görevdeydi.

Petrol havzasında çalışan işçiler için dizayn edilmiş olması nedeniyle Rojava'nın en düzenli ve yeşil yerleşim merkezi olan Rimelan'da kanton yönetiminin kullandığı bir binada önce Yusuf, ardından Şeyh Humeydi ile görüştüm.

Yusufa “Araplarla ittifakı nasıl başardınız?” diye sordum.

“Başlangıçta epey zorluklar oldu. Araplardaki şovenizm en önemli engeldi. TEV-DEM olarak bölgedeki halklarla birlikte hareket etmek için epey çaba harcadık. Bunun için de Şemmar, Cevala, Şarabi, Cuburi gibi aşiretleri ikna etmeye çalıştık. Araplar bizim rejime karşı duracağımıza, saldırılara karşı koyacağımıza ve istikrarı sağlayacağımıza inanmıyordu. Ancak biz belli düzeyde istikrarı sağlayınca tavırları değişti. Güvenmeye başladılar. TEV-DEM olumlu bir hava yarattı. Bu temel üzerinde ortak bir idare kurma noktasına ulaştık,” dedi. Yusuf ittifakın sağlamlığına dair de, “Bu herkesin yaşamını doğrudan ilgilendiren bir ittifak. Ne kadar sağlam olduğunu zaman gösterecek. Ama şu an IŞID tehdidi ittifakın sağlam olmasını gerektiriyor. İki yıllık pratiğimiz demokrasiyle sorunların çözüleceğine dair kanaat oluşturdu. Arapları korkutacak bir şey yapmadık,” yorumunu yaptı.

Peki, IŞID gelirse aşiretler sonuna kadar YPG ile omuz omuza savaşır mı? Yusuf’un yanıtı şuydu:

Bizim direniş geleneğimiz var. Bu felsefe ile demokratik toplum kurmaya çalışıyoruz. Aşiretlerse bazı yerlerde Nusra ile ittifak kurdu, bazı yerlerde direndi. IŞID asıp kesiyor. Onlar da bu tehlikeyi gördükleri için direnmek zorunda. Ayrıca cephede bizden etkileniyorlar.

Yusuf’a göre Araplar içinde TEV-DEM’e yönelik artan oranda bir ilgi mevcuttu. Yusuf’a üç soru daha sordum:

• *Kadın olarak kendinizi kabul ettirmekte zorlandınız mı?*

– Kürt toplumu açısından pek zor değil. 30-40 yıllık bir geleneğe sahibiz... Süryaniler için de sorun değil. Ama Araplar henüz kabullenmiş değiller. Ayrıca bir Kürt kadını bu koltukta oturabilir ama Arap kadının burada olmasını şimdilik kabullenmiyorlar.

• *Peki, Arap kadınlarının size verdiği tepki nasıl?*

– Arap toplumunda bir kadının kalkıp mücadele etmesi zor. İstek var ama katılım sağlayamıyoruz. Toplumlarda kadının rolü yok edilmiş. Özünde kadının kurtuluşu olan Öcalan felsefesi ile hareket ediyoruz. Bu bir devrimdir.

• *Öcalan’ın posterleri her yerde, buna yönelik bir tepki var mı?*

– Tepki yok, toplumun kaybettiği manevi yanı Öcalan dolduruyor. Şeyh’e de sorabilirsin, Araplarda da bu yönde kabullenme var.

Fehim Taştekin, Şeyh Humeydi ve Hediye Yusuf ile birlikte...

Şeyhten Öcalan yorumu: Yolumu buldum

Yusufla söyleşinin ardından birlikte Arap, Kürt, Süryani ve Çeçen temsilcilerinin yer aldığı büyükçe bir salona geçtik. Baş köşede oturan Şeyh Humeydi'ye sordum:

- *Bu etnik ve dinsel uyumu nasıl sağladınız?*
  - Henüz başardığımızı söyleyemiyoruz. İşin başındayız. Önümüzdeki adımlarımız daha da güçlü olacak.
- *Özerklik gelecek vaat ediyor mu?*
  - Elbette. Eğer insanlık değerlerini arıyorsak yaptığımız şeyler doğru.
- *IŞID tehdidi ortadan kalktığında Arap-Kürt birlikteliği sürer mi?*
  - Sorun Kürt-Arap sorunu değil. Her çağın bir filozofu var. Günümüzde de Öcalan'ın felsefesi var. Öcalan'ın bu toplumun kurtuluşu için geliştirdiği bu felsefe şimdi hayat buluyor.
- *Yani bu felsefeyi benimsiyorsunuz...*
  - Kabul etmeseydik bizi burada göremezdiniz...

• Her yerde asılan posterlere, taşınan rozetlere, yapılan çalışmalara bakınca burada sanki bir 'Öcalan cumhuriyeti' havası oluşmuş. Bu sizi rahatsız ediyor mu?

– Öcalan'da Kürtlüğü ya da Marksizmi görmüyoruz. Onu bir dünya filozofu olarak görüyoruz. Onun düşünceleri, dağılmaya yüz tutan toplumu yeniden bir araya getirmeye yönelik yeni bir teoridir. Türklerin de bizim baktığımız gibi Öcalan'a bakmalarını istiyoruz. Türklerin Öcalan'la iftihar etmesi gerekiyor.

• Fakat arada 30 yıllık bir çatışma hali var...

– Öcalan ulus, dil ve din farklılıklarını kaldırarak insani bir kimlik öneriyor.

• Şemmar aşireti diğer muhalif gruplarla da ittifak kurdu. Aradığınızı onlarda bulamadınız mı?

– Şemmar benim, açıkça söylüyorum, kimseyle ittifakımız olmadı. Bazı kişiler gidip ilişkiler kurmuş olabilir ama onlar aşireti temsil etmez. Biz dahi-li muhalefetin bir parçasıyız. Elbette Nusra'nın hâkim olduğu yerlerde bazıları onlara katıldı... Fakat tüm güçlerimizi onların yanından çektik ve şimdi buradayız. Bahsettiğim felsefenin dışında pratik olarak da Kürtlerle birleş-tik. Aşiretimin nüfusu Irak'ta 6 milyon, Suudi Arabistan'da 6 milyon, Suriye'de 200.000'i Cezire bölgesinde olmak üzere 1 milyon. Ürdün, Tunus ve Libya'da da yüzbinlerce üyemiz var. Aşiretler bloku oluşturmak istiyordum, buradan Fas'a kadar ama Saddam, Kuveyt'i işgal ettikten sonra gerçekleşme-di. Arap aşiretlerini birleştirmeyi başaramadık. Şu an Rimelan'a sıkışmış du-rumdayız. Bunları başımıza açan Sykes-Picot'tur.

• Şeyh Humeydi! Bu güçle 4 ülkede birden rejim değiştirebilirsin! Emrinizde kaç asker var?

– Bizde eli silah tutabilen herkes askerdir. Üniformalı 3.000 askerimiz var. Bunlar YPG ve Asayiş'in parçası. Bir şey olursa bir gecede bu sayıyı 30.000'e bile çıkartabilirim.

• 30.000 askerle rejim devrilir!

– Beşşar el Esad'ın düşmesi Cezire'nin sorunlarını çözmez, o gider başkası gelir. Bizim için önemli olan halkların haklarını koruyacak birinin gelmesi...

• Son soru; başkanlık koltuğunu bir kadınla paylaşmak zor olmadı mı?

– (Kahkaha atarak) Ben istemedim, zorla yaptılar! Kadın her yerde, evde de var. Her güçlü erkeğin arkasında bir kadın vardır.

YPG'NİN ÇEÇEN SAVAŞÇILARI

Şeyh Humeydi'nin huzurundakilerden biri de Çeçen toplumundan İçişleri Bakan Yardımcısı Kamil Ahda idi. Ahda'yı görür görmez Kafkas halklarına aşinalığım nedeniyle Çeçen ya da Çerkes olabileceğini tahmin ettim. Şeyh, "Evet doğru tahmin ettin, Kamil Çeçen'dir," diyerek kahkayayı bastı. Ahda'ya göre Osmanlı'nın Kürt ve Ermenilere karşı 'ileri karakol' misyonuyla konuşlandığı Çeçenlerin Serê Kanîyê ve civarındaki sayıları 30.000'i buluyordu. Suriye'yi terk etmeyi düşünen Çeçenler, Cezire Kantonu'nun sağladığı güvencenin ardından bundan vazgeçti. YPG'ye bağlı 200 kişilik Çeçen taburu Kürtlerle omuz omuza IŞİD'e karşı savaşıyordu.

Serê Kanîyê'deki Çeçen varlığı Kafkas halklarının 19. yüzyılda yaşadıkları süreçleri bilmeyenler için şaşırtıcıydı. Anavatanlarından savrulmuş bu halkların kaderi bitmeyen bir sürgünün bütün acılarını ve çelişkilerini barındırıyordu. Ortadoğu'da kritik noktalara "güvenilir nüfus unsurları" olarak serpiştirilmiş bu savaşçı halkların trajedisi de tarihin her dönemecinde güç el değiştirdikçe en kırılgan halka haline geliyor olmalarıydı. Serê Kanîyê'yi Çeçenlerin bir kanadı için özel kılan başka bir şey daha vardı:

Kafkasya'da Kadiri tarikatının yayılmasında öncü olan Kunta Hacı Kişiyev'in kızının mezarı buradaydı. İkinci Çeçen-Rus savaşının sürdüğü 2000'lerde radikalleşen silahlı direnişçilere karşı devletin finansmanıyla Kadiriliği diriltmeye çalışan Çeçenya Başkanı Ramzan Kadirov, Suriye'de kriz patlak vermeden önce Adam Zelimhanov, Magomed Davudov ve din idaresinden temsilcilerin yer aldığı bir heyeti Serê Kanîyê'ye göndermişti. Heyet Kişiyev'in kızının mezarında bir türbe yapılmasını teklif etmiş ama Suriye yönetimi buna sıcak bakmamıştı.

'Çeçenya'nın bağımsızlığı' için yola çıkan ama bir noktadan sonra Selefileşip bütün Kafkasya'da şer'i devlet kurma amacına yönelik 'direnişçi' unsurları Rus lider Vladimir Putin'in desteğiyle bastıran Kadirov'un Kişiyev'i bayraklaştırmasının da tarihsel izdüşümleri vardı. Kafkasya'da Nakşilik İnam Şamil'in teslim olmasıyla sona eren 'gazavat' döneminde, Rus kolonyalizmine karşı direnişin psikolojik kalkanıydı. Şamil'in teslim olmasıyla boşluğa düşen Çeçenleri teskin edense Kunta Hacı'nın kaderciliği idi. Şamil direnirken, Kunta Hacı müritlerine "Şeytanı sevginizle yenin, oburluğu cömertliğinizle yenin, hainliği samimiyetinizle yenin," diye telkin ediyordu.

Kunta Hacı silahlı direnişe, ancak düşmanın kadınların ırzına geçmesi ve kültürlerini terk etmeleri yönünde zor kullanmaları gibi hallerde sıcak bakıyordu. Bu bakış açısı yüzünden İnam Şamil, Kunta Hacı'yı Mekke'ye sürgüne göndermişti.

Şamil'in teslim olması üzerine Kafkasya'ya döndüğünde Kunta Hacı, Çe-

Çeçen toplumunun temsilcilerinden Kamil Ahda, Cezire Kantonu İçişleri Bakan Yardımcısı.

çenler arasında yeni bir dalga yarattı. Kanatları kırılmış Çeçenler için teskin ediciydi. Müzik ve dansın ritmiyle Kadiri zikri, Çeçenlere 'ilahi' bir Lezginka (sert oynanan Kafkas dansı) gibi geliyordu. Ruslar 'gazavat'ın panzehiri, deşarj aracı diye baktıkları zikir halkalarının isyan dalgasına dönüşmesinden korkup birkaç yıl sonra Kunta Hacı'yı Novgorod zindanına tıkmıştı. Çeçenler 1864'te şeyhin bırakılması için 4.000 kişilik zikir halkası kurmuştu. Tek silahları ellerindeki tellerdi. Ruslar yayılım ateşiyle 160-200 müridi hal-kadan düşürmüştü. Rusya 150 yıl sonra Kafkasya Emirliği'nin yaydığı 'Selefi-Vahhabi' ideolojiye karşı panzehir olarak sufizmi yeniden enstrüman olarak önemsendi. Kadirov ailesi de bunun için biçilmiş kaftandı. Kadirov'u Serê Kanîye'ye adam göndermeye iten de işte bu Kişiyev aşkıydı.⁵

Serê Kanîye'nin Çeçenleri IŞİD ve Nusra gibi örgütlere karşı Kürtlerle kader birliği yaparken Kafkasya asıllı Çeçenler de karşı tarafta yani cihatçıların saflarındaydı. 19. yüzyılda vatanlarından sürülmüş Çeçenlerin akrabalarıyla bu türden karşılaşması da apayrı bir trajediydi.

Şeyh Humeydi toplantı sonrası öğlen yemeğine kalmamı istedi, "Çok isterdim ama maalesef vaktim yok," dedim, ısrar etti:

Şeyh'in ikramı geri çevrilmez.

5 Fehim Taştekin, "Küçük zorba, büyük molla", *Radikal*, 15.07.2010.

Şengal'den kaçan Ezidilerin yerleştirildiği kampa uğrayıp saat 15.00'dan önce Semelka sınırından geçmem gerekiyordu. "Biliyorum affı kabil değildir ama gitmek zorundayım, bir sonraki seferde gönlünüzü alacağım," diyerek vedalaştım. Kamil Ahda bahçeye kadar eşlik etti.

ÖCALAN'IN PORTRESİ ALTINDA KADINLARA EĞİTİM

Şeyh Humeydi, Öcalan'ın felsefesi demişti ya, eşbaşkanlık binasının çıkışında işte o felsefenin okutulduğu bir yere uğradım. Adı "Akademiya Ramanea a Star" yani "Kadın Fikir Akademisi" Yekîtiya Star'ın örgütlediği bir okul.

Eğitim merkezine çevrilen bina eskiden petrol tesislerinde danışmanlık yapan Rus mühendislerin kaldığı iki katlı bir misafirhaneydi.

Çat kapı girdim, Öcalan'ın portresinin altında kadınlar Suriye tarihi dersini dinliyordu. Dersi veren Şerin Welat, devlet okulunda İngilizce öğretmeni. Katılımcı yelpazesi genişti: yaşlı, genç, başörtülü, başı açık, ev kadını, çalışan kadın, üniversite öğrencisi vs. Akademinin yöneticilerinden Roken Ahmed ve Berçem Cıyan'ın verdiği bilgilere göre durum şöyleydi: Üç haftalık bir eğitim veriliyordu. Her dönemde 30-35 öğrenci katılıyordu. Öğrenciler eğitim süresince yatılı olarak bu binada kalıyordu. Sabah altıda eğitim başlıyordu. Önce spor, ardından 12'ye kadar ders. Yemek ve dinlenme molasından sonra saat 17'ye kadar tekrar ders. Dersler: kadın bilimi, kadın tarihi, eğitimin önemi, genel tarih, demokratik özerklik, demokratik ulus, önderlik gerçeği (Öcalan'ın şahsında Kürt önderliğinin ortaya çıkışının hikâyesi), Suriye ve Rojava tarihi... Dersleri TV haberlerini izleme, Kürtçe dersi ve diğer aktiviteler izliyordu. Ve ihtiyaçlara göre seminerler veriliyordu. Şimdiye kadar 23 devre düzenlenmiş. Akademiye katılan kadınlar daha sonra sosyal örgütlenmede aktif rol alıyordu. Süryaniler için bir devre düzenlenmiş, Arap kadınlardan katılanların sayısı 10 ile sınırlı kalmış. Bütün kantonlarda bu akademilerden var. Masrafları Yekîtiya Star karşılıyor. Bu devrenin katılımcılarından İngilizce öğretmeni Raperin el Muhammed, "Burada olmaktan memnunum. Çok iyi bir iletişim var," dedi.

Hafız el Esad ve Beşşar el Esad'ın fotoğraflarının yerini Abdullah Öcalan alırken, yeni lider kültü okul, akademi ya da kültür merkezlerindeki eğitim müfredatlarına da yansıyor. Buralarda da lanetlenen Baas ideolojisi yerini 'Kürt ulusunun önderi' diye tanımlanan Öcalan'ın öğretilerine terk ediyordu.

TEV-DEM, Kürtlerin yönetime el koyduğu 2012'den beri devlet okullarında açtıkları Kürtçe sınıflarını organize ediyordu. Yönetim bu fiili duruma ses çıkarmıyordu. Okulda normal öğretmenlerin maaşlarını devlet karşılarken Kürtçe öğretmenlerin maaşını TEV-DEM ödüyor ya da gönüllü kişileri çalıştırıyordu. Bu sene okullarda bazı derslerin Kürtçe verilmesi için müzakere-

Kadın akademisi "Akadamiya Ramanea a Star"da "Öcalan felsefesi" okutuluyor.

ler yürütüldü ama henüz bu öneri müfredata alınmadı. Kürtler rejimin eninde sonunda müfredatta düzenlemeye gitmeyi kabul edeceğine inanıyordu.

Rimelan'dan çıkıp Derik'e giderken Süryani asayiş birimi Sutoro'nun kontrol noktalarından geçtim. Bunlardan birinde Sutoro üyesi omzundaki armayı gururla gösterip silahıyla cakasını sattı.

EZİDİ ACISI: KADIN VE ÇOCUKLARI TAŞLARIN ALTINA GÖMDÜK

Rojava'dan ayrılmadan önce son durağım Derik. IŞİD barbarlığından kaçan Ezidilerin sığındığı kamplardan biri buradaydı.

Çadırların önünde oturmuş beyaz tülbentli kadınlar; derinlere, çok derinlere dalmış bakışlar; çaresiz erkekler; taştan, topraktan oyun çıkaran çocuklar.

65 yaşındaki Murat Nasır öfkeliydi, kırgındı, umutsuzdu:

Gece ikide Girzerik köyündeki çocuklarımla konuştum. Köyde çatışıyorlar, haber gönderip yardım istiyorlar ama yardım gitmiyor. Köyden kaçıp Şengal'in merkezine geldiler. Biz Şengal'deydik. Peşmerge, asayiş, parti sorumluları hepsi yanımdan geçip gitti. "Ayıptır," dedim, "düne kadar aslandınız şim-

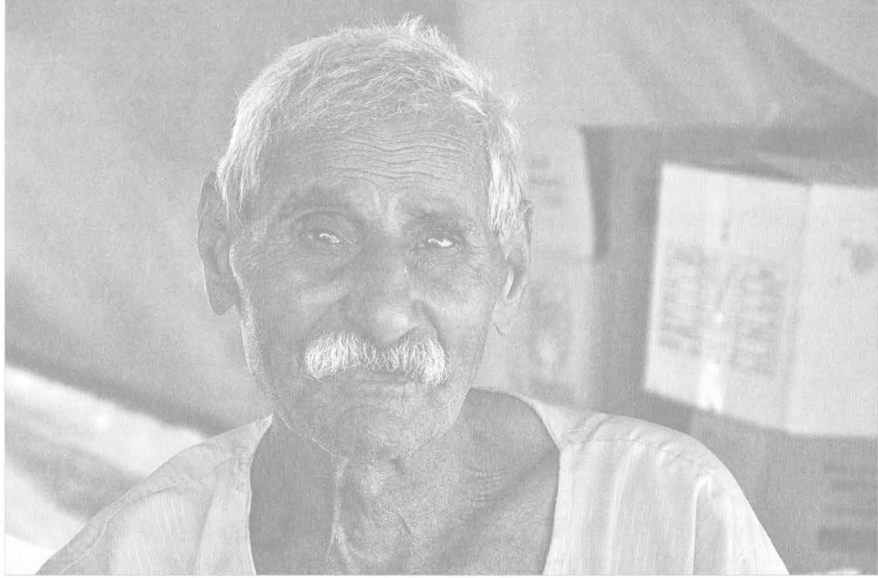

Ezidiler IŞİD saldırılarıyla bir kez daha sürgünü yaşadı.

di tilki oldunuz,” dedim. “Baba kendini kurtar, dağa çık,” deyip gittiler. Dereye ulaştığımızda DAİŞ’i (IŞİD) destekleyen Sünniler bize ateş açtı. Aralarında hem Arap hem Kürtler vardı. Birçok kişi öldü derenin dibinde, eşim de orada hayatını kaybetti, yorgunluğa dayanamadı. Bir saatlik bir yürüyüşten sonra öldü. Dağın başındaki Çelmera’ya üç günde ulaştık. Susuz kaldık. Çocuklar ölmesin diye idrar içirenler oldu. Biz dağa ulaştığımızda birileri yardıma geldi, onların YPG ya da PKK olduklarını bilmiyorduk. Sonra helikopterlerden yardım geldi. YPG araba getirdi, bizi buraya taşıdı.

Eşi Havle Berkat ile kampa yerleşen Rızgu Süleyman’ın acısı daha büyüktü:

Musul düştükten sonra tahmin ediyorduk. Girzerik-Şengal arası 15 dakikalık yol. Peşmerge kimsenin çıkmasına için vermedi. Bu arada kendileri kaçtı. Öncesinde köyde olanlar silahlanmıştı. Orduda asker olanlar da köye gelmişti. Talabani’nin Peşmergeleri savaştı, bazıları şehit düştü, onlar yerlerini bırakmadı, Barzani Peşmergeleri savaşmadan kaçtı. 2,5 yaşında çocuğum vardı. Saat 7’de çıktık. Çocuğu kucağımda taşıyordum. Kucağımdayken çocuğum doçka mermisiyle vuruldu. Çocuğu delip geçti, beni de yaraladı. Şengal’e vardığımızda kimse yoktu. Hastaneye bile ulaşamadık. Çocuğu orada, ziyarete defnettik. Dağa üç günde ulaştık. Yüzlerce çocuk ve kadını taşların altına gömdük. Var olan suyu çocuklara verdik. Sekiz gün dağda kaldık. İlk önce YPG’yi gördük.

Derik kampına sığınan Ezidiler.

Dağın bağrında taşların altına gömülen cesetler, kaçırılıp köle pazarlarına sürülen kızlar, susuzluktan ölmesinler diye idrar içirilen çocuklar... Ezidi acısının 21. yüzyıl versiyonu buydu! Tarihin tozlu raflarından süzülen hikâyeler değil gözlerimizle gördüğümüz ya da canlı olarak ekranlarınıza yansıyan dramlardı. Ezidi acısı yüreğimde öylece asılı kaldı!

Semelka sınır kapısına vardığımızda yolcular için yapılmış çardağın direkleri yükselen nehir sularının altında kalmıştı.

Dicle'nin üzerinden demir salla Güney Kürdistan tarafına geçtikten sonra yolun solunda Ezidiler için kurulmuş bir kamptaki hikâyeler de Derik'tekinden farklı değildi.

KOBANİ'DE DİRENİŞ: BİR EV, BİR CAN, BİR NAMUS!

İŞİD, Kobani'nin köylerini ele geçirip merkezini düşürmek için saldırılarını sürdürürken Erdoğan, "Kobani düştü düşecek," diye müjdeyi verdi!⁶ Bu sözleriyle İstanbul'dan Diyarbakır'a birçok kentte Kobani'ye destek için düzenlenen gösterileri tetikledi. 6-8 Ekim 2014'te yaşanan şiddet olaylarında 46 kişi yaşamını yitirdi. Erdoğan'ın bu çıkışından hemen önce Salih Müslim, Ankara'ya davet edilerek kanton sistemiyle inşa edilen özerklikten vazgeçilmesi, PYD'nin Esad yönetimiyle ilişkilerini kesmesi ve ÖSO'ya katılması talebi

6 "Erdoğan: Şu an Kobani düştü düşüyor", *Cumhuriyet*, 07.10.2014.

yinelenildi. Aynı talepler 27 Temmuz 2013'teki görüşmede de dile getirilmişti.

Salih Müslim de IŞİD'e karşı silah istedi. 3 Ekim 2014'teki görüşmenin detayları kısmen İmralı tutanaklarına yansdı. 27 Şubat 2015'te İmralı'da Öcalan'la yapılan görüşmede MIT yetkilisi, Salih Müslim'in şu talepleri dile getirdiğini aktarıyordu:

- Türkiye Cezire ile Afrin arasında koridor açılmasına yardımcı olsun.
- Lojistik destek sağlansın.
- Kobani ile Cezire arasında koridor açılsın.
- Şenyurt-Dirbesiye kapısı açılsın.
- STK'lara kolaylık sağlansın.
- Acilen 100 jeneratör temin edilsin.⁷

PYD Türkiye'nin üç şartına karşı çıktığı için bu diyalog zemini işe yaramadı.

Erdoğan, konuşmalarında sıklıkla IŞİD'den yana tercihini açık ederken PYD ve YPG'yi PKK'ye; PKK'yi de IŞİD'e eşitliyordu. “Komşuyuz, akrabayız, bakmayın bizi ayıran tren raylarına,” deyip elini uzatan herkesi ise düşman olarak belliyordu. Amaç iğreti bir toplumsal mühendislik hamlesiyle halkı Kobani'ye bigane bırakmak, trajediyi ötekileştirmek, Rojava'nın kendi kendini yönetme serüvenini başarısız kılmak ve Türkiye'de barış sürecinde Kürtlerin elini zayıflatmaktı.

Sonra öfkeyi yatıştırmak için Kobani'ye koridor açıldığı, evlerini terk etmek zorunda kalan Kürtlere kucak açıldığı ve IŞİD'in saldırdığı kentte sivil kalmadığı, teröristin teröristle savaştığı propagandası yapıldı.

AKP Genel Başkan Yardımcısı Beşir Atalay diyordu ki; “Şu anda Kobani'de PYD militanları dışında kimse kalmamıştır. Hepsi Türkiye'ye gelmiştir.”⁸

Yani infiale gerek yoktu; orada ölecek sivil kalmamıştı! Halbuki Kobani'de kendi topraklarını, evlerini, canlarını ve namuslarını korumak için kadınıyla erkeğiyle, genciyle yaşlısıyla direnen insanlar vardı.

AKP Genel Başkan Yardımcısı Yasin Aktay'ın BBC'ye dediği şeydu:

Kobani'de ne oluyor ki? Tüm siviller halihazırda Türkiye'de. Türkiye tüm sivilleri kurtardı. Şu anda Kobani'de iki terörist örgüt arasında savaş var. Türkiye'de ya da başka yerdeki bazı PKK'lıların feryat ettiği gibi Kobani'de bir trajedi yok. Asıl trajedi Suriye'de... Kobani'de 1.000'den az insan öldürüldü. Ama Suriye'de 300.000 insan öldürüldü. Hangisi daha önemli?⁹

Bir nevi deniliyordu ki “Esad'a karşı Suriye devrimi uğruna ölenlerin ahını tutmadıysanız Kürt'ün yasını da tutmayın!” Hükümetin mantığı buydu.

7 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 418.

8 “Kobani'de PYD militanları dışında kimse kalmadı”, Anadolu Ajansı, 10.10.2014.

9 “Aktay: Kobani'de gerçek bir trajedi yok, iki terörist örgüt savaşıyor”, BBC, 10.10.2014.

Peki, Kobani'de kim kiminle savaşıyor, kim kimi savunuyordu?

Kobani Kantonu Dış İlişkiler Bakan Yardımcısı Idris Nassan'a sordum: "Kobani'de ne kadar sivil kaldı?"

"Bana rakam sorma çünkü yanılıcı olur," diye söze başladı, dürüstçe. Dedim ki; "Kenti terk etmeyen çok sivil var. Binlerce kişi de Türkiye sınırı ile Kobani arasındaki ara bölgede bekliyor. Çocukları YPG'de savaşa katılan bazı aileler evlerini terk etmedi. Kentten ayrılamayacak durumda olanlar var. Ayrıca sınır bölgesinde kalıp hayvanlarını beslemek için belli aralıklarla evlerine dönen insanlar var. Kentin yüzde 25'i IŞID'in kontrolünde ama bir yandan da hayat devam ediyor. Yönetim birimleri önemli ölçüde faaliyetlerini sürdürüyor. Sadece Asayiş'in binası IŞID'in eline geçti, diğer tüm kamu binaları aktif."

Hemen öncesinde BM Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura "Çoğunluğu yaşlı olan 500-700 kişi hâlâ Kobani'de. 10.000 ila 13.000 kişi Türkiye ile Suriye arasındaki sınır bölgesinde," demişti.

Peki, YPG ile birlikte savaşan başka grup yok muydu? YPG'nin ortak savunma için ÖSO bileşenleriyle kurduğu Fırat Volkanı dağıldı mı?

Nassan, Kobani'de YPG ile aynı safta yer alan grupları sıraladı:

Suvvar el Rakka (Rakka Devrimcileri), Suvvar Umna'a el Rakka, Cephet el Akrad, Şems el Şimal, Ahrar el Suriye ve Sukur el Sefira.

Nassan, PYD'nin hep parmakla gösterilmesini ve afişe edilmesini de eleştirdi:

PYD her şey değil. PYD, bölgenin en güçlü partisi ama Kobani yönetimine katılan partilerden sadece biri. Başka partilerin de varlığını dikkate almanız gerekiyor. Mesela ben Suriye Kürt Demokrat Partisi'ndenim.

Bu kez Kobanili gazeteci Barzan Iso'yu aradım. Aynı soruları ona da sordum. Bazen bir gazeteci, bazen Kobani Kantonu Savunma Bakan Yardımcısı Öcalan Iso'nun kardeşi, bazen sıradan bir Kobanili olarak yanıt verdi:

Kobani'nin 396 köyünde sadece evlerini terk edemeyen yaşlılar ve sakatlar kaldı. Onların başına ne geldiğini bilmiyoruz. Kalan siviller yaklaşık 2.000-3.000 kişi.

Ve devam etti:

İnsanlar IŞID'in grad füzeleriyle düzenlediği ilk saldırıların ardından Suruç'a geldiğinde çok kötü koşullarla karşılaştı. Ben Suruç'ta 40 kişinin bir dükkânda kaldığını kendi gözlerimle gördüm. Bunlara en yakın tuvalet 500 metre ötedeydi. Parkta, caddelerde, camilerde yatıp kalkanlar oldu. "Böyle yaşayacağıma gidip öleyim," diyenler Kobani'ye geri döndü. Mesela ahırda yatmak

zorunda kalan bir doktor vardı, o da döndü. Kendi ailemden örnek vereyim: Annem ve babamı zorla çıkarttım ama kardeşimi ikna edemedim. Kardeşim yanında bir kız çocuğunun mayına basıp parçalanması üzerine geri döndü. Ağabeyimin durumunu biliyorsun, o cephede. İki amcam orada. Sekiz çocuk babası dayım ailesini gönderdi ama kendisi hâlâ orada. Bunların hepsi sivil. YPG saflarında çocukları olan aileler de onları bırakıp gidemiyor. Sivil yöneticilerin büyük kısmı da Kobani'de.

YPG'ye omuz veren gruplar da vardı: Cepheth el Akrad 200, Suvvar el Rakka 100, diğerleri daha az sayıda savaşçıyla Kobani'de IŞİD'in karşısındaydı.

Rakka'nın düşüşünün ardından Kobani'ye kaymış olan Suvvar el Rakka'nın komutanı Ebu Seyf, *NOW Lebanon*'a demecinde başlangıçta YPG ile birlikte savaşa katılan 1.250 savaşçılar olduğunu ama parasızlık ve silahsızlıktan dolayı örgüt üyelerinin Türkiye'ye geçtiğini ve geride 300 savaşçının kaldığını anlattı. Seyf daha önce YPG'ye karşı savaştıklarını ama ortak düşman IŞİD'e karşı saf değiştirdiklerini, Kobani'ye kalkan olurken aslında Suriye toprağını savunduklarını da belirtti:

Gönderilen silahlar günün sonunda PYD'nin işine yarayacak diye Türkler buna karşı çıkıyor. Biz Rakka'dayken Türkiye'den yardım görüyorduk. Kürtler de Suriyeli, kendi toprakları, kadınları ve çocukları için savaşıyorlar. Burada suç işliyor değiliz.

Kobani direnirken Staffan de Mistura'nın bir de ikazı vardı: "Srebrenitsa'yı hatırlayın. Asla unutamıyoruz. Ve belki bunun için kendimizi asla affetmeyeceğiz."¹⁰

KOBANİ: KÜRTLER ARASINDA DÜŞMANLIKTAN DOSTLUĞA YENİ BİR YOL

Kobani'ye yönelik IŞİD saldırıları Kürt cephesinde siyasi iklimi de etkiledi. Kobani bir yanıla Kürt'ün Kürt'le imtihanına dönüştü. Rojava-Başur yani Batı ve Güney Kürdistan hattında önemli gelişmeler yaşanıyordu.

Son iki senede Kürtler arasında ciddi restleşmeler oldu; bir tarafta Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani ve onun desteklediği Suriye Kürt Ulusal Konseyi (ENKS), diğer tarafta PYD dahil Rojava'daki özerklik hareketinde yer alan örgütlerin çatı kuruluşu TEV-DEM. İş Rojava'ya ambargo dayatılmasına kadar vardı.

IŞİD'in Kobani kuşatmasıyla farklı bir sayfa açıldı: Güney Kürdistan Parla-

10 "U.N. envoy calls on Turkey to prevent Srebrenica-style massacre in Kobani", *Reuters*, 10.10.2014.

mentosunu 15 Ekim 2014'te 10 saatlik tartışmanın ardından Rojava'nın tanınması ve her türlü yardımın yapılmasını öngören bir tasarımı kabul etti. Oturumda vekiller, karar resmi gazetede yayımlanır yayımlanmaz Rojava'ya silah gönderilmesi gerektiğini vurguladı. (Daha önce Kobani namına silahlar Cezire Kantonu'na gönderildi.) Tasarı Rojava'daki özerkliği reddeden Barzani ve ENKS üzerindeki baskıyı da artırmış oldu. Güneydeki hava zaten Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Goran Hareketi'nin bastırmasıyla Rojava lehine döndü. Şengal'den sonra Erbil'e dayanan IŞİD'e karşı YPG ve HPG'nin Peşmerge'ye omuz vermesi de Rojava'ya karşı PKK nedeniyle konulan rezervlerin daha fazla masada tutulmasını zorlaştırdı.

Parlamentodaki oturuma paralel olarak Dohuk'ta Barzani'nin evsahipliğinde PYD Eşbaşkanı Salih Müslim, TEV-DEM'den Aldar Halil ve ENKS temsilcileri düşmanlıkları bitirmek üzere masaya oturdu.

Toplantıda Kobani'ye yapılacak yardımların yanı sıra ENKS'nin üç kantonlu Rojava özerk yönetimine katılmasını temin için ortak bir komite kuruldu. ENKS ve TEV-DEM'den üçer temsilcinin yer aldığı komite bir çözüm planı ortaya koyacaktı. Hedef buydu. Barzani'nin "Artık ayrılık istemiyorum, anlaşmadan masadan kalkmayın," dediği aktarıldı. Son gelişmeleri de TEV-DEM yönetim kurulu üyesi Dr. Nasır Hacı Mansur'a sordum. İki tarafın yaklaşımları ve tercihleri arasındaki farklılıklar şöyleydi:

– ENKS'ye bağlı partiler genelde Rojava'da Güney Kürdistan'daki gibi federatif bir yapıdan yanaydı. Öcalan'ın yol haritasını izleyen TEV-DEM'in tercihi ise demokratik özerklikti.

– ENKS, halihazırda 14 partinin katıldığı kanton yönetimlerinde yüzde 50 pay istiyordu. 11 Temmuz 2012'de Erbil Anlaşması çerçevesinde oluşturulan Kürt Yüksek Konseyi ile böyle bir paylaşım öngörülmüştü. Ama Erbil Anlaşması yürümedi. TEV-DEM ise ENKS'ye iki seçenek sundu: 'Gücünüz oranında gelin yönetime katılın. İlla da muhalefette kalmak istiyorsanız önce özerk yönetimi tanıyın.'

– ENKS yine KDP ile KYB'nin ayrı ayrı Peşmerge gücüne sahip olduğu Güney Kürdistan'daki gibi Rojava'da YPG'ye paralel kendi silahlı gücüne izin verilmesini şart koşuyordu. TEV-DEM ise YPG'nin tek güç olarak kalmasını ve diğer partilerin söz sahibi olacağı bir askeri konsey oluşturulmasını öneriyordu. Ancak YPG başka halkların da katılımıyla büyük bir güce dönüşünce ENKS tutumunu değiştirmek zorunda kaldı. ENKS bu kez katılım için PKK'nin Suriye'deki silahlı kolu olduğu gerekçesiyle YPG'nin isminin "Kürdistan Koruma Birlikleri" olarak değiştirilmesini şart koştu. Daha önce isim değiştirmeye itiraz etmeyen TEV-DEM ise artık YPG'nin hem Rojava hem uluslararası alanda kabul gördüğünü belirtip buna karşı çıkıyordu.

Barzani, Dohuk yakınlarında ENKS'ye tahsis ettiği askeri eğitim kampını

da eğitilenleri Rojava'ya bir türlü göndermiyordu. ENKS "5.000 silahlı gücümüz var," derken Hacı Mansur kamptakilerin sayısının 500'ü aşmadığını söyledi. Peşmerge Komutanlığı ise eğitilen 3.000 kişiden bahsediyordu. Araplar, Süryaniler, Ermeniler ve Çeçenlerin de katıldığı YPG'nin savaşçı sayısı ise 45.000'i aşmıştı.

Rojava'yı savunanlar bu bölgenin geleceğindeki yerlerini sağlama alırken dışarıda kalanlar için artık tren kaçıyordu. Dohuk toplantısı bu trene binmek için önemli bir fırsattı. Dışarıda kaldıkları sürece Rojava ile aralarındaki mesafe uzuyordu. Böylesi bir katılım PYD'nin de uluslararası alanda kabul edilebilirlik kapasitesini artırabilirdi. Bu katılım 'Rojava bir Öcalan cumhuriyeti' algısını da değiştirebilirdi. Ama Erbil Anlaşması gibi Dohuk toplantısının sonuçları da masada kaldı.

KÜRTLER "BIJİ OBAMA" DERKEN...

NATO'nun iki önemli müttefiki ABD ile Türkiye arasında Kobani nedeniyle yaşanan gel-gitler, Kürtlere "Biji Obama" dedirten bir gelişmeyle farklı bir boyut kazandı. Türk siyasetinin yönetmekte ziyadesiyle zorlandığı Kobani etrafındaki krizde son sahne hayli trajikti: Başbakan Ahmet Davutoğlu silah ve insani yardımlar için koridor açılmasını isteyen Kürtlere kulak vermekten yanaymış görüntüsü verirken Cumhurbaşkanı Erdoğan, PYD ve YPG'yi terörist ilan ederek Kürtleri sarsan açıklamalarını sürdürdü. Bu iyi polis-kötü polis klişesini aşan bir durumdu. Zira bu zembereğin sıkışma ve gerilme noktalarında Erdoğan ve Davutoğlu değil ABD ve Türkiye vardı.

Erdoğan 18 Ekim 2014'te Afganistan dönüşünde uçağına aldığı gazetecilere dozu yüksek sözler sarf etti:

Son günlerde bir şeyler dolaşmaya başladı. Nedir o? PYD'ye silah desteği vermek ve PYD'ye verilecek silah desteğiyle IŞID'e karşı burada bir cephe oluşturmak. Tamam da PYD şu anda bizim için PKK ile eşitir, o da bir terör örgütüdür. Bir terör örgütüne kalkıp da NATO'da beraber olduğumuz Amerika'nın böyle bir desteği çok yanlış olur, böyle bir şeye de biz "evet" diyemeyiz.¹¹

Erdoğan açısından durum bu kadar netti: 'PYD bir terör örgütüydü ve böyle bir örgüte asla silah verilemezdi.' Erdoğan, kısa bir süre öncesine kadar Ankara ve İstanbul'da birkaç kez temaslarda bulunan PYD'nin Eşbaşkanı Salih Müslim sanki Türk makamları tarafından muhatap alınmamış gibi yapıyordu.¹²

11 "Erdoğan: PYD bizim için PKK ile eşitir," DHA, 19.10.2014.

12 <http://www.imctv.com.tr/muslim-ankarada-yaptigi-gorusmenin-detaylarini-imc-tvye-anlatti/>

ABD'nin yaklaşımında ise tersi gelişmeler yaşanıyordu. 12 Ekim 2014'te Paris'te ABD'nin Suriye Özel Temsilcisi Daniel Rubinstein'le görüşen Salih Müslim, 18 Ekim'de de Dohuk'ta ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Yardımcısı Tony Blinken başkanlığında bir heyetle buluştu.¹³ Salih Müslim, IŞİD ile Kobani'nin ötesinde de savaşmayı kabul ettiklerini söyledi.¹⁴ Sahada IŞİD ile savaşacak kara gücü arayan ABD için bu önemli bir taahhüttü.

Erdoğan, ABD'nin tutumundaki bu değişimle 19 Ekim'de uçağı İstanbul'a indikten 20 dakika sonra, yani Türkiye saatiyle 01.40'ta Başkan Barack Obama'dan gelen telefonla net olarak yüzleşti. Erdoğan'ın basın danışmanı görüşme hakkında "Erdoğan ve Obama, IŞİD'e karşı ortak mücadeleyi güçlendirmek için yakın işbirliği yapmayı sürdürme konusunda mutabık kaldılar" açıklamasını geçti.¹⁵ Ancak Obama, Erdoğan'ı Kobani'ye silah yardımı konusunda bilgilendirmişti.

Bu görüşmenin ardından şafak vakti üç adet Amerikan C-13 kargo uçağı Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin temin ettiği silah, mühimmat ve tıbbi malzemeleri 27 deste şeklinde Kobani'nin batısına paraşütlerle bıraktı. ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı (CENTCOM) 20 Ekim'de operasyonu teyit etti.¹⁶

Türkiye'nin inadı bir başka noktada daha kırıldı: CENTCOM'un sevkiyatın yapıldığına dair açıklamasından birkaç saat sonra Rudaw televizyonu Türkiye'nin, Mesud Barzani'nin Kobani'ye Peşmerge gücü göndermek için koridor açılması talebine onay verdiğini duyurdu. Birkaç saat sonra Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'ndan "Peşmerge güçlerinin Kobani'ye geçişine destek için yardımcı oluyoruz," açıklaması geldi.¹⁷

Çavuşoğlu'nun açıklamasını ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin "Kobani'de IŞİD'le çatışanlara sırtımızı dönmek sorumsuzluk olurdu" sözleri takip etti.¹⁸ Kerry bu sözleriyle 'sorumsuz' da tarif ediyordu: Türkiye.

ABD Dışişleri Sözcü Yardımcısı Marie Harf, Erdoğan'ın PYD'yi IŞİD'le özdeşleştiren sözlerini hatırlatan muhabire "Birleşik Devletler kanunlarına göre PYD, PKK'den farklı bir grup, aynı değiller," yanıtını verdi.¹⁹

Bu restleşmenin temelinde iki şey yatıyordu: Birincisi Türkiye'nin PKK ile bağlantılı oldukları gerekçesiyle Kobanili Kürtlerin desteklenmemesi yönündeki rezerviydi. İkincisi AKP yönetiminin IŞİD'e karşı uluslararası koa-

13 Mahmut Oral, "Dohuk'ta ABD ile PYD arasında gizli zirve", *Cumhuriyet*, 17.10.2014.

14 "U.S. airdrops weapons and supplies to besieged Syrian Kurds in Kobani" *WSJ*, 20.10.2014.

15 "Erdoğan, Obama ile görüştü", *Milliyet*, 19.10.2014.

16 "US drops arms and aid to Kurds battling IS", *BBC*, 20.10.2014.

17 "Türkiye Peşmerge'nin Kobani'ye geçişine yardım edecek", *BBC Türkçe*, 20 Ekim 2014.

18 "Kerry: It would be 'irresponsible' not to aid the Kurds against ISIS", *Associated Press*, 20.10.2014.

19 www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2014/10/233166.htm

lasyonun hedefinin Esad rejimini kapsayacak şekilde genişletmesi şartıydı. Ancak gelişmeler Türkiye'nin şartlarını daha fazla masada tutmasını mümkün kılmıyordu.

Türkiye'yi geri adıma iten neydi? Hükümet dört koldan baskı altındaydı: – *Müttefikle restleşme*: Amerikan yönetimi IŞID'e karşı mücadelede Türkiye'den bölgesel ağırlığına oranla kayda değer bir katkı bekliyordu. AKP yönetimi ise 'PYD eşittir PKK' ya da 'PKK eşittir IŞID' şeklinde kurduğu denklemlerle ipe un seriyordu. ABD, Erdoğan'ın terör örgütü olarak etiketlediği YPG ile sahada operasyonel koordinasyona giderek NATO'daki kritik müttefikini açığa düşürmüştü.

YPG Komutanı Polat Can, uluslararası koalisyonla işbirliği yaptıklarını ve koordinasyon için ortak komuta merkezinde YPG temsilcisinin bulunduğunu açıkladı.²⁰ Bu da Türkiye siyasetinde şok etkisi yaptı. Bu gelişme, Türkiye'nin 'PYD/YPG eşittir PKK' söylemiyle gidişatı değiştiremeyeceğini bir kez daha gösterdi.

– *Uluslararası algıdan kaynaklanan sıkışıklık*: Türkiye'nin IŞID'i desteklediğine dair uluslararası kamuoyunda oluşan kanaat AKP yönetiminin Kobani konusundaki tutumu yüzünden giderek güçlendi. Bu algıdan kurtulmak amacıyla hükümet, Erdoğan'ın sert retorikğine rağmen Kobani'ye yardım edildiği görüntüsü vermek istedi. Erdoğan'ın sert söylemi de 2015 seçimlerinde Kürt fobisinin çok güçlü olduğu milliyetçi kesime oynamasına bağlanıyordu.

– *İç barış tehlikesi*: Türkiye'deki barış sürecinin kaderini Kobani'ye bağlayan Kürtler psikolojik bir kopuş yaşadı. 6-7 Ekim 2014 olayları, Rojava'daki yangının Türkiye sokaklarını nasıl yapabileceğini gösterdi. Hükümet kendi Kürtlerini de teskin etmek zorundaydı. Bunu Kürtlerin Rojava'daki kazanımlarını IŞID eliyle yok ederek, Suruç'ta sınıra dizdiği onlarca tankla Kobani'nin düşüşünü seyrederek,²¹ Kobani'den gelen 273 kişiyi YPG'li diye gözetim altında tutarak²² ve Barzani'nin koridor açılması talebine direnerek yapamazdı. Burada belki temelde çok büyük farklılık yaratmayan ama algı değişikliğine yol açabilecek bazı sembolik adımlara gerek duyuldu. Koridor da bunlardan biriydi. Ki PKK de barış sürecinin selametini koridor açılmasına bağlamıştı.

– *Kürt'e karşı Kürt kartının çaresizliği*: Türkiye 2012'den beri Rojava'lı Kürtleri baskılamak için Barzani yönetiminin etkisini kullandı. Ancak Kürt'e karşı Kürt kartı giderek etkisini yitirdi. Çünkü Barzani de Şengal başta ol-

20 Mutlu Çiviroğlu, "Polat Can: Koalisyonun komuta merkezinde temsilcimiz var", *Radikal*, 14.10.2014.

21 "Sınırdaki alarm", *El Cezire*, 06.10.2014.

22 İdris Emen, "63 Kobanili sınırışı edildi, 149'u gözaltında", *Radikal*, 14.10.2014.

mak üzere Kürt bölgelerinde Peşmerge'nin IŞİD'e karşı acziyeti, buna karşı rakip güç olarak görülen PKK ve YPG'nin direnişi ve Kobani'nin 'Kürtlerin Stalingradı'na dönüşmesi nedeniyle çok büyük baskı altındaydı.

15 Ekim'de Dohuk'taki Kürtler arası toplantıya paralel olarak Kürdistan Parlamentosu'nun Rojava'ya her türlü yardımın yapılması kararı, Barzani'yi eski düşmanlıkları bir kenara bırakmaya zorlamıştı. Türkiye'nin IŞİD'i desteklediğine inanan Suriyeli Kürtleri kaybeden Ankara'nın, stratejik müttefik hizasına getirdiği Iraklı Kürtleri de kaybedebileceği psikolojik bir ortam oluştu. Şengal'in düşüşüyle büyük prestij kaybeden Barzani'nin, IŞİD'e karşı Güney Kürdistan'ın yardımına giden YPG'nin destek talebine bigane kalması siyaseten intihar olacağı için Ankara'ya daha fazla kulak vermesi zorlaştı. Özetle ABD'nin Türkiye'yi açığa düşüren adımları, uluslararası kamuoyunda katınerleşen 'Türkiye IŞİD'i destekliyor' algısı ve 'TSK sınıra yığıldığı tanklarla Kobani'nin düşüşünü izliyor' görüntüsü, Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ni kaybetme ihtimali, içeride barış sürecinin tehlikeye girmesi ve Kürtlerin psikolojik kopuşu büyük bir baskı yarattı. Hükümetteki zızzakların nedeni buydu.

4 Şubat 2015'te İmralı'da Öcalan'la HDP heyeti arasındaki görüşmede, Türkiye'nin Rojava'ya heyet gönderdiğini de öğrenecektik. İmralı notlarına göre adaya gelmeden önce Kandil'e giden HDP heyeti ile KCK arasındaki görüşmeye Kobani'den Şahin Cilo da katıldı. Cilo, Türkiye'den gelen heyetin henüz IŞİD'in kuşatması altında olduğu sırada Kobani'ye koridor, Afrin'e de kapı açma sözü verdiğini ama sözlerin tutulmadığını söyledi.²³ Bu görüşmede Öcalan hükümet güçlerinin Haseke'de YPG güçlerine yönelik son saldırısının arkasında İran'ın olduğunu savunurken Kürt hareketine tavsiyesi şuydu:

Hem savaşa hem de barışa hazırlanın.²⁴

Öcalan, 14 Ekim 2013'teki görüşmede ise İran'ın Kandil ve PYD ile ilişki içinde olduğunu not ediyordu.²⁵

Öcalan ayrıca YPG ile birlikte hareket eden Burkan el Fırat gücüne Türkmenlerin de alınmasını önerirken Ortadoğu'da Kürtler, Araplar, Türkmenler ve Çerkesleri birleştiren modelin Demokratik Suriye Konfederasyonu olacağını belirtiyordu.²⁶

Öcalan'ın Türkiye'ye de bir eleştirisi vardı. Nedeni Türkiye'nin Kobani'deki tutumuyla ABD'ye alan açması ve Kürtlere "Biji Obama" dedirtmesiydi. Öcalan 27 Şubat 2015'te şunları söylüyordu:

23 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 397

24 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 399.

25 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 152.

26 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 412.

Türklerden rol çalma, Kürtlerin kurtarıcısı olma durumu var. Türkiye'nin yaptıklarına halk haklı olarak tepki gösterdi. Son aşamada koalisyon uçakları devreye girdi. Yani filmin kötü karakterini, Erol Taş karakterini Türk oynadı. İyi karakter ise kovboy oldu.²⁷

KOBANİ'DEN BİR MEKTUP! 93 YIL ÖNCE, 93 YIL SONRA

Türkiye'nin Kobani bunalımı derinleşirken Kobani Kantonu Eşbaşkanı Enver Müslim, 20 Ekim 2014'teki Akil İnsanlar toplantısında 78'liler Derneği Başkanı Celalettin Can aracılığıyla Başbakan Ahmet Davutoğlu'na bir mesaj iletti. Can'ın benimle de paylaştığı mektup "Kobani'den saygıyla, sevgiyle selamlıyorum" diye başlıyor ve garanti veriyordu:

Türkiye için risk faktörü değiliz. Türkiye ile de barış içerisinde yaşamak istiyoruz.

Bu hep tekrarlanan ve de tutulan bir sözdü...

Enver Müslim sadece Rojava'nın isteklerini sıralıyordu:

– Kobani'ye açılan Mürşitpınar Sınır Kapısı normal gümrük kapısı haline getirilsin. Hem ticari mallar hem insani yardımlar hem de insanlar rahat geçsin.

– Saldırıları karşısında bir insani yardım koridoru açılsın.

– Kobani'nin kazanımlarını kolay elde etmedik, kolay da bırakmayacağız.

Tanınmak istiyoruz.²⁸

– Nusaybin ve Kızıltepe-Şenyurt (askeri) kapıları yardım ve insan geçişleri için açılsın. Bu kapılardan hasta, yaralı ve heyetlerin geçişine izin verilmiyor. Şenyurt'tan sadece TC kimliği olanlar içeri alınıyor.²⁹

– Afrin'den zeytinyağının satışı için transit yola ihtiyaç var. En yakın kapı ÖSO'nun kontrolündeki Öncüpınar kapısından bu sağlanabilir.

Talepler bunlardı.

Özetle 1921'de "Bizi neden Fransızlara bıraktınız, neden kardeşi kardeşten ayırdınız?" diye Ankara'ya kahır dolu bir mektup yazan Kürtlerin torunlarından yeni bir mektup gelmişti. Kürtleri kazanmak zor değildi. Bu talepler ÖSO ya da İslami Cephe'nin diğer sınırlardan yararlandığı kolaylıklardan fazlası da değildi. İstenenler komşuluk için, güvenli sınırlar için, barış için, insanlık için çok değildi.

27 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 423.

28 Türkiye, Rojava'ya yardım için Kürtlerin elde ettiği kazanımların çöpe atılması şartını koşuyordu.

29 Şenyurt, Cezire Kantonu'na bağlı Dirbesiye'nin karşısında yer alıyor.

NE AYN'I GÖRDÜM NE ARAB'İ! BIRAKIN KOBANİ KALSIN!

Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, “Kobani’de artık sivil kalmadı. Orada 2.000 PYD’li, IŞID’le savaşıyor. İkisi de terörist” repliğine bir de “Aslında, adı üzerinde, Ayn el Arab’tır” sözünü ekledi. Bir halk yaşadığı yeri nasıl isimlendiriyorsa esas olan odur. Erdoğan’ın cümlesindeki gizli önerme; ‘Kürtler oraya Kobani demiş olabilirler ama orası aslen Kürt değil Arap’tır. Savunmanıza da gerek yok yırtınmanıza da.’

Ortak kanaat isminin bir Osmanlı projesi olan Berlin-Bağdat Demiryolu’nu inşa eden Alman şirketine atfen Almanca ‘şirket’ anlamındaki *kompanie*’den geldiği yönünde. İstasyon inşaatı için Suruçlu işçiler çalıştırıldı. İşçiler şantiyeye doğru hareket ederken “*Kompanie*’ye gidiyoruz,” diyordu. Bu, zamanla dile “Kobani” olarak yerleşti. Şirketin adından hareketle bir başka teoriye göre isim “Ko. Bahn”dan (Kompanie Bahn) geliyor. Ancak Berlin-Bağdat Demiryolu’nun yapımında Philipp Holzmann ve Friedrich Krupp gibi şirketler yer aldı. “Bahn” isminin geçtiği günümüzdeki Deutsche Bahn (Alman Demiryolu) ise oldukça yeni bir şirket. İstasyonlar için suya yakın yerler seçiliyordu. Kobani’deki istasyonun olduğu yerde de birkaç pınar yani çeşme vardı. Bunlardan ikisi önemliydi: Kaniya Murşid (Mürşit Pınarı) ve Kaniya Eraban (Arapların Pınarı). ‘Kaniya Murşid’ bugün Suruç’un sınırdaki köyü Mürşitpınar’a da adını veren çeşme. ‘Kaniya Eraban’ ise bölgeden geçen Arapların konakladığı bir çeşme olmasından mütevellit. Bu ismi veren de Kürtler. Burası Arap yerleşim birimi olduğu için değil Araplar uğradığı için verilmiş. Kürtlerin taktığı isim, ‘Kaniya Eraban’ ismi Suriye Arap Cumhuriyeti’nin kurulmasının ardından ‘Ayn el Arab’ (Arap Pınarı) olarak kayıtlara geçirildi. Suriye rejiminin Araplaştırma politikasına uygun bir adım.

Prof. Dr. Kadri Yıldırım’a sorduğumda Ayn el Arab’ı merak edip bölgeye giden ama kurumuş bir çeşme ile karşılaşan Suriyeli şair Dr. Muhammed Mağut’tan şu şiiri aktararak yanıt verdi:

Zeheptü ila Ayn el Arab,
Ve lem ecid lâ aynen ve lâ Araben!

Yani;

“Arap Pınarı’na gittim,
Ne pınar buldum ne Arap!”

Konuştuğum Suriyeli bir yazar, Kobani isminin Almanca *kompanie*’den geldiğine inansa da bir başka teoriyi aktardı:

“Bölgede birbiriyle sürekli çatışma halinde olan Milli Aşireti ile başka bir Kürt aşireti sonunda araziyi paylaşma konusunda anlaşılıyor. Bu anlaşmanın

yapıldığı yer 'Koma Bani' olarak isimlendiriliyor." Kürtçede *koma* "grup", *bani* "çatı-yukarı" anlamına geliyor.

Yıldırım ise bu hikâyeye şu katkıyı yaptı:

İki aşiret arasında sözleşme yapılıyor. Aşiretlerden biri aşağıda, diğeri yukarıda kalıyor. Yukarıda kalana "Koma Bani" (Yukarıdaki Topluluk), aşağıda kalana "Koma Xwari" (Aşağıdaki Topluluk) deniliyor. İsim "Koma Bani"den dönüşerek Kobani halini alıyor. Ancak bu teori çok güçlü değil.

Bölgede öne çıkan üç aşiret Ketik, Şeyhan ve Berazî. En çok Berazî ve Ketik aşireti savaşırdı. Osmanlı sonrası Barazan Ankara, Ketikan Fransızlarla iş tutmuştu. Bu iki aşiret arasında husumet aslında hiç bitmedi. O yüzden aralarında bir anlaşma olduğu tezi çok güçlü. Söylenen o ki Şeyh Said isyan ettiğinde Serê Kanîyê'den Afrin'e kadar uzanan bölgedeki aşiret liderlerine mektup yazarak isyana destek olmalarını istedi ama olumlu yanıt alamadı. Kimileri Kürt ulusalcılığının bu bölgede zayıf kalmasını bu reddiyeyle açıklıyor.

İsmin kaynağından kentin oluşumuna geçerse; orada bizi tarihin trajik kavşaklarından biri bekliyor. Ama ondan önce şunu not edelim: Aramiler ve Asurların medeniyet kurduğu bölgeden bahsediyoruz. Burayla ilgili Halep doğumlu dostum Saad Abdunnur'un düştüğü not şuydu:

Dedem anlatırdı; Lawrence'ın adamları Cerablus ve Kobani civarlarında kazı çalışması yapıp Aramilere ait tarihi eserleri çıkarırmış.

Kadri Yıldırım'a göre de bugünkü Kobani, Arami ve Asurların yerleşim birimleri olarak bilinen Şeran ile Helinc köyleri arasında bulunuyor. Bu bölgede çıkartılan tarihi eserlerin bir kısmı Suriye'de müzelerde muhafaza edilirken bir kısmı Batı'ya kaçırıldı. Şeran, Osmanlı kayıtlarında Aslan Taş olarak geçiyor. Yani değerli taşların çıkarıldığı bir yer. Yıldırım bu konuda şu bilgileri paylaştı:

Orada 100 kadar tarihi levha bulundu. 1883 yılında İstanbul Müzesi Müdürü Hamdi Bey ekip çalışması yaptı. 1928 yılında da Fransız arkeolog Françoise Thureau-Dangin, Şeran'da çalışmalar yürütüyor. Daha sonra bu çalışmalara Fransız arkeolog Augustin Barrois katılıyor. Burada bazalttan yapılmış iki aslan heykeli bulunuyor... Aslan heykelinin çokluğundan dolayı Kürtler buraya Şeran (Aslanlar) demiş.

Bu tarihi geçmişini bir kenara bırakıp modern Kobani'nin oluşumuna baktığımızda Kürtler ile Ermenileri kader birliği ederken görüyoruz. Yıldırım'ın arşiv kayıtlarından yaptığı tespitlere göre, "Kobani'nin temelini 1892'de bazı Kürt ve Ermeni aileleri birlikte attı. Ermeniler yerleşime üç ev ve iki değirmenle başladı. 1915'ten sonra Ermeni yerleşimi arttı ama öncesinde de gelenler vardı."

Zamanla Ermeniler buraya üç kilise inşa etti. Sonraki yıllarda Ermeniler başka yerlere göç ederken geride bıraktıkları binalardan bazıları Kürtler tarafından kullanıldı, bazıları viraneye döndü. Kiliseler de yıkıldı. Bu arada Ermenilerin ardından pınar da kurudu. Hayal kırıklığı yaşayan Suriyeli şairin pınara gidişi Ermenilerin göçünden sonra gerçekleşti.

Demiryolu inşaatının katkısı ise şöyle: Suruç'tan giden demiryolu işçilerinden de bölgeye yerleşenler oldu. Alman şirketi demiryolunda kullandığı siyah taşları IŞİD-YPG arasındaki savaşta sıklıkla duyduğumuz Miştenur tepesinden getiriyordu. Bu tesislerin kalıntıları hâlâ duruyordu.

Trajik kavşak dedik ya, Ermenilerden sonra sıra Kürtlere geldi: 1925'teki Şeyh Said isyanı sırasında kaçan ya da sürülen Kürtlerin sığındığı yerlerden biri Kobani'ydi. İsyanı destek veren Osman Sabri 1930'da Suriye'ye geçtiğinde kendisine Kobanili Kürtler kucak açtı. Bozan Beg ve Mustafa Beg'e misafir olan Osman Sabri'nin Celadet Bedirhan'la yolları burada kesişti.³⁰

İlk dönemlerde Kobani'yi Suruç'tan ayırmak mümkün değildi. Suriye-Türkiye sınırı çizildikten sonra demiryolu hattının üstünde kalan Suruç bölge halkı için hâlâ merkezdi. Fransız işgali sırasında sınırdan kaçak geliş gidişler çoktu ve Ankara bundan rahatsızdı. Ankara'nın şikâyeti üzerine Fransızlar kontrolü sağlamak için Kobani'ye bir istihbarat binası yaptı. Bu bina manda yönetimi sonrası kaymakamlık binası olarak kullanıldı. Kürtler 2012'de kendi bölgelerinde yönetime el koyduğunda bu bina Asayiş'e verildi. Ekim 2014'te IŞİD Kobani'nin doğusuna girdiğinde bu binayı karargâha çevirdi. Kobani'nin mimari açıdan en gözde binası IŞİD'e karşı Amerikan bombardımanının hedefi oldu. Bina Kobanililerin dilinde 'Saray'dı. Kobani'nin sokak planlarını yapanlar da Fransızlardı.

1950'lerde sınırdan geçişleri engellemek için mayınlar döşenince Kobani'nin Suruç'la bağlantısı kesildi. Bu noktadan sonra tam anlamıyla şehir olarak tekâmül etmeye başladı. Bölgede okulun ilk yapıldığı yer Kobani'ydi.

Sonuç olarak bizden kopan ya da koparılan parçalara sığınak olmuş Kobani. Ermeniler gitmiş Kürtler kalmış. Bugün az da olsa aralarında Arap ve Türkmen de var. İsim üzerinden manipülasyon o kadar eğreti duruyordu ki Kobani'yi boğdurma planlarına cila bile olamıyordu. Bizim Kobani'ye dair sözümüz yok ama o kurumuş pınarların bize anlatacağı çok şey vardı! Aslında Kobani'yi Kobani yapan ne ismi ne de etnik kimliği idi. Kobani direnişin simgesi oldu. Yıkılırken dirildi. Tarihe de ninelerin, dedelerin, genç erkek ve kadınların ellerinde silahlarla savunduğu 'direnen kent' olarak geçecektir.

30 Kadri Yıldırım, *Kürt Tarihi ve Coğrafyası 1 - Rojava*, s. 303.

ROJAVA'DAN TÜRKİYE'YE: ALO SİLODA KİM VAR? ASKER DEĞİLSE...

Ekim 2014'te bir yabancı gazeteci dostum, Kobani'de IŞİD ile YPG arasında ki çatışmaların seyredildiği sınır köyünde fotoğraf makinesinin vizöründen izlediği manzarayı bana aktarırken hayli şaşkındı: "TSK'ya ait bir zırhlı araç sınırı geçerek IŞİD militanlarının yanına gitti, 15 dakikadır oradalar."

İkide bir "Bu nasıl olabiliyor?" diye soruyordu. Çok geçmeden benzer bir olayın görüntüleri ekranlara yansıdı. Şaşırtıcı değildi. IŞİD ile bir diyalog zaten vardı. Mesela Suriye'deki Süleyman Şah Türbesi'ne ikmal operasyonları IŞİD ile koordinasyon sayesinde oluyordu. Ancak 29 Ekim 2014'te epey zamandır Rojavalı Kürtlerin dillendirdiği "IŞİD saldırılar için Türkiye topraklarını kullanıyor" suçlamasını haklı çıkartan bir gelişme yaşandı. Bu, 'duymadık, görmedik, işitmedik' oyununun inandırıcılığını hepten yitirdiği bir olaydı.

Türkiye sınırından geçen bomba yüklü bir araç Kürtlerin kontrol ettiği kapının yanında infilak etti, sekiz YPG'li ölürken 28 kişi yaralandı. Ardından sınırın hemen yanındaki Tarım Mahsulleri Ofisi'nin (TMO) siloları IŞİD-YPG çatışmasına sahne oldu.

Şanlıurfa Valiliği "Silolardan IŞİD militanları tarafından Kobani yönüne doğru ateş açıldığı haberleri tamamen absürt olup alanda sürekli TSK'ye ait dört adet zırhlı araç bekletilmektedir" açıklamasını yaptı.³¹ TSK de şunları kaydetti:

IŞİD ile YPG arasında sınır yakınındaki çatışmalardan, yaklaşık 20 YPG'li kaçarak TMO binasına sığınmışlar. YPG'liler orada bulundu ve devlet yetkilileri tarafından geldikleri yere geri gönderildi. Çatışmalar sırasında birkaç IŞİD'li Türkiye topraklarına giriyor. Zırhlı birliklerimiz anında o bölgeye doğru hareket ederken IŞİD militanları Türkiye topraklarından çıktılar. Türkiye topraklarında kaldıkları süre bir dakika otuz dokuz saniye olarak tespit edildi.³²

Peki, hikâyenin Kobani versiyonunda ne vardı? IŞİD militanları sillonun olduğu tarafta tren raylarının geçtiği bölgeden Türkiye topraklarına bomba yüklü bir araç soktu. Yaklaşık 1 km ötedeki Mürşitpınar Sınır Kapısı'na giden araç zincirli demir kapıyı kırdıktan sonra tarafsız bölgeye geçti. İkinci kapıyı da aşan araç ardından Suriye tarafında YPG'nin kontrolündeki kapıya yönelip infilak etti. Sonra bir intihar bombacısı ikinci kapıya doğru yaklaşırken YPG'lilerce öldürüldü. Ardından IŞİD üyeleri mevzilendikleri silodan Kobani tarafına ateş açmaya başladı.

31 "IŞİD sınır kapısına ağır silahlarla saldırıyor", *Milliyet*, 01.12.2014.

32 Uğur Ergan, "TMO silosundakiler IŞİD değil YPG'li", *Hürriyet*, 02.12.2014.

Kobani Kantonu yetkilileri, HDP'liler aracılığıyla "Silodan ateş açılıyor, karşılık vereceğiz. Ateş açanlar asker mi değil mi?" diye sordu. İlgili makam yanıt verdi:

Silolarda asker yok.

Bunun üzerine YPG harekete geçti. Bazı YPG'liler Türkiye tarafına sızdı. Silodaki çatışmalar saatlerce sürdü. HDP'lilerin devreye sokulmasıyla YPG'liler öğleden sonra saat dört sularında Türkiye'den çekildi. Çatışmaya katılan IŞİD üyelerinin sayısı 40-60 civarındaydı. Yaklaşık 12 saatlik bir hikâyede üç sahne vardı: intihar saldırısı, çatışma ve püskürtme. TSK'nin açıklaması daha çok üçüncü sahneyle ilgiliydi. Ama olayın oluş biçimi de Kürtlerin anlatımına göre çok farklıydı.

Türk askeri ile saldırıya geçen IŞİD'çiler arasında 10 metre bile yoktu. Birbir olayın içinde yer alanların tanıklıkları farklı bir hikâyeye anlatıyordu:

Saldırı sırasında aracın önünden geçtiği nöbet kulübesinde duran Kobani Asayiş'i'nden İsmail: "Tahminen sabah saat 5 sularında bombalı araç saldırısı gerçekleşti. Araç hızla sınır kapısından geçtikten sonra infilak etti. Daha sonra bizler toparlanıp sınır kapısına yöneldik. Türkiye'nin akrepleri (zırhlı araç) de oradaydı. DAİŞ (IŞİD) üyeleri onların arasından geliyordu. Orada çeteciler ile aramızda çatışma çıktı. Yaralı bir arkadaşımı bu tarafa getirince, binanın üzerine çıktım ve bir DAİŞ üyesinin o tarafta ağacın üzerinden ateş ettiğini gördüm, ben de ona ateş ettim. Türkiye'nin akrebinin üç defa oraya geldiğini gördüm. İki defa da bu araçlardan birilerinin indığını ve kendilerini yere attığını gördüm."

Kobani Asayiş görevlisi Elif: "Sınır hattındaki Kaniya Kurda bölgesinde o saatlerde mevzideydim. O taraftan çetecilerin gelmesi imkânsızdı. Çünkü yol yok orada. Saat 04.00'dan itibaren Mahser köyünden batıya doğru olan bütün sınır hattında elektrikler kesildi. Mahser'den sonrasında elektrik vardı ama bu tarafta yoktu. Her gün açık olur bu elektrikler. Ama bugün erken kapatıldı. O hatta da bir şey görmedik. Araba Türkiye tarafından geldi."

Patlamada yaralanan Asayiş görevlisi Mihemed Heqî: "Bombalı araç patlatıldığı sırada nöbetteydim. Bize güneyden havan ve 23'lük doçkalarla saldırıyorlardı. Bir ara zincir sesi duydum. Sesin olduğu tarafa baktığımda Türkiye tarafından bir aracın kapıdan geçerek bize doğru geldiğini gördüm. Bizim tarafa geçtikten sonra sokağı döndü ve infilak etti. Türkiye'nin akrepleri de ötede duruyordu. Onların yanından geldi araç. Araç askeri bir araçtı. Yeşil renkliydi. Üzerinde doçka da vardı. Aynı zamanda orada 50'ye yakın DAİŞ/IŞİD üyesi vardı. Sonra zaten silonun üzerine çıkıp kanaslarını kurdular."

Doktor Menav Kitkani: "Araç patladığı sırada nöbet sırasındaydım. Yakınımıza düşen bir havan vardı. Nereye düştü diye bakmaya çalışırken o esna-

da kapıyı geçerek gelen bir araç binamızın arkasında infilak etti. Türkiye'den geldiğini kendi gözlerimle gördüm.”

Silodan kaçmayı başaran IŞİD üyeleri Suruç'un Etmek Köyü'ne gitti.

Yasağa rağmen evlerini kontrol etmeye giden köylülerin ifadelerine göre IŞİD üyeleri Suriye'den köye gelip evlerde kalıyordu.³³ Benim konuştuğum bölgeden bir kaynak da IŞİD üyelerinin Etmek'e sürekli sızdığını söyledi.

Kobani'nin doğusu (silonun olduğu taraf) IŞİD'in, batısı ve kuzeyde kapının olduğu bölge ise YPG'nin kontrolündeydi. Kobanili kaynakların verdiği bilgilere göre saldırı öncesi YPG güneyden IŞİD'e karşı bir hamle başlatmıştı. YPG'nin amacı Miştenur tepesini alarak Kobani'nin doğusundaki IŞİD hâkimiyetine son vermektir. Kapıdan gelen baskınla YPG'nin planının önüne geçilmiş oldu. IŞİD, Kobani'yi kuzeyden çevirmek için her fırsatta kapıyı ele geçirmek üzere hamle yapmaktaydı. Kapı tarafına da havan topu düşmesi nedeniyle bir kilometre mesafedeki karakola çekilen askerler zaman zaman devriye geziyordu. Askerlerin söylediği şeydu:

Kapıyı kameralarla izliyoruz, gerekirse müdahale ederiz.

Daimi olarak asker bulunmadığı için kuzeyden Kobani'ye gelebilecek olası IŞİD baskınlarına karşı Kobani'yle dayanışma sergileyen siviller sınır köylerinde nöbet tutuyordu. Nöbete katılanlardan biri, "Sınır hattında TSK'nin kirpi diye bilinen araçlarla devriye gezdiği yol var. IŞİD'in de bu yoldan kapıya gittiğini sanıyorum," dedi.

Sınırdaki yaşanan bu olay Türkiye ile IŞİD arasındaki karanlık noktaya düşen küçük bir ışıktı.

33 Ahmet Insel, "Mürşitpınar'da ne oluyor?", *Radikal*, 02.12.2014.

Ezidiler: 73. Katliamın Ardından; Şengal'deki İtibar Savaşı

2014 kapanırken Şengal cephesinde Kürtler itibar savaşı veriyordu.

Peşmergeler, olağanüstü kahramanlık sergileyerek IŞİD'e gereken dersi verdi. Bütün nahiyeler kurtarıldı.¹

Bu açıklama, 3 Ağustos 2014'te Şengal'in düşmesi üzerine Ezidilerin IŞİD'den kaçıp sığındıkları Şengal Dağı'nı 21 Aralık 2014'te ziyaret eden Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'ye aitti.

HPG, YJA Star, YPG-YPJ ve YBŞ güçleri tarafından Şengal'in özgürleştirilmesi kutlu olsun.²

Bu açıklama da KCK Yürütme Konseyi Eşbaşkanlığı'ndan.

Birinde PKK ve paralelindeki güçlere, diğesinde ise Peşmerge'ye yer yoktu.

Bir de Barzani'nin yardımıyla oluşturulan ama Suriye'ye geçemeyen "Rojava Peşmergesi" vardı. Onlar adına da Mehmet Reşit adlı Peşmerge, "Biz de varız," dedi: "Rojavalı 300 Peşmerge olarak Sincar'da (Şengal) terör örgütü IŞİD militanlarıyla savaşıyoruz."³

Görünüşte herkes kendi kahramanını alkışlamaktaydı. Halbuki hepsi işin içindeydi; biri az öteki çok, biri ön cephede diğeri cephe gerisinde!

Kürtler bir türlü sağlayamadıkları birlikteliği ilk kez Ezidi vatani yani Ezdixan uğruna sağlamıştı ama birliğe temel olabilecek bu dayanışma da propaganda ve nüfuz savaşına kurban gidiyordu.

1 "Barzani Sincar Dağı'nı ziyaret etti", AA, 21.12.2014.

2 "KCK, Şengal'in özgürleştirilmesini kutladı", ANF, 21.12.2014.

3 "Suriyeli Peşmergeler Şengal cephesinde", AA, 23.12.2014.

İŞİD, yaşlı kadınları öldürüp gençleri köle pazarına götürdü. Bu kadın kaçıp kurtulmayı başardı.

Sahadaki aktörler şunlardı:

- PKK'nin silahlı kanadı HPG, PKK'nin kadın gücü YJA Star.
- Rojava'nın savunma gücü YPG ve kadın kolu YPJ.
- Ezidilerin Şengal'in düşüşünden sonra 5 Ağustos 2014'te PKK'nin yardımıyla kurduğu Şengal Direniş Birlikleri (YBŞ) ve Şengal'in kadın gücü YPJ-Şengal.

– Güney Kürdistan'ın savunma gücü Peşmerge.

Yani hepsi oradaydı. Ayrıca bu savaşın uluslararası ortakları da vardı. Hava desteği de onlardan geliyordu. Barzani'ye göre Peşmergeler, 24 saatte Rabia-Şengal ve Zummar-Şengal yolundan ilerleyerek Şengal Dağı'na ulaştı. Barzani bunu "Tarihi zafer" olarak niteleyip Kürdistan halkını selamladı. Erbil yönetiminin finanse ettiği Rudaw TV'ye göre operasyona 8.000 Peşmerge katıldı ve 1.000 kilometrekareden fazla bir alan özgürleştirildi.⁴

Şengal'deki HPG-YPG-YBŞ bileşenlerini koordine eden KCK Yönetim Kurulu Üyesi Zeki Şengali ile konuştum. Şengal seferberliğinin nasıl başladığı ve nereye vardığına dair Şengali'nin verdiği bilgilerden çıkan tablo şuydu:

- Şengal Dağı'na uzanan koridor İŞİD'in saldırıları nedeniyle üç ay önce kapanmıştı. Orada mahsur kalan 12.000 Ezidi'nin durumu kışın gelmesiyile iyice sıkıntıya girmişti. İş kritik bir noktaya varınca, aralığın ilk haftasın-

4 "Peshmerga inside Shingal, ISIS militants demoralized", RUDAW, 20.12.2014.

da Peşmerge ile birlikte ortak operasyon planlandı. Ne pahasına olursa olsun o koridor açılacak ve kazanılacak zafer Ezidi bayramına hediye edilecekti. (Başka bir kaynağa göre bu planlama bazı olaylar nedeniyle sekteye uğradığında HPG-YPG ve YBŞ tek taraflı harekete geçmek üzere inisiyatif aldı. Bunun üzerine Peşmerge geride kalamadı) Ve harekât 18 Aralık'ta başladı.

– Koridorun açılması için önce IŞID'in Rojava'da yerleştiği Arap köylerinin kurtarılması gerekiyordu. Bu operasyonu yapacak güç YPG'ydi. YPG, Rojava tarafından sınıra kadar dokuz Arap köyünü IŞID'den temizledi.

– Daha sonra HPG ve YBŞ güçleri dağ tarafından harekete geçerek YPG ile birlikte Şengal'in en büyük kazası Hanesor'a bağlı Dahola ve Kuça Cime köylerini ele geçirdi. Şengal'e kadar koridoru açtıktan sonra YPG önemli ölçüde çekilirken HPG ve YBŞ Sinunê'ye yöneldi. Burası da aynı gün yani 19 Aralık'ta ele geçirildi.

– Peşmerge güçleri ise eş zamanlı olarak Ezidilerin kutsal yeri Şerfedin tarafından Sinunê'ye ulaştı. Peşmergeler Sinunê'ye konuşlandıktan sonra HPG ve YBŞ güçleri Hanesor'a yöneldi. 20 Aralık'ta sabaha doğru Hanesor temizlendi.

– 20 Aralık'ta öğleden sonra HPG ve YBŞ Şengal merkezine doğru harekete geçti. Öncesinde yüksek mevzilere Kürt güçler yerleşmişti. HPG ve YBŞ Şengal'in girişinde kentin en yüksek semtini ele geçirdi. İki saat sonra Peşmerge'nin takviye gücü ulaştı. Kentin Berberojk, Suka Serî ve Sîkê mahalleleri Kürt güçlerin eline geçti.

– Kentin güney kısımlarında ağır silahlarla mevzilenmiş olan IŞID ise Tel Afer'den takviye güç getirdi.

– Tank, panzer, Hummer ve havan topu kullanan IŞID'e karşı hava operasyonları da düzenlendi. Hava saldırıları da kara harekâtına eşlik etti. İlk gün IŞID'e ait iki araç ile bir merkez havaya uçuruldu. Ancak hava saldırıları IŞID'in püskürtülmesinde sanıldığı gibi etkili olmadı.

Zeki Şengali “Şu anda Şengal'de ne kadar savaşçı var?” sorusu üzerine “HPG ve YBŞ Şengal merkezinde 300-400 kişiyle savaşıyor. Şengal merkezine giren Peşmerge gücü 40-50 arasındaydı. Daha sonra çekildiler. Dağın eteklerinde de konuşlanan Peşmerge güçleri var,” dedi.

Şengal merkezinde bir gazeteci ise bana şu bilgileri verdi:

Kentin yüzde 25-30'u Kürt güçlerin elinde. Yüzde 10'luk bir alanda sıcak çatışma var. İleri cephede YPG, YJA Star ve HPG çatışıyor. Geri cephede Peşmerge var ama dün önemli bir kısmı çekildi. Bana Peşmerge'nin iki taburla kentte olduğu söylendi. Bugün (24 Aralık 2014) bir cepheye gittim, 15-20 kadar Peşmerge gücü ile karşılaştım. Bazı mevzilerde Suriyeli Peşmergelere de rastladım ama bunlar ileri cephede değil.

YPG, HPG ve Ezidi özsavunma güçleri ortak operasyon beklerken Peşmerge tek taraflı harekete geçmişti. Peşmerge güçleri fazla zorlanmadan Rabia'dan güneye doğru Hanesor ve Sinunê'ye kadar inmişti. İkinci bir kol da Zummar-Şengal yolundan ilerleyerek Şengal Dağı'na varmıştı. Peşmerge'nin operasyonu başlattığını gören YPG, HPG ve YBŞ de Şengal merkezine girdi. Ön cephede olanlar HPG-YJA Star, YPG-YPJ, YBŞ-YPJ Şengal ve diğer Ezidi halk savunma birlikleriydi. İlk hamlede üç mahalle yani kentin yüzde 25-30'u kurtarıldı.

Şengal Dağı'ndaki kuşatmanın yarılması ve Şengal merkezine girilmesi önemliydi ama kent merkezinin üçte ikisi hâlâ IŞİD'in elindeydi. Şehri almak bir gerilla savaşını gerektiriyordu. Bu koşullarda Peşmerge'den ziyade HPG ve YPG'nin rolü öne çıkıyordu.

8.000 Peşmerge ile yürütüldüğü söylenen operasyonun Şengal'in girişinde kalması Ezidiler arasında yine spekülasyonlara neden oldu. Kürdistan Bölgesel Yönetimi Hükümeti Sözcüsü Safin Dizayi'ye "Ezidi bayramına bir hediye olarak ilan edilen Şengal'e operasyon neden yarıda kesildi?" diye sordum. Dizayi şu yanıtı verdi:

Şengal, KYB'nin kontrolündeki bölgelerden uzak bir bölge. Oraya ulaşınca kadar çok sayıda Arap yerleşimi var. Bir ay önce Şengal Dağı'na bir koridor açıldı ama kente girme planı yoktu. Yakın çevre IŞİD'den temizlenmeli ki bölge tamamen güven altına alınabilsin ve insanlar geri dönmeye cesaretlendirilsin. Bununla birlikte Şengal'in güvenliği Telafer ve Musul gibi yerlerin kurtarılmasına bağlı.

Şengal, Kürtler için siyasi ve ideolojik nüfuz mücadelesinin gölgesinde bir onur savaşına dönüşmüştü. HPG ve YPG'nin, Ezidilerin sığındığı Şengal Dağı'na ilk ulaşan güç olması nasıl PKK'ye büyük bir itibar sağladıysa; 3 Ağustos'ta Peşmerge'nin çatışmadan Şengal'den çekilmesi de Barzani yönetimini Kürdistan halkları nezdinde o kadar sıkıntılı bir duruma düşürdü. Biri kazandığı itibarı kalıcı hale getirmek, diğeri kaybettiği itibarı geri almak için oradaydı.

Ayrıca Erbil yönetiminin kafasında şöyle bir korku vardı: Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile coğrafi bütünlüğü olmayan Şengal acaba sınırdaşı Rojava'nın fiilen dördüncü kantonuna dönüşür müydü? Birinin niyeti ötekinin korkusu! (Rojava'nın Suriye, Şengal'in ise Irak sınırları içerisinde olduğu gerçeğinden bahseden yoktu.) Bu yüzden 'Şengal'de kurtarıcı kim olacak' sorusu öne çıkıyordu. PKK, 'kurtarıcı' imajı üzerinden sosyal taban ediniyordu. Ezidilerin çoğunluk olduğu "mücemma" denilen yerleşim birimlerinde bu mümkündü ama Ezidilerin nüfusun yüzde 10'unu geçmediği kent merkezinde geleneksel yapıyı kırmak kolay değildi. Merkezin yaklaşık yüzde 40'ını oluş-

YPG'nin açtığı koridor sayesinde Şengal Dağı'ndan Rojava'ya geçen Ezidiler.

turan Sünni Kürtler genelde KDP'yi destekliyordu. Ayrıca kent merkezinde farklı tercihlere tutunmuş Şii Kürtler ve Şii Türkmenler yaşıyordu.

Nüfuz kavgası aşılsa Şengal ve Kobani'deki dayanışma Kürt birliğine giden yolun açılmasına yarayabilirdi. Ne var ki direngen siyasi hesaplar Ezidilerin 74. kez katledildiği çok dokunaklı bir süreçte bile ortaklığa gölge düşürüyordu. Birliktelikten birliğe daha çok yol vardı.

ŞENGAL'DE GECİKEN ZAFER

28 Ocak 2015 itibariyle Kobani şehir merkezi 134 günlük direnişin ardından IŞID'den kurtulmuş, ardından YPG savaşçıları, tespîh taneleri gibi düşmüş 394 köyü toparlamaya koyulmuştu. Kobani'den sonra Kürt cephesinde gözler yeniden Ezidi yurdu Şengal'e çevrildi. Ancak Şengal'in kurtuluşu, Kürt güçleri arasında koordinasyonsuzluk ya da bölgenin geleceğinde kimin olacağına dair rekabet yüzünden gecikiyordu.

Musul'a bağlı olan Şengal'i 2003'teki Amerikan işgalinden bu yana Kürdistan'ın idari coğrafyasına katmaya çalışan ancak 3 Ağustos 2014'te IŞID karşısında Peşmerge güçlerinin çatışmadan çekilmesi nedeniyle itibar kaybeden Mesut Barzani Şengal'e kurtarıcı olarak geri dönmek istiyordu. Barzani yönetimi bunu yaparken de zaferi bölgenin yükselen gücü PKK ile paylaşmak

niyetinde değildi. Barzani, Ezidilerin 3 Ağustos 2014'ten sonra oluşturdukları özsavunma birliklerinin Peşmerge'ye paralel güç olarak ortaya çıkmasından rahatsızdı.

Barzani her yıl aralık ayının ikinci cumasında kutlanan Ezidi bayramı "Cejna Êzi"de bir zafer hediye etmek için 18 Aralık 2014'te operasyon başlatmış, daha iş bitmeden 21 Aralık 2014'te zaferi ilan etmiş ama IŞİD, Şengal'in merkezinden sökölüp atılmamıştı.

Hal böyle olunca Şengal operasyonu, Ezidiler arasında KDP'ye güvensizliği beklendiği gibi azaltmadı. Üstelik ilerleyen günlerde iki kamp arasına bir de Şengal'e 'kanton statüsü' verilmesi tartışması girdi.

KDP, PKK'nin güdümünde olması kuvvetle muhtemel olan Şengal kantonu fikrine şiddetle karşı çıkarken Ezidiler yeni bir soykırıma karşı bir güvence olarak özyönetim ve savunma gücü oluşturma fikrini destekliyordu.

PKK öteden beri Irak merkezi yönetimi ile Kürdistan Bölgesel Yönetimi arasında ihtilafli olan şeritte farklı inanç ve etnik grupların kendi özyönetimlerini kurması gerektiğini savunuyordu. Bu öneri sadece Ezidiler değil Kakailer, Türkmenler ve Asuriler için de geçerliydi. KDP için bu öneri Kürdistan'ın birliğini bozma ve PKK'nin kendine alan açma çabasıydı. PKK ise Kürdistan'ın birliğini bozmadan özyönetimlerin mümkün olduğunu savunuyordu. Bu tartışmaların nereden kaynaklandığı ve nereye varacağını Şengal'in önemi, Ezidilerin tarihten tevarüs eden trajedileri ve Kürt güçler arasındaki rekabetin boyutlarını anlamadan görmek zordu.

Kürt halkının bir parçası olan ve Kürtçe konuşan Ezidiler, Şengal Dağı etrafında Musul'a bağlı Şengal, Hanesor ve Sinunê'nin yanı sıra Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin mevcut idari sınırları içinde kalan Şeyhan bölgesinde yaşıyor. Bölgede nüfusları 400.000 civarında olan Ezidiler başta Türkiye, Suriye, Almanya, Rusya, Beyaz Rusya, Ermenistan ve Gürcistan olmak üzere dünyaya dağılmış durumda. Toplam nüfusları 700-800.000'i buluyor. Tarihte zorla din değiştirmeleri veya düzene boyun eğmeleri yönünde Müslüman Araplar, Müslüman Kürtler ve Osmanlıların baskılarına maruz kalan Ezidiler için Şengal Dağı katliamlar karşısında yegâne sığınaktı. 3 Ağustos 2014'te IŞİD'den kaçanlara kucak açan örtüsüz çıplak dağ kadim misyonunu bir kez daha yerine getirdi.

Musul ve Şengal'i de içine alan Ninova (Neyneva) ovalarından başlayıp Türkiye sınırlarındaki Karacadağ ve Serhat'a, Nusaybin'den Ceylanpınar'a, Midyat'tan Suruç'a uzanan göç yollarında yaşayan Ezidiler, Birinci Dünya Savaşı sırasında Ermenilerle birlikte kıyıma uğrayınca tekrar Şengal ve çevresine döndü. Şengal'in yakın tarihi üzerine konuştuğum Ezidi Kültür Vakfı yöneticisi sosyolog Azad Barış'a göre, "Ezidi ulusal kimlik bilinçlenmesinde 1850'lerde Batı ile kurulan temaslar ve Osmanlı'ya asker vermeme kara-

rı bir milat sayılır. 'Vicdani ret' Ezidiler açısından 'doğayla zararsız ilişki kurma' inancından kaynaklanıyordu. Ezidi cemaatinin tarihinde ilk resmi yazılı metin niteliği taşıyan bu 'toplu vicdani ret' deklarasyonu bugün bile birçok akademisyen tarafından önemli bir bilinçlenme başlangıcı ve tarihi kaynak olarak görülüyor.”

Yine Azad Barış'ın verdiği bilgilere göre, “Birinci Dünya Savaşı'nda işgalci güçlere karşı örgütlü olmayan bir direniş gösterildi. İkinci Dünya Savaşı sırasında ise Ezidiler iyi ilişkiler geliştirdikleri İngilizlerin yardımıyla tarihlerinde ilk kez özerklik talep etti. Dawudê Davud adlı direnişçinin önderliğinde Ezidiler bir araya geldi. Mir ailesinden dönemin kadın yöneticisi Meyan Xatun, İngilizlerle ittifak kuran Dawudê Davud ve Hemoyê Şero'ya karşı hamle yaparak ittifakı sekteye uğrattı. Davud ve Şero'nun teslim alınmasıyla Ezidi ulusal direnişi kesintiye uğradı.”

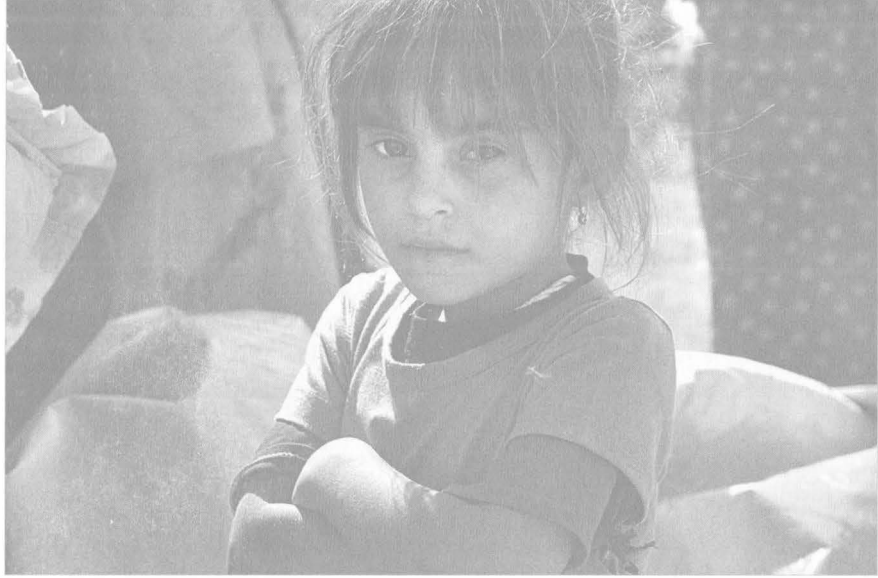
Baas dönemiyle birlikte 'din değıştirme' baskısının yerini bu kez Arap etnik kimliğinin dayatılması aldı. 1975'ten sonra Saddam Hüseyin'in politikası şunu öngörüyordu: “Ezidi inancına göre yaşayabilirsiniz, ama siz Kürt değil Arapsınız.”

Araplaştırma politikasının dayanakları 11-12. yüzyılda yaşamış Şeyh Adı bin Musafir'in Lübnanlı bir Arap olduğu ve Ezidilerin Yezid bin Muaviye gibi Emevi (Beni Ümeyye) soyundan geldiği iddialarıydı.

Suriye'deki Baas Partisi'nin Araplaştırma politikasına benzer şekilde Saddam da dağdaki köyleri boşaltarak Ezidileri “mücemma” adı verilen yerleşim merkezlerinde topladı. Gönülsüz de olsa Ezidiler Irak ordusuna katıldı ve İran-Irak savaşında 5.000 kayıp verdi. Hâlâ esir alındıktan sonra akıbeti bilinmeyen Ezidi askerler var.

1991'de ABD'nin Irak'a ilk müdahalesi sırasında Ezidiler idari olarak ikiye bölündü. Dohuk'un güneydoğusundaki Şeyhan Kürt yönetiminin, Şengal ise Irak hükümetinin denetiminde kaldı. Bu durum 2003'teki Amerikan işgaline kadar sürdü. Aralarında kısıtlı bir iletişim vardı. 2003'ten sonra aşamalı olarak Şengal'in kontrolü Peşmerge'ye geçti. Kerkük gibi ihtilafli bölgeler arasında yer alan Şengal'in statüsü yeni Irak Anayasası'nın 140. maddesine göre 2007'ye kadar düzenlenecek nüfus sayımı ve referandumla belirlenecekti. Ancak plan uygulanamadı. Anayasaya göre Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin idari sınırları dışında kalmasına rağmen Şengal'de fiili hâkimiyet artık KDP ve Peşmerge'deydi. Musul'un yanı başındaki Ezidilerin yaşadığı Başık ve Bazan gibi yerler ise merkezi hükümetin kontrolünde kalmaya devam etti. IŞİD'in Haziran 2014'te Musul'a girmesi ve Irak ordusunun dağılması üzerine Peşmerge güçleri Şengal'den Zummar ve Hanekin'e kadar tüm ihtilafli bölgelerde kontrolü ele aldı.

2003'ten sonra KDP'nin hâkimiyetine paralel olarak Araplaştırma siyase-

İŞİD soykırımından kurtulan Ezidi çocuk.

ti tersine döndü. Kürtçe dil okulları açıldı. Arap kimliğine tutunan bazı Ezidilerden Kürtçe okullara tepki de geldi. Ezidilerin Kürt kimliğine dönüşüne direnenler ağırlıklı olarak Irak genelinde en fazla okur-yazar çıkarmış olan Başık ve Bazan'dan geliyordu. KDP'nin kadrolaşma siyaseti meyvesini verdi ve yavaş yavaş duvarlarda Mesut Barzani'nin fotoğrafları yerini aldı. Peşmerge içine de Ezidiler yerleştirildi. Yine de Baas'la birlikte yürümüş bazı Ezidiler Arap oldukları savında ısrar etti. Hatta önde gelen bazı Ezidilerin "Biz Arap'ız" demesi bunca yıl sonra etnik kimlik meselesinin hâlâ billurlaşmadığını ortaya koydu. Bazı Ezidiler "Biz Arap'ız" deyip günlük konuşmada Arapçayı birinci sıraya koymuş olsa da dua ederken kullandıkları dil her zaman Kürtçe'ydi.

Neticede Baas rejiminin tarihe karışmasıyla tartışmalar 'Kürdi' bir kulvara kaydı. Çoğuna göre Kürtlük yeni bir aidiyet değil bastırılmış bir aidiyetti. Tam tersi, Ezidilerin Kürtleştiği de başka bir tez. Ezidileri polis ve Peşmerge teşkilatına alıp aralarından vekil çıkartan KDP'nin yoğun çalışmalarıyla Ezidiler Kürdi bir dönüşüme uğrarken bu kez sorun Ezidiliğin geri plana itilmesi idi. KDP, Ezidi bayramlarını milli bayram olarak kabul edip folklorik unsurları önemsemi ama aidiyette Ezidilik ve Kürtlük arasındaki tartışma bitmedi.

EZİDİ UYANIŞI VE KANTONLA KOPAN KIYAMET

Bir Ezidi ne hisseder, kendini nasıl tanımlar ve geleceğini nasıl ve nerede tahayyül eder? IŞID'in Şengal'i işgal edip Ezidi halkına 74. kıyımı yaşatması bu halk arasında Ezdixan'ın geleceğine dair tartışmaları yeniden alevlendirdi. Özyönetim ve öz savunma talepleri bölgede etkinliğini artıran PKK ile kuzeyden gelenlere misafir oldukları hatırlatmasını yapan KDP arasında gerilime yol açtı.

2003'ten sonra KYB, özellikle KDP'nin fiili hâkimiyetiyle birlikte Ezidiler arasındaki kimlik tartışması yeniden başladı. 2004'ten sonra KDP'nin iktidar ortağı Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) dahil bazı Kürt hareketler, Ezidi kimliğini ve 'Ezdixan'ı öne çıkartan çalışmaların içine girdi. Bu dönem yürütülen faaliyetler içinde yer almış Ezidilerden edindiğim bilgilere göre Musul'un merkez alındığı tartışma ortamlarında konuşulan şey Kürt birliğini bozmadan Ezidilerin nasıl bir statü alacağıyla ilgiliydi. Ezidi diasporasından gelenlerle birlikte 250 kadar katılımcıyla üç farklı toplantıda kimlik ve statü meseleleri tartışıldı. Ezidilerin özyönetim ve öz savunma örgütlenmesine gitmemesi halinde tekrür eden katliamları önleyemeyeceği fikri çıkış noktasıydı. Katılanlar arasında Avrupa Ezidiler Federasyonu temsilcileri, Rusya Ezidiler Federasyonu Başkanı Refik Şamil, Avrupa Parlamentosu eski üyesi Feleknaz Uca, Şemoyen ailesinin temsilcileri ve gazeteci kimliğiyle Eyüp Burç da vardı. Bu süreçte PKK'nin etkisi oldukça fazlaydı. Bu tartışmalar daha ziyade Irak federal bir yapılanmaya giderken bu süreçte Ezidilerin statüsünün ne olacağı üzerineydi.

Ezidilerin ABD'nin desteğiyle silahlanması ve Ezidilere pozitif ayrımcılık yapılması öneriler arasındaydı. Ezidilerin özel durumunun farkında olan ABD de medya fonuyla Ezidilere ait *Tigris* ve *Kaniye Spi* gazetelerinin kuruluşuna mali destek sağladı. Ancak KDP bu tartışmalardan ziyadesiyle rahatsızdı. Ve Musul'un merkezindeki toplantılardan biri silahlı güçler tarafından tarandı. 2005'te Ezidilerin taleplerini hayata geçirmek için Demokratik Ezidiler Birliği (TEVDA) kuruldu. 2006'ya kadar güçlü bir şekilde devam ettirilen bu çalışmaları tehdit olarak gören KDP gizli servisi delegelere caydırıcı mesajlar gönderdi. Özerk yönetim çalışmalarında ısrar eden bazı kişiler gözaltına alındı ve kötü muamele gördü. *Tigris* ve *Kaniye Spi* gazetecilerinin yöneticileri işkenceye maruz kalanlar arasındaydı.

Bu arada El Kaide de bölgeye musallat olmuştu. 14-16 Şubat 2007'de Şeyhan'da bombalı saldırılar düzenleyen El Kaide, 7 Nisan 2007'de Behzane, 22 Nisan 2007'de Musul'da Ezidileri vurdu. Yine Nisan 2007'de Musul'da 23 tekstil işçisi otobüsten indirilip kurşuna dizildi. 14 Ağustos 2007'de bomba yüklü 4 kamyonla düzenlenen saldırıda 311 kişi öldü, 304 kişi yaralan-

di, yüzlerce ev yıkıldı veya hasar gördü. Büyük saldırılar dışında onlarca Ezidi'ye suikast düzenleyen El Kaide nedeniyle Peşmerge'nin varlığı bir güvence olarak öne çıktı.

Pazarda sattıkları mallar "necis" denilerek satın alınmayan Ezidi toplumuyla istenilen düzeyde bütünleşme sağlanamasa da KDP'nin maddi ve askeri gücüyle hâkimiyetini tesis ettiği bu yeni dönem, IŞİD'in Musul ve Tel Afer'den sonra doğudaki Şengal'i ele geçirmesiyle fiilen bitti. Şengal'in düşüşü sonrası gerek Suriye'nin kuzeydoğusunda Derik yakınlarındaki Nevruz kampı gerek Güney Kürdistan'ın kuzeybatısındaki Zaho'da dinlediğim mütecilerin anlatımlarına bakılırsa IŞİD'in gelişinden önce Şengal'de 7-8.000 civarında Peşmerge çekildi ve Ezidilerin ellerindeki silahlar toplandı. Bu da Barzani yönetimine olan güveni sarstı.

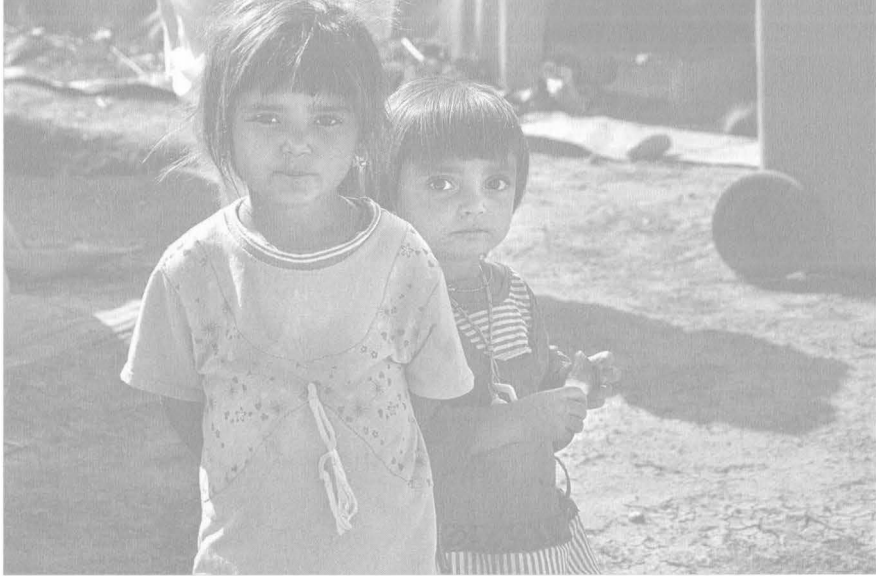
Ezidilerin inandığı komplo teorisine göre "IŞİD'in asıl amacı Şengal üzerinden Rojava'ya geçip Haseke ve Kamışlı'ya saldırarak YPG'nin hâkimiyetini bitirmektir. Ama IŞİD 'kâfir' olarak gördüğü Ezidilerin mallarına, canlarına ve kadınlarına göz dikti. Ezidiler sakladıkları silahlarla direnişe geçince IŞİD, Rojava'ya geçmek yerine Şengal'de kaldı. Özellikle Tel Kasım ve Koço köylerindeki Ezidiler direndi. IŞİD, Koço'da bir günde 600 erkeği kurşuna dizdi." Ne kadar doğru olduğunu bilemesek de bu, Ezidiler arasında yaygın olarak dillendirilen bir iddia. Bu teori kanıtlara değil olayların seyrinden çıkartılan sonuçlara dayandırılıyordu.

IŞİD çok sayıda insanı katletti ve yüzlerce kadını köle pazarlarına sürdü. Şengal düşerken Rojava'nın silahlı gücü YPG, Ezidi halkı için koridor açtı. Şengal Dağı'nda konuşlanmış PKK'nin silahlı kanadı HPG'den yedi gerilla da dağa sığınan 40-50.000 kadar Ezidi'nin arkadan gelen IŞİD tarafından katledilmesini önledi. Yerel kaynakların iddiasına göre aslında Abdullah Öcalan'ın "Şengal'de felaketler yaşanabilir, tedbir alın" talimatı⁵ üzerine birkaç yıl Şengal Dağı'nda konuşlanmış olan HPG'lilerin bazıları Şengal düşmeden bir hafta önce Peşmerge tarafından gözaltına alınmıştı. Ezidilerin gözünde efsaneye dönüşen bu yedi kişi de gözaltına alınmaktan kurtulanlardı. Bunlar bir efsane gibi Ezidiler arasında dilden dile dolaşıyordu.

Ezidilerin güvenini Peşmerge'nin çekilmesi kadar 19-21 Aralık 2014'te Şengal'i tam olarak özgürleştiremeyen operasyon da sarstı.

Bu süreçte hayal kırıklığına uğrayıp 5 Ağustos 2014'te özsavunma örgütlenmesine giden Ezidiler, yarım kalan kurtarma operasyonundan sonra da 2006'da bıraktıkları özyönetim tartışmasına kaldıkları yerden devam etti.

5 Öcalan 15 Ağustos 2014 ve 4 Şubat 2015'te İmralı'da yapılan görüşmelerde, Ezidilerin katliama uğrayabileceğine dair 7 yıldır uyarılarda bulunduğunu ama Kandil'in gerekli önlemler alınmadığı, bu konuda Zeki Şengali ve Sozdar Avesta'yı da hatalı bulduğu eleştirisini getiriyordu. (Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 345, 356, 395, 397).

Ezidi çocuklar.

14-15 Ocak 2015'te Şengal Dağı'nda dini liderler, kanaat önderleri ve varlıklı ailelerden oluşan 210 kişi bir araya gelerek Şengal Ezidi Kurucu Meclisi'ni kurdu. 27 üyeli geçici meclisin üye sayısının mültecilerin dönüşüyle 80'e çıkarılması öngörüldü. Ayrıca Ulusla Birlik ve Örgütlenme, Savunma, Maliye, Diplomasi ve Hakikatleri Araştırma adıyla altı komisyon oluşturuldu. Tabii KDP'ye yakın duran Ezidilerden de bu oluşuma karşı açıklamalar gelmedi değil.

Toplantıya katılan delegelerden Azad Barış, PKK'nin rolüne dair "PKK de işin içindeydi ama 2004-2005'teki gibi işin öncüsü değildi. KYB, Ezidi Komünist Partisi, Ilerici Ezidiler Partisi, Avrupa Ezidi Federasyonu, Ezidi Kültür Vakfı ve tanınan Ezidi isimler yer aldı," dedi. "PKK, Rojava'daki üç kantondan sonra Şengal'de dördüncü kantonu kuruyor" diye afişe edilen toplantıdan çıkan sonuca ve gelen tepkilere dair Azad Barış şunları söyledi:

Hedef Ezidilerin kendi kaderlerini tayin etme hakkının esas alındığı, Kürt siyasi birliğinin içinde Şengal'e özerk bir statü verilmesi. Kürt aktörlerin desteği ile idari ve savunma güçlerinin inşa edilmesi. Bir kanton ya da kendi başına bağımsız bir yapıdan asla bahsedilmedi. Bunun için oylama da yapılmadı. Ezidiler geri dönülmez bir noktada olduklarını biliyor. Adı, ırkı, siyasi fikri ne olursa olsun bu hareketin karşısında duran hiç kimse dostumuz değildir. Bu tarihten sonra hiç kimsenin hâkimiyetini kabul etmeyeceğiz. Fikir birli-

gi ile kabul edilen kararlar bunlar. Bu, Ezidi bilinçlenmesinin tarihten bu yana ulaştığı en doruk noktadır. Büyük Kürt aktörler arasında rekabet var. Ancak PKK bu işin yürütücüsü ve öncüsü değil. PKK'yi sorumlu tutmak yanlış muhatap aramaktır. Biz artık kendi öz savunma birliklerimizi oluşturmak ve kendimizi yönetmek istiyoruz. Elbette bu talep PKK'nin dünya algısına yakın bir çizgi. Bu yüzden PKK ile KDP fikir ayrılığına düşüyor. KDP, Ezidilerin alternatifler üzerinde düşünmesini tehlikeli olarak görüyor. Aslında Ezidilerin tartıştıkları en radikal fikir şu: Kendi öz savunma birlikleriyle kendini savunma. Sarsılmış güvenin tesis edilemeyeceğini bildiğimiz ve saldırının tekrarlanmayacağını garanti etmediği için bütün Kürt aktörlerin kendilerini sorumlu hissettikleri Ezdixan ya da Şengal adıyla bir yapılanmadan bahsediyoruz. Bunun Kürdi bir çerçevede olmasını istiyoruz.

KDP artık eski yöntemlerle işi yürütemeyeceğini bilmek zorunda. Yarın bir gün kamplarda kalanlar döndüğünde bunun tarihi ve sosyolojik sonucu PKK'nin olası bir seçimde yüzde 70'in üzerinde bir oyla kazanması olacaktır. Kamplarda insanlar "Rojava'ya bağlanmak istiyoruz" diyorlar. PKK ise bunu istemiyor. İstenilen Güney Kürdistan toprak bütünlüğü içerisinde Şengal'e bir statü tanınması. Askeri güçler ve idari kadroların Ezidilerden oluştuğu, bütçenin Kürdistan hükümeti tarafından oluşturulduğu bir model olabilir. Şengal, Kobani değil. Kobani'deki fikir yeni bir alternatifi ortaya çıkardığı için saldırıya maruz kaldı. Şengal ise tarihten beri sadece Ezidi olduğu için saldırıya uğradı. Bu yüzden bütün Kürt güçlerinin bizim karşımızda değil arkamızda durmaları gerekiyor.

Barzani yönetimi bütün bu gelişmelerden 'hariçten gelen güç' olarak gördüğü PKK'yi sorumlu tutmaktaydı. KBY Sözcüsü Safin Dizayi'ye "Kürt hükümeti Şengal'de kanton modeli tartışmalarına çok sert tepki gösterdi. Ezidilerin bir tür özerkliğe gitmelerinin ne gibi sakıncaları ya da tehlikeleri olabilir?" sorusunu yönelttim. Yanıtı şu oldu:

Kanton ya da başka bir yönetim şekli PKK veya dışarıdan başka biri tarafından dikte edilemez. PKK'nin bir Kürt grup olduğu ve sınırlı kapasite ile bölgedeki savaşa katkı sunduğu doğru ama kendi siyasi iradelerini Iraklı Kürtlere dayatamazlar. Bu tür bölgelerin geleceğinden sorumlu seçilmiş bir Kürdistan parlamentosu ve hükümeti var. Ayrıca yol haritasını ve bölgelerin haklarını tayin eden bir Irak anayasası var.

Kendilerini güvende hissetmeyen Ezidilerin hissiyatı ve PKK'nin uzun vadeli hedefleri dikkate alındığında özyönetimle ilgili tartışmalar bitmeyecekti.

Şengal'den kaçan Ezidiler.

ŞENGAL'E KADAR BİNİR HESAP

Musul, Tel Afer ve Şengal'in IŞİD'den kurtarılmasına yönelik ortak operasyon bir türlü hayata geçirilemedi. Peki neden? Bu soruyu yönelttiğim Iraklı akademisyen Ziya Abbas, "Bizde bir söz vardır: Toprağı kim korur ya da kurtarırsa yöneticisi de o olur," yanıtını verdi. Bu söz her şeyi özetliyordu. Ezidi yurdu Şengal'de PKK çizgisindeki örgütler ve özsavunma güçleri ile KDP ve Peşmerge arasındaki rekabet ortak operasyon çabalarını ne kadar baltalıyorsa benzer durum Kürdistan Bölgesel Yönetimi (KBY) ile Irak merkezi hükümeti arasında da yaşanıyordu. Kurtarma operasyonundan çok 'Kurtulunca ne olacak?' sorusu öne çıkıyordu. Bu soruda gizli onlarca soru vardı:

– Irak Anayasası'nın 140. maddesi çerçevesinde henüz statüsü belirlenmemiş olan ihtilafli bölgeler kime bırakılacak? Özellikle petrol kenti Kerkük'te Peşmerge'nin sağladığı fiili hâkimiyet kalıcı hale gelecek mi? Ya da Kerkük'ün karşılığında ne olacak? Bu sorunun yanıtı Bağdat-Erbil arasındaki koordinasyonun kaderini tayin edecekti.

– Şengal'in geleceğine kim hükmedecek? PKK'nin silahlı kanadı HPG, Rojava'nın silahlı gücü YPG ve bu iki örgütün eğittiği Ezidi özsavunma gücü YBŞ siyasi süreçlerde söz sahibi olacak mı? KDP veya merkezi Irak yönetimi Ezidi özsavunma ve özyönetim oluşumuna geçit verecek mi? Bu soruların yanıtları da PKK-KDP arasındaki koordinasyonun düzeyini tayin ediyordu.

– Şengal ve çevresi kurtarıldığında Sünni Araplar ve Sünni Türkmenlere ne olacak? IŞİD'in gelmesiyle Musul, Tel Afer ve çevredeki nahiye ya da köyleri terk etmiş Şii Araplar, Şii Türkmenler, Şebekler ve Kakailer geri dönebilecek mi? Yoksa bu halklar olası bir Sünni-Şii nüfus mübadelesine mi maruz kalacak? Mesela IŞİD'den kurtarılan Diyala'nın Sünnileri Tel Afer'e, Tel Afer'in Şiiileri Diyala'ya mı yerleştirilecek?

Şengal'le ilgili sorularıma yanıt veren KBY sözcüsü Safin Dizayi'nin “Şengal'in güvenliği Tel Afer ve Musul gibi yerlerin kurtarılmasına bağlı” sözü tüm bu sorularla doğrudan bağlantılıydı.

Şengal ve çevresindeki durumu sadece HPG/YPG/YBŞ ile Peşmerge arasında bir rekabete indirgemek yanlış. Çevre yerleşimleri de içine alan büyük resim çok karmaşık ve anlaşılması güç dengelerle örülü.

Her şeyden önce IŞİD'in gelirken yol açtığı nüfus hareketlerinin bir benzeri giderken yaşanıyordu. Sünni Araplar ve Sünni Türkmenler arasında IŞİD'e katılan ya da destek veren çok kişi vardı. Yakınlarını yitirmiş, eşleri, kızları ve kız kardeşleri köle pazarlarına sürülmüş Ezidiler de intikam yemini ediyordu. Burada IŞİD'le hiçbir ilişkisi olmayan Sünniler de potansiyel hedefti. Bölgede Irak ordusu ile Peşmerge'nin ortak operasyon hazırlıkları, Peşmerge'nin Zummar ve Rabia hatlarından Şengal Dağı'na uzandığı 19-21 Aralık 2014'teki harekât ve diğer Kürt güçlerin Şengal merkezinde halihazırda sürdürdükleri gerilla savaşının eninde sonunda IŞİD'i bölgeden temizleyeceğini gören Sünni köy ve nahiyeler korku içindeydi. Bu yüzden Sünni bölgeler boşalmaya başladı.

Ezidileri kavuran öfke evlerini terk edip güneydeki Şii bölgelerine kaçan Şii Türkmenlerde de vardı. Tel Afer ile Şengal arasında 25 kadar Türkmen köyü bulunuyor. Bunlardan Şii olanlar zaten boşaldı. Ayn Tellavi gibi Sünni köyler ise IŞİD'e operasyonla birlikte boşalmaya başladı.

Yerel bir kaynağın aktardığına göre kendi kasaba, nahiye ve köylerini kurtarmak için gönüllü olarak Irak ordusu, Peşmerge ve Amerikalıların eğitiminden geçen yaklaşık 3.000 Türkmen de buldukları kamplarda bekletiliyordu. Sabırsızlıkla “Neden bekletiliyoruz” diye soruyorlardı. Aynı şekilde Şebek ve Hıristiyan gönüllüler de kendi bölgelerini kurtarmak için eğitim aldı. Gecikmeler operasyon hazırlıkları ya da koordinasyonla ilgili sıkıntılar kadar IŞİD'den sonra kurtarılmış bölgelerde ne olacağına dair pazarlıklarla bağlantılıydı. Kimse kurtarıcı payesini başkasına kaptırmak istemiyor ama tek başına da bir şey yapamıyordu.

IŞİD'e karşı yürüyüşte etnik, mezhebi ve dini faktörler kadar yerin bağrında gizlediği zenginlikler de yol haritalarını tayin ediyordu. Peşmerge, saatte 63.000 varil kapasitesiyle dünyada bir numara olan Zummar nahiyesini tekrar ele geçirdikten sonra Türkmenlerin yaşadığı İyadîyye'ye (Avgenni) gir-

di. Böylece Peşmerge, Tel Afer'e 5-7 kilometre yaklaşmış oldu. Bu nahiye 12 milyar varil petrol rezervinin üzerinde oturuyor ve ihtilafli bölgenin tam sınırında yer alıyor. Burada can alıcı soru şuydu: Dünyanın en kıymetli bölgeleri kime kalacak? Peşmerge ve Irak güçlerini Şengal'e götürecek operasyonun şekillenmesi biraz da bu soruların yanıtına bağlıydı.

IŞİD'in vahşi yöntemlerle gelen istilası, ihtilafli bölgelerin paylaşımı için birbirine silah çekmeye hazır güçlere yeni fırsatlar sundu. Özellikle Peşmerge bu fırsatları kaçırmak niyetinde değildi. Başkaları da öyle.

5 Şubat 2015 itibariyle Şengal'deki duruma gelince; bölgede bulunan KCK Yürütme Konseyi üyesi Zeki Şengali, bana KDP ile aralarındaki sorunu "İletişimde bir soğukluk söz konusu. Özellikle Kürdistan silahlı güçleri, PKK'nin denetiminde ikinci bir silahlı gücün ortaya çıkmasını istemiyor. Bize dedikleri; 'Biz kurtarma operasyonunun öncüsü olmazsak ve siz misafir gibi davranmazsanız sizinle ortak operasyona girmeyiz'. Aslında savaşan güçler arasında diyalog çok iyi. Ama siyasi merciler ortak hareket etmeyi engelliyor," diye özetledi. Aralıktan bu yana Kürt güçlerinin sokak sokak çatışarak özgürleştirdikleri alanın yüzde 60'ı bulunduğunu belirten Şengali sahadaki durumla ilgili de şu bilgileri verdi:

Yakın zamanda Peşmerge ile ortak bir operasyonu beklemiyorum. Fakat sahada çatışmalar sürüyor. Şengal'in IŞİD'den alınması an meselesi. Çünkü merkezi hükümet ve Kürt güçleri Musul'a yönelik büyük bir operasyona hazırlanıyor. Musul'a operasyon olursa IŞİD takviye güç gönderemeyecek. IŞİD kan kaybediyor. Artık daha küçük gruplar halindeler. 10 gün önce araçlarla intihar saldırılarına ve ev yakma eylemlerine başladılar. Sokak çatışmaları oluyor. Askeri güçleri Kobani'deki kadar güçlü değil.

Dizayi'ye de yeni bir operasyon hazırlığı ve buna ilişkin HPG/YPG/YBŞ gibi Kürt güçler ile Peşmerge arasında bir koordinasyon olup olmadığını sorduğumda şunu söyledi:

Peşmerge inisiyatifler almaktadır ve hem bölgeyi koruma hem de IŞİD'in mevzilerine yönelik operasyonlar düzenleme konusunda daha iyi bir pozisyonadadır. Yine de Irak topraklarının kontrolünü IŞİD'den geri almak için kapsamlı bir eylem planı gerekmektedir. Peşmerge bunu tek başına başaramaz. Federal ordunun dahil olması ve Sünni aşiretler ile koalisyonun desteği gerekiyor.

Şengali'nin verdiği bilgilere göre, "Bölgede YPG ve HPG'nin askeri varlığı 2.000 civarındaydı. HPG ve YPG'nin lojistik desteğiyle savaşan Ezidi birliği YBŞ'nin savaşçı sayısı 1500'ü bulmuştu. Sinunê ve Hanesor'un merkezi YPG ve YBŞ'nin kontrolündeydi. Peşmerge ise Rabia ile Hanesor arasındaki şeridi

kontrol ediyordu. Kontrol noktalarında duranlar genelde Peşmerge gücündeki Ezidiler. Şengal merkezinde ise Peşmerge 50 kadar askerle operasyona katılıyordu. Peşmerge'nin ayrıca Şengal Dağı'nın orta kısmında bir karargâh ve bir hastanesi vardı. Dağın Sinunê ve Hanesor tarafı YBŞ'nin elindeydi. YPG'nin karargâhı tütün ve inciriyle ünlü Kerse Vadisi'nde. HPG'nin karargâhı da dağın güneyinde şehre kuş bakışıyla 5 kilometre mesafede yer alan Çilmera'da. Şengal Aslanları ya da kendi aşiretlerinin adıyla anılan bağımsız Ezidilerin oluşturduğu halk savunma birlikleri de Şengal'in büyük köylerini kontrol ediyordu. Şengal ve Ezidilik merkezli örgütlenen bu güçlerin sayısı 800-1.200 arasında ve Peşmerge'den destek alıyordu.”

Bu bölgeler kurtulsa bile muzaffer güçler arasında siyasi ve askeri hâkimiyet kavgası bitmeyecekti. Bu kavgaya sadece KDP ve PKK'nin kavgası da değildi.

Şengal'i kim kurtaracak kavgası uzun sürdü ve nihayet Mesud Barzani, 13 Kasım 2015'te Şengal dağında bir siperde bölgenin özgürleştirildiği müjdesini verdi. Peşmerge, PKK ve Ezidi özsavunma güçlerinin katıldığı operasyona uluslararası koalisyon da havadan destek verdi. Ne var ki şehir bombardıman ve çatışmada ağır şekilde yıkıldığı, evler kimi kurtarıcıları tarafından yağmalandığı ve civardaki IŞİD tehdidi geçmediği için kamplara sığınmış Ezidiler Şengal'e hemen dönemedi.

ELYSEE SARAYI'NDAKİ GERİLLA!

Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande, Suriye'nin kuzeyinde üç kantonlu Rojava'nın silahlı gücü YPG ile Rojava'nın en güçlü siyasi partisi PYD'yi terör örgütü olarak gören ve ABD'nin IŞİD'e karşı Kürtlere yaptığı askeri yardımdan son derece rahatsız olan Erdoğan'ı fena halde açığa düşüren bir açılıma imza attı.

Tarih 8 Şubat 2015. Yer Elysee Sarayı.

Hollande'ın karşısında oturan iki kadın: biri PYD Eşbaşkanı Asya Abdullah, diğeri YPJ Komutanı Nesrin Abdullah.

Asya Abdullah geleneksel Kürt kıyafeti, Nesrin Abdullah askeri üniforma ile arz-ı endam etti.

PYD Dış İlişkiler Temsilcisi Zuhat Kobani'yi aradım, “Keşke François Hollande'dan önce Recep Tayyip Erdoğan bu jesti yapsaydı, Kürtleri bu şekilde kabul etseydi. Bir komşu olarak bunu önce Türkiye'den beklerdik,” dedi, biraz kırgınlık, biraz kahırla.

Zuhat Kobani son iki yılda her görüştüğümde, “Türkiye ile dostluk istiyoruz, yüzümüz aşağı değil yukarıya dönük. Her türlü güvenlik garantisi veriyoruz, bizden zarar gelmeyecek,” sözünü tekrarlayıp duruyordu.

Erdoğan'ın IŞİD ile bir tuttuğu hareketin baş aktörlerine, Türkiye'nin NA-

TO'daki müttefikleri ve Suriye devrim projesindeki en önemli ortağı Fransa kucak açmış oldu.

Üstelik son derece simgesel mesajlar içeren bir kabul ile.

PYD'nin Paris, Brüksel, Süleymaniye ve Erbil temsilcileriyle görüştüm, hepsinin ilk önce vurguladığı şey şuydu: Heyet Hollande tarafından resmi olarak davet edildi. Heyet hızlandırılmış bir prosedürle tüm masrafları Fransa tarafından karşılanmak üzere Güney Kürdistan'dan Paris'e uçtu.

Zuhat Kobani'ye göre çıkan sonuç şuydu:

Resmi davet, geleneksel kıyafetlerle kabul biçimi Kürt kimliği, Kürt siyasi varlığı ve Kürt savunma gücünün Fransa liderliğince kabul edildiği anlamına geliyor.

2012 ve 2013'te Serê Kaniyê'de ÖSO ve diğer İslamcı örgütler, daha sonra sahneye çıkan IŞİD eliyle boğdurulmak istenen Kürtleri Batı başkentlerine taşıyan Kobani'deki direniş oldu.

Fransa'nın, Rojava'nın aktörlerine gösterdiği yüksek ilgiye karşın Türk hükümeti Kobani direnişini itibarsızlaştırma politikasında ısrar ediyordu. PYD'ye terör örgütü deyip IŞİD ile eşitleyen Erdoğan'ın ta başından beri kullandığı dil⁶ bir süre sonra TSK başta olmak üzere resmi açıklamalara da yansımaya başladı.⁷

Charlie Hebdo dergisine yönelik saldırıdan sonra IŞİD ile mücadeleyi daha da ciddiye alan Hollande'nin sahada ortağa ihtiyacı vardı, Kürtlerin de desteğe. Zuhat Kobani'nin dediği gibi, "Fransa, IŞİD'e karşı savaşa öncülük etmek istiyor ve Rojava'nın aktörleriyle işbirliğinin yollarını arıyordu."

Zuhat Kobani ve saraydaki görüşmeye katılan PYD'nin Paris temsilcisi Halid İsa'dan edindiğim bilgilere göre Kürtler Kobani'yi doğuda Tel Ebyad, batıda Cerablus ve güneyde Rakka'dan baskı altında tutan IŞİD tehdidinin tamamen bertaraf edilmesi için uluslararası desteğin büyütülmesini istedi. Talep edilen şey etkili ve modern silahlar. Almanya bu tür silahları Güney Kürdistan'da Peşmerge'ye vermişti. Türkiye'nin 'PKK'nin eline geçer uyarıları' yüzünden YPG-YPJ bu türden yardım alamıyordu. Sanki IŞİD'e karşı Şengal'den Mahmur'a, Kerkük'ten Hanekin'e kadar PKK ile ortak pozisyon alan Peşmerge hiç cephane paylaşmıyordu!

6 Erdoğan, Kobani'nin IŞİD'den kurtarılması üzerine yapılan sevinç gösterilerini "Bugün bakıyoruz maşallah çiftetelli oynuyorlar. Neymiş, DEAŞ (IŞİD) oradan çıkmış. Tamam da o bombaladığınız yerleri kim onaracak? 200.000 kişi bizde. Dönerlerse nereye yerleşecekler," diyerek eleştirdi. ("Maşallah çiftetelli oynuyorlar", *Hürriyet*, 28.01.2015).

7 Genelkurmay 8 Ekim 2014'te sınırda yaşanan bir olayla ilgili "Şanlıurfa'da, Suriye'den Türkiye tarafına geçmeye çalışan bölücü terör örgütü/PYD mensubu beş terörist, üç adet Kalaşnikof piyade tüfeği ile birlikte yakalanmıştır" ifadelerini kullandı. ("Genelkurmay'a göre PYD terör örgütü", *Hürriyet*, 08.10.2014).

Elysee Sarayı'nda gündeme gelen başka bir konu Türkiye'nin Kobani'ye koridor açmasıydı. Burada amaç yıkılan Kobani'nin yeniden inşası için gereken malzemenin taşınması ve projelerde yer alacak uluslararası uzman heyetler ile yardım kuruluşlarının geçişlerinin sağlanmasıydı. Kürtler Türkiye'nin kendiliğinden bunu yapmayacağını gördükleri için NATO'daki müttefiklerinin olası baskısından medet umuyordu.

Peki, Elysee'deki bu iltifatın karşılığı neydi? ABD gibi Fransa da IŞİD ile mücadelenin kendilerine küresel rekabette açtığı nüfuz alanının farkındaydı. Ayrıca artık Kürtler yükselen bir güçtü ve bu güce yatırım yapmak bölgenin geleceğine yatırım yapmak anlamına geliyordu. İki ülke de bunu gördü ve Türkiye'nin çıkardığı gürültüyü kulak ardı etti. Ki Fransa, ABD'nin 2013'ten sonra frene basıp Ankara'yı radikalleri palazlandığı gerekçesiyle suçlamaya başlamasından beri Türkiye'nin yanında duran en şahin ülkeydi.

Bu işbirliğinin bedeli Kürt direnişini daha geniş cephelere taşımaktı. IŞİD'e karşı havada Batı, karada Kürt unsurları yeni savaş düzeninin üst başlığını oluşturuyordu. Burada gri alan Kürtlerden istenilen şeyin Suriye ordusuyla da çatışmayı içerip içermediğiydi.

Bu konuyu Zuhat Kobani'ye birkaç kez üsteleyerek sordum: "Rojava güçleri savaşı kendi kentlerinden uzak tutmak için benimsediği savunma politikasını terk edip hem IŞİD hem hükümet güçlerine karşı saldırı pozisyonuna geçecek mi?"

Kobani ve Cezire kantonları etrafındaki mevcut IŞİD tehdidi ve Afrin kantonuna yönelebilecek müstakbel tehditler için IŞİD'in daha geniş bir alanda temizlenmesi gerekiyordu. Uluslararası destekle Kürtler buna hazırды. Bu da operasyonların Fırat Nehri boyunca genişlemesi anlamına geliyordu.

Rejimle savaşa gelince, yanıt biraz diplomatikti. Zuhat Kobani'nin dediği şeydu: "Bizim direnişimiz bütün özgürlükçü Suriye güçlerinin direnişidir. Amacımız bütün Suriye'yi demokratikleştirmektir. Biz ortaya bütün siyasi, etnik ve dinsel grupların katıldığı bir demokratik yönetim modeli koyduk. Bu sistemi tüm Suriye'ye mal etmek istiyoruz. Haliyle bu sistemi yaymak mevcut diktatör rejimle mümkün değil. Bizimle aynı amacı paylaşan özgür Suriye güçleriyle ittifak kuracağız. Meşru savunma politikasından vazgeçmiş değiliz ancak bizimle Kobani'de savaştan ÖSO'ya bağlı Burkan el Fırat gibi güçler saldırıya uğradığında biz de kendi rolümüzü oynayacağız. Haseke'de olduğu gibi rejim güçleri saldırdığında bunları yanıtız bırakmayacağız."

Burada sorun sahada ÖSO'nun tükenmiş olmasıydı. IŞİD dışında gücünü koruyan Nusra Cephesi, İslam Ordusu, Ensar el İslam, Ahrar el Şam gibi örgütlerin hayallerindeki Suriye ile Kürtlerin pratiğe aktardıkları taban ta-

bana zıttı. Bunu hatırlattığımda Kobani, “Bizim ortaya koyduğumuz modeli kabul eden güçlerle işbirliğinden bahsediyoruz,” dedi. Bir başka Kürt kaynak ise, “ABD ya da Fransa’nın artık Esad rejimiyle savaşmak gibi bir önceliği yok, rejimle savaşma talebini onlar da gündeme getirmiyor,” ifadelerini kullandı.

Kürtlerin Batı yolculuğu Paris ile sınırlı değildi. Bu süreçte Kürtler, Türkiye’nin en çok korktuğu şeyi elde etmeye başlamıştı: IŞİD ile savaş üzerinden uluslararası meşruiyet.

Tel Ebyad'ı Özgürleştirme Hareketi

134 günlük mücadelenin sonunda IŞID'i Kobani'den söküp atan YPG, Burkan el Fırat güçleri ile birlikte güneyde Rakka'ya uzanan hatlar üzerinde Sırrin ve Ayn İsa'ya kadar cepheyi temizledikten sonra 29 Mayıs 2015'te Tel Ebyad'a sandviç operasyonu başlattı. Yani Kobani'deki güçleriyle batıdan, Serê Kanîyê'deki güçleriyle doğudan Tel Ebyad kuşatma altına alındı.

Kobani ve Cezire kantonlarına saldırıların kesilmesi için Tel Ebyad bölgesini IŞID'den temizlemeyi hedefleyen YPG, operasyon çerçevesinde 15 günde 20 köyde kontrolü ele aldıktan sonra Sılûk beldesini kuşattı.

Operasyonun ilk günlerinde Türkiye sınırına yığılan sivillerden bir kısmının Akçakale'ye geçişine izin verilirken Sılûk'un kuşatılması sonrasında gelenler IŞID'in insafına bırakıldı.¹ Türk askerlerinin izin vermediği sığınmacılar silahlı IŞID üyeleri tarafından bir sürü gibi çevrilerek tekrar Tel Ebyad'a götürüldü.²

YPG ve Burkan el Fırat'ın, ABD'nin hava desteğiyle IŞID'in lojistik hattındaki kritik nokta Tel Ebyad'ı özgürleştirmek için başlattığı bu harekât Ankara'yı rahatsız etti. Halbuki Tel Ebyad önce Nusra Cephesi ve müttefiklerinin ardından IŞID'in eline geçerken Türkiye hiçbir tepki vermemiştir.

Kürtler 19 Temmuz 2012'de Kobani'den başlamak üzere kendi bölgelerinde kontrolü ele alırken Türkiye, Cilvegözü Sınır Kapısı'nın karşısındaki Bab el Hava'yı silahlı gruplara teslim etti. Teslim etti diyorum çünkü kendilerine 'Taliban Şurası' diyen grup Cilvegözü'nden geçerek Bab el Heva'yı aldı. Aynı gün Karkamış'ın karşısındaki Cerablus Sınır Kapısı düştü. Ardın-

1 "Dışişleri: Akçakale'ye bir haftada 13.000 sığınmacı alındı", *aljazeera.com.tr*, 11.06.2015.

2 "Suriye sınırında gerginlik", *Radikal*, 13.06.2015.

dan 22 Temmuz'da Öncüpınar'ın karşısındaki Selame Sınır Kapısı zapt edildi. Türkiye destekli cihatçı gruplar 19 Eylül 2012'de de Akçakale'nin karşısındaki Tel Ebyad'ı ele geçirdi. Bu kişiler Türkiye tarafından otobüslerle sınıra gitmişti.

Tel Ebyad'ın Nusra Cephesi, Ahrar el Şam, Furkan Tugayı ve Tevhid Tugayı'ndan oluşan koalisyona teslim edilmesinde iki amaç güdülmüştü:

– Bab el Heva ve Bab el Selame'nin (Selame Sınır Kapısı) düşmesinde olduğu gibi rejim güçlerini sınırdan uzaklaştırıp muhalifler için bir fiili tampon bölge oluşturmak.

– Temmuz 2012'den itibaren Kürtlerin kendi bölgelerinde kontrolü ele alarak başlattığı özerklik hareketini kesmek. Nitekim Kobani ile Cezire kantonları arasındaki bağ koparılmış oldu.

Tel Ebyad'ı ele geçiren İslamcı güçler ile o zaman ÖSO içerisinde yer alan Kürt Cephesi (Cephet el Akrad) arasında çatışmalar yaşanmıştı.

Kürt kaynakların bana verdiği bilgilere göre kısa bir sükûnetin ardından 19 Temmuz 2013'te Kürtleri temizleme hareketi, cami minarelerinden “Ya Tel Ebyad'ı terk edin ya da cezasına katlanın” tehdidiyle başladı. Baas rejiminin 1963'te kabul ettiği Arap Kemeri projesiyle Araplaştırılan Tel Ebyad'ın 25.000'lik nüfusu içerisinde kalan Kürtlerin sayısı 12.000 civarındaydı. Tel Ebyad'ın merkezi ve civarındaki 18 köyde yaşayan Kürtler Kobani ve Cezire bölgesinin yanı sıra Türkiye ve Irak Kürdistanı'na göç etmek zorunda kaldı. Sürülen Kürtlerin evlerine dışarıdan gelen savaşçılar yerleştirilmişti. Geri kalanlar ise ağır bir bedel ödedi. 5 Ağustos 2013'e gelinceye kadar evleri teker teker basılan Kürtlerden 70 kişi öldürülürken 400 çocuk ve kadın da kaçırıldı. 5 Ağustos 2013'te İran'ın El Alem televizyonu 120'si çocuk 330 kişinin katledildiğini öne sürdü.³

Uluslararası toplumun devrime halel gelmesin diye muhalif güçlerin insanlığa karşı suçlarıyla ilgilenmediği sıralarda Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov meseleyi BM Güvenlik Konseyi'nin gündemine taşıyarak kınama talep etti.⁴

2014'te Nusra ile IŞİD arasındaki ayrışma sırasında IŞİD, Tel Ebyad'daki ortaklarını bertaraf edip ilçenin tek hâkimi oldu. Bu ayrışmaya kadar bütün bu örgütler Türkiye'nin kıymetli devrimcileriydi. Türkiye, Tel Ebyad'ın, IŞİD'in ilan ettiği ‘İslam Devleti’nin en önemli sınır kapısına dönüşmesine de göz yumdu.

IŞİD, Tel Ebyad'ı tekeline alınca geri kalan Kürtleri de kovdu. Kürtlerin el konulan işyerlerine “Devlet'in malı” yazısı asıldı. (IŞİD kısaca örgüte atıf yaparken IŞİD/DAİŞ değil “Devlet” diyordu.)

3 http://acloserlookonsyria.shoutwiki.com/wiki/Talk:Tal_Abyad_massacre

4 “UNSC should condemn crimes committed against Kurds in Syria”, *Russia Today*, 07.08.2013.

Tel Ebyad, IŞID için de önemliydi: IŞID'in merkez üssü olarak kullandığı Rakka'yı Türkiye sınırına Tel Ebyad ve daha batıda yer alan Cerablus bağlıyordu. Tel Ebyad sözde kapalı olsa da geçişler sürüyordu. IŞID'in cephede yaralanan savaşçıları da bu kapıdan Akçakale'deki hastanelere sevk ediliyordu. Yani IŞID sağlık hizmetlerini bu şekilde Türkiye'den alıyordu. Yine farklı ülkelerden akan militanların Suriye ve Irak cephesine geçiş yaptığı güzergâh olması nedeniyle Akçakale kritik önemdeydi. Akçakale'ye geçen yabancı savaşçıların ilk eğitildiği yer de Sılûk beldesiydi.

IŞID, Tel Ebyad'dan aldığı güçle doğuda Cezire Kantonu, batıda Kobani Kantonu'nu rahat bırakmıyordu. Ayrıca Tel Ebyad'ı 2012'den itibaren terk etmiş Kürtlerin de evlerine dönebilmesi IŞID'in hâkimiyetinin son bulmasına bağlıydı. Yine Rojavalı yetkililer Kobani'nin yeniden inşasında, Türkiye sıkı sınır politikası ile yardımcı olmadığından Tel Ebyad üzerinden açılacak koridorla Cezire'den malzeme tedarikinin mümkün olacağını düşünüyordu.

Tel Ebyad etrafındaki gelişmelere paralel olarak başka cephe de ısındı: Nusra Cephesi ve Ahrar el Şam'ın başını çektiği Fetih Ordusu, Mart-Mayıs 2015'te Türkiye üzerinden gelen silahlarla İdlib ve Cısr el Şuğur'u ele geçirdince IŞID de Türkiye ile Halep arasındaki lojistik destek hattı Selame Kapısı'nı ele geçirmek için saldırılara başladı. Fırat Nehri'nin batısında Soran'ı ele geçiren IŞID ardından Marea'ya yüklendi. Türkiye'ye sığınan Türkmenlerin kaçış nedeni de bu bölgelerdeki çatışmalardı.

ERDOĞAN ÖFKELİ: "ETNİK TEMİZLİK YAPILIYOR!"

Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, Batılı koalisyonun yürüttüğü bombardımanla evlerini terk eden Araplar ile Türkmenlerin yerine Kürtlerin yerleştirildiğini öne sürerek kamuoyunu sarstı.

Erdoğan, IŞID'in bölgeden çıkarılmasına yönelik harekâtle ilgili kızgınlığını dışa vurdu:

Tel Ebyad'da Arapları ve Türkmenleri uçaklarla vuran Batı ne yazık ki onların yerine terör örgütü PYD ve PKK'yı yerleştiriyor.⁵

Cephe Suvvar Tel Abyad Komutanı Dr. Ömer Dede de, YPG'nin Türkmenleri "Son günlerde bize açıkça köylerinizi boşaltın, yoksa yakarız," diye tehdit ettiğini öne sürdü.⁶

Telefonla kendisine ulaştığım YPG sözcüsü Redur Halil suçlamaları reddetti:

5 "Erdoğan'dan Batı medyasına: Hamdolsun, beni övselerdi kendimden şüphe ederdim", t24.com.tr, 11.06.2015.

6 "Türkmen köyleri YPG tehdidinde", aljazeera.com.tr, 13.06.2015.

Böyle bir tehdit söz konusu değil. Bizim yaptığımız bir çağrı var. DAİŞ (İslam Devleti) sivilleri canlı kalkan olarak kullanmasın diye insanlara “Kobani ve Cezire kantonlarına gelin, size yardımcı olacağız. Savaş bittikten sonra tekrar evinize döneceksiniz” dedik. Bu çağrımızı kimse etnik temizlik olarak yorumlayamaz. Çatışmalardan dolayı zaten köylerin çoğu boş.

Redur Halil, YPG'nin Tel Ebyad'a ilerlerken sivil kayıplardan kaçınmak için temkinli davrandığını söyledi. Yine görüşüne başvurduğum Suriye Türkmen Meclisi Başkanı Mustafa Abdurrahman ise Tel Ebyad bölgesinde Türkmenlerin yaşadığı Hamam Türkmen'de Kürtlerin bulunmadığını, sınırlı sayıda Türkmen mültecinin IŞİD'in tehditleri, hava bombardımanı ve çatışmalar nedeniyle sınıra geldiğini, Azez bölgesinden Kilis'e sığınan Türkmenlerin ise IŞİD ile İslami Cephe arasındaki çatışmalardan kaçtıklarını kaydetti.

Durumu çatışma bölgesinde bulunan gazeteci Barzan Iso'ya sorduğumda şunları söyledi: “YPG bölgeyi terk etmek zorunda kalmış Kürtleri henüz kendi evlerine döndüremedi ki Kürtleri Türkmenlerin yerlerine yerleştiresin! Bu iddiayı kanıtlayacak tek bir örnek yok.”

Suriye İnsan Hakları Gözlemevi Başkanı Rami Abdurrahman'a göre de iddialar yersizdi: “Türkmen ve Arap nüfusa karşı etnik temizlik yok. YPG Türkmen ve Arapları kovmak isteseydi şimdiye kadar özgürleştirdiği köylerde bunu yapardı. Orada olan köylülerden IŞİD'in döşediği mayınlar nedeniyle geri dönmemeleri istendi. Doğan ve El Bacela gibi bazı köylerde de IŞİD'in saldırması tehlikesi olduğundan sivillerin girmesine izin verilmiyor.”⁷

PYD Eşbaşkanı Salih Müslim'i aradığımda her zamanki gibi önce Türkiye'ye dostluk mesajları verdi. Ankara'ya yönelik ağır ithamlarına rağmen işbirliği önerisini yinelerken etnik temizlik suçlamasını reddetti:

Hiç kimse insanların kendi evlerine dönüşünü engellemez. Böyle bir suçlamanın dayanağı yok. Bütün insanlar evlerine dönecek. IŞİD'in saflarına katılıp kan dökmüş olanlar dışında kimsenin korkmasına gerek yok. Biz birbirimizi tanırız. Kimin ne suç işlediğini herkes bilir. Elbette kan dökmüş olanlar yargıya teslim edilecektir. Bunun dışında herkes rahat olsun. Türkiye de rahat olsun. Sınırın iki yakası da bizim halkımızdır. Biz kendi halkımıza nasıl düşmanlık ederiz, böyle bir şey söz konusu olabilir mi? Defalarca söyledik; Türkiye kendini güvende hissederse biz de kendimizi güvende hissederiz.

Bunlar, 2013'te Tel Ebyad'da Türkiye'nin desteklediği örgütler tarafından oğlu öldürülmüş bir babanın sözleri.

Etnik temizlik suçlamasının odağındaki YPG, Temmuz 2012'den beri kontrol ettiği bölgelerde etnik temizliğe değil farklı ırk ve dinlerden halkla-

7 “There's no 'ethnic cleansing' in Til Abyad”, www.gfbv.de, 24.06.2015.

rı yönetime ortak etmeye çalıştı. Bir dışlanma ithamı varsa bu da Kürtlerden Kürtlere yönelikti.

Serê Kanîyê (Ras el Ayn) 1963'teki Arap Kemerî projesi çerçevesinde Tel Ebyad'dan çok daha ağır şekilde Kürtler aleyhine demografik müdahaleye maruz kaldığı halde YPG, burada Baas'ın yerleştirdikleri dahil hiçbir Arap'ı yerinden etmedi. Bireysel olarak bazı Kürt ailelerin "Topraklarımızı geri alacağız" diyerek sergiledikleri tutumun Rojava yönetiminde siyasi bir karşılığı olmadı.

Aslında Rojava'da kanton sistemi tüm başarısını etnik temizlik değil etnik, dinsel ve mezhepsel renkleri 'toplumsal sözleşme' ile bir arada yaşatma ve bölgeyi iç savaştan uzak tutma becerisine borçluydu.

Elbette IŞİD'in üstlendiği ya da yardım gördüğü köylerde bir yıkım vardı. YPG bunları "Savaş koşullarında çatışmalar yüzünden kaçınılmaz yıkımlar" olarak gösterse de IŞİD'e yardım eden köylerin cezalandırılmadığını söylemek mümkün değildi. (Ki Rojava'da savaş suçu işlendiğine dair suçlamalar daha sonra Amnesty International'ın yayımladığı bir raporda da yer aldı.)

Suriye'de savaş herkesi bir şekilde yerinden etti. Lazkiye gibi Rojava'nın farklı bölgeleri de savaştan kaçan yüzbinlerce kişiye sığınak oldu. Batı-Körfez destekli silahlı gruplar Humus'ta Şiileri ve Hıristiyanları, Lazkiye kırsalında Alevileri yerlerinden ederken bu kamptan 'etnik temizlik yapılıyor' diye çıkışan olmadı. Nusra ve ortakları 28 Mart 2015'te İdlib'i Suriye ordusunun elinden aldıktan sonra 25 Nisan 2015'te İştibrak'ta onlarca Alevi'yi katletti. 10 Haziran 2015'te de Nusra, İdlib'e bağlı Kalp Loze köyünde en az 20 Dürzi'yi öldürdü. Bu katliamlar karşısında da Batı-Körfez bloku sessiz kaldı. IŞİD, 2014'te Rakka, Menbic ve El Bab'ta Kürtleri temizlerken de aynı ikiyüzlülük söz konusuydu. Halep kırsalından sürülen Kürtlerle Afrin'in nüfusu ikiye katlanırken kimsenin ruhu duymadı. Haziran 2015'te IŞİD'in Haseke'ye saldırıları nedeniyle en az 100.000 kişi Kamışlı'ya sığındı, gündem bile olmadı.

PYD'nin Tel Ebyad için yol haritası

Bundan sonra ne olacağı herkesin merak ettiği konuydu. Kürt ağırlıklı Kobani ve Afrin bir kenara Arap, Kürt, Asuri-Süryani, Keldani, Ermeni ve Çeçenlerin yaşadığı Cezire'deki yapılanma Tel Ebyad için de model olacak mıydı? Salih Müslim'e "Tel Ebyad için yol haritanız nedir?" diye sorduğumda rotayı şöyle dillendirdi:

– Önce şehir merkezi ve köylerdeki bubi tuzakları ve mayınlar temizlenecek. Buna paralel olarak dışarıdan olası saldırılara karşı savunma hatları oluşturulacak.

– Şehrin güvenliği sağlanınca Tel Ebyad'ı terk etmek zorunda kalmış sivil-lerin dönüşü organize edilecek.

– İnsanların dönüşünün ardından tüm etnik grupların temsil edildiği sivil yönetim oluşturulacak.

– YPG ve diğer savaşçı güçler, kentin güvenliğini oluşturulacak asayiş bi-rimlerine teslim edip dış hatlara çekilecek. Yani sivil alanlarda silahlı güç bu- lunmayacak.

Sınır kapısının işletilmesi konusunda da Müslim, Türkiye'ye işbirliği öne- riyordu. Kürt bölgelerine yönelik 'binbir rica ile insani yardımlara açık, baş- ka türlü kapalı' diye özetleyebileceğimiz sınır politikası Akçakale-Tel Elbad için de geçerliydi. Salih Müslim'in önerisi şuydu:

Özgür Suriye Ordusu ile birlikte sınır kapısının kontrolünü sağlayabiliriz. Türkiye'nin bu konuda rahat olmasını istiyoruz. YPG tek başına kapıyı tut- sun demiyoruz. Birlikte hareket ettiğimiz Burkan el Fırat, Liva el Tevhid ve Suvar el Rakka gibi gruplar var. İşbirliği içerisinde işlerimizi yürütebiliriz.

Kobani Kantonu Dış İlişkiler Bakan Yardımcısı Idris Nassan da Tel Eb- yad'ın geleceğine dair sorularıma şu yanıtı verdi:

Önceliğimiz Tel Ebyad'ın tamamen güvenli hale gelmesidir. Tel Ebyad'ın na- sıl yönetileceğine tamamen kendi halkı karar verecek. Sivil yönetim konse- yi Arap, Kürt ve Türkmen ve diğer etnik gruplardan oluşacak. YPG değil on- lar karar verecek.

Sivillerin dönüşü konusunda sıkıntılar vardı. Gazeteci Barzan Iso günlend- ir YPG güçleriyle birlikte köy köy dolaşıyordu. "Nedir durum?" diye sor- dum, izlenimlerini paylaştı:

Köylerde tek tük insanlar var. Bunların çoğu da yaşlı, kadın veya çocuk. YPG güçlerini gören insanlar çıkıp el sallıyor. Bazıları gelip bir ihtiyacınız var mı di- ye soruyor. Tabii bu tür coşkulu karşılama endişe ya da korkudan da kaynak- lanıyor olabilir. İnsanlar YPG'nin kendilerine ne yapacağını bilmiyor. Haliyle endişeli olabilirler. Bölgeyi terk eden Araplar da bekleyip YPG'nin tutumuna göre döneceklerdir. Bazı aileler bir buçuk yıldır IŞİD yönetimi altında bir şe- kilde işbirliği yapmak zorunda kaldı. Şimdi bedel öder miyiz diye korkuyorlar.

Bu korku yüzünden dönüşler zamana yayıldı. Bölgede 10 kadar Türk- men köyü var. Bu köylerden sınır boyunda olanlar zaten boşalmadı, bir kısmı Rakka istikametinde güneye gitti, bir kısmı Türkiye'ye geçti. Ayrı- ca 2012'den sonra İslamcı güçlerin bölgeden çıkarttığı 10-12.000 civarında Kürt de evlerine dönmeyi bekliyordu. Bu ailelerden bazılarının evleri son iki yılda IŞİD tarafından kullanıldı.

Erdoğan'ın hayallerini çökerten hamleler

İŞİD'in dünyayla irtibatını sağlayan iki kapının da Türkiye'ye açılıyor olmasından hicap duymayan AKP yönetimi, Tel Ebyad'ın Kürtler eliyle dünyanın vahşi örgütünden kurtulmasına öfkeliydi. ABD'nin bombardıman desteği ile Araplar ve Türkmenlere karşı etnik temizlik yapıldığından Kürt devletinin kurulmasına, Akdeniz'e enerji koridoru açılmasından Suriye ve Türkiye'nin parçalanmasına kadar dillendirilmeyen stratejik tahlil kalmadı.

İki yıldır İŞİD'e ses çıkarmayanlar bölgeyi YPG'den kurtarma çağrısı yapıyordu. YPG, Tel Ebyad'ı tek başına değil Arap müttefikleri Burkan el Fırat, Liva el Tahrir ve Suvar el Rakka gibi örgütlerle birlikte kurtardı. YPG'nin ortakları bir süre öncesine kadar Türkiye destekli ÖSO içerisinde yer alıyordu.

Evet, Öcalan'ın Suriyeli takipçilerinin özerklik tesis etmesi ve İŞİD'le saşan güç olarak dünyada teveccüh görmesi Ankara açısından hazmedilmesi zor gelişmelerdi. YPG'nin İŞİD ile bir tutulması, hatta "İŞİD zamanında bu insanlar evlerini terk etmek zorunda kalmamıştı" diyecek kadar İŞİD'i kayıran bir tercih konuldu. Halbuki İŞİD'in yüzlerce kilometrelik Türkiye sınırlarına tamamen yaslanmasını önleyen, Ankara'nın 'terör örgütü' diye lanetlediği YPG'nin bariyeriydi. Bura karşılık Ankara'nın yaptığı, 2012'de sınır kapılarını ele geçiren Kaide ve müttefiklerine orkestra şefliiydi.

Erdoğan, Eylül-Ekim 2014'te İŞİD'in Kobani'yi üç taraftan kuşatıp boğmaya çalıştığı sırada müjde verir gibi "Kobani düştü düşecek" sözüyle Kürtleri kızdırmış ve bunun bir yansıması olarak AKP 7 Haziran 2015'te sandıkta Kürt bölgelerini tamamen kaybetmişti. Haliyle Kürtlere öfkeliydi. Bunun ötesinde Erdoğan'ın endişelenmesinin başka nedeni Rojava'nın kantonları arasındaki bağları koparan fiili tampon bölgenin çöküyor olmasıydı.

KÜRT KORİDORU SENARYOSU

Erdoğan'ın "Araplar ve Türkmenlere etnik temizlik yapılıyor" diye kopardığı gürültüden iki gün sonra (15 Haziran 2015) İŞİD, Türkiye sınırında lojistik destek hatlarından birini, yani Tel Ebyad'ı kaybetti. İktidar cenahı sert tepkiler vermeye başladı. Medyada çizilen senaryolardan bazıları şunlardı:

- "ABD'nin yardımıyla Suriye'nin kuzeyinde bir Kürt devleti kuruluyor."⁸
- "Kürtler, Arap ve Türkmenlere etnik temizlik yapıyor."⁹
- "Kuzey Irak petrolünü Akdeniz'e ulaştıracak koridor açılıyor."¹⁰

8 "Türkiye'nin güneyinde Kürt devleti kuruluyor", t24.com.tr, 20.06.2015.

9 "PYD Tel Abyad'da etnik temizlik yapıyor", AA, 15.06.2015.

10 "Hedef yeni petrol hattı", *Yeni Şafak*, 23.07.2013.

Şu senaryoları üretenler için "PYD, DAEŞ'ten (İŞİD) daha tehlikeli" idi.¹¹

Kürt güçlerinin Rojava'da yürüttüğü savunma hareketi İŞİD'e 'ehven-i şer' muamelesi yapacak kadar şeytanileştirildi.

Kürt devleti kurulması ya da Akdeniz'e kadar koridor açılması gibi temellendirilmesi zor kurgular bir yana iki soru önemliydi:

– YPG, Tel Ebyad'da kontrolü ele alıp Kobani ile Cezire kantonlarını birleştirdikten sonra İŞİD'i Cerablus'tan da atmak için Fırat Nehri'nin batısına geçecek miydi?

– Eğer Kürtler Cerablus'u İŞİD'den temizlerse batıya doğru ilerleyip Azez bölgesinden Afrin kantonuna bir koridor açacak mıydı?

Tel Ebyad'ın temizlenmesiyle oluşan stratejik tablo şuydu: ABD'nin hava desteğiyle Burkan el Fırat ile birlikte Tel Ebyad'a giren YPG son hamlesiyle Cezire'nin batı sınırı Serê Kanîyê'den (Ras el Ayn) Cerablus'a kadar kuş uçuşu 180 km'lik alanı birleştirmiş oldu. Böylece Güney Kürdistan sınırından Fırat Nehri'ne yani Cerablus'a kadar yaklaşık 400 km YPG'nin kontrolüne geçti. Hedef olarak gündeme gelen Afrin ile Cerablus arasındaki mesafe ise 110 km.¹²

Kuşkusuz Kürtlerin gönlünde coğrafi kopuklukları giderip Cezire'den Afrin'e tam anlamıyla Batı Kürdistan'ı (Rojava) kurma ideali yatıyordu. Fakat coğrafi ve demografik gerçeklik idealize edilen Batı Kürdistan'ı inşa etmeye elverişli değildi. Kürt aktörler de bu konuda gerçekçi bir yaklaşım içindeydi. Kobani ve Afrin'de Kürtler ezici çoğunluğu oluştururken Tel Ebyad'da Kürt oranı yüzde 40 civarındaydı. Cerablus da Arap ve Türkmen yoğunluklu bir yerleşim merkeziydi.

Kürtlerin 2012'den beri izlediği yol haritası coğrafi, etnik ve dinsel çeşitliliklerden kaynaklanan realiteyi esas alıyordu. Kürtler kazanımlarını bölgenin etnik ve dinsel unsurlarıyla sergiledikleri işbirliğine borçluydu. Bu çizgiden sapıldığı takdirde özellikle Araplar ve Hıristiyan azınlıklarla kurulan ittifak kolaylıkla çökebilirdi.

Kürtleri harekete geçiren temel motivasyon ise İŞİD tehdidini bertaraf etmek ve Kobani gibi Afrin'i güvenceye almaktı. Kobani'nin iki yakasında İŞİD olduğu için takviye güç göndermek en temel sorundu. Etrafı Arap ve Türkmenlerle çevrili olan Afrin de benzer şekilde İslami Cephe bileşenleri ve Nusra Cephesi tarafından kuşatılmış durumdaydı.

Kobani Dış İlişkiler Bakan Yardımcısı İdris Nassan'ın bana verdiği bilgilere göre YPG'nin Fırat'ın batısına geçmesinin 4 koşulu vardı:

- Bölgesindeki muhalif güçlerle işbirliği.
- Bölge halkının yani aşiretlerin bunu istemesi.

11 "PYD, DAEŞ'ten çok daha tehlikeli", *Sabah*, 19.05.2015.

12 Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!*, s. 420.

– Afrin’in tehlike altına girmesi.

– Uluslararası koalisyonun sunduğu desteğin devam etmesi.

Muhalif güçlerle IŞİD’e karşı ortaklık tesis edilmesi olasılık dahilinde olsa da Afrin’e doğru bir Kürt koridorunun açılmasının önünde zorluklar vardı. Cerablus’tan Afrin’e doğru önce IŞİD, sonra İslami Cephe’nin hâkimiyeti söz konusuydu. Rakka’dan kuzeyde Türkiye sınırına doğru El Bab, Menbic, El Rai ve Cerablus’u IŞİD kontrol ediyordu. IŞİD’in hâkimiyet alanının batısında yani Halep’in kuzeyinden Türkiye sınırlarına doğru Marea, Tel Rıfat ve Azez’de İslami Cephe bileşenleri hâkimdi. Bu bölgede Nusra da vardı. Sırtını Türkiye’ye dayayan Nusra daha önce güneyden Afrin’e girmeye kalkışmış ama başaramamıştı.

YPG’nin Kobani ve Tel Ebyad’da Burkan el Fırat güçleri ile kurduğu ittifakın bir benzerini İslami Cephe ile kurmasının önünde ideolojik engeller vardı. Bu gruplar PYD ve YPG’yi hem sol kökenli oldukları için reddediyor hem de “Esad rejiminin Kürt Şebbihası” olarak görüyordu. Kimi Türkmen örgütler ise Türkiye’nin resmi tutumuna uygun olarak YPG’yi “PKK’nin uzantısı bir terör örgütü” olarak niteliyordu.

IŞİD’in ölümcül darbeleri İslami Cephe’yi YPG ile işbirliğine mahkûm edebilirdi. IŞİD son haftalarda İslami Cephe’nin mevzilerine yönelerek Soran’ı ele geçirip Marea’ya yüklenmişti. IŞİD’in amacı Tel Ebyad’da kaybettiğini Selame Kapısı’nı alarak telafi etmekte. Ancak Halep’te muhaliflerin elindeki bölgeleri besleyen Selame Kapısı’nın düşmemesi için İslami Cephe ve ortakları seferber olmuş durumdaydı.

İslami Cephe’nin IŞİD’e karşı YPG ile ortak hareket etmesi ihtimal dahilinde olsa da istedikleri en son şey bu bölgeyi Kürtlerle paylaşmaktı. Zoraki bir işbirliği Kürtlere Afrin’e yardım ulaştırmak için güvenli bir koridor imkânı sunabilirdi ama bu, mutlak bir Kürt kuşağı ya da Kürt hâkimiyeti anlamına gelmiyordu.

Olası bir Kürt ilerleyişi karşısında örgütler kadar aşiretlerin pozisyonu da önemliydi. Kürt köylerinin bulunduğu Azez’de varlık gösteren Kürt Cephesi (Cephe el Akrad) YPG’nin müttefiki sayılsa da yerel unsurların YPG’ye karşı rezervi güçlüydü. Cerablus Arap ve Türkmen ağırlıklıydı. Cerablus’taki aşiretler Nusra, ÖSO ve IŞİD arasında bölünmüştü. IŞİD Ocak 2014’te ilçeyi ele geçirince nüfusun yüzde 80’i Türkiye’ye kaçmıştı. Bölgede IŞİD’in elindeki El Bab ve Menbic’in de çoğunluğu Arap idi. Özellikle El Bab koyu muhafazakâr yapısıyla İslamcı örgütlerin işini kolaylaştıran bir bölgeydi. Yine Azez, El Bab, Menbic, Cerablus ve Kürt Dağı civarında 150’ye yakın köye dağılmış olan Türkmen aşiretleri de YPG’ye Araplardan daha mesafeliydi.

Konuştuğum Suriyeli Kürt kaynaklar şu aşamada Fırat’tan ötesi için İslami Cephe bileşenleriyle işbirliği zemininin oluşmadığını söylüyordu.

YPG'yi tek taraflı olarak Fırat'ın batısına gitmeye zorlayacak şey belki saldırıların Afrin'e yönelmesi olabilirdi. IŞİD'in Afrin'i ele geçirmeden önce Marea ve Tel Rifat'taki İslami Cephe'yi temizlemesi gerekiyordu. Afrin'e tehdit sadece IŞİD'den gelmiyordu. YPG ile farklı yerlerde sorunlar çıktığında İslamcı örgütler Afrin etrafındaki ablukayı artırıyordu.

YPG'nin Cerablus'a yönelik hamlesi önemli ölçüde ABD'nin hava desteğinin sürmesine bağlıydı. ABD ile Kobani'de başlayan ortaklık Tel Ebyad'da önemli bir aşamaya geldi. Amerikalı bir yetkiliye göre ABD, YPG'ye havadan destek vermenin ötesinde özel bir şirket aracılığıyla bubi tuzakları ve mayınların temizlenmesinde de yardım ediyordu.¹³ ABD sahada Kürtlerle yakaladığı bu tür bir ortaklığı diğer muhalif güçlerle yakalamış değildi. Türkiye'nin de yoğun protestosunu dikkate alan ABD, Kürtlerle birlikte operasyonu bu bölgeye yayma konusunda temkinliydi.

YPG'ye Afrin yolunu açacak işbirliği biraz da Tel Ebyad'da Arap ve Türkmenlerin geleceğinin ne olacağına bağlıydı.

IŞİD'in YPG'yi mecbur bırakması ihtimali bir kenara Kürtler, Afrin yolunda bir Kürt-Arap ya da Kürt-Türkmen savaşı çıkarmak istemiyordu.

Türkiye'nin müdahale planı

PYD Eşbaşkanı Salih Müslim 21-22 Haziran 2015'te Türkiye'ye gelerek koridor ve etnik temizlik gibi konularda Ankara'nın kaygılarını gidermeye çalıştı.¹⁴

YPG'nin IŞİD'i Tel Ebyad'dan çıkartmasının ardından Erdoğan 26 Haziran 2015'te katıldığı bir iftar programında yine çok sert çıktı:

Suriye'nin kuzeyinde bir devlet kurulmasına asla müsaade etmeyeceğiz.¹⁵

Erdoğan bir süreden beri Suriye'de tampon bölge oluşturmak için bastırıyordu. Hükümetin talebi üzerine TSK'nin yaptığı harekât planına göre 18.000 asker Karkamış ve Öncüpınar'dan Suriye'ye girip 28-33 kilometre derinliğinde ve 110 km uzunluğunda tampon bölge oluşturacaktı.¹⁶ Tampon bölgenin derinliği 5 kilometre olursa iki tugay, 10-15 kilometre olursa dört tugay konuşlandırılacaktı. Ayrıca 110 kilometre boyunca asker tek tek sınıra dizilmeyecek; hâkim bölgelere tabur ya da bölük seviyesinde askeri birlik konuşlandırılacaktı. Menzili 40 kilometreyi bulan fırtına obüsleri içeride ko-

13 Tolga Tanış, "Tel Abyad'da ne oldu?", *Hürriyet*, 21.06.2015.

14 "Müslim: Koridor falan yok", *Hürriyet*, 22.06.2015.

15 "Erdoğan: Suriye'nin kuzeyinde bir devlet kurulmasına asla müsaade etmeyeceğiz!", t24.com.tr, 26.06.2015.

16 "Operasyonun eli kulağında", *Yeni Şafak*, 28.06.2015.

nuşlandırılacak ve tampon bölgenin güvenliği sağlanacaktı.¹⁷ Harekât planı hazırda ama asker Suriye'ye girilmesine karşıydı, eğer girilecekse de yeni hükümetin beklenmesinden yanaydı.¹⁸

Sınırdaki savaş olacaktı gibi bir hareketlilik vardı. IŞİD, Cerablus'ta Türkiye sınırına yakın yerlerde hendek kazıp mayın döşerken TSK de bölgeye ağır silahlar konuşlandırdı.

Müdahale planları YPG'nin etnik temizlik yaptığı ve ABD'nin Kürt koridoru oluşturacağına dair komplo teorilerinin gölgesinde çizildi.

Müdahalenin gerekçeleri şuydu:

Birincisi: "Etnik temizlik yapılıyor."

İkincisi: "Kürt koridoru açılıyor, bu Türkiye açısından güvenlik tehdidi arz ediyor." Rojava'daki özerklik hareketinin 2012'den beri sicilinde Türkiye'ye yönelen bir tehdit yoktu. Aksine sınırın en güvenli olduğu yerler YPG'nin kontrol ettiği bölgelerdi. YPG ve PYD'nin Türkiye'ye güvenlik taahhüdü, İslamcı örgütlerin Türkiye topraklarını kullanarak Rojava'ya saldırdığı dönemlerde de değişmedi. Buna karşın Cerablus, Tel Ebyad ve El Rai sınır kapıları IŞİD'in eline geçerken hükümetin güvenlik diye bir derdi olmadı.

Üçüncüsü: "Kürt devletinin zemini hazırlanıyor."

Kürtler her şeyden önce Rojava'da can, mal ve namuslarını korumak için savaşıyordu. Rojava anayasası da Suriye'nin toprak bütünlüğü içinde kalma- yı öngörüyordu.

Müdahale senaryosu pişirilirken dillendirilen başka bir iddia şuydu:

IŞİD, Esad'ın desteği ile batıya yöneliyor. IŞİD, Marea hattına kayarsa Esad da havadan destek verecek... IŞİD, Marea Hattı'nı geçerse Bab el Heva ve Selame tehlikeye girer.

Marea hattı dedikleri Rakka'dan kuzeye doğru Türkiye sınırında Selame kapısına çıkan yol.

Başbakan Ahmet Davutoğlu "Rejim, IŞİD'le bizim bildiğimiz bir mekânda, Haseke'de, PYD kontrolüne yakın bir yerde görüştü. İki bölgeden rejim çekildi, DEAŞ (IŞİD) ilerledi" iddiasında bulundu.¹⁹

Dördüncüsü: "IŞİD, Marea-Azez-Kilis hattını ele geçirebilir."

Müdahale senaryosunda en makul gerekçe buydu.

IŞİD, Selame ve Bab el Heva'yı ele geçirirse 2 Mart 2015'te Riyad'da şekillen- en ve kendini Fetih Ordusu olarak gösteren Türk-Suud patentli son ham-

17 Abdülkadir Selvi, "Suriye ile savaşa mı giriyoruz?", *Yeni Şafak*, 30.06.2015.

18 Deniz Zeyrek, "Ankara'da bu senaryo konuşuluyor: Girme, hükümeti bekle vur", *Hürriyet*, 29.06.2015.

19 "Davutoğlu Haseke'deki gizli görüşmeyi anlattı", *aljazeera.com.tr*, 17.06.2015.

le suya düşecekti.²⁰ Bu durumda Fetih Ordusu'nda yer alan Nusra, Ahrar el Şam ve diğer cihatçı grupların lojistik desteği kesilecekti. Kürtlerin önünü kesmenin yanı sıra asıl mesele buydu.

ABD Başkanı Barack Obama'nın "İŞİD, Türkiye'den Suriye'ye geçen binlerce savaşçıyla güç sağlıyor. Geçişleri engellemek için Türk otoriteler ihtiyaçları olan kapasiteyi tam olarak artırmış değiller"²¹ sözleriyle parmak bastığı Türkiye'nin tehlikeli gruplarla iştigali bu kez Tel Ebyad'da kendini ele verdi. Kobani'de olduğu gibi Tel Ebyad'da da hükümet, Türkiye'yi İŞİD ile aynı fotoğraf karesine sokmayı başardı. 14 Haziran 2015'te Tel Ebyad'dan kaçıp Akçakale sınırına dayanan siviller, İŞİD savaşçıları tarafından Türk askerlerinin gözleri önünde geri çevrildi. İŞİD'çilerin ellerinde silahlarla Türk tarafına sırtarak poz vermesi akıllara kazındı.

Tel Ebyad'ın YPG'nin eline geçmesinin ardından kasabadan kaçan İŞİD üyelerinden 4-5'inin Türk askerine teslim olurkenki görüntüleriyle yapılan halkla ilişkiler cinliği de dünya kamuoyu nezdinde 'teröre destek veren ülke' görüntüsünü izale edemedi.

---

20 Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!*, s. 425-426.

21 "State Dep't explains Obama's 'We don't yet have a complete strategy' remark", cnsnews.com, 09.06.2015.

Suriye’de Rus Ruleti ve Kürt Denklemi

Rusya, Ağustos 2015’ten itibaren Suriye’ye silah sevkiyatını hızlandırırken, savaşa doğrudan girme hazırlıkları yapıyordu. Sovyetler zamanından beri Tartus deniz üssünü kullanan Rusya, Lazkiye bölgesinde Ceble yakınlarındaki Basil Esad Uluslararası Havaalanı’nı askeri üsse çevirdi. Suriye krizinin başında Türkiye’nin “Esad devrildikten sonra Tartus üssünü kullanmaya devam edersin,

Peşmerge Şengal’de direnmeden çekildiği için Ezidilerin başına gelen son felaketten sorumlu tutuluyor.

yeter ki rejime desteğini kes” diyerek uyarılmaya çalıştığı Rusya kendi mantık düzeni içinde tutarlı bir oyun sergiliyordu. Rusya'nın, 2014'te iltihak edilen Kırım'a karşılık Soğuk Savaş döneminden kalma müttefikleri olan Suriye'yi satacağı beklentisi oluşmuştu. Erdoğan, nasıl ki 2011'de Libya'da “Kardeşim Erdoğan gelir ve bu krizin çözümüne arabuluculuk eder” diye bekleyen Muammer Kaddafi'yi “NATO'nun Libya'da ne işi var?” dedikten 24 saat sonra gözden çıkardıysa Putin'in de dolgun rüşvetle Esad'a aynısını yapacağını sanıyordu.

Putin tüm bu senaryoları çöpe attırdı. İran da Rusya gibi 1979'dan beri Arap dünyasındaki yegâne müttefikini akıntıya bırakmadı. Suriye'de devletin (düzenin) devamlılığı Rusya'nın hareket noktasıydı. Rejiminin rengi ne olursa olsun Suriye'nin 'direniş eksenini'nde kalması ise İran'ın bölge politikasını şekillendiren ilkeydi. İki ülke de Esad'ın kaderine özgür seçimlerde Suriye halkının karar vermesi gerektiğini savundu. “Bizim için önemli olan Esad değil Suriye” mesajları verildi. Sağlıklı geçiş dönemi olmadan Esad'a gitmenin de Suriye'yi Libya'ya dönüştüreceği tezi işlendi.

2012'de Rus ve Amerikan tutumunun ilk çakışma noktası olan Cenevre Mutabakatı'nda da Rusya siyasi geçişi sağlayacak çözüme “Evet” derken, Esad'ın geleceğine dair haneyi boş bıraktırdı. Rusya 2014'te İkinci Cenevre Konferansı'nda da “Önce Esad gitmeli” diyen kampın baskılarına geçit vermedi. Suriye'de IŞİD, Nusra ve Ahrar gibi grupların palazlanmasına paralel olarak Suriye'nin Dostları Grubu'ndaki bütünlük bozulurken Rusya, “Esad'lı geçiş süreci” tezini daha da öne çıkarttı. 2012'de denge Esad'ın aleyhineyken 2014'te Esad artık ipten dönmüştü.

İki yıldır Ukrayna ile uğraşırken Ortadoğu'daki profilini düşük tutan Rusya'nın Suriye dosyasına daha güçlü bir şekilde el atmasını kolaylaştıran gelişmeler şunlardı:

– Yaptırımlara rağmen Kırım'ın iltihakını Batılı hasımlarına hazmettirdi. İltihak uluslararası alanda meşruiyet kazanmasa da artık ABD ve AB Kırım'da tarihin geri yürütülemeyeceğini kabullenmiş durumdaydı. Ukrayna'nın doğusunda yani Rusların ifadesiyle ‘Yeni Rusya’da ise NATO'nun tepkisinin sınırlı olduğu görüldü. Yani kuzey cephesindeki kriz Batı'nın zokayı yuttuğu bir sürece dönüştü ve Rusya için riskler azalmıştı.

– ABD'nin başını çektiği uluslararası koalisyonun bir yıldır IŞİD'e karşı yürüttüğü operasyon sonuç vermedi. IŞİD Kürtler eliyle aldığı yenilgiler bir yana havadan bombardımanlar nedeniyle beklendiği gibi gerilemedi. Karanlık güç belli yerlerden çekilirken başka yerlerde yeni mevziler kazandı. Bu da Rusya'ya “Suriye yönetimini dahil etmezseniz IŞİD'le mücadelede başarılı olamazsınız” deme fırsatı sundu. Ki birkaç haftadır Kremlin, IŞİD'e karşı mücadelede Rusya'nın da yer alacağı daha geniş bir koalisyonun gerekliliğinden dem vuruyordu.

– Batı'da Esad yönetiminin alternatifinin Kaide ya da IŞİD olduğuna dair kanaat güçlendi ve Rusya'nın 'silahlı kalkışma ile rejim değiştirme denemelerinin terör örgütlerini palazlandıracağı' tezinin haklı çıktığını düşünenler arttı.

Bu koşulları iyi kullanan Rusya çift yönlü bir strateji inşa etti. Bir tarafta siyasi çözüme alan açmak için müzakereler yürütürken diğer taraftan Esad yönetimini masada güçlü kılacak askeri yardımlarını artırdı.

Rusya bunları yaparken hem muhalifler hem de isyanın destekçisi Suudi Arabistan ve Türkiye gibi aktörlerle konuşmaktan kaçınmadı.

Rusya, İran'la nükleer anlaşma yüzünden ABD'ye öfkelenip yeni müttefikler bulma resti çeken Suudi Arabistan'ı yakın plana aldı. Önce Rusya lideri Vladimir Putin, Haziran 2015'te St. Petersburg'da İkinci Velihaht Prens Muhammed bin Selman'a Suriye'de teröre karşı ortak işbirliğinin neden önemli olduğunu anlattı. Putin, Moskova-Riyad diyalogunu ilerletmek için de Kral Selman'ı Moskova'ya davet etti. Ardından Suudi Dışişleri Bakanı Adil el Cübeyr Rusya'nın Suriye'deki pozisyonunu Moskova'da bulunduğu Rus mevkidaşı Sergey Lavrov'dan detaylı bir şekilde dinledi. Daha sonra Putin, 29 Haziran'da Dışişleri Bakanı Velid Muallim başkanlığındaki Suriye heyetini kabul edip Suudilerle temaslardan çıkan sonucu paylaştı.

Ben Temmuz 2015'te Şam'dayken yönetime yakın bir kaynak "(Suriye Ulusal Güvenlik Bürosu Başkanı) Ali Memluk, Riyad'a gidip Suudilerle görüştü, Suudiler Türkleri yalnız bırakabilir, çok ilginç gelişmeler olacak," dediğinde "Fazla komplo kokuyor," yanıtını vermiştim. Rejimin sır küpü Memluk, Putin'in gönderdiği özel uçakla Şam'dan alınıp Riyad'a götürüldü. Rus istihbarat şefi yardımcısının da eşlik ettiği Memluk, Riyad'da İkinci Velihaht Prens Selman'la görüştü. Görüşmeye Suudi İstihbarat Şefi Salih el Humeidan da katıldı. Lübnan ve Amerikan basınına sızan bilgilere göre Suudiler, "Suriye İran ve Hizbullah'la ilişkileri keserse rejimle savaşılan silahlı gruplara desteği kesebiliriz" mesajı verdi. Memluk daha sonra Kahire'yi ziyaret edip Mısır Devlet Başkanı Abdülfettah Sisi ile görüştü. İddiaya göre görüşmede diplomatik ilişkilerin yeniden tesisi konusunda mutabakata varıldı. Mısırlı gazeteciler 20 Ağustos'ta Şam'da Muallim tarafından ağırlandı. Esad da 25 Ağustos 2015'teki konuşmasında Sisi'ye, "Bizimle iletişim kanallarını hep açık tuttu," diye selam çaktı. Daha önemlisi 27 Ağustos 2015'te Moskova'da Putin ile Sisi, IŞİD'e karşı Suriye dahil bölge ülkelerinin katılımıyla bir koalisyonun kurulmasının gerekli olduğu konusunda mutabık kaldı. 2013'teki darbe sürecinde Sisi'nin en önemli mali destekçisi Suudiler bu mutabakat karşısında sessiz kaldı. Halbuki Suudiler Mart 2015'te Türkiye ile anlaşarak Suriye cephesini alevlendirmişti. Ankara-Riyad mutabakatının ardından kurulan Fetih Ordusu Mart 2015'te Idlib'i, Mayıs 2015'te Cisir el Şuğur'u ele geçirerek Suriye yönetimini

sarsmıştı. Ancak aynı taktikle Halep'i düşürme planı geri tepmişti. Türkiye 7 Haziran 2015 seçimleri sonrası kendi iç sorunlarına gömülürken Suudi Arabistan da Husilere karşı savaş başlattığı Yemen'de bataklığa saplandı. Yemen aradan çıksaydı sıra Suriye'nin işini bitirmeye gelecekti.

ılımlılar üzerinden 'devrimi alevlendirme' seçeneği de tüketilmiş oldu. Defalarca tökezleyen ılımlılar efsanesi çöküşünü, ABD'nin eğitim donattığı grubun Temmuz 2015'te Türkiye'den Suriye'ye sokulduktan sonra Nusra'nın eline düşmesiyle yaşadı.¹

İşte bu minval Rus hamleleri için münasip bir ortam yarattı. Boğazlar'dan onlarca Rus savaş gemisi Akdeniz'e inerken durumdan rahatsız olan ABD'nin tek yapabildiği en azından havadan sevkiyatları durdurmak için Yunanistan, Bulgaristan ve Irak nezdinde girişimlerde bulunmak oldu. Ama sevkiyatları önleyemedi. Sonuçta Rusya bu adımları Suriye ile 1971'den itibaren yaptığı askeri işbirliği anlaşmaları çerçevesinde yapıyordu. Uluslararası hukuk açısından Rusya'yı zora sokan bir durum yoktu.

Rusya şu tezleri işliyordu:

– Suriye'yi ortak etmeden IŞİD gibi terör örgütlerini bölgeden söküp atmanız mümkün değil.

– Terörle mücadele bitmeden ve siyasi çözüm olmadan mülteci krizi de bitmez.

– Suriye'de cihatçı gruplar arasında binlerce Rusya Federasyonu vatandaşı var. Bunlar Rusya için de tehdit. Daha fazla seyirci kalamam. Bu yüzden IŞİD ile mücadelede ben de varım.

Bu argümanlara Batılıların diyebileceği fazla bir şey yoktu.

ABD İKİ YAKANIN KÜRTLERİNİ BULUŞTURURKEN

IŞİD ile mücadele ABD'nin Ortadoğu'ya müdahale için elindeki en önemli araç haline geldi. Rusya'nın "IŞİD dahil terör örgütlerine karşı ben de varım" demekle kalmayıp sahada hem kendi askeri varlığını tahkim etmesi hem de Suriye ordusunun savaş kapasitesini artırması ABD'nin terörle mücadele kartını zayıflattı.

ABD açısından IŞİD'e karşı Türkiye'nin sunduğu ortaklık, Incirlik Üssü'nün operasyonlara açılmasına rağmen güven vermiyordu. Irak ordusu ve Şii milisler de İran'ın yönlendirici etkisine açıktı. Sünni zemin ise kaygandı. Suriye sahnesine ılımlı jelatiniyle savaşçı sürmek işe yaramadı. Bunlara ilaveten Rusya, Suriye ordusunu IŞİD'e karşı sonuç alabilecek yegâne güç olarak sunmaya başladı.

1 "US-trained Syrian rebels killed and leaders captured by al-Qaida affiliate", *The Guardian*, 31.07.2015.

Bu tablo karşısında ABD'nin elinde güvenilir saha unsuru olarak Kürtler kalıyordu.

Haliyle KDP ve PKK arasındaki sorunlardan kaynaklanan Başur-Rojava uyumsuzluğunu giderip etkili bir cephe oluşturma ihtiyacı arttı.

Bu noktada 15 Eylül 2015'te Erbil'de ABD'lilerin Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile Rojavalı aktörleri buluşturması önemliydi. Erbil buluşması Kürtlerin sorunlarını çözenin ötesine geçen daha büyük bir kurguyu içeriyordu. Mesele sadece PYD-KDP yakınlaşması olsaydı toplantıya ABD Dışişleri Müsteşar Yardımcısı Brett McGurk ya da Bağdat Büyükelçisi Stuart Jones'un katılımı kâfi gelirdi. Ama ABD Özel Kuvvetler Komutanı James Terry ve ABD'nin Irak'taki Özel Kuvvetler Komutanı Tony Thomas da katıldı. Güney Kürdistan tarafında Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani, Başkanlık Divanı Başkanı Fuad Hüseyin ve istihbarat şefi Mesrur Barzani; Rojava tarafında PYD Eşbaşkanı Salih Müslim, PYD'nin Avrupa Temsilcisi Ebdulselam Mustafa ve TEV-DEM'in Süleymaniye temsilcisi Dr. Muhammed Reşo vardı. ABD'liler Barzani ve Müslim'in başkanlığındaki heyetlerle ayrı ayrı bir araya gelirken Müslim ile Barzani de başbaşa görüştü.

Görüşmeler Barzani'nin YPG'ye alternatif olsun diye eğittiği Suriyeli Peşmerge gücünün Rojava'ya dönüşüne yeşil ışık yakıldığı iddiasıyla gündeme gelse de asıl mesele bunun ötesindeydi.

Konuştuğum Suriyeli Kürt kaynaklara göre görüşmelerde Peşmerge gücünün Rojava'ya dönüşü gündeme bile gelmedi. YPG Sözcüsü Redur Halil daha da keskin konuştu:

Peşmerge gücünün Rojava'ya gelmesini kabul etmedik, etmeyeceğiz. Böyle bir şey söz konusu olamaz.

Peşmerge gücünün dönüşü konusunda daha önce konuştuğum TEV-DEM ve YPG yetkililerinin dillendirdiği koşulu Halil de tekrarladi:

Rojava'da ikili askeri bir yapıya izin verilemez. Peşmerge gücü sadece YPG'ye katılmak için gelebilir.

KDP, Rojava'da PYD'nin iktidarı tekelinde tutmak için başka bir güce izin vermediği savını işliyordu. Halil ise "YPG'nin PYD'nin silahlı kanadı" olduğu tespitini reddetti:

YPG, Rojava'nın yegâne meşru savunma gücüdür.

Rojava yönetimi ÖSO, Nusra ve IŞİD gibi grupların saldırdığı; Türkiye ve Güney Kürdistan'ın da abluka uyguladığı zor zamanlarda bile Peşmerge'ye izin vermedi.

Ekim 2014'te Dohuk'ta varılan anlaşmaya göre KDP çizgisindeki Kürt

Ulusal Konseyi'nin Rojava yönetimine, Suriyeli Peşmerge'nin de YPG'ye katılımını sağlamak üzere ortak bir konsey kurulacaktı ama olmadı.

Aradan geçen zamanda yeni koşullar YPG'nin elini güçlendirirken Barzani'nin baskıyı sürdürme şansı azaldı. Şöyle ki ABD, Türkiye'nin itirazına rağmen açıkça YPG'ye silah verdi ve ortak operasyon odası kurdu. Türkiye'nin PKK'ye karşı savaş başlattığı 23 Temmuz 2015'ten itibaren de YPG'yle ortaklık etkilenmedi. Yani PKK'ye operasyonlara zımnen onay veren ABD, YPG'yi ayrı tutan politikasını sürdürüyordu.

İkinci olarak YPG'nin, Kobani'yi güvenceye aldıktan sonra Haziran 2015'te IŞİD'i Tel Ebyad'dan da atması YPG'nin küresel değerini artırdı.

Buna karşın Barzani kendi koltuğunun geleceği ile ilgili krizle meşguldü. Anayasaya göre başkanlık süresinin iki dönemle sınırlı olması yüzünden Barzani'nin durumu belirsizdi. KDP savaş halinde olduklarını ve Barzani için istisna yapılması gerektiğini savunurken KYB, Goran Hareketi ve İslamcı muhalefet Barzani'ye üçüncü dönemin kapısını açma konusunda isteksizdi. Kürdistan entitesinin doğuşundaki liderliği nedeniyle Barzani'nin siyasetteki belirleyiciliği devam etse de oluşan siyasal iklim Rojava'dan yana güçleniyordu. Barzani'nin statüsüne gelinceye kadar zaten Rojava konusunda Güney Kürdistan siyaseti ayrıışmıştı. KYB ve Goran artan oranda PYD ve YPG'ye arka çıkıyordu. Ayrıca Peşmerge'nin Şengal'den kaçışı, Ezdixan'ın IŞİD'in eline düşüşü ve YPG'nin katliamdan kaçanlara koridor açması deprem etkisi yaratmıştı. Bütün bunlar Barzani'nin Rojava'yı cezalandıran politikasında geri adım atmasında etkili oldu.

PYD kongresinde bir başka hava: Kürtlerin birliği

Erbil buluşması belki Suriyeli Peşmerge'nin Rojava'ya girişine imkân vermedi ama Kürtler arasında siyasi yakınlaşmaya yeni bir ilmek attı.

PYD'nin 20-22 Eylül 2015'te Rimelan'da yapılan altıncı kongresine Güney Kürdistanlı partiler temsilci gönderme konusunda birbiriyle yarıştı. "Rojava'dan Demokratik Suriye'ye Doğru" sloganı altında yapılan kongreye KYB adına Mele Bahtiyar, KDP adına Kemal Kerkûki, Goran adına Zerdeşt Mele Hasan katıldı.²

KDP Politbüro Üyesi Kerkûki, Mesut Barzani'nin mesajını ileterek, "Rojava'nın demokratikleşme çerçevesindeki plan ve adımlarını kutluyor ve dört parça Kürdistan'daki halkımızın başarısı olarak tanımlıyoruz," dedi.³ Bu, Barzani'nin önceki zehir zemberek mesajlarından 180 derece dönüşe işaretti. Mele Bahtiyar da, "Buraya Rojava'da, Şengal'de 150.000 Ezidi'yi katliam-

2 "PYD 6. Kongresi başladı", ANHA, Girkê Legê, 20.09.2015.

3 "Barzani ve KDP PYD kongresini kutladı", ANHA, 20.09.2015.

dan kurtaran, DAİŞ çetelerini Kobani, Şengal ve Kerkük'te yenilgiye uğratan yiğit savaşı ve direnişçileri selamlamaya geldik. PYD'nin sahip olduğu tarihi misyona destek sunmak ve Kürt halkının mücadele çizgisini yükseltmek için KYB olarak sorumluluk yüklenmeye hazırız. Keşke Mam Celal'in (Talabani) sağlık koşulları elverseydi ve burada olsaydı" ifadelerini kullandı.⁴

Suriyeli bir Kürt kaynağa göre Erbil buluşması IŞİD'e karşı önemli hamleler için işbirliğini artırmaya yönelik bir ön toplantıydı. Burada dört ana gücün rolünden bahsediliyordu: ABD, Irak ordusu, Peşmerge ve YPG. Ancak toplantıda Bağdat yoktu.

Önemli hamleler denilince akla ilk gelen Musul idi. Ne ABD ne de Irak hükümeti burada Sünnileri olası bir harekât planının içine katabilmiş değildi. O yüzden Musul operasyonu habire rötar yiyordu. Peki, YPG'nin olası bir Musul operasyonunda yeri neydi? Mevcut koşullarda YPG'nin Musul için de seferber olması öngörülüyordu. Ancak PKK çizgisindeki güçler arasında bayrak sınırda YPG'den HPG'ye geçiyordu. HPG güçleri son dönemde Peşmerge ile birlikte Şengal'den Mahmur, Kerkük, Tuz Hurmatu, Celevle ve Hanekin'e kadar geniş bir hatta varlık gösterdi. ABD'nin muhatabı YPG ama üzerinde konuşulan operasyon alanında olan HPG idi.

Ezcümle bölgesel aktörlerin oyun düzenine baktığımızda Kürtler oyunun en kıymetli aktörüydü. PKK ile sorunlarına rağmen İran, Rojava karşıtı bir duruştan kaçınıyordu, hatta fırsatını bulunca gülücük atıyordu. Rusya ise siyasi çözüm çabalarında PYD'ye yer açmak için uğraşıyordu. Beşşar el Esad ise günün sonunda Kürtleri kazanabileceğini düşünüyordu. 16 Eylül 2015'te yayımlanan demecinde "Teröristleri yenilgiye uğrattıktan sonra Kürtlerin taleplerini ulusal düzeyde tartışabiliriz. Bunda sorun yok. Suriye'nin birliği çerçevesinde olduğu sürece herhangi bir taleple ilgili vetomuz yok," diyerek açık kapı bıraktı.⁵ Türkiye'nin Rojava'daki özerkliği boğma siyaseti ise Kürtleri, Ankara'nın yıkmak için elinden geleni yaptığı Suriye rejimine itiyordu. Rojava'nın geleceğine şimdiden yatırım yapan ABD de Kürtlerin Şam'a kaymasını istemiyordu. Kürtler hiç bu kadar aynı anda hem aranan hem vurulan aktör olmamıştı. Yani "Kürtlerin zamanı" diyebileceğimiz bir süreç yaşanıyordu!

Batı'nın Kürtlere yanaşmasıyla ilgili tartışma İmralı'daki görüşmelere de yansdı. 14 Mart 2015'teki görüşmede HDP'li İdris Baluken, Kandil'de Batılı ülkelerin Rojava üzerinde planları olduğunun konuşulduğunu belirtip ekliyordu:

ABD ve İngiltere Rojava'ya siyasi müdahale etme, KDP'yi güçlendirme ve onu Güney'in parçası haline getirmeyi amaçlıyor. Oslo görüşmesini yapan ekip de

4 "Ortadoğu devriminin kongresi", *Özgür Gündem*, 21.09.2015.

5 "West crying for refugees with one eye, aiming gun with the other", *Russia Today*, 16.09.2015.

bu için içinde... Üçüncü bir güç olarak KDP ve KCK'yi sözde bir araya getirecekler. Demokratik özerkliği ve kanton sözleşmelerini ortadan kaldıracaklar. Güneydeki gibi federal bir yapıyı öngörüyorlar. YPG'nin yapısını tartışıyorlar. ENKS'yi nasıl askeri güce dahil edebiliriz diye dayatıyorlar. ENKS ve KDP bu planın parçasıdır... Bu konuda PYD'ye "PKK'yle aranızda mesafe koyun" diye dayatmaları var. Görüşmelerde PKK ve Önderlik'le olan ilişkiden rahatsızlık dile getiriliyor.

Buna Öcalan'ın yorumu şuydu:

Aslında o İsrail'dir, hızla girmek istiyor. Burayı KDP'nin etkisi altında devletleştirmek istiyorlar. Güvenlik çok ciddi tehlike altındadır... Kandil de PYD de KDP'nin kontrolüne girmeyecek. Barzani'nin kontrolüne girmiş güçler tehlikelidir... Bu temelde hiç görüşmemeleri lazım... Onların federal dediği şey yerine demokratik federasyon desinler. Asıl rahatlama ondan sonra olur.⁶

RUSYA'NIN ORTADOĞU'YA DÖNÜŞÜ VE KÜRTLER

ABD IŞİD'e karşı savaş için Kürtleri yoğunmaya çalışırken Moskova da farklı bir cephe kurguluyordu. Rusya Ağustos-Eylül 2015'te Lazkiye yakınlarındaki Basil Esad Uluslararası Havaalanı'nı askeri üsse çevirdikten sonra 'terörle mücadele' konsepti üzerinden Irak, İran ve Suriye ile birlikte dörtlü istihbarat ağı kurdu. Yani Moskova'nın Suriye'de artan askeri etkinliği hakkında "Rusya'nın niyetlerini henüz anlayabilmiş değiliz," diyen Amerikalılar için kühüne varıncaya kadar Rusya epey yol aldı. Dörtlü komite, askeri istihbarat paylaşımı için tesis edildi. *El Ahbar* gazetesine göre bu cephe Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin 24 Temmuz 2015'teki Moskova ziyaretinin ardından şekillendi. Hatta gazete ittifakta Hizbullah'ın da rolüne atfen buna "Teröre karşı 4+1 ittifakı" başlığını kullandı.⁷

El Ahbar ayrıca bir Rus heyetinin gizlice Haseke'ye giderek YPG komutanlarıyla bir toplantı yaptığını yazdı. Yani Ruslar da Amerikalılar gibi Kürtleri kendi oyun planları içerisinde görmek istiyordu.

ABD, Rusya'nın Suriye'ye askeri sevkiyatını önleme girişimlerinin ardından 18 ay önce Ukrayna yüzünden sona erdirdiği Rusya ile askeri diyaloga geri dönmek zorunda kaldı.⁸ Pentagon'a göre amaç Suriye hava sahasında Rusya ile ABD güçleri arasında yanlış anlamaları ve çatışmaları önlemektir.

6 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 453, 454, 455.

7 İbrahim el Emin, "Teröre karşı 4+1 ittifakı", *El Ahbar*, 22.09.2015 <http://www.al-akhbar.com/node/242597>

8 Andrew Tilghman, "U.S., Russia resume military relations to 'deconflict' in Syria", *Military Times*, 18.09.2015.

18 Eylül 2015'te durumu 50 dakikalık telefon görüşmesinde müzakere eden Amerikan ve Rus Savunma Bakanları Ash Carter ile Sergey Şoygu ortak mekanizma kurmak için anlaştı.

Benzer bir adım İsrail'den geldi. 2 Eylül'de efelene efelene Moskova'ya giden İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, 'ortak mekanizma' kurmayı kabul edip süklüm püklüm geri döndü. Netanyahu, "Suriye ve İran Golan Tepeleri'nde İsrail'e ikinci cephe açmaya çalışıyor" uyarısına Putin'den "Suriye ikinci cephe açacak durumda değil, kendi ülkesini korumaya çalışıyor" yanıtını aldı. Ve Moskova temaslarından çıkan neticeyi şu sözlerle duyurdu:

Rus ve İsrail güçleri arasında yanlış anlamaların önüne geçebilmek için ortak bir mekanizma kurulması kararlaştırıldı.⁹

İsrail Genelkurmay Başkanı Gadi Eisenkot ile Rus mevkidaşı Valeri Gerasimov'un şekillendirdiği mutabakata göre iki ülke genelkurmay başkan yardımcılarının başkanlık edeceği bir komite kuruldu.¹⁰ Komitenin iki haftada bir toplanıp hava ve deniz kuvvetlerinin hareketlerinin yanı sıra elektromanyetik eylemleri koordine etmesi öngörüldü.

İsrail Suriye sınır boylarında ve hava sahasında rahat durmuyordu. Rusya'nın sahaya inmesi İsrail'in de hareket alanını kısıtlamıştı.

İsrail, rüzgârın Suriye yönetiminin aleyhine estiği sıralarda karışmıyor gibi yaparak keyifle izlediği silahlı isyan sürecine 2013'ten itibaren alenen müdahil oldu. Nedeni Hizbullah'ın sahaya inmesine paralel olarak Suriye ordusunun tekrar toparlanmaya başlamasıydı. İsrail çöküşün önlenmesine kayıtsız kalamayıp, Kaide'ye bağlı Nusra Cephesi dahil Golan sınırlarında silahlı gruplara destek sundu. Bu destek Suriye'nin kritik askeri tesislerini vurmak, silahlı grupların ilerleyişini kolaylaştıracak şekilde ordu mevzilerini bombalamak, doğrudan mühimmat temin etmek, teknik destek sağlamak ve yaralı savaşçıları tedavi etmek şeklinde kendini gösterdi. Dahası İsrail bu karambolde işgal altındaki Golan Tepeleri'nde petrol çıkarınaya koyuldu. Artık İsrail uçakları bölgede havalandığında gelişmiş Rus savaş takımlarını yani hava savunma ve radar sistemlerini hesaba katmak zorundaydı.

İsrailliler Rus askeri konuşlanmasına itiraz ederken bunun İran ve Hizbullah'ın bölgedeki varlığını güçlendireceği savını da öne sürdü. Ancak meseleye Şam açısından bakıldığında durum Tel Aviv yönetiminin korkularından farklı bir sonuca işaret ediyordu. Şöyle ki Suriye yönetimi mevcut krizden yabancı bir elin yardımıyla çıkacaksa bu elin İran değil Rusya olmasını tercih ediyordu. Birkaç nedeni vardı:

– Rusya ile İran'ın Ortadoğu siyasetlerinin oturduğu bağlamlar farklıydı.

9 "Israel, Russia to coordinate military action on Syria: Netanyahu", *Reuters*, 21.09.2015.

10 Gili Cohen, "Israeli, Russian Armies to Form Joint Committee", *Haaretz*, 22.09.2015.

Suriyeliler İranlılara müteşekkir olsalar da Tahran'ın ileride iç siyasi süreçlere etki edebilecek bir nüfuz kapasitesine ulaşmasını istemiyordu. Tabii İranlılar böyle bir niyetlerinin olmadığına ısrarlıydı. Rusya'nın ise bu ülkenin iç işlerine ilgisi müttefiklik ilişkisine rağmen sınırlıydı.

– Moskova'nın uluslararası alanda özellikle BM Güvenlik Konseyi'nde sunduğu garantiler çok kıymetliydi.

– Rus askeri varlığı caydırıcı etki yaratırken İran askeri varlığı Esad karşıtı cepheyi kızıştıran bir etkiye sahipti.

Elbette bundan bir Rus-Fars rekabeti çıkmayacağı gibi böylesi bir tercih Şam'ın Tahran'a nankörlük edeceği sonucunu da doğurmuyordu.

Rusya'nın hem ABD hem İsrail ile koordinasyon mekanizması kurması Moskova'nın harekât planına yönelik uluslararası alandan gelecek direnci de kırdı. Almanya Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier, 20 Eylül'de Berlin'de ağırladığı Amerikalı mevkidaşı John Kerry ile ters düştü ve Rusya'nın yeni pozisyonunu alkışladı:

Rusya'nın bölgede askeri olarak işin içine girmesini büyük bir memnuniyetle karşılıyoruz.¹¹

Suriye'de silahlandırılan gruplar eliyle rejim değiştirme oyununun ürettiği tehlikeler kadar artan mülteci baskısı Batı başkentlerinde Rusya'nın hamlesine yönelik ortaya çıkabilecek itirazları cılızlaştırıyordu.

Batı'nın Suriye ile ilgili eski şahinliğini kaybetmesinde bir başka etken nükleer anlaşma sayesinde İran'la yapılan yeni başlangıçtı. AB kanadında Suriye'ye müdahaleyi şehvetle savunan Fransa, İran'la nükleer mutabakattan hemen sonra 150 kadar işadamıyla Tahran'a çıkarma yaptı. Halbuki Esad'a lanet okuyanlar, Suriye yönetimine verdiği destekten dolayı İran'a da parmak sallamayı ihmal etmiyordu. İbre tersine dönmüştü.

Beri tarafta tampon bölge planı bir kez daha elinde patlayan Türkiye'nin de Rusya'nın iradesini kırması mümkün değildi. Dışişleri Bakanı Feridun Sımrıoğlu, 17 Eylül 2015'te Türkiye'nin endişelerini dile getirmek için gittiği Soçi'de Lavrov'dan şu yanıtı aldı:

Esad, Suriye ordularının başkomutanı ve terörle mücadele ediyor. Suriye ordusu, kara operasyonlarında çok daha iyi becerilere sahip. IŞİD ile mücadelede Suriye ordusu görmezden gelinemez... IŞİD'e karşı duran herkes birleşmeli. Suriye ve Irak orduları da mücadeleye dahil edilmeli. Zira IŞİD öncelikle onların topraklarında faaliyet gösteriyor. Elbette ki Irak ve Suriye'deki Kürt milisler de IŞİD'le mücadelede doğal bir müttefik konumundalar.¹²

11 <http://www.state.gov/secretary/remarks/2015/09/247077.htm>

12 "Rusya ve Türkiye, Esad'ın geleceği konusunda neden anlaşamadı?", *Sputnik News*, 17.09.2015.

23 Eylül 2015'te, Moskova'da Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ı ağırlayan Putin de esnemedi. Putin, Erdoğan'ı ağırlarken Basil Esad Uluslararası Havaalanı'ndaki Rus uçaklarının sayısı 28'i, helikopter sayısı da 15'i bulmuştu. Uçakların 12'si Su-24 (Fencer), 12'si Su-25 (Frogfoot) ve dördü Flanker idi. Buna ilaveten üste 15 nakliye ve saldırı helikopteri konuşlanmıştı. Bunları koruyan iki ya da üç SA-22 hava savunma sistemi de operasyonel konumdaydı.

Herkes Putin'e yeni Ortadoğu macerasından dolayı Afganistan hezimetini hatırlatıyordu ama Suriye müdahalesi Sovyetlerin 'Kavkaz Operasyonu'nu çağrıştırıyordu. SSCB ordusu 1970'te Mısır'da stratejik noktaları koruma altına alarak İsrail karşısında Nasır yönetiminin çöküşünü önlemişti. Sovyet kalkını İsrail uçaklarını Mısır semalarından uzak tutmuştu.

Moskova'da gerçeğe dönüş, New York'ta hayalci ısrar

Erdoğan, Putin ile görüşmesinden sonra "(Geçiş sürecine) Esad ile gidilme gibi bir şey olabilir," diyerek Suriye siyasetindeki kınılmayı açık ederken, Başbakan Ahmet Davutoğlu New York'ta BM Genel Kurulu toplantıları sırasında eski hikâyede yeni fasıl açmanın peşindeydi. Davutoğlu, AB'li liderlere pazarladığı planı şöyle açıkladı:

Güvenli bölge konusu önemli. Güvenli bölgenin kurulmasının tek yolu Özgür Suriye Ordusu'nun takviye edilmesi... Cerablus/Azez arası boşalsa 100.000'er kişilik üç şehir kurabiliriz. Biz bunu Van depreminde kurduk. Maliyetini siz (AB) üstleneceksiniz, inşasını biz yapacağız.¹³

Ankara, Rusya'nın sahaya inmesiyle Cerablus-Azez hattını kaybetme korkusu yaşıyordu. Korunaklı alanda 'mülteci kenti' muhalifler için tampon bölge veya güvenli bölge oluşturma ısrarının devamıydı. Ankara için Suriye'nin ayrı bir devlet olduğu, Cerablus-Azez hattı diye anılan bölgenin Türkiye'nin de yüksek katkılarıyla oluşmuş bir cephede yer aldığı, günün birinde Suriye ordusu kendi kentlerinde kontrolü sağlarken mültecilerin tam da cehennemnin ortasında kalacağı, konteyner kentlerin tampon bölge olmadan kurulamayacağı, bu tür bir bölgeyi korumanın tam teşekküllü bir savaşı gerektirdiği ve nihayetinde Rusya'nın sahadaki askeri konuşlanmasının bu tür girişimlere izin vermeyeceğinin önemi yoktu. Hatta her şey planlandığı gibi gitse bile oluşturulan bu bölgenin Suriye'yi kalıcı olarak böleceği gerçeği de umurlarında değildi.

Güya Ankara, Avrupa'ya yönelik mülteci baskısını kullanarak 'sığınmacı kenti' adı altında silahlı gruplar için güvenli bölge oluşturacaktı. ABD'nin ya-

13 AkifBeki, "Kandil'le bağlantılarını kestik", *Hürriyet*, 27.09.2015.

nı sıra Britanya ve Almanya gibi kilit aktörler 'Esad'lı çözüm'den yana dümeni kırmışken, Türkiye hâlâ 'tampon bölge', olmadı 'güvenli bölge', o da olmadı 'mülteci kenti' gibi olmayacak planların peşindeydi.

Davutoğlu bu planı satmaya çalışırken ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, 2014'te Cenevre konferansına gelmesini önlediği İranlı mevkidaşı Cevad Zarif'le New York'ta masaya oturup Tahran'ı Suriye'de çözümün ortağı yapmaya çalışıyordu. Açıkçası Türk hükümeti Suriye konusunda paralel bir evrende yaşıyor gibiydi!

Rusya'nın sahaya inmesiyle Suriye'deki hikâye tamamen değişmiş olmasına rağmen Erdoğan, Moskova ziyareti sırasında, "Esed bir butik Suriye kurmak istiyor. Butik Suriye, Şam'dan başlayıp Hama, Humus ve Lazkiye'yi kapsayan ki bu da Suriye'nin yüzde 15'ine tekabül eden bir bölgedir," tespitinde bulundu.¹⁴ Davutoğlu da New York'ta, "Bugün Esad Suriye'nin sadece yüzde 14'ünü kontrol ediyor," deyiverdi.¹⁵

Erdoğan'ın Şam, Hama, Humus ve Lazkiye diye sıraladığı yerler Suriye'yi Suriye yapan ana damarlardı. Erdoğan Halep, Dera, Deyr el Zor'un yarıdan fazlasını ordunun kontrol ettiğini, Süveyde ve Tartus'un da hakeza hükümet güçlerinin elinde olduğunu, Kürtlerin kontrolündeki kuzey şeridindeki fiili kanton bölgelerinin de Suriye'nin toprak bütünlüğü içinde kalmayı vaat ettiğini unutmuşa benziyordu. Esad'ın elinde yüzde 15'lik bölümün kaldığı hesabını yapan Erdoğan belli ki çöllere ve kırsala kimsenin biçmediği stratejik anlamlar yüklüyordu.

Hakeza Suriye içinde kimse Alevi devleti senaryolarına prim vermediği gibi Suriye ordusunun herhangi bir şehir kasaba ya da köyü gözden çıkardığına dair emare yoktu. Tam tersi Rusya'nın İran, Irak, Suriye ve Hizbullah ile oluşturduğu yeni ortaklık bölgede askeri dengeleri değiştirirken, Suriye ordusunun kontrolü genişleteceğine dair beklentiler artıyordu.

Yani Davutoğlu'nun güvenli bölge için güçlendirilmesini istediği Özgür Suriye Ordusu'nun Türkiye'nin oyun kurucu olmak istediği bölgede esamisi dahi okunmuyordu.

MATRUŞKA OPERASYONU

Eylül 2015'te New York'ta BM Genel Kurulu toplantıları sırasındaki Rus-Amerikan mesaisinden beş uzlaş, iki arıza konusu öne çıktı.

Mutabakat hanesi:

– Suriye'de rejim değiştirme planından çark eden ABD, Rusya ile siyasi çözüm sürecini ilerletecekti.

14 "Erdoğan'dan 'Esad' açıklaması", *Hürriyet*, 24.09.2015.

15 Akif Beki, "Kandil'le bağlantılarını kestik", *Hürriyet*, 27.09.2015.

- Suriye’de siyasi çözüm için kurulan müzakere masasında İran’a yakılan kırmızı ışık yeşile döndü. Nükleer mutabakattan sonra gelen ikinci önemli kırılma. Obama “Rusya ve İran dahil herkesle çalışmaya hazırız,” dedi.¹⁶
- ABD’nin, Rusya’nın Suriye’de IŞİD’e karşı hava operasyonlarına katılmasına itirazı yoktu. “IŞİD ile mücadele iki ülkenin de çıkarına” mesajı verildi.
- Rusya, Suriye’de kara harekâtına kalkışmayacağına dair garanti verdi.
- İki ülke 18 ay önce askıya alınmış olan askerlerin askerlerle diyalog mekanizmasını Suriye semalarında çarpışmamak için yeniden çalıştırdı. Yani Rus ve Amerikan güçleri operasyon sırasında koordine içinde olacaktı.

Arıza hanesi:

- ABD Suriye’de siyasi çözüm babında kademeli geçiş öneriyordu. Yani müzakere Esad’la yapılacak ama kontrollü geçişin sonunda Esad çekilmiş olacaktı. Sihirli formül ‘kontrollü geçiş’ idi. Rusya ise “Esad’ın kalıp kalmayacağına seçimde Suriye halkı karar verir,” diyordu.

- ABD, Esad yönetiminin IŞİD’e karşı mücadeleye ortak edilmesi önerisine yanaşmıyordu.

İki gücün müzakere masasına giderken çataları yükseğe koymaları normaldi. O yüzden agresif çıkışlar, sert sözler ve kışkırtıcı hamleler şaşırtıcı değildi.

New York’ta Obama-Putin görüşmesiyle ilgili Türk Dışişleri Bakanı Feridun Sinirlioğlu da seçilmiş bazı gazetecilere *off the record* bazı bilgiler sızdırdı. Buna göre Rusya’nın sahada bütün denklemleri tepetaklak etmesinin arifesinde ABD, Fransa, Britanya, Almanya, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar, Ürdün ve Birleşik Arap Emirlikleri’nden oluşan dokuz ülke bir teklif sundu. Teklif, başında Esad’ın bulunduğu altı aylık bir geçiş formülü içeriyordu. Sinirlioğlu’na göre Türkiye, geçiş yönetimine iki şartla onay verdi:

- Süreç mutlaka Esad’ın görevden kesin olarak ayrılmasıyla sonuçlanmalı.
- Ordu ve istihbarat birimleri başta olmak üzere hiçbir önemli kurum Esad’a bağlı olmamalı.

Sinirlioğlu Esad için biçilen rolü “sürelî sembolik başkan” ya da “etkisiz ve yetkisiz onursal başkan” diye tanımladı.

Dışişleri Bakanı’nın gelişmelerle ilgili dillendirdiği şu iddialar Türkiye’nin Suriye sahasına olup bitenleri takip seviyesini de ele veriyordu:

- “İran’ın desteğiyle PYD, Halep ve Afrin arasında bir koridor açmak istiyor.”
- “IŞİD, Esad rejimi ve PYD, 28 Mayıs’ta Haseke’de bir anlaşma yaptı. PYD hem ABD’lilerle çalışıyor hem Esad hem de IŞİD’le. İran da PYD ve IŞİD’le anlaştı.”
- “PYD İran ve Esad’la, Esad da IŞİD ve PYD ile toplantılar yaptı.”

16 “Obama, Putin spar over Syria”, *Reuters*, 29.09.2015.

Bu iddialar sonraki aylarda AKP'li liderlerin PYD ile ilgili demeçlerinde hep tekrarlanageldi.

BM'deki yüzleşmelerden sonra Rusya cephesindeki kararlılıkta bir pör-süme görülmedi. New York'ta pazarlıklar sürerken 30 Eylül 2015'te Rusya, Federasyon Konseyi'nin yurtdışına asker gönderme tezkeresini onaylayarak Suriye'ye askeri müdahaleyi resmileştirdi. Kremlin İdaresi Başkanı Sergey Ivanov iki kritik noktanın altını çizdi:

– Askeri yardım talebi Esad'dan geldi.

– Hava operasyonuna katılacak, kara harekâtı düzenlenmeyecek.

Suriye Cumhurbaşkanlığı da Rusya'ya askeri yardım davetinde bulduklarını teyit etti. Ki bu, ABD liderliğindeki koalisyona karşı Rusya'ya “Uluslararası hukuk açısından tek meşru güç benim” deme fırsatı veriyordu.

Peki, ABD, Rus askeri tezkeresi için nasıl bir tepki verdi: “Haberimiz var.”

Rusya, etkili hava saldırıları düzenleyerek ABD'nin IŞİD'e karşı bir yıldır yürüttüğü operasyonunun etkisinin sorgulanmasını sağlayacak yani uluslararası koalisyonun ipliğini pazara çıkartacaktı. Hatta ‘Terörle mücadele ediyorum’ derken sadece IŞİD ve Nusra'yı değil ABD ve müttefiklerinin dört yıldır desteklediği silahlı grupları da vuracaktı.

Nitekim Rus uçakları 30 Eylül'de tezkere çıkar çıkmaz başlattıkları hava operasyonlarında Humus, Hama ve Lazkiye'de hedefteki örgüt skalasını geniş tuttu.

Rusya'nın bozguna uğrattığı ‘devrim’ kervanıyla “Obama doktrini çöktü” diye tefe koyduğu Washington yönetimi çok fena köşeye sıkıştı. Bu doktrin Amerikan askerlerinin postalları bir daha yere değmeyecek yani yeni bir kara savaşı açılmayacak parolasına dayalıydı. Obama Libya'ya yaptığı gibi sahaya inmeden Esad karşıtı güçlere alan açma ve koruma sağlama seçeneğine de yanaşmadı. Bu konudaki tereddüdünü 2014'te *New York Times*'a verdiği röportajda şu sözlerle dile getirmişti:

Kaddafi gittiğinde herkes kendini iyi hissetti ve “Teşekkürler Amerika” diyen pankartlar açtı. Sivil gelenekleri olmayan toplumlar için daha fazla atılan çabalar olmalı. İşte bu benim şimdi her şeye uyguladığım ders ve sordüğüm soru: Askeri olarak müdahale etmeli miyiz? Ertesi gün için bir yanıtımız var mı?¹⁷

Evet, Esad'dan sonrası için yanıtları yoktu. Obama'yı Putin'le masaya oturmaya zorlayan da bu soruydu. Öyle ki bu çıkmaz eski ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'a şunu dedirtti: “Rusların IŞİD'i yenmesine izin verin. IŞİD, Esad'dan daha büyük bir problem, IŞİD gitsin Esad kalsın.”¹⁸

17 Thomas L. Friedman, “Obama on the World”, *New York Times*, 08.08.2014.

18 Henry A. Kissinger, “A Path Out of the Middle East Collapse”, *Wall Street Journal*, 16.10.2015.

ABD'nin elindeki Suriye'ye son müdahale aracı Eğitim-Donat Programı, yüz kızartıcı fiyaskonun ardından resmen askıya alındı. Pentagon Sözcüsü Peter Cook 29 Eylül 2015'te programın tepeden tırnağa gözden geçirileceğini açıkladı.¹⁹ Bu karar ABD'ye 'yeni ortak' Kürtlerle daha fazla işbirliği yapmanın yolunu da açtı.

Obama stratejisi yönetim içinde de çatlaklara yol açtı. *Politico*'ya göre Rusya, Ukrayna ve Avrasya'dan sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı Evelyn Farkas, Ukrayna ve Suriye'de Rusya'nın saldırgan hareketlerine verilmesi gereken yanıt konusunda anlaşmazlık yaşadığı için istifasını sundu.²⁰ Ukrayna'ya ölümcül olmayan askeri yardıma onay veren Obama, Kiev'e silah yardımına karşıydı. Obama, danışmanlarından Suriye'de Rusya'nın eylemlerine karşı neler yapılabileceği konusunda fikir istedi ama yeni bir öneriyle dönen olmadı.

KAİDE VE DOSTLARINA DOKUNMA!

Rusya'nın Lazkiye, Hama, Humus ve İdlib'deki operasyonları üzerine "Ruslar IŞİD'e operasyon adı altında Suriye muhalefetini vuruyor" diye şaşkınlık ifade eden çıkışlar sükun etti. Suriye'de 'devrim katari'na cihatçı Selefileleri dolduran tayfa endişeliydi. Türkiye, Katar, Suudi Arabistan, ABD, Fransa, Britanya ve Almanya'dan bir uyarı geldi:

Rusya'ya, Suriye muhalefetine ve sivillere yönelik saldırılara derhal son vermesi ve IŞİD ile mücadeleye odaklanması çağrısında bulunuyoruz.²¹

Rusya ise hedef olarak sadece IŞİD ve Nusra değil 'terör örgütleri'nden bahsediyordu.

Batı-Körfez destekli örgütler de hedef listedeydi.

Özgür Suriye Ordusu'nu (ÖSO) ansalar Rusya'nın yanıtı hazırıldı: "ÖSO mu kaldı?"

O yüzden hassasiyet 'Suriye muhalefeti' ifadesiyle kendini gösteriyordu. Peki, kimdi bu Suriye muhalefeti? Evet, ÖSO şemsiyesini hâlâ kullanan ufak tefek gruplar vardı ama sahanın lokomotif güçleri artık Kaide'ye bağlı Nusra Cephesi, eski Kaidecilerin kurduğu Ahrar el Şam ve Suudi istihbaratının kontrol ettiği İslam Ordusu gibi örgütlerdi. Yani ellerinde Kaide ve Selefi cihatçılardan başka ileri sürecekleri bir kart kalmamıştı.

Ortak açıklamaya imza atan yedi ülke de bunu gayet iyi biliyordu. Ki o ülkelerden bazılarının müttefikler arası diplomatik nezakete binaen bu tepki-

19 Pentagon'da 29.09.2015'te verilen brifing. www.defense.gov

20 "Pentagon's top Russia official resigns", *Politico*, 29.09.2015.

21 "Rusya'nın operasyonlarına 7 ülkeden ortak bildiri", aljazeera.com.tr, 02.10.2015.

ye eşlik ettikleri aşıkardı. ABD'nin kamuoyuyla bile paylaşma gereği duymadığı yedili açıklamayı en fazla önemseyen Türkiye'ydi!

Siyasi müzakerelerde muhaliflerin elini güçlendirme adına hedef tahtasına sadece IŞID'i koyup Kaide ve cihatçı Selefilerin arz ettiği tehlikeyi önemsizleştiren bir yaklaşıma Batı da prim veriyordu.

Buna paralel olarak Türkiye'nin 'angajman kuralları' ile fiilen koruma sağladığı bölge artan oranda Talibanlaşıyordu.

Türkiye'nin güvenli bölge oluşturmak için gözünü kestirdiği alanda Nusra ve Ahrar el Şam'ın hâkim durumuna ilaveten Orta Asya'dan Taliban'la bağlantılı militanlar birer birer şube açtı. Türkistan İslami Partisi (TIP) ile bağlantılı Çin vatandaşı 3.500 Uygur, Türk istihbaratının yardımıyla Idlib'in Cisir el Şuğur kasabasında bir köye yerleştirildi.²² Taliban ya da Tehrik-i Taliban'ın kamplarında eğitilmiş Uygurlar, Nusra ve Ahrar'ın başını çektiği Fetih Ordusu koalisyonu içinde operasyonlara katılıyordu.

Daha önce TIP üyesi Uygur savaşçılar, Idlib'de ele geçirilen Ebu Duhur hava üssünde poz vermişti.²³ Pakistan'daki Tehrik-i Taliban da Temmuz 2013'te Suriye'de şube açtığını ilan etmişti. Doğruluğu şüphe götürse de örgütün liderlerinden Abdul Raşid Abbasi çıkıp CNN'e demişti ki, "Suriye'de komuta ve kontrol merkezi kurduk. Suriye'de halihazırda 150 savaşçımız var. Bu hafta 150 adam daha ulaşacak."²⁴ Başka bir Taliban yetkilisi de BBC'ye Suriye'de olduklarını teyit etmişti. Uygurların dışında Orta Asya'dan Kazak, Özbek, Tacik ve Kırgızlar da IŞID ve Nusra gibi örgütlerin saflarında savaşıyordu.

Hatay'daki Operasyon Odası üzerinden maaş ödedikleri ılımlıların sahada esamisinin okunmadığını artık bilmeyen yoktu. Bölgenin ve aktörlerin hali buydu.

Ahrar'ı parlatma ve Nusra'yı dönüştürme ameliyesi

Zaten ellerinde 'güvenilir' bir malzeme kalmadığından umutsuzlar koalisyonu bir süredir Selefi grupları yeniden yoğuruyordu, uluslararası toplumla muhatap olabilecek kıvama gelsinler diye...

Katar, Nusra'ya, 'Kaide ile bağını kopar, para ve silah bizden' diye baskı yapıyordu. El Cezire kanalı çalışanlarına talimat gönderip Nusra Cephesi'nden bundan sonra 'El Kaide bağlantılı örgüt' diye bahsedilmesini yasakladı. Nusra ile ilgili algıyı değiştirme girişimi Katar'ın bu örgütle ilgili hesaplarından ayrı değildi. Ancak makul bir örgüt olarak lanse etme gayretlerine rağmen

22 SyriaNow, 18.09.2015 <http://syrianow.sy/index.php?d=72&id=9967>

23 "Turkistan Islamic Party releases photos from captured Syrian regime airbase", *The Long War Journal*, 10.09.2015.

24 "Pakistan Taliban arrive in Syria, and more are to come", *CNN*, 25.07.2013.

Nusra, uzun süre Kaide lideri Eyman el Zevahiri'ye biatını vazgeçmedi. "Hedeflerimiz Suriye ile sınırlı değil ama şu anki savaşımız Suriye ile sınırlı" diyen Nusra giderek küresel cihat ağına eklemelendi.

Buna karşın Ahrar el Şam'ı ılımlılaştırma hamleleri daha erken sonuç verdi. Ahrar 'küresel cihat' ağının parçası olduğu görüntüsünden uzaklaşıp hedefini Suriye ile sınırlayarak Türkiye ve Katar üzerinden gelen yardımları kolaylaştırdı.

Nusra, IŞID'e militan kaptırmamak için Kaide'ye yaslanırken, eski Kaidecilerin kurduğu Ahrar daha pragmatik bir yaklaşımla IŞID ve Nusra'nın kuşatamadığı İslamcılar için çekim merkezi haline geldi.

Ahrar'ın 'daha kabul edilebilir' bir kıvama gelmesi için örgüt içinde yapılan liderlik değişimi dikkate değerdi. 9 Eylül 2014'te Hasan Abbud'un öldürülmesinin ardından liderliği üstlenen Şeyh Haşim Ebu Cabir'in yerine getirilen Ebu Yahya el Hamavi ihtiyaç duyulan 'ılımlı Selefî' görüntüsüne uygun bir isimdi.

El Sefir gazetesi, Hamavi'nin seçilmesini Suriye'de yeni oluşan şartlara uyum sağlama çabası olarak yorumlarken yeni liderin MIT'le bağlantılı olduğunu öne sürdü. Ahrar'ın Türkiye'nin kurmaya heveslendiği güvenli bölge planına destek vermesi de Ankara ile eşgüdümün bir diğer nişanesiydi. Nusra ile Ahrar'ın hâkimiyet alanıyla, Türkiye'nin 'güvenli bölge' diye çevirmeye çalıştığı alan örtüşüyordu.

Ahrar'ın yeni dış ilişkiler sorumlusu Lebib Nahhas 10 Temmuz'da *Washington Post*,²⁵ 21 Temmuz 2015'te *Daily Telegraph*'ta yazdığı makalelerde aşırılıkçı ve Kaideci olmadıklarını belirtip Batı'ya 'bizi de görün' mesajı verdi.²⁶

Ahrar'ın senkronize hareket kabiliyetiyle birilerini etkilediği kesindi. Mesela Suriye muhalefetinin şekillenmesinde epey mesai harcamış olan ABD'nin eski Şam Büyükelçisi Robert Ford bunlardan biriydi. Ford, Ali el Yassir ile birlikte kaleme aldığı bir yazıda Obama yönetimine Ahrar ile birlikte çalışmasını tavsiye etti.²⁷

Tabii eğitilip donatıldıktan sonra Nusra'ya yem olan ılımlılar efsanesi çökünce iyice kıymete binen Ahrar'ın, 2015'te Taliban lideri Mele Ömer öldüğünde "Cihat ve takvanın gerçek anlamlarını bize hatırlatan örnek bir mümin" diye selamlamış olması da sorun değildi!

Ahrar ne kadar ılımlaşırsa ılımlaşınsın Nusra'nın en yakın müttefiki olmaya devam etti. Bunlar rakip ama birbirini tamamlayan iki örgüttü.

25 Labib Al Nahhas, "The deadly consequences of mislabeling Syria's revolutionaries", *Washington Post*, 10.07.2015.

26 Labib Al Nahhas, "I'm a Syrian and I fight ISIL every day", *The Telegraph*, 21.07.2015.

27 Robert S. Ford-Ali El Yassir, "Yes, Talk with Syria's Ahrar al-Sham", Middle East Institute, 15.07.2015.

Özetle IŞİD'in antidotu olarak İslamcı saflarda Kaideleşme ve Talibanlaşma eğilimi vardı. Bu süreç özellikle de Türkiye ile sınır olan bölgelerde yaşıyordu. İlimlileşme için makyajıydı.

Şimdi Rusya, Türkiye'nin fiilen koruma sağladığı İdlib kırsalında kendi düzenini kuran Fetih Ordusu'nu da hedef alıyordu.

Gelişmeler karşısında afallayan Erdoğan 2 Ekim 2015'te çıkıp "Putin'den yaptıklarını tekrar gözden geçirmelerini isteyeceğim. Rusya'nın Suriye'ye sınırı yok, Rusya niçin bu denli işin içine giriyor?" dedi, kontrollü bir ses tonuyla. ABD'nin Suriye'ye sınırı varmış gibi.

Nusra'nın Ahrar gibi Körfez ülkelerinin gösterdiği yola girmesi için aradan bir yıl daha geçmesi gerekti. Sahada Suriye ordusunun, Temmuz 2016'da Halep'te silahlı grupların elindeki bölgeye uzanan Kastel yolunu kapatıp bu bölgeyi kuşatma altına alması Nusra ve müttefiklerini zor duruma düşürdü. Bu gelişmelere paralel olarak ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, 15 Temmuz 2016'da, Moskova'da Rus mevkidaşı Sergey Lavrov ile görüşmesinin ardından Nusra Cephesi'nin hedef alınması konusunda Rusya ile mutabakata vardıklarını duyurdu.²⁸

Bu kritik gelişmeler üzerine Nusra Cephesi bir süreden beri beklenen El Kaide ile "boşanma" kararını deklare etti. Önce El Kaide liderliği, Nusra'nın ayrılmasına yeşil ışık yaktı. Ardından Nusra lideri Ebu Muhammed el Colani, 29 Temmuz 2016'da yayımlanan video kaydında, örgütün adını Cebhet Feth el Şam (Şam'ın Fethi Cephesi) olarak değiştirdiklerini açıkladı:

Nusra Cephesi adı altında yaptığımız bütün operasyonlardan tamamıyla vazgeçtiğimizi ve Cebhet Feth el Şam adıyla yeni örgütün oluşumunu ilan ediyoruz. Yeni örgütün herhangi bir dış varlıkla ilişkisi yoktur.²⁹

El Kaide'den farklılaşma, ayrışma veya ideolojik kopuş anlamına gelmeyen bu karar, sahada diğer gruplarla ortak hareket etmeye ve dışardan yardımların önünü açmaya yönelik bir boyut taşısa da ABD ve Rusya'nın bakış açısını etkilemedi.

KÜRTLERİN TERCİHİ RUSLAR MI AMERİKALILAR MI?

Rusya'nın Suriye'ye müdahalesi Kürtleri çok bilinmeyenli bir denklemin merkezine oturttu. Özyönetim tesis edip IŞİD'le savaştan Kürtler hem Rusya hem ABD'nin müttefik saydığı bir aktör haline geldi. Halihazırda ABD, Ekim 2014'ten beri IŞİD'e karşı savaşta YPG ile ortak operasyon merkezi üzerinden işbirliği yapıyordu.

28 Ryan Browne, "US, Russia to cooperate against al Qaeda in Syria", CNN, 16.07.2016.

29 Al-Nusra leader Jolani announces split from al-Qaeda, *Al-Jazeera*, 29.07.2016.

Rusya lideri Vladimir Putin de BM Genel Kurulu'ndaki konuşmasında IŞİD'le gerçek mücadele edenlerin Esad güçleri ve Kürtler olduğunun artık kabul edilmesi gerektiğini söyledi.³⁰ Hem Güney Kürdistan hem Rojava'nın "Aleykümselam" diyebileceği bir selamdı.

Ardından Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov yeni Ortadoğu stratejisinin ayaklarından birini oluşturan Rusya, İran, Irak ve Suriye'nin yer aldığı askeri istihbarat paylaşım merkezinden bahsederken, Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin de işin içinde olduğunu söyledi. Lavrov ayrıca Bağdat üzerinden Kürtlere silah verdiklerini açıkladı.³¹

Suriye tarafında Rus askeri yetkililer YPG ile temastaydı.

Rusya ile olası ortaklıkta ilk bakışta engelleyici faktör Peşmerge ve YPG'nin ABD'nin öncülüğündeki uluslararası koalisyonun parçası olmalarıydı. Rusya'nın "Ya benimlesin ya düşmanım" gibi bir mantıkla hareket etmiyor olması Kürtlere kendi oyunlarını oynama fırsatı veriyordu. Burada "Suriye'yi ABD ile Rusya arasında bir vekâlet savaşına itmeyeceğiz," diyen ABD Başkanı Barack Obama'nın Neo-Con'lardan farklılık arz eden tutumu da işi bir nebze kolaylaştırıyordu. Yani Kürtler iki güç arasında rekabet konusu haline gelse de şimdilik ikisinden birini tercih etmek zorunda değildi. Kürtlerin çabası da kendilerini seçim yapmak zorunda bırakacak bir yola sapınama yönündeydi. 1990'lardan beri Amerikan ekseninde yer almalarına rağmen Mesud Barzani, ABD ile Rusya'nın çabalarının koordineli olmasını tercih ediyordu. Yani Kürtlerin kıymete binmesinin avantajını kullansa da meseleyi Rusya mı ABD mi noktasına vardırırmaktan kaçınıyordu.

Burada kendi oyununu oynama durumu hassaten Rojavalı Kürtler için geçerliydi.

Neydi bu oyun? Kürtler uluslararası güçlerin yardımıyla IŞİD gibi örgütlerden gelen tehditleri bertaraf etmeye çalışırken, bu aktörlerle geliştirilen ya da geliştirilecek ilişkilerin dengesini, Suriye'nin geleceğinde Rojava'nın statüsünü koruyacak şekilde kurmak istiyordu. Her iki fasılda da (IŞİD ile mücadele ve siyasi çözüm sürecinde) Rusların yaratacağı fark Amerikalılardankinden fazlaydı. Daha doğrusu bu fark Kürtlerin beklentilerine daha uygundu.

Amerikan eli Suriye'nin geleceğini şekillendiren süreçte Kürtlere fazladan güven vermiyordu. Elbette Rusların İran Kürdistanı'nda kurulan Mahabad Cumhuriyeti'ni yarı yolda bıraktığını düşünen Kürtler, Moskava'nın merkezi iktidarları önceleyen siyasetinin de farkındaydı. Yine de bazı Kürtler siyasi çözüm sürecinde fiili özerk yönetim modelini ABD'den ziyade Rusya'nın Şam yönetimine kabul ettirebileceğini düşünüyordu.

30 "Obama, Putin spar over Syria", *Reuters*, United Nations, 29.09.2015.

31 "Russia supplied arms to Iraqi Kurds", *Rudaw*, 27.01.2016.

İŞİD ile mücadele konusuna dönersek; ABD'nin operasyon çerçevesi İŞİD'le mücadeleyle sınırlıydı. Bu, Kürtleri kurtarmıyordu. İcraatıyla 'İyi Kaide' – 'Kötü Kaide' ayırımı yapmaktan kaçınmayan ABD'nin cerrahi müdahalesine karşılık Rusya Kürtlere savaş açmış diğer silahlı grupları da hedef tahtasına oturttu. Mesela Rus operasyonları, Nusra, Ahrar el Şam, Nureddin Zenki Tugayı ve Sultan Murat gibi Türkiye destekli örgütlerin ateş çemberinde tuttuğu Şeyh Maksud ve Eşrefiye mahallelerinde Kürtleri rahatlattı. Afrin de İŞİD'in değil Rusya'nın hedef listesinde olan örgütlerin kuşatması altındaydı.

Haliyle Rusya ile işbirliği yapmak Kürtler için düşman cephede hem köklü bir saha temizliği anlamına geliyor hem de Rojava'daki *de facto* özerkliği ileride *de jure* statüsüne dönüştürme konusunda Rus baskısını kullanma fırsatı yaratıyordu. Yani Şam üzerinde etkili olan bir güce şimdiden yakın olmak önemliydi.

Rusya ile birlikte pozisyon almayı kolaylaştıran başka faktörler de vardı:

– PYD liderliğindeki Kürtler birçok uluslararası ve bölgesel meselede Rusya'nın duruşuna daha yakındı.

– Rusya'nın Esad yönetiminin en kritik destekçisi olması meselenin en kılıçlıklı tarafıydı. Sonuçta Kürtler mevcut rejimin değişmesini istiyordu. Ama Rojava'nın en önemli siyasi aktörü PYD'yi siyasi sürece katmak için ısrar eden de Rusya idi. Bu çerçevede PYD Eşbaşkanı Salih Müslim defalarca Moskova'ya davet edildi. Rusya'nın Suriye'ye askeri müdahalesinin sürdüğü Ekim 2015'te PYD Eşbaşkanı Asya Abdullah ve Kobani Kantonu Başkanı Enver Müslim de Moskova'daydı. Rojava heyeti Rus Dışişleri Bakan Yardımcısı Mikhail Bogdanov ile de görüştü.

– Sadece Kürtler değil bölgede birçok taraf Rusya'nın İŞİD ile mücadelesini ABD'den daha gerçekçi ve samimi buluyordu.

– Özerk cumhuriyet ve bölgelerden oluşan Rusya Federasyonu'nun farklı etnik ve dini yapıları barındıran özerklik deneyimi Kürtlerin taleplerinin anlaşılmasını kolaylaştırıyordu. Kürtler namına özerklik baskısı Rusya yerine ABD'den geldiğinde bu otomatik olarak ülkeyi parçalama komplosu olarak görülebilirdi.

Tabii bu faktörler Kürtleri çok dillendirdikleri üçüncü yol stratejisinden uzaklaştırmıyordu. Bu strateji birbiriyle çıkar çatışması olan taraflarla müzakere ve işbirliğine açık kapı bırakan bir yaklaşımı içeriyordu. Haliyle hem ABD hem Rusya ile çalışma iradesi sergileniyordu.

Kürtlerin mülhazalarında ABD ile müttefik olmanın artıları ise şöyleydi:

– ABD ile ortaklık Kürt davasının Batı'da kabul görmesini kolaylaştırıyordu. Mesela TEV-DEM'in kadın yöneticilerinden İlham Ahmed'e ABD vizesi çıktı. New York'ta BM toplantıları sırasında temaslarda bulunan İlham Ahmed 6 Ekim 2015'te Princeton Üniversitesi'nde bir konferans verdi.

– Suriyeli Kürtlerin bir gözü de kuzeydeydi. Tren raylarının altı ile üstü arasındaki etkileşim çok yüksekti. Suriyeli Kürtler, ABD ile kurdukları ilişkilerin kuzeydeki Kürtlerin lehine olumlu bir etkiye dönüşmesini umut ediyordu. Nasıl ki Rusya'nın Şam üzerindeki etkisi önemseniyorsa aynı şekilde Türkiye'deki Kürtlerle barış sürecine yeniden dönülmesi konusunda ABD'nin Ankara üzerindeki baskısına önem atfediliyordu.

Yani güneyle ilişkilerde Ruslara, kuzeyle ilişkilerde ABD'ye yaslanmak gibi çift yönlü bir strateji söz konusuydu.

Kürtler açısından bu denge siyasetinin geleceği önemli ölçüde, dönem itibariyle Suriye'yi devler arası bir satranç tahtasına dönüştürmekten kaçınan ABD ve Rusya'nın daha ne kadar birbirini kollama siyaseti güdeceğine bağlıydı.

KÜRT DENKLEMİNDE İSRAİL'İN YERİ

Hem Irak hem de Suriye'de Kürtler kendi tarihlerinde yeni sayfalar açarken, bunun emperyalist bir müdahale ve İsrail'in Arap kuşatmasını yarma hamlesi olduğuna dair komplo teorilerinin alıcıları hayli fazlaydı.

Irak parçalanırken kaçınılmaz olarak ortaya çıkacak 'bağımsız Kürdistan' senaryosunun ancak Türkiye, İsrail ve ABD'nin himayesinde ilerleyeceği düşünülüyordu. ABD'de Neo-Con'lar İsrail'le 'doğal müttefik' olacak bir Kürt devletini ipe çekse de Başkan Barack Obama, Ortadoğu'da yeni bir askeri serencama açık değildi. Halihazırda Kürdistan bir istikrar adasıydı ama petrol kenti Kerkük başta olmak üzere Arap ve Türkmenlerle anlaşmazlıkların bulunduğu yaklaşık 16 yeri kapsayan yeni sınırlar üzerinden bağımsızlık ilanı ciddi çatışmaları tetikleyebilirdi. Ortada IŞID gibi çok ciddi bir sorun varken Arap ve Türkmen faktörlerini içine alacak bu çapta bir kaos ABD'nin de kapasitesini aşıyordu. Haliyle Obama'nın Irak'ta önceliği Kürtler, Şii-Sünni Araplar ve Türkmenlerle birlikte Irak'ı toparlayacak bir hükümet yapısının oluşmasıydı.

Türkiye, Irak Kürdistanı'ndaki yatırımlar ve petrol anlaşmasıyla Bağdat'a karşı Kürtlerin elini güçlendirdi. Ancak stratejik bir boyut kazanan bu ilişki biçimi, Kürtleri karar vermeden önce Ankara'ya bakmak zorunda bırakıyordu. Nitekim Kürdistan Bölgesel Yönetimi Doğal Kaynaklar Bakanı Aşti Hawrami atılacak adımdan Ankara'nın mutlaka haberdar edileceğini söylüyordu.³²

AKP hükümeti resmi söylemde Irak'ın toprak bütünlüğünden yana tutumunu korusa da ülkenin 'kaçınılmaz olarak' dağılması halinde bağımsız Kürdistan'a açık kapı bıraktığı izlenimi veriyordu. Belki sorun zamanlama-

32 Cansu Çamlıbel, "Hawrami: Bağımsızlık ilanı Ankara'dan habersiz olmaz", *Hürriyet*, 30.06.2014.

daydı. Türkiye, Kürt sorununa çözüm bulmadan Irak'taki yeni duruma yakanmak istemiyordu.

'Kürt sorunu' olan bir diğer bölge ülkesi İran'ın tepkileri de Türkiye ile paralellik arz ediyordu. Kürdistan Bölgesel Yönetimi'yle, özellikle Süleymaniye yani KYB kanadıyla iyi ilişkiler geliştiren İran'ın önceliği Irak'ın bütünlüğü içerisinde 2003'te elde edilen kazanımlarının korunmasıydı. İran, Bağdat-Erbil arasındaki gerilimlere rağmen Kürdistan'ı Irak'ın geri kalanındaki siyasetinden ayrı tutuyordu.

Kürtler, Türkiye'nin 'buyurgan' politikasından yakınırken İran'ın daha eşit mesafede ilişki geliştirdiğini düşünüyordu. Zira Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başbakanı Neçirvan Barzani, Peşmerge'nin Kerkük'ün kontrolünü ele aldıktan hemen sonra 16 Haziran 2014'te Tahran'ın yolunu tuttu.

İsrail'e gelince; Kürtlerin uzun soluklu ve son derece haklı mücadeleleriyle ilgili ne düşündükleri sır değildi. Yahudi devletini tanıyan Mısır ve Ürdün bir yana Arap kuşatmasına karşı İsrail, her zaman İslam dünyasında meşruiyetini güçlendirecek müttefikler aradı. Mesela Türkiye'den sonra Azerbaycan bu boşluğu dolduran ülkeydi. Bu bağlamda Kürtleri de önemsiyordu. Bunun ötesinde İsrail, Irak'taki Kürtlerle derin bir geçmişe sahipti. Barzan ve Akre'deki 'Yahudi Kürtler'le Barzani ailesinin ilişkileri hep iyiydi. İsrail'in kuruluşu ve 1967 savaşı sonrası Yahudilerin İsrail'e göçünde Kürtlerin yardımları oldu.³³ Geçmişe dayalı iyi ilişkiler, bugün 150.000 kadar Yahudi Kürt'ü barındırdığı belirtilen İsrail ile temaslara da olumlu yansiyordu. Güney Kürdistan'daki Yahudi Kürtler, İsrail'in kuruluşunun ardından Mossad'ın düzenlediği Ezra ve Nehemya adlı operasyonlarla İsrail'e götürülmüştü.

Baas'ın Araplaştırma politikasına Kürtler isyan ettiğinde Mele Mustafa Barzani, İsrail'le ilk görüşmeyi 1963'te yapmıştı. İran istihbaratı SAVAK'ın ayarladığı görüşme sonrası Mossad, Kürtlere silah, para ve istihbarat desteği sundu.

1964'te dönemin İsrail Savunma Bakan Yardımcısı Şimon Peres ile görüşen Kürtlerin Avrupa temsilcisi Kamuran Ali Bedirhan temaslarda kilit isimdi. Yine İsrail medyasının sırası geldiğinde yayımladığı Mele Barzani'nin 1967'de dönemin İsrail Savunma Bakanı Moşe Dayan'la çekilmiş fotoğrafları da bu özel ilişkinin tarihine ışık tuttu. Mele Mustafa Barzani, İsrail'e ikinci ziyareti 1973'te yaptı.

Kürtleri koruma adına gizli tutulan ilişkileri 1980'de eski Başbakan Menahem Begin ifşa etti. İsrail medyası 2004'te Mesud Barzani ve Celal Talabani'nin eski Başbakan Ariel Şaron'la bir araya geldiğini yazdı. Kürtlerle Bağdat

33 Selin Bölme'nin 2008'de SETA'ya yaptığı "İsrail'in Kuzey Irak Politikası ve Türkiye" başlıklı derlemeye bakılabilir.

arasında 1970'te yapılan özerklik anlaşması Kerkük'ün paylaşımı krizine düğümленip hayata geçirilemezken İsrail, Kürdistan bölgesinde özerk unsurların oluşmasında hatırı sayılır katkılar sunuyordu.

Kürt bölgesindeki Mossad'ın eski istasyon şefi Eliezer Tsafirir'e göre İsraili danışmanlar 1963-1975 arasında Kürt birliklerini eğitti. Gelişen askeri işbirliği nedeniyle Kerkük rafinerisindeki bombalı sabotajda da Mossad parmağı arandı.

Ancak İsrail, Peşmergelerin 1973'te Araplarla savaşta Irak ordusuna karşı cephe açmamasından dolayı hayal kırıklığı yaşadı. Kürtler de 1975'te Cezayir Anlaşması'nın ardından İsrail'in yardımı kesmesi nedeniyle küskündü.

1979'daki İslam Devrimi'nin ardından İsrail'in İran hakkında istihbarat toplamak için üslendiği yer de Güney Kürdistan'dı. *Le Figaro* Ocak 2012'de İsrail istihbaratının Irak Kürdistanı'ndaki üslerde İranlı muhalifleri eğitip donattığını yazdı.³⁴

İsrail, 1991'de Çöl Fırtınası Harekâtı sırasında Türkiye üzerinden Kürtlere yardım göndermiş, dönemin Başbakanı İzak Şamir de ABD'den Kürtlere koruma istemişti. Amerikalı gazeteci Seymour Hersh'e göre ABD'nin 2003'te Irak'ı işgal etmesinin ardından yüzlerce İsrailli ajan Peşmerge'ye eğitim verdi.³⁵ Hersh'e konuşan İsrailli bir yetkiliye göre İsrail için Irak Kürdistanı artık Irak, İran ve Suriye üzerinde bir gözdü. *BBC* de 2006'da İsrailli ajanların verdiği atış taliminin görüntülerini ekrana taşıdı.

Mesud Barzani İsrail'le ilgili en net açıklamasını Mayıs 2006'da Kuveyt'e ziyareti sırasında yaptı: "İsrail ile ilişki kurmak suç değil. Eğer Bağdat İsrail ile diplomatik ilişki kurarsa, biz de Erbil'de bir konsolosluk açabiliriz."

Kürtlerin sessiz kaldığı geçmişteki ilişkiler konusunda İsrail inkârcı bir politika izledi. Bunun nedeni Türkiye ile ilişkileri bozma riski taşımasıydı. Türkiye-İsrail ilişkileri limonileşince, dahası Türkiye'nin Kürtlerle geliştirdiği ilişkiler tahayyülün ötesine geçince İsrail'in susma gerekçesi 'Kürtleri koruma' olarak değişti. İsrail Savunma Bakanlığı yetkilisi Amos Gilad 2014'te bu sessizliğe, "Suskunluğumuz en iyisi. Gereksiz bir ifade sadece Kürtlere zarar verir," diye açıklık getirdi.³⁶ Tsafirir de ilişkilerin gizli kalmasını Kürt tarafının istediğini vurguladı.

Böylesi özel bir geçmiş nedeniyle Türkiye'nin 2014'te Bağdat'ı kızdırma pahasına Erbil'le imzaladığı 50 yıllık anlaşma çerçevesinde Ceyhan'a pompalanan petrolü alan gemilerin Aşkelon'a demir atması şaşırtıcı değildi. Ki 'Kürt petrolü' diye Türkiye üzerinden Akdeniz'e ulaştırılan bu petrole IŞİD'in Suriye'de çıkardığı petrol de karışıyordu.

34 "L'Iran défie l'Amérique", *Le Figaro*, 9.01.2012.

35 Seymour Hersh, "Plan B: The Kurdish Gambit," *The New Yorker*, 21.06.2004.

36 "Israel tells U.S. Kurdish independence is foregone conclusion", *Reuters*, 26.06.2014.

Yine CNN'e demecinde "Irak açıkça çöküyor. Kürdistan'ın geleceğini belirleme vakti geldi," diyen Mesut Barzani'ye ilk olumlu tepkinin İsrail'den gelmesi de şaşırtmadı. Görevi yeni cumhurbaşkanı Reuven Rivlin'e bırakmadan önce ABD Kongresi'nin verdiği altın madalya için Washington'a giden İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres, 25 Haziran 2014'te Başkan Barack Obama'ya Irak'ın yoğun bir dış müdahale olmadan bir arada tutulamayacağını belirtip, "Kürtler fiilen kendi demokratik devletlerini yarattılar," diyerek Kürtlerin bağımsızlığına destek istedi. 26 Haziran 2014'te Paris'te ABD Dışişleri Bakanı John Kerry ile görüşen İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman da, "Kürtlerin bağımsızlığı kaçınılmaz bir sonuç," dedi.

Başbakan Binyamin Netanyahu ise mesajı daha da netleştirdi: "Kürtlerin bağımsızlık arzularını desteklemeliyiz."

Peres'in açıklamasının en dikkat çeken yönü ise petrol satışına arabuluculuk etmesine atfen Türkiye'nin Kürtlerin yeni statüsünü kabul edeceği görüntüsü verdiğini söylemesiydi. AKP Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik, 27 Haziran 2014'te *Financial Times*'a demecinde Peres'in öngörüsünü haklı çıkardı:

Eskiden bağımsız bir Kürt devleti mevzuu Türkiye için savaş nedeni sayılıyordu. Hatta Kürdistan kelimesi bile insanları sinirli yapmaya yeterliydi. Ama oranın adı Kürdistan. Irak bölünürse ki bu kaçınılmaz görünüyor, onlar bizim kardeşimizdir.³⁷

İsrail bağımsız Kürdistan'a akşamdan razıydı. ABD ve Türkiye ise Irak'ı bir arada tutma seçeneği tüketilinceye kadar bağımsızlığın ötelenmesini istiyordu.

KDP'nin İsrail'le kurduğu ekonomik ve istihbarat ortaklığına karşın Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin diğer iki ortağı KYB ve Goran İran'a ne kadar yakınsa İsrail'e de bir o kadar uzaktı.

Peki, İsrail'in Rojava'ya yaklaşımı nasıldı? İsrailli liderler Kürdistan'ın bağımsızlığını açıkça desteklerken sıra Rojava'ya geldiğinde işin rengi değişiyordu. Öcalan, Suriye'deyken Şam yönetimi ve Filistinli örgütlerle yani İsrail'in düşmanlarıyla birlikteydi.

İsrail'in, PKK'yle olan geçmişi bir kenara bırakıp PYD'ye yeni bir yaklaşım sergileyebileceği öngörülse de bu konuda (Haziran 2016 itibarıyla) somut bir gelişme olmadı. Erdoğan'ın dolaylı arabuluculuğunda Suriye-İsrail görüşmelerini inkitaya uğratan Gazze'ye yönelik 2008'deki Dökme Kurşun Operasyonu'ndan itibaren ilişkiler turbülansa girmiş olsa da İsrail'in değer verdiği Türkiye PYD'nin düşmanıydı. Aynı şekilde İsrail'in destek verdiği Barzani yöneti-

37 Daniel Dombey, "Turkey ready to accept Kurdish state in historic shift", *Financial Times*, 27.06.2014.

mi de PYD'nin hasmıydı. Moshe Dayan Center'dan Ofra Bengio'ya göre İsrail, PYD'nin KDP ile kavgalı halini ve Şam'la ilişkilerini tamamen koparmamasını hesaba katmalıydı.³⁸ Ancak PYD'nin pragmatist bir yaklaşımla herkesle ilişkiye açık olduğu da sır değildi. Hele ABD ile ortak yol alırken PYD'nin İsrail ile ilgili rezerv koyması kimsenin aklına gelen bir şey değildi.

İsrail'in Suriye'deki önceliği Golan Tepeleri'ndeki işgal yüzünden teknik olarak savaşta olduğu Suriye yönetiminin çözülmesiydi. Bunun için Nusra Cephesi'ni desteklemekten kaçınmadı.³⁹ Eğer Rojava'nın tutturacağı yol bu amaca hizmet edecekse Kürtlere de destek sunmanın yollarını bulacağından hiç şüphe yoktu.

SURİYE DEMOKRATİK GÜÇLERİ: MASKE DEN FAZLASI

AKP'nin seçim zaferini kutlayarak şükranlarını gösteren Nusra Cephesi ve Ahrar el Şam'ın yanı sıra IŞİD mevzilerini de vuran Rusya'nın hamleleri karşısında "IŞİD ile savaşıyorum" adlı hikâyeyi satması zorlaşan ABD, inisiyatifini kaybetmemek için bir şeyler yapmalıydı. Amerikalılar bir taraftan Kürtlerle işbirliğini artırırken diğer taraftan YPG ile birlikte hareket eden Arap muhalefetine de yatırım yapma eğilimine girdi. Türkiye'nin YPG'ye yapılan yardımlarla ilgili itirazları ABD'yi kasarken sahada ufak bir organizasyon cinliğine gidildi.

ABD'nin 12 Ekim 2015'te Haseke'ye 50 ton mühimmat sevk etmesinden hemen önce Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adıyla askeri bir koalisyon ilan edildi. Yargılar gecikmedi:

YPG'ye silah verildiği görüntüsünden kurtulmak için icat edilen bir maske.

SDG'nin motor gücü YPG ve YPJ idi. SDG'de yer alan Burkan el Fırat zaten bir süredir YPG ile birlikte hareket ediyordu. 1.000 kadar savaşçısı olan Rakka Devrimcileri de öyleydi. Tabii Rakka Devrimcileri'nin önceliği Kürtlerden farklı olarak Rakka'nın kurtarılmasıydı. Çünkü örgütün savaşçıları Rakka'yı SDG'nin bir diğer bileşeni Süryani Askeri Konseyi idi. Süryaniler de Cezire Kantonu'nda Kürt ve Araplarla iktidarı paylaşıyordu. YPG'den sonra en fazla savaşçı potansiyeline sahip olması nedeniyle üzerinde durulması gereken birlik Senadid idi. Yani Şemmar aşiretinin lideri Şeyh Humeydi'nin askerleri. Humeydi Rojava'daki özerklik yapılanmasının kalbini oluşturan Cezire Kantonu'nun eşbaşkanı yani Türkiye'nin tehdit ettiği özerklik hareketinin en önemli Arap müttefikiydi!

38 Ofra Bengio, "Israel and the Kurds: Love by Proxy", The American Interest, 18.03.2016.

39 İsrail'in Kaide'ye desteği ile ilgili ayrıntılı bilgi: Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git Diren Kal!*, s. 397-400.

Senadid'e Şeyh Humeydi'nin oğlu Bender komuta ediyordu. Senadid'in bazı üyeleri ABD'den TOW füzesi almadı ama TOW kullanma eğitimi aldı.

YPG-YPJ sahanın gerçek gücüydü. Bunu SDG bileşenleri de inkâr etmiyordu. 12 Ekim 2015'te ABD'nin bıraktığı silahların da YPG'nin kontrolünde olduğu sır değildi. Hatta Bender el Humeydi de Rakka Devrimcileri Komutanı Ebu İsa da silahların YPG'ye teslim edildiğini söyledi. Komuta, planlama, silah dağıtımı, ön cephe operasyonlarında omurga her halükârda YPG-YPJ idi.

Tabii ki Amerikalılar Kürtlerin sunduğu değerli ittifakın ötesinde IŞID'e karşı Araplarla cepheyi nasıl genişletebileceğinin yollarını arıyordu. Barack Obama'nın sahaya gönderdiği 50 kişilik özel görev timinin bir amacı da buydu. Kendileri açısından güvenli gördükleri Rojava'ya ayak basıp Kürtlerle birlikte koordinasyon kapasitesini artırmaya çalışan Amerikalılar, sahanın coğrafi koşullarının yanı sıra müttefik potansiyellerini de araştırıyordu.

Amerikan yardımı karşısında Ankara'nın öfkesi

ABD silah sevkiyatını ve koordinasyonu artırarak Rusya'nın daha fazla inişiyatif almasını önlemeyi umarken asıl direnç NATO'daki müttefikleri Türkiye'den geldi. Söylemlerinde, Rojava'nın savunma gücü YPG'den ziyade Kürt özerklik hareketinin pivot gücü PYD'yi hedef alan Başbakan Ahmet Davutoğlu tehditkardı:

PYD'yi masum olduğu için vurmamış değiliz, gerekirse vururuz, Türkiye'nin güvenliği ne gerektirirse onu yaparız. PYD'ye yapılan silah yardımı, herhangi bir şekilde Türkiye'ye yönelik tehdit halini alırsa ve PYD de PKK gibi sızmalarla veya silah aktarımıyla Türkiye'ye zarar vermeye başlarsa bir an dahi tereddüt etmeyiz.⁴⁰

Davutoğlu gazetecilerle sohbetinde de "PYD'ye verilen yardım Irak'ta kullanılıyor, Türkiye'ye girdiğini tespit edersek, PKK'ya yaptığımız muameleyi PYD'ye de yapar, bulunduğu yerde tahrip eder, yok ederiz" ifadelerini kullandı.⁴¹

Aynı uyarı 13 Ekim 2015'te Dışişleri Bakanlığı'na çağrılan ABD ve Rusya'nın Ankara Büyükelçileri John Bass ile Andrey Karlov'a da iletildi:

PYD'ye silah ve mühimmat yardımına kesinlikle karşıyız. Amerika, Irak ordusunu modern silahlarla teçhiz etti. Ancak Musul'da çekilen birliğin silahları IŞID'in eline geçti. PYD'ye verilen silahlar, PKK'nın eline geçer. Eğer biz bu silahların PKK'ya geçtiğini, Türkiye'ye girdiğini tespit edersek PYD'ye de

40 "Davutoğlu: PYD'yi vururuz", aljazeera.com.tr, 14.10.2015.

41 Serpil Çevikçan, İki örgüte işaret eden bulgular var, Milliyet, 14.10.2015.

operasyon düzenleriz. Bu yardımların bir adım ötesini de görmek gerekir. Bu bizim için ulusal güvenlik sorunudur.⁴²

ABD'nin Türkiye'nin endişelerine kulak vermekle birlikte Ekim 2014'ten beri Kürtlerle başlattığı işbirliğini bitirmeye niyeti yoktu. Zira Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü John Kirby, mühimmat ve silah dolu paketlerin IŞİD ile mücadele eden Suriyeli Araplar için atıldığını belirtirken "Suriye'de, IŞİD'e karşı etkin bir biçimde mücadele eden bu grupları uygun bir biçimde desteklemeye devam edeceğiz," dedi.⁴³

Türkiye, Temmuz 2015'te Tel Ebyad'ın IŞİD'in elinden alınmasının ardından bir Kürt koridorunun oluşmasına izin verilmeyeceğini belirtip tankları sınıra yığarak Cerablus operasyonunun ertelenmesi konusunda ABD üzerinde etkili olmuştu.⁴⁴ Belli mülahazaların ardından operasyon planlamasında öncelik Rakka'ya kaydı. PYD Eşbaşkanı Salih Müslim de ABD'nin 50 tonluk mühimmatı Rakka'ya harekât kapsamında gönderdiğini ve devamının geleceğini söyledi.⁴⁵

IŞİD'le mücadelede cephe hattı kaçınılmaz olarak Türkiye'nin hassasiyet gösterdiği Bab, El Rai, Menbic ve Cerablus'u da içine alacaktı. Bu yüzden Ankara stres altındaydı.

El Hol zaferi ve buharlaşan YPG!

ABD, Suriye Demokratik Güçleri üzerinden kurduğu yeni oyun planıyla, Rusya'ya bir nevi "Fırat'ın kuzeyi benim" diyordu. Yeni Amerikan hamleleriyle Fırat, stratejik bölünme hattı olarak öne çıkıyordu. Rusya, planladığından daha fazla güç sarf etmemek, kara harekâtına mecbur kalmamak ve Suriye'nin kendi bataklığına dönüşmesini önlemek için bölgesel ya da uluslararası güçlerle gerilimi yönetilebilir bir düzeyde sürdürmek istiyordu. O yüzden Amerikalıların kafasındaki Fırat çizgisini sorun etmiş gözüküyordu. ABD, Rusya'nın can acıtan operasyonları karşısında aradığı ilk başarı hikâyesini buldu: "El Hol zaferi."

Haseke'ye yapılan silah sevkiyatından kısa bir süre sonra YPG liderliğindeki Suriye Demokratik Güçleri güneye doğru operasyonları genişleterek El Hol kasabasını IŞİD'in elinden aldı.

Pentagon'un sözcülerinden Albay Steve Warren, 4 Kasım 2015'teki toplantıda yerel aktörlere silah yardımı ve hava operasyonunun nasıl sonuç ver-

42 "Rus ve Amerikan büyükelçileri Dışişlerine çağrıldı", *Milliyet*, 14.10.2015.

43 <http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2015/10/248215.htm#SYRIA>

44 Fehim Taştetekin, "Kurds eye new corridor to Mediterranean", *Al Monitor*, 22.06.2015.

45 "Saleh Moslem: 50 tons of ammunition delivered, more are underway", ANF, 14.10.2015.

diğini anlatırken lafı ikide bir El Hol'a getirip Arap koalisyonunun 200 kilometrekarelik alanı IŞİD'den geri aldığını kaydetti. Bu toplantı sırasında El Hol'un merkezi hâlâ IŞİD'in elindeydi. Sözcü 18 kez "Al Hawl" ismini zikretti. İngilizlerin "El Hawl", Türk basınının ise kafasına göre "El Havl" ya da "El Havle" diye yazdığı 3.500 nüfuslu Hol kasabası, petrol kuyularının bulunduğu bölgede yer alıyor. Hol ile birlikte azıcık güneyde Şeddadi'yi ele geçirdiklerinde IŞİD'in Musul-Rakka ve Musul-Haseke arasındaki ikmal hatları kesilmiş olacaktı. Yine El Hol ve Şeddadi düştüğünde Irak tarafında bu hat üzerinde Ezidi ülkesi Şengal'in (Sincar) kurtarılması da kolaylaşacaktı.

Fakat Warren, El Hol etrafındaki başarı ve orada Amerikan yardımına mazhar olan gruplardan söz ederken ısrarla "Suriye-Arap koalisyonu" ifadesini kullandı. YPG'ye değil Arap koalisyonuna yardım ettiklerini söyledi.

Kürtler Rakka'ya yönelik harekât için gönülsüzdü. Ancak Haseke ve Kobani gibi yerleri güvenceye alacak operasyonlarda öncü güç de kesinlikle YPG-YPJ idi. Bu bölge Kobani'den Afrin'e bir güvenlik koridoru açılması kadar Kürtler için stratejik öncelikliydi. Fakat YPG-YPJ, Rojava'dan çok fazla uzaklaşmak ya da Arap yoğunluklu bölgelere fazla girmek istemiyordu. IŞİD'in ana üssü Rakka, Kobani ve Tel Ebyad'a yönelik tehditlerin kaynağı olsa da Haseke'nin güneyinden Fırat üzerindeki Deyr el Zor'a ya da daha batıda Rakka'ya kadar inmek Rojava'nın savunma hatlarındaki güç dağılımına ve güvenlik zaaflarına yol açabilirdi. IŞİD'in 15 Haziran 2015'te Kobani'ye sızıp araç patlatıp çatışmaya girmesi bunun açık örneğiydi. Haliyle daha güneye inen operasyonlarda Arapların öne çıkması elzem hale geliyordu.

TEL EBYAD'DA ORTAK YÖNETİM; ERDOĞAN'DAN TEHDİT, TSK'DEN SALVO

Tel Ebyad (Gre Spi) Kürtlerin etnik temizlik yaptığı yönündeki tartışmaların gölgesinde diğer kantonlardaki gibi bir düzen kurma çalışmalarına sahne oluyordu. TEV-DEM'in aşiret temsilcileriyle yürüttüğü çalışmalar sonucunda Tel Ebyad'da yaşayan Kürt, Arap, Türkmen ve Ermeni halklarının temsilcileri 9 Temmuz 2015'te bir araya gelerek bir meclis ve bir yürütme organı ilan etti. Yürütme organında yedi Arap, dört Kürt, iki Türkmen ve bir Ermeni yer aldı. Etnik dağılıma uygun bir temsiliyet! Yine etnik dağılıma uygun olarak meclise 113 üye seçildi. Yayımlanan ortak bildiri "Tel Ebyad üzerinde tehlike devam ediyor. Bu saldırılara karşı yöre halkı olarak birlikte el ele vererek direnmeliyiz" denildi. Organizatör güç Kürtler olsa da "Kürtler ele geçirdi" yaygarasına tezat bir tabloydu. Tel Ebyad'da tesis edilen yönetimde diğer Rojava kantonları gibi eşbaşkanlık sistemi geçerliydi. Eşbaşkanlar olarak koltuğa Arap toplumundan Mansur Sallum ile Kürt kadın Ley-

la Mustafa Müslim oturdu. Bölgenin sosyolojik yapısı dikkate alındığında bir kadının eşbaşkanlık koltuğunda oturuyor olması ileri bir durumdu. Yönetimin görevi, savaş ortamında bu küçük yerleşim biriminin asayişini ve ekonomisini evirip çevirmektir. Tel Ebyad siyaseten de Kobani Kantonu'na bağlandı. Yani yeni bir kanton ilan edilmedi. Tel Ebyad'ın merkezindeki Kürtler genelde Kobani civarındaki köylerden gelmiş ailelerden oluştuğu için Kürtler arasında bir Kobanili olma hissiyatı zaten vardı. Yani en azından Kürtler için Kobani'ye bağlanmakta sorun yoktu.

Etnik temizlik iddialarına manşetlerini açan medya kurulan bu yapıyı görmezden gelirken Ankara'nın sözlü tehditleri bir süre sonra eyleme geçti. Cumhurbaşkanı Erdoğan Kürtleri tehdit etti:

Tel Ebyad'a DAEŞ giriyor, daha sonra DAEŞ oradan çıkıyor ve Tel Ebyad'a bu defa PYD giriyor. Hepsi kolektif bir oyun. Peki, orası kime ait, yüzde 95'i Arap ve Türkmen, yüzde 5 Kürt. Dert orayı kantona dönüştürmek ve ilan edilen kantonu. Şimdi bu, Türkiye'ye artık bir tehdit oluşturmaya başlamıştır, öyleyse Türkiye gereğini yapacaktır, bunu herkes bilsin.⁴⁶

Ankara, Tel Ebyad'daki yeni durumu hazmedememişti. Erdoğan, Rojava düşmanlığı yaparken sayılarla da oynuyordu. Tel Ebyad'daki Kürtlerin oranının yüzde 5 olduğu iddiası Suriye krizi patlak verdiğinden beri gerçekleri tahrif eden beyanatların sadece biriydi. Gerçek şu ki kriz öncesi Tel Ebyad'da Kürtlerin nüfusu yüzde 35-40 civarındaydı. Belki yüzde 5'te şöyle bir doğruluk payı vardı: Türkiye destekli gruplar Tel Ebyad'ı ele geçirdikten sonra etnik temizlik yapmıştı! Kalan Kürtler bu kadardı.

Bu tehdit dilinin Türkiye'deki seçim süreçleriyle de ilgisi vardı: 7 Haziran 2015 seçimlerine Ankara'nın Kobani'de Kürtlere karşı IŞİD'in saldırılarını mazur gösteren tutumu damgasını vurmuştu. PKK ile çatışmalar ve HDP'ye yönelik saldırıların yönlendirdiği 1 Kasım 2015 seçimleri de son dakikada yine Rojava gündemine saplandı. Gerilim siyasetinden henüz umduğunu bulamayan ve Halkların Demokratik Partisi'ni (HDP) yüzde 10 barajının altına düşüremeyen hükümetin Suriye'de bir çığlına kalkışabileceğine dair kuşkuvarın tavan yaptığı sırada TSK, YPG mevzilerini vurdu. YPG gelişmeleri kısa kısa açıklama ile duyurdu:

Türk ordusu 24 Ekim 2015'te saat 19.00-21.00 arasında A4 silahlarıyla, 25 Ekim'de saat 02.00-04.00 arasında MG3 silahlarıyla sınır hattındaki YPG mevzilerine saldırı düzenledi.⁴⁷

46 "Erdoğan'dan Tel Abyad açıklaması" *Vatan*, 25.10.2015.

47 "Turkish army attacks on ypg positions in border town of Tal Abyad", *ypgrojava.com*, 25.10.2015.

Günlük gelişmeleri internet sitesinde duyuran TSK'nin açıklama yapmadığı, hükümetin ise ilk iki gün sessiz kaldığı saldırılarla ilgili nihayet Başbakan Ahmet Davutoğlu, 26 Ekim 2015'te, "Biz ABD'ye de Rusya'ya da söyledik. 'Fırat Nehri'nin kuzeyine PYD de geçmeyecek,' dedik ve PYD'yi iki kez vurduk," dedi.⁴⁸

Hükümete yakın medya ise YPG'nin Fırat Nehri'nden botla Türkiye'nin 'güvenli bölge' muamelesi yaptığı Cerablus-Azez arasında kalan bölgeye sızmaya çalışırken havadan vurulduğunu öne sürdü.⁴⁹

Konuştuğum Rojavalı Kürt kaynaklar ise YPG'nin botlarda Fırat'ta herhangi bir misyon icra etmediğini ve şu aşamada Cerablus'u almaya yönelik bir çalışmanın yürütülmediğini belirtti. Olan tam olarak şuydu: Türkiye tarafından ikisi Tel Ebyad, ikisi de Kobani'ye olmak üzere dört kez ateş açıldı. Tel Ebyad'da yaşayan TEV-DEM Yönetim Kurulu Üyesi Ferhad Derik telefonda bana şu yorumu yaptı:

Ateş açılması bir tahriktir. Burada oynanan oyunun farkındayız. YPG karşılık verdiğinde bütün dünyaya "Bakın işte bunlar terör örgütü" diyeceklerdir. Bu tuzağa düşmemek için dikkatli davranıyoruz. Daha önce de bu tür taciz atışları oldu ama YPG karşılık vermedi. Türkiye sürekli etnik temizlik iddialarını gündeme getiriyor. Bunlar temelsizdir. Geçmişte Kürtlere yapılanlara rağmen bir öç alma duygusu ile hareket etmiyoruz. Bütün halkların katıldığı özgür bir yönetim inşa etmeye çalışıyoruz. Evet çatışmalarda zarar gören evler var. IŞID'in çekilirken havaya uçurduğu ya da bubi tuzakları kurduğu evler var. Daha bugün (27 Ekim 2015) bir bubi tuzağı imha edilirken iki YPG'li öldü. Ama güvenlik sağlandıkça, IŞID'den gelen saldırı tehlikesi geçtikçe insanlar evlerine dönüyor.

Ben Derik'i aradığımda sözünü ettiği iki kişinin cenazesindeydi. Bütün tehditlere rağmen PYD'nin uluslararası alanda meşruiyet zemini genişliyordu.

Ortadoğu'yu yeniden yaratma iddiasındaki 'Yeni Osmanlı', 50.000 nüfuslu ilçenin özyönetim deneyimini vururken Kürtler üçüncü yol taktığıyla yürütükleri stratejik aklın uluslararası alandaki semeresini topluyordu.

48 "Davutoğlu: PYD'yi iki kez vurduk", *Milliyet*, 27.10.2015.

49 "Türkiye PYD'yi Fırat'ta vurdu", *Sabah*, 25.10.2015.

Amnesty: Kürtler Etnik Temizlik Yaptı

İŞİD, Tel Ebyad'dan kovulup sıra Cerablus'a geldiğinden beri Rojava'yı sına-va tabi tutan ve insan hakları karnesi veren girişimler arttı. YPG-YPJ, PYD ve TEV-DEM gibi özerklik hareketinin aktörlerini daha az hata yapmaya zorlayan bir baskı oluşturması açısından bu raporların elbette olumlu bir tarafı vardı. Ancak savaş ortamı bir sürü anormallikler doğuruyor ve bu coğraf-

İŞİD'den kaçan çaresiz insanlar.

yada çoğu zaman gerçekler bize paket halinde gelen tabloların yansıttığından farklı olabiliyordu.

İlk hamleyi Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü) yaptı. Saygın bir kuruluş! Kürtleri Arap ve Türkmen köylerini yıkmak, insanları zorla sürmek, etnik temizlik yapmak ve savaş suçu işlemekle suçladı.

Lama Fakih'in danışmanlığında hazırlanan "Başka gidecek yerimiz yok: Suriye'nin kuzeyinde zorla yerinden etme ve yıkımlar"¹ adlı raporda yer alan bilgi, iddia ve suçlamalar özetle şöyleydi:

– Amnesty International Temmuz-Ağustos 2015'te Haseke ve Rakka vilayetlerine bağlı 14 köyü ziyaret etti, 37 mağdur ya da tanıkla görüştü.

– IŞİD ve diğer devlet dışı silahlı gruplardan geri alınan köylerde kasıtlı ve koordineli bir şekilde siviller cezalandırıldı.

– Tel Hamis'e bağlı Hüseyniye köyü yerle bir edildi. Köy sakinleri ve bir Arap memurun anlattıklarına göre Hüseyniye Şubat 2013'te Ahrar el Şam, I14, Tugay, Fursan el Sunne ve IŞİD ile bağlantılı grupların kontrolü altına girdi. Şubat 2014'te bu gruplarla YPG arasında çatışma çıktı. YPG çekilmek zorunda kaldı. Bir gün süren çatışmada köydeki evlerden 20'si yıkıldı. Evler yeniden inşa edildi. Köy Ocak 2015'te IŞİD'in kontrolüne geçti. IŞİD 5 evi yıktı. Bu evler de yeniden yapıldı. YPG, Şubat 2015'te köyü kontrolü altına almadan önce köylülerin çoğu kaçtı. Mart 2015'te döndüklerinde evlerin yıkıldığını gördüler. Köylüler IŞİD'e yardım ve yataklık etmekle suçlandı. Köylülere göre Şubat 2015'teki çatışmada 90 savaşçısını yitiren YPG evleri intikam almak için yıktı. Bir tanık "Önce evleri ateşe verdiler. Ardından buldozer getirip tüm köy yerle bir oluncaya kadar evleri teker teker yıktılar," dedi. Uydu görüntüleri Hüseyniye'deki yıkımı gösteriyor. Görüntülere göre Temmuz 2014'te 225 binanın olduğu köyde Temmuz 2015 itibarıyla sadece 14 ev ayakta idi.

– YPG, 14 Haziran 2015'te Tel Ebyad'ın 20 kilometre güneydoğusundaki Sılük'u ele geçirdi ve insanları evlerinden uzaklaştırdı.

– YPG, 22 Haziran 2015'te Sılük'un 35 kilometre güneyindeki Aseylem'e girdi. Köy sakinlerinden kendi güvenlikleri için evlerini üç günlüğüne terk etmeleri istendi. Ardından IŞİD köye girdi ve çatışma başladı. Çatışma bir gün sürdü ve IŞİD çekildi. Sonra 100-103 ev yıkıldı. Yıkımda buldozer de kullanıldı. Sadece üç ev kaldı. Yıkım gününün sabahı YPG bombalı araçla hedef alındı. Köylülere göre yıkım bu saldırıya misilleme olarak yapıldı. Köylülere tazminat ödenmedi, kalacak yer gösterilmedi ve evleri yeniden inşa izni verilmedi.

– Hammam Türkmen 2012'de ÖSO'nun, 2013'te Nusra Cephesi'nin,

1 Amnesty International, "We had nowhere else to go": Forced displacement and demolitions in northern Syria, 12.10.2015.

2014'te IŞİD'in kontrolüne geçti. Köylülerden birine göre Hammam Türkmen'de 10'u Kürt geri kalanı Türkmen 1.400 aile, bir başkasına göre 1.000 aile yaşıyordu. YPG 15 Haziran 2015'te IŞİD'i bölgeden çıkarttıktan sonra iki kez bombalı araç saldırısına uğradı, dört askerini kaybetti. Silahlı bir saldırıda da bir asker öldü. Bunun üzerine YPG köy sakinlerini okulda toplayıp temizlik bitinceye kadar bölgeden ayrılmalarını istedi. 17 Ağustos 2015 itibarıyla köyün yarısı geri döndü.

– Haziran-Temmuz 2015'te Arap köyü Renin'de 50 aile farklı zamanlarda birkaç kez uyarıldıktan sonra eğer gitmezlerse öldürülecekleri tehdidi üzerine evlerini terk etti. Aileler IŞİD'e yardımla suçlandı. 50 aileden üç ya da dördü IŞİD ile bağlantılıydı ama YPG bütün köyü cezalandırdı.

– Haziran 2015'te Mağat sakinleri köyden çıkartıldı. Kaçanlar bazı ailelerin IŞİD ile bağlantılı olması nedeniyle YPG'nin köylüleri topluca cezalandırdığını anlattı.

– Arap köyü El Ghbeyn'de yaşayanlar Haziran-Ağustos 2015 arasında defalarca köyü terk etmeleri yönünde uyarıldı. Ghbeyn'de normalde 100-120 aile yaşıyordu, YPG gelmeden önce köyde kalan aile sayısı 30-40 idi.

– Haziran 2015'te Tel Ebyad'a bağlı Arap köyü Abdi Koy'da 500 aile yerlerinden edildi.

– 100 hanenin bulunduğu Tel Fuveyda 2012'de ÖSO, 2013'te Nusra'nın denetimine girdi. Ocak 2015'te YPG geldiğinde köylülere “Ya YPG'ye katılın ya da buraları terk edin, dedi. Aileler evlerini terk etti.

– 6 Temmuz 2015'te Mele Berho'da 800 Türkmen köyden çıkartıldı.

– Serê Kaniyê yakınlarındaki Tel Diyab köyünün sakinleri terör örgütleriyle ilişkili aileler olduğu gerekçesiyle evlerinden çıkartıldıklarını kaydetti. İki ev yıkıldı. Besma adlı kadın YPG ve Asayiş'in defalarca gelip “Burası artık askeri bölge, evinizi terk edin” dediğini, buna her seferinde karşı koyduklarını ve sonunda gelip eve benzin dökerek yaktıklarını anlattı.

– Serê Kaniyê'yi terk eden bir ailenin üyeleri ev ve dükkânlarının yağmlandığını öne sürdü.

– Bazı siviller köyü terk etmemeleri halinde, evlerinin koordinatlarını bombardıman için ABD liderliğindeki koalisyonla paylaşarak tehdit edildi.

– Yasadışı uygulamalardan genelde Arap ve Türkmenler etkilense de Sılûk gibi karışık yerlerde Kürtlerin de evlerine dönmesi engellendi. Mesela Abdi Koy'da az sayıdaki Kürt sakin de zorla evlerinden çıkartıldı.

– Amnesty'nin ulaştığı Asayiş Başkanı Civan İbrahim insanların evlerinden zorla çıkarıldığını kabul etti ama bunun istisnai bir durum olduğunu kaydetti. İbrahim “Tehlikeli bölgelerde terör tehdidi nedeniyle ailelerin uzaklaştırıldığı bazı vakıalar var ama çok az. Bütün Rojava'da sadece 25 aile sürgün edildi. Rakka'da teröristler var ve onların aileleri burada. Teröristler-

le iletişimleri var ve bilgi veriyorlar. Bu yüzden onları tutuklamadık sadece bölgeden uzaklaştırdık,” dedi.

– Amnesty'nin sorularına yanıt veren YPG Sözcüsü Redur Halil ise zorla yerinden yurdundan etme taktiğine şu izahatı getirdi: “Maalesef savaşta her şeyden önce siviller zarar görüyor. Bunu biliyoruz. Fakat bazı durumlarda başka seçenek kalmıyor. Aileler ön cephede. Eğer IşID onlara saldırırsa kim sorumlu olacak? Çatışma çıktığında ateş açılıyor, araçlar patlatılıyor, hava bombardımanı oluyor; bütün silahlar kullanılıyor. En iyi çözüm cephe hattındaki sivilleri durum normale dönünceye kadar uzaklaştırmak. Askeri olarak başka bir çözüm yok. Ayrıca bölgede binlerce mayın döşenmiş durumda. Aileleri, kadın ve çocukları bunlardan nasıl koruyacaksınız? Ayrıca IşID sivilleri araçlara bomba yerleştirme ve saldırılar düzenlemede kullanıyor.”

YPG: Tanıklar sahte, ifadeler gerçeğişi

Rojava cephesinin yanıtlarına gelince; YPG raporun Rojava'daki yapılanmaya karşı çıkan Suriye Ulusal Koalisyonu'na angaje olduğunu, IşID'e yardım etmiş kişilerin tanık olarak kullanıldığını, bölgede bir savaşın yaşandığı ve evlerin çatışmalarda yıkıldığı gerçeğinin göz ardı edildiğini, IşID'in evlere yerleştirdiği bubi tuzakları ile mayınlara değinilmediğini kaydetti. Konuştuğum Kürt kaynaklar insanların yavaş yavaş evlerine döndüğünü, güvenlik tesis edildiğinde diğerlerinin de döneceğini, tabi IşID'e katılmış olanların da cezalarını çekeceğini söyledi. Kürt yetkililer ayrıca Amnesty'ye bir teklifte bulundu: “Yeni bir komisyon gönder, birlikte bütün iddiaları araştıralım.”

Birkaç gün sonra YPG Genel Komutanlığı da geniş bir açıklama ile suçlamaları reddetti. Amnesty'nin çatışmalar başlamadan bölgeyi terk etmiş kişileri ‘tanık’ olarak kullandığını, belli yerlerde tanıkların tahminlerine dayalı iddiaların teyit edilmeden gerçeğ gibi sunulduğunu, Kürtlere karşı etnik temizlik yapmış, yağma olaylarına karışmış bazı kişilerin kaynak olarak kullanıldığını ve raporun çok sayıda çelişki içerdiğini kaydetti.

YPG'nin yanıtında öne çıkan hususlar şunlardı:

– (Raporda askeri gereklilik olmadan evlerin yıkıldığı belirtiliyor.)

Son birkaç yıldır sayısız haber civardaki köylerde yıkıma yol açacak şekilde (varil ve Scud füzeleri kullanan Suriye ordusu dahil) savaşan bütün tarafların ağır silahlar kullandığına işaret etmektedir.

– (Raporda “IşID gelişigüzel bombardıman, sivillerin hedef alınması ve insanların zorla yerinden yurdundan edilmesi dahil ciddi savaş suçlarından sorumludur,” deniliyor.)

Bu paragraf yıkım ve zorla göç ettirmeden IŞİD'in sorumlu olduğunu gösteriyor.

– (Raporda Hüseyiniye'nin Şubat 2013'te ÖSO'nun kontrolüne geçtiği, Aralık 2013'te Tel Hamis kırsalında YPG ile ÖSO arasında çatışma çıktığı, en şiddetli çatışmanın Şubat 2014'te Hüseyiniye köyünde yaşandığı ve YPG'nin çekildiği belirtiliyor.)

Hüseyiniye ile ilgili bilgilerin gerçekte alakası yok. YPG birlikleri 2014'te terör örgütlerinin kontrolü altında bulunan Hüseyiniye'ye girmede. YPG, caydırma ve püskürtme amacı taşıyan operasyonu tamandıktan sonra köyün dışından geri çekildi. Tel Hamis'te YPG ile silahlı fanatik gruplar arasındaki çatışma 28 Aralık 2013'te başladı ve Hüseyiniye'ye ulaşmadan 6 Ocak 2014'te sona erdi. Şubat 2014'teki çatışma ise Tel Hamis'te değil Tel Barak'ta yaşandı.

Ayrıca raporda farklı gruplar arasında çatışmadan bahsediliyor; bu tür çatışmalar herhangi bir köyün yıkılması için yeterlidir.

– (Raporda bir tanık Hüseyiniye'de bazı ailelerin IŞİD ile bağlantılı olduğunu, başka bir tanık dört-beş evin IŞİD tarafından yıkıldığını söylüyor.)

YPG'ye karşı savaşan IŞİD ile birlikte hareket edenler meşru bir hedeftir. İkinci tanığın söyledikleri evlerin yıkımında IŞİD'in dahil olduğunu gösteriyor.

– (Raporda Hüseyiniye'den Ferah adlı tanık “YPG girmeden önce köyü terk ettik. Geri döndüğümüzde evlerimizi yıkılmış bulduk,” diyor.)

Bu açıklama sözde tanıklıkların gerçekte değil varsayımlara dayandığını gösteriyor.

– (Raporda Aseylem köyünden Selman adlı tanık “Yıkım bombalı saldırıya misilleme olabilir,” diyor.)

Bu ifade tanıklıkların gerçek olaylara değil varsayımlara dayandırıldığını başka bir örneği.

– (Raporda Mağat'tan bir tanık “YPG üyesi olduklarına inandıkları savaşçılar tarafından zorla evlerinden uzaklaştırıldıklarını” söylüyor.)

Raporda Mağat'tan bir köy olarak bahsediyor ama burası köy değil Sılük'un bir mahallesi. Burası IŞİD'in kontrolü sırasında askeri bir bölgeydi. Sılük'ta evlerin çoğu IŞİD'in kaçarken yerleştirdiği bubi tuzaklarıyla dolu.

– (Raporda El Ghbeyn'de bir tanık “Bir hafta sonra üç adam geldi. Sakalları tıraş edilmiş ve Arapça konuşuyorlardı. YPG'den birilerine benzemiyorlardı. Biz üçe kadar evlerimizi terk etmemizi söylediler,” diyor.)

Bu paragraf da savaşçıların hangi taraftan olduğunu dahi bilmeyen sözde tanıkların ifadelerinin güvenilir olmadığını gösteriyor.

– (Raporda Sirac adlı internet sitesindeki bir habere atıf yaparak “Gazeteciler 6 Temmuz 2015’te YPG’nin Türkmenleri yerlerinden çıkardığını rapor etti ve yerlerinden olan bazı kişilerin isimlerini belirledi,” deniliyor.)

Amnesty burada Sirac Press’teki habere dayanıyor. Sirac, Suriye Ulusal Koalisyonu ile bağlantılı Suriye Devrimi Genel Komisyonu’na ait. YPG tarafından yerlerinden edilmiş kişiler listesinde Enver Ketaf da yer alıyor. Enver Ketaf, Tel Ebyad’da Kürtleri sürüp mülklerini yağmalayan İslamcı birliğin komutanı. Şu anda Türkiye’deki geçici Suriye hükümetinde görevli. Ayrıca Ghadaf Raci’h’in kaleme aldığı haberde YPG, Arapları sürmekle suçlanıyor. Oysa site-de sıralanan köyler gerçekte Türkmen halkının yaşadığı köyler. Amnesty bu sitedeki iddiaları olduğu gibi alarak “Araplar göçe zorlandı” cümlesi yerine “Türkmenler göçe zorlandı” yazarak rapora eklemiştir. Bu çelişki de raporun doğruluğu hakkındaki soru işaretlerini artırıyor.

– Hammam Türkmen’den bir tanık köyde 1.400 Türkmen ailenin, bir diğeri 1.000 ailenin olduğunu söylüyor. Bunlar gerçek rakamlarla çelişiyor. Hammam Türkmen’de nüfusu 15.000’i bulan 1.500’ü aşkın aile yaşıyor. Rakamların gerçekte çelişmesi sahte tanıkların bu köyden olmadıklarını gösteriyor.

Ayrıca Hammam Türkmen köyünden ihtiyarlar heyeti, 1 Eylül 2015’te Tel Ebyad’da YPG komutanlarıyla yapılan toplantıda IŞİD üyesi olup yenilginin ardından bölgeden ayrılan 79 kişinin listesini verdi. Heyet IŞİD ile bağlantılı köylülerin dönüşünün engellenmesini istedi. Diğer aileler hâlâ köylerinde yaşıyor, medya kuruluşları ya da tarafsız uluslararası örgütler (Amnesty dahil) köyü ziyaret edip insanlarla konuşabilir. YPG heyetlerin güvenliğini sağlayacaktır.”

– (Raporda Tel Diyab’da bir tanık YPG ile silahlı gruplar arasında çatışmalar yaşanırken köyden ayrıldığını anlatıyor.)

Bu paragraf da normalde ağır silahlar ve hava bombardımanı nedeniyle kerpiçten yapıma evlerin yıkılmasına yol açan çatışmaların yaşandığını gösteriyor.

– (Raporda Serê Kanîye’den bir tanık üç oğlunun 2013’te YPG ile çatışma çıktığında Faruk Tugayları’nda savaşçı olduğunu söylüyor.)

Bu paragraf bazı bölge sakinlerinin askeri operasyonlarda yer aldığını gösteriyor. Bu da onları meşru hedef yapar.

– “Raporun odaklandığı ve kasten yıkıldığını öne sürdüğü yerler YPG ile IŞİD arasında ağır silahların kullanıldığı ve sokak savaşının yaşandığı yoğun çatışmalara sahne olmuş bölgeler. Bu bölgeler Nusra Cephesi, ÖSO birlikleri ve IŞİD’in kontrolünde bulunmuş yerler. Ardı ardına gelen bu gruplar bomba, mayın, bombalı araç, intihar bombacısı ve bubi tuzağı yerleştirme gibi terör taktikleri kullandı. Bunlar askeri olarak sivil alanlarda yıkım açısından en tehlikeli ve ölümcül terör taktikleridir. Şu anda Tel Hamis ile Tel Ebyad arasında 16.000 mayının yerleştirilmiş olduğunu tahmin ediyoruz. Özel birliklerimiz bunların dörtte birini temizleyebildi. Hüseyiniye köyünde de geri çekilmeden önce köyü yakıp yıktılar.”

– “YPG ve ÖSO fraksiyonlarının ortak operasyon odası Burkan el Fırat uluslararası destekle Şubat 2015’ten Temmuz 2015’e kadar Tel Hamis ile Sırrin arasında 1.500 köyü IŞİD’den kurtardı. Bu köylerin halkları ve ‘Arap yerleşimciler’² evlerinde huzur içinde yaşıyor. IŞİD’in kontrolü altında köylüler ya sürüldü, ya canlı kalkan olarak kullanıldı ya da öldürüldü. Ayrıca uluslararası koalisyonun bombardıman uçaklarına karşı sis bulutu oluşturmak için evlerin içine yakıt doldurularak havaya uçuruldu. IŞİD kaçarken geride büyük bir yıkım bıraktı.”

– “Her şeye rağmen tüm uluslararası insan hakları örgütlerine kapılarımız sonuna kadar açık olup, kendilerini kontrolümüz altındaki alanları ziyaret etmeye, Amnesty’yi de kendi ilkeleri temelinde gerçeğe hizmet edecek şekilde raporunu gözden geçirmeye çağırıyoruz.”

Rapora YPG ve PYD dışından da tepkiler geldi. Cezire Kantonu’ndaki Arap Aşiretleri Ruspîler (İhtiyarlar) Meclisi ile Süryani temsilciler, Amnesty’yi gerçekleri çarpıttığı gerekçesiyle kınadı. Cihîş, Bakara, Naim, Şarabi ve Şemmar aşiretlerinden oluşan Arap Aşiretleri Ruspîler Meclisi ile Süryani halkını temsilen İshak Aziz ve Toni Kiso ortak açıklama yaptı:

Amnesty International tüm toplumsal kesimler arasında sevgi ve birlikte yaşamayı ortadan kaldırıp yerine düşmanlık geliştirmek isteyen kaynakları esas almıştır.

Bölgemizde Arap, Kürt, Hıristiyan, Ezidiler birlikte güven ve barış içinde yaşamaktadır.

Bir süre önce bazı basın yayın organları YPG/YPJ güçlerine yönelik benzer suçlamalar yöneltti. Örneğin bizlere YPG/YPJ ve Asayiş güçlerinin Arap kardeşlerimizi Kizwan (Abdülaziz Dağı) dağından kovduğu yönünde bilgi geldi. Bakara aşireti ve bölge Ruspîleri olarak bir heyet oluşturup YPG/YPJ güçlerini ziyaret ettik. Yaklaşık dört saat süren toplantı gerçekleştirdik. Halkla görüştük. Kizwan bölgesi DAİŞ çeteleri ile çatışmaların şiddetlendiği bir alan ol-

2 Arap yerleşimcilerden Baas yönetiminin Arap Kemerî ile bölgeye yerleştirdiği aileler kastediliyor.

duğundan YPG/YPJ ile konuştuk ve bölgede yaşayan kardeşlerimizin can güvenlikleri için halkın buradan tahliye edilmesine karar verdik. Asuri kardeşlerimiz Habur bölgesindeki köylerden göç ettiğinde yine YPG/YPJ güçleri aynı asılsız ithamlarla suçlandı. Bölge halkıyla konuştuğumuzda ise gerçek aydınlandı. Halkı DAİŞ çetelerinin göç ettirdiği ortaya çıktı. Halkın evlerini yıkan, viran eden YPG/YPJ güçleri değil DAİŞ çeteleridir. DAİŞ çetelerinin bir alandan kaçarken evleri ve araziyi nasıl mayın ve bombalı tuzaklarla doldurup havaya uçurduğunu herkes iyi bilmektedir.³

'Arapları temizlemekle suçlanan YPG'nin yüzde 30'u Arap'

Yüzlerce savaşçısını yitiren YPG zaman zaman intikam hissiyle hareket etti, sınırları aştı ve IŞİD'in sığınak bulduğu yerlerde cezalandırma taktiklerine başvurdu. Bunu Kürtlere yakın kaynaklar da teyit ediyordu. Peki, IŞİD'in sığınak bulduğu çatışma bölgelerinde Arap ya da Türkmenlerin yerinden edilmesi ya da evlerinin yıkılmasının boyutu neydi? YPG Genel Komutanı Sipan Hemo rapordaki suçlamaları reddederken dört noktaya dikkat çekti:⁴

– “Raporun içeriği ve yazılış şekli çok düşündürücü. Suriye Demokratik Ordusu'nu kurduğumuz bu günlerde böylesi bir rapor şüphe uyandırıyor. Koalisyon güçlerinin bize ciddi bir destek verdiği bir dönemde açıklandı. Tesadüf olduğu söylenemez. Suriye Demokratik Güçleri Suriye'nin bütün topluluklarını içinde barındırıyor. Kürtler, Araplar, Süryaniler, Türkmenler ve daha niceleri... Yazılanlar doğru değil. Bağımsız kişileri gelip olup bitenleri kendi gözleriyle görmeye çağırıyoruz.

– “1.500 Arap köyünü kurtardık. Bu köylerden bazıları IŞİD ile bizim aramızda savaş bölgeleri oldu. Bu köyler zarar görmedi diyemem. Sözü edilen bu köylerin sayısı beşi geçmez. 1.500 Arap köyünü kurtardık ve o köylerde insanlar barış içinde yaşıyor. Rapordakiler gerçekse o zaman bu 1.500 köy niye hâlâ var? Bunun dışında Baas rejiminin Rojava'da Kürt topraklarına yerleştirdiği Araplar var. Cezire'de yönetim içinde yer alan Araplar var. Niyetimiz Arapları sürgün etmek olsaydı onlardan başlardık.”

– “YPG'nin yüzde 30'u Araplardan oluşuyor. Bu söylentiler doğru olsaydı bu kişiler bizimle Cezire ve Kobani'de omuz omuza mücadele edebilir miydi?”

– “Raporun bizi karalamak için yayımlandığını düşünüyoruz. Arkasında Suriye Ulusal Koalisyonu ve onların arkasındaki güçlerin olduğunu düşünüyoruz. Çünkü Tel Ebyad'ı özgürleştirmemizi hazmedemediler. Herkes gelip araştırabilir ve buradaki Arap ve Türkmenlerle de görüşebilir.”

3 ANHA, “Arap Aşiretleri: Af Örgütü'nün raporu gerçekleri çarpıtan bir yalandır”, 16.10.2015, Kamışlı.

4 Mutlu Çiviroğlu, “Sipan Hemo ile Amnesty raporu üzerine”, 16.10.2015, civiroglu.net

Benim konuştuğum Rojavalı yetkililer savaş sırasında hatalar yapıldığını ama bunlarla yüzleşmekten kaçınmadıklarını belirtti.

Olası bir etnik temizlik kanton sisteminin bütün esprisini yerle bir etmeye kâfiydi. Çünkü bu sistem bütün gücünü bölgedeki bütün halkların yönetime katılmasından alıyordu. Bu halklardan herhangi birinin mağdur edilmesi ortak yaşamın sütunlarını hızlıca çökertebilirdi. Bölgenin durumu ve iç dinamikleri bu tür bir sonucu üretmeye çok müsaitti. Bir Arap aşireti ya da dini bir topluluğun bir unsuru Kürtlerle, bir unsuru rejimle, bir unsuru da SUK gibi muhalif güçlerle birlikte hareket edebiliyordu. Bu tür bölünmüşlük, durumu farklı aktörlerin müdahalesine açık hale getiriyordu. Bu kırılganlığı azaltmanın en mantıklı yolu baskı değil işbirliğini büyütme idi.

Bütün bu tartışmalar olurken eski bir ENKS üyesi olan Cezire Kantonu Dış İlişkiler Bakanı Dr. Abdülkerim Ömer'e "YPG'nin IŞID'den kurtarılan bölgelerde etnik temizlik yaptığı suçlamasına ne diyorsunuz?" diye sordum ve şu yanıtı aldım:

Yeni bir tecrübe ediniyoruz, eksiklikler var. Ancak Amnesty'nin raporunun arkasında Türkiye'nin olduğunu düşünüyorum. Savaşta insanlar evlerini terk etmek zorunda kaldı. Sonra geri döndüler. İşte Tel Ebyad ve Şehba'da oluşturulan meclislerde Türkmenler de yer aldı. Başka bölgelerden Rojava'ya sığınmış 1 milyonu aşkın insan var. Etnik temizlik güden bir politika izlese bu insanları neden kabul edelim? Bu suçlamaları yöneltenler, Arap Kemerî ile Kürt bölgelerine yerleştirilmiş Araplara nasıl davrandığımıza baksın. Eğer isteseydik bu karmaşada Kürtlerin yerlerine yerleştirilmiş Arapları kovardık ama yapmadık. Elbette bazı hatalar yapıldı ama bunlar sistematik değil. Biz ne zaman ki bir yeri DAİŞ'ten kurtarıyoruz hemen ENKS ve Suriye Ulusal Koalisyonu bize karşı ithamlara başlıyor.

Kuşkusuz kimi Kürtler 1960'larda ellerinden alınan toprakları geri alabilecekleri günleri de ipe çekiyordu. Ali Faro köyünde McClatchy'den David Enders'e konuşan Sattam Şeyhmuz rejim düştüğünde gerekirse güç kullanarak ailesinin topraklarını geri alacağını söylüyordu.⁵ Ama bu konuda Rojava yönetimi bu satırların kaleme alındığı 2016'ya kadar bu tür heveslere geçit vermedi.

Amnesty raporunun yankısı sürerken bu kez Suriye İnsan Hakları Ağı, YPG'yi ağır ihlallerle suçladı. Örgütün Kasım 2015'te yayımladığı rapora göre YPG güçleri kadın ve çocukların da olduğu en az 1.651 kişiyi keyfi olarak tutukladı, 42 kadın ve 51 çocuğu öldürdü, 1.876 çocuğu zorla askere aldı,

5 David Enders, "Competing senses of liberation, dread rule in Kurdish areas of Syria," McClatchy DC, August 15, 2012.

Arap ve Türkmen köylerini yerle bir etti, aileleri göçe zorladı.⁶ Bu iddiaları en fazla gündemde tutan da Türkiye’de hükümet ve medyası oldu.

HIRİSTİYANLAR YOL AYRIMINDA

Cezire’deki Hıristiyanlar 2011’deki isyan sırasında ve ardından Rojava özerk yapılanması karşısında keskin bölünmeler yaşadı. Meselenin özüne geçmeden önce Hıristiyan toplulukların etnik ve mezhebi olarak yekpare olmadığını not edelim. Sadece Kamışlı’da 11 kilise var; bunlardan dördü Süryani Ortodoks, ikisi Asuri, biri Roma Katolik, biri Keldani Katolik, biri Ermeni Katolik, biri Ermeni Apostolik ve biri Protestan.

Burası bütün göç dalgalarına rağmen Hıristiyanların da sıkı sıkıya tutunduğu bir bölge. Kuşkusuz bugün Kürtlerin yoğun olarak bulunduğu yerleşim merkezlerinin temelinde Hıristiyanların döşediği taşlar var. Türkiye’den sürülen Süryaniler de Beyt Zalin (Kamışlı) ve Kabre Hevore (Kâhtaniye/Tirbesipi) gibi yerlerin temelini attı. Cezire bölgesine Süryani-Ermeni göçünü Kürt göçü izledi. Kürtler ‘Arap Kemerı’ gibi merkezi politikalara rağmen bölgede kalmayı başarırken Hıristiyan nüfus zaman içerisinde eridi. Irak’ta 2003’te başlayan göç dalgası Suriye’de de 2011’den itibaren hızlandı. Ortadoğu’ya Batılı müdahaleler Hıristiyanları tarihi topraklarından kopardı.

İŞİD’in saldırıları, fidye olayları ve ekonomik darboğaz yüzünden çok sayıda Hıristiyan Avrupa’ya sığınmak için insan kaçakçılarına verilecek parayı denkleştirmek amacıyla evlerini yok pahasına satıp gitti. Süryani, Kürt ve Arap gençler arasında birlikte yaşam kültürünü geliştirmeyi amaçlayan Barmaya Süryani Kültür ve Sanat Merkezi Başkanı George Kriakes göçü “Süryani toplumunun kültürel varoluşuna en büyük tehdit” olarak niteliyordu.⁷

Derik Süryani Ortodoks Kilisesi papazı Murad Murad da ciddi bir mesele olarak göç olgusuna parmak basıyordu: “Bugün (Derik’te) toplam 550 aileyiz. 10 yıl önce 1.200 aileydik. Göç dalgası Derik’le sınırlı değil. Bunlar çok ağır kayıplar.”⁸

Bazı kaynaklara göre Haseke, Kamışlı, Rakka ve Deyr el Zor bölgesinde 2011’de 250.000 civarında olan Hıristiyan nüfusu 2015 itibarıyla 100.000’e düştü.⁹ Kalanların yaklaşık yarısı Süryaniydi.

6 <http://www.byegm.gov.tr/english/agenda/pyd-violating-human-rights/89974>

7 Carl Drott, “Christians Under Pressure in Qamishli”, Carnegie Endowment, 03.12.2013. <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=53783>

8 Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı’nda Savaş ve Devrim*, Yordam Kitap, İstanbul, 2015, s. 186.

9 Jean Aziz, Syrian Assyrian Militias Liberate Hasakah, *Al Monitor*, 31.10.2015.

Sutoro, YPG'nin yardımıyla kurulan Süryani asayiş birimi.

Süryani gücünde ayrışma: Sutoro ve Sootoro

Cezire bölgesindeki Hıristiyan topluluklar, sadakat bekleyen devlet ile Kürtlerin lokomotif güç olduğu 'özerk Rojava' arasında ikilemde kaldı. Bazı Süryani gruplar Kürtlerle İslamcı gruplar arasındaki çatışmalarda tarafsız kalarak savaştan uzak kalabileceklerini düşünüyordu. YPG için başında Süryani örgütlerine ortak mücadele teklifinde bulundu. Sadece Dawronoyo hareketinin devamı sayılan Süryani Birlik Partisi olumlu yanıt verdi.

PKK'den etkilenen ve Kürtlerin yardımıyla 1995'te kurulan Dawronoyo hareketi zaman içerisinde Lübnan ve İsveç gibi ülkelere dağıldı. Süryani gençler dini nedenlerle değil Aramice ve Süryani milleti uğruna sosyalist bir mücadele için Tukoso Dawronoyo Mothonoyo d'Bethnahrin (Mezopotamya Vatansever Devrimci Örgütü) olarak ortaya çıkmış ve Kandil'de PKK'den yardım görmüştü. Kendilerini kısaca Dawronoyo olarak adlandıran bu kadrolar 2005'te Süryani Birlik Partisi'ni kurdu. Dawronoyolar 2011'de krizin patlak vermesinin ardından PYD'nin müttefiki olarak kendini daha görünür kılmayı başardı.

2012'den itibaren İslamcı örgütlerin Cezire'deki artan saldırıları üzerine Süryani Birlik Partisi de milis yapılanmasına gitti.¹⁰

10 Carl Drott, "The Revolutionaries of Bethnahrin", 25.05.2015. <http://www.warscapes.com/reportage/revolutionaries-bethnahrin>

Süryani Birlik Partisi polis birimi olarak Sutoro, askeri birim olarak da Süryani Askeri Meclisi'ni (MFS) kurdu.

Aslında farklı kesimlerden Süryanilerle birlikte oluşturulan ilk milis yapılanmasının adı Süryani Koruma Ofisi (Sootoro) idi. 2013'te Kâhtaniye (Tirbesipi) ve Malikiye'deki (Derik) Sootoro rejim karşıtlığında Kürtlerin çizgisine yakinken, Kamışlı'daki Sootoro Suriye bayrağını dalgalandırarak yönetime dost bir duruş sergiliyordu.¹¹ Daha sonra rejimin yıkılmasını isteyenler ile rejimden yana olanlar Sootoro ve Sutoro olarak ayrıştı. (Bu iki örgütün ismi de Arapçada aynı seslerle yazılıyor.) Sutoro Kürtlerin kurduğu Asayiş'in parçası haline gelirken, Süryani Askeri Meclisi de Ocak 2014'te resmen YPG'ye katıldı.¹²

YPG'nin karşısında yer alan Süryaniler Sootoro'nun yanı sıra askeri güç olarak Haseke (Gozarto) Savunma Güçleri'ni kurdu. Bu iki yapı da Suriye ordusu ve rejimin milis yapılanması Ulusal Savunma Güçleri ile birlikte hareket etmeye başladı. Sootoro Kamışlı'da savaşçıları eğitmek için 2014 sonunda Petros Ağa Akademisi'ni kurdu.¹³

Sootoro komutanı neden örgütlendiklerini şöyle açıklıyordu:

Biz 7.000 yıldır bu topraklardayız. Bu topraklarda kimliğimiz, dilimiz ve kültürümüzle kalmaya devam edeceğiz. Suriye krizinin ardından başlayan kaçırma, hırsızlık olayları ve en sonunda tekfirci güçlerin de tehditleriyle Savunma Ofisi'ni kurduk ve varlığımızı korumaya çalışıyoruz. Zorunlu göç gibi tecrübelerin yaşanmasını istemiyoruz.¹⁴

Derik'teki Sutoro'nun komutanı Fadi Yakup Behnam, Sootoro'dan ayrılmalarını şöyle gerekçelendiriyordu:

Başlangıçta diğer Sootoro ile ortak hareket ettik. Ama onlar Suriye devleti ile birlikte hareket etmeyi seçti. Bu yüzden biz onlardan ayrıldık ve Sutoro'yu kurduk. Biz, Cezire Kantonu fikrine inanıyoruz. Kürt halkına da güvenmek istiyoruz. Sayın Öcalan'ın perspektifi gayet güzel.

11 İsveçli gazeteci Carl Drott'un bu konudaki izlenimleri:

"Christian Militia Politics in Qamishli", Carnegie Endowment, 04.12.2013. <http://carnegie-endowment.org/syriaincrisis/?fa=53801>

"A Christian Militia Splits in Qamishli", Carnegie Endowment, 06.03.2014, <http://carnegie-endowment.org/syriaincrisis/?fa=54794>

12 Aymenn Jawad Al-Tamimi, "Christian Militia and Political Dynamics in Syria", 23.02.2014. <http://www.joshualandis.com/blog/christian-militia-political-dynamics-syria/>

13 <https://www.youtube.com/watch?v=rAABW6jM7cE>

14 Hasan Sivri, "Haseke: IŞİD saldırıları ve Süryani askeri güçleri," *Medya Şafak*, 27.02.2015.

HIRİSTİYANLARLA KÜRTLER ARASINDAKİ GÜVEN SORUNU

Süryanilerin bir kısmı merkezi otoritenin çekilmesi, Kürtlerin inisiyatifi ele alması ve IŞİD, Nusra ve Ahrar el Şam gibi örgütlerin saldırıları artırmaya karşısında PYD ile kader birliği yapıp özerk yönetime katılırken de temkini elden bırakmadı.

Süryani Birlik Partisi liderlerinden Abjar Musa'nın, Süryanilerin Sutoro ve Süryani Askeri Meclisi olarak neden Asayiş ve YPG'ye paralel yapılanmaya gittiğine dair soruya verdiği yanıt şuydu:

Suryoye (Süryani) Askeri Meclisi Ocak 2014'te YPG'ye katıldı ve artık YPG'nin bir parçası. Sutoro da Kürt Asayiş ile çok yakın çalışıyor. Ama biz ayrı bir halkız ve bunu görünür kılmak istiyoruz. Biz sadece Suriyeli Hıristiyanlar değiliz, kendi dilimizi konuşuyoruz; kendi kültürel ulusal kimlik haklarımız var. Biz Suryoye olarak bir halkız, sadece dinsel azınlık değiliz. Geçmişte neler yaşadığımızı unutmayın. Kendi polisimiz ve silahlı birliklerimiz, özgüvenimiz ve halk olarak kendimizi kanıtlamamız açısından önemli rol oynamaktadır. Son yıllarda birçok gencimiz kaçtı ya da Avrupa'ya göç etti. Kendi birliklerimizle bu ölümcül eğilimi durdurmak için katkı koyuyoruz. Burası bizim vatanımız ve kovulmamıza izin vermeyeceğiz.¹⁵

PYD ve YPG'ye katılmayan Süryaniler "kadim Süryani topraklarının ağır ağır Batı Kürdistan'a dönüşmesinden" yakınıyordu. Hem bu endişe hem de Suriye devleti ile münasebetler nedeniyle Süryaniler arasında derin bir tartışma vardı. Bir kısmı devletin kendilerine tanıdığı dini haklara atıf yapıp garantör güç olarak Şam yönetiminden yana dururken diğerleri devletin Araplaştırma siyasetinin Süryani kültürünü de gerilettiğini belirtip devrimci bir çizgiye kaydı. İkinci kesim için temel sorun Süryanilerin dini kimliklerinin yanı sıra etnik aidiyetleri ve dillerinin de tanınmasıydı. Dini haklarının verilmesini yetersiz bulan Barmaya Süryani Kültür ve Sanat Merkezi Başkanı George Kriakes'in dillendirdiği talep şuydu:

Kendi anadilleriyle birlikte Süryaniler ulusal bir grup olarak tanınsın.¹⁶

Birtakım gerilimler bir yana genel olarak Süryaniler ve Kürtlerin iyi ilişkilerine rağmen Kriakes de Rojava'da Süryanilerin geleceğine dair kaygılıydı:

Eğer 'Arabistan'dan Kürdistan'a değişim olursa hiçbir şey elde edemeyiz. Ülkenin daha önce Araplaştırıldığı gibi şimdi de Kürtleştirilmesini istemiyoruz.¹⁷

15 Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, Yordam, İstanbul, 2015, s. 183-184.

16 Carl Drott, "Christians Under Pressure in Qamishli", Carnegie Endowment, 03.12.2013.

17 Carl Drott, "Christians Under Pressure in Qamishli", 03.12.2013.

Hıristiyanların yoğun olduğu bölgelerde işyerlerinde Esad posterlerinin ısrarla asılı tutulması da bu insanların yönetimle bağları koparmaya ikna olmadığını işaretliydi.

Süryaniler arasında Baas Partisi ve Esad ailesini “İslamcılık ve Kürt milliyetçiliğine karşı bir kalkan” olarak algılayanlar az değildi.¹⁸ Tabii bu bütün Süryanilerin Baasçı yönetimle barışık olduğu anlamına gelmiyordu. 1957’de kurulan Süryani Demokratik Örgütü (ADO) demokratik reform ve Süryani kimliğinin tanınması çağrısı yapıp rejimi eleştirdiği için baskı gördü. ADO’nun lideri Gabriel Muş Gavriye 2013’te tutuklandı. Aynı şekilde Suriye Birlik Partisi Başkan Yardımcısı Sait Cosar da aynı yıl hapse atıldı. Buna karşı 1978’de ADO’dan ayrılan Adam Homeh’in kurduğu Süryani Demokrat Partisi rejimden yana bir çizgi izledi. Yönetim de Süryanilerin yeni yıl kutlaması olan Akitu etkinliklerini ADO tarafından siyasallaştırıldığı halde yasaklamadı.

KÜRT-SÜRYANİ BİRLİĞİNİ SANSAN SUİKAST: CİNDÖ’NÜN ÖLÜMÜ

YPG ile rejim yanlısı Süryaniler arasındaki güvensizliğin gerilime dönüştüğü nokta, Habur vadisindeki köyleri IŞİD’den korumak için kurulan Habur Asuri Muhafızları Meclisi (Natooreh) Başkanı Şamaş Davud Cindo’nun öldürülmesi ve yardımcısı İlyas Nasır’ın ağır yaralanmasıydı. Dört saldırganın yakalanıp ikisinin hapis cezasına çarptırılması PYD karşıtı cephenin kuşkularını gidermedi. Habur Muhafızları ve kurban yakınları suikasttan YPG’yi sorumlu tutuyordu. Süryani kaynaklara göre Cindo, YPG, Sutoro ve Süryani Askeri Meclisi (MFS) ile birkaç konuda ters düştüğü için tehdit ediliyordu. Süryanilerin anlatımına göre iki taraf arasında krize yol açan hususlar şunlardı:¹⁹

– 23 Şubat 2015’te Habur kıyısındaki Asuri-Süryani köyleri Tel Şamiran, Tel Hirmiz ve Tel Nasır’a baskın yapan IŞİD, 253 kişiyi rehin alıp önce Abdülaziz Dağı’na ardından Şeddadi’ye götürdü. IŞİD bu köylerden iki yıldır cizye topluyordu. Süryani topluluğunu şoke eden rehine olayından hemen önce IŞİD, Tel Hirmiz’e gelip kilisedeki haçı indirtmiş ve mezar taşlarındaki haçların kırılmasını istemişti. Ardından YPG ve MFS köye gelip haçı yerine koydu ve “Biz varken size bir şey olmaz” diye güvenlik garantisi verdi. Bunun üzerine IŞİD köye kalabalık bir grupla saldırınca YPG ve MFS çekilmek zorunda kaldı. Bu yüzden PYD karşıtı cephe 253 kişinin IŞİD’in eline rehine olarak geçmesinden YPG ve MFS’yi sorumlu tuttu. Bu gelişmeler üzerine

18 Mardean Isaac, “The Assyrians of Syria: History and Prospects”, 21.12.2015, joshualandis.com.

19 “Assyrian Federations Accuse YPG Kurds of Assassinating Assyrian Military Leader”, AINA News, 23.02.2015.

YPG, MFS ve Habur Muhafızları ortak hareket etme kararı aldı ancak Cindo ve Nasır rehinelere kurtuluncaya dek savaşmayı reddetti. Bu yüzden Cindo ve Nasır ihanetle suçlandı.

– Cindo ayrıca Habur’da boşalan köylerin talan edilmesinden YPG ve Sutoro/MFS’yi sorumlu tutuyordu.

– Cindo ve Nasır, YPG ve Sutoro/MFS’yi köyleri koruyamadıkları gerekçesiyle eleştiriyordu.

22 Nisan 2015’te Cindo’nun cesedi ile birlikte öldü sanılarak bir kenara bırakılan ve çenesinden yaralandığı için konuşamayan İlyas Nasır hastanede bir kâğıda ifadesini yazdı. Süryani kaynaklar o ifadeler ve ailesinin verdiği bilgilerden hareketle olayı şöyle anlattı:

22 Nisan 2015’te saat 23.30 gibi İlyas Nasır ve Davud Cindo, Nasır’ın evine gitti. Kapı çalındı, ikisi üst rütbeli beş YPG’li asker beliriverdi. Üst rütbeli ve kod adları Serdar ve Levent olan iki kişi daha önce birkaç kez Natooreh (Habur Muhafızları) güçlerini rahatsız etmişti. Diğer 3’ünün kod adı Kemal, Hamza ve Dlovan idi. Serdar ve Levent Suriyeli Kürtlerden değildi. Beş kişi eve girdi. Sohbet edip çay içtiler. YPG’liler yapılacak üst düzey bir toplantıdan bahsettiler. Davud ve İlyas’ın da bu toplantıya katılmak için kendileriyle birlikte gelmesini istediler. Davud “Önce arkadaşlarımızla konuşmalı, onları bilgilendirmeliyiz,” dedi. Levent de haber vermeye gerek olmadığını, zaten onların da bu toplantıya davet edilmiş olduğunu söyledi. Daha sonra yola koyuldular. Bir süre araçla gittikten sonra “Toplantının yeri gizli olduğu için gözlerinizi bağlamalıyız,” dediler ve gözlerini bağladılar. Hemen sonra kafalarına silah doğrultup onları arabadan dışarı çıkardılar. Anayoldan yaklaşık 500 metre uzaklaşıp her ikisinin ellerini bağladılar. İkili IŞİD ve Esad rejimi ile işbirliği yapmakla suçlandı. Levent, Davud’u ağır bir şekilde dövdü ve yorulunca vücuduna beş kurşun sıktı. Sıra İlyas’a geldi. Biri çenesine olmak üzere önce dört kurşun sıktılar. İlyas yere düştü, peşinden göğsüne üç kurşun daha sıktılar. İlyas’ın da öldüğünü düşünerek olay yerinden uzaklaştılar. İlyas sürünerek anayola çıktı. Yoldan geçen polis aracı İlyas’ı alıp hastaneye götürdü. Saldırganlar İlyas’ın evinden 750.000 Suriye lirası, AK47 marka 35 silah ve PKC tipi otomatik silahı da gasp etti.

Cenazeye Cezire Kantonu, YPG ve PYD yetkilileri katıldı. YPG, Davud Cindo’yu şehit ilan edip katillerden hesap sorulacağını duyurdu.

YPG 25 Mayıs 2015’te dört zanlının tutuklandığını belirtirken kendisine yönelik suçlamaları da reddetti:

Süren soruşturmaya rağmen bazı basın organları, olayı YPG’nin gerçekleştirdiğini iddia etmektedir. Bu iddia tamamen gerçeklerden uzak olup bölge

halkları arasına fitne sokmaya çalışan birkaç kişinin işidir. Oysa şüphelenilen kişilerin YPG'yle bir ilişkileri yoktur.

Zanlılardan ikisi bırakılırken ikisine ikişer yıl hapis cezası kesildi. Bu da Süryaniler arasında “YPG bu suçta ortak, mahkeme olayı örtbas ediyor” eleştirilerine yol açtı.²⁰

Karara tepkiler üzerine yapılan yeniden yargılamada zanlılardan ikisine 20'şer yıl, birine dört, diğerine bir yıl hapis cezası kesildi.

Habur olayları ve Cindo suikastının ardından HDP Midyat İlçe Teşkilâtı Başkanı İde Simon Poli, HDP'li avukat Erkan Metin ve Sawa Oşanna'dan oluşan Asuri-Süryani heyeti bölgeye giderek bir rapor hazırladı.²¹

Raporda Süryanilerin şikâyetleri ve yapılan tartışmaları şöyle aktarıldı:

Demokratik Asuri Teşkilâtı (ADO) temsilcileri Şemun Behnam-Abdulahad Abde (Derik): “Gençlerimiz askerlik konusunda taciz ediliyor. Bir yılda 20-25 civarında tutuklanan gencimiz oldu. YPG, gençlerimize ‘Ya bize ya da Sutoro/MFS'ye katılacaksınız’ diyor. Bu yüzden gençlerimiz de mecburen Sutoro/MFS'ye katılıyor. 40-50 kişi bu şekilde katıldı. Asayiş, YPG ve Sutoro/MFS fiilen 18-30 yaş arası gençlerimize zorunlu askerlik kuralını uyguluyor. Buna göre 18-30 yaş arasında tüm gençler askerlik durumunu gösteren bir belge taşımak zorunda... Bölgesel hak kazanımları (Kanton) ileride her zaman geri alınabilir ve bu nedenle bize güvence vermiyor. Açıkçası Kürtlere güvenimiz yok.”

Oto tamircisi Rayed Georgis (Derik): “Halkımız hâlâ devlet geri gelecek gibi düşünüyor, mevcut durumu geçici olarak görüyor. Devlete olan bağlılıklarının nedeni Kürtlere duyulan güvensizlik. 1915 Soykırımı yani Seyfo'dan bu yana bu güvensizlik sürüyor. Maalesef halkımız kurtuluşu göç etmekte buldu. Ancak bence şu anda bir baskı yoktur ve göç edilmemeli. Yeni sistem gençleri örgütlemek istiyor. Her gencin altı ay askeri eğitim görmesi mecburidir. Kendi yaşadığı kentte bu eğitimi alır ve kendisine maaş da verilir. Eğitim için ya YPG'ye ya da Sutoro'ya gidilebiliyor. Aslında gençlerimiz kendi kurumlarımızda eğitim alsın diye MFS'yi kurduk. Askere gitmeyenlere ceza verilmiyor ama görüldüğü yerde eğitim için birliğine teslim ediliyor.”

Eğitimci Yakup Hanna (Derik): “Devlet iyidir. Devletin herkese eşit bir sistemi vardır. Kürtler ile ilişkilerimiz de iyidir. Gozarto (Haseke), Suriye'nin bir parçasıdır. Her ne kadar otonomi kurulmak isteniyorsa da Suriye'nin bir parçasıdır.”

Oto tamircisi Faruk (Derik): “Dawronoyo ile birlikte hareket etmediğimiz için YPG rahatsız oldu ve bize ne silah ne de yardım verdi.”

20 <http://www.suryaniler.com/haberler.asp?id=1222>

21 Sawa Oşanna, İde Simon Poli, Erkan Metin, “Suriye Habur Olaylarını İnceleme Raporu”, Haziran 2015.

Sootoro yetkilisi Sargon Abraham (Kamışlı): “İç savaş başlayınca Dawronoyolarla Sootoro olarak oturduk ancak anlaşılmadık. Zira Dawronoyolar muhafız başına yardım geldiğini görünce biz kendi kendimiz kuralım, para alalım diye düşündüler. Böylece kendi Sutoro’larını kurdular ve YPG’nin bünyesine girdiler. Bizim de para sıkıntımız oldu, iki yolumuz vardı; ya muhaliflerle ya da devlet ile ilişki kuracaktık. Tercihimizi devletten yana yaptık. Biz, bu yolu seçince YPG bizi eleştirmeye başladı. Bizi her gün taciz ediyorlar. Mesela bugün bir Kürt genci mahalleye girip kızlarımıza sarkıntılık yaptı, bizim çocuklar Kürt gencini dövdü. Sonrasında YPG’liler gelip ‘Bir daha bir Kürt’ü döverseniz sizi yerin dibine gömeriz’ dediler. Bu tacizler gittikçe artmaya başladı.”

Kamışlı Süryani Ortodoks Kilise Meclisi: “Kamışlı’ya gelen giden her maldan YPG vergi alıyor. Petrol deposu YPG’nin tekelinde. Benzin mazot dağıtımında keyfi davranışlar sergileniyor. YPG ayrıca ticarethanelerden güvenlik vergisi alıyor. Ayrıca bölgedeki rejim güçleri de vergi almaya devam ediyor. Halkımız iki tarafa da vergi vermek zorunda bırakılıyor. Asuri Süryani okullarına YPG’liler tarafından zaman zaman baskınlar yapılıyor. Kürtçenin öğretilmesi için baskı kuruyorlar. Zorla askere alma konusunda gençlere büyük baskı yapılıyor.”

Doğu Asur Kilisesi Haseke Metropoliti: “İki sene evvel IŞİD bazı köylere gitmiş ama büyük bir sıkıntı doğmamıştı. Halkımız cizye veriyordu. Haçın kiliseden indirilmesini istediler, halkımız onu da yaptı, sorun çıkmasın diye. Sonradan YPG ve MFS’nin girişiyle her şey altüst oldu. İnsanlarımız kaçırdı, rehin tutuldu.”

Suriye Süryani Birlik Partisi Başkanı Iso Gavriye (Kamışlı): “Kurduğumuz yönetimin üzerinden 14 ay geçti. Üç halkın eşit ve demokratik bir şekilde kendi kendini yönetmesi ve savunmasında anlaştık. Birçok eksiklerimiz olmuştur. Ama eksiklikleri gidermeye çalışacağız. Özgürlüğe ve demokrasiye inanan halklar, partiler, ülkelerin bize yardım etmeleri gerekiyor. Buradaki ideoloji ile Irak’taki ideoloji arasında çok fark vardır. Barzani ile buradaki Kürtlerin ideolojisi arasında bayağı bir farklılık vardır. Burada biz kendimizi Kürtle daha fazla yakın hissediyoruz. Halkımız yavaş yavaş bunu anlamaya başladı.

Bu proje düşün diye her türlü komployu kurmaya çalışıyorlar. Kanton bütün partilere ve halkımıza açıktır. Deniliyor ki Habur’daki halkımız üç sene beri hiçbir problem yaşamamıştır. Peki, halkımız cizyeye bağlanmış mıydı, bağlanmamış mıydı? IŞİD gelip kendi cizyesini alıp gidiyor muydu, gitmiyor muydu? Alıp gidiyordu, bunlar gerçektir. IŞİD bunlar Müslümandır, bunlar Hıristiyandır demez, umursamaz. Kendi planlarını yaymak ister, hüküm kurmak ister. Sadad’da MFS ya da YPG mi vardı ki gelip saldırdılar. Ya da Malula’da...

Her zaman biz bir bahane aradık. Tek çare savaşmaktır, özgürlüğümüzü kazanmaktır. Yoksa yaşayamayız Ortadoğu’da.”

Samuel Uşana (Til Hirmiz): “Köyümüzde hiçbir şey yoktu. İki sene önceden beri IŞİD gelip gidiyordu. Bize diyorlardı ‘Buraya yabancı almayın.’ YPG saldırıdan önce üç IŞİD’liyi öldürdü. 22 Şubat 2015’te Dawronoyolar/ MFS gelip haçı yerine koydu. Sonra IŞİD geldi, haçı indirin dedi. Sonrasında sabaha karşı üç sıralarında köylere baskın yaptılar. Bütün köylerden 270 kişiyi rehin aldılar. Eğer Dawronoyolar gelip böyle bir tahrikte bulunmasaydı IŞİD böyle bir olay yapmazdı. Çünkü iki senedir oradaydılar, niye o zamana kadar böyle bir şey yapmadılar da şimdi yaptılar? Habur saldırısından sonra köylerimiz talan edildi. Güney yakasındaki köyler IŞİD ve Arapların, diğer yakadakiler de Kürtlerin elindedir. Bunlar talan etmediyse kim talan etti?”

Şahin Soroso (Habur bölgesi): “Köylerdeki bütün evlerimizi soydular. Bütün soygunu Kürtler ve Araplar gerçekleştirdi.”

Ve heyetin notu: “Derik’te savaş ortamında kendiliğinden gelişen sivil hareketin önderleri sudan sebeplerle gözaltına alınıp, üzerlerinde baskı kuruldu. Derik Asuri Süryani Sosyal Gençlik Komitesi 500 kişiden oluşurken bir sene zarfında Asayiş, YPG ve Sutoro kaynaklı baskı ve korkutmalar neticesinde ve göçün de etkisiyle 70-80 kişiye düştü.”

Simko Ağa’nın ihaneti tekrarlanırsa...

15 Mayıs 2015’te MFS’ye yakın yazar Yakup Nuhomo, *Özgür Gündem* gazetesinde Kürt hareketine uyarılarda bulundu:

1915 Soykırımını (Seyfo) ve I. Dünya Savaşı koşulları sonrasında bölgede güç haline gelen elbette sadece Mar Şemun önderliğindeki Doğu Süryaniler değildi. Bazı Kürt Aşiretleri de bölgede ciddi bir güç sahibi olmuşlardı. Bu aşiretlerden biri de, liderliğini Simko Ağa’nın yaptığı Şikak aşiretiydi. Daha da önemlisi bölgede ayrı ayrı birer güç haline gelen; Simko Ağa ile Patrik Mar Şemun’un birbiriyle ilişkileri de çok iyi ve ileriye dönük ortak hesapları da vardı. Simko Ağa, Mar Şemun’a bir mektup yazarak evine davet etti. Mar Şemun fazla düşünmeden daveti kabul eder ve maiyetiyle birlikte 3 Mart 1918 günü Salamas’a Simko Ağa’ya misafir olur. Yemekler yendikten sonra Mar Şemun, Koçanis’teki makamına dönmek için arabaya binmeye çalıştığı anda katledilir... Elbette 3 Mart’ta Simko Ağa’nın kapısının önünde katledilen Mar Şemun ve maiyetindeki 100’e yakın insan değildi. Aynı anda Kürt ve Süryaniler arasında ortaya çıkabilecek ittifak ihtimali de öldürülmüştü. Hatta daha da ileri gidip, bu coğrafyada binlerce yıldır birlikte yaşayan Kürt ve Süryanilerin ortak bir gelecek umudu da öldürülmüştü... Aradan yaklaşık yüz yıl

geçti. Egemenler bugün de her türlü kötülüğü yapmaya devam ediyor. Buna karşı halklar da mücadele veriyor; barış, özgürlük ve eşitlik temelinde ortak bir gelecek kurmak için de çaba sarf ediyorlar. Suriye'nin Gozarto bölgesinde, büyük bedeller ödeme pahasına ciddi bir mücadele veriliyor. Kürtler, Süryaniler ve Araplar ortak düşmana karşı savaş veriyor. Ama ne yazık ki oyun ve ihanetler burada da halkların peşini bırakmıyor... Meğerse Şamaş Davud ve İlyas Nasır'ı evinden alan ve ithamlarda bulunanlar YPG savaşçılarıymış. Dolayısıyla işkencede bulunan ve bu iki Süryani'yi öldürmeye çalışanlar YPG savaşçıları. Tabii olay soruşturma aşamasında ve bunu yapanlar tutuklu. Dolayısıyla işin rengi er veya geç ortaya çıkacak. Ancak birkaç şey söylemek istiyorum: Bugün yaşananlar 1918'de yaşananlardan çok daha vahim. Çünkü 1918'te yaşananlar, Kürt ve Süryaniler arasında ortaya çıkabilecek bir ittifakı ve bu iki halkın belki de devlet olma şansını ortadan kaldırdı. Halklar arasında önyargı ve düşmanlıkların devamına neden oldu. Ancak bugün yaşananlar, Kürt ve Süryanilerin birlikte oluşturdukları ortak yapıyı ortadan kaldıracabilecek sonuçlar doğurabilir. Bu yüzden bu olayın üzerine gidilmeli ve sorumluların hesap vermeleri sağlanmalıdır.

18 HİRİSTİYAN ÖRGÜTÜNDEN KÜRTLERE KARŞI BİLDİRİ

Amnesty International'dan sonra 2 Kasım 2015'te Süryani, Arami, Keldani ve Ermeni cemaatlerinden 18 kurum ya da örgütün imzasıyla Cezire Kantonu ve YPG'yi suçlayan bir bildiri yayımlandı.²² Bu, bir süreden beri ortak yaşam modeli ve IŞİD ile savaşan güç olarak dünyada gıpta ile izlenen Kürtlerin yapıp ettikleriyle ilgili kafaları daha da karıştırdı. Hıristiyan cemaatlerin suçlamaları şöyleydi:

– Kürt güçleri Haseke'de özel mülkleri gasp ediyor. "Göçmen Mülkü Kanunu" ile iç göçle yer değiştirmek zorunda kalan Süryanilere ait mülklere el konuluyor.

– Kilise okullarının müfredatına müdahale ediliyor.

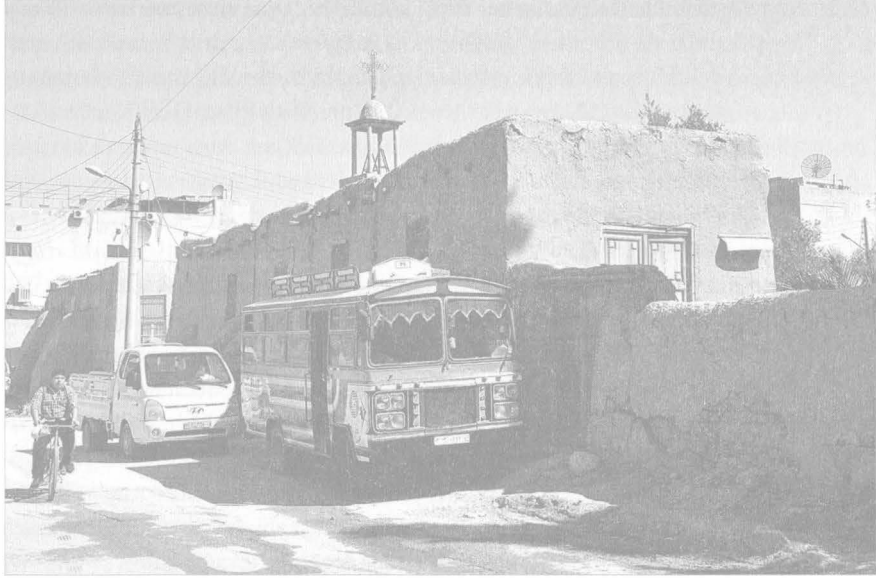
– Hıristiyanlar zorla askere alınıyor.

– YPG milisleri Habur köyünü koruyan Süryani birliğinin komutanı David Cindo'yu öldürdü.

Bu suçlamalara ilaveten benim konuştuğum bir Süryani de YPG'nin Süryanileri bölgeden çıkarmak için evlerini yaktığını ya da yaktığını öne sürüp bunu etnik temizliğin işareti olarak gördüğünü söyledi.

Bütün bu iddiaları özerklik hareketinin en etkili isimlerinden TEV-DEM Yönetim Kurulu Üyesi Aldar Halil, iki PYD yöneticisi, bölgede iki yerel ga-

22 "Assyrians, Armenians in Syria Protest Kurdish Confiscation of Property", AINA News, 02.11.2015.

Hıristiyanlar Kürtlerin öncülüğündeki özerklik hareketi karşısında bölündü. Bir kısmı, Kürtlerle birlikte hareket ederken bir kısmı rejimden yana durdu.

zeteci ve Suriyeli Süryanilerin meseleleriyle yakından ilgilenen Christian Political Foundation for Europe'un yöneticisi Johannes de Jong ile uzun uzun konuştum. Yaptığım görüşmelerden çıkan ve daha çok Rojava yönetiminin bakış açısını yansıtan sonuç şuydu:

– El konuldu diye en fazla üzerinde durulan yer Haseke'deki Emel Süryani İlköğretim Okulu. Önce Suriye ordusu okulu karargâh olarak kullandı, sonra IŞİD'in eline geçti. Temmuz 2015'ten itibaren IŞİD'i bölgeden çıkartan YPG okula yerleşti. Okulun sorumlusu Rahip Gabriel Haço, YPG'den okulu boşaltmasını istedi. Ancak YPG reddetti. Kürtler çatışmaların sürdüğünü, savaşçıların barınacağı bir karargâha ihtiyaç olduğunu ve bölge güvenli hale gelince zaten boşaltılacağını söyledi. Ayrıca YPG, kendileri çıktığında rejim güçlerinin okulu tekrar karargâha dönüştüreceğini düşünüyordu. (Bu açıklamadan birkaç gün sonra YPG okulu boşalttı.)

– Terk edilmiş mülklerle ilgili bir düzenleme ise Ekim 2015'te Cezire Kantonu Yasama Meclisi'nde gündeme geldi. Yasama Meclisi Eşbaşkanı Nezire Gavriye bir Süryani! Tartışılan öneri terk edilmiş evlerin idaresinin sahipleri dönüncüye kadar yönetime verilmesini öngörüyordu. Bu evlere geçici olarak çatışmalarda yerinden olmuş ailelerin yerleştirilmesi ve metruk evlerin üçüncü şahıslar tarafından gasp edilmesinin önlenmesi amaçlanıyordu. Ama öneri yasalaşmış değildi.

– Suriye’de resmi okullarda okutulan kitaplar Rojava’da da geçerliydi. Ancak müfredattan Baas rejimini öven bölümler çıkartıldı. Bazı Süryani gruplar ise eski müfredata göre eğitimin sürmesini istiyordu. Müfredattaki diğer değişiklik anadilde eğitimdi. Ne Arap ne de Süryaniler için Kürtçe zorunlu değildi. Her halka kendi anadilinde eğitim hakkı tanınıyordu. Kürtler komisyon kurup hazırlıklar yaptı. Diğerleri için de hazırlıklar sürüyordu. Bazı Süryani okullarında eskiden de Süryanice eğitim vardı. Onlar için değişen fazla bir şey yoktu.

– Zorla askere alma meselesinde de durum şuydu: Bütün gençler değil her aileden bir kişinin öz savunma için altı aylık askeri eğitim alması zorunlu hale getirildi. Bu kişiler cephe hatlarına gönderilmiyor, şehir merkezlerinde tutuluyordu. Kürtler IŞID’e karşı direnişi sürdürmek için bütün halkların savunma gücüne katılması gerektiğini söylüyordu. Bu zorunluluk Araplar için de geçerliydi. Hâlihazırda YPG saflarında Süryani gençler savaşıyordu. Süryani yerleşim birimlerinde asayişi YPG’nin yardımıyla oluşturulan Süryani birliği Sutoro sağlıyordu. Süryani Askeri Meclisi de Haseke’de IŞID’e karşı savaşta YPG’nin yanındaydı. Bölgenin savunmasında herkesin katkı sunması gerekiyordu. Sadece Kürtlerin bedel ödemesi kabul edilemezdi.

– Süryani komutan David Cindo’yu öldürenlere 20 yıl hapis cezası verildi. Johannes de Jong imzacıların bir kısmının imzasına sahip çıkmadığını, bunun kasıtlı bir tepki organizasyonu olduğunu ve arkasında rejimle bağlantılı kişilerin bulunduğunu öne sürdü. Aldar Halil de aynı kanaattedir:

Bu iddiaların arkasında rejimle bağlantılı kişiler var. Zaten bizden önce Süryani örgütler bu suçlamaları reddetti.

Bu suçlamaları hatırlattığım YPJ Komutanı Nesrin Abdullah ise şunu söyledi:

Süryanilerle sorunumuz yok, sorun çıkmadı, bundan sonra da çıkmayacak. Derik’te birlikte yaşıyoruz. Din meselesi hassastır. Süryani askeri gücünün oluşumuna en fazla desteği biz verdik. Eksiklerimiz var, hatalar yapanlar var ama temel felsefemiz birlikte yaşamdır. Suç, işleyenlerin yanına kâr kalmaz.

Hıristiyanların suçlamalarını Cezire Kantonu Dış İlişkiler Bakanı Dr. Abdülkerim Ömer’e de sordum. Şu yanıtı verdi:

Öyle bir şey olmadı. Onları korumak için onlarca şehit verdik. Süryaniler biz kendi köylerimizi kendimiz koruyacağız dediler. YPG’nin yardımıyla birlik kurdular. DAIŞ çeteleri saldırdığında köyleri korumakta zorlandılar. O zaman katliam oldu. Bunun üzerine YPG devreye girip o köyleri DAIŞ’ten temizledi. Bizim Süryanilerle ilişkimiz bu boyutta.

Tepki verenlerden biri Süryani Birlik Partisi'ydi. Partinin temsilcisi ve Cezire Kantonu İnsan Hakları Bakanı Sanharib Bersom, ANHA'ya iddiaların asılsız ve ayrılık çıkarmaya yönelik olduğunu söyledi.

Kürtler ve PYD'nin ortağı Süryanilerin bu yanıtlarından tatmin olmayan Süryaniler de vardı. Süryani toplumundan bana iletilen itirazlar şöyleydi:

Rakka gibi yerlerden kaçıp gelen Kürtler, fiili bir durum yaratarak Süryanilerin evlerine yerleşti ya da yerleştirildi. Süryaniler döndüklerinde evlerinin işgal edildiğini görünce şoke oluyor. Bu şekilde insanlar karşı karşıya getiriliyor. Bu tür işgallerin kalıcı olma tehlikesi var.

Süryaniler geçmişte ev ve topraklarının nasıl gasp edildiğine dair örnekler nedeniyle yapılan her düzenlemeye kuşkuyla bakıyor. Cindo cinayetine karışanların gerçekten cezalandırıldığı söylenemez. Baskı olmasaydı bu cezalar bile verilmeyecekti. Cezası kesilenlerin de hapiste olup olmadığı şüpheli.

1914-1915'te Ermeni soykırımına paralel gerçekleşen Seyfo katliamı devlet ile aşiretlerin çıkar birliği yaptığı 'milli mutabakat cinayeti' örneklerinden biriydi. Bir kısmı PKK'yi 'yeni bir sayfa' olarak görse de Hıristiyanlar arasında "Yarın bir gün komşum kapıma dayanır mı" korkusu bir asırlık korkuydu.

Elbette savaş koşullarında her şey düzgün gitmiyordu ve Hıristiyanlara yönelik de hatalar yapılıyor ya da birtakım suçlar işleniyordu. Tarihi hafızaya bir de mülkiyet haklarının düzenlenmesi gibi tedirgin edici uygulamalar eklenince ilk akla gelen 'soykırım' ve 'etnik temizlik' oluyordu.

Burada dış faktörler de önemliydi: Kürtlerin 2014'ten sonra IŞİD'e karşı ABD'yle ortaklığı derinleştirmesinden Suriye yönetimi hayli rahatsızdı. Devlet şimdiye kadar dini ve kültürel özgürlükleri için garantiler sunduğu Hıristiyanları bir tercihte bulunmaları gerektiğinde yanında görmek istiyordu. Kürtler Hıristiyanlarla kendi ittifak ağını genişletmeye çalıştığı gibi devlet de yönetimle barışık yaşamış aşiretler ve dini azınlıklarla dirsek temasını sürdürüyordu.

Aralık 2015'te Kamışlı'da beş Süryani mahallesinden en büyüğü olan Vusta'da üç lokantayı hedef alan ve 40 kişinin öldüğü bombalı saldırı da YPG-Sootoro gerilimini tırmandırdı. Saldırıdan YPG'yi sorumlu tutan Sootoro ve Gozarto (Haseke) Koruma Gücü, kontrol noktaları kurdu. YPG kontrol noktalarının kaldırılmasını isteyince 11 Ocak 2016'da çatışma çıktı. YPG altı kayıp verirken Sootoro'dan da Gabi Davud adlı genç öldü.²³

Meselenin özeti YPG, Rojava'da tek savunma ve polis gücü olmasında ısrar ediyor ve paralel yapılanmalara izin vermiyordu. KDP'nin eğittiği Peşmerge gücünü Rojava'ya sokmadığı gibi Hıristiyanların da Asayiş ya da YPG çatısı

23 Nancy Flory, "These Assyrian Christians Are Staying in Syria to Fight for Freedom", 23.01.2016, <https://stream.org>

dışında ayrı güvenlik birimleri kurmalarına karşı çıkıyordu. Sootoro üyeleri ise örgütlerini “YPG'nin baskılarına ve Süryanilerin sürülmelerine karşı kal-kan” olarak görüyordu.²⁴

SALİH MÜSLİM İLE ETNİK TEMİZLİK ÜZERİNE

PYD Eşbaşkanı Salih Müslim'e Amnesty International'ın etnik temizlik suçlamasını içeren raporunu ve Hıristiyan örgütlerin eleştirilerini sordum. Özeleştiriye açık olduklarını ama suçlamaları yer-siz bulduklarını söyledi.

• *Amnesty'nin raporunu nasıl değerlendiriyorsunuz?*

– Etnik temizlik bizim prensiplerimize aykırıdır. Hiçbir zaman prensiplerimize aykırı davranmadık. Ama bazen çatışma bölgesinde bazı şeyler oluyor: Sivillerin çatışma bölgesinde kalıp ölmesini istemiyoruz. Kobani kuşatma altındayken 200.000'i aşkın insan Türkiye'ye geçti. Bunları YPG gönderdi. Kimse kalkıp “etnik temizlik yapılıyor” demedi. Özgürleştirdiğimiz yerlerde insanlar göç ediyor ama sonra geri dönüyor. İkincisi DAİŞ'e katılanlar ya da onlara kucak açanlar da diğer sivillerle birlikte Türkiye'ye kaçtı. Amnesty'nin raporu Tel Ebyad'ın özgürleştirildiği zamana denk geldi. Bir günde insanları tekrar yerlerine yerleştiremezsiniz. Amnesty şimdi gelip görsün. Oralarda yaşayan Araplar, Türkmenler, Kürtler evlerine döndü. Raporunu normal olarak gelip şimdi yazsın. Amnesty'nin yaptığı zamanlama ve üslup bakımından haksızlıktı çünkü çatışmalar bitmeden rapor yazdı. Ayrıca bazı bölgelerle ilgili bilgiler gidip görülmeden yazılmış. Bazı bölümleri Türkiye'dekilerin ifadeleriyle yazılmış. DAİŞ'e çalışmış kişiler ya da gerçekleri saptırmak isteyenler de orada. Amnesty'ye saygımız sınırsızdır. Tabii her şey düzgün gidiyor diyemeyiz. Bizim yanlışlıklarımız da olabilir.

• *Ne tür hatalar bunlar? Mesela evlerin kasten yıkılması gibi suçlamalar var.*

– Hayır, ferdi hatalar olabilir. Bunlar sistematik değil. YPG'nin bir ferdi bir kişiye husumet güdebilir. Mesela Serê Kanîyê'de bir Arap köyü özgürleştiriliyor. Köyü yerel halka bırakıp çıkıyorlar. Birkaç gün sonra Liva el Tevhid köye yerleşip YPG'yi arkadan vuruyor. Onlar da köyü topa tutuyorlar. Bu yanlış. Sonradan anladık ki bunlar Türkiye'den sızmış. Sen uzaktan kalkıp bir köyü vuramazsın. Sabredip çembere almak yerine topa tutmak yanlıştır, bunu kabul edemeyiz.

• *Peki, rapordan sonra YPG hatalarla ilgili bir değerlendirme yaptı mı?*

– Evet, YPG iç soruşturma yürüttü ve gereğini yaptı. Uzaklaştırmalar oldu.

• *Hıristiyan örgütler de ortak bir bildiri yayınlayarak YPG ve Kanton yönetimlerine eğitime müdahale, Süryani komutana suikast, gasp ve işgal gibi suçlamalar yöneltti. Bu eleştirilere yanıtınız nedir?*

– Çok sayıda Süryani örgüt var. Çoğu da dışarıda, İsveç'te vs. Bunların bazı devletlerle ilişkileri var. Bazen bunların bildirimlerini AKP yazıyor olmalı diye şüpheleniyorum. Gerçekten çok düşmanca. Gidip kendileri görsünler. Bizim ortaklarımız arasında Süryani Birlik Partisi ve başka örgütler var.

24 Jeff Gardner, “Assyrian Christians: Life Inside a War-Torn Nation”, 23.01.2016, <https://philosophproject.org>

Bu eleştiriler bizden ziyade onlara yöneliktir. Aralarındaki çekişme dolayısıyla onları karalamak istiyorlar. Bunu yaparken bizi de hedef alıyorlar. Bazıları "Bunları alıyorsunuz, bizimle ilişki kuruyorsunuz" diye bize çıkıyor. Süryani toplumu parçalanmış halde. Bazıları rejimden kopmuş değil. Bazı bölgeler bunların kontrolünde. Kendi kendilerine kontrolü sağlıyorlar, biz onlara karışmak istemiyoruz. Kamışlı'da Asayiş'in kontrolü dışında Süryanilerin yaşadığı bölgede bir iki patlama oldu. Asayiş'in oraya girmesini de istemiyorlar. YPG zaten şehirde yok. Bunları kim yapıyor? Fitne yaratmak için rejim de yapıyor olabilir. "Bakın YPG ve Asayiş Kürtleri koruyor ama sizi korumuyor" demek için. Aynı şekilde Haseke'deki kilise rejimle hareket ediyor. Rejim onları yönlendiriyor. Rejimle çalışan Sootoro'ya silah taşıyorlar. Rejimin eliyle bize karşı silahlandırılıyorlar, bazıları yakalandı, bunları medyaya yansıtmadık, bize karşı Süryanileri ayaklandırmaya çalışıyorlar.

Biz bunlara karşı çok sabırlı davranıyoruz, mazlum bir halktır. Çok sıkıntı çekmiş bir toplumdur. Mezopotamya'nın bir parçasıdır. Onları birleştirmeye çalışıyoruz. Önce kendileri birlik olsun, sonra isterlerse bizimle isterlerse bizim karşımızda yer alırlar. Biz yardımcı olmaya çalışıyoruz... Bu konuda gerçekten çok sabırlı davranıyoruz, bildirimleri muhatap almak istemiyoruz. Bildirilere rağmen onlara çok yakın davranmaya çalışıyoruz. Bazen kendi aralarında çok sert çekişmeler oluyor ve bunları da biz yatıştırmaya çalışıyoruz.

CENEVRE'DE KÜRTLERE OYUN ÜSTÜNE OYUN

PYD ve YPG, 'El Kaide ve IŞİD ile savaşan' ve 'savaşı Kürt bölgelerinden uzak tutan birer güç' olarak uluslararası alanda artan oranda meşruiyet kazanmalarına rağmen Suriye krizine siyasi çözüm zemini olarak kurgulanan Cenevre görüşmelerinden hep dışlandı. 2014'teki İkinci Cenevre Konferansı'nın hazırlıkları sürerken 24 Aralık 2013'te Erbil'de PYD ve Suriye Kürt Ulusal Konseyi (ENKS) bir mutabakata varmıştı: Kürtler olarak bağımsız bir heyetle Cenevre'ye gidelim. Bu yol kapalıysa Suriye Ulusal Koalisyonu içinde ortak heyetle katılalım. Bağımsız heyet ya da ortak heyet de ENKS ile Batı Kürdistan Halk Meclisi'nin beşer temsilci ile oluşturduğu Kürt Yüksek Konseyi adına katılım gösterecekti.

Kürt kaynaklardan edindiğim bilgiye göre bu süreçte ABD adına muhalefeti yönlendiren kilit isim eski Şam Büyükelçisi Robert Ford, PYD Eşbaşkanı Salih Müslim'e Cenevre'ye katılımı ilgilendiği şart koştu:

Cenevre'ye davet edilseniz bile Kürt meselesini açmayacaksınız.

Türkiye'nin de hassasiyetlerini yansıtan Amerikan vetosu, Kürtleri gözetmeye çalışan Rusya'nın da geri adım atmasına yol açtı. Bu konuda benimle perde arkasındaki bilgileri paylaşan Salih Müslim, 15 Aralık 2013'te, Rusların kendisine "Kürt meselesini şimdi gündeme getirme. Bunu diğer toplantılara bırak," dediğini söyledi. Rusya, Kürtlerin hatırına Cenevre masasını tekmelemek isteyen taraflara fırsat vermek istemiyordu. Nitekim Cenevre Kon-

feransı'na Suriye Ulusal Koalisyonu tek başına katıldı ve müzakere masasından çözüme dair hiçbir şey çıkmadı.

Suriye için Viyana buluşması

30 Eylül 2015'te Suriye'de askeri operasyonlara başlayarak sahadaki dengeleri Şam yönetimi lehine değiştiren Rusya ve eğitim donattığı muhalif cephe elinde kireç taşı gibi dağılan ABD, savaşan tarafları Cenevre'de üçüncü kez buluşturmak için anlaştığında bu kez masaya İran da davetliydi.

Esad'ın danışmanı Buseyna Şaban'ın ifadesiyle, "ABD ve Rusya siyasi çözüm yönünde anlaştı." *El Sefir* gazetesinin Riyad'da diplomatik kaynaklara dayandırdığı iddiaya göre savaşın finansörü Suudiler de siyasi sürece ve İran'ın katılımına ikna oldu. Riyad'ın Rus çıkarması karşısındaki derin sessizliği buna delaletti.

Cenevre'nin ön hazırlıkları çerçevesinde vekâlet savaşının tarafları "Uluslararası Suriye'ye Destek Grubu" olarak önce 30 Ekim 2015'te Viyana'da buluştu.

Bir tarafta silahlı isyanı destekleyen ABD, Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan gibi ülkeler; diğer tarafta Şam'a kalkan olan Rusya ve İran. Bu, vekâlet düzeninin içeriğini doğrudan askeri müdahaleyle değiştiren Rusya'nın oyun planına uygun olan bir sonuçtu. Suudiler ve Amerikalıların daha önce Cenevre konferanslarında veto ettiği İran artık müzakere masasındaydı. Suriye yönetimine desteğini daha açık hale getiren Çin de oradaydı. Türkiye'nin yüzünü görmek istemediği ve Rusya'nın çizgisine kayan Mısır da...

Rusya kara harekâtı gibi daha riskli askeri seçeneklere sürüklenmeden sistemin temellerini muhafaza edecek şekilde bir çözüm planını olgunlaştırmaya çalışıyordu. Bunu yaparken Esad'lı Esad'sız tartışmasını anlamsızlaştıracak hamleleri sıralıyordu. Meseleyi götürmek istediği yer şurasıydı: Muhaliflerle birlikte geçiş hükümeti kurulsun ama düzenlenecek erken seçimde Esad kendiliğinden aday olmazsa ne âlâ, aday olursa da kaderine halk karar versin! İran'ın yaklaşımı da farklı değildi. Dışişleri Bakan Yardımcısı Emir Abdullahiyan 30 Ekim 2015'teki açıklamasında Tahran'ın yaklaşımını şöyle özetledi:

Iran, Esad'ın ebedi olarak kalmasında ısrar etmiyor. Müzakere uzlaşmak içindir ve İran, Esad'ın altı aylık geçiş sürecinde kalmasını kabul etmeye hazır. Elbette ülkenin kaderine karar vermek Suriye halkına düşer.

Batı-Körfez ittifakı onca yıldan sonra Rusya ve İran'ın 2011'den beri söylediği noktaya geldi. İran ve Türkiye'nin Suriye krizini kanlı bir sarmala dönüşmeden kafa kafaya vererek çözme şansı başından tepelenmişti. İran'ın çözüm önerisi şuydu:

- Çatışmalara karşılıklı olarak son verilsin.
- Tüm tarafların içinde yer alacağı milli diyalog sağlansın.
- Tüm tarafların katılımıyla geçiş hükümeti kurulsun ve uluslararası denetim altında şeffaf ve adil şekilde seçim yapılsın.

Hatta İran dini lideri Ali Hamaney, muhaliflere, hükümete ortak olmak suretiyle krizin aşılması önerisiyle 2011'de İstanbul'a üç kez heyet göndermişti. Müslüman Kardeşler liderlerinden Faruk Tayfur, İran'ın Esad'ın görevinde kalması şartıyla kendilerine 4 bakanlık teklif ettiğini ama reddettiklerini söylemişti. Tahran'a "Suriye yönetiminin yanında duran İran'ın arabuluculuğunu kabul etmiyoruz" yanıtı verilmişti.

İran artık daha fazla söz söyleyecek pozisyona erişti. Sahada sadece rejim güçlerine teknik ve eğitim desteği vermekle kalmıyor Rusya'nın havadan yaptığını onlar karadan yapıyordu. İran Devrim Muhafızları, Sabirin Özüm Güçler Tugayı, Besic Tugayı, 8. Nefes Eşraf Zırhlı Tümeni, Fatimiyyun Tümeni, Ensar el Mehdi Birliği, 17. Ali İbn Ebu Talip Taburu, 1. Hazret Hüccet Tugayı, 14. İmam Hüseyin Ya Zehra Tugayı gibi askeri birliklerle savaşın içindeydi.

İran'ın masaya davet edilmesi Esad karşıtı cephe açısından bir yenilgiydi.

Kimi çevreler, Putin'in rejimin devamlılığını sağladıktan sonra Esad'a onurlu bir çıkış imkânı oluşturacağına dair bir beklenti içindeydi. Rusya askeri müdahaleyle Suriye yönetimini rahatlatmanın ötesinde düzenin yeniden organize edilmesini istiyordu. Bunu geçiş sürecine varmadan Esad'dan bekliyordu. Şam'dan gazeteci Musa Özügürlü'nün Rusya'nın beklentisine dair bana yaptığı yorum şuydu:

Rusya daha geniş bir yapılanma planıyla geldi. Ruslar ordu, istihbarat birimleri ve başıbozuk davranışlarla halka da zarar veren milis güçlerine çeki düzen verilmesi gibi bazı yapısal değişiklikler isteyebilir. Rusya için sistemin kurtarılması kadar yapısal değişikliklerle sürdürülebilir duruma getirilmesi önemli. Elbette bazı reformlar yapıldı, seçim sistemi değiştirildi, kâğıt üzerinde Baas'ın tekeline son verildi ama bunların kurumlara yansıtılması ve daha önemlisi güvenlik şemsiyesine el atılması lazım. Kremlin'de Vladimir Putin, Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ve Savunma Bakanı Sergey Şoygu'nun karşısına tek başına oturtulan Esad'a "Seni büyük bir güçle destekliyoruz, sen de birtakım değişiklikler yap," denildi.

OBAMA KÜRT BÖLGESİNE GÖZÜNÜ DİKİYOR

Rusya'nın niyetlerini sorgulayan ABD'nin da neye ne kadar razı olduğu belirsizdi. Rusya gibi ABD de çift yönlü strateji peşindeydi. Obama'nın savaş kabinesi Rusya'yı dengelemek için askerlerin Suriye'de karada operasyon yap-

masına yeşil ışık yaktı. Rusya'nın Irak'ta rol almasını önlemek için gittiği Bağdat'tan dönen Genelkurmay Başkanı Joseph Dunford, 27 Ekim 2015'te Senato Silahlı Hizmetler Komitesi'nde "3 R" stratejisinden bahsetti: Rakka, Ramadi, "Raids".²⁵

Rakka IŞID'in Suriye'deki, Ramadi ise Irak'taki merkez üssüydü. Öncelikli hedef bu iki yerdi. "Raids" yani "baskınlar" ise Rusya'nın ABD'yi daha fazla saldırgan olmaya ittiğinin göstergesiydi. Dunford dedi ki "IŞID'e karşı fırsatçı saldırılarda ehil ortaklarımızı desteklemekten ya da doğrudan havadan ya da karadan operasyon yürütmekten çekinmeyeceğiz." Dunford Rakka'ya yönelik operasyon için ılımlı Arap ve Kürt güçlerini desteklemekten bahsediyordu.

Bir hafta önce Delta Gücü, Peşmerge ile birlikte Havica'da IŞID'in esirlerini kurtarma operasyonu düzenlemişti. 30 Ekim 2015'te Viyana'da görüşmeler sürerken Washington'da ABD'nin 20-30 kişilik bir operasyon timini IŞID'e karşı savaşan "ılımlı muhalifleri" desteklemek üzere Suriye'nin kuzeyinde Kürt bölgesine gönderme planı basına sızdırıldı. Obama'nın Amerikan askerlerini sahaya sürmeme kararlılığında bir geri adımdı. ABD'nin Rojava'ya bu şekilde asker konuşlandırması Moskova kadar Ankara'nın sınırlarını zıplatacak cinstendi. ABD'nin bu kararı TSK'nin, YPG mevzilerine ateş açması, hükümetin de 'yeni kantonlara izin vermeyiz' diye esip gürelemesinden hemen sonra geldi.

ABD, siyasi müzakereler sürerken Rusya'nın sahadaki koşulları daha fazla rejim lehine değiştirmesini istemiyordu.

SUUDİLERİN YOĞURDUĞU HAMUR VE KÜRTLERE KIRMIZI KART

Uluslararası Suriye'ye Destek Grubu'nun 30 Ekim 2015'teki Viyana'daki ilk toplantısının ardından ABD, Rusya, İran, Suudi Arabistan ve Türkiye dahil 17 ülke 14 Kasım'da Viyana'da ikinci kez buluşarak bir yol haritası çizdi. Buna göre 1 Ocak 2016'da Suriye yönetimi ile muhalifler müzakere masasına oturacak, altı ayda geçiş hükümeti kurulacak ve 18 ay içerisinde BM'nin gözetiminde seçimlere gidilecekti.

Uluslararası Suriye'ye Destek Grubu'nun sonuç bildirisinde iki kritik unsur vardı:

Esadlı bir geçiş olacaktı. Burada Esad'ın kaderine atıf yoktu. Ruslar bunu, "Esad'ın gidip gitmeyeceğine sandıkta halk karar verecek" diye lanse ederken Amerikalılar, "Bu konuda uzlaşma yok, müzakereler devam edecek" diyordu. Türk Dışişleri'nin okuması ise Bakan Feridun Sinirlioğlu'nun ifade-

25 Terri Moon Cronk, "Carter Outlines Strategy to Counter ISIL", 27.10.2015, www.defense.gov

siyle “Esad yeni hükümet kurulup tüm yürütme yetkileri devralındıktan sonra üzerinde mutabık kalınan süreçte ayrılacak, seçimlerde aday olmayacak.” Sinirlioğlu’na göre Rusya Esad’ın kalması konusunda artık direnç göstermiyordu. Tabii Rusya, siyasi çözüm sürecinde yol almak için “Mesele Esad değil” diyerek akıllıca bir taktik izliyordu.

ABD Başkanı Barack Obama da 15-16 Kasım 2015’te Antalya’da düzenlenen G20 zirvesinde Suriye stratejisini “Ana gündem IŞID’e karşı savaş” diye deklare ederek Esad’ı devirme hedefine kilitlenmiş Türkiye’yi hayalkırıklığına uğrattı.

İkinci kritik konu; Suriye’de eksen ‘terörle mücadele’ konseptine kayıyordu. Bu da Rusya’nın uluslararası toplumu götürmek istediği bir diğer noktaydı. Viyana’nın sonuç bildirisine göre Ürdün’e terör örgütleri listesi oluşturma görevi verildi. Türkiye’nin de kallavice yer edindiği Batı-Körfez ittifakının düne kadar ‘devrimci’ diye arka çıktığı silahlı örgütler havuzunda bir terör örgütleri listesi oluşturmak sürecin en can alıcı tarafıydı.

IŞID ve Nusra zaten BM’nin terör örgütleri listesindeydi. ‘Ötekiler’ diye sözü edilen terör örgütlerini isimlendirmek restleşmelere açık bir süreçti.

İşte bu noktada vekâlet savaşını veren tarafların kavgası başlıyordu. Türkiye-Katar ikilisinin çok tuttuğu Ahrar el Şam, Rusya’nın gözünde terör örgütüydü. Rusya ‘laik, demokratik, mezhepçi olmayan Suriye’ hedefini dilendiriyordu. Türkiye, Suud, Katar destekli grupların Suriye tahayyülü bundan farklıydı.

Bunun ötesinde Türkiye özellikle PYD ve YPG’yi terör örgütü listesine ekletmenin derdindeydi. Burada Rus bariyeri beliriyordu. ABD de PYD ve YPG konusunda artık Rusya ile aynı dalga boyundaydı. Zira “ABD, YPG’ye değil Arap koalisyonuna yardım ediyor” şeklinde Pentagon’dan gelen kafa karıştırıcı açıklamaların ardından Washington kısa sürede Ankara’yı kızdıran önceki söylemine geri döndü.

G-20 zirvesi sırasında Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Konseyi Danışman Yardımcısı Ben Rhodes, YPG’ye yardımların süreceğini belirtti:

Türk hükümetine şu iki konuda açık olduk: Onların PKK’ya yönelik kaygılarını paylaşıyoruz. PKK’yı terör örgütü olarak görüyoruz. İkinci olarak YPG, diğer Sünni Arap muhaliflerle birlikte çalışıyor ve IŞID’i Rakka’ya baskı yapacak şekilde geri itiyor. Biz sadece Kürt güçlerden bahsetmiyoruz, o alanda desteklemeyi istediğimiz Sünni Arap güçler de var.²⁶

Ayrıca 11 Ekim 2015’te Haseke’ye 50 ton mühimmat bırakan ABD, YPG’nin liderliğini yaptığı Suriye Demokratik Güçleri’ne ikinci sevkiyatı 14 Kasım 2015’te gerçekleştirdi. Bu kez yardım karadan ulaştı. Rhodes, Anka-

26 “ABD’den G20’de YPG açıklaması”, Anadolu Ajansı, 15.11.2015.

ra'nın çok üzerinde durduğu uçuşa yasak bölge ile ilgili de ABD'nin duruşunu tekrarladı:

Suriye sınırında güvenli bölge fikrinin, kaynakların doğru aktarılacağı bir şey olduğuna inanmıyoruz.

BM Güvenlik Konseyi'nin de 2254 nolu kararla destek verdiği Viyana mutabakatı çerçevesinde taraflar 1 Ocak 2016'da masaya oturmadan önce müzakere heyetlerini belirlemek için harekete geçti ama daha işin başında muhalif cephe bölündü. Batı-Körfez bloku Şam heyetinin karşısına çıkartılacak isimleri belirleme görevini Suudi Arabistan'a tevdi etti.

9-10 Aralık 2015'te Riyad'da düzenlenen konferansın davetliler listesi 65 kişiyle sınırlıyken itirazlar üzerine sayı 100'e çıktı. Ocak-Şubat 2014'te Cenevre'de muhalifler namına tek muhatap olarak önü sürülen Suriye Ulusal Koalisyonu pazarlıklarla katılımcı sayısını 20'den 40'a çıkarttırdı. Körfez-Batı destekli muhaliflerin önceki buluşmalarından farklı olarak 15 silahlı grup ile silahlı isyanı reddeden Demokratik Değişim İçin Koordinasyon Kurulu da dahil edildi. Normalde Suudilerin hazzetmediği ama yeni Kral Selman'ın göz kırptığı Müslüman Kardeşler de davetliydi. Konferansın son gününde müzakerelere liderlik üzere 32 kişilik bir yüksek konsey oluşturuldu. Heyetteki temsilciliklerin 10'u silahlı gruplara ayrıldı. Zahran Alluş'un öldürülmesinin ardından Suud güdümlü İslam Ordusu'nun komutanı olan Muhammed Alluş da bu heyette başmüzakereci tayin edildi.

Davetli 15 silahlı grup arasında Kaide lideri Eyman el Zevahiri'nin temsilciliğini yürütmüş Ebu Halid el Suri'nin kurduğu Ahrar el Şam en çok tartışılan örgüt oldu. Ahrar, sahada Kaide'nin Suriye kolu Nusra Cephesi'nin en kritik ortağıydı. Toplantıya giderken de rejimin bütün kurumlarıyla yıkılması, İslami kimliğin muhafaza edilmesi, İran, Rusya ve Şii milis güçlerinin temizlenmesi gibi şartlar ileri sürdü. Konferanstan demokratik ve sivil devlet, tüm terör eylemleri ve yabancı savaşçıların reddi, devlet kurumlarının korunması gibi Ahrar'ın şartlarına tezat bir manzume çıktı. Bunun üzerine Ahrar konferansın İslami kimliği tasdik etmediği, rejim yanlılarına yer verdiği ve devrimcileri temsil etmediği gerekçesiyle çekildiğini açıkladı. Alınacak tavır konusunda kendi içinde bölünen Ahrar'ın temsilcisi sonra tekrar dönüş bildiriye imza koydu. Katar ve Türkiye'nin desteğiyle büyüyen Ahrar el Şam, Viyana sürecinde kaideci geçmişine sünger çekip 'ılımlı' ve 'makul' örgüt imajı vermeye çalışıyordu.

Toplantının diğer "şanslı" davetlileri arasında şunlar yer aldı: İslam Ordusu, Körfez bağlantılı Selefi 'Asalet ve Kalkınma Cephesi', Suudi-Amerikan ortaklığıyla Ürdün'den idare edilen Güney Cephesi, ağırlıklı olarak Türkiye'deki operasyon odası üzerinden desteklenen Nureddin Zengi Tugayları,

Ihvanı 'Feylek el Şam', Birinci Sahil Tümeni, Dağ Şahinleri Tugayı, Mücahitler Ordusu, Şam'ın Askerleri...

IŞİD gibi sahanın en güçlü örgütlerinden Nusra davet edilmedi. BM'nin terör örgütü listesinde olmasaydı Suudiler elbette misafirperverliklerini Nusracılardan esirgeyecek değildi.

Riyad'da 100 küsur ülke tarafından tanınsa da üç-beş ismin elinde anlamsızlaşmış Suriye Ulusal Koalisyonu'nun yerine daha geniş bir muhatap ortaya çıktı. "Yüksek Müzakere Heyeti" adını alan bu grup, Batı-Körfez bloku için teselli kaynağıydı. Ancak bu hamur daha çok su kaldıracaktı. Birinci açmaz; 15 örgütün dışında yüzlerce örgüt vardı. Kimileri rejimle müzakereyi asla kabul etmiyordu. İkinci açmaz; Rojava'nın sivil ve silahlı aktörleri Türkiye'nin itirazları nedeniyle Riyad'dan dışlandı.

Halbuki ABD önceki Cenevre konferanslarının aksine bu kez Kürtlerin de masada olmasından yanaydı. Kürtlerin yokluğu bütünlüklü bir çözüm bulma perspektifini peşinen baltalayan bir yaklaşımdı.

Kürtlere konulan rezerv yüzünden alternatif bir cephe eş zamanlı olarak oluştu. Sadece PYD ve YPG değil ABD'nin IŞİD'e karşı desteklediği Suriye Demokratik Güçleri de Riyad'dan dışlandı. Rojava'nın savunma gücü YPG'nin liderliğindeki Suriye Demokratik Güçleri'nin bileşenleri arasında Kürt, Arap, Süryani ve Türkmen örgütleri vardı.

Riyad'a davet edilmeyen ya da daveti reddedenler Kürtlerin öncülüğünde 8-9 Aralık'ta Haseke'ye bağlı Derik'te toplandı. Derik'te 103 kişinin katıldığı toplantıda 'özgür ve demokratik bir Suriye'nin inşası için' 42 kişilik 'Demokratik Suriye Meclisi' kuruldu. Rojava Özerk Yönetimi'nin 13, Siyasi Partiler Siyasi Danışma Kurulu'nun üç, Buğday Dalgası Hareketi'nin iki, Arap ve Kürt aşiretlerinin birer, Türkmen, Süryani, Aşuri, Arap ve Ezidi halklarının birer, gençlerin bir, bağımsızların beş kişiyle temsil edildiği mecliste şu gruplara da birer temsilcilik verildi:

Onur ve Haklar Anlaşması Topluluğu, Suriye Ulusal Demokratik Uzlaşma Komitesi, Şehba Bölgesel Meclisi, Suriye Demokratik Çağdaşlık Partisi, Sosyalist Demokratik Baas Partisi, Cebel Arap, Suriye Ulusal Kitle.

Derik'te hedef olarak Suriye'deki krizin barışçıl müzakere ile çözülmesi, teröre karşı mücadele edilmesi, Suriye'nin siyasi dönüşümü için özgür ve demokratik seçimlerin yapılması, halkların inanç ve kültürlerinin teminat altına alınması ve demokratik anayasanın yazılması belirlendi.

Müzakereler için iki farklı cephe şekillenirken Suriye içindeki muhalif gruplardan 15'i de Şam'da alternatif bir toplantı yaptı. Bu grupta Dayanışma Partisi, Ulusal Gençlik Partisi ve Ulusal Demokratik Eylem Grubu öne çıkıyordu. Eskiden yasadışı olan bu örgütler 2011'deki reform paketiyle yasallaşmıştı. Bu grupların bazıları Esad yönetimine karşı gösterilere de katılmıştı.

TÜRKİYE'NİN RESTİ: YA PYD YA BİZ!

Suriye krizini başlatan saikler ne idiyse kanın durmasının önündeki engeller de aşağı yukarı aynıydı. Krizin siyasi çözümü çerçevesinde Rusya ve ABD'nin patronajlığında başlatılan Cenevre süreci, vekâlet savaşındaki tarafların ihtiraslarını aşamıyordu.

Viyana mutabakatı çerçevesinde 1 Ocak 2016'da taraflar toplanamadığı gibi yeniden tayin edilen 25 Ocak tarihi de ıskalandı.

Çözümü tıkayan şey temsiliyet meselesiydi. Ortada bir vekâlet savaş olunca herkes kendi vekilini masaya sürmek istiyordu ya da rakiplerin önüne kırmızı çizgiler çekiyordu.

Suriye, İran ve Rusya Ahrar el Şam ve İslam Ordusu gibi örgütlerin terör listesine alınmasında ısrar ediyordu. Suudi Arabistan ise Esad yönetiminin karşısına özellikle İslam Ordusu'nu çıkarmaya çalışıyordu.

Ankara'nın şimdiye kadar desteklediği örgütlerin masada yer alması ısrarına ilaveten Kürtlerin önüne çektiği kırmızı çizgisi de süreci zora sokuyordu. Riyad-Ankara arasında oluşan senkronizasyon, YPG ve PYD'ye masanın diğer tarafında yani Esad yönetimiyle birlikte oturmayı münasip görüyordu. Hatta Türkiye "PYD-YPG çağrılırsa Cenevre'yi boykot ederiz" resti çekti.

ABD Dışişleri Bakanı John Kerry ile Rus mevkidaşı Sergey Lavrov ortak bir formül bulmaya çalıştı. Hem Amerikan hem Rus temsilciler Rojavalı aktörlerle görüşmeler yaptı. Birinci ve ikinci Cenevre konferanslarından dışlanan PYD'nin yeni sürece dahil olması konusunda ABD de Rusya'nın çizgisine yaklaşmış durumdaydı. ABD halihazırda IŞİD'le mücadelede Suriye Demokratik Güçleri çatısı altında YPG ile işbirliği yapıyordu. ABD'ye düşen Türkiye ve Suudi Arabistan'ı PYD konusunda daha uzlaşmacı bir çizgiye çekmekti. Aksi takdirde ABD'nin Suriye'de ayağını basmasına imkân veren tek zemin de Rusya'ya kayabilirdi. Ki Rusya Kürtlerin ABD'nin bölgede müttefiki haline gelmemesi ve Pentagon'un koordinatör misyonuyla Rojava'ya indirdiği 50 kişiden müteşekkil geçici askeri varlığının kalıcı bir üsse dönüşmesi için PYD ve YPG'yi yakın planda tutuyordu. Rusya'nın Kürtlerin istikametini etkileyecek en kritik hamlesi Rojava'daki demokratik özerkliğin Suriye anayasasında karşılık bulması için vereceği bir garantiydi. Gerek müttefiklerinin iç işlerine ve rejimlerine karışınama yolundaki 'devlet siyaseti' gerek Arap milliyetçiliğiyle yoğrulmuş yerleşik Baasçı anlayışının göstereceği direnç yüzünden Rusya bu konuda şimdilik ketum davranıyordu.

Asil zorlayıcı sınavı Amerikan tarafı veriyordu.

Başkan Yardımcısı Joe Biden 22-23 Ocak 2016'da İstanbul'da Başbakan Davutoğlu ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'la görüşmelerinde orta yol bulamadı. Hükümet "PKK, YPG, PYD bizim için DAES'ten (yani DAİŞ/IŞİD) farklı de-

göl" tutumunu tekrarlararken, Biden "PKK terör örgütüdür ama IŞİD ile savaşan PYD ve YPG'yi ayrı tutmak gerekir," görüşünü muhafaza etti.

SUUDİLERLE KONTRA İŞLER ABD'Yİ KASİYOR

Masa sadece Suriyeli hasımların ne kazanıp ne kaybedeceği ile ilgili olsaydı mesele bu kadar sancılı olmayacaktı. Birçok aktör bu kirli savaşa yatırım yaptı ve kimse kanlı pokerden kaybederek kalkmak istemiyordu. Tam bu noktada Suudi Arabistan'a özel bir parantez açmazsak ne ABD'nin üstlendiği misyonun zorluğunu anlarız ne de çirkin oyunu görebiliriz. Amerikan medyası daha önce Suriye'deki isyan sürecinde CIA'in bölgesel aktörlerle ne türden işler çevirdiğini defalarca yazdı. Son olarak *New York Times*'ta Mark Mazzetti ve Matt Apuzzo'nun kaleme aldığı bir yazı Suudilerin Suriye'de planların yürümemesi yüzünden ABD'ye bozuk atarken neden bu kadar cesur olduğunu anlamamızı kolaylaştırdı.²⁷

Suudiler 1970'lerden bu yana Amerikalıların Asya'dan Ortadoğu'ya Afrika'dan Latin Amerika'ya kadar geniş bir coğrafyada kirli işlerini, darbe tezgâhlarını ve örtülü müdahalelerini hep finanse etti.

1979'dan sonra Afganistan'da Sovyetlere karşı mücahitleri eğitip donatmada kullanılan para Suudi kesesinden geliyordu. CIA'in İsviçre'de açtırdığı 'faizsiz' banka hesabına Suudilerin yatırdığı paralarla mücahitlere silah tedarik ediliyordu. El Kaide ve Taliban o işbirliğinin çirkin mirasıdır.

Yine CIA'in bir üst akıl olarak devrede olduğu 'Safari Kulübü'nün finansörü de Suudilerdi. 1976'dan itibaren Afrika'da Komünizmle mücadele için gizli operasyonlar yürüten gruba Mısır ve Fas asker verirken Fransa teknoloji sağlıyordu. İstihbarat desteği ise CIA ve Mossad'dan geliyordu. Komünizmle mücadele söz konusu olunca Suud hep bonkör olageldi.

1980'lerde CIA'in Angola'da komünist iktidara karşı savaşan UNITA milislerine verdiği desteğin parası da Suudilerin cebinden çıktı.

1984'te ABD Başkanı Reagan, Nikaragua'da kontraları finanse etmek için ihtiyaç duyulan parayı temin için İran'a gizlice silah satmaya karar verdiğinde aracı olarak öne çıkan ülke Suudi Arabistan'dı. 2011'den itibaren Suriye'de asileri silahlandırma işini yürüten Suudi İstihbarat Şefi Bender bin Sultan taa o zamanlarda gizli operasyonların adamı olarak karşımıza çıkıyor. Bender operasyon sırasında Washington'da elçiydi. Irngate Skandalı diye afişe olan gizli planın aktörlerinden Bender, Honduras'ta eğitilip donatılan kontralara ayda 1 milyon dolar temin etti. Amerikan Kongresi'nin kendi ödeneğini kesmesinin ardından Suudiler, Cayman Adaları'nda bir banka

27 Mark Mazzetti-Matt Apuzzo, "U.S. Relies Heavily on Saudi Money to Support Syrian Rebels", NYT, 23.01.2015.

üzerinden kontralara para teminini sürdürdü ve toplamda 32 milyon dolar gönderildi.

Suriye krizinde de 'para Suudilerden, silah temini CIA'den' parolası yeniden devredeydi. Obama 2013'te Suriyeli muhalifleri silahlandırma yetkisini verdi ama aslında ABD'nin bölgesel müttefikleri Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan muhalifleri bir yıldır silahlandırıyor.

Obama yönetiminin yerel ortakların daha fazla rol alması yönündeki kararına paralel olarak Suudi Arabistan ve Katar CIA'in başlattığı ve Timber Sycamore adı verilen eğit-donat programlarına milyarlarca dolar harcadı. CIA, 2012'de Hırvatistan'da silah ayarladı, parasını Suudiler ödedi. Doğu Avrupa'dan binlerce AK-47 silah ve milyonlarca mermi taşındı. Katar, omuzdan fırlatılan Çin malı roketleri Türkiye sınırından Suriye'ye geçirdi. Ancak Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan işi abartarak El Kaide bağlantılı ya da Kaide-vari grupları da silahlandırdı. 2012 sonunda CIA şefi David Petraeus, Ölü Deniz'de Körfez'in istihbarat şeflerini toparlayıp kendileriyle koordinasyon olmadan asileri silahlandıkları için azarladı. Obama 2013'te CIA'e doğrudan silahlandırma yetkisi verdiğinde işbirliği şöyle şekillendi: Ürdün'de sürdürülen eğitimi Amerikalılar verirken, para ve TOW füzeleri dahil silahları Suudi istihbaratı temin etti. Suudi ödeneginden ev sahibi Ürdün de payını alıyordu. Katar da işin bir tarafından tuttu.

Bölgesel ortaklarla ayrılık, ABD'nin programı Esad'a karşı mücadeleden IŞİD'le savaşa çevirmesiyle farklı bir boyut kazandı. Tam da burası, Suudi-Katar-Türkiye ortaklığının sorunun parçasına dönüştüğü noktaydı. Bir başka ayrılık noktası ABD'nin müzakerelere Suriye'nin müttefiki İran'ı da ortak etme iradesiydi.

Şimdi konuşma sırası, onlarca yıl CIA'e 'çek yazmış' olan Suudilerdeydi.

Suud hanedanı ilk kez ABD ile ters düştü ve kirli ittifaka sadakat bekliyordu. Obama yönetiminin zayıflık göstermesinin nedeni işte bu berbat sicildeki ortaklıktı. Bu yüzden perde arkasında Rusya'ya hak verip Türkiye ve Suudi Arabistan'a döndüğünde de "Siz de haklısınız," diyordu. Suud-Türk anjmanı Kürtleri denklem dışı tutan bir boyuta sahipti.

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un "PYD olmadan olmaz" diyerek sahiplendiği, ABD yönetiminin "PYD'yi PKK'den ayrı tutuyoruz" diyerek rezervlerini kaldırdığı Kürtler, Türkiye'nin boykot tehdidi yüzünden Cenevre'den bir kez daha dışlandı. Konferansa arabuluculuk eden BM Özel Temsilcisi Staffan de Mistura, Cenevre'de BM'nin konukları olarak ağırlandıkları halde PYD ve TEV-DEM temsilcilerine davetiye çıkaramadı.

BM'nin otelde ağırlayıp masraflarını karşıladığı Kürtleri listeden çıkarması ancak dış müdahaleyle mümkündü. Nitekim öyle oldu. Bir tarafta Türkiye'nin boykot tehdidi diğer tarafta Riyad güdümlü Yüksek Müzakere Heye-

ti'nin öne sürdüğü Rusya'nın bombardımanlara son vermesi, tutukluların bırakılması ve kuşatmaların kaldırılması gibi şartlar masayı salladı. Bunun üzerine Lavrov da, Kürtleri Cenevre'ye taşıma konusundaki kararlılığı terk etti: "Kimin davet edileceği, süreci yöneten BM'nin Suriye özel temsilcisine bağlı. Kürtler davet edilmediği takdirde de biz karşı çıkmayız."

De Mistura, Rusya'nın verdiği listeden Kadri Cemil ve Rande Kasis'in yanını sıra Kürtlerin müttefiki Heysem Menna'ya davetiye ulaştırdı. Menna, PYD'nin öncülüğünde oluşturulan Suriye Demokratik Meclisi heyetinin başkanı olmasına rağmen daveti şahsına almıştı. Kürtlerin dışlanmasına tepki olarak Menna da "PYD davet edilmediği sürece biz de Cenevre'ye gitmeyeceğiz," restini çekti.

CENEVRE'NİN AHI ROJAVA'DAN ÇIKIYOR!

Ortadoğu'da 'Kürtlerin zamanı' tanımını hak eden bir stratejik dönüşüm evresinde Türkiye Kürtlerle savaşı tercih etti. Sadece Suriye değil kendi Kürtlerini de kaybetme pahasına oynanan riskli bir oyundu. Ucunda bir 'Pirus Zaferi' bile olmayabilirdi. Cenevre'de görüşmelere çağrılmayan Rojava'nın aktörleri Batı tarafından çok özel bir ziyaretle ödüllendirildi.

30-31 Ocak 2016'da ABD Başkanı Barack Obama'nın IŞİD'le mücadele özel temsilcisi Brett McGurk, Fransız ve İngilizler diplomatlarla birlikte Kobani ve Cezire kantonlarına giderek PYD, TEV-DEM, YPG, Suriye Demokratik Güçleri ve yerel yetkililerle görüşmeler yaptı.

Rojava'lı kaynaklardan edindiğim bilgilere göre "Sizinle geliştirdiğimiz ilişkiler Cenevre'den daha önemli" mesajı verildi. PYD'nin, Cenevre'nin sonraki aşamalarına katılacağı ve özellikle yeni anayasa sürecinde Kürtlerin olacağı vurgulandı.

Bunun anlamı şuydu: Kürtler organize bir güç olarak kendi varlıklarını dayatıyordu.

Süleymaniye'den helikopterle Rimelan'da Amerikalılara tahsis edilen üsse inen heyeti karşılayanların başında Aldar Halil geliyordu. Türkiye'nin sınırların zıplatacak bir detay da heyeti karşılayanlar arasında PKK'nin Suriyeli liderlerinden Şahin Cilo'nun da yer almasıydı. Kürt temsilciler, bu ziyareti "Sadece IŞİD'e karşı askeri işbirliğinin güçlendirilmesi değil Rojava'nın siyaseten tanınması" olarak yorumladı.

Ziyaretin anlamını TEV-DEM yöneticilerinden Dr. Nasır Hac Mansur'a sordum, şunları söyledi:

Görüşmeler DAIŞ'e (IŞİD) karşı uluslararası koalisyon çerçevesinde gerçekleşti. Hem askeri hem siyasi meseleler müzakere edildi. Cenevre'ye katılım

konusunda “Bunun için elimizden geleni yapacağız,” diyorlardı, şimdi de “Biraz ilerlesin, sonraki aşamalarda siz mutlaka yer alacaksınız,” diyorlar. Bu ziyaret, bize desteğin sürdüğüne dair bir teyittir. Aynı zamanda Kürtlerin pozisyonunu tanımaya yönelik açık ve resmi bir ziyaret. Siyasi bir tanımadır. Bu çerçevede askeri işbirliğinin güçlendirilmesinin yanı sıra siyasi tarafın nasıl desteklenebileceği meselesi de konuşuldu. Çünkü bu ilişkinin sadece DAİŞ’e karşı ortaklıkla sınırlı kalmaması gerekiyor. Bunlar ilişkinin siyasi boyut kazanması yönünde ilk adımdır.

Bir başka Kürt kaynak ise toplantılarda IŞİD’in merkezi Rakka ile dünyaya açtığı kapı olan Cerablus’a yönelik operasyon hazırlıklarının öne çıktığını kaydetti. Özellikle Cerablus ile ilgili operasyon planları gizli tutuluyordu. Nedeni Türkiye’nin, YPG’nin Fırat’ın batısına geçmesini kırmızı çizgi haline getirmiş olmasıydı. YPG, Suriye Demokratik Güçleri şemsiyesi altında Tışrin Barajı’nı ele geçirdikten sonra hedefe Menbic’i koyduğunda ABD operasyona fren yaptırdı. Çünkü Türkiye’ye verilmiş bir güvence vardı. Güvencenin karşılığı Incirlik üssü ve Türkiye’nin alacağı önlemlerdi. Suriye’de IŞİD ve Kaide’ye karşı savaşın başarısı bir yanı sıra Türkiye’nin sınırı kapatmasına bağlıydı. Bu yüzden de Ankara’nın öfkesi ya da kırmızı çizgileri karşısında ABD şimdilik ‘transistör’ olmayı yeğliyordu.

ABD gibi askeri bir ortaklık kuramasa da Rusya da Kürtleri yakın planda tutmaya çalışıyordu. Cenevre’de PYD Eşbaşkanı Salih Müslim hem Amerikalılarla hem Ruslarla görüşmeler yaptı. Batılıların gerçekleştirdiği ziyaret, hem IŞİD’le mücadelede Kürtlere verilen önemin altını çizdi hem de Rojava özerkliğinin bütün unsurlarıyla bir araya gelerek ilişkilere siyasi bir boyut ekledi.

ABD matruşka gibi katmanlı bir siyaset geliştiriyordu. Kürtlerle Ekim 2014’te kurulan işbirliğiyle birlikte Suriye’ye müdahalenin biçimi değişti. Fırat’ın batısında Türkiye, Katar, Suudi Arabistan ile birlikte açılan cephe IŞİD, Nusra ve diğer cihatçı Selefi örgütleri sahanın efendileri yaptı. Şimdi ABD farklı bir şeyi deniyordu; Fırat’ın doğusunda Kürtlerle birlikte kurduğu ortaklıkla birkaç aşamalı bir yol izliyordu:

– İlk aşamada ortak olarak sadece YPG vardı. Bununla Kobani ve Ceziye’nin güneyindeki bölgeler kurtarıldı.

– İkinci aşamada Türkiye’nin itirazlarını düşürmeye de yarayacak bir yolla YPG’nin ana aktör olduğu Araplarla birlikte Suriye Demokratik Güçleri adlı ortak cephe kuruldu. Bu da ABD’ye YPG değil “Suriye Demokratik Güçleri ile çalışıyorum” deme fırsatı sundu. Bunun ötesinde bu cephe ile Arapların bulunduğu bölgelere doğru operasyonel derinlik kazandı.

– Üçüncü aşamada hedef IŞİD’i Rakka ve Cerablus’tan atmaktı.

– Dördüncü aşamada başka bir senaryo öne çıkıyordu: ABD Suriye Demokratik Güçleri'nin bileşenlerini zenginleştirmeye çalışıyordu. Bileşenler genişledikçe hedef alanı da genişliyordu. ABD büyüyen bu gücün yeteneklerini test ederek Suriye stratejisini güncelleyebilirdi. Cenevre sürecinden siyasi bir çözüm çıkarsa ne âlâ, çıkmazsa ABD, Fırat'ın kuzeyine Suriye'den koparılmış nüfuz alanı muamelesi yapacak ve buranın geleceğini zamana bırakacaktı. Ya da kurtarılmış bölgede oluşturduğu askeri ittifakı Şam yönetimine karşı yeni bir savaş cephesine dönüştürecekti.

Bu son senaryo ile ilgili görüşünü aldığım Dr. Nasır şunu söyledi:

Elbette ABD'nin kurduğu ittifak sadece DAİŞ'e karşı savaşla sınırlı değil. Bu savaş (Nusra gibi) radikallerle savaşı da içerebilir. Daha da ileriye gidip gitmemesi ise rejimin tavrına bağlı. Eğer rejimin tavrı değişmez ve elimizdeki bölgelere saldırırsa savaş çıkar. ABD ile Avrupa'nın mutabakatı var, öncelikli hedef DAİŞ. Ama Esad yönetimi hedef tahtasından çıkmış değil. Duruma göre strateji değişir.

YPG Suriye yönetimine karşı ABD'nin askeri olur mu tartışmaları sonraki aylarda da sürerken PYD Eşbaşkanı Salih Müslim, 18 Nisan 2016'da Suudi gazetesi *Okaz*'a demecinde “YPG laik, demokratik ve sivil bir şemsiye altında Esad'a karşı savaşmaya hazır,” deyip ekledi: “Baas dönemi sona eriyor ve bir daha dönmeyecek. Ancak biz sözde hilafeti ve terörist (IŞİD lideri) Ebu Bekir el Bağdadi'nin Suriye devlet başkanı olmasını istemiyoruz. Suriye cihatçıların eline düşmüş diye Esad ile savaşmak istemiyoruz.”

Musul'a 15 km mesafede IŞİD'in elindeki bir köyün karşısına mevzilenmiş Peşmerge.

FEDERAL SİSTEM: KÜRTLER İDDİAYI BÜYÜTÜYOR

Kürtlerin öncülüğünde farklı etnik ve dini grupların katılımıyla inşa edilen kanton modelinin daha künhüne varamadan Suriye'nin kuzeyi için federasyon ilan edildi. "Rojava-Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu" adı verilen yeni sisteme geçiş 16-17 Mart 2016'da Rimelan'da düzenlenen toplantıda resmileştirildi.

Toplantının sonunda şu bildiri yayımlandı:

– Demokratik Federal Sistem, tüm toplumsal katmanları ve oluşumları kapsama temelinde, geleceğin Suriyesi'nin tüm Suriyeliler için olacağını garanti eder.

– Tüm çalışmalar Rojava-Kuzey Suriye Demokratik Federal Sistemi ekseninde yürütülecektir.

– Kurucu Meclis Eş Başkanlığı ile 31 kişiden oluşan Örgütlenme Kurulu seçilmiştir.

– Örgütlenme Kurulu 6 ay içerisinde bir Toplumsal Sözleşme hazırlayarak sistemin genel siyasi ve hukuki altyapısını oluşturmakla görevlendirilmiştir.

– Meclisin tüm komiteleri ve hazırlanan tüm belgeler, BM'nin insan haklarını ve toplumsal demokratik sistemlerine ilişkin kararlarını esas alır. Toplantımızın katılımcıları da yeni inşa edilen bu sistemin Suriye toplumuyla derin bağlarının bilincinde olup kendilerini bunun bir parçası olarak görür; halkların kardeşliğini ve barışı esas alır.

– Kadın özgürlüğü demokratik federal sistemin özünü teşkil eder. Kadının her düzeyde eşit katılım hakkının yanı sıra tüm siyasi ve toplumsal alanlarda da eşit temsiliyeti hakkı esastır.

– Rojava-Kuzey Suriye Demokratik Federal Sistemi çatısı altında yaşayan tüm halklar ve topluluklar, Demokratik Federal Sistemin çıkar ve amaçlarına ters düşmeden aynı inançtan, kültürden halk ve topluluklarla bölgesel ve uluslararası düzeyde her türlü siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel demokratik ittifak ve ilişki geliştirebilir.

– Rojava-Kuzey Suriye Demokratik Federal Sistemi'nin bölgesel düzeydeki amacı, Ortadoğu'da yaşayan tüm halklar arasında siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanda demokratik birliği sağlamak, bununla ulus devlet sınırlarını aşarak halklar için güvenli, barış ve kardeşlik içinde bir yaşam inşa etmektir.

– Çetelerden kurtarılan bütün bölgelerde yaşayan tüm halkların federal sisteme gönüllü temelde katılma hakları vardır.

31 üyeli komite aylarca süren tartışmaların ardından hazırladığı toplumsal sözleşme taslağını 27-28 Haziran 2016'da Derik'te düzenlenen toplantıda, Rojava-Kuzey Suriye Demokratik Federal Sistemi Kurucu Meclisi'ne sun-

du. Meclisin ön onayının ardından yeni öneri ve itirazlarla ilgili tartışma başladı. “Biz Rojava halkı olarak –Kürtler, Araplar, Süryaniler, Türkmenler, Ermeniler, Çeçenler, Çerkesler, Müslümanlar, Hıristiyanlar, Ezidiler ve diğerleri– ulus devletin halkımıza getirdiği sorunları, derin krizleri ve trajedileri biliyoruz,” diye başlayan taslak 11 bölüm ve 85 maddeden oluşuyordu. Toplantıda federal sisteme isim olarak üç öneri getirildi:

“Roaja Kürdistan’ı Demokratik Federal Sistemi”, “Rojava-Kuzey Suriye Demokratik Federal Sistemi” ve “Kuzey Suriye Demokratik Federal Sistemi”

Federal sistemi savunan rakip Kürt partilerin aksine PYD’nin bütün tezlerini ‘demokratik özerklik’ modeli üzerine kurduğundan federasyona geçiş kafa karıştırdı.

Suriyeli grupların Rimelan’da toplandığı gün Brüksel’de bulduğum Cezire Kantonu Dış İlişkiler Bakanı Abdülkerim Ömer’e doğrudan sordum:

– Niçin ve neden şimdi? Federalizme geçişin, Rusya’nın Suriyeliler kabul ettiği takdirde federal sistem olabileceğini deklare etmesi ve Rus lider Vladimir Putin’in Suriye’deki askerlerin önemli bir bölümünü çekme talimatına denk gelmesi bir tesadüf müydü? Yoksa bu Türkiye hükümetini köşeye sıkıştırmak için ABD ve Rusya’nın mutabık kaldığı bir manevra mıydı? Bu, Kürtlerin Cenevre sürecinden dışlanmalarına bir yanıt mıydı?

PYD’ye hasım olan ENKS’den ayrılarak kanton yönetimine katılmış olan Dr. Abdülkerim Ömer bu komplo teorilerinden hiçbirine prim vermeden pratik nedenlerle izahatta bulundu:

Biliyorsun Rojava üç kantondan oluşuyor: Cezire, Kobani ve Afrin. Son dönemlerde kantonların dışında çok sayıda bölge DAİŞ’in elinden kurtarıldı. Sılık, Şeddadi ve Şüyuh vs. Kantonların dışındaki yeni kurtarılmış alanlarda bir sistem oturtmak gerekiyor. Güvenlik, ekonomi, sağlık ve diğer hayati ihtiyaçların karşılanması için bu şart. Federasyon ilanında milliyetçi bir anlayışla hareket etmiyoruz. Buralarda yaşayan halklar kendi idarelerini tesis ediyor. Her birim kendi içinde özel ve özerk. Yani Rojava-Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu içerisinde Gre Spi (Tel Ebyad), Şüyuh, Şeddadi özel bölgeler olarak kendi kendini idare edecek. Süryani-Asurilerin 40 köyü var, onlar da gelip kendi meclislerini kurmak istediklerini söylediler, onların da bu şekilde bölgeleri olacak. Yine Rakka DAİŞ’ten kurtarılınca özgün bir konumda federal olacak. Bütün bunları Suriye’nin geleceği için model olarak düşünüyoruz... Evet dediğiniz gibi federasyona geçiş riskli ama politikada riskli olmayan bir şey yok. Kantonları ilan ederken de riskler vardı. Bizim kanaatimiz şu: Ancak demokratik bir Suriye’de Kürtlerin hakları garanti altına alınır, başka bir yolu yok. Ademimerkeziyetçi bir adım atmazsak Suriye’deki terör sorununu da çözemeyeceğiz. Beş yıldan sonra eskiye dönmek, eski rejim-

me dönmek mümkün değil. Herkes söylüyor bunu. O yüzden en doğrusu federal sistemdir... 21 Ocak 2014'te demokratik özerkliği ilan ettiğimizde bazı Arap ve Süryaniler engel çıkardı. Araplar aşiret yapısı içinde yaşıyor ve sivil örgütleri yok. "Rejim tekrar dönebilir, özerk yapıya katılırsak bedel öderiz," diyerek temkinli yaklaştılar. Baas zihniyeti "Kürtler Suriye'yi parçalayacak," diye endişeye yol açıyor. Bu yüzden onların bu sürece katılımı zor oldu. Edindiğimiz tecrübeler ve DAİŞ ile etkili mücadelemiz endişelerini giderdi... Rusya ya da ABD'nin yeşil ışık yakmasıyla değil kendi ihtiyacımıza göre hareket ediyoruz.

Yaklaşık 4 milyon insanın yaşadığı "Rojava-Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu"nda şuralar yer alıyordu:

Kürt, Arap, Süryani, Keldani, Ermeni ve Çeçenlerin birlikte yaşadığı Cezire bölgesi (Kamışlı, Haseke, Derik, Rimelan ve Serê Kaniyê); Kürt yoğunluklu Kobani ve Afrin; Arap, Kürt, Türkmen karışımı Tel Ebyad, yine Arap, Kürt, Türkmen ve diğer azınlıkların yaşadığı Şehba bölgesi (Cerablus, El Bab, Menbic, Azez, Tel Rifat, Marea ve Halep'in güneyinde Sefira bölgesindeki Kürt yerleşimleri Tel Aran ve Tel Hasıl), Kobani ve Cezire'nin altındaki Arap köyleri.

Bu oluşum Türkiye'nin tehditlerine rağmen geliyordu. Şöyle ki Türkiye'nin çektiği kırmızı çizgi ve Amerikan freni nedeniyle YPG, Fırat'ın batısında arzuladığı ilerlemeyi yapamasa da Kürt siyasi hareketi bir süredir bu bölgeyi demokratik özerklik için örgütlüyordu. Bu çabaların sonucunda Şehba bölgesinde Kürt, Arap, Türkmen, Ermeni ve Çerkeslerin katılımıyla Şehba Rûsipiler Kurucu Meclisi (İhtiyarlar Heyeti) oluşturuldu. Kürtler Kürt yoğunluklu bölgelerde 'Halk Meclisleri', Kürtlerin azınlıkta olduğu yerlerde ise Rûsipiler Meclislerinin kuruluşuna öncülük ediyordu. İkisinin amacı da demokratik özerkliğin temelini oluşturmaktı.

Şehba için kurulan meclis ilk kongresini 28 Ocak 2016'da Afrin'de yaptı. TEV-DEM'in organize ettiği kongreye yaklaşık 300 kişi katıldı. Toplantıda 49 kişilik Şehba Yürütme Kurulu oluşturuldu. Meclis şu iki organı yegâne temsilci olarak tanıdığını ilan etti:

YPG'nin Arap ve Türkmen örgütlerle birlikte kurduğu Suriye Demokratik Güçleri ve farklı siyasi hareketlerin Cenevre'ye alternatif bir heyet göndermek üzere oluşturduğu Demokratik Suriye Meclisi.

Şehba bölgesindeki aşiretler gerek hükümetle iyi geçiniyor olmaları, gerekse zenginliklere hükmeden otorite olmaları nedeniyle hem Nusra Cephesi hem de IŞİD'in hedefinde oldu. Bölgeden kaçan aşiret liderleri düşmana karşı YPG ve Rûsipiler Meclisi'ne destek verdi. Bu da kafalarındaki düzeni kurmada Kürtlerin işini kolaylaştırıyordu.

Benzer şekilde Kürtler etnik temizlik yapmakla suçlandıkları Tel Ebyad'ı IŞİD'den temizledikten sonra 21 Ekim 2015'te kurucu meclis ve yürütme kurulu oluşturmuştu.

İşte bölge bölge sessizce yürütülen bu çalışmalar 16-17 Mart'ta Rimelan'da 200 kişinin katıldığı bir kongrede karşımıza Rojava-Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu olarak çıktı.

Toplantıya bölgede yaşayan Kürt, Arap, Süryani, Türkmen, Ermeni ve Çeçen halklarının temsilcileri katıldı. Kanton yöneticileri, Suriye Demokratik Güçleri, Demokratik Suriye Meclisi ve TEV-DEM'in yanı sıra 31 siyasi parti ve sivil toplum örgütünün iştirak ettiği toplantıda Rojava-Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu Kurucu Meclisi Eşbaşkanı'na Cezire Kantonu Eşbaşkanı Hediye Yusuf ile Tel Ebyad Yönetimi Eşbaşkanı Mansur Sallum seçildi. Sallum bir Arap, Hediye Yusuf eski bir Kürt gerillası.

TEV-DEM'in organize ettiği bu sürece ağırlıklı olarak siyasi alanda PYD, askeri alanda YPG'nin müttefiki örgüt, parti ve kişiler iştirak etti. Katılım profili hakkında bilgi veren Abdülkerim Ömer ise toplantıya katılanların PYD çizgisindeki gruplar olduğu tespitini reddetti:

Katılımcıların hepsi PYD'nin müttefiki olarak isimlendirilemez. Süryanilerin bir kısmı rejimle, bir kısmı koalisyonla, bir kısmı bizimle. Süryani Birlik Partisi ve bazı şahsiyetler bu toplantıda yer aldı. Suriye Kürt Konseyi'nden ayrılan 5 parti Kürt Ulusal Koalisyonu'nu oluşturdu. Bunlar özerk yönetimde yer almıyor ama federal bölge toplantısına katıldı. Yekiti ve KDP-S zaten katılmıyor. Tel Ebyad'dan Türkmenler gelirken Suriye Ulusal Koalisyonu ile birlikte hareket eden Türkmenler de katılmadı.

Azez Türkmenlerinden Muhammed Sultan, iki kişiyle birlikte Türkiye'den gelerek toplantıya katıldı. Ayrıca soykırım tartışmasının odağındaki Hammam Türkmenleri de temsilci gönderdi.

Körfez-Batı destekli muhalif cephe, Suriye yönetiminden daha şiddetli bir dille federasyonu reddetti. PYD'ye müttefik cepheden de itirazlar geldi. Bunlar arasında Suriye Demokratik Meclisi'nin belirlediği heyetin başkanlığını yapan Arap muhalefetinden Heysem Menna yer alıyordu. Menna ademi-merkeziyetçi bir parlamenter demokrasiye savunmakla birlikte ülke birliğini bozacak bu tür bir dayatmayı kabul etmeyeceklerini söyledi. Federasyon kararının gözden geçirilmesini isteyen Heysem Menna, demokratik ademi-merkeziyetçiliğe dayalı bir parlamenter demokrasinin kurulması gerektiğini vurguladı.

Mesut Barzani destekli ENKS, PYD ile kanlı bıçaklı olsa da federalizme bir model olarak destek çıktı. ENKS Dış İlişkiler Sorumlusu Dr. Kamuran Hacı Ebdo federal sistem içerisinde ortak yaşamın Suriye'nin toprak bütünlüğü-

nün garantisi olacağına inandıklarını belirterek “Federal sistem Suriye için en iyi çözümdü. Federalizm, Batı Kürdistan’da bulunan tüm Kürtlerin en doğal hakkıdır. Bu sistem vatandaşların haklarını garantiye alabilir,” dedi.

Irak Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) de destek açıkladı. ENKS, federalizmi kabul etmediği için PYD’ye karşı olduğunu söylüyordu. Salt ‘federalizm’ ifadesini yetersiz bulan PYD, ‘demokratik özerklik’ modelini ‘demokratik federalizm’e çevirerek rakip Kürt cephenin elindeki son kozu almış oldu.

Eleştiriler Suriye’nin bu şekilde parçalanacağı yönünde olurken karşı savunma da Suriye’nin toprak bütünlüğünün ancak bu şekilde korunabileceği üzerine kuruldu. Özellikle Arap yerleşim birimlerinde demokratik federasyon sistemini tanıtmak için çok sayıda toplantı düzenlendi. Mesela federal sistemi anlatmak için Tel Ebyad’da düzenlenen halk toplantısında Mansur Sallum, Araplar olarak toplantıda gerektiği gibi temsil edildiklerini belirterek “Federalizm Kürtlerden önce Araplarıdır,” ifadelerini kullandı.²⁸ Kürtler eliyle Suriye’nin bölünmekte olduğu senaryosunu en çok gündeme getiren ülke Türkiye idi. Bu açıdan Türkmenlerin katılımı “Türkmenlere etnik temizlik yapılıyor,” diyen Ankara’ya yanıt niteliği taşıyordu. Tel Ebyad’dan toplantıya katılan Türkmen temsilci Esad el Yasin, “Bu toplantının halklarımız için kararlaştıracağı her projeyi biz de Türkmen halkı olarak kabul ediyoruz,” ifadelerini kullandı.²⁹

Haseke’de Arap Cubur aşiretinin üyesi Fevaz el Zobe de ‘federalizmle Suriye parçalanacak’ iddialarının gerçeği yansıtmadığını belirtip ekledi:

Federalizm Suriye’deki krizin çözüm teminatıdır.³⁰

Peki, her şey bu kadar basit miydi? Tabii ki değil. PYD liderliğindeki Kürtler, Kürt yoğunluklu yerlerde kendilerinden emindi. Kürtler Öcalan’ın Ortadoğu realitesine göre formüle ettiği demokratik özerklik fikrini yıllardır tartışıyordu. Ancak bu, aşiret kültürünün hâkim olduğu Arapların fazla aşına olduğu bir konu değildi. Hatta Kürt kaynaklar demokratik özerklik ve kanton sisteminin yeterince algılanamaması nedeniyle literatürde yaygın olan federalizmin tercih etmek durumunda kaldıklarını belirtti. Kürtler 2012’den beri mahallelerden başlayarak meclis ve komite örgütlenmesiyle ciddi bir yerinden yönetim tecrübesi edindi. Ve burada kadın en önemli aktördü. En azından yüzde 40’lık cins kotasıyla kadına kamusal alanda yer açan kantonların diğer bölgelere nasıl adapte edileceği meçhuldü. Sınırların nasıl tayin edileceği, hangi yerleşim birimlerinin nereye bağlı olacağı, kan-

28 “El-Selüm: Federalizm Kürtlerden önce Araplarıdır”, ANHA, 23.03.2016.

29 “Türkmenler: Rimelan’da çıkacak kararları kabul ediyoruz”, DIHA, 16.03.2016.

30 “Demokratik federalizm,sadece Kürtleri değil tüm halkları kapsıyor”, ANHA, 23.03.2016.

tonlardaki mevcut kurumlardan hangisinin kalacağı ya da kaldırılacağı, yönetim ve meclislerde etnik gruplara tanınan kotaların nasıl olacağı, bölgeler arası ilişkilerin neye göre tesis edileceği gibi birçok konu belirsizdi. Belirlenen 31 kişilik kurulun en önemli görevi de altı ayda bu belirsizlikleri gidermekti. Kürtler YPG'nin kontrol edemeyeceği yerleri federasyona katmada ısrarlı değildi. Bu çerçevede IŞİD'den temizlenmesi halinde Rakka'nın kuzeydeki federasyona dahil edilmesi gibi bir heves ya da perspektif yoktu. Diğer bölgeler isterlerse Rojava'yı model alabilirdi.

Aynı şekilde El Bab, Menbic ve Azez gibi yerlerde Kürtlerin az olması nedeniyle YPG'nin buralarda kontrolü sağlayan güç olarak öne çıkması öngörülmüyordu. Kürtlerin azınlıkta olduğu bölgelerde YPG için biçilen rol IŞİD sonrası gözlemci ve yardımcı güç olmaktan öteye gitmiyordu. YPG'nin Arap ve Türkmen ağırlıklı bölgeleri kontrol etmeye kalkışmasının intihar olacağı düşünülüyordu. O yüzden buralarda Suriye Demokratik Güçleri'nin rolü öne çıkıyordu. Bu güç kendisine müstakbel Suriye ordusunun nüvesi olma misyonu biçiyordu.

Özetle uluslararası dengeler, Suriye yönetiminin tutumu, bölgenin etnik ve mezhebi kırılginlıkları federal sistemi ciddi bir teste tabi tutuyordu.

Şam'ın federasyon tepkisi ve Kamışlı'da çatışmalar

Şam yönetimi de beklendiği gibi tek taraflı federasyon ilanını yasadışı ilan etti. Şam lideri Beşşar el Esad'ın tepkisi şu oldu:

Kürtlerin federasyonuna ilişkin değişimin gerektiğine dair bir anlayış olsa da federal sisteme geçiş halkın mutabakatını gerektiren anayasa ile ilgili bir mesele. Kürtlerin çoğu federal sistemde değil merkezi iktidar çerçevesinde birleşik Suriye içinde yaşamak istiyor... Coğrafi açıdan Suriye, federasyon için fazla küçük. Sosyolojik olarak da federasyon, yıldızları barışmayan toplumsal kesimlerin olmasını gerektirir. Ama Suriye tarihinde böyle bir şey yok. Suriye federasyona hazır değil ve bunu mümkün kılacak doğal faktörler yok.³¹

Esad'ın bu bakış açısı Suriye'de muhalefet tarafından da yaygın olarak paylaşılıyordu. Esad başka bir konuşmasında da Kürtlerin yaşadıkları bölgelerde nüfusun yüzde 30'unu oluşturduğunu, bu nedenle de azınlık kalacaklarını ancak federasyon yerine belli bölgelere daha fazla yetki aktarabileceklerini kaydetti.³²

Şam'da siyasi havayı iyi koklayan gazeteci dostlarımla genel izlenimi aslında yönetimin kanton sistemini yerel yönetimleri güçlendirme adı altında

31 "Assad Believes Kurds Have Little Interest in the Break Up of Syria", *Sputnik*, Şam, 30.03.2016.

32 "Esad: Suriye, federasyon fikri için fazla küçük", *Sputnik*, Şam, 27.03.2016.

Kabul edebileceği ama bunun federasyona dönüşmesinin işi zorlaştırdığı yönündeydi. Çünkü federatif sistem bölünme fobisini tetikliyordu.

Federasyon ilanından kısa süre sonra Kamışlı'da Suriye ordusuyla birlikte hareket eden milis gücü Ulusal Savunma Güçleri (Difa el Vatani) ile Asayiş arasında çatışmalar çıktı.

Çatışma, 19 Nisan 2016'da Rojava'nın polis gücü Asayiş'in kontrol noktasında başladı. İki taraf da çatışmanın çıkmasından dolayı birbirini suçladı. Kürtlere göre Ulusal Savunma Güçleri iki YPG üyesini tutuklayıp Şam'a götürdü. Ertesi gün trafik noktasına saldıran Ulusal Savunma Güçleri iki Asayiş görevlisini tutuklayıp ikisini öldürdü. Başka bir saldırıda ise üç sivil öldü. Kürtlere göre Asayiş görevlileri ve sivillerin öldürülmesi üzerine devreye giren YPG, rejim yanlısı 18 milisi öldürdü. Şam'daki kaynaklara göre ise çatışmalar Rojava Asayiş'in devlete bağlı güçleri tutuklaması üzerine çıktı. Suriye yönetimi çatışmayı bitirmek için Kamışlı'ya General Talal Mahluf başkanlığında heyet gönderdi. Şam heyeti görüşmelerin kentlin Arap mahallesinde, YPG Kürt mahallesinde olmasını istedi. Taraflar anlaşamayınca YPG, Elaya Cezaevi'ni ele geçirdi ve binadaki 50-60 kadar asker ya da milisi rehine aldı. Bunun üzerine hükümet güçleri Elaya hapisanesi ve civarına top atışında bulundu. Kürtlere göre 10 sivil öldü. Kürt kaynaklar 21 Nisan'daki çatışmalarda rejim tarafından ölenlerin sayısını 21, Rojava Asayiş'ten ölenlerin sayısını beş olarak verdi.

Görüşmeler sonucu 22 Nisan'da ateşkes ilan edildi. Kürt kaynaklara göre taraflar şu konularda mutabakat sağladı:

- Taraflar çatışmasızlık koşullarına göre hareket edecek.
- Rejim güçlerine bağlı Ulusal Savunma Güçleri (Difa el Vatani) örgütlenmesi gözden geçirilecek ve ilerleyen zaman içerisinde lağvedilecek.
- Rejim, memurları işten çıkarmak ve maaşları ödememekle tehdit etmeyecek.

- Her iki tarafın elinde bulunan tutuklular serbest bırakılacak.
- Saldırılarda zarar gören evler ve ölen siviller için tazminat ödenecek.
- Rejim güçleri halkın iç işlerine müdahale etmeyecek.
- Kentteki olaganüstü güvenlik hali sona erecek
- Her güç bulunduğu mevcut konumunu koruyacak.³³

Kürt tarafının senaryosuna göre Suriye ordusu bölgede karışıklık çıkarıp güç elde etmek istiyordu. PYD yetkilisi Zuhat Kobani çatışmaları Şam'ın duyduğu rahatsızlığın dışı vurumu ve dış gösterme olarak yorumladı.

Suriye yönetimine göre gelişmeler fitneydi. Şam'dan "İki taraf çekilmeli, fitneye izin verilmemeli" uyarısı yapıldı. Şam'daki kaynaklara göre ordu çatışma istemedi. Bu çatışmalar ayrıca ABD'nin Kürtlerle işbirliğini derinleş-

33 "Ateşkes sonrası anlaşma", ANHA, 24.04.2016.

tirme kararının ardından geldi. Bu yüzden çatışma eğer planlıysa Kürtlere 'Amerikan çizmelerine daha fazla yer açma,' uyarısı sayılırdı. Ancak mevcut koşullarda ne Suriye ne de müttefikleri İran ve Rusya'nın çatışmayla yeni bir cephe açılmasını ve bu şekilde Kürtlerin ABD'nin kucağına itilmesini istemesi mantıklı değildi. Ayrıca çatışma Kürtlerin benimsediği stratejinin başarısını da tehdit edecek boyutlar içeriyordu: Kürtlerin inşa ettiği model farklı etnik ve dini grupların ortaklığına dayanıyordu. Kürtler bu ortaklığı çatışmaları ve IŞİD gibi örgütleri bu bölgeden uzak tutma becerilerine borçluydu. Suriye ordusu ile savaş, Arap ve Süryani gibi halkları "Rejimle mi yoksa Kürtlerle mi berabersiniz" sorusuyla karşı karşıya bırakırdı. Özetle çatışma seçeneği birliği bozmaya yarayacak bir tuzaktı.

TÜRKİYE'NİN KÜRTLERLE UZAKTAN SAVAŞI

Türkiye, 24 Kasım 2015'te hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle Hatay-Yayladağı sınırında silahlı gruplara karşı operasyon yürüten bir Rus savaş uçağını düşürerek Suriye sahnesinde kendi hareket alanını daralttı. Ankara, 2012'den beri Halep'in kuzeyinde uçuşa yasak bölge ya da tampon bölge oluşturulması planını kabul ettirmeye çalışırken Rusya'ya verdiği bu kozla Suriye, Türkiye için uçuşa yasak bölge haline geldi! Misilleme hakkını saklı tutan Rusya, "NATO sınırları" dışında intikam alabileceği yer olarak Suriye'de Türkiye'nin bir hata yapmasını yani askeri unsurlarıyla sınırı aşmasını bekliyordu. Bu da Türkiye'nin karadan Suriye'ye girmek gibi seçeneklerini geçersiz kılan bir gelişmeydi.

Bu durum Türkiye'nin namlusunu doğrulttuğu YPG'nin de sahadaki hareket alanını genişletti.

Hükümet, YPG'nin, IŞİD'in dünyaya açıldığı iki sınır kapısının bulunduğu Cerablus-El Rai bölgesine girmesini önlemek için "YPG, Fırat Nehri'nin batısına geçerse vururuz" diyerek kırmızı çizgi çekmişti.

YPG'nin liderliğindeki Suriye Demokratik Güçleri (SDG), 23 Aralık 2015'te başlattığı operasyonun dördüncü gününde Tışrin Baraj Gölü'nü IŞİD'den temizledikten sonra Fırat'ın batı yakasında Tışrin beldesinin bazı kısımlarına girdi. Fırat'ın batısında yedi köyü ele geçiren SDG'nin Menbic istikametinden güneyden kuzeye doğru ilerleyişini durduran ise Türkiye'nin kaygılarını hesaba katan ABD oldu.

Uzunca bir sessizliğin ardından YPG, Fırat'ın batısına beklenen hamleyi, sırtını Türkiye'nin Hatay iline yaslayan Afrin'den Azez'e yaptı. 2015'in son günlerinde YPG, SDG'daki Arap ve Türkmen ortaklarıyla birlikte Azez'e doğru Malikiye ve Şevarka köylerini Ahrar el Şam ve Nusra Cephesi'nin elinden aldı. Afrin ile Azez arasında Basufane, Bene ve Cilber gibi yerleşim mer-

kezlerinde de çatışmalar yaşandı. Malikiye, Halep ile Kilis arasındaki bölgeyi elinde tutan grupların en önemli lojistik üssü olan Azez'in 7 kilometre güneyinde. Azez'in doğusunda ise IŞİD'in hâkimiyet alanı başlıyordu. Türkiye sınırında Cerablus ve El Rai'den başlayan IŞİD bölgesi El Bab ve Menbic üzerinden Rakka'ya uzanıyordu.

Afrin 2012'den beri Türkiye'den lojistik destek gören grupların saldırı ve baskısı altındaydı. En son 29 Kasım 2015'te Nusra Cephesi, Ahrar el Şam ve müttefikleri Afrin kantonuna bağlı köylere iki koldan saldırı başlatmıştı.³⁴

Rus hava desteğiyle Suriye ordusu, 4 Şubat 2016'da Halep'in kuzeyindeki Marsite köyünün kontrolünü ele geçirerek silahlı grupların üç yıldır kuşatma altında tuttuğu Şii beldeleri Nubbul ve Zehra'ya ulaştı. Suriye ordusu Türkiye destekli silahlı grupları Türkmen Dağı'ndan püskürttüktan sonra Kilis'ten Halep'e inen lojistik destek koridorunu da kesmiş oldu. Tam bu sırada Suriye Demokratik Güçleri şemsiyesi altında yer alan iki müttefik YPG ile Ceys el Suvvar (Devrimciler Ordusu) 10 Şubat 2016'da Azez'in güneyinde stratejik öneme sahip Menag (Minnig) Hava Üssü'nü ve civardaki Maranaz, Deyr Cemal ve Tel Acar köylerini de ele geçirdi. Türkiye bu gelişmeler karşısında sessiz kalamadı. TSK, 13 Şubat 2016'da Menag üssü ve civardaki dört köyün yanı sıra Afrin'e bağlı Meryemine ve Anabke köylerini top atışına tutmaya başladı. Afrin'in merkezi de birkaç kez vuruldu. Kilis'in hemen batısında sınırda Yazıbağı köyünde konuşlandırılan 40 km menzilli obüs toplarıyla yapılan saldırılarda Meryemine köyünden iki sivil ölümler 3'ü ağır 6 sivil de yaralandı.

Bu gelişmelere paralel olarak Türkiye bir hamle daha yaptı: Silahlı grupların Azez'le birlikte zor durumda olduğu ikinci cephe Tel Rıfat'a takviye için Nusra Cephesi üyesi yüzlerce kişi Hatay-Reyhanlı sınırından Türkiye topraklarına alınıp Kilis'ten tekrar Suriye tarafına geçirildi. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi bu şekilde ağır ve hafif silahlar eşliğinde Suriye'ye intikal ettirilen militan sayısını 350 olarak verdi.³⁵ Bu sevkiyatın bir kısmı Tel Rıfat'a ulaştı. Ancak konuştuğum yerel kaynaklar son günlerde sınırlardan geçirilen militan sayısının daha fazla olduğunu söyledi. Geçiş noktası olarak kullanılan yerlerden biri Reyhanlı'ya bağlı Bükülmez köyüydü. Bükülmez'in hemen karşısında lojistik dağılımın yapıldığı Atme yer alıyor. Afrin'den gazeteci Aziz Köylüoğlu bana "Atme ile Azez arasında Hatay ve Kilis üzerinden bir ikmal koridoru oluşturuldu," dedi. İktidarın gazetesi *Yeni Şafak* da gelişmeyi ifşa etti:

Halep yolunu korumak ve YPG'lilerin ilerleyişini önlemek için bölgeye savaşçı gönderen gruplardan biri de Feylak el Şam grubu oldu. Müslüman Kardeş-

34 "Nusra ve ÖSO, Afrin'e saldırıyor", *Sputnik*, 29.11.2015.

35 <http://www.syriaahr.com/en/?p=44143>

ler ile anılan Feylak el Şam, Idlib'de konuşlu tuttuğu yaklaşık 500 savaşçısını 13 Şubat'ta Cilvegözü Sınır Kapısı üzerinden Azez bölgesine gönderdi. Savaşçı sevkiyatı Türkiye'nin onayı ve gözetiminde yapıldı. Sevkiyatta, Idlib - Bab el Hava - Öncüpınar - Bab el Selame - Azez rotası kullanıldı. Yol güvenliğinin üst düzeyde tutulduğu sevkiyatta savaşçıların kullandığı silahlar da Idlib'den Azez'e götürüldü.³⁶

Yani silahlarıyla birlikte Cilvegözü'nden Türkiye'ye giriş yapan savaşçılar Kilis-Öncüpınar Sınır Kapısı'nı kullanarak tekrar Suriye'ye geçmiş oldu.

Ayrıca Kilis'ten Azez'e cephane sevkiyatı yapıldı. Hawar Haber Ajansı (ANHA), 13 Şubat'ta dört kamyon dolusu cephanenin Kilis'te Öncüpınar/Bab el Selama Sınır Kapısı'ndan geçirildiğini belirtip üzerinde Türkiye Makine Kimya Enstitüsü'nün "MKE11D201-016" sayılı mührünün bulunduğu kasaların görüntülerini yayımladı.³⁷

Yasadışı militan transferinde kullanılan bir diğer güzergâh Yayladağı'ydı. Konuştuğum yerel kaynaklara göre Yayladağı'ndaki hareketlilik Halep koridorunun kapanmasının ardından çok arttı. Silahlı grupların hem Azez-Marea hattını hem de Halep'in kuzeybatısı ile Idlib'in kontrolünü sürdürmesi Bükülmez ve Yayladağı gibi gayriresmi lojistik destek hatlarının açık olmasına bağlıydı. Yayladağı tarafında da Suriye ordusunun Türkmen Dağı'ndaki ilerleyişi nedeniyle güzergâh önemli ölçüde etkilendi. Ancak Idlib kırsalına, oradan da Halep'in kuzeybatısına geçişler hâlâ mümkündü.

Türkiye üzerinden yapılan sevkiyatlara rağmen Tel Rıfat'ın 15 Şubat'ta SDG'nin eline geçmesi önlenemedi. Tel Rıfat, Halep-Türkiye arasında Azez'den önceki en önemli lojistik halkaydı. Tel Rıfat'tan sonra SDG, Azez'e doğru Ayn Dekne, Kefr Naya ve Şeyh Hilal köylerini de ele geçirdikten sonra Marea'ya girdi.

Hükümet obüs toplarıyla Azez çevresine düzenlenen saldırı için üç gerekçe ileri sürdü:

– "PYD ve Esad güçleri, Azez'e doğru ilerleyerek Türkiye'ye doğru yeni bir göç dalgası yaratmak istiyor. Azez ile Kilis arasındaki 8 kilometrelik bölgede 10 mülteci kampı var ve Azez PYD'nin ya da Esad'ın eline geçerse bu kamplarda kalan insanlar Türkiye'ye akın edecek. O nedenle Azez'in muhaliflerde kalması hayati önem taşıyor."

– "Operasyon IŞİD'le mücadele kapsamında değil. Çünkü PYD'nin saldırdığı bölgelerde IŞİD yok... Rusya ve ABD'nin Suriyeli muhalifler konusundaki en büyük argümanı, Azez civarında terör örgütü sayılan Nusra Cephesi'nin varlığı. Rapora göre Nusra bölgede üç yıldır bulunmuyor. Ahrar el Şam

36 "500 savaşçı Azez'de", *Yeni Şafak*, 12.02.2016.

37 "Çetelerin tek bir izi bile kalmayana dek mücadele edeceğiz", ANHA, 16.02.2016.

ve İslami Cephe gibi örgütler de BM'nin yayınladığı terör örgütleri listesinde yer almıyor.”

– “PYD toprak alma amacını da güdüyor.”³⁸

Afrin'deki Kürt kaynakların bana verdiği bilgilere göre bu bölgelere düzenlenen operasyonda YPG, Ceyş el Suvvar'a lojistik ve silah desteği sağladı. Mayıs 2015'te kurulan Ceyş el Suvvar'ın savaşıçılardan bir kısmı Amerikan destekli olup dağılan Hazm Hareketi ve Suriye Devrimciler Cephesi'nin üyeleri. YPG'ye katılmayan Kürtlerin oluşturduğu Kürt Cephesi de bu grup içindeydi. Ayrıca Türkiye destekli Türkmen gruplardan ayrı hareket eden Selçuklu Tugayı ile Sultan Selim Tugayı da Ceyş el Suvvar'da yer alıyordu. Arap, Türkmen ve Kürt ittifakı olan Ceyş el Suvvar, Ekim 2015'te SDG'ye katılmıştı. Örgütün kadroları önemli ölçüde Azez-Marea hattındaki yerleşim birimleri ile IŞİD'in elindeki Menbic, El Bab ve Cerablus gibi yerlerden geliyordu. Haliyle Ceyş el Suvvar'ın bileşenlerine hariçten gelenler muamelesi yapmak zordu.

Taktiksel olarak YPG'nin Azez civarındaki yerler alındıktan sonra kontrolü Ceyş el Suvvar'a bırakıp Afrin sınırlarına çekildiği anlaşıyordu. Bu taktiği Türkiye'de hükümet çevreleri “YPG, Ceyş el Suvvar'ı paravan olarak kullanıyor,” diye okudu.

Azez'de Nusra Cephesi yok iddiasına gelince; Nusra Cephesi, BM'nin terör örgütleri listesine girdiğinden beri Türkiye sınırlarına yakın bölgelerde kendi bayrağını dalgalandırmıyordu. Ama Nusra, Idlib kırsalındaki gibi yoğun olmasa da Halep'in kuzeyinde, Lazkiye kırsalındaki Türkmen bölgelerinde ve Azez'de varlık gösteriyordu. Nusra buralarda mobilizasyon kapasitesi yüksek bir örgüttü. Sadece sınırın Suriye tarafı değil Türkiye tarafında Kilis ve Hatay'da da Nusra aktifti. Yayladağı'ndan bir insani yardım çalışmasının ifadesiyle “Nusracılar Yayladağı'nda mukim sayılır. İhtiyaç olduğunda sınırdan gelip gidiyorlar.”

Nusra bu bölgelerde genelde Ahrar el Şam'la birlikte hareket ediyordu. Gazeteci Aziz Köylüoğlu, Nusra'nın 2015 yazında Azez'deki mevzilerini Şam Ordusu'na bıraktığına dair yorumlarla ilgili “O çekilme hileli bir durum. Suriye'nin tümünü dolaştığında bir iki yer dışında Nusracıları temsil edecek bir sembol bulamazsın ama adamlar her yerde. Kendilerini Ahrar içinde konuşturuyorlar,” dedi.

Afrin-Azez'deki gelişmelere paralel olarak Türkiye destekli gruplarla YPG arasında Halep'te de çatışmalar tırmandı. Nusra Cephesi, Ahrar el Şam, Nurreddin Zengi Tugayı, Sultan Murat Tugayı, Şam Cephesi, Fatih Sultan Mehmet Tugayı, Festakim Kema Umirte Tugayı, Liva 13, El Fevc el Ula, 116. Fırka ve Ebu Amara Tugayı 22-23 Şubat 2016'da Kürt mahalleleri Şeyh Maksud

38 Deniz Zeyrek, “Türkiye'nin Azez'in güneyini vurmasının 3 gerekçesi”, *Hürriyet*, 16.02.2016.

ve Eşrefiye'ye ağır silahlarla saldırdı. Saldırıları sonucu altı YPG savaşçısı ile 20 sivil ölümlen 90 sivil yaralandı. TEV-DEM seferberlik ilan etti.³⁹

Nusra ve müttefiklerine göre YPG'nin amacı lojistik akışın sağlandığı Kastello anayolunu kesmek ve Halep'te muhaliflerin bölgesini çember içine almaya çalışan Suriye ordusunun işini kolaylaştırmaktı.

Cenevre konferansının yeniden toplanmasına imkân vermek amacıyla Rusya ve ABD'nin sağladığı mutabakat çerçevesinde 27 Şubat 2016'da başlatılan ateşkesten sonra da Kürt bölgeleri birçok yerde saldırıya maruz kaldı. YPG'ye göre çatışmaların kesilmediği Halep'te 6 Mart'ta 16 sivil öldü. IŞID ise 27 Şubat'ta Tel Ebyad ve Sülük'ta YPG mevzilerine yüklendi. YPG sözcüsü Redur Halil üç gün süren çatışmalarda YPG'nin 43, IŞID'in 140 kayıp verdiğini, ayrıca 23 sivilin öldüğünü açıkladı.

Rusya IŞID'in saldırıları sırasında Türkiye'nin de sınırdan top atışlarıyla YPG mevzilerini vurduğunu öne sürdü. İnsan Hakları Gözlemevi de IŞID'in Hamnam Türkmen'de dört YPG savaşçısının yanı sıra 15 sivil katlettiğini belirtti.

PYD Eşbaşkanı Salih Müslim 5 Mart 2016'da ANF'ye yaptığı açıklamada saldırılar sırasında Türkiye'nin IŞID'e yardım ettiğine dair ellerinde görüntülü belgeler olduğunu ve çok sayıda IŞID militanının Türkiye sınır kapısında öldürüldüğünü açıkladı.

YPG de "Türk Ordusu 7 Mart'ta saat 06.00'da Akçakale'deki mevzilerinden Girê Spî (Tel Ebyad) buğday ambarlarına yönelik ağır silahlarla saldırı düzenledi," açıklamasını yaptı. YPG, Türkiye'nin desteklediği silahlı grupların 8 Mart'ta Şeyh Maksud civarında sarı fosfor olduğu tahmin edilen kimyasal silahla saldırdığını duyurdu. İslam Ordusu da saldırıyı itiraf ederek yasak silahları kullanan komutan hakkında soruşturma açtıklarını açıkladı.⁴⁰

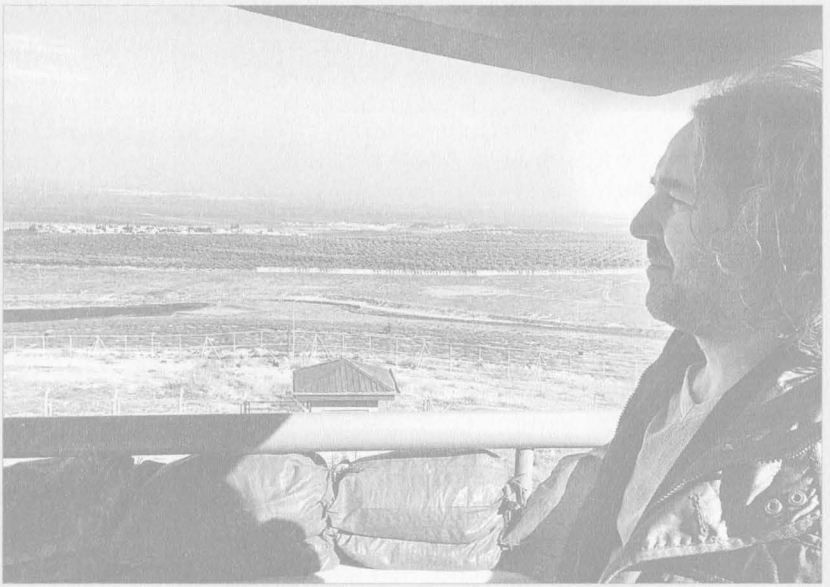
KUŞATMA ALTINDAKİ SİĞİNAK: AFRİN

Türkiye'nin Suriye'deki iç savaşa dahlinin en çarpıcı noktalarından biri Hatay'ın Reyhanlı ilçesine bağlı Bükülmez karakoluydu. Karakolun kulesine çıktım; gördüğüm manzara Suriye yönetimine karşı isyan sürecinde Ankara'nın pozisyonunu çok güzel anlatıyordu. Tepeden sınırı gözetleyen gözler, üç yıl boyunca yasadışı geçişler karşısında köreldi. Karakolun önündeki yasadışı geçiş noktası, Suriye'deki asiler için lojistik destek hattı işlevi gördü. Yani karakol asli görevine ihanet etti. Hükümet işi öyle abarttı ki TIR'lar rahat geçsin diye kaçak yola asfalt attı. Uluslararası baskılar karşısında Türkiye, 2014'te sınırlarına duvar örmeye başladı. Suriye'nin Atme kasabasının tam karşısına denk gelen yerde beton bloklar, sınır hattından değil Türkiye topraklarından geçerek ilerliyordu.

39 Sputnik, "Halep'te cihatçı örgütlerden Kürt mahallelerine saldırı", 22.02.20016.

40 "Jaysh al-Islam admits using banned weapons against Kurds in Aleppo", RT, 07.04.2016.

Bükülmez Karakolu'nun tepeden gözlediği Suriye sınırları.

Duvarı aşamayanlar duvarın öte tarafında kendilerine konut inşa ediyor ya da çadır kuruyordu. Yani iskân ettikleri yer Suriye değil Türkiye topraklarıydı. Duvar, Türkiye'nin kendi topraklarından feragat ettiği izlenimini veriyordu. Atme'nin kuzeyinde Kürtlerin kontrolündeki Afrin sınırları başlıyor. Beton bloklar, Afrin'e gelince sınıra sıfır vaziyette ilerliyordu. Atme'nin aksine Afrin'e yaslanan sınır hatlarında mülteci yoktu.

Afrin, PYD'nin özerklik inşa etmeye başladığı 2012'den beri Türkiye'nin ablukası altındaydı. 2011 sonrası kevgire çevrilen Türkiye-Suriye sınırları, Afrin tarafında PYD'yi baskılama siyasetinin bir parçası olarak geçirgenliğini yitiriyordu.

Abluka sadece batıda Hatay, kuzeyde Kilis iline sınır olan bölgelerden değil doğu ve güneyden de Türkiye destekli örgütler tarafından dayatılıyordu. Bu örgütler, YPG ile Şeddadi ve Serekaniye gibi başka yerlerde çatışmaya girdiğinde intikam Afrin'den alınıyordu. Afrin ya saldırıya uğruyor ya da etrafındaki abluka sıkılaşıyordu.

TEVDEM ve Kongre Star yetkilisi Zelal Ceger, 7 Haziran 2016'daki görüşmemizde Türkiye'nin sınır politikasına dair bana şunları anlattı:

"Eskiden Türkiye'ye geçmek için Bab el Selam sınırını kullanırdık. Şu anda hiçbir Kürt, Bab el Selam'dan geçemez. Kürtlere ne Azez'deki çeteler ne de Türkiyeli yetkililer izin veriyor. Sınırdan kaçak yollarla Reyhanlı, İslahiye ya da Kilis'e geçmeye çalışanlara da Türk askeri tarafından ateş açılıyor. Bu şekilde sınırdan çok sayıda insan öldü."

Peki, çembere alınan bu bölgede hayat nasıl sürüyor, güvenlik nasıl sağlanıyor ve abluka nasıl deliniyordu?

Yedi kasaba ve 365 köyden ibaret olan Afrin'in toplam nüfusu krizden önce 400.000 civarındaydı. Çatışmalar çıkınca Halep gibi Suriye'nin farklı bölgelerine göç etmiş olan Afrinliler baba ocakla-

rına geri döndü. IŞİD'in 2013'ten itibaren Rakka, Menbic, El Bab ve Cerablus'u ele geçirmesi üzerine bu bölgelerden kaçan Kürtlerin önemli bir kısmı Afrin'e sığındı. Şam, Halep, Hama, Humus, Azez ve Rakka'dan gelen Kürt, Arap ve Türkmenlerin sayısı 310.000'i aştı. Sığınanların büyük bir kısmı köy ve ilçelerde akrabalarının yanına yerleşti. Bunlardan sadece 3.000'i, 2015'te kurulan Rubar Mülteciler Kampı'nda kalıyordu. Mayıs 2016'da IŞİD Azez ve Şeyh İsa gibi yerlere yönelik saldırılarıyla sığınmacı sayısına 14-15.000 kişi daha eklendi. Bunların da ezici çoğunluğu Arap'tı. Bunların bir kısmı Türkiye'ye, bir kısmı İdlib tarafına geçerken bir kısmı da Afrin'de kaldı.

Zelal Ceger'e göre Türkiye'de Temmuz 2015'te PKK'ye karşı operasyonlar başlamadan önce Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) öncülüğünde iki kez yardım gönderildi. Üçüncü konvoyu Nusra Cephesi tarafından el konuldu. Türkiye'den İHH ile Bahar adlı yardım kuruluşları da birer kez insani yardımda bulundu. Ayrıca Suriye Kızılay'ının Şubat 2016'da gönderdiği yardım da yetersizdi. Bunların dışında ulusal ve uluslararası toplumdan Afrin'e yardım ulaşmadı. İdlib, Azez ve Halep'te muhaliflerin kontrol ettiği yerlerde faaliyet gösteren Sınır Tanımayan Doktorlar gibi örgütler de kanton yönetiminin Afrin'e gelmeleri konusundaki çağrılarına olumlu yanıt vermedi.

Zelal Ceger'e göre abluka ve saldırıların amacı halkı yıldırmaktır:

"Kanton çember altında. İstedikleri zaman bütün yolları kapatıyorlar. Yer yer saldırılarda bulunuyorlar. Bizi bu şekilde teslim almak istiyorlar. Geçen yıl Afrin'den göç yaşandı. Afrin'i boşaltma stratejisini uygulamaya çalıştılar. Yaklaşık 10.000 kişi çıktı. Halkla toplantılar yaptık, bunun kasıtlı bir siyaset olduğunu anlattık ve göç durdu. 2014'te IŞİD geldiğinde Kobani'nin boşaltılması yanlıştı, bunun Afrin'de tekrarlanmasını istemedik."

Ablukanın günlük yaşam üzerindeki baskısı da hayli fazlaydı. Kuşatma yüzünden tüccarların soktuğu malzeme ve erzak çok pahalıya mal oluyordu. Özellikle gıda ve benzin fiyatları inanılmaz boyutlara ulaştı. Muhalif gruplar, Tışrin Barajı'ndan gelen enerji hatlarını kestikleri için elektrik ancak jeneratörlerle sağlanıyordu. Yani birçok alanda ekonomik aktivite ve üretim mazota bağımlı hale geldi.

Arap tüccarlar Afrin'e ulaşınca kadar her bir silahlı gruba ödeme yapıyordu. Bu da fiyatları artırıyor. 200 litrelik varillerle dağıtılan mazotun fiyatı 2.000 Suriye lirasından 50.000 Suriye lirasına, benzinin fiyatı 2.500 Suriye lirasından 100.000 Suriye lirasına ulaştı. Un ve şeker gibi temel ihtiyaç maddelerinin fiyatları da uçtu. Afrin'in ekonomisi zeytin, zeytinyağı ve meyve üretimine dayalı. Elde ettiği tahıl tüketime yetmiyordu. O yüzden dışarıdan buğday ya da un alınıyordu. Bu krizde 50 kiloluk buğday çuvalının fiyatı 200-250 liradan 7.000'e çıktı. Afrin Kantonu Özel İdaresi sübvansiyon uyguluyordu. Tüccardan 7.000 liraya alınan bir çuval un, halka 4.000 liraya dağıtılıyordu. Afrin'in günlük un tüketimi 115 tondtu. Maaşların 25-50.000 arasında olduğu bir bölgede bu seviyedeki fiyatlar haliyle insanları zorluyordu.

Abluka yüzünden zeytin ve zeytinyağından elde edilen gelir de düştü. Ürünler, Arap tüccarlar tarafından yok fiyatına alınıp Azez üzerinden yani Selame Kapısı'ndan Türkiye'ye sokuluyordu. Tabi Kürt değil Arap zeytini olarak. Afrin zeytininin ulaştığı bir diğer yer Irak pazarıydı. Su ihtiyacını Meydanki Barajı'ndan (17 Nisan Barajı) temin eden Afrinliler sığınmacı sayısının artmasıyla belli köylerde su sorunu da yaşıyordu. Bunun nedeni su kaynaklarından ziyade alt yapı ve şebekenin yetersizliğiydi.

Sığınmacılarla birlikte talep patlamasına bağlı olarak ev kiralaları da fırladı. 5-10.000 arasında olan kiralar 15-50.000 arasında değişiyordu. Sadece sığınmacılar değil Halep'teki varlıklı aileler de güvenli bölge diye Afrin'de lüks konutlara yerleşerek emlak değerlerini artırdı.

Afrin'e ulaşan mültecilerin, IŞİD'in kontrol ettiği bölgelerden geliyor olması nedeniyle güvenlik endişesi de yaşıyordu. Zelal Ceger'in dediği şuydu:

"Eskiden burada kalan Araplarla ilgili bir güvenlik tehdidi yoktu. Zaten yerli Araplar Kanton yönetimine katılıyor. Yasama Meclisi, Meclis Başkanlık Divanı ve Yürütme Konseyi'nde Araplar temsil ediliyor. Hükümette Ziraat Bakanı ve Ulaştırma Bakanı Arap. 101 üyeli mecliste toplam Arap vekil sayısı ise sekiz. IŞİD bölgelerinden gelenlerle ilgili bazı tedbirler alıyoruz. İçişleri Bakanlığı bunlara üç ay süreli ikamet belgesi düzenliyor. Duruma göre bu belgeler üç ay sonra yenileniyor. Ancak şimdiye kadar ciddi bir güvenlik sorunu olmadı. Asayiş duruma hâkim."

Afrin, Halep-İdlib koridoru üzerinde yer alması nedeniyle ÖSO ve ardılları tarafından hep hedefte tutuldu. Bölge, PYD'nin 2011 ve 2012'de Tevhid Tugayı ve Selahaddin Tugayı gibi muhalif güçlere geçit vermemesi nedeniyle çatışmalara sahne olmuştu. YPG ve YPJ'nin kurulmasıyla Afrin'in savunma hatları tahkim edildi. Afrin'in en büyük şansı dağlık bir bölge olmasıydı. Ceger'in ifadesiyle "Dağlar Afrin'i koruyordu; YPG ve YPJ, Afrin'i savunmakta zorlanmıyordu."

YPG ve YPJ'nin saflarında yer alan savaşçıların sayısı konusunda kanton yetkilileri çok ke-tum davranmakla birlikte Afrin'in savunmasına aktif olarak katılabilecek insanların sayısının 20-25.000 civarında olduğu söyleniyordu. 2015'te çıkartılan yasa ile gençler, Cavip el Difa'a el Zati (Erka Xwe Parastini/Özel Savunma Görevi) adı verilen sistemle dokuz aylığına askere alını-yordu. Bunun yanı sıra 18-50 yaş arasında onbinlerce kadın ve erkek silah eğitimi aldı. 2014'te Şengal'de Ezidilerin başına gelen felaketten sonra özellikle kadınlar silah eğitimi için kampla-ra akın etti.

Afrin'i kuşatan bölgelerde Nusra, Ahrar el Şam ve Nureddin Zengi Tugayı gibi örgütler vardı. Özellikle İdlib'de ağırlığı olan Nusra, Halep yolu üzerinde mevzilendiği Saman Kalesi'nden Afrin'in köylerini vuruyordu. Türkiye destekli grupların tehditlerine ilaveten IŞİD de Azez-Marea hattına yöne-lince Afrin'i menziline almış oldu. IŞİD'in tehdidi altında olan yerlerin başında Kastel Cindu ve Gıt-me köyleri geliyordu. İki yer de Ezidi köyü.

Kuşatma, SDG'nin Şubat 2016'da Minnig Üssü'nü ele geçirip Tel Rifat'a kadar gitmesiyle biraz gevşedi. Kürtlerin fazla dillendirmediği başka bir rahatlama, Şubat 2016'da Suriye ordusunun Şii beldeleri Zehra ve Nubbul etrafındaki kuşatmayı yarmasıyla geldi. Bu bölgeden açılan koridorla Af-rinliler Halep'e ulaşma imkânı buldu. Fakat Zelal Ceger bu koridorla ilgili başka bir sıkıntıya dik-kat çekti:

"Bu yolu kullanmak mümkün ama riskler var. Gençler Halep'e gidemiyor çünkü askere gönderil-mek üzere alkonuluyorlar. Yine kanton yönetimlerinde çalışanlar tutuklanabiliyor. Tutuklananların sayısı 100'ü buldu. Bizimle çalışan insanların maaşları kesiliyor. Bu tür uygulamalar özellikle Roja-va-Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu'nun ilanından sonra arttı. Mal geçişi de kolay değil. Zeh-ra ve Nubbul üzerinden Halep'ten gelen ürünler için kontrol noktalarında rüşvet ödeniyor. Yolcu oto-büslerinden de rüşvet alınıyor."

Afrin üzerindeki bir diğer baskı Türkiye'den doğrudan saldırılarla oluştu. Türkiye'nin sert tutumu-nun altında Kürt koridorunun oluşacağı endişesi yatıyordu. Afrinliler ise Kobani ile Afrin'in birleşme-sine büyük önem atfediyordu. Zelal Ceger'in değerlendirmesi şöyleydi:

"Koridor bizim için çok önemli. Afrin ile Kobani'nin birleşmesi Rojava-Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu'nun tamamlanması anlamına geliyor. Biz koridorun açılmasına 'Kürdistan'ın tamam-lanması' olarak bakmıyoruz. Bölgede Araplar da var Türkmenler de. Hedefimiz sadece Kürt bölgele-rini birleştirmek değil federasyon sistemiyle demokratik bir Suriye'yi inşa etmektir. Suriye'yi parça-lamak gibi bir hedefimiz yok."

Afrin, Kürt siyasi hareketlerini hep beslemiş bir bölge. Halkı oldukça politize. Özetle Afrin abluka karşısında pes etmemesini siyasal katılımın yüksek olmasına, savunmaya elverişli coğrafyasına ve açlıktan ölmeye izin vermeyen verimli topraklarına borçluymuş.

Suriye ve Irak'taki kanlı kaosa paralel olarak Sykes Picot ile çizilen sınırların değişeceğine dair öngörüler yok satar oldu. Bu ülkelerin bütünlüğünü sağlamak ne kadar zor ise bölmek de o kadar zordu. Bunun birincil nedeni iç içe geçmiş; bir yerde çakışan, diğer yerde çatışan, başka bir yerde işbirliğine giden ve çapraz geçişler yapabilen yani sürekli değişkenlik arz eden yerel dinamiklerdi. Buna bağımsız Kürt perspektifine senkronize tepki veren Türkiye ve İran gibi direngen çevresel faktörler eklenmeliydi. Ve asıl önemlisi bölünmenin risklerini yönetme kapasitesini yitiren çekingen uluslararası aktörlerin varlığı yani caydırıcı uluslararası koşullar da unutulmamalıydı.

Epey zamandır bağımsızlık referandumunu dillendiren Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani bir yana bu tartışmaların odağında Suriye'nin kuzeyinde özerklik tesis eden Kürtler vardı. ABD'nin YPG'yle işbirliğine giderek Rojava'da kendi ayağına yer açtığı Ekim 2014'ten beri Türkiye'de yönetim Amerikan destekli bir Kürt kuşağının şekillendiğine inanmış durumdaydı. Refleksler de bu korkuya endeksliydi.

Peki, 'baş bölücü' ABD hakikaten böyle bir rolün takipçisi miydi? Amerikan-Kürt ittifakı dönemsel mi yoksa birilerine alarm zilleri çaldırarak kadar istikrarlı mıydı?

Türk-Amerikan yüksek geriliminin ürettiği bir sonuç olarak Amerikalılar Şubat 2016'da YPG konusunda frene basmış izlenimi verdi:

– ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Antony Blinken: “PKK'yi desteklemeye veya diğer muhalif gruplarla çatışmaya yönelik atacağı adımların büyük sorun yaratacağını PYD'ye çok net bir şekilde söyledik. PYD'den bu konuda sorumlu davranmasını ve DAESH ile mücadeleye odaklanmasını bekliyoruz.”⁴¹ (2 Mart 2016)

– ABD Dışişleri Sözcüsü John Kirby: “Eğer bana Kürtler için bir çeşit özerkliği destekleyip desteklemediğimizi soruyorsanız yanıt hayır.”⁴² (4 Mart 2016)

– ABD Dışişleri Sözcüsü Mark Toner: “Kürtlerin (IŞİD'den kurtardıkları) toprakları bir tür yerel yetkililere, yerel idareye verdiğini görmek istiyoruz ki böylece sığınmacılar evlerine geri dönebilsin.”⁴³ (8 Mart 2016)

– Pentagon Sözcüsü Peter Cook: “YPG ile Rusların işbirliğinin IŞİD ile mücadelede sahadaki güçlere zarar vermesi halinde bundan endişe duyuyoruz.”⁴⁴ (8 Mart 2016)

41 “US warns PYD not to support PKK in Turkey”, *Hurriyet Daily News*, 03.03.2016.

42 <http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2016/03/253969.htm>

43 “Kurds Should Give Territory Back to Local Government”, *Sputnik*, 08.03.2016.

44 <http://www.defense.gov/News/News-Transcripts/Transcript-View/Article/688799/departments-of-defense-press-briefing-by-pentagon-press-secretary-peter-cook-in>

– ABD Merkez Kuvvetler (CENTCOM) Komutanı General Llyod Austin: “Ülkenin kuzeybatısında YPG unsurları ile Rusların işbirliği yaptığını gördük. Bunu seyrek gerçekleşen bir işbirliği olarak tanımlayabilirim... YPG'nin, ABD'nin desteklediği Suriyeli muhalifleri hedef aldığına dair deliller var.”⁴⁵ (9 Mart 2016)

Bu tür açıklamalardan hareketle “ABD Kürtleri terk ediyor” ya da “Kürtler için ABD garanti değil” gibi sonuçlar çıkartıldı.

Suriyeli Kürtler bu konuda onlar adına konuşanlar kadar endişeli değildi. Nedeni açıktı: Amerika Suriye’de oyun kurucu olmak istiyorsa sahada varlık göstermek zorundaydı, bunu da ancak mevcut koşullarda Kürtlerle yapabiliyordu. Kürtlerle işbirliğini bitirmek ABD’nin kısa ve uzun vadeli bölgesel hesaplarına tersti. Ancak ABD bunun bedelinin Türkiye olmasını da istemiyordu. İşte PYD ve YPG’ye uyarıların arkasında yatan da Türkiye gibi bir müttefiki teskin etme çabasıydı.

Bu uyarılar yapılırken Kürtler sahada 50 kişilik özel birlik bulduran ABD’ye biri Rimelan’da diğeri Kobani’de olmak üzere iki üs tahsis etmiş durumdaydı. Belki üs ifadesi abartılıydı. Daha ziyade bunlar Sikorski helikopterleri ve küçük pervaneli uçakların inip kalkabildiği iki pistti. Rimelan’daki pisti uzatan da, Kobani’de boş bir araziye pist yapan da kanton yönetimleriydi. Şimdi Amerikalılar kullanır, ileride de bize lazım olur hesabıyla yapıldı bunlar.

Amerikalılar YPG’nin ana omurgasını oluşturduğu Suriye Demokratik Güçleri’ni (SDG) de yolun ortasında terk edecek değildi. Böyle bir adım ABD’yi Suriye’de oyun dışı bırakırdı. Amerikalıların SDG için biçtiği öncelikli hedef IŞİD’in merkez üssü Rakka’yı düşürmektir. Bu plan sürekli rötat yese de geçerliliğini koruyordu.

Kürtler, IŞİD Rakka’dan atılınca kadar Amerikalıların YPG’ye muhtaç olduğunu biliyordu. Rakka’dan sonra ortaklığın bitmesi de beklenmiyordu. Kürtlerle işbirliği Amerikalılar için bölgesel bir yatırımdı. Bu, hem Suriye’nin geleceği şekillenirken Amerikalıları söz sahibi yapıyor, hem Rusya’yı dengeleyiyor, hem de hikâye ister özerkliğe ister parçalanmaya doğru yol alsın her koşulda ABD’ye denklemde kalma şansı veriyordu.

Tabi bu hikâye çok sayıda çelişkiyle birlikte yürüyordu: Pentagon yani askeri kanat Fırat’ın doğusunda IŞİD’e karşı Kürtlerle ittifak kurarken Fırat’ın batısında CIA’in eğitip donattığı gruplar Kürtlerle savaşıyordu. Cenevre sürecini ilerletme adına 27 Şubat 2016’da yürürlüğe giren ateşkese rağmen Afrin çevresi ile Halep’in Şeyh Maksud ve Eşrefiye mahallelerinde çatışmalar sürüyordu. Bir tarafta YPG ve ortakları, diğer tarafta Türk-Suud destekli gruplar.

45 <http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2016/03/254123.htm>

ABD'den gelen uyarıların çoğu da işte Fırat'ın batısındaki bu hareketlilikle ilgiliydi. ABD'nin Kürtleri dizginleme çabasının üç nedeni vardı:

Birincisi: Afrin'deki Kürtler, SDK ile birlikte Menag (Minnig) Hava Üssü'nü ele geçirdikten sonra Azez-Marea koridorunu Türk-Suud destekli gruplara dar etmeye başladı. Türkiye bu gelişmeyi tersine çevirmek için Afrin'i toplarla vuruyordu. IŞİD, 27 Şubat'ta Tel Ebyad'a saldırırken de Türkiye sınırlarından gelmişti. Türkiye'nin bu şekilde Kürtlere karşı doğrudan ya da vekâleten yürüttüğü savaş Amerikalıların sahadaki hesaplarını da etkiliyordu.

İkincisi: Amerikalılar Azez-Marea hattı ile Halep'teki hareketliliğin YPG'yi Suriye yönetimi ve Rusya'ya yaklaştırdığını düşünüyordu. Yani ABD'liler Fırat'ın doğusundaki değerli ortağını Fırat'ın batısında Ruslara kaptırmak niyetinde değildi.

Üçüncüsü: Aynı Amerika, Kürtlerin Fırat'ın batısındaki sözde 'ılımlı' grupları hepten çokertmesini istemiyordu. Çünkü bu gruplardan bir kısmı ABD açısından Suriye yönetimini köşeye sıkıştırmada hâlâ işlevselliğini koruyordu.

HALİL: "ABD KÜRTLER OLMADAN YAPAMAZ"

ABD'nin, Kürtlerin IŞİD'e odaklanması, Ruslara fazla yaslanmaması ve ele geçirdiği yerleri yerel güçlere bırakması yönündeki uyarılarını Kürt tarafı sükûnetle karşıladı. Kürtler açısından endişeye mahal yoktu. TEV-DEM Yönetim Kurulu Üyesi Aldar Halil ve PYD'nin Avrupa'daki temsilcilerinden Zuhat Kobani'ye Amerikan politikasında bir değişiklik olup olmadığını sorduğumda ikisi de uyarıların Türkiye'yi yatıştırma amacına yönelik olduğunu kaydetti.

• *Sizce ABD bu uyarıları neden yapıyor?*

– Elbette ABD bizim gibi düşünmüyor, çizgimiz hoşuna gitmiyor. Buna rağmen bizi kabulleniyor çünkü Suriye'de bizim dışımızda örgütlü bir grup yok. Azez ve çevresinde Türkiye'nin baskısı altında. Cenevre'ye de bu yüzden bizi almadılar. Türkiye göçmen krizini de çok iyi kullanıyor. Batı Türkiye'yi razı etmek için bazı adımlar atıyor. Amerikalılar bu tür demeçlerle Ankara'yı rahatlatmaya çalışıyorlar.

• *Peki, endişeli misiniz, ABD sizi terk eder mi?*

– Hayır endişeli değiliz, biz rahatız çünkü öz gücümüz var. Gücümüz Amerikalılara dayanmıyor. Bizi Cenevre'ye davet etmediklerinde ciddi ciddi konuştuk, "Sizinle çalışmayız" dedik. Bizi razı etmeye çalışıyorlar, bir takım sözler veriyorlar.

• ABD siz olmadan bir şey yapabilir mi?

– Rakka'da biz olmadan yapamazlar. Rakka DAİŞ'in elinde olduğu sürece bizimle çalışacaklar, ondan sonra ne olur belli değil. Biz de her türlü senaryoya göre tedbirlerimizi alıyoruz.

• YPG Afrin ve Halep'te Rusya ile işbirliği yapıyor mu?

– Rusya'nın bizim eylemlerimiz üzerinde etkisi yok. Rusya burada değil. Sadece hava saldırıları oluyor ama koalisyon güçlerinin yaptığı kadar değil. Şunu vurgulamama izin verin: Biz kendimiz için çalışıyoruz, bir başkası için değil.

• Rusya ile işbirliğinin düzeyi nedir? Bir taraftan da Moskova'da Rojava yönetimine temsilcilik açma imkânı verdiler...

– İyi şeyler yan yana geliyor ama stratejik ilişki yok, Ruslarla ileriye yönelik bir plan yok, sadece teknik ve pratik meselelerle ilgili temaslar var.

• Amerikalılar Kürtlerden ne istiyor, mesela Rakka'dan sonra rejimle de savaşmanız isteniyor mu?

– Amerikalılar DAİŞ'ten kurtulmak istiyor; şimdiye kadar rejimle savaş meselesini gündeme getirmediler. Geçen yıl (Barzani'nin eğitip Rojava'ya göndermek istediği) Peşmergeleri gündeme getirdiler, reddettik ve sonra bir daha bu meseleyi açmadılar. Türkiye ile ilgili çatışma olmasın diye telkinde bulunuyorlar. Tabii Amerikalılar da beş yıldır hiçbir zaman sınır hattında sorun çıkarmadığımızı biliyor.

• Afrin ve Şeyh Maksud'da Kürtlerin Suriye ordusundan da yardım gördüğü söyleniyor...

– Afrin'de Ruslardan yardım almadık. Ancak bazen bizimle diğer gruplar arasında çatışmalar olduğunda onlar da fırsattan istifade vuruyorlar. Bu bizim önümüzü açmak için değil... Halep'te de rejime işbirliği yok.

• Muhalif gruplar neden Şeyh Maksud ve Eşrefiye'ye saldırıyor? Orada YPG'nin Kastello yolunu kapatıp rejimin Halep'teki muhalifleri çembere almasına yardımcı olduğu öne sürülüyor.

– Ateşkes süreci başlayınca saldırıya geçtiler. Yolu kesmek isteyenler onlar. Halkımızın Halep'in merkezine gidip gelmesini önlemek için bunu yapıyorlar. Rejimle değil Kürtlerle savaşıyorlar. Kürt halkı özerk yönetimi geliştirmesin diye saldırıyorlar. Saldıranlar DAİŞ değil, saldırı arasında Nusra az, daha çok Türkiye destekli gruplar var. Bu saldırılarda kimyevi maddeler de kullandılar.

• Salih Müslim 27 Şubat 2016'da Tel Ebyad'a saldıran DAİŞ'in Türkiye'den yardım gördüğüne dair ellerinde görüntülü belgeler olduğunu söyledi. Ne tür bir yardımdan söz ediyorsunuz?

– Türkiye sınırından gelerek Tel Ebyad'a saldırdılar. Sıfır noktasında öldürülen DAİŞ üyeleri var. Nasıl geldiklerini herkes gördü, gruplar halinde araçlarla sınıra gelip saldırdılar. Herkes biliyor.

Kobani: "Azez'e hareket ABD'nin bilgisi dahilinde yapıldı"

Benzer soruları PYD temsilcisi Zuhat Kobani'ye yönelttim.

• ABD'den gelen uyarılar, bir şeylerin değiştiği anlamına mı geliyor?

– ABD, Türkiye'yi kaybetmek istemiyor. Bu açıklamalarla ayar çekiyor. Çünkü baskı altında. Biraz Türkiye'yi idare etmeye çalışıyor. Amerikalılar da kendi oyunlarını oynamak istiyor. Aynı şekilde Cenevre'de de frene bastılar. Türkiye'nin baskısı yüzünden. Ben Amerikalılara "Suriye'de Kürtler dışında dostunuz var mı?" diye sordum, "Yok" dediler. "Suriye'nin kuzeyi dışında hiçbir etkinliğiniz yok, ama buna rağmen Kürtlerin masada olmasını kabul etmiyorsunuz." Bize Cenevre'ye inancımız olup olmadığını soruyorlar, çünkü aslında kendileri de bir şey çıkacağına inanmıyor. "Siz de katılacaksınız ama uygun bir zamanda," diyorlar. Amerikalılara dedik ki "Biz Türkiye'ye tehdit değiliz, bizi kabul etmeleri için arabuluculuk edin." Her şey çelişkili. Burası Ortadoğu, biliyorsun.

• ABD'nin "YPG, Azez'deki toprakları bıraksın" çağrısına ne diyorsunuz?

– Aslında ABD'nin Azez operasyonundan haberi vardı. Türkiye sert tepki verip top atışlarına başlayınca ABD de böyle bir tutum sergiledi.

• ABD neden yeşil ışık yaktı?

– Çünkü biz ilerlemeseydik rejim ilerleyecekti. Kürtler rejimin önünü kesti.

• Ancak Suriye ordusunun da Kürtlerin ilerlemesine yardım ettiği yönünde iddialar var...

– Rejimin kendisi gelmek ister ama gelemiyorsa Türkiye destekli gruplardan ziyade Kürtlerin o bölgede olmasını tercih eder.

• Rejimin önünü kestiniz ama rejimin işine gelen bir sonuç üretti...

– Bu rejim açısından stratejik değil taktiksel bir yaklaşım. Sonuçta Kürtler orayı ele geçirince Türkiye'nin müdahale ettiği alan ortadan kalkıyor. Kürt-

ler (daha güneyde) Tel Rıfat'a kadar giderek Türklerin önünü kesmiş oldu. Ama rejimin de kendi hesapları var. Şam tarafında farklı sesler çıkıyor: Kürtlerin haklarını savunanlar var, sorunu diyalogla çözeriz diyenler var. Elbette rejim kendini yeterince güçlü hissettiği zaman Kürtlere de yönelecektir. O yüzden biz her türlü duruma hazırlıklıyız.

• *Afrin'de Rusya ya da Suriye ordusundan silah desteği hiç olmadı mı?*

– Hayır. Ortadoğu'da paran olsun, silah ayağına kadar geliyor. Silahı hal-kımız alıyor. Halkımız bunun bir varoluş savaşı olduğunu görüyor ve ciddi katkı sağlıyor.

• *Rusya ile paslaşma yok mu?*

– Kürtlerin ilerlemesi Rusya'nın da işine geliyor. Elbette Ruslar Kürtleri yanında tutmaya çalışıyor. Biliyorsun en son federalizmi dillendirdiler. Bu şekilde siyasi projelerini ortaya koymuş oldular.

Ortadoğu çelişkiler yumağı. Burada akşamın hesabı sabaha, sabahın hesabı akşama uymuyor.

Özetle herkesin bir hesabı vardı:

– Kürtler fiili özerkliği yarına aktarmak için bütün seçeneklere açtı; barışsa barış, savaşsa savaş, işbirliği ise işbirliği...

– ABD de Türkiye ile ittifak ilişkilerini fazla örselemeden Kürtler üzerinden bölgeye nüfuz etmek, Suriye'nin geleceğine parantez açmak, Suriye yö-

Musul yolu üzerinde Peşmerge kontrol noktası.

netimi üzerinde baskı mekanizması oluşturmak ve tabi Rusya'yı dengelemek istiyordu.

– Suriye yönetimi, silahlı isyan sürecini besleyen Türkiye'ye yanıt olarak Kürtleri görüyordu. Şam açısından Ankara, Rojava özerk yapılanmasını düşman bellediği sürece Kürtlerin bölgeyi kontrol etmesi sorun değildi. Şam Rojava'nın ne denli kırılğan hatlar üzerinde oturduğunu çok iyi biliyordu. Suriye yönetimi bu kırılğanlıklar sayesinde ileride Kürtlerin itaatini sağlayacağını düşünüyordu ve acelesi yoktu. Ama Kürtlerin Amerikalılarla işgalinin daha ileri gitmemesi de gerekiyordu.

KÜRTLERE RUS YARDIMI: İDDİASIZ VE ÖRTÜLÜ

Rojava'da Amerikan-Rus rekabeti Nisan 2016'da kendini bir kez daha ele verdi.

Wall Street Journal, Rusya'nın Kürtlerle birlikte savaşmaları için Afrin'e asker gönderdiğini yazdı.⁴⁶ Gazeteye göre Esad yönetiminin davetiyle Suriye'de bulunan Rusya, bazı Kürt gruplarıyla silah, mühimmat ve petrol anlaşmaları sayesinde bölgedeki varlığını korumayı amaçlıyordu. Pentagon yetkilileri de Rus desteğinin Afrin'deki Kürtlere odaklandığını belirtti. Gazete Rus lider Vladimir Putin'in bundan iki hafta önce Rus askerlerinin Halep'te Kürtlerle birlikte savaştığını söylediğini de kaydetti. ABD Başkanı Barack Obama da 250 ilave askerle Suriye'nin kuzeyine gönderilecek asker sayısının 300'ü bulacağını duyurdu.⁴⁷ Obama'nın onay verdiği asker sevkiyatının 150 kişilik grubu 27 Nisan'da Güney Kürdistan üzerinden Rojava'ya geçip Rakka yakınlarında bir yere konuşlandı. Rojavalı kaynaklar ise Rusya'nın geçmişte katkı sunduğunu inkâr etmezken son zamanlarda Afrin'e mühimmat ya da asker gönderildiğine dair haberleri teyit etmekten kaçındı.

Sorularımı yanıtlayan Afrin'deki YPG Basın Sözcüsü Mihemed Ala "Rusya Afrin'e herhangi bir şekilde asker göndermedi. Aynı şekilde bize askeri mühimmat da temin edilmedi. Tel Rıfat'ta tekfirici örgütlerin düzenlediği son saldırılar sırasında da herhangi bir bölgesel ya da uluslararası tarafın yardımını görmedik. Bununla Rusya'yı ve Suriye rejimini kastediyorum. Suriye ordusu bizimle Kamışlı ve Haseke'de savaşırken rejimin Afrin'de bize yardım etmesi sizce mantıklı mı? Daha önce de herhangi bir cephane yardımı almadık," dedi.

Ancak nisan sonunda Cenevre'de Rus yetkililerle görüşen PYD Eşbaşkanı Salih Müslim "Rusya sürekli olarak YPG'ye destek vereceğini söylüyor ama bugüne kadar bu söz yerine getirilmedi," diye sitem etti.

46 "Russia Pursues Ties With Kurds to Keep Foothold in Region", *WSJ*, 21.04.2016.

47 "Obama announces an additional 250 special operations forces to Syria", *CNN*, 25.04.2016.

Suriyeli bazı Kürt kaynaklar ise ABD ile geliştirilen ilişkilerin selameti açısından Rus yardımı söz konusu olsa bile Kürt yetkililerin bunu açıklamayacağını söyledi.

Afrin'e mühimmat atılsın ya da atılmasın Ruslar hava bombardımanlarıyla Kürtlerin önünü açtı ya da Kürtler etrafındaki baskıları azalttı.

Her şeyden önce Rusya'nın 30 Eylül 2015'ten itibaren Suriye ordusunun yanında savaşa girmesi Afrin ve Halep'te kuşatma altındaki Kürtlerin savunma hatlarını genişletmesine imkan verdi. Şubat 2016'da YPG ile Ceyş El Suvvar Mennig (Menag) Hava Üssü'nü ele geçirirken Rus uçakları civardaki Ah-rar el Şam ve müttefiklerinin mevzilerini vurdu. Yine şubatta Rus ordusunun Halep'in kuzeyindeki bölgelere yönelik bombardımanından kaçan Nusra ve müttefiklerinden boşalan Aklamiye ve Deyr Cemal gibi yerlere SDG yerleşti. Tel Rıfat'ın SDG tarafından ele geçirilmesinde de Rus bombardımanının katkısı oldu.

SDG'yi Marea'ya kadar götüren bu gelişmelerden önce 2-3 Şubat'ta Suriye ordusu Afrin'in bitişiğinde, muhalif grupların üç yıldır kuşatma altında tuttuğu Şii beldeleri Zehra ve Nubul'a doğudan batıya doğru koridor açmıştı. YPG de batıdan doğuya doğru harekete geçerek bölgedeki bazı Kürt köylerinde kontrolü sağlamıştı. Afrin'e Rus yardımı tam da bu operasyondan önce geldi. Rojava yönetimiyle insani yardım konularında çalışan bir kaynak, bana "Zehra ve Nubul operasyonundan önce Ruslar Afrin'e silah bıraktı. Ruslar Şeyh Maksud'a da 5 ton cephane bıraktı. Cezire, Halep ve Afrin dahil bütün cephe hatlarında YPG ve Rus güçleri arasında bir nevi koordinasyon söz konusu. Onlarca cephede savaş sürerken bu koordinasyonun olmaması düşünülemez," dedi. YPG, IŞİD tarafından Palmira'da öldürülen 'Rus Rambo' lakaplı Alexander Prokhorenko'nun cesedini Rusya'nın talebi üzerine alıp Ruslara teslim etti.⁴⁸ Bu da koordinasyon olduğunun başka bir göstergesiydi.

Rusların Afrin'e mühimmat attığına dair istihbarat bilgileri Türkiye'de de 27 Ocak 2016'daki Milli Güvenlik Kurulu toplantısında değerlendirildi. Türk istihbarat bilgilerine göre Ocak 2016'da Rusya ve İran 7-8 indirme harekâtıyla Afrin'e yığınak yaptı. Bu yığınağın amacı, Türkiye'nin Fırat'ın batısına geçmesin diye çizdiği kırmızı çizgiye karşın Kürtlerin Afrin'den Cerablus'a ilerlemesini mümkün kılmaktı.⁴⁹

Şam kaynaklı haberlerde de Suriye yönetiminin Kürtlere yardım ettiğine dair iddialar eksik olmazken, Türk-Suud destekli grupların Halep'te Kürt mahallesini kuşatıp sürekli saldırdığı bir dönemde ordu 23 Nisan 2016'da anlaşılabilir bir şekilde Şeyh Maksud'u vurdu. Kürt kaynaklara göre ordu ya

48 "YPG secure and return 'Russian Rambo' of Palmyra's body", *Russia Today*, 28.04.2016.

49 Serpil Çevikcan, "Afrin oyunu", *Milliyet*, 27.01.2016.

yanlışlıkla ya da Kamışlı'da Asayiş ile Ulusal Savunma Güçleri arasında çıkan çatışmaya misilleme olarak Halep'teki Kürt bölgesini bombaladı.

Şeyh Maksud ve Afrin çevresinde baskının artmasının nedenlerinden biri de Kürtlerin bölgede bir koridor açma niyetiydi. Nasıl ki Suriye ordusunun Halep'in kuzeyine çıkması dengeleri değiştirme potansiyeli taşıyorsa, Kürtlerin ilerlemesi de Türk-Suud-Katar eksenli grupların alarma geçmesine neden oluyordu. Kobani'yi Afrin'e bağlayacak bir koridor açma hayalini Türkiye'nin kırmızı çizgileri nedeniyle öteleyen Kürtler benzer şekilde Tel Rifat taraflarından Şeyh Maksud (Halep) ile Afrin arasında bir güvenlik güzergâhı oluşturmak istiyordu. Böylesi bir koridor Halep'teki muhalif cephenin İdlib hattından yani Türkiye'nin Hatay sınırından beslenmesini önleyebilirdi. Bu da Batı-Körfez ittifakının 2011'den beri pişirdiği 'devrim' projesinin tamamen çöküşe geçeceği anlamına geliyordu. O yüzden Şam yönetimi bölgedeki Kürt direnişini kendi namına bir kazanç olarak görme eğilimindeydi. Şam'ın refleksine koşut olarak Rusya da Suriye ordusuna karşı cephe açmadığı sürece Batı-Körfez destekli gruplardan boşalan yerlere YPG ve müttefiklerinin girmesini sorun etmiyordu.

Ne var ki koridor planı Nusra ve müttefiklerinin karşı saldırılarıyla karşılaştı. İki taraf arasında Tel Rifat'a bağlı Ayn Dakna'da nisan sonunda çıkan çatışmada SDG 11, Nusra ve müttefikleri 88 kayıp verdi. Öldürülen kişilerden 65'inin cesedi bir TIR üzerinde Afrin'e getirilip teşhir edildi. Türk basını bunu "PYD vahşeti" ya da "PYD, DAES'i aratmadı" ifadeleriyle manşetlere taşıdı. TEV-DEM yetkilisi Aldar Halil özeleştiri getirdi:

"Bu bizim değerlerimize aykırı. Biz bu tür utanç verici yollarla düşmanlarını terörize eden insanlar değiliz. Bunlar DAİŞ'in, rejimin ya da diktatörlerin metodu, bizim değil."

İŞİD'E KARŞI KÜRTSÜZ ÇÖZÜM ARAYIŞI

Türkiye ile ABD'yi karşı karşıya getiren ve Ankara'nın Rojavalı Kürtlere karşı düşmanca siyasetini ele veren Cerablus-Menbic hattını İŞİD'den temizlemek için Kürtsüz bir çözüm formülü, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 29 Mart-3 Nisan 2016'daki tantanalı Washington ziyaretine damgasını vurdu.⁵⁰

Ankara, YPG'yi dışlayan bir harekât planında ısrar ederken Amerikan ta-

50 Erdoğan Nükleer Güvenlik Zirvesi için gittiği Washington'da Obama'nın randevu vermek istememesi nedeniyle istenmeyen misafir durumuna düştü. Carnegie Vakfı, Erdoğan'a platform sunmayı reddederken Brookings Enstitüsü de hatırlı işadamlarının ricasıyla kapılarını açtı. Korumalar gazetecileri ve protestocuları tartakladı. "Seni seviyorum Erdoğan", "PKK terörünü durdurun" ve "PKK, PYD, YPG ve HDP'yi destekleme" gibi sloganların yazılı olduğu kiralık kamyonetler Washington'da dolaştırıldı. (Fehim Taştekin, "Turkish bodyguards take Washington by force", *Al Monitor*, 3.04.2016).

rafı Türk hassasiyetlerini dikkate alan seçenekler üzerinde duruyordu. Amerikan planı YPG'yi görünür olmaktan çıkartan ama Kürtleri bir şekilde işin içinde tutan bir yaklaşımı içeriyordu.

Formül kapışması Erdoğan'ın Washington'da Dışişleri Bakanı John Kerry, Başkan Yardımcısı Joe Biden ve Başkan Barack Obama ile yaptığı görüşmelerin ana eksenindeydi.

Türk kaynaklara göre Erdoğan Menbic'e düzenlenecek operasyon için iki şart ileri sürdü.⁵¹

– Operasyona katılacak Arap aşiretleri, YPG'nin kontrolündeki Suriye Demokratik Güçleri'nden (SDG) ayrılmalı.

– ABD, Marea'da Türkiye'nin desteklediği muhalif gruplara hava desteğini artırmalı.

Erdoğan ayrıca Washington'a şu öneride bulundu:

Gelin PYD'den vazgeçin. Onlar yerine biz, desteklediğimiz Arap ve Türkmen gruplarla birlikte IŞİD'e karşı karada savaşalım.⁵²

Türkiye Azez-Marea cebindeki grupları, YPG'nin Fırat'ın batısına geçmesini önleyecek ve IŞİD'i bölgeden çıkartacak alternatif güç olarak takdim ediyordu.

Türkiye'nin iki önerisi de sorunliydu. Aşiretlerin SDG'den ayrılması sahanın gerçeklerine uymadığı gibi Türkiye destekli grupların bu bölgeyi tek başına kontrol etmesi de zordu. Türkiye'nin "Türkmen ve ılımlı muhalifler" diye dillendirdiği alternatif grupların kapasitesi abartılıyordu. Ayrıca bunların Kaide ve selefi cihatçı gruplarla ilişkileri gözardı ediliyordu.

Amerikan yönetimi ise omurgasında YPG'nin yer aldığı ancak Kürtlerin yanı sıra Arap, Türkmen ve Süryani gibi unsurlardan oluşan SDG ile birlikte çalışmakta ısrarlıydı. Çünkü ABD, Türkiye'nin önerdiği gruplarla çalışmış fakat sonuç alamamıştı.

İki tarafın çözüm planlarının birbirine tezat olması IŞİD'in dünyaya açıldığı ve militan akışını sağladığı 98 km'lik şeridin kapanmasını geciktiriyordu. Ancak Suriye ordusunun 27 Mart 2016'da Palmira'yı (Tedmur) IŞİD'den tamamen geri alarak elde ettiği üstünlük karşısında Amerikan yönetimi de güç dengesini korumak için ivedilikle IŞİD'e karşı bir zafer arayışına girdi. Bu yüzden de Ankara üzerindeki baskılar arttı. Erdoğan'ın temaslarının ardından operasyon planını netleştirmek için Obama yönetimi, Ankara'ya bir heyet gönderdi.⁵³

ABD ve sahadaki müttefiklerinin üzerinde durduğu operasyon planı ise

51 Tolga Tanış, "Mare-Menbic pazarlığı", *Hürriyet*, 02.04.2016.

52 Verda Özer, "ABD gezisinin bilinmeyenleri", *Hürriyet*, 05.04.2016.

53 "Menbic heyeti Ankara'ya geldi", *Hürriyet*, 04.04.2016.

Cerablus'u sonraya bırakıp daha güneyde Menbic'e odaklanmıştı. Bu bölgede IŞİD'in elindeki El Bab ise şimdilik Suriye ordusunun atış menziline du-
ruyordu.

Kürtler de Amerikalıların işini kolaylaştıran ama sahneden de çekilmeyi gerektirmeyen bir esneklik içindeydi. Bu kritik süreçte dikkat çekici bir gelişme Menbic Askeri Konseyi'nin kurulmasıyla yaşandı. Bu konseyin oluşu-
mu YPG'yi görünür olmaktan çıkarmaya yönelik bir formülün de parçasıy-
dı. Konsey YPG öncülüğünde SDG'nin ele geçirdiği Tışrin Barajı'nda yerel
güçlerin katılımıyla kuruldu ama organizatör güç yine arka planda Kürtler-
di. Konseyde Şems el Şimal, Suwwar el Menbic, Cund el Haramin, Fırat Şe-
hitleri, El Kevsi, Türkmen el Menbic gibi örgütler yer aldı.

ABD'liler ile Kürtler arasında yapılan müzakerelere yakın bir Kürt kayna-
ğa, "İlk önce Rakka'yı kurtarma yönünde tercih koyan ABD'nin önceliği mi
değiştirdi" diye sorduğumda şu yanıtı verdi:

Türkiye'nin gösterdiği tepkiler yüzünden ABD'lilerin önceliği Cerablus değil
Rakka'nın kurtarılmasıydı. Biz ise önce Fırat'ın batısının arındırılmasından
yanaydık. Ancak Suriye ordusunun Tedmur'da ilerlemesi üzerine ABD'liler
Menbic'e operasyon konusunda ikna oldu. Çünkü Tedmur'a karşılık Ameri-
kalıların da bir zafere ihtiyacı var. Ayrıca ABD bu bölgenin rejim güçlerinin
eline geçmesini de istemiyor. Tedmur'un ardından rejim güçleri Halep'te de
yeni operasyonlara hazırlanıyor. Eğer o bölgeye Suriye Demokratik Güçleri
girmese rejim güçleri girecek... İlk etapta Menbic kurtarılacak. Bir süre bek-
lenilecek ve burada sivil bir yönetimin tesisi sağlanacak. Tel Ebyad'da oldu-
ğu gibi. Bu sırada Cerablus'un etrafında bir çember kurulacak... Bu operasyon
YPG bayrağı altında yapılmayacak. Tabii ki bu işin arkasında Suriye Demok-
ratik Güçleri var. Türkiye'yi teskin etmek için bölge halkının rolü öne çıkar-
ılacak... Sanırım Amerikalılar bu planı Ruslarla da paylaştı.

Peki, Türkiye'nin bölgeye Türkmenlerin de içinde yer aldığı güçleri sürme
önerisine Kürtler ne diyordu? Kürt kaynak, Türkiye'nin hassasiyetine karşın
Kürt hassasiyetine parmak bastı: "Sultan Murat Tugayı gibi Türkmen birlik-
lerinin oraya girmesine YPG izin vermeyecek. DAIŞ zihniyetinin farklı mas-
kelerle bölgede hâkim olmasına göz yumamayız. DAIŞ'in gidip yerine Nusra
Cephesi gibi örgütlerin gelmesi bir şeyi değiştirmez."

Telefonda konuştuğum PYD Eşbaşkanı Salih Müslim ise şu değerlendiri-
meyi yaptı:

Bir kere şunu söyleyeyim: İki gün önce Menbic Askeri Konseyi ilan edil-
di. Kürtler bu yapının ya parçası olacaktır ya da koordineli çalışacaklardır...
Menbic'in köylerinin yarısı Kürt'tür. Kürtler de bu işin içinde. Kürtler olma-

dan böyle bir operasyon yapılamaz. Önceliğimiz tabii ki bu köylerin DAİŞ'ten temizlenmesi. İkincisi Cerablus, DAİŞ'in geçiş güzergâhı. Orası kesilmeden Rakka özgürleştirilemez. AKP'yi nasıl razı edeceklerini bilmiyorum ama muhakkak bir şey yapmak gerekiyor. Membic, Azez, El Bab'ta Kürtlerin varlığı göz ardı edilemez. Orada daha önce rejime karşı savaşıyorlardı, şimdi DAİŞ'e karşı savaşıyorlar. Orası Kürtsüz olamaz. Türkiye'nin Kürt diye her şeyi reddetmesi uygun değildir. Kürtlerle yaşayacaksa Türkiye'nin bunu düşünmesi gerekiyor, oradaki Kürtleri kabul etmesi gerekiyor.

Kürtlerin Membic'in kurtarılmasının ardından kurulacak yerel yönetime dair Tel Ebyad'a referans göndermesi önemliydi. Kürt kaynakların ısrarla vurguladığı şey şuydu:

YPG'nin derdi IŞİD'i temizledikten sonra buraları kontrol etmek değil. Tel Ebyad'daki gibi kontrol yerel unsurlara devredilir.

Tabii ki Kürtler bu esnek tutumla birlikte Afrin ile Kobani kantonları arasındaki kopukluğu giderecek bir koridorun işlevsel olması amacından da vazgeçmiş değildi. Bu koridorun Ankara'nın köpürttüğü gibi Suriye'nin kuzeyinde Dicle'den Akdeniz'e kadar bir Kürt devleti kurma hayaliyle ilgisi yoktu.

Burada Membic ya da Cerablus'u kurtaran gücün kim olduğu kadar düzeni kimin tesis edeceği kritik bir meseleydi. Kürtler bir süreden beri gerek Türkiye destekli grupların tutunduğu bölgeden gerek IŞİD'in elindeki yerlerden bazı toplum ve aşiret temsilcileriyle birlikte çalışmalar yürütüyordu.⁵⁴ Kürtler bunu yaparken kendi profillerini olabildiğince düşük tutuyordu. Türkiye'nin tehditlerine rağmen Kürtler, Şehba adını verdikleri bu bölgede azımsanmayacak bir dostluk ağı kurdu. Bu ağ içerisinde Araplar da vardı Türkmenler de. Tel Ebyad'da IŞİD'in kovulmasından sonra sivil yönetimi tesis eden Kürtler, Şehba bölgesinde askeri temizlikten önce ortak yönetimin alt yapısını hazırlıyordu.

Türkiye'nin IŞİD'e karşı ilk hamlesi fiyasko

IŞİD militanlarının 98 kilometrelik sınır hattından Türkiye'ye sızması, Avrupa'ya geçenlerin 22 Mart 2016'da Brüksel'de 32 kişinin öldüğü patlamalarda olduğu gibi terör tehdidi oluşturması, son bir yılda yaklaşık 3000 IŞİD üyesinin Türkiye üzerinden geçip Libya'ya giderek orada hâkimiyet alanını genişletmesi Ankara'nın oyunbozan tutumunu çekilmez bir hale getirdi. IŞİD'e

54 Fehim Taştekin, "Why Turkey is losing hope in Syrian border town of Azaz", Al Monitor, 17.02.2016.

karşı mücadeleden sonuç alabilmek için sınır kapıları üzerinde duran Cerablus ve El Rai'nin temizlenmesi yönünde Türkiye üzerinde uluslararası baskılar artınca Türk hükümeti iki seçenekle karşı karşıya kaldı: Ya YPG'nin liderliğindeki Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG) Fırat'ın batısında operasyon yapmasına göz yumacaktı ya da MIT ile bağlantılı örgütleri IŞİD'in elindeki El Rai ve Cerablus'a sürecekti.

Rusya'nın düşürülen uçağına misilleme yapabileceğı ihtimali nedeniyle Türk ordusunun tank ya da uçaklarla Suriye sahnesine girmesi artık bir seçenek değildi.

Suriye ordusu Palmira ve Karyeteyn'deki zaferlerden sonra Rusya, İran ve Hizbullah'ın desteğıyle Halep'te büyük operasyona hazırlanırken ABD, Kürtlerle birlikte Fırat'ın güneyinde, Türkiye ise sözde 'ılımlı' gruplarla Fırat'ın kuzeyinde IŞİD'e karşı harekât planlarını hızlandırdı. Zaten bu plan Washington'da müzakere edilmişti.

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, ABD ile yürütölen pazarlıklarla ilgili ÖSO'nun IŞİD'in bulunduğu bölgelere kaydırılabileceğini belirtti:

Özel kuvvetler bunları yönlendirebilir. İlave eğitimle bunları yönetebilecek kadrolar oluşturulabilir. Bizim ordumuzun girmesi yerine, kuzeybatı bölgesinden ÖSO'nun IŞİD'e yönelik yerlere kaydırılmasıdır. İşin özü bu. Biz, Türkiye sınırından havadan ve karadan destek vereceğiz. Bizim bu yönde imkânlarımız var. Bu şekilde IŞİD'in bölgeden temizlenmesini sağlayacağız. Türk veya ABD ordusunun Suriye'ye girmesi gündeme gelmedi. Bu konuda siyasi düzeyde mutabık kaldık. Askerler bu konunun detayını görüştüler.⁵⁵

Türkiye, IŞİD'e karşı Türkmenler, Özgür Suriye Ordusu bileşenleri ve Selefilerle ilk hamlesini El Rai'de (Çobanbey) yaptı. Çavuşoğlu'nun dillendirdiğı yol haritasına uygun olarak 7 Nisan 2016'da başlayan operasyona Türkiye karadan top atışlarıyla, Incirlik Üssü'ndeki koalisyona bağılı uçaklar da hava bombardımanıyla destek verdi.

IŞİD'in tuttuğı şeridin Türkiye tarafında yer alan Elbeyli ilçesinden konuştuğum bir yerel kaynak bölgedeki hareketliliğı şöyle aktardı:

Bir süreden beri akşamları otobüslerle insanlar sınır bölgesine taşınıyor. Otobüsler Kilis'teki Çayırağası ve Varol firmalarına ait. Ayrıca kepçe ve 4x4 arazi araçlarıyla yüklü TIR'ları görüyoruz. Sevkiyat akşam saatlerinde yapılıyor. Bazı araçlar brandalı olduğı için içinde ne olduğunu göremiyoruz. TIR plakaları genelde 31 (Hatay) ve 33 (İçel). Cumartesi gecesi çatışmalar şiddetlendi. 20 kadar yaralıyı Kilis'e getirdiler. Yaralılardan ikisi IŞİD üyesiydi. Ara sıra savaş uçaklarını da sınır hattında uçarken görüyoruz.

55 "Ordumuzun girmesi yerine ÖSO, DAEŞ'e yönelik yerlere kaydırılabilir", AA, 09.04.2016.

Türkiye destekli operasyona Sultan Murat Tugayı, Sultan Selim Tugayı, Muhammed Fatih Tugayı, Muntasır Billah Tugayı, Hamza'nın Torunları Tugayı, Feylak el Şam, 99. Tümen, Sukur el Cebel Tugayı, Cepheth el Şamiyye ve Ahrar el Şam katıldı. El Rai'nin yanı sıra Dudyan, Margel, Tel Bata, Tat Humus, Tel Sefir, Tel Ahmar, Ahmediye, Kemaliye, Tel Şair, Kasacık, Hazel gibi köyler ile Şahin çiftlikleri IŞID'den temizlendi. El Rai, IŞID'in Türkiye sınırındaki en önemli lojistik destek hattı sayılan Cerablus'a 60 km uzaklıkta.

Türkiye'de iktidar medyası gelişmeleri bir Türkmen zaferi olarak sunarken Ahrar el Şam gibi örgütler de operasyonda yer aldıklarını gösteren görüntüler yayımladı. Bu hamle Kürtler olmadan da bölgenin IŞID'den temizleneceğine dair Ankara'nın tezine güç verdi.

Türk medyası El Rai zaferini "Çobanbey'i IŞID'ten temizleyen muhalif güçler aynı zamanda güvenli bölgenin oluşturulmasına yönelik başarı elde etmiş oldu" diye yorumladı.⁵⁶

Silahlı grupların El Rai'den sonra Cerablus'a ilerleyeceğine dair mesajlar verilirken zafer sevinci dört gün sürdü. IŞID, 11 Nisan'da bomba yüklü 11 araçla dönüp Türkiye'nin müttefiklerini püskürttü.

El Rai elden çıktığı gibi Kilis'in karşısında Azez-Marea koridoru da tehlikeye girdi.

Türkmen Meclisi Başkanı Abdurrahman Mustafa'ya "Türkiye destekli gruplar El Rai'de neden tutunamadı" diye sorduğumda şu yanıtı verdi:

Azez'in doğusunda iki yıldır mücadele veriyoruz. DAİŞ amansız direniyor. Birçok bölge defalarca el değiştirdi. Buranın savaş koşulları farklı, arazi düz, çok sayıda mezra ve köy var. DAİŞ her taraftan gelebiliyor, bomba yüklü araçlar kolayca sızıp hedeflere varabiliyor. O yüzden geri çekilmek zorunda kaldık. Ama yeni hamleler için çabalarımız sürüyor.

Mustafa, Türkiye ve koalisyon güçlerinin desteğine dair de "İncirlik'ten kalkan uçaklar destek verdi. Koalisyonun desteğini ilk kez Çobanbey'de gördük. Türkiye de Kilis'e atılan roketlere misilleme olarak angajman kuralları çerçevesinde top atışı yapıyor. Bunların faydasını gördük. Türkiye'nin desteği angajman kulları çerçevesinde oluyor," dedi. Mustafa'ya göre sadece Türkmenler El Rai savaşında 25-30 kayıp verdi.

Başka bir Türkmen temsilci ise birlikte hareket ettikleri Araplar ve koalisyon hakkında sitemkârdı:

Suriye savaşı zincirleme ihanetlerle dolu. Birileri Türkmenleri hep arkadan vuruyor. Arap grupların içine sızan militanların ihaneti sonucu Çobanbey'i

56 "Türkiye öncemişti! Yeniden gündemde!", *Milliyet*, 08.04.2016.

kaybettik. Koalisyon güçleri de gerekli desteği vermedi. Malum şimdiye kadar koalisyon güçleri hep Türkiye'nin destek verdiği grupları bombaladı. Türkiye de sadece angajman kuralları çerçevesinde karşılık verdi.

IŞİD, El Rai'de durmayıp geçen yıl olduğu gibi tekrar Azez'e yüklenirken Türkmen temsilci, durumun hassas olduğuna işaret etti:

Kuzey koridoru o kadar karışık ki kimin eli kimin cebinde bilmiyoruz. Olaylar hızlı geliyor. Azez-Marea hattını kaybetme riski var. Aslında ihanetler yüzünden risk her yerde var. Bu yüzden en büyük bedeli Türkmenler ödüyor. Bölgede ipler bizim elimizden çıktı, dış güçler süreci yönlendiriyor. Top gibiyiz, gelen bir tekme atıyor giden bir tekme. Ne yapabiliriz diye konuşuyoruz, Türkmen birliklerini yeniden organize etmeyi tartışıyoruz. Ne kadar etkili olabiliriz bilmiyorum.

El Rai'nin yeniden kaybedilmesinin ardından MIT, silahlı gruplarla Kilis'te iki gün süren bir toplantı gerçekleştirdi.⁵⁷ Arabi21'e konuşan muhalif bir komutan toplantıda Türk yetkililerin yaşanan hezimetten dolayı kızgınlıklarını dile getirip liderlik kadrosunu sorguladığını aktardı. Bunun üzerine Şamlılar Cephesi ve Nureddin Zengi Tugayı gibi gruplarda komuta değiştirildi. Özellikle silahları cephede IŞİD'e bırakıp çekilen komutanlar uzaklaştırıldı. Toplantıda IŞİD'e yönelik tekrar saldırıya geçilmesi hazırlıkları da konuşuldu. El Rai operasyonuna paralel olarak Kilis de roketli saldırıların hedefi olmaya başladı, çok sayıda insan yaşamını yitirdi.

ABD'Lİ GENERAL'İN ZİYARETİ VE RAKKA OPERASYONU

Mayısın sonuna doğru Irak ve Suriye haritasında siyah bir ahtapot gibi uzanan IŞİD'e karşı birden fazla cephe açıldı. Irak'ta Musul'a yönelik operasyonlarını sürdüren hükümet güçleri Felluce'yi kurtarmak için harekete geçerken, Suriye'de Rakka cephesi ısındı. YPG ile YPJ öncülüğündeki SDG, 24 Mayıs 2016'da ABD'nin hava desteğiyle Rakka'nın kuzeyinde büyük bir operasyona girişti. Operasyon, ABD Merkez Kuvvetler (CENTCOM) Komutanı General Joseph Votel'in Kobani ve Ankara temaslarının ardından resmen start aldı. 22 Mayıs'ta Kobani'de SDG ve YPG ile durum değerlendirmesi yapan Votel, 23 Mayıs'ta da Ankara'da Türkiye'nin operasyona olası katkılarını müzakere etti. Votel'in, Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Yaşar Güler ile görüşmesinde Azez-Cerablus hattına YPG'nin yerleşmesine müsaade edilmeyeceği ve TSK'nin Rakka operasyonuna destek vermeyeceği belirtildi. Obama'nın özel temsilcisi Brett McGurk'un 30-31 Ocak'ta Kobani ve Cezi-

57 Hasan Sivri, "Suriye'deki ateşkese dış müdahaleler ve Kilis toplantısı", YDH, 21.04.2016.

re kantonlarına yaptığı ziyaret nedeniyle büyük gürültü koparan AKP hükümeti, Votel'in YPG ile temaslarını sükunetle karşıladı.

Votel'in temaslarının ardından koalisyon uçakları Rakka'nın 55 km kuzeyinde yer alan Ayn el İsa kasabasının güneyindeki IŞİD mevzilerini bombaladı. Sahada SDG üç koldan ilerlerken sayıları 250'yi bulan Amerikan askerleri de cephe gerisinde koordinasyon desteği sağlıyordu.

Amaç Rakka şehir merkezine girmek değil Rakka'ya doğru yol temizliği yapmaktı. Kadın sesinden ifrit olan IŞİD'e karşı operasyonun başladığını SDG'deki YPJ'li kadın komutan Rojda Felat'ın duyurması da anlamlıydı. Rakka'nın kuzeyindeki seferberliğe rağmen Kürtlerin gözü hâlâ Şehba bölgesindeydi. Amerikalılar Rakka'nın merkezine yönelik asıl operasyon başlamadan tekrar kuzeye dönüp Menbic ve ardından El Bab'a kadar IŞİD'i temizleyecek bir operasyon için Kürtlere söz verdi. Ancak bu aşamada Kürtlerin Cerablus'a yürümesine destek vererek Türkiye'yi karşısına almak niyetinde değildi. Amerikan yönetimi Kasım 2016'daki başkanlık seçimlerinden önce Rakka ve Musul'da bir zafer elde ederek elini güçlendirmek istiyordu. Rakka'nın kurtuluşu Şam ve müttefiklerine karşı güçlü bir koz demektir.

Rakka operasyonu sürerken Türkiye'nin YPG-ABD ortaklığına öfkesi, Votel'in Kobani ziyareti üzerinden değil Amerikan askerlerinin YPG ve YPJ arınmalarını takması nedeniyle kendini gösterdi. Türkiye'nin protesto ettiği bu durum karşısında Pentagon önce özel kuvvetlerin çatışma bölgelerinde güven geliştirme ve kendi güvenliğini artırma amacıyla müttefiklerin arınmalarını kullanabildiğini açıkladı. Ancak Ankara "O zaman IŞİD'in arınmalarını da takın" diyerek tumunu sertleştirince IŞİD karşıtı koalisyonun sözcüsü Steve Warren şu açıklamayı yaptı: YPG arınmalarını taşımaları yetkileri dahilinde değil ve uygunsuz. Düzeltmek için gerekli adım atıldı. Görüntüdeki geri adıma karşın arma şovuyla şu mesaj verilmiş oldu: "ABD, YPG ile işbirliğine devam edecek. SDG kuzeye doğru da operasyon yapacak. Türkiye 'kırmızı çizim' diyerek ateş açmasın, aralarında Amerikan askerleri de var."

KIRMIZI ÇİZGİLER ÜZERİNDE KÜRT DANSI: MENBİC OPERASYONU

IŞİD'e karşı Rakka'nın kuzeyinde süren operasyonun yönü kısa süre sonra kuzeye çevrildi. Rusya'nın desteğinde Suriye ordusu, Tabka Üssü'ne doğru operasyon başlatarak Rakka'nın kendi hedefinde olduğunu ve ABD'ye bu oyunu oynatmaya niyetli olmadığını gösterdi.

Amerikan destekli SDG ise 1 Haziran 2016'da Menbic'te karşı operasyon başlattı. Menbic operasyonu SDG, Fırat'ın iyiden iyiye batısına geçerken

Türkiye'nin kırmızı çizgileri hayli solmuştu. Kısa bir süre öncesine kadar Kürt'e karşı duruş pek şahinceydi. 26 Ekim 2015'te iki botla Fırat'ın batısına geçtiği öne sürülen YPG güçlerinin TSK tarafından havadan vurulduğu haberi manşetlere taşınmıştı.

3 Haziran 2016'da YPG'nin, Fırat'ın üzerinden sadece savaşçı değil tank ve askeri araçlar geçirirken çekilmiş görüntüleri servis edildi. Hem de Türkiye'nin yegâne toprak parçası sayılan Süleyman Şah Türbesi'nin eski yeri olan Karakozak'ta.

Bu kez hükümet, YPG'nin SDG çatısı altında Fırat'ın batısına geçmesini ve operasyon yapmasını sindirmiş görüntüsü verdi. Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, ABD Başkanı Barack Obama'nın telefon görüşmesinden sonra yelkenleri indirilmiş halde durumu kabullendiğini gösteren bir açıklama yaptı:

Şu anda Suriye Demokratik Güçleri olarak ifade edilen bu güçlerin içerisinde yaklaşık 450 kadar YPG'li var bunun dışında 2.500 civarında Arap var. Yani toplamda yaklaşık 3.000 kişi bu operasyonun içerisinde yer alıyor ve söylenen de şudur; YPG burada Menbic'de daha çok lojistik bir güç teşkil edecek, asıl gücü Araplar oluşturacak.⁵⁸

Obama'nın, Erdoğan'a, YPG'nin SDG'deki oranının sınırlı olacağı ve Menbic'in IŞİD'den temizlenmesinin ardından YPG'nin çekileceği garantisi de verdiği konuşuluyordu.⁵⁹

Zımnı kabullenişin ötesinde "IŞİD ile mücadele eden ülke" görünümüne şiddetle ihtiyaç duyan Türkiye'nin de operasyona destek verdiği spekülasyonları yapıldı. Fakat bu konuda Türkiye'nin sürekli kırmızı çizgi deklare eden siyaseti değişmediği gibi bir de açmazı vardı:

Rusya'nın düşürülen uçağına misilleme yapabileceği ihtimaline karşılık Türkiye'nin Suriye sahnesindeki operasyon seçeneği sınırdan top atışıyla sınırlıydı. Yani Türkiye'nin Suriye'deki etkinliği obüs toplarının menzili kaddardı. Menbic de Türkiye sınırından yaklaşık 40 kilometre güneyde yani menzilin kıyısında yer alıyordu.

Türkiye'nin verdiği ya da vereceği destek kendi oyun alanıyla ilgiliydi. Kuzeyde muhaliflere lojistik desteğin girdiği koridoru korumak Ankara için öncelikli bir hedefti. Türkiye'nin top atışları etkisini IŞİD'den ziyade Kürt bölgelerinde gösteriyordu. Afrin'in farklı bölgelerine atışlar yer yer sürüyordu. Ayrıca küçük bir Türk birliği 27 Mayıs 2016'da Merwani ve Hamam köyleri arasında bir bölgeye girip çıkmıştı.

Türkiye'nin Menbic operasyonuna zımnı onay vermesinin zorlayıcı etkeni de IŞİD'in Azez-Marea hattına dalmasıydı. IŞİD, Mayıs 2016'da Türkiye

58 "Menbic'te asıl gücü YPG değil, Araplar oluşturacak", DHA, 02.06.2016.

59 "U.S.-backed forces open major front in Syria war", Reuters, 01.06.2016.

destekli gruplara kaptırdığı yerleri geri almakla kalmayıp Azez-Marea hattına yüklenerek koridoru kesti.

IŞİD'in bu beklenmedik zaferi Türkiye hükümetinde paniğe yol açtı ve ABD'nin SDG ile operasyon planlarına ilişkin itirazlar mecburen geri çekildi. Türkiye destekli silahlı grupların Marea'da IŞİD tarafından köşeye sıkıştırılması Kürtlerin de eline koz verdi. Bu gruplar Marea'daki ablukadan ancak SDG izin verdiği takdirde çıkabilirdi. Marea'dan Halep tarafına koridorun açılmasının şartı da Türkiye destekli grupların Halep'in Kürt mahallesi Şeyh Maksud'a yönelik saldırıların durdurulmasıydı. Marea'da sıkışan gruplar yardım gelmezse SDG'ye katılacakları uyarısı da yaptı.

ABD, Türkiye'nin sınır tellerine dokunmadan cerrahi bir operasyon yapmaya çalışıyordu ancak Kürt cephesinin de kendi hesapları vardı. Bir ke-re Kürtler, ABD'nin Türkiye'yi teskin etme siyasetine uygun olarak Menbic operasyonunda YPG yokmuş gibi davranıyordu. Yani Ankara'yı avutmada Kürtler de Amerikalılar kadar siyasi davranıyordu. PYD'ye yakın medya organları ısrarla operasyonu Menbic Askeri Konseyi'nin yürüttüğünü, SDG'nin de lojistik destek verdiğini söylüyordu. Bu kaynaklara göre Menbic Askeri Konseyi'nin başlattığı operasyona "Şems el-Şimal Taburu, Suwar Menbic, Fırat Tugayları Topluluğu (Cund el Haremeyn, Fırat Şehitleri ve El-Qewsi Tugayı) ve Menbic Türkmen Tugayı katılıyor. Hiçbir yerde YPG'nin adı geçmiyordu. Operasyonun omurga gücü Menbic'e doğru buharlaşmış gözüküyordu!

Kuşkusuz Tel Ebyad ve Şedadi'de olduğu gibi IŞİD'e karşı temizliğin yapıldığı yerlerde Kürtler etnik realiteye uygun olarak yerel meclis ve yönetim tesis ettikten sonra 'koruyucu, kollayıcı ve düzenleyici' bir role çekiliyordu.

PYD'li yetkililer de Menbic'te aynı yol haritasının izleneceğini söylüyordu. Unutulan bir saha gerçeği vardı: Bu bölgede 134 tane Kürt köyü bulunuyor ve buralar YPG'ye doğal üslenme imkânı sunuyordu. Buradaki Kürtlerin YPG arınmasını taşıması da şart değildi! Haliyle Menbic'te YPG'nin görünür olmaktan çıkması göreceli ve çift anlamlı bir durumdu.

Konuştuğum PYD'li kaynaklar, Kürtlerin Şehba diye andıkları Fırat'ın batısından Afrin ve Türkmen Dağı'na kadar olan koridorla ilgili ucu açık bir stratejiden bahsediyordu. O strateji de şuydu:

Tişrin Barajı'nın güneybatı ve kuzeybatısından iki kol olarak Menbic'e ilerleyen SDG, IŞİD'i yenilgiye uğrattıktan sonra kasabada güvenlik ve sivil idarenin tesisi için bekleyecekti.

Menbic'ten sonra Türkiye'nin kırmızı çizgilerinin alacağı yeni renge göre Cerablus'a operasyon başlayacaktı. Eğer TSK obüs toplarıyla Kürt güçlerinin sınırlara yanaşmasına izin vermezse Türkiye sınırlarına yatay bir hat-

la El Bab'a operasyon yapılacaktı. El Bab güvenceye alındıktan sonra Afrin'e güneyden bir koridor açılmış olacaktı. Tabi El Bab'ın güneyinde Suriye ordusu vardı. Kürtlerden önce Suriye ordusunun El Bab'a girmesi bu oyun planını bozabilirdi.

Kürtlerin liderliğindeki Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG), 1 Haziran 2016'da ABD'nin hava desteğinde başlattığı Menbic'i özgürleştirme harekâtı 73 günde tamamlandı. Tişrin ve Karakozak bölgelerinde dört koldan başlayan operasyon, harekâtın beşinci gününde öldürülen SDG komutanlarından Ebu Leyla'nın adına yürütüldü. Kürt kaynaklara göre çatışmalar sırasında IŞİD, 4 bin kayıp verdi, 170 bin kişi güvenli yerlere tahliye edildi. Operasyon kent merkezine ulaştığında IŞİD, 2 bin kişiyi rehin tutuyordu. Operasyonun resmî olarak sorumluluğunu taşıyan Menbic Askeri Konseyi ise 280 askerini kaybetti.⁶⁰

ABD, havadan düzenlenen saldırılarla IŞİD'e ait 680 mevzi ve 150 araç imha edildiğini duyurdu. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'ne göre Menbic operasyonu sırasında 400'ü sivil 1700 kişi öldü. Menbic'i kaybeden IŞİD, savaşçı ve ailelerini 500 araçla kuzeyde Cerablus'a taşıdı.⁶¹

Menbic'in özgürleştirilmesiyle IŞİD'in bölgedeki harekât alanı daraltılmış oldu. Türkiye sınırlarından IŞİD'in merkez üssü Rakka'ya uzanan lojistik destek hatlarından geriye Cerablus-El Rai şeridinden başlayıp güneye doğru tali yolların kullanıldığı El Bab güzergâhı kaldı. Menbic'in idaresi önceden hazırlıkları yapılmış olan yerel meclise bırakılırken El Bab'ı kurtarmak için de hemen El Bab Askeri Konseyi ilan edildi.

DARBE GİRİŞİMİ, HASEKE SAVAŞI, CERABLUS'A TÜRK ÇIKARMASI

Türkiye'de 15 Temmuz 2016'daki başarısız askeri darbe girişimi karşısında Batılı müttefiklerinin mütereddit tavırlarının aksine Cumhurbaşkanı Erdoğan'a ilk desteği veren Rusya ve İran oldu. İki ülke ile ilişkileri normalleştirme sürecini hızlandıran bu durumun etkileri kısa sürede Suriye sahnesine yansdı.

Erdoğan darbe girişimine karşı kitleleri meydanlarda toplasa da kendini ülkesinde hâlâ güvende hissetmiyordu. Türkiye'nin 24 Kasım 2015'te Rus uçağını düşürerek savaşın eşiğine geldiği Rusya, Erdoğan için daha güvenliydi. Suikast korkusu yaşayan Erdoğan, 9 Ağustos 2016'da Rus lider Vladimir Putin'le 'tarihi buluşma' için St. Petersburg'a giderken uçağı mutat rota yerine hareketli bir rota izledi. "Uçaktaki Güvenlik yetkililerinin ortak üzüntü-

60 "Minbic tamamen özgürleştirildi", ANHA, 12.08.2016.

61 "Syria war: Manbij celebrates liberation from ISIL", Al-Jazeera, 14.08.2016.

sü, Türk hava sahasının endişe içinde geçilmesi, Rus hava sahasının ise daha güvenli görünmesiydi.”⁶²

Darbe girişimi sonrası olağanüstü hal yasası ile aldığı önlemler yüzünden NATO’daki müttefiklerinden aradığı desteği bulamayan Erdoğan, Rusya’ya adeta ‘özür dileyen’ lider olarak gitti. ‘Çar’ Putin’in, ‘sultan’ Erdoğan’a, Ortodoksların İstanbul özlemini yansıtan Konstantin Sarayı’nda ağırlarken attığı hınzırca bakış, kimin kime mahkûm olduğunu anlatan bir enstantaneydi. Bu pişmanlığın başlama noktası Suriye kriziydi. Haliyle ikinci baharın diyeti Suriye siyasetinin değişmesi olacaktı.

Erdoğan, Esad yönetimine desteğinden dolayı sıklıkla “Ey Putin” diye çıkıştığı Rusya liderine bu kez defalarca “Sevgili dostum” diye seslendi. Dahası, önceleri, “Rusya’nın Suriye’de ne işi var?” diye efelenirdi; seyahatinden önce Itar-Tass’a “Suriye’de barışın tesisinde en önemli ve ana aktör birinci derecede Rusya’dır” deyiverdi.⁶³

Yani zurnanın zırt dediği yere gelindi: Madem ana aktör Rusya’ydı, o halde Suriye’de yeni ortaklık nasıl tesis edilecekti?

Kırım’ın Rusya’ya iltihakı yüzünden başlayan Batı’nın yaptırımlarından bunalmış bir Rusya’nın önemli bir komşusuyla ekonomik ve siyasal barışı makul bir stratejiydi. Bu strateji, Türkiye’yi geleneksel ittifak ağlarından koparmasa da en azından Karadeniz ve Güney Kafkasya’da varlığını artırmaya çalışan NATO’nun işini kolaylaştırmayacaktı.

Beri tarafta Rusya’daki çıkarlarını tekrar garantiye almak, ekonomide kötü sinyallerin geldiği bir dönemde Türkiye için de hayatiydi.

Fakat bu oyun ekonominin ötesine geçen bir boyuta sahipti. Erdoğan ‘şantaj’ siyasetindeki ustalığını defalarca kanıtladı. ABD, AB ve NATO’daki müttefiklerine Rusya kartını göstererek ‘Ya Erdoğan’lı Türkiye’yi haznedersiniz ya da Türkiye’yi kaybedersiniz’ demeye getiriyordu. Putin de bunun farkındaydı; Türkiye’nin mevcut koşullarda NATO ve AB’den kopmayı göze alamayacağını biliyordu.

Erdoğan’ın Batı’ya alternatif olarak dillendirdiği Şanghay İşbirliği Örgütü’nün kapıları sanıldığı gibi açık değildi. İran’a bile “Bekle” diyen Putin’in Türkiye’yi Şanghay’a taşımak gibi bir niyeti yoktu. Olsa bile bunun önünde ‘Çin seddi’ vardı. Türkiye’nin Doğu Türkistan siyaseti ve Uygurları cihatçılar safında Suriye cephesine sürmesinden dolayı Çin’in ne denli kızgın olduğunu bilmeyen yoktu.

Fakat avantajlı konumda olan Putin, mümkün olduğunca Türkiye’yi Batı’dan uzaklaştırmaya çalışırken ilişkileri normalleştirmenin bedeli olarak Ankara’dan Suriye siyasetini değiştirmesini bekliyordu. Bu yüzden de Erdoğan

62 Fikret Bila, “Yaparsa Türkler yapar”, *Hürriyet*, 10.08.2016

63 Itar Tass, “Erdoğan Exclusive: New page in Russia-Turkey relations”, 09.08.2016

ğan'ın "Rusya ile aramızı kimin bozmak istediği 15 Temmuz darbe girişimiyle daha da iyi anlaşılmıştır. Rus uçağını vuranlar da FETÖ (Fethullahçı Terör Örgütü) yandaşları. O pilotlar yakalandı" diyerek tek kalemde defteri dürmesine razı gelmeyecekti. Kuşkusuz Erdoğan'ın söylemini "Katil Esed"den tekrar "Kardeşim Esad"a çevirmesi bir günde olacak iş değildi.

Taraflar, St. Petersburg'taki mesajlarında meselenin zorluğunu hissettirdi. Erdoğan "Kuşkusuz Suriye konusunda her iki ülkenin görüş ayrılıkları olsa da Suriye için demokrasiden yana iki ülke söz konusu" dedi. Putin de "Suriye krizinin çözümüne yönelik görüş ayrılıklarımızın olduğu malum. Demokratik çözümler ancak demokratik yollarla bulunur. Krizin çözümü konusunda hedefimiz aynı. Bu ortak yaklaşıma uygun çözümü bulmaya çalışacağız" ifadelerini kullandı.

Putin ve Erdoğan'ın görüşmesinden sonra iki ülke arasında dışişleri, ordu ve istihbarat birimlerinin katılımıyla üçlü bir mekanizma kuruldu. Esad'ın kaderi, silahlı gruplara Türkiye üzerinden cephane/lojistik akış ve Kürtlere karşı izlenecek politika Rusya ile Türkiye arasında hâlâ en çetrefilli konulardı.

St. Petersburg temaslarına paralel olarak Türkiye-İran arasında diplomasi trafiği de yoğunlaştı. 12 Ağustos 2016'da İran Dışişleri Bakanı Cevat Zarif, Ankara'ya kritik bir ziyarette bulundu. Temaslarda Türkiye, İran ve Rusya arasında bölgesel işbirliği perspektifi öne çıktı. İran Dışişleri Bakan Yardımcısı Hüseyin Cabiri Ensari, 15 Ağustos'ta Kremlin özel elçisi Mihail Bogdanov'u ağırlarken Zarif'in Ankara temaslarıyla ilgili bilgi verdi: Suriye krizinin çözümü konusunda Suriye'nin toprak bütünlüğü ve ulusal birliğinin korunması başta olmak üzere ana ilkelerde uzlaşma sağlandı. Ayrıca her iki taraf da Suriye halkının oylarıyla kapsamlı bir ulusal hükümetin kurulması konusunda mutabık kaldı.

Türkiye-İran yakınlaşması kuşkusuz özellikle Suriye konusunda Türkiye'nin ABD, Suudi Arabistan, Ürdün ve İsrail ekseninden uzaklaşması anlamına geliyordu. Ancak bu türden bir eksen kaymasının önünde de bir sürü engel vardı.

İran öteden beri Suriye krizinin çözümü için dört ayaklı bir öneride bulunuyordu:

- Ateşkes
- Ulusal birlik hükümetinin kurulması
- Bütün etnik ve dini grupların hassasiyetlerini yansıtan bir anayasanın hazırlanması
- Uluslararası gözetim altında seçimlerin organize edilmesi

Bu plan, Kürtlerin desteğini de almayı hedefliyordu.

Türkiye'nin seyir çizgisinin geldiği yer ise şuydu: Mümkünse Esad gitsin,

gitmiyorsa da Suriye'nin kuzeyinde Kürtlerin kurduğu fiili özerkliği bitirecek bir siyasi çözüm bulunsun.

Anahtar kelime artık Esad'dan ziyade Kürtler idi.

Türkiye açısından 'toprak bütünlüğü' parantezinde Suriyeli Kürtlerin özerkliğine son verilmesi vardı. İran ve Rusya ise meseleye Türkiye gibi bakmıyordu. Elbette Kürtlerin bağımsızlık yolunda atacakları adımlar karşısında Türkiye ve İran'ın pozisyonu aynıydı: "Sınırlar değişemez."

İran, başından beri Suriye ve Irak'la ilgili tartışmalarda Türkiye ile işbirliği zemini ararken sınırların değiştirilmesine yönelik Batılı komplolara işaret ediyordu. Ayrıca PYD ve YPG'nin PKK ile ilintisi Türkiye kadar İran için de sorundu. Bugün Türkiye'yi Batı ile karşı karşıya getiren de bu korkuydu. Yine de İran, PYD ve YPG'yi terör örgütü olarak nitelendirmedi. Üstelik Kürtlerin IŞİD'e karşı verdikleri mücadeleyi takdir ediyordu. Tahran'ın Rojava'ya yaklaşımını önemli ölçüde Suriye'nin izlediği politika tayin etmekteydi. Bu minvalde sadece İran değil Rusya'nın da hassasiyetini yansıtan iki kırmızı çizgi vardı: Toprak bütünlüğünün korunması ve Suriye'nin kuzeyinde Amerikan çizmelerine daha fazla yer açılmaması.

Ankara'nın Kürtlerle ilgili beklentileri bu hassas dengeler açısından ters sonuçlar doğurabilirdi.

Erdoğan, ABD'nin IŞİD'e karşı YPG ile kurduğu ortaklığa öfkeliydi ama Rusya da Kürtleri yanında tutmak için çaba harcıyordu. Geçmişte Rusya, Türkiye destekli grupların saldırıları karşısında Kürtlere Halep ve Afrin'de nefes aldırdı. PYD'nin Moskova'da ofis açmasına da izin verdi. Rusya'nın, Ankara'yı memnun etme pahasına Kürtleri ABD'ye kaptırmak için makul bir gerekçesi yoktu. Hele Türkiye kendisine mahkûmken! Rusya, Türkiye ile ilişkilerinde balayı yaşarken dahi Ankara açısından 'sakıncalı' Kürtlerin Moskova'daki faaliyetlerine dokunmadı.

Ankara-Tahran arasında ikinci mutabakat konusu, Suriye halkına dışarıdan dayatma olmadan kendi kaderini tayin etmesi ve ulusal birlik hükümeti kurulmasıydı. Bu mutabakatın nasıl ilerletileceği de belirsizdi. Türkiye, Esad'lı bir sürece rıza gösterdiğine dair şimdiye kadar açık bir deklarasyonda bulunmadı. İran ise bu konuda çok netti. Tam da ikinci bahar havası eserken dini lider Ayetullah Hamaney'in Başdanışmanı Ali Ekber Velayeti, Türkiye-Suriye yakınlaşmasının terörle mücadeleyi güçlendireceğini vurguladı ve İran'ın Esad'a yaklaşımında bir değişiklik olmadığını yineledi.

Aşırılıkçılık ve terörle mücadele konusunda da herkes kendi filini tarif ediyordu. İran, Türkiye'nin doğrudan ya da dolaylı olarak desteklediği örgütlerin kökünü kazımaktan bahsediyordu. Türkiye ise yolun sonuna geldiği halde bu gruplarla oyununu sürdürüyordu.

İranlılar Türkiye sınırlarının kapatılması halinde Suriye'deki krizin bü-

yük oranda çözüleceğine inanıyordu. Tam bu noktada Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un, BM Güvenlik Konseyi'nin 2165 nolu kararı çerçevesinde Suriye sınırındaki iki kapının uluslararası denetime açılması konusunda Türkiye ile anlaşmaya vardıklarını açıklaması anlamlıydı. 2165 nolu karar, yardım malzemelerinin geçişi için kullanılan Bal el Selame ve Bab el Heva kapılarının BM denetimine açılmasını öngörüyordu. Lavrov'un sözünü ettiği şekilde Türkiye'nin bunu kabul etmesi silahlı grupların lojistik ve militan akışının kesilmesi anlamına geliyordu. Ankara bu konuda sessizliğini koruyordu.

15 Temmuz darbe girişiminde Erdoğan'a verdiği desteği fırsata çeviren İran, Suriye krizinde aranan ortaklığın ötesinde Türkiye'ye yeni bir eksen tarif ediyordu. Bu, bölgesel ve küresel meselelerde ortaklık gerektiren bir eksen idi.

Tam da Rusya ve İran'la temasların yoğunlaştığı günlerde Türkiye'nin Şam'ın nabzını yokladığına dair iddialar geldi. Lübnan'ın *El Sefir* gazetesi, Suriye'nin kuzeyinde Kürt federasyonunun Türkiye ile Suriye'yi tekrar bir araya getirdiğini, bu çerçevede MIT Müsteşarı Hakan Fidan'ın bir yardımcısının 21 Ağustos'ta Şam'a gittiğini, Suriyeli Kürtlerin durumu ve PKK'ye karşı 1998 Adana Anlaşması'nın tekrar devreye sokulmasının müzakere edildiğini, Suriye tarafının da Ankara'ya heyet göndereceğini yazdı.⁶⁴

Şam-Ankara arasındaki temaslarla ilgili bu iddia ilk değildi. Cezayir gazetesi *El Vatan* 2006 baharında Cezayir hükümeti Rusya ile Türkiye'nin arasını bulmak için başlattığı arabuluculuk çalışmalarını Türkiye ile Suriye arasında dolaylı temaslara öncülük ederek genişlettiğini yazmıştı. Gazeteye göre her iki ülke de Kürtlerin durumu ve bağımsızlık arzuları hakkında görüş alışverişinde bulunmak istiyordu. İddiyayı teyit eden çıkmadı ama dikkat çeken bir temas trafiği vardı: Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim, 28-29 Mart 2016'da Cezayir'e ziyarette bulundu. Cezayir'in Afrika ve Arap Birliği işlerinden sorumlu bakanı Abdülkadir Messahil de 24-25 Nisan 2016'da Şam'ı ziyaret edip Esad ile görüştü.

Bütün bu gelişmeler Kürtlerin federasyon kurma çabasından rahatsız olan Suriye yönetiminin Türkiye ile işbirliği yapabileceğine dair spekülasyonları arttırdı.

Diplomasi cephesindeki çapraz trafiğe paralel olarak sahada üç kritik gelişme yaşandı:

– Uzun zamandır konuşulan Büyük Halep savaşı gelip çattı. Ordu Halep'te Kastello yolunu kesip Türkiye üzerinden beslenen silahlı grupları çembere aldı. Kuşatmayı yarmak için güç birliği yapan silahlı gruplar son 5 yılın en şiddetli taarruzunu başlattı. Çatışmalar Halep'in kuzeybatısı ve güneyinde yoğunlaştı.

64 <http://assafir.com/Article/1/507606>

– Haseke’de Suriye ordusu ile YPG arasında çatışma patlak verdi.

– Uzun süredir sınırda 98 km’lik hattı IŞID’e kapatmadığı gerekçesiyle eleştirilen Türkiye, Cerablus’a operasyon başlattı.

Özellikle Haseke’deki çatışmalar, Kürtlerle Şam arasındaki hassas dengelerde ciddi bir kırılmaya işaret ediyordu. Çünkü YPG’ye karşı ilk kez savaş uçakları kullanıldı.

Çatışmayı tetikleyen Nisan 2016’daki gibi Rojava Asayiş gücü ile yönetimi destekleyen Ulusal Savunma Güçleri arasındaki sorunlardan kaynaklandı. Rivayet o ki Asayiş’in Kürt gençlerini askere almak için durduran ve zaman zaman taciz ateşinde bulunan Ulusal Savunma Güçleri Komutanı Abdulkadir Hamu’yu tutuklama girişimi üzerine çatışma çıktı. YPG’nin devreye girmesinin ardından Suriye Hava Kuvvetleri, önce 17 Ağustos’ta uyarı ateşi açtı, ertesi gün Asayiş’in binalarını bombaladı. Bölgede yüzlerce asker bulduran ABD açısından da kritik bir durum oluştu. Pentagon Sözcüsü Jeff Davis’in “Suriye yönetimine koalisyon güçlerine ya da ortaklarınıza müdahale etmemesi tavsiye olunur” uyarısı heyecan yarattı. Ancak ABD gelişmeleri izlemekle yetindi.

Rojava yönetimi ise çatışmayı “İran, Rusya, Türkiye ve Suriye ortaklığı” olarak yorumladı:

Suriye yönetimi açıkça bazı bölgesel ülkelerle, özellikle Türkiye ile birlikte çalışıyor. Kuzey Suriye ve Rojava’da demokratik projenin hayata geçirilmesini durdurmak için Türkiye, İran ve Baas rejimi arasında koordinasyon var.⁶⁵

Tarafları uzlaştırmak için devreye giren Rusya oldu. Hatta yerel gazetecilere göre arabuluculuk için Himeymim üssünden Kamışlı’ya giden Rus heyetine İranlılar da eşlik etti. İranlılar fazla görünür olmadan krizi yatıştırmak için Arap ve Kürt aşiretleri devreye soktu.

Rojava özerkliği oluşurken bölgedeki Arap aşiretleri Kürtler ve yönetim arasında bölünmüştü. Mesela Şemmar ve Cês aşiretleri Kürtlerle birlikte hareket ederken Cubur ve Tay aşiretleri yönetime sadık kaldı. Suriye yönetimi geleneksel aşiret bağlarını gerektiğinde kendi lehine kullansa da Arapların katılımıyla Suriye Demokratik Güçleri’nin (SDG) kurulmasına paralel olarak denge Kürtler lehine değişmeye başladı. SDG’yi cazip kılan şey daha disiplinli olması ve savaşçılara daha çok para vermesiydi.

Suriye yönetimi, Haseke krizi sırasında ilk kez YPG ve Asayiş’ten PKK diye bahsetti. Haseke Valisi Muhammed Zaal el Ali, PKK’nin, elindeki silahları, terörle mücadelede kendisini destekleyen Suriye ordusuna karşı kullandığını belirtip bütün PKK liderliğini sadakat göstermeye davet etti. Suriye Genelkurmayı ise “PKK’ye bağlı” diye nitelediği Asayiş’in son zamanlarda Ha-

65 ARA News, “Syrian Kurds blame regime attacks on Iran and Turkey”, 19.08.2016

seke'de devlet kurumlarına saldırdığını, petrol ve pamuk çaldığını, insanları kaçırdığını, kentin huzurunu bozduğunu, kaos ortamı yaratarak istikrarsızlığa sürüklediğini öne sürdü.⁶⁶

İkiye bölünmüş olan Haseke'deki pazarlıklarda Suriye yönetimi tarafların çatışma öncesi pozisyonlarına çekilmesini isterken, Kürt tarafı iki şart koştu:

Rejim kentten tamamen çekilmeli ve bölgedeki Ulusal Savunma Güçleri dağıtılmalı.

Kürtlerin Suriye ordusu ile çatışmaktan kaçınmasının pratik nedenleri vardı:

– Arap aşiretleri ya da Süryaniler gibi azınlıklar, savaş ortamında düzeni sağlayıp kendilerini IŞİD gibi tehlikeli örgütlerden koruduğu için Kürtlerin başlattığı özerklik hareketine ortak olmuştu. Ancak sürecin Suriye yönetimiyle çatışmaya dönüşmesi veya bağımsızlık ya da 'Kürdistan Federasyonu' gibi formlara evrilmesi bu birlikteliği bozabilirdi.

– Suriye yönetimi Kürtlerin kontrol ettiği bölgelerle 'devlet ilişkisi'ni kesmedi. Yani memur maaşları ödeniyor, devletin sağlık ve eğitim gibi temel hizmetleri devam ediyor, Kamışlı havaalanı sayesinde bölgenin Suriye'nin kalaniyla irtibatı sürüyor, Rojava'da yaşayanların pasaport ve kimlik edinme gibi vatandaşlık hakları korunuyordu.

Amerikan desteği ve artan uluslararası meşruiyet Kürtleri daha fazlası için cesaretlendirdi.

YPG bir hafta süren çatışmalar sırasında ordu güçlerini hükümet binalarının bulunduğu bölgeye hapsedecek şekilde şehri çembere aldı. Rusya'nın ağırlığını koymasının ardından çatışmalar 5 maddelik bir anlaşma ile sona erdi. Kentin neredeyse yüzde 90'ını kontrol eder hale gelen Kürtlerin yayımladığı anlaşma maddeleri şunlardı:

– Suriye ordusu kent merkezini terk edecek. YPG güçleri temizlediği alanları Asayiş güçlerine teslim edecek.

– Her iki taraf da yaralı ve esirleri serbest bırakacak.

– Kapatılan yollar yeniden açılacak.

– Difa el Watani'nin (Ulusal Savunma Güçleri) durumu gözden geçirilecek.

– Görevden alınan memur ve işçiler işlerine dönecek.⁶⁷

El Sefir'e göre çatışma öncesinde Suriye ordusunun Kamışlı Havaalanı'nda 2.500, 121. Topçu Birliği'nde 500, Kokab'da 2.500 ve Haseke merkezinde 500 askeri vardı.

66 SANA, "Hasaka Governor: No one can protect Hasaka except the Syrian State", 20.08.2016

67 ANHA, "Hesekê'de mutabakata varılan ateşkesin maddeleri", 23.08.2016; ANHA, "YPG Genel Komutanlığı'ndan ateşkes açıklaması", 24.08.2016

Haseke'deki gelişmelere paralel olarak Türkiye, daha önce desteklediği Türkmen ve Arap örgütlerle El Rai ve Cerablus'u IŞİD'den alma operasyonunu bu kez doğrudan TSK'nin sınırötesi operasyonu ile hayata geçirdi. Fırat Kalkanı adı verilen operasyon tam da Osmanlı'nın Memluk Devleti'ni yenilgiye uğratarak Suriye'ye hakim olduğu Mercidabık Savaşı'nın 500. yıldönümü olan 24 Ağustos 2016 gününe denk getirildi.

Sayıları 1.500 olarak verilen Feylak el Şam, Şamlılar Cephesi, Hamza Tugayı, Rahıman Kolorduları, Sultan Murad Tugayı, Nureddin Zenki Tugayı, 13. Birlik ve Emrolunduğun Gibi Dosdoğru Ol Tugayı, Türkiye'nin havadan ve karadan desteğiyle Karkamış'tan Cerablus'a girdi. Birkaç saat içerisinde Cerablus merkezinin kontrolü ele alındı. Menbic'te Amerikan destekli SDG ve Menbic Askeri Konseyi'ne 73 gün direnen IŞİD, Cerablus'ta hiç çatışmadan çekildi! Bu konuda iki yorum öne çıktı: Birincisi, Türkiye, IŞİD ile gizli pazarlık yaparak kazanamayacağı bir savaşa girmemesini sağladı. Bunu en fazla Kürtler dillendiriyordu. İkincisi, IŞİD, Menbic yenilgisinden sonra önemli savaşçıları El Bab üzerinden Rakka'ya göndermiş ve Cerablus'ta fazla adam kalmamıştı. Türkiye, SDG'nin kuzeye çıkmasına fırsat vermeden bu boşluğu değerlendirdi.

Erdoğan müdahalenin hedefini bölgeyi IŞİD ve YPG'den temizlemek olarak koydu. Operasyon, 17 Temmuz darbe girişimine destek verdikleri suçlaması yüzünden ABD ile yaşanan gerilimi düşürmek amacıyla Başkan Yardımcısı Joe Biden'ın Ankara ziyaretine denk getirildi. Sınırları IŞİD'den temizlenmesi konusunda ABD epey zamandır Türkiye'den eylem bekliyordu.

Türkiye'nin müdahalesinden iki gün önce SDG destekli Cerablus Askeri Meclisi'nin kuruluşu ilan edilmişti. Yerel unsurları askeri konsey olarak birleştirip IŞİD'e karşı seferber etmek Menbic'te de izlenen bir yoldu. Cerablus Askeri Meclisi, Türk müdahalesine şu tepkiyi verdi: "Cerablus tiyatro oyunuyla işgal edildi. İşgal Türk devleti ve DAIŞ arasındaki anlaşma sonucu gerçekleşti. Bu anlaşmaya temelinde DAIŞ tek bir mermi bile patlatmadan çekildi. DAIŞ'in çekilmesiyle birlikte Halep'te kötü uygulamalarıyla bilinen onlarca cihatçı grup Cerablus'a girdi."

PYD Eşbaşkanı Salih Müslim de "Türkiye, Suriye batağında çok şey kaybedecektir" uyarısında bulundu. Suriye Dışişleri de tepkiliydi: "Türkiye'nin Suriye topraklarına girmesi egemenlik haklarının ihlalidir. Suriye'deki terörist organizasyonlarla savaş Suriye hükümeti ile koordinasyon dahilinde olmalıdır. IŞİD'i kovup yerine diğer terörist örgütlerin yerleştirilmesi kabul edilemez. Türk tanklarının topraklarımıza girişini kınıyoruz."⁶⁸

68 SANA, "Syria condemns Turkey's breach of Syria's sovereignty in Jarablos, 24.08.2016

Rusya ve İran terörle mücadelede Suriye yönetimiyle koordinasyon olmadan hareket edilmemesi gerektiğini vurguladı.

Türk müdahalesinin nedenlerini yedi maddede özetlersek;

– Birincisi, Türkiye, Amerikan destekli bir Kürt koridoruna izin vermeyeceğini sahaya inerek göstermiş oldu. Kürtler, Kobani ile Afrin arasında bağlantı kurmak için bu bölgeye özel önem veriyordu. Türkiye, bu tür bir senaryoya geçit vermemek için IŞİD'i Cerablus'tan atan gücün Kürtler olmasını istemiyordu. Türk müdahalesi, Kürtlerin Derik'ten Afrin'e kadar 'demokratik federasyon' projesini hayata geçirme planını zora soktu ya da öteledi.

– İkincisi, Türkiye IŞİD'i destekliyor görüntüsünden kurtulmak için bu hamleyi yaptı. Artık kendisini IŞİD ile mücadele eden ülke olarak gösterebilecekti. Malum cihatçı gruplar Türkiye'nin kapıları açması sayesinde bu bölgeyi ele geçirmişti. Sonradan ortaklarını kovup tek başına bölgeye hükmeden IŞİD buralarda Kürt temizliği yaparken de Türkiye ses çıkarmamıştı. Ardından Türkiye, IŞİD'in Rojava'ya karşı saldırılarını kolaylaştırmıştı. Son olarak Türkiye "YPG, Fırat'ın batısına geçemez" diye çekilen kırmızı çizgisiyle esasen IŞİD'e kalkan olmuştu. Bu pozisyon Türkiye üzerindeki baskıları artırmıştı.

– Üçüncüsü, Türkiye, Rus uçağını düşürdüktan sonra Suriye'de oyun dışı kalmıştı. Bu şekilde oyuna döndü.

– Dördüncüsü, Ankara uzun zamandır dillendirdiği güvenli bölge planını hayata geçirme fırsatını yakaladı. Hedefte IŞİD'den arındırılmış bölgede sığınmacılar için kent kurmak da vardı.

– Beşincisi, Cerablus'tan sonra operasyon Marea'ya kadar genişletildiğinde Halep'te zor durumda olan silahlı gruplara desteğin önü açılmış olacaktı.

– Altıncısı, Incirlik üssü operasyonlara açıldığından beri IŞİD, Türkiye'yi artan oranda tehdit eder hale geldi. Türkiye'nin kentlerinde intihar saldırıları can alırken hükümet daha fazla eli kolu bağlı kalamazdı.

– Yedincisi, 15 Temmuz darbe girişimi ve orduda yapılan temizlikle TSK'nin gücü sorgulanmaya başladı. Bu açıdan Fırat Kalkanı aynı zamanda bir moral operasyonuydu.

Rusya ve ABD operasyonu onaylamıştı ama onayladıkları şey, Erdoğan'ın deklare ettiği gibi hem IŞİD hem YPG'ye karşı saldırı değildi. Rusya'nın onayı olmadan Suriye hava sahasına Türk savaş uçakları ya da karadan tanklar giremezdi. Ruslar, Suriye'ye konuşlandırdıkları S-400 kalkaniyle hava sahasını Türklere kapatmıştı.

"Madem Kürtleri istemiyorsun o zaman IŞİD'i sen temizle" diye bastıran ABD ile de bu konuda Erdoğan'ın son Washington ziyaretinde mutabakat sağlanmıştı. Ama operasyonun ABD'nin sahadaki müttefiki olan Kürtlere yönelmesi iki ülkeyi karşı karşıya getirebilirdi. Biden, Ankara ziyareti sırasında Türkiye'yi teskin edici bir yol izledi:

PYD, Fırat'ın batısına geçmemeli. Buna uymadıkları takdirde asla ABD tarafından desteklenmeyecekler.

Türkiye'nin operasyonu derinleştirmesi ve iki Amerikan müttefiki arasında çatışmanın önlenmesi açısından Kürtlerin gerçekte çekilmemesi bile çetkiliyor görüntüsü vermeleri zekice bir taktikti. YPG'nin Fırat'ın doğusuna çekileceğine dair taahhütlerine karşın ABD'nin Kürtleri Türkiye'nin hedef tahtasında bırakmasının riski de şuydu: Kürtler sayesinde bölgede bulunan ABD süreci etkileme kapasitesini yitirebilirdi.

Ruslar da Türkiye'nin YPG'ye karşı bir savaşa girişmesini onaylamıyordu. Ayrıca Türkiye'nin bölgedeki askeri varlığı bir aşama sonrasında Rus müttefiki Suriye ile karşı karşıya kalacağı anlamı taşıyordu. Rusya'nın buna seyirci kalması zordu.

Suriye'nin kuzeyinde Amerikan etkisinde bir federatif yapılanma ya da bölünme Suriye yönetiminin de reddettiği bir seçenektir. Ama Esad karşıtı silahlı grupların destekçisi Türkiye'nin radikal bir politika değişikliğine gitmeden bu şekilde oyuna girmesi Şam'ın istediği son şeydi.

ROJAVA'NIN DİPLOMATİK AĞI

Cumhurbaşkanı Erdoğan "PYD ve YPG terör örgütüdür, DAİŞ'ten daha tehlikelidir" diye bas bas bağırırken 17 Nisan 2016'da Avrupa Parlamentosu'nda koridora asılmış YPG bayraklarını gördüğüm zaman şaşırmadım. Çünkü Avrupa'da katıldığım bir çok toplantıda YPG ve PYD'nin nasıl ilgi gördüğünün yakın tanığıydım.

Suriye'nin kuzeyinde demokratik özerkliğin inşası ve IŞİD ile savaş sayesinde PYD ve YPG Avrupa'da artan oranda meşruiyet zemini buluyordu.

Türkiye'nin oldukça sert uyarılarına rağmen Rojava'nın siyasi ve askeri aktörleri, Avrupa'nın farklı yerlerinde temsilcilik açmayı başardı. YPJ Komutanı Nesrin Abdullah ile PYD Eşbaşkanı Asya Abdullah'ın 8 Şubat 2015'te Elysee Sarayı'nda ağırlanması Kürtler için bir dönüm noktasıydı.

NATO, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu'na ev sahipliği yapan Brüksel'de aktif bir diplomasi yürüten Suriyeli Kürtler, ilk diplomatik zaferi 10 Şubat 2016'da Moskova'da açtıkları temsilcilikle elde etti.⁶⁹

Moskova'daki temsilcilik PYD değil Rojava yönetimi adına açıldı. Bu da Moskova'nın özerk yönetimi fiilen tanınması olarak görüldü. Moskova'da temsilcilik açılmasına Erdoğan'ın tepkisi sert oldu:

Şimdi PYD'ye destek olan ülkelere sesleniyorum. Çıkar çatışmasına girerseniz bunlar gelir aynı DAEŞ gibi canlı bomba eylemi yapar. Şimdi buradan

69 "Syrian Kurdistan's diplomatic representative office opened in Moscow", eKurdDaily, 10.02. 2016.

Rusya'yı uyarıyorum. Sanıyorlar ki PYD'ye biz ofis açtık bize bir şey yapmazlar. Aldanıyorlar. Rusya'da da eylem yaparlar.⁷⁰

Erdoğan Batı'yı da uyardı:

Batılı dostlarımıza tekrar seslenmek istiyorum. PYD ve YPG birer terör örgütüdür. Bu terör örgütlerinin bu tür bir yapılanmaya gitmesine vesile olanları tarih affetmeyecektir.⁷¹

Bu uyarılar fayda etmedi. YPG-YPJ 3 Nisan 2016'da Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Prag'da temsilcilik açtı. Açılışa Kobani Kantonu Dış İlişkiler Bakan Yardımcısı Idris Nassan, Cezire Kantonu Dış İlişkiler Bakanı Abdulkerim Ömer ve YPJ Komutanı Nesrin Abdullah'ın yanı sıra Çek hükümetinden temsilciler katıldı. Savaşın ortasında doğmuş silahlı bir örgütün AB'de temsilcilik açıyor olması bir ilkti.

Prag temsilciliğini YPJ'den İman Derviş ile PYD'den Şervan Hasan üstlendi. Şervan Hasan, temsilciliğin siyasi tanıma anlamına geldiğini belirtti. "Neden Prag" diye sorduğumda Hasan şu yanıtı verdi:

Temsilciliği sadece Çek Cumhuriyeti değil bütün Avrupa için açtık. Temsilciliği burada açmamızın nedeni Prag, Nesrin Abdullah'ın ilk ziyaret ettiği yerd. Savunma Bakanlığı yetkilileriyle görüşmeler yapmıştı. Ayrıca tarihinde farklı güçlerin egemenliği altında yaşamış olan Çekler, Kürtlerin durumunu anlayabilen bir Avrupa topluluğu. Bizim demokratik ve insan haklarına saygılı bir yönetim inşa etme çabamıza da ilgi duyuyorlar. Avrupa ile ortak değerleri paylaşıyoruz. Ayrıca DAİŞ ile mücadelemiz büyük takdir topluyor. Herkes artık şunun farkında: DAİŞ sadece Ortadoğu değil Avrupa'yı da tehdit ediyor. Bu yüzden YPG ve YPJ'ye ilgi büyük. Avrupalılar radikal İslamcılarla mücadelemize hak veriyor. Yine Çek Cumhuriyeti, Arap dünyasıyla yakın ilişkilerle sahip, bölgedeki gelişmeleri yakından izliyorlar ve bizi tanıyorlar.

Hasan, Çek Cumhuriyeti'nden askeri ya da mali destek alıp almadıkları konusunda "Bazı bakanlıklarla temaslarımız var. Ancak silah ya da parasal yardım almış değiliz. Kürt halkı olarak teröristlere karşı savaşıyoruz. Saha da Amerika ile birlikte çalışıyoruz. Bu mücadeleyi sürdürmek için stratejik ortaklıklara ihtiyacımız var. Avrupa'da yürüttüğümüz çalışma ortaklıklar tesis etmeye yönelik. Buradaki asıl görevimiz diplomatik temaslar kurmak ve stratejik dostluklar tesis etmek," dedi.

Kürtler bu tür çalışmaları yürütürken özellikle bölgede etnik ve dini grup-

70 "Erdoğan Rusya'yı uyardı: Rusya'da da eylem yaparlar", *Hürriyet*, 25.03.2016.

71 "Erdoğan: DAES bizim için nasıl bir terör örgütüyse PYD de öyle bir terör örgütüdür", <http://www.tccb.gov.tr>, 16.02.2016.

ların birlikte barış içinde yaşayabilecekleri bir model sunduklarının altını çiziyordu. Ortadoğu cehenneminden gelen bu insanların batı başkentlerinde kadına yüzde 40 kota tanıyan kanton sistemlerini anlatırken gördükleri ilgi kayda değerdi.

Prag'taki bu adımı 17 Nisan 2016'da Stockholm takip etti. İsveç'in başkentindeki temsilcilik de parti adına değil Rojava yönetimini temsilen açıldı. Açılışa Nesrin Abdullah, Abdülkerim Ömer, Rojava yönetimlerinin Avrupa temsilcisi Sinem Muhammed ve PYD'nin İsveç temsilcisi Şiar Ali'nin yanı sıra Süryani toplumunun temsilcilerinden Bessam İshak katıldı. İsveçli bir bakan ve bazı parlamenterler de açılışa hazır bulundu.

Prag'da Savunma Bakanlığı yetkilileriyle görüşmeler yapmış olan Nesrin Abdullah, Stockholm'de de İsveç Savunma Bakanı Peter Hultqvist ile bir araya geldi.

PYD'nin Avrupa temsilcisi Zuhat Kobani, Avrupa'da atılan adımlarla ilgili bana şu bilgileri verdi:

İsveç'te açılan temsilcilik Rojava'yı temsil ediyor, PYD'yi değil. Kantonlarla ilişkiler bu temsilcilik üzerinden yürütülecek. Siyaseten Danimarka hükümetinin desteğini almış durumdayız. Avrupa'da resmi statü olarak tanınmış değil ama fiili bir tanıma söz konusu. Bu temsilcilikler PYD'nin şimdiye kadar geliştirdiği diplomatik ilişkileri yeni bir aşamaya taşıyacak. Hükümetler adına bazı çalışmalar yürütülecek. Avrupalılar ofis açmamıza izin veriyor çünkü Rojava'da verdiğimiz mücadeleye yönelik siyasi dayanışma gereği duyuyorlar. Bu vesileyle IŞİD ile mücadeleyi, demokratik özerkliği, demokratik federalizmi anlatıyoruz, Avrupalılar bizim meselelerimize yavaş yavaş aşinalık kazanıyor. Avrupalı hükümetlerden yardım alma peşinde değiliz. Amacımız statüyü adım adım garantiye alma ve meşrulaştırmaktır. Bu temsilcilikler kanton yönetimlerinin Avrupa'daki kurumlarla ilişkilerini geliştirecek ve enformasyon çalışmaları yürütecek.

7 Mayıs 2016'da ise Rojava yönetimi Berlin'de temsilcilik açtı. Bazı Alman parlamenterler temsilciliği ziyaret edip destek sundu. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi Berlin Temsilcisi Sipan İbrahim amaçlarını "Alman devletiyle ilişkileri geliştirmek ve Rojava'daki gelişmeleri Almanya'ya aktarmak" olarak özetledi.

Bu sırada Kopenhag ve Washington'da da temsilcilik açma çabaları devam ediyordu. Geçmişte PKK'nin televizyon kanallarına yayın imkânı vererek Türkiye'yi epeyce kızdırmış olan Danimarka da Suriyeli Kürtleri kucaklayarak Ankara'yı tekrar öfkelenlendirmeyi göze alıyordu.

Kürtlerle Barış, Kürtlerle Savaş

Bin Xet'te yaşanan sancılı süreçle ilgili bu kitapta uzun uzadıya çizmeye çalıştığım tablonun üzerine şu soru elzem hale geliyor: Suriye Kürtleri Türkiye açısından ne tür bir ilişki vaat ediyor; dostluk mu, düşmanlık mı?

Kısa bir özet geçecek olursak; Suriye'de rejim devirme uğruna Selefi cihatçıları desteklemekten kaçınmayan Türkiye hükümeti, Rojava'da şekillenmekte olan demokratik özerkliği boğmak için elinden geleni yaptı.

Fıhabur-Semelka sınırı Rojava'nın nefes borusu.

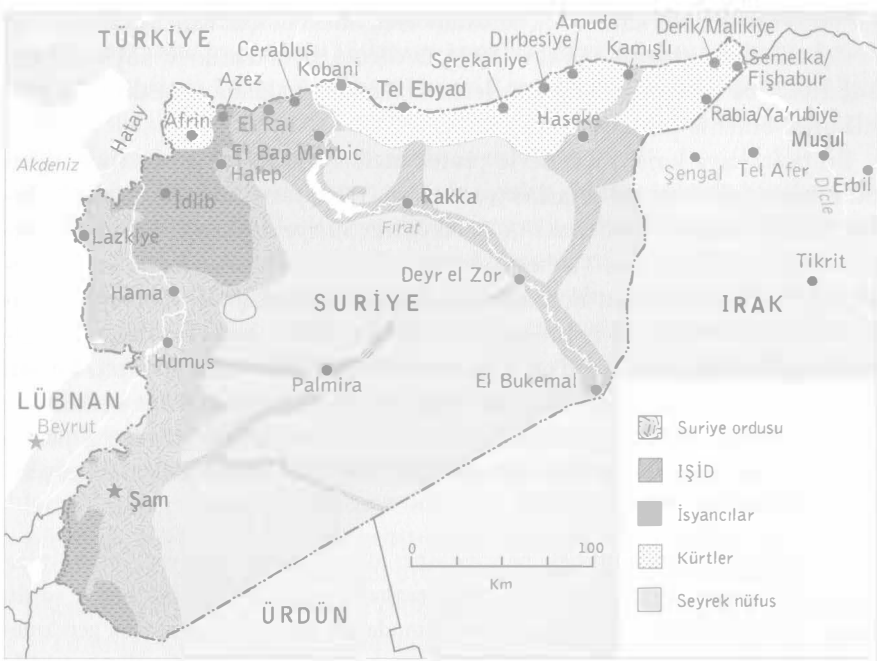
Kürt fobisinden beslenen hâkim kurumsal ve siyasal yapının Rojava'da Kürtlerin kazanımlarından kaygılanmak için kendince nedenleri vardı:

Birincisi Suriye'nin kuzeyinde inisiyatifi ele alan PYD, Türkiye'nin terör örgütü olarak görüp savaştığı PKK çizgisinde bir hareketti. Tabii ki PYD kendisini PKK ile organik bağı olan bir örgüt olarak değil ideolojik paralelligi olan Suriyeli bir hareket olarak tanımlıyordu. YPG de kendisini PYD'nin silahlı kolu olarak değil Rojava'nın savunma gücü olarak konumlandırıyor. Lakin bu iki yapı için de "Öcalan'ın fikirlerini rehber edinmiş Apocu örgüt" tanımlaması ne fazla ne eksikti.

Öcalan bütüncül bir Kürdistan tahayyülünü odağa alan yeni bir paradigmayla Suriye Kürtlerini etkilemekle kalmayıp, toplumsal ve siyasal olarak dönüştürdü. Bu dönüşümde geleneksel kültür ve aşiret bağlarının cendesinde kalan kadınların rolü önemliydi. Türkiye'nin PYD karşısında alarm vermesinin bir başka nedeni sınırın altındaki ve üstündeki Kürtlerin birbirini etkileme kapasitesinin yüksek olmasıydı. Sınırın üstündeki Apocu Kürt hareketi ile sınırın altındaki Kürt hareketi arasındaki mevcut ideolojik etkileşimin ötesinde tarihsel olarak bu bölge hep birbirini besleyen dinamiklere sahip olageldi. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu takip eden yıllarda Kürt isyanlarının bastırılması ya da sürgünler sırasında Türkiye'yi terk eden Kürt aydınlar ya da toplum liderlerinin sığındığı yer bugün Rojava olarak karşımıza çıkan uçsuz bucaksız ova ve otlaklarıyla bilinen bölgeydi. Bu göçler Türkiye sınırlarına paralel şekilde tespah taneleri gibi dizilmiş olan Kobani, Tel Ebyad, Serê Kanîyê ve Kamışlı hattındaki yerleşimlerin Kürt karakterini güçlendirdi. Kürt önderlerin davası yıllarca Suriye yönetiminden ziyade Türkiye'ye odaklıydı. Haliyle Türkiye'deki Kürt isyanlarıyla hep yakından ilgilendiler, katılım gösterdiler, maddi ve manevi katkılar sundular.

Irak Kürdistanı'ndaki siyasal gelişmelerin tırmandığı dönemde yüzlerini daha fazla doğuya dönen Suriyeli Kürtlerin Türkiye'ye ilgisi 1984'ten itibaren yeniden arttı. Öcalan'ın Suriye'den çıkarıldığı 1998'e kadar PKK özellikle Afrin ve Kobani'de taban tutturdu. Türkiye ile Suriye arasında imzalanan Adana Anlaşması'ndan sonra PKK kadrolarının Türkiye'ye teslim edilmesi ya da tutuklanması PKK çizgisindeki Kürt hareketini yeni bir arayışa itti: PKK'nin örgütlediği zemin üzerinde 2003'te kurulan PYD, Öcalan'a özgürlük mitingleriyle kuzeye ilgisini sürdürmüş olsa da Suriye merkezli bir hareket olarak kendisini konumlandırdı. Bu nokta, "PYD dost mu düşman mı, Türkiye'nin istikrarını etkiler mi" sorusunun yanıtını ararken önemli bir veri olarak dikkate alınmalıydı.

PYD ve YPG'nin dostluğu ya da düşmanlığı önemli ölçüde Ankara'nın hem Türkiyeli Kürtler hem de sınır ötesindeki Kürtlere yönelik olarak benimseyeceği politikaya bağlıydı.

Suriyeli Kürtlerin 2011'deki isyan dalgasında deklare ettikleri duruş çevresel faktörlerle içi doldurulabilecek nötr bir pozisyonda. Bu pozisyondan hareketle Türkiye'nin Suriyeli Kürtleri kazanması ne kadar mümkünse bunu düşmanlık ilişkisine dönüştürmesi de o kadar mümkündür.

PYD liderleri defalarca Suriye partisi olduklarını, Türkiye ile dostluk istediklerini, Türkiye'ye yönelik hiçbir tehdide izin vermeyeceklerini ve kontrol ettikleri sınırlarda Türkiye'ye garanti verdiklerini beyan ettiler. Temmuz 2012'den sonra Türk askeri ve istihbarat unsurlarının desteği ya da yönlendirmesiyle Özgür Suriye Ordusu, Ahrar el Şam, Nusra Cephesi ve IŞİD gibi örgütler Kürt bölgelerine defalarca saldırıda bulundu. Buna rağmen PYD ve YPG bu taahhüdünü bozmadı. Dahası Kürtler oluşturdukları savunma hattıyla IŞİD'in kuzeyde Türkiye sınırlarına yaslanmasını önleyerek Türk devleti ve halkına büyük bir iyilik yapmış oldu. Türkiye taahhüdü ve bu verileri esas alarak Suriyeli Kürtlerle ittifak kurabilirdi. Tıpkı AKP döneminde Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile kurulan ittifak gibi. Ancak AKP hükümeti Suriye'nin kuzeyinde özerkliğe yönelen hiçbir fiili duruma izin vermeyeceğini belirterek tehdit yolunu seçti. Bununla yetinmeyip Rojava'da şekillenmekte olan özerk entiteye karşı öteki muhalif gruplar üzerinden bir vekâlet savaşı yürüttü. IŞİD'i desteklediği ve uluslararası mücadeleyi savsakladığı

eleştirilerine maruz kalınca da baskıları savuşturmak için Kürtleri daha fazla hedef tahtasına oturttu. “YPG ve PYD, DAİŞ’ten daha tehlikeli” söylemi hem suç bastırma taktiği hem de Kürtlerin uluslararası alanda meşruiyet kazanmalarını önleme çabasıydı.

Bu politikaya karşın Kürtlerle pratik nedenlerle ittifak kurulabileceğini Süleyman Şah Türbesi’ne asker ve yiyecek takviyesi sırasında gördük. Fırat Nehri kıyısında Karakozak’ta Türkiye’nin Suriye’deki yegâne toprak parçası olan Süleyman Şah Türbesi nihayetinde IŞİD tehdidi yüzünden kuzeyde sınırın neredeyse sıfır noktasındaki Eşme köyüne taşındı. Türkiye 22 Şubat 2015’te 39 tank, 57 zırhlı araç, 100 araç ve 572 askerin katıldığı operasyonla gerçekleştirilen nakil sırasında YPG ve PYD ile işbirliği yaptı. Bunun için YPG ve PYD temsilcileri Türkiye’ye gelip operasyonu Türk yetkililerle birlikte planladı. YPG, operasyonu yürüten TSK’ye sahada eşlik etti. Operasyon sırasında yaşananları sorduğum PYD Eşbaşkanı Salih Müslim bana şunları söyledi:

Sayın Feridun Sinirlioğlu’na sorarsanız, tüm cevaplar onda var. Onlar Ankara’da kriz masası kurmuştu, ben İstanbul’daydım. Telefonları bende vardı. Olası bir durumda Kobani’yi arayıp müdahale edecektim. Aramam gerekmedi. Her şey normal geçti. Bittikten sonra arayıp bildirdiler: “Tamam başardık, bitti, sağolun, teşekkürler.” Ben de çekip geldim. Bu kadar.

Öcalan da buradaki işbirliğinden duyduğu memnuniyeti İmralı’da şu sözlerle dile getirecekti: “Bunlar en sonunda YPG ile gizli ittifak yapmak zorunda kaldılar. Süleyman Şah Türbesi Eşme’ye taşındı. Süleyman Şah artık mezarında rahat uyuyacak. Süleyman Şah canlandı... Eşme ruhunu biz de geliştireceğiz, siz de geliştirin... Kardeşlik karşılıklı olacak. Kardeşlik tek taraflı olmaz... Suriye ‘Türkiye Eşme’yi işgal etti’ dedi. YPG’yi de işbirliği yapmakla suçladı. Bunlara kayıtsız kalamayız. İran, Arap, Baas geliyor. Bu gelişme Türkiye’yi götürür. Rojava tasfiye olursa Toroslar da Çukurova da tasfiye olur.”¹

İşte bu işbirliği Kürtlerle ortaklık tesis etmek için önemli bir fırsattı.

Peki, hükümet neden ittifak şansını tepip düşmanlık seçeneği üzerinden gitmeyi tercih etti? Bunun biri Beşşar el Esad’ı devirmeye yönelik sürece, diğeri Türkiye’deki Kürtlerle çözüm sürecine taalluk eden iki boyutu vardı. Türk yetkililer, Ankara ve İstanbul’da PYD temsilcileriyle yaptıkları görüşmelerde işbirliği için şartlar ileri sürdü:

- Rejimle ilişkilerinizi kesin.
- Özerklikten vazgeçin.
- Rejime karşı muhalefet ile birlikte hareket edin.

1 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 448.

Kürtler eğer ÖSO ile birlikte rejime karşı savaşmayı tercih etseydi muhtemelen PYD'nin Apoculuğu fazla sorun edilmeyecekti. Ancak Kürtler üçüncü yolu tercih etti. Türkiye'nin Müslüman Kardeşler'i öne çıkartan stratejisine Kürtler kapılarını kapattı. Türkiye Suriye'de devrim projesinin başarısızlığa uğramasından Kürtlerin bu tercihini de sorumlu tuttu.

Türkiye'deki Kürtlerle barış süreciyle ilgisine gelince; aslında Kürtler Ankara'dan ne istediklerini Rojava pratiği ile ortaya koydu. Kürtlerin hâkim siyasal ve sosyal yapılar arasında anlaşılamayan 'demokratik özerklik' modeli Suriye sahnesinde ete kemiğe büründü. Bu da Türkiye'de paniği artırdı: Kuzeydeki Kürtler güneydekilerin elde ettiğinden daha azına razı olmayacaktı. Hükümet, İmralı Adası'nda tutulan Abdullah Öcalan'la bir süredir yapılan müzakerelerde ortaya çıkan ve Dolmabahçe Sarayı'nda AKP ve HDP'li heyetlerin birlikte kamuoyuna duyurdukları yol haritasını hayata geçirme iradesini göstermedi. Kobani'ye yönelik IŞİD saldırılarının alkışlanması gibi Rojava'daki kazanımları bir vekâlet savaşı ile bastırma taktikleri Türkiye'deki Kürtlerle ilişkileri de zehirledi. Halbuki Rojava'yla geliştirilecek dostluk ya da ittifak ilişkisi Türkiye'de Kürtlerle çözüm sürecinin önünü açabilirdi. Tersinden Türkiye'de müzakere masası Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından "Dolmabahçe mutabakatını tanımıyorum" çıkışıyla tekmelenmeseydi Rojava'ya yaklaşım farklı olabilirdi. Yani bu, çift taraflı etkiye sahip bir durumdu: Türkiye'nin Kürtleriyle sağlayacağı barış Rojava realitesinin sindirilmesini kolaylaştırabilir, Rojava'yı tanımak da barış sürecinde kolaylaştırıcı etki yapabilirdi.

Nitekim Öcalan müzakere sürecinde 24 Haziran 2013'te İmralı'daki görüşmede "Bizim Türkiye ile uzlaşmamız gelişirse Suriye'ye de yansır" diyordu.²

Türkiye destekli gruplar Rojava'ya yönelik saldırıları artırırken 21 Temmuz 2013'te yapılan görüşmede ise Öcalan bu konuda daha da netti:

Türkiye'deki çözüm Suriye'deki, Suriye'deki çözüm Türkiye'deki çözümdür.³

23 Temmuz 2015'ten itibaren PKK ile müzakere masasının yerini yeniden savaş takımlarının alması Kürtlerle tarihi buluşma şansını tehlikeye attı. Ankara'nın Kürtlere karşı IŞİD'i mazur gösteren tutumu Türkiye içinde de Kürtlere yönelik saldırılar için uygun zemin hazırladı. IŞİD'in resmen üstlenmediği ama Rojava ile bağlantılı saldırılar ardı ardına geldi. 5 Haziran 2015'te Diyarbakır'da Halkların Demokratik Partisi (HDP) mitinginde patlayan bombalar 5 kişinin canını aldı, yaklaşık 400 kişiyi yaraladı. Rojava'da IŞİD'e karşı savaşa katılan gençlerin dönen cenazeleriyle yanıp kavru lan Kürt halkı burada da bedel ödemiş oldu.

2 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 97.

3 Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa*, s. 111.

20 Temmuz 2015'e gelindiğinde dayanışma için Kobani'ye gitmekte olan Türk solundan gençler Suruç'ta hedef alındı. Intihar saldırısında 34 kişi öldü, 104 kişi yaralandı. 10 Ekim 2015'te de Ankara'da hükümetin savaşı tutumuna karşı barış mitingi düzenleyen sendikalar, sivil toplum örgütleri, CHP ve HDP hedef alındı; 109 kişi öldü, yaklaşık 500 kişi yaralandı.

Kuzeyde Kürt sorununun çözüm yolu olarak savaşta ısrar edilmesi Rojava sınırlarındaki istikrarı da olumsuz etkilemeye başladı. Sınırların istikrarı demokratik özerklik projesinin geleceği için de önemliydi. Kürtlerin Rojava'da Arap, Süryani, Keldani, Ermeni ve Çeçenlerle kurduğu ittifakın devamlılığı bölgenin her türlü savaştan azade olmasına bağlıydı. Sadece etnik ve mezhebi olarak çok kırılğan bir zemine özen gösterme değil Kürtlerin uluslararası alanda kazanmaya başladıkları meşruiyeti genişletme ihtiyacı için de barış, istikrar ve bir arada yaşama kültürünü korumaları gerekiyordu.

Bu, PKK'nin 2000'lerden itibaren geliştirdiği, Kürdistan'ın parçalarını bütünlük içinde düşünmeye devam ederken siyasal mücadeleyi her bir parçaya özgü örgütler üzerinden verme stratejisine de uygundu. Bu, Suriyeli Kürt aktörlerin Suriye odaklı mücadeleyi önceleyecekleri anlamına da geliyordu.

Çatışma seçeneği her iki taraf için de çıkmazlar içeriyordu: Suriye'de merkezi otorite yeniden tesis edilir de Kürtler Şam ile çatışma yerine müzakereyi seçerse Türkiye için çok daha nazik bir durum oluşacaktı.

Suriye'nin geleceğinde Kürtlerin öncülüğünde şekillenen özerk yapının anayasal bir çerçeveye kavuşturulması halinde Türkiye'nin manevra alanı daralmış ve gelişmeleri etkileme kapasitesi önemli ölçüde düşmüş olacaktı. Bu senaryonun işlenmesi halinde Türkiye Kürt sorununu çözmemiş bir ülke olarak daha fazla baskı altında kalacak ve hepten gerilim hatlarına oturmuş olacaktı. Kürtler açısından felaket senaryosu ise yeni bir siyasal kompozisyonda Şam ile Ankara'nın Kürtlerin bölgeye model olarak sunduğu özerkliği bitirmek için ittifak kurmasıydı. Kürtlere karşı hedef birliğini Şam-Ankara barışı için bir çözüm olarak görenler az değildi.

Bunların ötesinde Türkiye'nin Kürtleri tehdit eden pozisyonu yüzlerce kilometrelik sınır hatlarında bir düşmanlık ilişkisi tesis ediyordu. Bu sürdürülebilir bir strateji olmadığı gibi bölge halklarının çıkarına da değildi. Yapay olarak görülen sınırları kaldırmaktan bahseden bir iktidar sınırları duvarlarla tahkim etme yoluna girmişti. Kürtlerle barış sağlanmadığı sürece duvarların kalınlığı ve yüksekliğinin sorunun çözümüne hiçbir faydası yoktu. Ne yazık ki hükümet biçare bir şekilde yarın yıkılacak duvarlar inşa ediyordu. Türkiye, 1990'larda Irak'ta Kürtlere yaptığı hataları bugün Suriye'de tekrar ediyordu. Elbette Suriyeli Kürtlerin Apoculuğu hazmedilmesi zor bir durumdu ama Kürtler de artık kendilerini dayatıyordu. Bu dayatma hem bölgesel gelişmelerin Kürtlere sunduğu fırsatlardan hem de Kürtlerin organize ve mobilize olma kapasitele-

rinden kaynaklanıyordu. IŞİD ile mücadele PKK çizgisindeki Kürtlere sadece Suriye’de değil Irak’ta Ezidi yurdu Şengal’den Mahmur ve Kerkük’e, Türkmen kasabası Beşir’den İran sınırına yakın Hanekin’e kadar geniş bir alanda operasyonel alan açtı. Bu fırsatı iyi kullanan PKK ileride siyasal güce dönüşebilecek şekilde yerelde ittifak ilişkileri geliştiriyor ve zemin kazanıyordu. Yani Türkiye’nin kendi sınırları içerisinde bitirmeye çalıştığı bir hareket geniş bir alanda nüfuzunu artırıyordu. Türkiye açısından hazmedilmesi zor gerçek şuydu: Adı ne olursa olsun Apocu Kürt hareketi ABD’nin artık yatırım yapmaya başladığı bölgesel bir aktör olma yolunda ilerliyordu. Bu yüzden Türkiye’nin Kürt sorununun çözümünde elini çabuk tutması hayati bir önem arz ediyordu.

Ankara PYD ve YPG’nin Suriye’nin kuzeyinde özerklik ya da demokratik federasyon kurmasına izin vermeyeceğini yineleyerek arkasını getiremeyeceği bir tehdide sarılmış durumdaydı. Burada yapılan en büyük hesap hatası PYD’nin silah gücüyle kontrolü gasp eden basit bir örgüt olarak telakki edilmesi idi. Ankara PYD’nin halk tabanı olan bir hareket olduğu gerçeğini görmezden gelerek tabela partisinden öteye gidemeyen birkaç parti üzerinden durumu manipüle etmeye çalışıyordu. Yine Ankara’nın görmek istemediği başka bir gerçek Türkiye’de etnik ve dini azınlıkların hakları gasp edilmişken Suriye’nin kuzeyinde Kürtlerin etnik ve dini toplulukları yönetime katma çabasıyla elde ettiği meşruiyetti.

Özetle PYD ile ittifak Türkiye’nin kendi Kürtleriyle barışmasına olumlu katkı sunabilirdi. Rojava’da etnik ve dini azınlıkların temel haklarını teslim eden modelin başarıya ulaşması, tek tipçiliğin hüküm sürdüğü bölge açısından da ilham kaynağı olabilirdi. Baskı, tehdit, vekiller üzerinden savaş, ambargo ve ablukalarla Suriye’deki özerklik hareketini boğma çalışmaları bölgede sürekli çatışma üreten statükoyu kalıcı hale getirmekten başka bir şeye yaramayacaktı.

Bir başka risk, bölgenin daha büyük ölçekte dış rekabete açık hale geliyor olmasından dolayı kendini gösteriyordu. Suriyeli Kürtler IŞİD ile mücadelede ABD ile Rusya’nın paylaşmadığı kıymetli bir karta dönüştü. Türkiye’nin Kürtlerle çatışma seçeneğinden gitmesi ABD ve Rusya’yı bölgede daha fazla söz sahibi yapıyordu. Fransa ve Britanya da IŞİD ile mücadele adı altında Kürtlerin kontrolündeki bölgeye asker konuşlandırarak eski sömürgeci güçler olarak bölgenin geleceğine bigâne kalmayacaklarını gösterdi.

Öz güçleriyle denkleme girmeyi başaran Kürtlerin bir noktadan sonra küresel güçlere eklemelenmesi, kendi halkının savaşçısı olmaktan başkalarının savaşçısı olmaya giden yolu açıyordu. Kürtlerin acı tecrübeleri vardı. İran Kürdistanı’nda Sovyet yardımıyla kurulmuş Mahabad Cumhuriyeti’nin sonunu getiren de Rusların çekilmesi idi. Mele Mustafa Barzani ile Mam Celal (Talabani) arasında Kürt tarihine kanlı bir sayfa olarak geçen çatışmalarla-

rın nedeni de farklı kamplara yaslanmış olmalarıydı. Kuşkusuz ABD'nin de Rusya'nın da kendi çıkarları doğrultusunda beklentileri olacaktır. Kürtlerin kendi hikâyelerinde değil, el veren güçlerin senaryolarında oyuncuya dönüşmesi öz kaynaklara dayanan bir hikâyenin sonu demektir. İşte bu, öz savunma ve halka dayanmanın getirdiği özgünlüğü yerle yeksan edecek bir risktir. Tarih dersi der ki küresel dengeler yeniden kurulurken küçük oyuncular büyüklerin hesapları arasında teferruata dönüşür. Bunu önlemenin yolu özgün ve özgül ağırlığını yitirmemektir.

- Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa (İmralı Notları)*, Weşanen Mezopotamya, Kasım 2015.
- Albert Habib Hourani, *Syria and Lebanon*, Oxford University Press.
- Albert Mihailoviç Menteşşavili, *Dünden Bugüne Kürtler*, Evrensel, İstanbul, 2004.
- Cegerxwîn, *Hayat Hikâyem*, Evrensel, 2003.
- Cengiz Çandar, *Mezopotamya Ekspresi*, İletişim, 2012, İstanbul.
- David McDowall, *Modern Kürt Tarihi*, Doruk, Ankara, 2004.
- Faik Bulut, *Tarih Boyunca Kürtlerde Diplomasi*, 2. cilt, Evrensel, İstanbul.
- Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git Diren Kal!*, İletişim, İstanbul, 2015.
- Jordi Tejel, *Suriye Kürtleri: Tarih, Siyaset ve Toplum*, Intifada Yayınları, İstanbul, 2015.
- HRW, "Syria: The Silenced Kurds", October 1996, Vol. 8, No. 4-E.
- İbrahim S. Işık, *A'den Z'ye Kürtler*, Nübihar, İstanbul, 2015.
- Kadri Yıldırım, *Kürt Tarihi ve Coğrafyası 1 - Rojava*, Şemal, 2015.
- Kerim Yıldız, *The Kurds in Syria - The Forgotten People*, Pluto Press, London, 2005.
- Lina Khatib, *Islamic Revivalism in Syria*, Routledge.
- Martin Strohmeier-Lale Yalçın Heckmann, *Kürtler: Tarih, Siyaset, Kültür*, Tarih Vakfı, İstanbul, 2013.
- Muhammed Emin Zeki Beg, *Kürtler ve Kürdistan Tarihi*, Nübihar, 2010, İstanbul.
- M. S. Lazarev-Ş. X. Mıhoyan, *Kürdistan Tarihi*, Avesta, 2015, İstanbul.
- Nevzat Bingöl, *Suriye'nin Kimliksizleri: Kürtler*, Do Yayınları, 2013.
- Nikolas van Dam, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, İletişim Yayınları, 2000.
- Nuri Fırat, *Politikanın Kürtçesi*, Everest, İstanbul, 2015.
- Ömer Osman Umar, *Suriye (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, İstanbul.
- Patrick Seale, *Asad: The Struggle for the Middle East*, Berkeley, 1986.
- Rodi Hevian, "The Main Kurdish Political Parties", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 17, No. 2.
- Salah Bedreddin, *Kürt Ulusal Özgürlük Mücadelesi-Suriye*, Hidva, İstanbul, 2014.
- Sebahattin Şen, *Ortadoğu'da İdelojik Bunalım*, Hemen Kitap, İstanbul, 2010.
- Seda Altuğ, "Suriye Arap Milliyetçiliğinde Vatan ve Suriyelilik", *İ.Ü.SBF Dergisi*, No: 39, Ekim 2008.
- Seîd Veroj, *Geşepêdaên Rojhelatanavîn, Sûrye û Kundistana Rojava*, Doz, 2012.

Serhat Erkmen, Suriye'de Kürt Hareketleri, ORSAM, Rapor No: 127, 2012.
Syria's Kurds: A Struggle Within a Struggle, ICG, Middle East Report No: 136.
Radwan Ziadeh, *Power and Policy in Syria*, I.B. Tauris, 2011.
Thomas Schmidinger, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, Yordam Kitap, İstanbul, 2015.
Uluslararası Paris Kürt Konferansı, Doz, Ekim 1989.
Wadie Jwaideh, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

El Ahbar, al-akhbar.com
The Atlantic, theatlantic.com
Aydınlık, aydinlikgazete.com
BirGün, birgun.net
Cumhuriyet, cumhuriyet.com.tr
Evrensel, evrensel.net
Financial Times, ft.com
The Globe and Mail, theglobeandmail.com
The Guardian, theguardian.com
Haaretz, haaretz.com
El Hayat, alhayat.com
HDN, hurriyetdailynews.com
Hürriyet, hurriyet.com.tr
Le Figaro, lefigaro.fr
Milliyet, milliyet.com.tr
New York Times, nytimes.com
The New Yorker, newyorker.com
Özgür Gündem, ozgurgundem.biz
Politico, politico.com
Radikal, radikal.com.tr
Russia Today, rt.com
Sabah, sabah.com.tr
Star, star.com.tr
Telegraph, telegraph.co.uk
Vatan, gazetevatan.com
Wall Street Journal, wsj.com
Washington Post, washingtonpost.com
Yeni Şafak, yenisafak.com.tr
Zaman, zaman.com.tr

BBC, bbc.com
El Cezire, aljazeera.com.tr
CNN, cnn.com
NTV, ntv.com.tr
Rudaw, rudaw.net
TRT Türk, trtturk.com

ANF, anfenglish.com
ARA, httparaneews.net
ANHA, en.hawarnews.com
Anadolu Ajansı, aa.com.tr
Cihan, cihan.com.tr
DHA, dha.com.tr
Reuters, reuters.com
Dicle Haber Ajansı, diclehaber.com
SANA, sana.sy

AINA News, aina.org
Al Monitor, al-monitor.com
cnsnews.com
ekurd.net
hurbakis.net
Kurdistan Tribune, kurdistantribune.com
Military Times, militarytimes.com
Long War Journal, longwarjournal.org
McClatchy DC, mcclatchydc.com
Sputnik News, sputniknews.com
SyriaNow, syrianow.sy
T24, t24.com.tr
Yakin Dogu Haber, ydh.com.tr

Amnesty, amnesty.org
Human Rights Watch, hrw.org
Mirsad, syriahr.com
gfbv.de
carnegieendowment.org
henryjacksonsociety.org

byegm.gov.tr
defense.gov
civiroglu.net
joshualandis.com
kantonrojava.com
kurdwatch.org
lib.ohchr.org
merip.org
philosproject.org
rojavareport.wordpress.com
rojhelat.info
syriahr.com
suryaniler.com
stream.org
tccb.gov.tr
warscapes.com
zernews.net
wikileaks.org
ypgrojava.com

1. Hazret Hüccet Tugayı 362
114. Tugay 338
116. Fırka 383
14. İmam Hüseyin Ya Zehra Tugayı 362
17. Ali İbn Ebu Talip Taburu 362
1915 Ermeni Kırımı 25, 358
8. Necef Eşraf Zırhlı Tümeni 362
99. Tümen 401
- ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı (CENTCOM) 265, 389, 402
Abdi Koy 339
Abdul Raşid Abbasi 322
Abdulahad Abde 352
Abdulkaki Nizameddin 44
Abdulkarim Sako 97
Abdullah Öcalan 13, 76, 86, 95, 96, 107, 120, 124, 130, 166, 169, 171, 173, 175, 189, 196, 199, 201, 204, 256, 284, 420, 422, 423
Abdulselem Ahmet 148
Abdurrahman Aluci 97, 101, 106, 110
Abdurrahman el Bazzaz 52
Abdurrahman Garisi 68
Abdurrahman Mustafa 401
- Abdussalam Ahmed 145, 148
Abdülhakim Beşar 90, 94, 97, 99-101, 111, 114, 116, 127, 145, 157, 158, 164, 178, 179, 198
Abdülhamid el Bakr 245
Abdülhamid Hacı Derviş 46, 47, 66, 94, 100, 145
Abdülhamid Mustafa 191
Abdülkerim Kasım 45, 48, 52, 91
Abdülkerim Ömer 179, 345, 357, 374, 376, 416, 417
Abjar Musa 349
Adam Homeh 350
Adam Zelimhanov 254
Adil el Cübeyr 309
Afganistan 169, 221, 264, 317, 368
Afrin Kantonu 187, 191, 195, 199, 202, 206, 207, 248, 292, 302, 381, 386
Ağrı İsyanı 29, 72
Ahfad-ı Resul 163, 166, 174, 206
Ahmed Cerba 178
Ahmed Kuftaro 67
Ahmed-i Hani 67
Ahmediye 401
Ahmet Haznevi 67
Ahmet Süleyman 148
- Ahrar el Suriye 261
Ahrar el Şam 292, 296, 297, 306, 321-323, 326, 331, 338, 349, 364, 365, 367, 380-383, 387, 395, 401, 421
Ahrar-ı Guveran/Ahrar-u Guveran 163, 206
Akçakale Sınır Kapısı 169
Akit Samir Sultan 164
Akitu 350
Albert Habib Hourani 34
Albert Mihailoviç Menteşavili 58
Aldar Halil 16, 122, 148, 169, 237, 238, 263, 335, 357, 370, 390, 396
Abdülfettah Sisi 309
Ali el Yassir 323
Ali Faro 345
Ali Hamaney 362
Ali Mamluk 309
Ali Musavi 193
Ali Sadreddin el Beyanuni 86
Allah Yolunda Cihad Tugayı 205
Allah-u Ekber Tugayı 170
Amos Gilad 329
Amude (Adnaniye) 15, 31, 35-37, 51, 53, 57, 66, 68, 85, 94, 106, 107, 110-114, 125, 126, 146, 149, 150, 153,

- 164, 167, 170, 186, 191,
240, 242, 245
- Andrey Karlov 332
- Ankara Anlaşması 25, 40
- Antony Blinken 388
- Antun Saade 46
- Apocu(luk) 15, 16, 71, 72, 74,
81, 82, 85, 121, 123, 131,
138-140, 145, 215, 249,
420, 423-425
- Arabi21 402
- Arap Aşiretleri Rusptler
(İhtiyarlar) Meclisi 343
- Arap Baharı 13, 105, 115
- Arap Kemerı (El Hizam el
Arabi) 15, 51, 52, 61, 62,
90, 94, 96, 150, 159, 209,
240, 249, 296, 299, 343,
345, 346
- Arap milliyetçileri/milliyetçiliği
21, 30, 35, 36, 38-46, 62,
63, 81, 118, 146, 156, 178,
367
- Araplaştırma 42, 45, 63, 69,
198, 209, 269, 281, 328,
349
- Ariel Şaron 329
- Asalet ve Kalkınma Cephesi
365
- Asayiş 21, 119, 141, 142, 150,
165, 187, 189, 238, 240,
244, 250, 253, 261, 271,
273, 339, 343, 348, 352,
354, 358, 360, 379, 387,
396
- Ash Carter 315
- Asif Şevket 149
- Asi nehri 24
- Asya Abdullah 96, 184, 290,
326, 406
- Aştı Hawrami 327
- Atme 381, 384, 385
- Avigdor Lieberman 330
- Avrupa Ezidiler Federasyonu
283
- Ayn Dakna/Ayn Dekne 382,
396
- Ayn el İsa 403
- Azadi Taburu 163, 206
- Azerbaycan Demokratik
Cumhuriyeti 91
- Azez 162, 164, 173, 196, 205,
- 298, 302, 303, 305, 317,
336, 375, 376, 378, 380-
383, 385-387, 390, 392,
397, 399, 401, 402, 404,
405
- Aziz Davud 95
- Baas Partisi 40, 60, 63, 70, 85,
88, 281, 350, 366
- Baas rejimi 68, 80, 128, 209,
249, 282, 296, 344, 357
- Bab el Heva (Cilvegözü) 206,
295, 305
- Bab el Selame 206, 296, 382
- Bakara aşireti 159, 164, 343
- Bakur 16, 79, 123, 124, 192,
216, 217, 246
- Barış Grubu 216
- BDP (Barış ve Demokrasi
Partisi) 186, 194, 197
- Barmaya Süryani Kültür ve
Sanat Merkezi 346, 349
- Basil Esad Uluslararası
Havaalanı 307, 314, 317
- Basufane 380
- Basute 152
- Batı Kürdistan (Garbu
Kürdistan - Rojava yê
Kurdistan - Kurdistan
Rojava) 19, 21, 25, 80, 82,
128, 138, 139, 145, 147-
149, 158, 159, 161, 169,
175, 180, 184, 302, 349,
360, 377
- Batı Kürdistan Gençliği
(KCRK) 139
- Batı Kürdistan Halk Konseyi
128, 145
- Batı Kürdistan Halk Meclisi
138, 139, 145, 147, 148,
159, 175, 180, 184, 360
- Batı-Körfez ittifakı 120, 361,
364, 396
- Bedirhan Kültür Derneği 83
- Bedirhan Kültür Forumu 97
- Behçet Şibabi 33
- Bekaa 70, 74, 234
- Bender el Humeydi 332
- Binyamin Netanyahu 315, 330
- Berazi 41-43, 78, 270
- Berberojk 277
- Berçem Cıyan 256
- Berlin-Bağdat Demiryolu 269
- Besic Tugayı 362
- Beşar Emin 148
- Beşika 209
- Beşir 208, 213, 219, 220, 223,
224, 417
- Beşşar el Esad 55, 82-84, 88,
90, 94, 96, 97, 102, 107,
110, 114, 127, 149, 157,
253, 256, 313, 378, 422
- Beyt Zalin (Kamışlı) 346
- Bilan 24
- Bilbilê 191
- Bin Xet (Hattın Altı) 14-16, 25,
78, 80, 82, 411
- Birinci Sahil Tümeni 366
- Birleşik Arap Cumhuriyeti 47,
50, 52, 59, 62, 178
- Birleşik Arap Emirlikleri 319
- Birleşik Kamışlı Tümeni 163
- BM (Birleşmiş Milletler) 85,
135, 214, 217, 218, 261,
296, 316-318, 320, 325,
326, 363-366, 369, 370,
373, 383
- Bozan Beg 271
- Brett McGurk 311, 370, 402
- Buğday Dalgası Hareketi 366
- Burhan Galyun 113, 116, 146
- Buseyna Şaban 88, 361
- Bükülmez 381, 382, 384, 385
- Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)
110
- Cahş 66 92
- Catherine Ashton 207
- Cavip el Difa'a el Zati (Erka
Xwe Parastini/Özel
Savunma Görevi) 387
- Cayman Adaları 368
- Cebbar Yaver 193
- Cebel Arap 366
- Cebel Ekrad (Kürt Dağı) 24,
37, 58
- Cebel el Vasat 24
- Ceble 307
- Cegerxwîn (Şêxmus Hesên)
27, 29, 31, 34, 35, 37, 42,
46
- Celadet Bedirhan 26, 29, 271
- Celadet Bedirhan Akademisi
140

- Celal Talabani (Mam Cemal) 46-50, 71, 79, 85, 91-93, 221, 244, 258, 313, 328, 418
- Celevle 214, 313
- Cemal Abdül Nasır 50, 59, 62, 92
- Cemal Gürsel 14
- Cemal Muhammed Baki 95, 100
- Cemil Bayık 203, 224-226, 228, 234
- Cemil el Esad 79
- Cemil Kune 41
- Cemil Paşa 44
- Cenevre Mutabakatı 308
- Cenevre-2 Konferansı 178
- Cephe Suvvar 297
- Cephet el Akrad (Kürt Cephesi) 177, 199, 205, 261, 262, 296
- Cephet el Şamiyye 401
- Cerablus 24, 25, 30, 32, 40, 43, 47, 75, 149, 171, 191, 198-202, 205, 248, 270, 291, 295, 297, 302-305, 317, 333, 336, 337, 371, 375, 380, 381, 383, 386, 395, 396, 398-403, 405, 406, 411, 413, 414, 421
- Cerablus Tugayı 205
- Cevala aşireti 251
- Ceylanpınar 166, 167, 170, 204, 205, 280
- Ceylanpınar Sınır Karakolu 170
- Ceyş el Mücahidin 209
- Ceyş el Suvvar (Devrimciler Ordusu) 381, 383, 395
- Ceyş el Taife el Mansura 209
- Cezayir Anlaşması 70, 329
- Cezire Kantonu 21, 57, 125, 179, 180, 187, 189, 191, 200, 202, 207, 241-248, 250, 254, 255, 263, 268, 297, 331, 343, 345, 348, 351, 355-358, 374, 376, 416
- Chiapas 137
- CIA 82, 368, 369, 388, 389
- Cihan Munzur 217
- Cihîş 343
- Cilber 380
- Cilvegözü Sınır Kapısı 295, 382
- Cindirêse 191
- Cisr el Şugur 297, 309, 322
- Civan Ibrahim 165, 339
- Civan Muhammed 197
- Cizre-Botan Emirliği 29
- Cubur aşireti 200, 377
- Cumhuriyet Muhafızları 85
- Cund el Haramin/Cund el Haremeyn 398, 405
- Çeçen-Rus Savaşı 254
- Çeçenya 254
- Çelaga cephesi 246
- Çelmera/Çilmera 258, 290
- Çiyayê Kurdan (Kürt Dağı) 191
- Çiyaye Spi (Beyaz Dağ) 20, 21, 234, 235
- Çöl Fırtınası Harekâtı 329
- Dağ Şahinleri Tugayı 366
- Dahola 277
- Daniel Rubinstein 265
- David Enders 122, 345
- David Petraeus 369
- Davud Raciha 149
- Dawronoyo 347, 352-354
- Dawudê Davud 281
- Dayanışma Partisi 366
- Deham Miro 49
- Dehham Hadi 31
- Delav 65
- Delta Gücü 363
- Demokrat Birlik Partisi (Demokrat Yekiti) 90, 100
- Demokratik Barış Partisi 138, 241
- Demokratik Değişim İçin Ulusal Güç Birliği 98
- Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Kurulu 115, 120
- Demokratik Ezidiler Birliği (TEVDA) 283
- Demokratik Federal Sistem 373, 374
- Demokratik federalizm 161, 377, 408
- Demokratik özerklik 13, 14, 96, 98, 99, 120, 122, 126, 134, 137, 157, 160, 175, 177, 186, 187, 202, 207,
- 217, 241, 256, 263, 374, 375, 377, 423, 424
- Demokratik Suriye Konfederasyonu 267
- Demokratik Suriye Meclisi 366, 375, 376
- Demokratik Toplum Hareketi (TEV-DEM) 121-123, 138, 139, 141, 165, 170, 180, 185, 193, 238, 240, 244, 251, 256, 262, 263, 311, 326, 334, 336, 337, 355, 369, 370, 375, 376, 384, 390, 396
- Deng 65
- Dengê Kurd (Kürdün Sesi) 50
- Dera 149, 318
- Derik (Malikiye) 66, 73, 85, 106, 125, 126, 128, 143, 146, 149, 150, 152, 153, 162, 167, 171, 191, 196, 207, 236, 240, 257, 259, 284, 336, 346, 348, 352, 354, 357, 366, 373, 375, 380, 381
- Derik Asuri Süryani Sosyal Gençlik Komitesi 354
- Deutsche Bahn (Alman Demiryolu) 269
- Deyr Cemal 381, 395
- Deyr el Zor 62, 85, 87, 165, 174, 200, 206, 207, 318, 334, 346
- Dırbesiyê 73, 75, 106, 107, 167, 174, 191, 195-197, 260, 268
- Dicle Nehri 21, 88, 192, 236
- Diller Akademisi 114
- Dimokrat 50
- Diyala 219, 288
- Diyalog Konseyi Hazırlık Komitesi 114
- Doğu Akdeniz Taburu 32
- Doğu Bloku 46
- Doha 158
- Dohuk 151, 210, 222, 263-265, 267, 281, 311
- Dolmabahçe Sarayı 423
- DTP (Demokratik Toplum Partisi) 216, 244
- Dudyan 401
- Duma 81, 180

- Duşanbe 81
Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi 66
Dürzi Dağı 34, 43
Ebdulselam Mustafa 311
Ebu Amara Tugayı 383
Ebu Bekir el Bağdadi 170, 171, 372
Ebu Halid el Suri 365
Ebu İsa 332
Ebu Ömer 165, 166, 171
Ebu Ömer Şişani (Tarhan Tayumurazoviç Batıraşvili) 171
Ebu Seyf 262
Ebu Surra 201
Ebu Yahya el Hamavi 323
Ebu'n-Nur Külliyesi 67
Ehmedê Rûto 41
Ekonomi Kalkındırma Merkezi 139
Ekrem Haco 44
Ekrem Huso 191, 242-244
El Bab 66, 205, 299, 303, 375, 378, 381, 383, 386, 398, 399, 403, 406, 413
El Bacela 298
El Cezire ve Fırat Kurtuluş Cephesi (El Cezire-Fırat Özgürlük Cephesi) 164, 166, 168
El Cihad 85
El Fevc el Ula 383
El Ghbeyn 339, 341
El Hol 333, 334
El Kabs 37
El Kaide 109, 161, 168-171, 173, 174, 177, 184, 185, 193, 195, 197, 207, 220, 221, 283, 284, 322, 324, 360, 368, 369
El Kevsi 398
El Müfid 26
El Ömer 200
El Rai (Çobanbey) 201, 303, 305, 333, 380, 381, 400-402, 406
Elaya Cezaevi 379
Elbeyli 400
Eliezer Tsafirir 329
Elizabeth Gavriye 191, 244
El-Qewsi Tugayı 405
Elysee Sarayı 290, 292, 406
Emeviye Camii 67
Emin Ali Bedirhan 29
Emir Abdullahiyan 361
Emirli 220, 223
Ensar el İslam 209, 292
Ensar el Mehdi Birliği 362
Ensar el Sünne 209
Enver Beşir el Hasani 68
Enver Hacı Osman 192
Enver Ketaf 342
Enver Müslim 191, 268, 326
Erbil (Hewler) 39, 97, 111, 116, 145-148, 151, 152, 156, 157-159, 163, 178, 184, 186, 192, 193, 209, 210, 213, 214, 216, 217, 220, 222-224, 230, 234-236, 238, 239, 241, 244, 247, 263, 264, 276, 278, 287, 291, 311-313, 328, 329, 360
Erbil Anlaşması 145, 146, 148, 151, 152, 157, 158, 159, 178, 238, 263, 264
Ermenistan 280
Eruh baskını 123
Esad el Yasin 377
Esil Nüceyfi 210
Eşme 414, 415
Eşrefiye 69, 86, 107, 128, 129, 163, 167, 326, 384, 389, 391
Etruş 217
Evelyn Farkas 321
Eyman el Zevahiri 170n, 323, 365
Ezazê 191
Ezidi Komünist Partisi 285
Ezidi Kültür Vakfı 280, 285
Fadi Yakup Behnam 348
Faruk el Şara 114
Faruk Tayfur 362
Faruk Tugayı 163, 166, 206
Fatih Sultan Mehmet Tugayı 383
Fatimiyyun Tümeni 362
Fatma İzer 215, 216
Federalizm 99, 113, 157, 160, 161, 374, 376, 377, 393, 417
Fehman Hüseyin (Bahoz Erdal) 124
Ferhad Derik 336
Ferhad Muhammed Ali 87
Feridun Sinirlioglu 316, 319, 363, 422
Festakim Kema Umirte Tugayı 383
Fetih Ordusu 41, 297, 305, 306, 309, 322, 324
Fetih Tugayı 163, 206
Fevaz el Zobe 377
Fevzi Aziz İbrahim 96
Fevziye Ahmed 191
Feylek el Şam 366
Fırat Nehri 70, 198, 200, 292, 297, 302, 336, 380, 414, 415, 421, 422
Fırat Şehitleri 398, 405
Fırat Volkanı (Burkan el Fırat) 205, 261, 267, 292, 295, 300-303, 331, 343
Filistin 31, 73, 74, 330
Fişhabur (Semelka) 20, 21, 156, 184, 192, 234, 235, 236, 242, 256, 259, 411, 421
François Hollande 290, 291
François Thureau-Dangin 270
Frank-Walter Steinmeier 316
Fransa-Suriye Anlaşması 33
Friedrich Krupp 269
Fuad Aliko 98, 115
Fuad Hüseyin 148, 311
Fursan el Sunne 338
Futuva 85
Gabriel Muş Gavriye 350
Gadi Eisenkot 315
Gare Dağı 96, 131
Gazi Muhammed 91
Gazze 330
George Kriakes 346, 349
George W. Bush 85
Gir Ziro 135, 150
Girkê Legê (Muabbede) 135, 149-151, 153, 167, 168, 191, 312
Girzerik 257, 258
Golan 90, 315, 331
Göçmen Mülkü Kanunu 355
Gregor Gsiy 244

- Guraba el Şam 163, 164, 170, 174
- Gurzek Gul* 65
- Guver 216, 223
- Güney Afrika Cumhuriyeti 82n
- Güney Cephesi 247, 365
- Güney Kürdistan 20, 86, 96, 127, 131, 151, 152, 162, 168, 175, 176, 180, 181, 185, 194, 213, 217, 220, 230, 231, 235, 236, 239, 243, 259, 262, 263, 267, 276, 284, 286, 291, 302, 311, 312, 325, 328, 329, 394
- Gürcistan 171, 180
- Güvenli bölge 111, 317, 318, 322, 323, 336, 365, 386, 401
- Güvenlik ve Koruma Komitesi 148
- Habur 21, 215, 216, 344, 350-355
- Habur Asuri Muhafızları Meclisi (Natooreh) 350, 351
- Habur Sınır Kapısı 216
- Hac Hannan 41
- Haciva 217
- Haco Ağa 29, 35, 37, 82
- Hafız el Esad 14, 55, 63, 69, 70, 72, 74, 79, 85, 86, 94, 110, 256
- Hakan Fidan 204
- Halep 24, 28, 29, 32, 33, 37, 40-45, 55, 62, 65, 69, 73, 74, 78, 79, 85, 86, 90, 98, 103, 107, 112, 124, 128-131, 141, 151, 161-164, 167, 171, 198, 203, 205-207, 234, 245, 270, 297, 299, 303, 310, 318, 319, 324, 375, 380-387, 389-391, 394-396, 398, 400, 405
- Halepçe katliamı 85, 130
- Halid Bekdaş 45
- Halk Savunma Güçleri (HPG) 214, 216, 217, 219, 224, 230, 263, 275-278, 284, 287-290, 313
- Halkların Demokratik Partisi (HDP) 166, 169, 175, 189, 196, 197, 203, 204, 267, 273, 313, 335, 352, 386, 396, 415, 423, 424
- Halkların Kardeşliği Meclisi 140
- Hama 33, 41, 42, 45, 62, 69, 85, 86, 147, 149, 318, 320, 321, 386
- Hamid Derbendi 145, 184
- Hammam Türkmen 338, 339, 342, 376, 384
- Hamza'nın Torunları Tugayı 401
- Hanekin 214, 281, 291, 313, 425
- Hanesor 277, 278, 280, 289, 290
- Harim 24
- Hasan Abbud 323
- Hasan Abdullah 165, 166
- Hasan Haco 44
- Hasan Türkmani 149
- Haseke 25, 29, 30, 32, 35, 51, 52, 54, 55, 61, 62, 66, 73, 84, 85, 87, 89, 90, 102, 112, 114, 125-127, 140, 149-151, 153, 162, 165, 166-168, 170, 171, 174, 175, 191, 196, 209, 210, 236, 240, 267, 284, 292, 299, 305, 314, 319, 331, 333, 334, 338, 346, 348, 352, 353, 355-358, 360, 364, 366, 375, 377, 394
- Hatay 22, 42, 191, 322, 380, 381, 383-385, 396, 400
- Havica 363
- Hawar* (Çağrı) 29, 33
- Hayrettin Zerguli 26
- Hazel 401
- Hazm Hareketi 383
- Hediye Yusuf 250, 376
- Hefara 191
- Helim Yusuf 117, 118
- Helinc 270
- Hemoyê Şero 281
- Henry Kissinger 92, 320
- Hevi* 65
- Heysem Menna 105, 370, 376
- Hikmet Şihaki 69
- Hişam İhtiyar 149
- Hizbullah 164, 203, 309, 314, 315, 318, 400
- Honduras 368
- Humeydi Dehham el Hadi 250
- Humus 33, 43, 62, 149, 299, 318, 320, 321, 386, 401
- Husni Zaim 41, 42
- Hüseyin Azam 191
- Hüseyin Koçar 145, 157
- Hüseyin Muhammed Ali 53, 249
- Hüseyniye 338, 341, 343
- Irak 14, 20, 25, 26, 30, 46, 48, 49, 52, 62, 63, 67, 70-72, 80, 81, 86, 89-91, 93, 98, 99, 103, 110, 121, 123, 130, 145, 148, 158, 168, 170, 173, 175, 183, 184, 192, 193, 198, 200, 201, 203, 204, 207, 209, 210, 213, 218, 220-223, 229, 233, 236, 262, 265, 267, 275, 278, 280-283, 286-289, 296, 297, 301, 310, 311, 313, 314, 316, 318, 325, 327, 329, 330, 332, 334, 377, 386, 388, 402, 420, 421, 424, 425
- Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) 49, 50, 70-72, 78, 91-93, 99, 100, 125, 151, 181, 184, 192, 198, 217, 221, 223, 232, 263, 278, 283, 285, 312, 313, 328, 330, 377
- Irak Kürdistanı 20, 26, 48, 49, 52, 67, 80, 81, 93, 123, 175, 222, 296, 327, 329, 420
- Irak Türkmen Cephesi 220
- Irak-Iran Savaşı 130
- İŞİD (Irak-Şam İslam Devleti)/DAEŞ/DAİŞ 14, 15, 19, 144, 163, 169, 170, 171, 174, 193, 197-202, 205-207, 209-211, 214-217, 219-224, 226, 227, 230-233, 236, 238, 241, 242, 246-252, 255, 257-259, 262, 265, 266, 271-277, 279, 280, 282, 284, 289-293, 295-303, 305, 306, 308-311, 313, 316, 319-323, 325-327, 331, 333, 335, 337, 343-345, 349-351, 353, 355, 357, 359,

- 360, 364, 366-368, 370-378,
380-382, 384, 386-392, 395,
396, 398-406, 409, 411-415,
417, 421-423, 425
- Ibrahim Ahmed 49, 91, 92
Ibrahim Biro 98, 181
Ibrahim Hanano 41
Ibrahim Paşa 24, 44
Iç Barış Meclisi 141
Ide Simon Poli 352
Idlib 41n, 62, 165, 297, 299,
309, 321, 322, 324, 382,
383, 386, 387, 396
Idris Barzani 71
Idris Nassan 16, 200, 201, 261,
300, 302, 416
IHH (İnsan Hak ve Hürriyetleri
İnsani Yardım Vakfı) 386
İhsan Nuri 27
İkinci Cenevre Konferansı
308, 360
İkinci Dünya Savaşı 27, 32,
59, 281
İlerici Ezidiler Partisi 285
İlham Ahmed 123, 152, 193,
326
İlyas Nasır 350, 351, 355
İmam Şamil 254
İmralı Adası 126, 415
İmralı görüşmeleri 73
İnsan Hakları Gözlemevi 129,
298, 381, 384, 406
İnsan Hakları İzleme Örgütü
(Human Rights Watch -
HRW) 53, 54, 66
İran 23, 25-28, 34, 70, 71, 91-
93, 121, 122, 130, 166, 183,
189, 191, 192, 199, 201,
203, 204, 209, 214, 223,
233, 267, 281, 296, 308-
310, 313-316, 318, 319,
325, 328-330, 361-363,
365, 367-369, 380, 388,
395, 400, 422, 425
İran Devrim Muhafızları 122,
362
İran İslam Devrimi 70
İran-İrak savaşı 71, 281
İsak Abbas 220
İshak Aziz 343
İslam Etütleri Merkezi 86, 87
- İslami Cephe 197, 202, 205,
206, 231, 268, 298, 302-
304, 383
İsmail Hami 97-99, 106, 109,
148
İsmail Ömer 95
İsmet (İnönü) Paşa 44
İsmet Şerif Vanlı 23, 24n, 63,
69
İso Gavriye 353
İspanya 244
İsrail 14, 43, 89, 92, 173, 203,
209, 314-317, 327-331
İssam Yakub Bağdi 102
İttihat ve Terakki Cemiyeti 41
İyادیye (Avgenni) 288
İzak Şamir 329
İzzet İbrahim el Duri 209
- Jacques Emile 44
Jen Psaki 185
JITEM 216
Joe Biden 367, 368, 397
Johannes de Jong 356, 357
John Bass 332
John Kerry 265, 316, 318, 324,
330, 367, 397
John Kirby 333, 388
Joost Jongerden 137
Joseph Dunford 363
Joseph Votel 402
- Kabre Hevore (Kâhtaniye/
Tirbesipi) 66, 149, 150,
191, 346, 348
Kaddafi 308, 320
Kadın Fikir Akademisi
(Akadamiya Ramanea a
Star) 256, 257
Kadmus 86
Kafkasya 254, 255
Kafkasya Emirliği 255
Kamışlı 22, 25, 30, 35, 37, 45,
47, 51, 53, 55, 71-73, 83-
89, 91, 94, 97, 99, 102, 103,
106-108, 110-115, 122-128,
131, 132, 134, 135, 139,
140, 143, 146, 148-151,
153, 160, 162, 163, 167,
169, 181, 183, 187, 191,
194, 195, 200, 234, 236,
237-241, 245, 249, 284,
- 299, 344, 346, 348, 353,
358, 360, 375, 378, 379,
394, 396, 412, 420, 421
Kamışlı ayaklanması 72, 94,
239
Kamil Ahda 254-256
Kamuran Ali Bedirhan 328
Kamuran Bedirhan 27-29, 43
Kamuran Hacı Ebdo 376
Kandil 73, 121, 122, 124, 126,
134, 142, 166, 175, 203,
204, 216, 220, 224, 232,
234, 235, 237, 267, 284,
313, 314, 347
Kaniya Eraban (Arapların
Pınarı) 269
Kaniya Murşid (Mürşit Pınarı)
269
Karacadağ 280
Karakozak 205, 404, 406, 422
Kardinal Tappouni 36
Karlstén Libourg 23
Karyeteyn 400
Kasım Süleymani 314
Kassas Ordusu 205
Kastel Cındo 191
Katar 119, 158, 180, 202, 222,
223, 319, 321-323, 361,
364, 365, 369, 371, 396
KDP (İrak Kürdistan Demokrat
Partisi) 45-47, 49, 52, 70-
72, 76-79, 91-93, 96, 99,
100, 103, 123, 125, 126,
129, 130, 133, 138, 145,
151, 152, 178-180, 183,
186, 192, 193, 204, 205,
209, 216, 217, 221, 223,
231, 232, 238-241, 263,
279-287, 289, 290, 311-
314, 330, 331, 358, 377
Kefr Naya 382
Kemal Kerküki 312
Kemaliye 401
Kenya 82
Kerkük 92, 151, 192, 203, 209,
213, 219, 220, 223, 224,
230, 281, 287, 291, 312,
313, 327-329, 425
Kerse Vadisi 290
Ketaib Sevra el İşrin (1920
Devrimi Tugayları) 209
Ketik 270

- Kilis 298, 305, 381-383, 385, 400-402
- Kizwan (Abdülaziz Dağı) 343, 350
- Kobani (Ayn el Arab) 14, 16, 22, 73-75, 77-79, 85, 86, 96, 98, 107, 112, 122, 123, 125-131, 140, 141, 144, 146, 149, 151, 152, 164, 167, 169, 174, 181, 186, 187, 189, 191, 197-202, 205, 207, 210, 224, 226-229, 233, 238, 240, 245-248, 259-274, 279, 286, 289-293, 295-304, 306, 312, 313, 326, 334-336, 344, 359, 370, 371, 374, 375, 379, 386, 387, 389, 390, 392, 396, 399, 402, 403, 414, 416, 417, 420-424
- Kobani Kantonu 187, 191, 197, 200, 207, 224, 226, 261, 268, 273, 297, 300, 326, 335, 414
- Koordinasyon Komitesi 101, 110, 114
- Kopenhag 66, 409
- Kor Reşid 41
- Körfez 117, 120, 146, 222, 299, 321, 324, 361, 364-366, 369, 376, 396
- Kral Faysal 30
- Kuça Cime 277
- Kudüs Gücü 314
- Kun Eftar 201
- Kunta Hacı 254, 255
- Kut 210
- Kuvâ-yi Milliye 41
- Kuzey Güneşi Taburları 205
- Kuzey Kürdistan 74, 216, 246
- Küçük Güney (Başur ê Biçuk) 79, 80
- Kürdistan Bölgesel Yönetimi – KBY (Kuzey Irak) 14, 71, 86, 110, 145, 156, 158, 184, 192, 193, 203, 209, 262, 265, 267, 275, 278, 280, 281, 286-288, 301, 311, 325, 327, 328, 330, 388, 421
- Kürdistan Demokrat
- Vatansever Cephesi 101
- Kürdistan Gençler Birliği (YKK) 143
- Kürdistan Komünist Partisi 138
- Kürdistan Özgürlük Partisi (Azadi) 46, 97, 106, 107, 152, 179
- Kürdistan Stratejik Araştırma Merkezi (Rojava Stratejik Araştırma Merkezi) 139
- Kürdistan Toplumları Birliği (KCK) 121, 201, 204, 226, 267, 275, 276, 289, 314
- Kürdistan Yurtsever Birliği 138
- Kürt Birlik Partisi (Yekiti) 98, 106
- Kürt Dağı (Çiyayê Kurmênc) 98, 191
- Kürt Demokrat Eşitlik Partisi (Wekhevi) 95
- Kürt Demokrat Koalisyonu 110
- Kürt Fakirlere Yardım Cemiyeti 29
- Kürt Gelecek Hareketi 97, 99, 114
- Kürt Gençlik Cemiyeti (Civankurd, Jönkürd) 29
- Kürt Halkın Birliği Partisi 97
- Kürt Milli Konfederasyonu 24
- Kürt milliyetçiliği 26, 28, 35, 58, 81, 350
- Kürt Siyasi Konseyi 101, 106, 110
- Kürt Teali Cemiyeti 29
- Kürt Ulusal Konseyi - Encümena Niştimanî ya Kurdî li Sûriyê (ENKS) 97, 110-113, 115, 116, 120, 124, 125, 138, 145, 147, 148, 151-153, 155-157, 159-161, 164, 165, 178-181, 183, 184, 238, 239, 241, 243, 244, 262, 263, 264, 314, 345, 360, 374, 376, 377
- Kürt Vatansever Hareketi 106, 110, 114
- Kürt Yüksek Konseyi 148, 151, 152, 159, 160, 168, 169, 173, 174, 176-178,
- 180, 184, 205, 238, 239, 263, 360
- Lama Fakih 338
- Lazgin Mahmud Fahri 97
- Lazkiye 32, 41, 73, 91, 191, 236, 299, 307, 314, 318, 320, 321, 383
- Lebib Nahhas 323
- Leyla İmret 197
- Liberal Parti 138
- Libya 111, 180, 240, 253, 308, 320, 399
- Liva 13 383
- Liva el Suvvar el Rakka (Rakka Devrimcileri Tugayı) 205
- Liva el Tahrir 301
- Llyod Austin 389
- Lûbnan 23, 26, 32, 34, 41, 46, 63, 65, 70, 89, 90, 204, 249, 281, 309, 347
- Mabata 191
- Madagaskar 27
- Magomed Davudov 254
- Mağat 339, 341
- Mahabad Cumhuriyeti 45, 91, 325, 425
- Mahmud Eyyubi 69
- Mahmud Vali Babicani (Ebu Gandi) 107
- Mahmur 213-220, 223, 224, 313, 417
- MalaJine (Kadın Evleri) 239
- Malula 353
- Mano Halil (Xelil) 65
- Maranaz 381
- Mardin 23, 25, 36, 194
- Marea 297, 303-305, 375, 382, 383, 387, 390, 395, 397, 401, 402, 404, 405
- Margel 401
- Marie Harf 265
- Mark Mazzetti 368
- Mark Toner 388
- Matt Apuzzo 368
- Mayadin 200
- Med-Nuçe 225
- Mele Bahtiyar 181, 312
- Mele Berho 339
- Mele Mustafa Barzani 45, 49,

- 70, 79, 91, 123, 129, 180,
328, 425
- Mele Ömer 323
- Mem û Zîn 67
- Menag (Minnig) Hava Üssü
381, 390
- Menahem Begin 328
- Menbic 62, 149, 198, 202, 205,
299, 303, 333, 371, 375,
378, 380, 381, 383, 386,
396-399, 403-406, 413, 421
- Menbic Türkmen Tugayı 405
- Mervan Zırkı 124, 130
- Merwani 404
- Mesut Barzani (Kak Mesut)
85, 110, 111, 120, 138, 145,
147, 155, 156, 175, 183,
192, 194, 209, 244, 262,
275, 279, 282, 311, 312,
330, 376, 388
- Meşru'ü Başı 219, 220
- Mevlüt Çavuşoğlu 265, 400
- Mezopotamya 139, 142, 183,
347, 360
- Mezopotamya Toplum Bilim,
Hukuk ve Adalet Akademisi
139
- Mezopotamya Vatanserver
Devrimci Örgütü (Tukoso
Dawronoyo Mothonoyo
d'Bethnahrin) 347
- Mısır 29, 40, 50-52, 59, 105,
142, 169, 178, 180, 244,
309, 317, 328, 361, 368
- Midyat 25, 280, 352
- Mihemed Ala 394
- Mihemed Hemo 65
- Miho Ibo Şaşo 41
- Mikhail Bogdanov 326
- Mikhail Semenovîç Lazarev 26
- Millî Misak Belgesi 147
- Milletler Cemiyeti 33, 34,
36, 37
- Misyaf 86
- Mişel Aun 70
- Mişel Eflak 57
- Mişel Kilo 166
- Mişel Temmo 97, 107-110,
127, 133, 163, 165, 206
- Mişel Temmo Tugayı 163, 206
- MIT 126, 164, 176, 189, 203,
204, 229, 260, 400, 402
- Moskova 81, 91-93, 309, 314-
318, 324, 326, 363, 391,
407, 409, 415
- Mossad 328, 329, 368
- Muhaberat 49, 53, 93, 169
- Muhafız Alayları 233
- Muhammed Ali Bey 41
- Muhammed bin Selman 309
- Muhammed Emin Kufaro 67
- Muhammed Emin Zeki Beg 24
- Muhammed Fatih Tugayı 401
- Muhammed Musa 95, 145
- Muhammed Raşo 145
- Muhammed Rıza Pehlevî 70
- Muhammed Riyad el Şukfa 118
- Muhammed Sultan 376
- Muhammed Talib el Hilal 61
- Muhassen 200
- Muhiyuddin Şeyh Ali 95
- Muhsin el Berazî 41, 42
- Muntasır Billah Tugayı 401
- Murad Murad 346
- Murat Karayılan 73, 122, 142,
227
- Murat Nasır 257
- Mustafa Beg 271
- Mustafa Cuma 97, 152, 179
- Mustafa Çolak 41
- Mustafa Hıdır Oso 97
- Mustafa Tlas 88
- Musul 23, 25, 96, 170, 193,
200, 203, 208-210, 213,
222, 223, 226, 231, 233,
258, 278-281, 283, 284,
287-289, 313, 332, 334,
372, 393, 402, 403
- Mücahitler Ordusu 206
- Mürşitpınar Sınır Kapısı 198,
268, 272
- Müslüman Kardeşler 43, 67-
69, 72, 76, 86, 118, 123,
132, 163, 206, 362, 365,
423
- Müslüman Polisi 170
- Nakşibendi Ordusu 209
- Nancy Sharon 93
- Nasır Hacı Mansur 165, 168,
170, 173, 263
- Nasruddin İbrahim 98, 100,
101, 115
- NATO 111, 169, 264, 266,
- 290, 292, 308, 332, 380,
407, 415
- Navenda Rojava ya Lëkolinën
Stratejik (NRLS) 124
- Necef 210, 362
- Neh Dare 215
- Nelida Fuccaro 25, 31
- Nesreddin İbrahim 50, 148
- Nesrin Abdullah 19, 20, 142,
143, 290, 357, 406-408
- Nevruz 64, 77, 84, 88, 94, 203,
207, 236
- Nevvaf el Beşir 164
- Newroz 65
- Nezire Gavriye 240, 241, 356
- Nihad Ahmed 191
- Ninova (Neyneva) 280
- Nubbul 206, 381, 387
- Nurculuk 69
- Nureddin Zenki Tugayı 326
- Nurettin Sofi 124
- Nurettin Zaza 48
- Nuri Dersimi Bilim ve
Aydınlanma Akademisi 140
- Nuri Maliki 193, 220, 222
- Nusaybin 24, 25, 194, 195,
236, 237, 268, 280
- Nusra Cephesi (El Nusra)
41, 163, 164, 169, 170,
174, 203, 206, 250, 292,
295-297, 302, 315, 321,
322, 324, 331, 338, 343,
365, 375, 380-383, 386,
398, 421
- Onur ve Haklar Anlaşması
Topluluğu 366
- Operasyon Odası 206, 231,
312, 322, 343, 365
- Oslo görüşmeleri 13
- Osman Ocalan 134
- Osman Sabri 27, 29, 48, 49,
79, 271
- Osmanlı 22-25, 39, 40, 54,
149, 150, 191, 194, 203,
204, 254, 269, 270, 280,
336
- Ömer Dede 297
- Ömer Osi 110
- Ömer Osman Umar 41
- Özavunma gücü/güçleri 142,

- 167, 175, 216, 217, 278,
283, 284, 286, 287, 290,
357, 418
- Öz yönetim 99, 183, 217, 239,
280, 283, 284, 286, 287,
324, 336
- Özel Harp Dairesi 184
- Özgür Medya 236, 238
- Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)
111, 113, 119, 126, 128,
146, 147, 151, 155, 158,
161-163, 165-168, 170,
171, 173-175, 177, 179,
189, 196, 198, 199, 205,
206, 231, 247, 259, 261,
268, 291, 292, 296, 300,
301, 303, 311, 317, 318,
321, 338, 339, 341, 343,
387, 400, 423
- Öztürk Yılmaz 210
- Pakistan 169, 322
- Palmira (Tadmur) 22, 395,
397, 400
- Pan-Islam(cılık) 30, 35, 350
- Paris 23, 24, 36, 43, 63, 69,
265, 291, 293, 330
- Patrik Mar Şemun 354
- Pekin 93
- Pentagon 314, 321, 333, 364,
367, 388, 389, 394, 403
- Peşmerge 71, 76, 92, 151, 153,
155, 158, 192, 193, 209,
210, 214, 216, 217, 219-
224, 230-232, 236, 239,
257, 258, 263-265, 267,
275-281, 284, 287-291,
307, 311-313, 325, 328,
329, 358, 363, 372, 391,
393
- Peter Cook 388
- Peter Hultqvist 408
- Petros Ağa Akademisi 348
- Philipp Holzmann 269
- Pierre Terrier 32
- Pirs 65
- PJAK 122
- PKK 13, 15, 19, 20, 65, 70-82,
84, 93-96, 103, 108, 109,
111, 120-126, 128-133,
137, 138, 142, 144, 149,
157, 161-164, 166, 167,
- 171, 173, 174, 177, 185,
198, 201, 207, 210, 213-
221, 223, 224, 227, 229-
232, 239, 246, 248, 258,
260, 263-266, 275, 276,
278-280, 283-287, 289-291,
297, 303, 311-314, 330,
332, 335, 347, 358, 364,
367-370, 386, 388, 396,
409-411, 417, 420, 423-425
- Polat Bozan 216
- Prag 416, 417
- PYD (Demokratik Birlik
Partisi) 13-15, 77, 80-82,
86, 95-103, 106-117, 119-
134, 137, 138, 141, 145-
149, 151-153, 155-169, 171,
173-181, 183-186, 193-198,
203-207, 210, 241, 244,
259-267, 269, 290, 291,
297-299, 301-305, 311-314,
319, 320, 326, 330-333,
335-337, 347, 349, 350,
351, 355, 358-360, 364,
366-372, 374, 376, 377,
379, 382-385, 387-390, 392,
394, 396-398, 405, 409,
413, 415-417, 420-425
- Radio Levant 29
- Rakka 22, 62, 85, 163, 165,
170, 171, 199, 200, 202,
205, 207, 261, 262, 291,
295, 297, 299-301, 303,
305, 331-334, 338, 339,
346, 358, 363, 364, 371,
374, 378, 381, 386, 389,
391, 394, 398, 399, 402,
403, 406
- Rakka Cihad Tuğayı 205
- Rakka Devrimcileri (Suvvar el
Rakka) 205
- Ramzan Kadirov 254
- Rande Kasis 370
- Ranya 217
- Ras el Ayn (Serê Kanîyê) 45,
53, 55, 62, 73, 85, 106,
107, 112, 125, 126, 141,
160, 161, 163-165, 167-
171, 173, 174, 177, 191,
204, 204, 246, 247, 249,
254, 255, 270, 291, 295,
- 299, 302, 339, 342, 359,
375, 412
- Reco 191
- Redur Halil 16, 124, 73, 199,
246-248, 297, 298, 340, 384
- Refik Hariri 89
- Refik Şamil 283
- Remzi Şehmus 191
- Remziye Muhammed 242, 243
- Reuven Rivlin 330
- Rey Saddam Kanalı 219, 220
- Rıfat el Esad 14
- Rimelan 127, 150, 151, 184,
191, 240, 250, 253, 257,
312, 370, 373-377, 389
- Riyad 305, 309, 361, 365-367,
369
- Riyad Dirar 102
- Riyad Seyf 102
- Robert Ford 323, 360
- Roboski (Uludere) 213, 215
- Roja Nû (Yeni Gün) 29
- Rojava Devrimi 137, 201, 234
- Rojava-Kuzey Suriye
Demokratik Federasyonu
373-376, 387
- Rojda Felat 403
- Roken Ahmed 256
- Roma 36, 81, 346
- Ronahi TV 112, 146, 225
- Ronahi (Aydınlık) 29
- Ronahi Delil 148
- Rukneddin (Hay el Ekrad) 22,
45, 67, 107
- Rusya 81, 189, 203, 255, 280,
283, 296, 307-310, 313-
321, 324-327, 331-333,
336, 360-365, 367, 369-
371, 374, 375, 380, 382,
384, 389-391, 393-396,
400, 403, 404, 406-412,
414-416, 425, 426
- Sabirin Özüm Güçler Tuğayı
362
- Sadad 353
- Saddam Hüseyin 70, 85, 86,
92, 94, 281
- Sadi Ahmed Pire 221
- Safin Dizayi 278, 286, 288
- Said Nursi 69
- Said Ramazan el Buti 67, 69

- Sait Cosar 350
 Salah Bedreddin 49, 50, 82, 97, 115
 Salamas 354
 Salih Müslim Muhammed 16, 96, 99, 105, 107, 109, 115, 123, 127, 129, 131, 132, 148, 151, 160, 168, 171, 173, 175-178, 185, 189, 204, 259, 260, 263-265, 298-300, 304, 326, 333, 359, 360, 371, 372, 384, 392, 394, 398, 414
 Salih Tekin 194
 Sanharib Bersom 358
 Sargon Abraham 353
 Sattam Şeyhmuz 345
 Savunma Tugayları 69
 Sawa Oşanna 352
 Sefira 261, 375
 Sehvat Ebna el Irak el Kerkük 220
 Selahaddin Eyyubi Tugayı 163
 Selahattin Tugayları 146
 Selçuklu Tugayı 383
 Selefi(lik) 19, 69, 100, 159, 167, 174, 199, 200, 206, 254, 255, 321-323, 365, 371
 selefi-vahhabi ideoloji 255
 Selim Idris 165, 166, 168
 Semelka 20, 21, 184, 192, 235, 242, 256, 259, 419, 421
 Senadid 141, 331
 Ser Xet (Hattın Üstü) 25
 Sergey Lavrov 296, 309, 324, 325, 362, 367, 369
 Sergey Şoygu 315, 362
 Sıluk 295, 297, 38, 339, 341, 374, 384
 Sırrin 191, 198, 205, 295, 343
 Sikkê 277
 Simko Ağa 354
 Sincar (Şengal) 25, 115, 209, 210, 213, 218-220, 222-224, 230, 236, 240, 247, 256-258, 263, 266, 267, 275-281, 283-291, 307, 312, 313, 334, 387, 417
 Sinem Muhammed 145, 148, 408
 Sinunê 277, 278, 280, 289
 Sıpan İbrahim 408
- Sivil Toplumun Canlanması İçin Komiteler 97
 Siyonizm 50
 Soçi 316
 Soğuk Savaş 308
 Sosyalist Demokratik Baas Partisi 366
 Sovyetler Birliği (SSCB) 27, 28, 45, 46, 91, 307, 317, 368
 Srebrenitsa 262
 St. Petersburg 309
 Staffan de Mistura 261, 262, 369
 Stalingrad 267
 Stêr (Yıldız) 29
 Stuart Jones 311
 Sufizm 255
 Suka Serî 277
 Sukur el Cebel Tugayı 401
 Sukur el Sefira 261
 Sultan Murat Tugayı 383, 398, 400
 Sultan Selim Tugayı 383, 401
 Suriye Arap Cumhuriyeti 147, 156, 159, 161, 178, 269
 Suriye Birleşik Kürt Demokratik Gençlik Topluluğu 47
 Suriye Birlik Partisi 350
 Suriye Demokrat Sol Parti 241
 Suriye Demokratik Çağdaşlık Partisi 366
 Suriye Demokratik Güçleri (SDG) 144, 331, 333, 344, 366, 367, 370, 371, 375, 380, 381, 398, 404
 Suriye Demokratik Kurtuluş Cephesi 167
 Suriye Demokratik Meclisi 370, 376
 Suriye Demokratik Topluluğu 124, 130, 138
 Suriye Devrimciler Cephesi 383
 Suriye Devrimi Genel Komisyonu 342
 Suriye İnsan Hakları Derneği 85
 Suriye İnsan Hakları Gözlemevi 129, 298, 381, 406
 Suriye Komünist Partisi (SKP)
- 45-47
 Suriye Kürdistan Demokrat Parti 47, 63, 71, 179, 241
 Suriye Kürdistanı 58, 59, 80, 99, 123, 128
 Suriye Kürt Demokrat İttifakı 101
 Suriye Kürt Demokrat Parti-Geçici Yönetim (SKDP-GY) 49
 Suriye Kürt Demokrat Partisi (SKDP) 46, 49, 94, 97, 98, 179
 Suriye Kürt Demokratik Vatandaş Partisi (Welatparêz) 95
 Suriye Kürt Özgürlük Partisi (Azadi) 106
 Suriye Kürt Sol Partisi 241
 Suriye Kürtleri Demokratik Güçler Birliği 97
 Suriye Kürtleri İlerici Demokrat Partisi (Pêşverû) 46, 50, 66, 94, 101
 Suriye Ordusu (Suriye Arap Ordusu) 149, 178, 316, 317, 340, 348, 356, 379-381, 394, 395, 400, 406
 Suriye Sosyal Milliyetçi Parti 46
 Suriye Ulusal Demokratik Uzlaşma Komitesi 366
 Suriye Ulusal Kitle 366
 Suriye Ulusal Koalisyonu 158-160, 166, 177-180, 183, 238, 340, 342, 344, 345, 360, 361, 365, 366, 376
 Suriye Ulusal Konseyi (SUK) 110, 120
 Suriye'nin Dostları Grubu 308
 Suriyeli Kürt Demokrat Partisi 115
 Suriyeli Kürt Demokrat Uzlaşma (Rêkeftin) 96
 Suruç 22, 170, 197, 201, 235, 261, 266, 269, 271, 274, 280
 Suryoye 349
 Sutoro 141, 257, 347-354, 357
 Suud Mele 148, 179, 239, 241
 Suudi Arabistan 119, 129, 130, 147, 180, 209, 222, 250,

- 253, 309, 310, 319, 321,
361, 363, 365, 367, 368,
369, 371
- Suvar el Rakka 300, 301
- Suvvar Ünna'a el Rakka 205,
261
- Suvvar el Menbic 398
- Süleyman Haco 44
- Süleyman Şah Türbesi 198,
201, 226, 248, 272, 404,
422
- Süleymaniye 24, 93, 96, 134,
151, 192, 198, 220, 291,
311, 328, 370
- Süryani Askeri Meclisi (MFS)
347-349, 357
- Süryani Birlik Partisi 347-349,
353, 358, 359, 376
- Süryani Demokrat Partisi 350
- Süryani Demokratik Örgütü
(ADO) 350
- Süryani Koruma Ofisi
(Sootoro) 348
- Sykes-Picot 191, 192, 195
- SZK 139
- Şahin Cilo 122, 267, 370
- Şakire Xıdoye Mihoyan 26
- Şam 14, 15, 19, 22, 24-30, 32-
34, 36-38, 41, 42, 44-46,
50, 52, 54, 62-64, 67, 69-
76, 80, 82, 84-89, 91-94,
98, 101-103, 107, 108, 114,
115, 120, 127, 130, 132,
142, 145, 148-150, 166,
167, 170, 180, 183-185,
206, 218, 236, 309, 313,
315, 316, 318, 324, 326,
327, 330, 349, 360-362,
365, 366, 372, 378, 379,
383, 386, 393-396, 403,
421, 424
- Şam Baharı 94, 101, 115
- Şam Cephesi 383
- Şam Deklarasyonu 101, 103
- Şam Üniversitesi 85, 142
- Şam'ın Askerleri 366
- Şamaş Davud Cindo 350
- Şanlıurfa 22, 164, 272, 291
- Şarabi aşireti 343
- Şatt-ül Arab 93
- Şattülarap Anlaşması 70
- Şebbiha 14, 113, 120, 146,
161, 168, 303
- Şeddadi 334, 350, 374, 385
- Şehba 375, 399, 403, 405
- Şehba Bölgesel Meclisi 345,
366
- Şehit Ferzat Kemenger Dil
Akademisi 140
- Şehit Viyan Amara Enstitüsü
140
- Şehit Viyan Amara Kürt Dili ve
Edebiyatı Enstitüsü 140
- Şelal Geddo 95
- Şemmar/El Senadid 24, 35, 37,
141, 200, 250, 251, 253,
331, 343
- Şems el Şimal 261, 398
- Şemun Behnam 352
- Şengal Aslanları 290
- Şengal Dağı 276, 290
- Şengal Direniş Birlikleri (YBS)
276
- Şenyurt 184, 195-197, 260,
268
- Şera 191
- Şeran 270
- Şerawa 191
- Şerin Welat 256
- Şeyh Adî bin Musafir 281
- Şeyh Adnan Arur 147, 164
- Şeyh Dehham el Hadi 35
- Şeyh Haşim Ebu Cabir 323
- Şeyh Hilal 382
- Şeyh Humeydi 250, 252-256,
331, 332
- Şeyh İbrahim 37
- Şeyh İsmail 41
- Şeyh Maksud 22, 86, 107, 112,
128, 141, 163, 167, 326,
383, 384, 389, 391, 395,
396, 405
- Şeyh Maşuk Haznevi Araştırma
Kurumu 118
- Şeyh Muhammed İsa Mahmud
48
- Şeyh Murad Haznevi 118
- Şeyh Yasin 69
- Şeyhan 270, 280, 281, 283
- Şiar Ali 417
- Şikak 354
- Şimon Peres 328, 330
- Şivan Perver 215
- Şiyê 191
- Şuyuh/ Şuyuh (Şexler) 198,
374
- Tabka Barajı 62
- Tabka Üssü 403
- Tahir Sadun Sifuk 95
- Tahir Sifuk 76, 95
- Tahrır 71, 184, 316, 318, 328,
361, 362
- Talal Mahluf 379
- Taliban 295, 322-324, 368
- Tanrının Uyukladığı Yer 65
- Tarım Mahsulleri Ofisi 170,
174, 272
- Tartus 22, 86, 307, 318
- Tat Humus 401
- Tay aşireti 23, 200
- Tayyip Erdoğan 110, 111,
156, 269, 290, 297, 317,
404
- Tehrik-i Taliban 322
- Tel Acar 381
- Tel Adas 150
- Tel Afer 208, 210, 278, 284,
287-289
- Tel Ahmar 401
- Tel Aran 167, 375
- Tel Aviv 315
- Tel Barak 341
- Tel Cihan 149
- Tel Diyab 339, 342
- Tel Ebyad (Girê Spî) 22, 122,
164, 169, 174, 177, 191,
199, 200-202, 226, 233,
248, 291, 295-306, 312,
333-339, 342-345, 359,
374-377, 384, 390, 392,
398, 399, 405, 420, 421
- Tel Fuveyda 339
- Tel Hamis 200, 338, 341, 343
- Tel Hasil 167, 375
- Tel Hirmiz 350
- Tel Koçer (Yarubiye) 66, 141,
168, 184, 185, 192, 204
- Tel Maruf 88
- Tel Nasır 350
- Tel Rifat 164, 304, 375, 381,
382, 387, 393-396
- Tel Sefir 401
- Tel Şair 401
- Tel Şamiran 350

- Tel Temir 149, 164, 167, 169, 191
 Tel Ziwan 149
 Terrier Planı 33
 Tefvik Şamiyye 36
 Tevhid Tugayı 163, 205, 296, 387
 Thomas Schmidinger 70, 74-76, 95
 Tikrit 222, 223
 Tirbicsipi (Kahtaniye) 149, 346
 Tişrin gazetesi 87
 Tişrin Barajı 380, 386, 398, 405
 Toni Kiso 343
 Tony Blinken 265
 Troupes Spéciales du Levant 30
 TSK 122, 173, 248, 267, 272-274, 291, 304, 305, 334-336, 363, 381, 402, 404, 405, 413, 414, 422
 Tunus 105, 116, 175, 253
 Tuz Hurmatu (Taze Hurmatu) 213, 219, 220, 224, 230, 313
 Türkistan İslami Partisi (TIP) 322
 Ubeydullah Cangir 68
 Ukrayna 308, 314, 321
 Ulusal Demokratik Eylem Grubu 366
 Ulusal Gençlik Partisi 366
 Ulusal Savunma Güçleri (Difa el Vatani) 14, 348, 379, 396
 Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) 338
 Uluslararası İnsan Hakları Günü 84, 94
 Uluslararası Koruma Cuması 108
 Uluslararası Suriye'ye Destek Grubu 363
 UNICEF 84
 UNITA 368
 Usame bin Ladin 221
 Ümmet Tugayı 163, 206
 Ürdün 22, 90, 209, 249, 250, 253, 319, 328, 364, 365, 369
 Valeri Gerasimov 315
 Velid Muallim 109, 309
 Vladimir Putin 203, 254, 308, 309, 315, 317, 319, 320, 324, 325, 362, 374, 394
 Vula Damainako 81
 Washington 320, 330, 363, 364, 368, 396, 397, 400, 414, 417
 WikiLeaks 102
 Xani Kitabevi 65
 Xoybün (Kendin Ol) cemiyeti 23, 24, 26-28, 31, 32, 43, 48, 68, 93, 94
 Xunav 65
 Xwendevan 65
 Yakup Nuhomo 354
 Yayladağı 382, 383
 Yekbün ü Azadi (Birlik ve Özgürlük) 27, 28
 Yekitiya Star 138, 139, 141, 239, 240, 256
 Yerel Koordinasyon Kurulu (Tensikiyat) 105, 106, 126
 Yezid bin Muaviye 281
 YJA Star 275-278
 YPG (Halk Koruma Birlikleri) 14, 16, 20, 113, 119-123, 126, 128, 129, 135, 141, 142, 144, 146, 149-152, 162, 163, 165, 167, 168, 170, 173, 174, 176, 177, 179, 180, 184, 185, 187, 193, 198-201, 205-207, 210, 217, 223, 231, 233-240, 243-251, 253, 254, 258, 260-264, 266, 267, 271-279, 284, 287-291, 295, 297-306, 311-314, 324, 325, 331-345, 347-360, 363, 364, 366-368, 370-372, 375, 376, 378-381, 383-385, 387-392, 394-400, 402-406, 409, 411-416, 420-422, 423
 YPG Genel Komutanlığı 141, 340
 YPJ (Kadın Koruma Birlikleri) 14, 16, 19, 20, 141-144, 170, 240, 245, 275, 276, 278, 290, 291, 331, 332, 334, 337, 343, 344, 357, 387, 402, 403, 415, 416
 YPJ-Şengal 278
 Yunanistan 81, 82, 310
 Yurtsever Demokrat Parti 76
 Yusuf Haydar 26
 Yüksek Müzakere Heyeti 366
 Zaho 21, 184, 210, 217, 235, 284
 Zahran Alluş 365
 Zap 234, 235
 Zapatista 137, 138
 Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (EZLN) 137
 Zehra'nın Şehitleri Taburu 162
 Zeki Şengali 276, 277, 284, 289
 Zelar Ceger 385-387
 Zerdeştî Haco 96
 Zerdeştî Mele Hasan 312
 Zeynep Muhammed 239
 Zorava 86, 167
 Zuhat Kobani 16, 77, 123, 127, 290-292, 379, 390, 417
 Zummar 208-210, 276, 278, 281, 288

2011'de Arap Baharı diye etiketlenen isyan dalgasıyla birlikte Suriyeli Kürtler bölgedeki önemli aktörlerden biri olarak sahnedeki yerini aldı. PYD'nin örgütlediği Kürtler, Temmuz 2012'de, kritik bir dönemde Suriye güçlerinin çekilmesiyle Kobani, Afrin ve Cezire bölgesinde kontrolü ele geçirdi. İçinde kadınların da yer aldığı silahlı güçler bir yandan düzeni sağlarken diğer yandan Suriye

yönetimini devirmeye yönelik çok boyutlu savaşı kendi şehirlerinden uzak tutmaya çalıştı. PYD farklı etnik ve dinî kesimleri sürece katarak özerklik tesis etmeye koyuldu. Bunu yaparken rakip partileri dışlamak ve gücü tekeline almakla da suçlandı. Kürt hareketi, Rojava'da 'demokratik özerklik' uygulamalarının yarattığı heyecan ve Selefi cihatçı gruplara karşı direnişin yol açtığı ilgi sayesinde uluslararası alanda meşruiyet zemini buldu.

Fehim Taştekin, *Rojava: Kürtlerin Zamanı*'nda bu tarihsel dönemin özgünlüğünü, Kürtler ve diğer etnik-mezhebi topluluklar arasındaki ilişkileri; Suriye, Türkiye, Irak ve İran'da bulunan Kürtlerin yaşanan süreçte oldukça önem kazanan siyasi ve sosyal etkileşimlerini; farklı çizgilerdeki Kürt hareketleri arasındaki mücadele ve müzakereleri, bölgeyi yakından tanıyan bir gazetecinin ustalığıyla ele alıyor. Yıllara yayılan kapsamlı araştırmaların, olgulara dayalı izahların ve insani hassasiyetleri ihmal etmeyen bir bakışın yetkinliğiyle...

